TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ADANA VE OSMANİYE AĞIZLARINDA GEÇMİŞ ZAMAN İŞARETLEYİCİLERİNİN DOĞRUDANLIK-DOLAYLILIK BAĞLAMINDA GÖRÜNÜMLERİ

Esin AL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ADANA VE OSMANİYE AĞIZLARINDA GEÇMİŞ ZAMAN İŞARETLEYİCİLERİNİN DOĞRUDANLIK-DOLAYLILIK BAĞLAMINDA GÖRÜNÜMLERİ

Esin AL

Danışman: Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN
Juri Üyesi: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
Juri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ali TAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ali TAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/ …/ 2018

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …./ …. / 2018

Esin AL

ÖZET

ADANA VE OSMANİYE AĞIZLARINDA GEÇMİŞ ZAMAN İŞARETLEYİCİLERİNİN DOĞRUDANLIK-DOLAYLILIK BAĞLAMINDA GÖRÜNÜMLERİ

Esin AL

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Danışman: Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN
Temmuz 2018, 414 sayfa

Bu çalışmanın konusunu Adana ve Osmaniye ağızlarında geçmiş zaman işaretleyicilerinin doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümleri oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* kitabındaki derleme metinleri incelenmiştir.

Çalışma giriş, kuramsal açıklamalar ve değerlendirmeler, inceleme ve sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde konu, amaç, kapsam, malzeme ve yöntem hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü olan kuramsal açıklamalar ve değerlendirmeler kısmında ise geçmiş zaman işaretleyicileri, kip, kiplik, görünüş, kılınış, doğrudanlık, dolaylılık kavramları ve bu kavramların geçmiş zaman işaretleyicileri ile ilgileri üzerine çalışmış araştırmacıların görüşlerine yer verilmiş ve çalışmaya kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

İnceleme bölümünde Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* adlı çalışmasından geçmiş zaman işaretleyicilerinin geçtiği kullanımlar tespit edilmiş, tasnif edilmiş ve ardından doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümleri incelenmiştir. Ekler doğrudanlık, dolaylılık ve dolaylılık-dışı görünümlerine göre üç temel gruba ayrılmış ve kullanım özellikleri belirlenmiştir.

Sonuç ve değerlendirmeler bölümünde ise incelenen geçmiş zaman işaretleyicilerinin biçimsel ve anlamsal kullanım özellikleri, bu işaretleyicilerin doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında benzeyen ve ayrılan yönleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Geçmiş zaman, işaretleyici, doğrudanlık, dolaylılık.

ABSTRACT

IN THE CONTEXT OF DIRECTIVITY AND INDIRECTIVITY; FEATURES OF PAST TENSE MARKERS IN THE DIALECTS OF ADANA AND OSMANİYE

Esin AL

Master Thesis, Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN
July 2018, 414 pages

The subject of this work is the study of directivity andindirectivity features of past tense markers in the dialects of Adana and Osmaniye. It's intended to present the directivity andindirectivityfeatures of past tense markers in the dialects of Adana and Osmaniye.

The study consists of four parts: introduction, theoretical explanations and evaluation, review and conclusion.

The introduction contains information such as subject, intention, extent, instruments, method.

In the second part, the part of theoretical explanations and evaluations includes the researchers' views concerning terms such as the past tense markers, mode and modality, aspect, directivityindirectivityterms and their relations with their past tense markers. And thus a theoretical framework is established for this study.

In the part review (examination), the usages of past tense markers in the study of Faruk Yıldırım named *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* are determined, classified and reviewed concerning the directivity andindirectivitycontext. The suffixes have been divided into three basic groups -direct, indirect and nonindirect features- and their use characteristics have been determined.

In the part of conclusion and evaluation, the formal and semantic use characteristics of the past tense markers and their similar and departing aspects in the context of directivity andindirectivityhas been tried to be evaluated.

Key Words: past tense, marker, directivity, indirectivity.

ÖN SÖZ

Stardart Türkçe bilimsel araştırma verimliliği açısından çok geniş bir alandır. Bunun yanında Türkiye Türkçesi ağızları da bilimsel araştırmaya yönelik birçok veri ile çeşitlilik arz etmektedir. Standart Türkçenin adacıkları olarak ağızların ölçünlü dilden ayrılan kendilerine özgü kullanım özellikleri vardır. Bu bağlamda bu tez çalışmasında Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında kullanılan geçmiş zaman işaretleyicilerinin doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Doğrudanlık, kişinin birebir deneyimlediği ya da gerçekleştiğinden, doğruluğundan emin olduğu bilgileri ifade etmek için kullanılan bir terimken; dolaylılık, bilginin duyma, dokunma, tatma, koklama; tahmin etme, varsayma gibi aracı yollarla edinilmesini ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Türkçede kullanılan *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki doğrudanlığı işaretlerken, *-mIş/-mUş ve -IK/-UK* belirsiz geçmiş zaman ekleri dolaylılık işaretleyicisi olarak kullanılmaktadır. *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ve *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekleri bugün standart Türkçenin temel geçmiş zaman işaretleyicileridir. *-IK/-UK* belirsiz geçmiş zaman eki ise yalnızca ağızlarda kullanılan bir zaman eki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın oluşum sürecinde birçok kişinin desteğini gördüm. En başta, öncelikle hayatımın sonra da tezimin her aşamasında manevi ve maddi olarak tüm çıkmazlarımda ışığım olan güzel annem Zeliha AL'a, bütün üniversite eğitim hayatım boyunca büyük özveriyle kazandırdıkları ve gelecekte de yolumu aydınlatacağına inandığım her donanım için tüm üniversite hocalarıma, tezimin yurtdışı aşamasında çok isabetli sorularla tezime yön veren, nasıl bir yol izlemem ve hangi sorularla tezimi olgunlaştırmam gerektiği konusunda bilgileriyle beslendiğim sevgili hocam Dr. Mehmetcan AKPINAR'a, tezimle ilgili kaynaklarını benden tek bir an esirgemeyen, ne zaman zihnimde beliren sorularla kapısını çalsam içten gülümsemesi ve kocaman sabrıyla bana ilham veren kıymetli hocam Prof. Dr. Faruk YILDIRIM'a, bu çalışmayı yapabilmem için beni yüreklendiren, her aşamasında itinayla rehberliğini benden esirgemeyen, kendisinden hem tez yazım aşamasında hem de akademik kimlik oluşturma aşamalarında çok şey öğrendiğim çok değerli danışmanım Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN'e teşekkürü bir onur bilirim.

Esin AL

Adana, 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖN SÖZ ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xvi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanıtımı 1
1.1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.1.2. Çalışmanın Kapsamı 1
1.1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları 1
1.1.4. Çalışmanın Malzemesi 1
1.1.5. Çalışmada Kullanılan Yöntem 2

BÖLÜM II
ÇALIŞMAYLA İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE DEĞERLENDİRMELER

2.1. Türkçede Geçmiş Zaman İşaretleyicileri 3
2.1.1. -DI/-DU 3
2.1.1.1. Fiil+-DI/-DU 4
2.1.1.2. İsim+i-+-di 6
2.1.1.3. Fiil+-DI/-DU+ i- +-di 6
2.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+ i-+-di 7
2.1.1.5. Fiil+ -yor+i-+-di 8
2.1.1.7. Fiil+ -r/-Ar/ mAz+ i- +-di 9
2.1.1.6. Fiil+-AcAk+i-+-di 10
2.1.1.8. Fiil+ -sA+ i- + -di 10
2.1.1.9. Fiil+ -A+i-+-di 11

2.1.2. -mIş/-mUş 12
2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş 12
2.1.2.2. İsim+i-+-miş 15
2.1.2.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş 15
2.1.2.4. Fiil+-yor+i-+-miş 15
2.1.2.5. Fiil+ -AcAk+i-+-miş 16
2.1.2.6. Fiil+-IcI/-UcU+i-+-miş 16
2.1.2.7. Fiil+-r/-Ar/- mAz+i-+-miş 17
2.1.2.8. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se 17
2.1.2.9. Fiil+-sA+i-+-miş 17
2.1.2.10. Fiil+-A+i-+-miş 18
2.1.2.11. Fiil+-mIş/-mUş+-DIr/-DUr 18
2.1.2.12. Fiil+-mIş/-mUş+gibi 19
2.1.2.13. Fiil+-mIş/-mUş+ ol- 19
2.1.2.13.1.-mIş/-mUş oluyor 20
2.1.2.13.2.-mIş/-mUş olacak 20
2.1.2.13.3.-mIş/-mUş olur 20
2.1.2.13.4.-mIş/-mUş olsun 21
2.1.2.13.5. -mIş/-mUş ola 21
2.1.3. -(y)IK/-(y)UK 21
2.2. Zaman, Görünüş, Kılınış, Kip, Kiplik Kavramları 23
2.2.1. Zaman *(Zeit-Tempus / Time-Tense)* 23
2.2.2. Görünüş *(Aspekt/Aspect)* 25
2.2.2.1. Sınırlar Arası Bakış *(Intraterminalität)* 26
2.2.2.2. Sınır Ötesi Bakış*(Postterminalität)* 26
2.2.2.3. Bütüncül Bakış *(Terminalität)* 27
2.2.3. Kılınış *(Aktionsart)* 27
2.2.3.1. Başlangıç Sınırlı Fiiller *(Initialtransformativa)* 28
2.2.3.2.Bitiş Sınırlı Fiiller *(Finaltransformativa)* 28
2.2.3.3. Sınır vurgulamayan/ Süreçli Fiiller *(Nontransformativa)* 28
2.2.4. Kip *(Mood)* 28
2.2.5. Kiplik *(Modality)* 32
2.2.5.1. Bilgi Kipliği *(Epistemic Modality)* 33
2.2.5.2. Yükümlülük Kipliği *(Deontic Modality)* 33

2.3. Doğrudanlık ve Dolaylılık Kavramları 34
2.3.1. Doğrudanlık 34
2.3.1.1. Doğrudanlık Dereceleri 34
2.3.1.1.1. Birinci Dereceden Doğrudanlık 34
2.3.1.1.2. İkinci Dereceden Doğrudanlık 34
2.3.1.1.3. Üçüncü Dereceden Doğrudanlık 34
2.3.2. Dolaylılık 35
2.3.2.1. Dolaylılık Dereceleri 36
2.3.2.1.1. Birinci Dereceden Dolaylılık 36
2.3.2.1.2. İkinci Dereceden Dolaylılık 36
2.3.3. Geçmiş Zaman İşaretleyicilerinin Doğrudanlık ve Dolaylılık Kavramlarıyla İlişkisi 37
2.3.4. Diğer Kavramlar 37
2.3.4.1. Dolaylılık-Dışı 37
2.3.4.2. Anlatım Tabanı 37

BÖLÜM III
İNCELEME

3.1. -DI/-DU BİÇİMBİRİMİ 39
3.1.1. Morfolojik Kullanımları 39
3.1.1.1. Çekimli Fiillerde Kullanımları 39
3.1.1.1.1. Fiil + -DI/-DU 39
3.1.1.1.1.1. Fiil+ -DI/-DU + Fiil+ -DI/-DU 59
3.1.1.1.2. İsim+ i- + -di 63
3.1.1.1.3.Fiil+ -DI/-DU+ i- + -di 72
3.1.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+-di 78
3.1.1.1.5. Fiil+ -yor+ i-+ -di 79
3.1.1.1.6. Fiil+ -AcAk+ i- +-di 84
3.1.1.1.7. Fiil+ -r/-Ar/-Ur/-Ir/-mAz+ i- + -di 86
3.1.1.1.8. Fiil+ -sA+ i- + -di 100
3.1.1.1.9. Fiil+ -A+ i- + -di 101
3.1.1.1.10. İsim+i-+-mIş/-mUş+i-+-di 102
3.1.1.1.11. Fiil+-yor+ i- + -mIş/-mUş+i-+ -di 103

3.1.1.1.12. Fiil+ -r/-Ar/-Ir/-Ur/-mAz+ i- + -mIş/-mUş+i-+ -di 103
3.1.1.1.13. Fiil+-mIş/-mUş + i- + -mIş/-mUş+i-+ -di 103
3.1.1.2. Ekin Karmaşık Fiillerde Kullanımı 104
3.1.1.2.1. Fiil+-mez oldu 104
3.1.1.2.2. Fiil+-ası oldu 104
3.1.1.2.3. Fiil+ -acak oldu 104
3.1.1.3. Kalıp Anlatımlarda Kullanımları 105
3.1.2. Ekin Doğrudanlık Dolaylılık Bağlamında Görünümleri 112
3.1.2.1. Doğrudanlık 112
3.1.2.1.1. Zaman Bildirme İşleviyle Kullanımı 113
3.1.2.1.1.1.Fiil+ -DI/-DU 113
3.1.2.1.1.2. İsim+ i- + -DI/-DU 163
3.1.2.1.1.3.Fiil+ -DI/-DU+ i- + -DI/-DU 179
3.1.2.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+ i- + -DI/-DU 186
3.1.2.1.1.5. Fiil+ -yor+i-+-DI/-DU 189
3.1.2.1.1.6. Fiil+ -AcAk+i-+-DI/-DU 197
3.1.2.1.1.7. Fiil+ -r/ -Ar/ -mAz + i- + -DI/-DU 200
3.1.2.1.1.8. Fiil+-sA+ i-+ -DI/-DU 222
3.1.2.1.1.9. Fiil+-A+ i-+ -DI/-DU 224
3.1.2.1.1.10. İsim+i-+-mIş/-mUş+i-+-DI/-DU 225
3.1.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı 226
3.1.2.1.2.1. Fiil+-DI/-DU 226
3.1.2.1.2.2. İsim+i-+-DI/-DU 227
3.1.2.2. Dolaylılık 228
3.1.2.2.1. Fiil+-DI/-DU 228
3.1.2.2.2. İsim+-DI/-DU 229
3.1.2.2.3. Fiil+ -r/-Ar/-mAz+ i- +-DI/-DU 230
3.2. -mIş/-mUş BİÇİMBİRİMİ 230
3.2.1. Morfolojik Kullanımları 230
3.2.1.1. Ekin Çekimli Fiillerde Kullanımları 230
3.2.1.1.1 Fiil+ -mIş/-mUş 230
3.2.1.1.2. İsim+i-+-miş 258
3.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş 272
3.2.1.1.4. Fiil+-yor+i-+-miş 274

3.2.1.1.7. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş 282
3.2.1.1.8. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se 293
3.2.1.1.9. Fiil+-sa+i-+-miş 294
3.2.1.1.10. Fiil+-A+i-+-miş 294
3.2.1.1.11. Fiil+-mIş/-mUş+-DIr/-DUr 295
3.2.1.1.12. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş+i-+-miş 295
3.2.1.2. Karmaşık Fiillerde Kullanımı 295
3.2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş+ ol- 295
3.2.1.2.1.1. -mIş/-mUş oluyor 295
3.2.1.2.1.2. -mIş/-mUş ol-acak 296
3.2.1.2.1.3. -mIş/-mUş ol-ur 296
3.2.1.2.1.4. -mIş/-mUş ol- sun 296
3.2.1.2.1.5. -mIş/-mUş ol-a 296
3.2.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+gibi Yapısı 297
3.2.2. Ekin Doğrudanlık ve Dolaylılık Bağlamında Görünümleri 297
3.2.2.1. Doğrudanlık 297
3.2.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman İşlevinde Kullanımları 297
3.2.2.1.1.1. Fiil+ -mIş/-mUş 298
3.2.2.1.1.2. İsim+i-+-miş 298
3.2.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+ -DIr/-DUr 299
3.2.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı 299
3.2.2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş 300
3.2.2.1.2.2. İsim+i-+-miş 304
3.2.2.1.2.3. Fiil+-yor+i-+-miş 307
3.2.2.1.2.4. Fiil+-r/-Ar/-mAz +i-+-miş 308
3.2.2.2. Dolaylılık 312
3.2.2.2.1. Başkasından Duyma/Söylentiye Bağlı Dolaylılık 312
3.2.2.2.1.1. Haber-Bilgi Verme/Harekete Geçirme 313
3.2.2.2.1.1.1. Fiil+-mIş/-mUş 313
3.2.2.2.1.1.2. İsim+i-+-miş 319
3.2.2.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş 322
3.2.2.2.1.1.4. Fiil+-yor+i-+-miş 322
3.2.2.2.1.1.5. Fiil+-AcAk+i-+-miş 324
3.2.2.2.1.1.6. Fiil+-IcI/-UcU +i-+-miş 324

3.2.2.2.1.1.7. Fiil+ -r/ -Ar/-mAz +i-+ -miş ... 324
3.2.2.2.1.1.8. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş+i-+-miş ... 328
3.2.2.2.1.2. Hikâye Etme ... 328
3.2.2.2.1.2.1. Fiil+ -mIş/-mUş ... 328
3.2.2.2.1.2.2. İsim+i-+-miş ... 337
3.2.2.2.1.2.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş ... 342
3.2.2.2.1.2.4. Fiil+ -yor+i-+ -miş ... 343
3.2.2.2.1.2.5. Fiil+-IcI/-UcU+i-+-miş ... 344
3.2.2.2.1.2.6. Fiil+ -r/ -Ar/-mAz +i-+ -miş ... 345
3.2.2.2.2. Çıkarıma Bağlı Dolaylılık ... 349
3.2.2.2.2.1. Görmeye Bağlı Çıkarım ... 349
3.2.2.2.2.1.1. Fiil+-mIş/-mUş ... 349
3.2.2.2.2.1.2. İsim+i-+-miş ... 350
3.2.2.2.2.1.3. Fiil+-mIş/mUş+i-+-miş ... 351
3.2.2.2.2.1.4. Fiil+-AcAk+i-+-miş ... 351
3.2.2.2.2.2. Duymaya Bağlı Çıkarım ... 351
3.2.2.2.2.2.1. İsim+i-+-miş ... 351
3.2.2.2.2.3. Metin Bağlamına Dayalı Çıkarım ... 352
3.2.2.2.2.3.1. Fiil+-mIş/-mUş ... 352
3.2.2.2.2.3.2. İsim+i-+-miş ... 354
3.2.2.2.2.3.3. Fiil+-yor+ i-+ -miş ... 356
3.2.2.2.2.3.4. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş ... 357
3.2.2.2.2.4. Deneyime/Alışkanlığa Bağlı Çıkarım ... 357
3.2.2.2.2.4.1. İsim+i-+-miş ... 358
3.2.2.2.2.4.2. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş ... 358
3.2.2.2.2.5. Tahmine Bağlı Çıkarım ... 358
3.2.2.2.2.5.1. İsim+i-+-miş ... 359
3.2.2.2.2.5.2. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş ... 359
3.2.2.2.3. Görmeye Bağlı Dolaylılık. ... 359
3.2.2.2.3.1. Fiil+-mIş/-mUş ... 359
3.2.2.2.3.2. İsim+i-+miş ... 364
3.2.2.2.4. Dokunmaya Bağlı Dolaylılık ... 365
3.2.2.2.4.1. Fiil+-mIş/-mUş ... 365

3.2.2.2.5. Farkına Varmaya Bağlı Dolaylılık 365
3.2.2.2.5.1. Fiil+-mIş/-mUş 366
3.2.2.2.5.2. İsim+i-+-miş 367
3.2.2.2.6. Tahmine Bağlı Dolaylılık 367
3.2.2.2.6.1. İsim+i-+miş 368
3.2.2.2.7. Birden Çok Duyuya Bağlı Dolaylılık 368
3.2.2.2.7.1. Fiil+-mIş/-mUş 368
3.2.2.3. Dolaylılık-Dışı Kullanımları 369
3.2.2.3.1. Varsayma 369
3.2.2.3.2. Tahmin 370
3.2.2.3.2.1. Fiil+-mIş/-mUş 370
3.2.2.3.2.2. İsim+i-+-miş 370
3.2.2.3.3. Küçümseme 370
3.2.2.3.3.1. Fiil+-mIş/+mUş 371
3.2.2.3.3.2. İsim+i-+miş 371
3.2.2.3.3.3. Fiil+-yor+i-+miş 372
3.2.2.3.3.4. Fiil+-AcAk+i-+-miş 372
3.2.2.3.3.5. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+miş 373
3.2.2.3.4. Yüceltme/Övünme 373
3.2.2.3.4.1. Fiil+-mIş/-mUş 373
3.2.2.3.4.2. İsim+i-+-miş 374
3.2.2.3.5. Yaklaşma/Yakın Olma 374
3.2.2.3.6. Benzerlik 374
3.2.2.3.7. Meydan Okuma 374
3.2.2.3.7.1. Fiil+-mIş/-mUş 374
3.2.2.3.7.2. Fiil+-r/-Ar/-Ir/-Ur/-mAz+-miş 375
3.2.2.3.8. Kızgınlık 375
3.2.2.3.8.1. Fiil+-mIş/-mUş 375
3.2.2.3.8.2. İsim+i-+-miş 375
3.2.2.3.9. Acıma 375
3.2.2.3.10. Şaşma 375
3.2.2.3.10.1. Fiil+-mIş/-mUş 375
3.2.2.3.10.2. İsim+i-+-miş 376
3.2.2.3.10.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se 376

3.2.2.3.11. Şaşırma 376
3.2.2.3.12. Hayıflanma/Pişmanlık 377
3.2.2.3.12.1. Fiil+sA-+i-+-miş 377
3.2.2.3.12.2. Fiil+-A+i-+-miş 377
3.2.2.3.13. Yakınma/Sitem 377
3.2.2.3.13.1. Fiil+-mIş/-mUş 377
3.2.2.3.13.2. Fiil+-sA+i-+-miş 377
3.2.2.3.14. Şükür 378
3.2.2.3.15. Kabullenme/Boyun Eğme 378
3.2.2.3.16. Hak Verme/ Neden Gösterme 379
3.2.2.3.17. Sonuca Bağlama 379
3.2.2.3.18. Olayın Gerçek Olmadığını Sezdirme 380
3.2.2.3.18.1. Fiil+-mIş/-mUş 380
3.2.2.3.18.2. Fiil+-yor+i-+ -miş 380
3.2.2.3.18.3. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş 380
3.2.2.3.19. Belirsiz ve Görece Uzun Bir Zamanı Aktarıma 381
3.2.2.3.19.1. Fiil+-mIş/-mUş 381
3.2.2.3.19.2. İsim+i-+-miş 381
3.2.2.3.20. Övgü 381
3.2.2.3.21. Abartma 382
3.2.2.3.22. İstek 382
3.3. -IK/-UK BİÇİMBİRİMİ 382
3.3.1. Morfolojik Kullanımları 382
3.3.1.1. Ekin Çekimli Fiillerde Kullanımları 382
3.3.1.1.1. Fiil+ -IK/-UK 383
3.3.1.1.2. Fiil+ -IK/-UK+i-+-se 386
3.3.2. Ekin Doğrudanlık ve Dolaylılık Bağlamında Görünümleri 387
3.3.2.1. Doğrudanlık 387
3.3.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman İşlevine Yakın Kullanımları 387
3.3.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı 387
3.3.2.2. Dolaylılık 388
3.3.2.2.1. Başkasından Duyma/Söylentiye Bağlı Dolaylılık 388
3.2.2.2.1.1. Haber-Bilgi Verme 388
3.2.2.2.1.1.1. Fiil+ -IK/-UK 388

3.2.2.2.1.1.2. Fiil+ -IK/-UK+i-+-sA 390
3.2.2.2.1.2. Hikâye Etme..... 390
3.3.2.2.2. Görmeye Bağlı Dolaylılık 391
3.3.2.2.3. Tahmine Bağlı Dolaylılık 392
3.3.2.2.4. Farkına Varmaya Bağlı Dolaylılık 392
3.3.2.3. Dolaylılık- Dışı Kullanımları 392
3.3.2.3.2. Kabullenme..... 392
3.3.2.3.3. Şaşma..... 392

BÖLÜM IV
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 393

KAYNAKÇA 394
TERİMLER..... 412
ÖZ GEÇMİŞ 414

KISALTMALAR

Çev. : Çeviren
TDK : Türk Dil Kurumu
TS : Türkçe Sözlük
vb. : Ve benzerleri
YK : Yazım Kılavuzu

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. -DI/-DU belirli geçmiş zaman ekinin çekimlendiği kişi unsurları açısından görünümleri. 403

Tablo 2. -mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman ekinin çekimlendiği kişi unsurları açısından görünümleri 404

Tablo 3. Belirsiz geçmiş zaman ekinde doğrudanlık ve dolaylılık işlevinin kişilere göre dağılımı..... 405

Tablo 4. Belirli geçmiş zaman ekinde doğrudanlık ve dolaylılık işlevinin kişilere göre dağılımı..... 405

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanıtımı

1.1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, öncelikli olarak Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında kullanılan geçmiş zaman işaretleyicilerinin çekimli yapılarda kısmen de çekimsiz yapılarda doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümlerinin ve kullanım özelliklerinin saptanıp betimlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca gerek duyulduğu noktalarda bu görünüm ve kullanım özelliklerinin standart Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılması çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

1.1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamını Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* kitabındaki metinlerde kullanılan geçmiş zaman işaretleyicileri, bu işaretleyicilerin doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümleri ve Adana ve Osmaniye illeri ağızlarındaki kullanım özellikleri oluşturmaktadır.

1.1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında kullanılan geçmiş zaman işaretleyicileri ve bu işaretleyicilerin çekimli yapılarda doğrudanlık ve dolaylılık bağlamındaki görünümleriyle sınırlandırılmıştır.

Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* kitabındaki metinler içerisinden yalnızca düz yazı örnekleri tercih edilmiş, şiirler, çalışmanın dışında bırakılmıştır. Asıl derleme metinlerinde kullanılan özel işaretler tezde kullanılmamıştır.

1.1.4. Çalışmanın Malzemesi

Çalışmanın malzemesini Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* kitabındaki ağız metinleri oluşturmaktadır.

1.1.5. Çalışmada Kullanılan Yöntem

Çalışma öncelikle çalışmanın kapsamı içerisinde yer alan geçmiş zaman işaretleyicileri, doğrudanlık, dolaylılık, kip ve kiplik kavramları ve bunlar arasındaki ilişkileri açıklayarak ve değerlendirerek başlamaktadır. Tüm bu kavramlar hakkında genel bilgiler verilmekte ve bu bilgiler çalışma kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmada genel olarak eş zamanlı, edimbilimselve betimleyici bir bakış açısı kullanılmıştır. Gerekli görüldüğü durumlarda art zamanlı bakış açısından ve karşılaştırma yönteminden de yararlanılmıştır.

İnceleme bölümünde Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II* kitabındaki metinlerinden derlenmiş olan örneklem yer almaktadır. İlgili kaynaktaki örnekler öncelikle fişlenmiş, fişler tasnif edildikten sonra örnekler ilgili başlıklar altına yerleştirilmiş ve bu örnekler çalışma kapsamı bağlamında değerlendirilip açıklanmaya çalışılmıştır. Kimi bilgiler tablolaştırılarak görsel veri haline getirilmiştir.

Metinlerde kullanılan geçmiş zaman işaretleyicilerinin kullanım özellikleri, işaretleyicilerin kendi başlarına sahip oldukları işlevlerinin yanında, metinlerde kullanıldıkları yere göre de yani bağlam da dikkate alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Kimi durumlarda, metinlerin derleme amaçlı olduğu ve derleyicinin ihtiyaçlarına cevap verdiği ölçüde kaynak kitapta yer alması nedeniyle, bağlam tahmini olarak değerlendirilmiş ve geçmiş zaman işaretleyicilerinin kullanım özellikleri buna göre belirlenmiştir.Özellikle vurgu ve tonlama bazı eklerin işlevlerini tespit etmedebelirleyici durumdadır. Bu nedenle bazı noktalarda fiil çekimlerinde kullanılan eklerin işlevlerini tespit etmek, işlevleri birbirinden ayırmak güçleşmiştir.

BÖLÜM II

ÇALIŞMAYLA İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE DEĞERLENDİRMELER

2.1. Türkçede Geçmiş Zaman İşaretleyicileri

2.1.1. -DI/-DU

İnsanın zamanı algılama sırasının ilk basamağını şahit olduğu geçmiş zamanı tanımlamak oluşturmaktadır (Günay, Tokgöz ve Duman, s. 4). Bu nedenle dil ile beraber kurulan temel zaman işaretleyicilerinden ilki geçmiş zaman işaretleyicileri olmuştur. Türkçenin de yüzyıllardır kullanılan tarihî eklerinden biri *-DI/-DU'*dür. Yüzyıllar içerisinde ötüm uyumuna ve ünlü uyumlarına uyması dışında ekin yapısında ve kullanımında derin farklılıklar olmamıştır.

Fiillerin üzerine *-DI/-DU* ekinin getirilmesiyle kurulan belirli geçmiş zaman, belirli bazı kullanım özellikleri dışında, fiilde gerçekleşen oluş ve kılışın konuşma anından önceki bir zamanda gerçekleşip bittiğini gösteren fiil çekim unsurudur. Olay ya da hareket ya konuşanın gözü önünde gerçekleşmiştir veya olayın olduğundan konuşan kesin bir şekilde emindir(Ergin, 2003, s. 298; Korkmaz, 2014, s. 527). Araştırmacıların *görülen geçmiş zaman* (Ergin, 2003, s. 299; Korkmaz, 2014, s. 527; Timurtaş, 1981, s. 120; Üstünova, 2005, s. 3)*, belirli geçmiş zaman* (Koç, 1990, s. 291; Deny, 2012, s. 370) vb. terim tercihleri de ekin asli görevini işaret eder niteliktedir. Bazı araştırmacılar ise ekin şekil özelliğini vurgulayarak *di'li geçmiş zaman kipi*(Gencan,1971, s. 233; Bilgegil,1984, s. 265) terimini kullanmayı tercih etmişlerdir.

Bu çalışmada ekin karşılayabileceği tüm işlevsel özellikleri içerisinde barındırması yani en kapsayıcı terim olması gerekçesiyle *belirli geçmiş zaman terimi* tercih edilmiştir.

Belirli geçmiş zaman işaretleyicisi *-DI/-DU*' dür. Bu ek hem zaman hem kip hem de bazı anlam alanlarını işaretleyebilmektedir. Ekin kökeniyle alakalı çok sayıda farklı görüş bulunmakla beraber en yaygın görüş ekin *-t* fiilden isim yapma ekinden geldiği düşüncesidir. Bunu düşündüren gerekçe ise ek üzerine iyelik kökenli kişi eklerinin geliyor olmasıdır. Türkçenin bilinen en eski dönemi olan Eski Türkçe dönemine gelindiğinde ise ekin bu işlevi unutulmuş ve bir fiil çekim eki olarak Türkçenin bilinen

tüm dönemlerinde kullanımını sürdüregelmiştir (Ergin, 2003, s. 299; Gabain, 1995, s. 80).Banguoğlu ekin eski bir *-it* sıfat-fiil ekinden geldiğini düşünmektedir (1986, s. 442).

Orhon Türkçesi döneminde ek *l,n,r* ünsüzlerinden sonra *t*'li gelirken genel kullanımı *d*'li idi. Sonraki dönemlerde ek hem ötüm uyumuna hem de ünlü uyumuna uyarak çok şekilli kullanıldı. Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelindiğine ise ek ötüm uyumlarına uymuyor ve yalnızca ötümlü şekli kullanılıyordu. Osmanlı Türkçesi döneminin sonlarına doğruysa bugünkü halini alarak çok şekilli bir ek kullanımına kavuştu(Ergin, 2003, s. 299).

Belirli geçmiş zaman eki iyelik kökenli kişi ekleriyle çekimlenmektedir. Eski Türkçede 1. çoğul kişi eki olarak *-mIz/-mUz* kullanılıyorken Eski Anadolu Türkçesi itibariyle 1. çoğul kişide kişi unsuru *-DUk* sıfat-fiilinin etkisiyle *–k* olarak gelmeye başlamıştır.

2.1.1.1. Fiil+-DI/-DU

Fiil üzerine gelen *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinin araştırmacılar tarafından çok sayıda işlevinden bahsedilmektedir. Bunların başlıcaları şöyle özetlenebilir:

Ek, konuşan tarafından görülen ya da gerçekleştiğinden emin olunan ve konuşma anına kadar bitmiş olan olayların anlatımında kullanılmaktadır. Benzer bir şekilde, konuşanın şahit olduğu ancak dinleyicilerin haberdar olmadığı durumların anlatımında da bu ekten yararlanılmaktadır. Konuşanın şahit olmadığı ancak tarihî kaynaklarca da desteklenen, gerçekleştiğinden emin olunan olayların anlatımında da bu ekten yararlanılmaktadır. Ekin aynı zamanda konuşanın anlattığı olaylarda anlatım tabanı olarak kullanımı söz konusudur (Gencan, 1971, s. 234; Aydemir, 2010, s. 37-38; Korkmaz, 2014, s. 528-535).

Belirli geçmiş zaman ekiyle çekimlenmiş asıl fiilden önce gelen ve yine kendisi de belirli geçmiş zaman ekiyle çekimlenmiş fiiller zarf görevinde kullanılmaktadır. Tasvir birleşik fiil yapılarında ise asıl fiil zarf yapan ek yerine belirli geçmiş zaman ekini alabilmektedir. Bir fiilin geniş zaman ekleri ile çekimlenmiş halinin belirli geçmiş zaman ile çekimlenmiş *ol-* fiili ile kurduğu birleşik yapılar alışkanlık ifade etmek için kullanılmaktadır. Aynı şekilde gelecek zaman ekiyle kurulmuş benzer birleşik yapılar da niyet ve istek bildirmektedir. İki ayrı fiilin her ikisi de belirli geçmiş zaman eki alarak anlamca kaynaşmış birleşik fiil yapıları kurabilmektedir. Belirli geçmiş zaman eki zaman zaman gerçekleşmemiş bir olayın gerçekleştiğini tahmin etme durumlarında

da kullanılabilmektedir. Böyle durumlarda tahmin anlamını kuvvetlendirici *varsay ki, -sA* gibi yardımcı yapılar, sözcükler kullanılabilmektedir. *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekininaynı şekilde *-AlI* zarf-fiil ekiile kurduğu ikili şekiller de "bir zamandan beri" anlamı veren bir zarf görevinde kullanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 528-535).

Belirli geçmiş zaman eki, bağlama bağlı olarak görülen, şahit olunan, bilinen zamanı ifade etmesinin yanında yakın geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman işlevlerinde de kullanılabilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 537-540). Benzer, anlık şimdiki zaman, geçmişten şimdiye geçiş anının ve yakın gelecek zamanın da belirli geçmiş zaman eki ile ifade edilebileceğini düşünmektedir (2012, s. 144).

Belirli geçmiş zaman çekimlerinde iyelik kökenli kişi ekleri birinci tekil kişi eki yerine 1. çoğul kişi ya da 2. tekil kişi eki yerine 2. çoğul kişi eki gelebilmektedir. Bu kullanım şeklicümleye alçak gönüllülük, incelik, mütevazılık gibi anlam katmanları verebilmek amacıyla tercih edilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 535).

Görünüş özellikleri açısından bakıldığında *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki, nadir de olsa bitmemişlik işaretlese de, temelde bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır (Benzer,2012, s. 145). Johanson ise *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinin olayın başlama ya da bitme sınırlarını hiç vurgulamadan olayı bütün olarak ifadeetmek için de kullanıldığını düşünmektedir (1994, s. 258).

Yapının kullanıldığı bağlam içerisinde işaretleyebileceği anlamlar *bildirme, kesinlik, tanık olma ve belirlilik*'tir (Benzer, 2012, s. 147). Ay, ekin *maksat/sebep, itiraf, tehdit, şaşkınlık/hayıflanma/çaresizlik, istek/dilek, kabullenme, süreklilik, yakınma, şikâyet, şüphe ve tahmin* tarzlarını da işaretlemek için kullanıldığını söylemektedir (2009, s. 231-233).

-DI/-DU olayların başlangıç ve bitiş sınırlarını dikkate almadan bütün olarak incelenmesini sağlar. Aynı zamanda olayların gerçekleşme sırasını verir ve olayın başlangıcına atıfta bulunur. En yeni haberi *(hot news)* vermek için de *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinden yararlanılmaktadır (Csató, 2000, s. 30-32).

Bir dilbilgisel işaretleyici birden çok işlevsel özelliği üzerinde taşıyabilmektedir. Bu özelliklerin kimisi birincil işlevler kimisi ise ikincil olabilir (Sebzecioğlu, 2016, s. 228).

Fiil üzerine gelen *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki kişinin şahit olduğu ya da gerçekleştiğinden emin olduğu olay ya da durumları ifade etmek için kullanılmıştır. Olayın geçmiş zamanda kaldığını bugün de çoğunlukla olayın varlığını ve etkisini

kaybettiğini işaretlemesi açısından bitmişlik görünüşünün *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekiyle beraber iki işaretleyicisinden biridir. Bağlama da dayalı olarak yapı konuşanın duygu ve düşüncelerine dönük anlamları da ifade etmek için kullanılmıştır.

2.1.1.2. İsim+i-+-di

İsimlerin üzerine *i-* yardımcı fiili ve *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinin getirilmesi ve görev olarak üzerine geldiği ismi yüklem yapmasıyla oluşan bu çekim, dilbilgisi kitaplarında ek-fiilin görülen/belirli geçmiş zaman çekimi olarak adlandırılmaktadır. Bugün kimi örnekte *i-* yardımcı fiili kendisini korurken çoğu örnekte bu yardımcı fiil kaybolmuştur.

-DI/-DU belirli geçmiş zaman eki yüklemleştirdiği ismin tanık olunan ya da gerçekleştiğinden kesin bir şekilde emin olunan geçmiş zamanda konumlanmasını sağlamaktadır. Bu göreviyle ek, zaman işleviyle kullanılmaktadır. Ancak bazı örneklerde ek, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman işlevlerinde de kullanılabilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 537-539). Aynı ek, üzerine geldiği ismin ifade ettiği durumun bugün devam etmediğini, geçmiş zaman çizgisi üzerinde bir noktada bittiğini ifade etmesiyle de bitmişlik görünüşünü işaretlemektedir.Ancak bitmemişlik ifade ettiği yani konuşma anında da etkisi devam eden olayları işaretlediği örnekler de vardır (Benzer, 2012, s. 145).

Ek-fiilin belirli geçmiş zaman çekimi çoğunlukla geçmişte söz konusu olan durumu bütün halinde resmeder. Yani geçmiş zaman çizgisi üzerindeki noktasal durumlara odaklanmaz, o noktaların da içerisinde olduğu bütünlüğü ifade etmek için kullanılır.

2.1.1.3. Fiil+-DI/-DU+ i- +-di

İki adet belirli geçmiş zaman *-DI/-DU* ekinin i- ek fiili ile üst üste gelerek oluşturduğu çekim şeklidir. Eklerden biri geçmiş zamanı işaretlerken diğeri bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır.

*-DI/-DU+i-+-di (-dıydı) g*ünümüz standart dilinde uygulamada kullanımdan düşmüş yerini *–mıştı* yapısına bırakmıştır (Korkmaz, 2014, s. 647). Standart Türkçede kullanılmayan, ağızlarda kullanımı daha geniş ve yaygın olan *–dıydı* birleşik yapısı, birçok kullanım özelliğine sahip bir ek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapı daha çok *hatırlatma* anlamını vurgulu hale getirmek için kullanılmaktadır (Banguoğlu, 1986, s. 459). Anlatılan ya da olmuş olan olaya *inanmama* vurgusu yapılabilmektedir (Benzer,

2012, s. 152). Oldukça eski bir olayı anlatmak için kullanılanılabilmektedir. Olay çok geçmiş zamanda olmuştur ve konuşma sırasında etkisi artık yoktur (Johanson, 1994, s. 264). "Hatırladığım kadarıyla, hatırlasana" gibi birtakım ilave anlamlandırmaların işaretleyicisi olabilmektedir. *-dıydı* birleşik yapısıyla kurulan çekimler başlangıç ya da bitiş sınırı vurgulamazlar. Olay, bütün halinde sunulur; yani çekim, "terminallik" ifade eder (Aydemir, 2010, s. 56-57). Dilaçar, *-dıydı* birleşik çekiminin olayın olduğuna dair konuşmacının kesin bilgiye sahip olduğunu işaretlemek için de kullanılabildiğini söylemiştir (1971, s. 114). Bunların yanında *-dıydı* çekimi, konuşmacının önceden farkına vardığı olayla alakalı konuşma anındaki şaşkınlığını ifade etmek için de kullanılabilmektedir (Demir, 2015, s. 103). Bu ek aynı zamandadeneyimli bitmişliğiişaretlemeye de uygun bir ek olarak görülmektedir (Demir, 2015, s. 113).

-dıydı, "terminallik" görünüşünün yanında kimi örnekte olayın başlangıç noktasına da vurgu yapmak için kullanılmaktadır. Başlangıç vurgusu nedeniyle *-dıydı* birleşik çekimi, hatırlatma yapılan olayın ilk cümlesi dışında kullanılmamaktadır. Çünkü *-dıydı* çekimi kişinin hafızasında olayın başlangıcına işaret eder (Demir, 2015, s. 111). Üstelik bu ek, geçmişte yalnızca bir tek olaya yani kişinin hafızasında yer etmiş olaya işaret eder (Demir, 2015, s. 110).

Bu durumda *-dıydı* birleşik çekimi *inanma, kesinlik, şaşkınlık, hatırlatma* gibi anlamları işaretlemesinin yanında; olayın geçmişte bir bütün halinde gözlemlendiğini işaretleyen bir görünüş çekimi olarak da kullanılmaktadır. Bununla beraber olayın başlangıcını da vurguladığı örnekler vardır.

2.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+ i-+-di

Dilbilgisi kitaplarında duyulan/belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi olarak adlandırılan *-mIş/-mUş+i-+ -di(-mıştı)*birleşik çekimi, belirsiz geçmiş zaman eki *-mIş/-mUş* ile belirli geçmiş zaman *-DI/-DU* eklerinin birleşmesiyle oluşan bir çekimdir. "Bu çekim kalıbında *-mış* ekindeki 'duyuma, rivayete' dayanan geçmiş zamanlık işlevi artık iyiden iyiye zayıflamış ve görülen, bilinen geçmiş zaman işlevine dönüşmüştür"(Korkmaz, 2014, s. 647).

-DI/-DU eki olayın geçmişte gerçekleştiğini gösteren zaman eki olarak kullanılırken, *-mIş/-mUş* eki bitmişlik görünüşünü işaretlemektedir (Benzer, 2012, s. 152). Yani *-mıştı* çekimi, geçmiş zamanda meydana gelen olayın ve hatta etkisinin konuşma anına kadar çoktan bitmiş ve geçmiş olduğunu işaretleyen bir birleşik

çekimdir. Csató, *-mıştı* birleşik çekiminin kimi örneklerde güncel olarak ya da psikolojik olarak uzaklığı vurguladığını söylemektedir. *O kadar zaman geçti ki…* vurgusu söz konusudur (2000, s. 40). Bu kullanım özelliği bu ekin deneyimli geçmişliği işaretlemeye müsait eklerden biri olduğunu gösterir. Ancak kimi örneklerde "sonuçsallık" ifade ettiği yani geçmiş zamanda gerçekleşen olayın izlerinin bugün hâlâ izlenebildiği kullanım örneklerine de rastlanabilmektedir (Demir, 2015, s. 112).

Bacanlı ise *-mıştı* birleşik çekiminin cümlelerde asıl anlatılmak istenen olaya arka plan oluşturmak için de kullanıldığını düşünmektedir (2008, s. 17).

Kimi örneklerde *-mıştı* birleşik çekimi olayın sonucuna işaret etmek için de kullanılabilmektedir. Hikâye edilirken bir olay ve zaman zincirine sahip anlatımların sıralamasında kullanılmaktadır (Demir, 2015, s. 112).

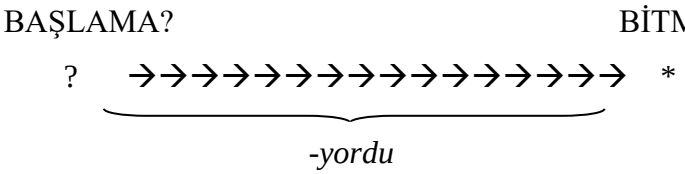
-mıştı ve *-dıydı* birleşik çekimlerinin temelde birbirlerinden farkları ise *-mıştı* birleşik çekiminde *-mIş/-mUş* eki bitmişlik görünüşünü işaretlemenin yanında başkasından duyma ve farkına varma dolaylılık anlamlarından tamamen uzaklaşmazken; *-dıydı* birleşik çekiminde *-DI/-DU* yalnızca bitmişlik işaretlemek için kullanılmaktadır (Sebzecioğlu, 2016, s. 253).

-mıştı ekinin kaynaklarda rastlanan işlevlerini *hatırlatma, deneyimli bitmişlik* ya da *sonuçsallık* ifade etme ve *anlatım tabanı oluşturma* şeklinde sıralamak mümkündür.

2.1.1.5. Fiil+ -yor+i-+-di

Şimdiki zaman eki *-yor* ile belirli geçmiş zaman eki *-DI/-DU* eklerinin birleşimiyle meydana gelen bu birleşik çekim, dilbilgisi kitaplarında şimdiki zamanın hikâyesi olarak adlandırılmaktadır.

*-yor+i-+-di (-yordu)*birleşik çekiminde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki cümlede anlatılan olayı geçmiş zaman çizgisi üzerine oturtmaktadır. Yani olay geçmişte konumlanır. *-yor* eki ise aslında sahip olduğu *şuan, şimdi* anlamlarını kaybederek bir sürecin işaretleyicisi olur. Geçmişte başlama ve bitme sınırları bilinmeyen iki nokta arasında gözlemlenen olayları işaretlemek için kullanılmıştır. Johanson bu durumu *-yor* ekinin görünüş özelliği olarak ifade etmiş ve buna *intraterminal(sınırlararasılık)* görünüş demiştir (1971, s. 101-102). Olayın başlama ve bitme sınırları elbette vardır. Ancak *-yordu* birleşik çekiminin işlevi bu sınırları vurgulamak değil, olayın sınırlar arasında gerçekleştiğini vurgulamaktır.

-yor şimdiki zaman eki köken olarak süreklilik bildiren *yoru-* tasvir fiilinin geniş zaman eki ile çekimlenmiş halinin ekleşmiş şeklidir (Korkmaz, 2014, s. 548). Bu durum *-yor* ekinin geçmiş ve gelecek zaman çizgisi arasında belirli bir noktaya konumlandırılmasını zorlaştırmakta ve eke geniş zamana benzer bir işlev kazandırmaktadır. Bu geniş işlev yelpazesi *-yordu* birleşikçekiminde de karşımıza çıkarak *-yor* süreç/sürme anlamlarının yanından aslında geniş zaman eklerinin sahip olduğu alışkanlık, düzenli olarak gerçekleşme anlamlarını da işaretlemek için kullanılabilmektedir.

-yordu yapısı gerçekleşmemiş bir yakın geleceği anlatmak için de kullanılabilmektedir(Banguoğlu,1986, s. 465). *-acaktı* yapısındaki niyetin gerçekleşememe anlamı, *-yordu* yapısında yerini gerçekleşmeye başlamış ama gerçekleşememiş bir eyleme bırakmıştır.

-yor ekinin belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman eklerinin de yerine kullanıldığı örneklere rastlanılabilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 549-556).

2.1.1.6. Fiil+ -r/-Ar/-mAz+ i- +-di

Geniş zaman *-r/-Ar/-mAz* ekleri ve belirli geçmiş zaman-*DI/-DU* ekinin birleşimiyle meydana gelen bu birleşik çekim, dilbilgisi kitaplarında geniş zamanın hikâyesi olarak adlandırılmaktadır.

-r/-Ar/-mAz+i-+di (-ardı) birleşik çekiminde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki olayın geçmiş zamanda olduğunu işaretlemek için kullanılmıştır.Korkmaz,*-r/-Ar/-Ir/-Ur/-mAz* geniş zaman eklerinin ise asli işlevinin *süreklilik* ve *genellilik* olduğunu ifade eder (2014, s. 571). Ancak bunun yanında *bildirme, gereklilik, buyruk, istek, alışkanlık, tahmin, kesinlik, söz verme, ihtimal* gibi anlamları işaretlemek için kullanılmıştır (Benzer, 2012, s. 198; Korkmaz, 2014, s. 575). Gerçekleşmemiş ya da gerçekleşmesi mümkün olmayan, varsayma ya da şarta bağlı olarak tasarlanan olayların aktarımı da bu çekimle olmaktadır. Çoğunlukla bu işlev, içerisinde şart anlamı olan cümlelerde daha net ortaya çıkar (Aydemir, 2010, s. 52).

Bu durumda *-ardı* birleşik çekimi geçmiş zamanda yalnızca bir defa değil, defalarca yapılan ya da genellik arz eden olay ya da durumları ifade etmek için kullanılan bir çekimdir. Bunun yanında geçmişte gereklilik, *alışkanlık, tahmin, ihtimal, istek, buyruk, söz verme, tasarı* gibi anlamların işaretleyicisi olarak da kullanılmaktadır.

2.1.1.7. Fiil+-AcAk+i-+-di

Gelecek zaman *-AcAk* eki ile belirli geçmiş zaman eki olan *-DI/-DU* eklerinin birleşmesiyle oluşan birleşik çekime dilbilgisi kitaplarında gelecek zamanın hikâyesi denilmektedir.

*-AcAk+i-+-di (-acaktı)*birleşik çekiminde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki olayı geçmiş zaman çizgisi üzerinde bir noktaya oturtmaktadır. *-AcAk* gelecek zaman eki ise cümleye *niyet, istek, beklenti, öngörü, tahmin* anlamları katmak için kullanılmaktadır (Aydemir, 2010, s. 58; Benzer, 2012, s. 190; Korkmaz, 2014, s. 653, Torun, 2013, s. 149). Kimi araştımacılara göre gelecek zaman eki olarak değerlendirilen *-AcAk* ekinin birincil işlevi zaman belirtmek değil, öngörü anlamında kullanılan bir kiplik işaretleyicisi olmaktır (Aydemir, 2010, s. 58). *-AcAk* eki işlevsel olarak gereklilik anlamını işaretleyen bir ek olarak da kullanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 561). Hatta bazen de gerçekleşememiş gereklilik için kullanıldığı görülmektedir (Banguoğlu, 1986, s. 466).

Kaynaklarda da görüldüğü gibi *-acaktı* birleşik çekimi *geçmişte niyet, gerçekleşmemiş niyet, istek, gereklilik, öneri* gibi anlamları işaretleyen bir ek olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde şunu söylemek mümkündür *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki zaman işaretlerken, *-AcAk* gelecek zaman eki çoğunlukla *niyet* anlamını işaretlemek için kullanılmıştır.

2.1.1.8. Fiil+ -sA+ i- + -di

Dilek-şart eki *-sA* ile belirligeçmiş zaman *-DI/-DU* eklerinin birleşmesiyle oluşan bu birleşik çekim, şart kipinin ya da dilek kipinin hikâyesi olarak adlandırılmaktadır.

-sA cümlenin bağlamına göre kimi zaman istek anlamını kimi zaman da şart anlamını işaretlemek için kullanılmıştır. *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki ise olay ya da durumun geçmişte gerçekleştiğini ya da gerçekleşmediğini işaretler. Sonuç itibariyle olay ya da durum, konuşma anına uzamamakta ve geçmiş zaman çizgisi üzerinde

herhangi bir noktada son bulmaktadır. *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki ise olayı geçmiş zamanda bir noktada konumlandırır.

-s*A* dilek-şart eki, yalnızca başında *keşke* kelimesi veya içinde "keşke" anlamı bulunan cümlelerde temel cümle yüklemi olabilir ve bu durumda yalnızca dilek anlamı taşır (Gülsevin, 1990, s. 278). Şart bildiriyor ise temel cümle yüklemi değil, temel cümle yükleminin şart bağlamında tamamlayıcısı olur. Gülsevin ve Korkmaz-s*A* dilek-şart ekinin ve bu ekle kurulan *-sA+i-+-di (-saydı)* birleşik çekiminin şart anlamı verme işlevinde kullanıldığında tek başına anlam bildirmediğini ve asıl fiilin zarfı durumunda olduğunu ifade etmektedirler (1990, s. 279; 2014, s. 656).

-saydı birleşik çekimi varsaymaya dayalı gerçekleşmemiş dilek ya da şartı göstermek için kullanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 656). Varsayma ve kararsızlık anlamları da birleşik çekiminişlevleri arasında yer almaktadır (Banguoğlu,1986, s. 469). Bu yapı aynı zamanda konuşanın muhatabını ya da üzerine konuştuğu kişiyi sorguladığını ve/veya eleştirdiğini göstermektedir (Sebzecioğlu, 2016, s. 252).

Bu durumda dilek-şart eki *-sA* ve bu ekle kurulan birleşikçekimlerde ekin dilek/istek ve şart anlamları karşımıza çıkmaktadır. Ek, şart anlamı verme işlevi ile kullanıldığında temel cümle yüklemi değil, temel cümle yükleminin zarfı görevinde kullanılmaktadır. İstek anlamı verme işlevinde ise temel cümle yüklemi olabilmektedir. Bu durumlarda *keşke* kelimesi ya da cümle içerisindeki "keşke"anlamı ekin istek işlevini vurgulamaktadır.

-saydı birleşik çekimi ise cümle içerisinde varsayıma dayalı gerçekleşmemiş şartı işaretler ve ondan sonra cümle geldiği takdirde de bu cümlenin de varsayımsal olarak gerçekleşmediği görülür.

2.1.1.9. Fiil+ -A+i-+-di

İstek eki *-A* ile belirli geçmiş zaman *-DI/-DU* ekinin birleşimiyle oluşan, dilbilgisi kitaplarında istek kipinin hikâyesi olarak adlandırılan birleşik çekimdir. *-A* eki istek/dilek anlamlarını karşılarken *-DI/-DU* eki isteği geçmiş zaman çizgisi üzerine oturtur. Yani bu istek şuana değil geçmişe dönüktür, geçmişte kalmıştır. Bugün içinse artık bu istek gerçekleşmemiştir. Bu durumda varsayımsal gerçekleşmemiş istek *-saydı* birleşik çekiminin yanında *-A+i-+-di (-aydı)*birleşik çekimi ile de işaretlenmektedir. Bu birleşik çekim kargış anlatımlarının da tabanında çok sık yer alır (Banguoğlu, 1986, s. 471).

2.1.2. -mIş/-mUş

Türkçenin bilinen ilk devirlerinden beri kullanılan *-mIş/-mUş* eki geçmiş zaman işaretleyicilerinden biridir. Bu ek olayın konuşma anına kadar gerçekleştiğini ama konuşanın görmediği, bilmediği, farkında olmadığı ancak duyarak ya da olayın gerçekleştiğine dair işaretlere bakarak olayın gerçekleştiğini bilmesi durumlarını anlatmak için kullanılan dilbilgisel kategoridir. Yani geçmişte gerçekleşmiş bir işin, gerçekleşmesi esnasında olayı birebir deneyimleyen bir özneden yoksun olması durumudur. Özne işin gerçekleştiğini sonradan çeşitli yollarla öğrenir.

Araştırmacıların genel kabulü, ekin kökeninin sıfat-fiil eki olan *-mIş/-mUş'e* dayandığıdır (Korkmaz, 2014, s. 540).

-mIş/-mUş eki, üzerine geldiği fiil kök ve gövdesinin ünlü sırasına bağlı olarak dört şekilli kullanılmaktadır. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde yalnızca düz şekilleri ile kullanılan iki şekilli bu ek, Osmanlı Türkçesi sonlarında bugünkü dört şekilli halini almıştır (Ergin, 2003, s. 300; Korkmaz, 2014, s. 540). Ekin kişi unsuru zamir kökenli kişi ekleriyle işaretlenmektedir.

Dilbilgisi kaynaklarında belirsiz geçmiş zaman işaretleyicisi *-mIş/-mUş* için, *dolayılı geçmiş* (Banguoğlu, 1986, s. 442), *anlatılan geçmiş zaman* (Timurtaş, 1981, s. 121; Üstünova, 2005, s. 3), *belirsiz geçmiş zaman* (Koç, 1990, s. 292; Deny, 2012, s. 363), *belirsiz zaman* (Gabain, 1995, s. 81), *öğrenilen geçmiş zaman* (Ergin, 2003, s. 300), *duyulan geçmiş zaman* (Korkmaz, 2014, s. 540) gibi terimler kullanılmıştır. Bu terimlere bakıldığında ekin temel işlevleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. *miş'li geçmiş zaman kipi* (Gencan,1971, s. 234; Bilgegil, 1984, s. 266) adlandırması da şekil odaklı bir terim tercihi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sebzecioğlu *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekine *dedikodu eki* der ki bu da ekin anlamlarına denk düşecek bir adlandırmadır (2013, s. 232).

Bu çalışmada, en yaygın terim olması ve çalışma kapsamında yer alan kullanım özelliklerini içine alması gerekçesiyle *belirsiz geçmiş zaman terimi*nin kullanılması tercih edilmiştir.

2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş

-mIş/-mUş eki, konuşan tarafından görülüp bilinmeyen ancak başkasından duyulup öğrenilen olayların anlatımında kullanılmasının yanında, konuşan tarafından sonradan fark edilen olayların anlatımında da kullanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 540-546). Ek,

anlatım tabanı olarak da kullanılabilmektedir (Aydemir,2010, s. 43). Anlatım tabanı olarak kullanılmasını Gencan, ekin masallara yakıştığını söyleyerek vurgulamaktadır (1971, s. 234). Sebzecioğlu da *öyküleme-masallaştırma* işlevi başlığında ekin bu görevine atıfta bulunur (2016, s. 233).

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman eki ile kurulan birleşik çekimlerde ek neredeyse her seferinde zaman ve bitmişlik anlamını tamamen kaybetmektedir. Böyle kullanımlarda *rivayet, başkasından duyma, sonradan fark etme*, çeşitli kanıtlara dayalı olarak olay ya da durumun gerçekleşmesini ifade etme gibi dolaylılık(kanıtsallık) ve *küçümseme, inanamama* gibi dolaylılık-dışı anlamları işaretlemek için kullanılmaktadır. Ergin, *-mIş/-mUş* ekinin birleşikçekimlerdeki bu kullanımının ekin zaman değil anlatma, başkasından aktarma, sonradan fark etme gibi anlamları işaretlemek için kullanıldığını ifade etmektedir (2003, s. 323). Ekin birleşik çekimlerde asıl görevi zaman ifade etmek değildir. Gencan, *-mIş/-mUş* eki ile kurulan birleşik çekimlerde ekin cümleye *kesin olmayan, inanılmayan, sanma, küçümseme* gibi anlam ayrıntıları kattığını ifade etmektedir (1971, s. 295).

-miş eki "*Şaşma, hayıflanma, yakınma, yanılma, pişmanlık, sitem, küçümseme* ve *teslimiyet* bildiren anlatımlarda; *kızgınlık, karşı koyma(itiraz), olmazlık* bildiren anlatımlarda; *sevinme, övünme* bildiren anlatımlarda" (Korkmaz, 2014, s. 542-544) kullanılmaktadır. Gencan, ekin *şaşma* ve *şaşırma* durumlarını ve acı ve üzüntüleri anlatmada (1971, s. 235); Bilgegil, *küçümseme, inanmama* ve *övünme* anlamlarını vermede *-mIş/-mUş* ekinden yararlanıldığını ifade eder. Sebzecioğlu da *alay, iltifat, abartma, çıkarım, şaşırma, öyküleme-masallaştırma* anlamlarını işaretlediğini belirtir (2016, s. 233).

Bacanlı, ekin pragmatik ve duygusal olarak en yaygın kullanım alanları olan hiciv ve şüpheyle birlikte *iltifat, lakayıtlık, varsayım, serzeniş, meydan okuma, doğru yolu öğretme* ve *şaka* çağrışımlarına dikkati çekmektedir (2006, s. 37).

Tahmine, varsayıma dayalı anlatımlar da *-mIş/-mUş* eki ile yapılmaktadır. Bu durumda *tahmin* anlamını vurgulamak adına *belki, kim bilir gibi* yardımcı unsurlardan yararlanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 544).

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman çekimlerinde 1. çoğul kişi eki birinci tekil kişi eki yerine kullanılabilmektedir. Böyle bir durumda *alçak gönüllülük, mütevazılık* anlamlarının vurgulanması söz konudur (Aydemir, 2010, s. 42).

-mIş/-mUş eki kimi durumlarda gerçekleştiği bilinen olayların anlatımında yani *-DI/-DU* ekine paralel bir işlevde kullanılabilmektedir. Böyle durumlarda fiildeki

kesinlik anlamı *-DIr/-DUr* bildirme ekiyle pekiştirilebilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 545).

Ek, genel olarak belirsiz geçmiş zaman olarak adlandırılmış olsa da Sebzecioğlu ekin geçmiş zaman anlamını öncelikli olarak ve doğrudan vermediğini ve zaman işlevinin bağlam duyarlı olduğunu belirtir. Ekin adlandırılmasında kullanılan *belirsiz* teriminin bile ekin zaman anlamını değil dolaylılık ve dolaylılık-dışı anlamlarına gönderimdebulunduğunu düşünmektedir (2016, s. 232-233). Buna göre *-mIş/-mUş* eki, bağlama dayalı olarak belirsiz geçmiş zaman yanında görülen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, şart işlevlerinde de kullanılabildiği görülmektedir (Korkmaz, 2014, s. 546-548).

Ekin birleşik çekimlerinde zaman eki hep en sonda bulunur, zaman ekinden önce gelen ek zaman anlamını kaybetmiştir ve görünüş ya da kip anlamını işaretlemek için kullanılmaktadır (Sebzecioğlu, 2016, s. 230). Türkçede zaman eklerinin sonda olduğu düşünüldüğünde "*Ali geldiymiş"* denilemiyor olması da *-mIş/-mUş* ekinin birincil işlevinin zaman bildirmek olmadığı anlaşılır hale getirmektedir (Sebzecioğlu, 2016, s. 253).

Belirli geçmiş zaman ve belirsiz geçmiş zaman arasındaki temel fark şudur: Belirli geçmiş zaman konuşurun tanık olduğu ve kesinlikle gerçekleştiğinden emin olduğu olayların anlatımında kullanılırken, belirsiz geçmiş zaman konuşurun şahit olmadığı ancak olayı duyduğu ya da izlerinden olayın gerçekleştiğini anladığı, fark ettiği durumların anlatımında kullanılmaktadır. Aynı zamanda belirsiz geçmiş zaman dolaylılık anlamına sahipken, *-DI/-DU* eki doğrudanlık anlamına sahiptir (Aydemir, 2010, s. 41).

-DI/-DU belirli geçmiş zaman eki bir olayın oluşumuna atıfta bulunurken, *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki olay gerçekleştirkten sonraki sürece dönük bir teşhis sunar. Aynı zamanda anlatım sırası belirli geçmiş zaman eki ile oluşturulurken anlatım zinciri *-mIş/-mUş* ile kesilir. *-mIş/-mUş* da ardışık olay dizisi için kullanılır ama anlatı zinciri içerisinde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinin olmaması şartıyla (Csató, 2000, s. 30-32).

Bir dilbilgisel işaretleyici birden çok işlevsel özelliği üzerinde taşıyabilmektedir. Bu özelliklerin kimisi birincil kimisi ise ikincil işlev olabilmektedir (Sebzecioğlu, 2016, s. 228). İşaretleyici aynı anda hem kip hem görünüş hem de kiplik işlevleri üzerinde taşıyabilir. Biçim birim işaretleyeceği işlevi etkileşim içerisinde olduğu iç ve dış bağlam unsurlarıyla beraber kazanmaktadır.

2.1.2.2. İsim+i-+-miş

-miş belirsiz geçmiş zaman eki isimler üzerine *i-* yardımcı fiili ile gelerek ismi yüklem yapar. *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki isimler üzerine gelerek onaları yüklem yaptığı bu kullanım şeklinde çoğunlukla hatta her zaman geçmiş zaman anlamından uzaklaşarak yalnızca dolaylılık ya da dolaylılık-dışı kullanım özelliği göstermektedir.

İsimler üzerine gelen *-miş,* geçmiş zaman ve görünüş anlamlarını tamamen kaybederek yalnızca dolaylılık işaretleyicisi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında kanıtsal anlamlar iletmeye de devam eder (Csató, 2000, s. 37).

2.1.2.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş

Birleşik çekim, iki *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinin i- ek fiili yardımıyla üst üste gelmesiyle oluşmuştur. Birinci *-mIş/-mUş* ekinin olayın konuşma anına kadar çoktan gerçekleşmiş olduğunu, olayın olması için gerekli kritik sınırın çoktan aşılmış olduğunu göstermek amacıyla yani bitmişlik işleviyle kullanıldığını dile getirmektedir. Yani eklerden ilki olayı geçmiş zamana yerleştirirken, ikincisi olayın dolaylılık ya da anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır (Aydemir, 2010, s. 40; Sebzecioğlu, 2016, s. 236). Bu çekimde, *başkasından duyma/söylenti, şüphe, alışkanlık, çıkarım yapma, sonradan fark etme, küçümseme* gibi anlam vurguları yapılmaktadır. Bu birleşik çekimde şüphe anlamı katmerleşmektedir (Gencan,1971, s. 295). Banguoğlu, yapının bilginin şüpheli gösterilmesi, çürütülmesi ya da yalanlanması anlamlarını vermek için de kullanıldığını ifade eder (1986, s. 461). Eklerin bu üst üste yığılışı ileönermenin dolaylılık anlamının yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bir olay ya da durumun *gerçekliğine inanmama, alay* dolaylılık-dışı anlamları da bu birleşik çekim ile işaretlenebilmektedir (Sebzecioğlu, 2016, s. 236).

Arka arkaya gelen *-mIş/-mUş* kulakta bir ses uyumsuzluğuna sebebiyet verdiği için genelde bu yapıda ek-fiil eki düzenli olarak korunmuştur (Korkmaz, 2014, s. 662).

2.1.2.4. Fiil+-yor+i-+-miş

Bu kullanım *-yor* şimdiki zaman *-mUş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eklerinden oluşmaktadır. *–yor* ekinin temel görevi içinde bulunulan zamandaki oluş ve kılışları anlatmak için de kullanılmasıdır. Bununla beraber ifade edilenden çok daha geniş bir zaman yelpazesini içine alabilmektedir (Korkmaz, 2014, s. 548). Ek, bazen geçmişten

gelen ve olayın olma anında ya da konuşma anında devam eden bazen de şimdi başlayan ve olaya göre ya da konuşma anına göre gelecekte de devam edecek olayları karşılayabilmektedir (Benzer, 2012, s. 154). Konuşma anı ya da öncesinde süreklilik arz eden olayların sonradan farkına varıldığını ya da başkasından duyuluğunu ifade etmek için bu birleşik çekimden yararlanılır (Sebzecioğlu, 2016, s. 234).

Bu durumda *-yor+i-+-miş(-yormuş)* birleşik çekiminde *-yor* eki birleşik çekimde görünüş işlevini işaretleyerek olay ya da durumun sürekliliğine vurgu yaparken *-mIş/-mUş* başkasından duyma ya da sonradan farkına varma dolaylılık anlam alanlarını işaretlemek için kullanılmaktadır.

2.1.2.5. Fiil+ -AcAk+i-+-miş

Yapı gelecek zaman *-AcAk* eki ile *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinin birleşimiyle oluşmuştur. Birleşik çekim konuşma anının sonrasında gerçekleşecekolan veya konuşma anında planlanan olay ya dadurumların başkasından duyulduğunu ya da sonradan fark edildiğini işaretlemek için kullanılmaktadır (Sebzecioğlı, 2016, s. 235). Bu yapıda konuşur konuşma anından sonraki bir sürece işaret eder. *-AcAk* eki ile kimi zaman *emir, gereklilik, öneri* gibi anlamlar verilirken çoğu zaman da geleceğe dönük tasarıyı, gelecekteki bir anı işaretlemek için kullanılmıştır. *-mIş/-mUş*ekinin ise *başkasından duyduğunu aktarma, rivayet etme, sonradan fark etme* gibi dolaylılık anlamların işaretleyicisi olarak kullanıldığı görülür.

2.1.2.6. Fiil+-IcI/-UcU+i-+-miş

-IcI/-UcU eki, Eski Türkçede kullanılan *-gUçI(<gU+çI)*gelecek zaman ekinin Batı Türkçesine geçme sürecinde ön sesteki /g/ ünsüzünü kaybetmesiyle oluşmuştur (Korkmaz,2014, s. 153). *-IcI/-UcU* eki, Türkiye Türkçesi stadart dilinde fiilden isim yapma eki olarak kullanılmaktadır. Ek, Türkiye Türkçesi ağızlarında bu görevinin yanında tarihi görevini de devam ettirerek üzerine iyelik kökenli kişi eklerini alır ve gelecek zaman işlevinde de kullanılır. Yıldırım, ekin gelecek zaman işlevini de içeren-*ici ekli gelecek zaman* terimini kullanmıştır (2006 I, s. 268). Deny, ekin Anadolu'da *-AcAk* ekine yakın bir anlam ve görevde kullanıldığını söylemiştir (2012, s. 476). Karahan, *-AcAk* yanında yakın geleceği ifade etmek için *-IcI/-UcU* ekinin de kullanıldığını belirtir (2014, s. 147). Özmen, aynı zamanda ekin gereklilik/tavsiye anlamları verme işlevi olduğuna da değinmiştir (1999, s. 554).

Fiil+-IcI/-Ucu+i-+-mIş/-mUş (-ıcıymış) birleşik yapısında *-IcI/-UcU* eki *gerçekleşmiş ya da gerçekleşmemiş niyeti* işaretlemek için kullanılırken *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki ise olayın birebir deneyimlenmeyip başkasından duyulduğunu işaretlemektedir.

2.1.2.7. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

-r/-Ar/-mAz geniş zaman eki Türkçede basit çekim olarak kullanımlarında da birleşik çekim yaparken de en sık kullanılan zaman çekim eklerinden biridir. Kullanım alanı olarak geçmişi, şimdiyi ve geleceği içine alması aynı zamanda da genel geçer ifadelerin işaretleyicisi olması onun neden sık tercih edilen eklerden biri olduğunu açıklamaktadır. Görünüş açısından bakıldığında sürme, devam etme özelliği taşımaktadır. Bununla beraber *ekin ihtimal, buyruk, bildirme, gereklilik alışkanlık, söz verme, kesinlik* gibi anlamları da bulunmaktadır (Benzer, 2012, s. 194).

2.1.2.8. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se

Bu birleşik çekim, belirsiz geçmiş zaman eki *-mIş/-mUş* eki ile dilek-şart *-sA* ekinin birleşimiyle oluşmaktadır. Konuşma anının sonrasında gerçekleşecek, gelecekteki bir olayın gerçekleşmesi için varsayımsal ön koşulu vurgulamaktadır. Varsayım işaretleyicisi *-mIş/-mUş* eki, şart anlamın işaretleyicisi ise -s*A* ekidir. Şartın gerçekleşip gerçekleşmediği ise henüz belirgin değildir sonradan öğrenilecektir. Konuşma anına göre geçmişte bir olay olduysa ki biz olup olmadığını gelecekte öğreneceğiz, *-miş* olayın gerçekleşip gerçekleşememe bilgisine olan mesafeyi ve olayın gerçekleşme anına tanık olmamayı işaretlemektedir.

Temel cümlede ifade edilen yargının olabilmesine "her halükarda, ne olursa olsun" gibi kararlılık anlamı katmak için de kullanılmaktadır. Bu görevde *nasıl, nerde, kim* gibi soru zamirlerinden yararlanılır (Korkmaz, 2014, s. 604). Bu durumda *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki temel cümledeki olayın gerçekleşmesi için şart cümlesinin geçmişteki varsayımsal yönünü işaretlemek için kullanılmıştır.

2.1.2.9. Fiil+-sA+i-+-miş

Bu çekim dilek-şart eki olan -s*A* ile belirsiz geçmiş zaman *-mIş/-mUş* ekinin birleşimiyle oluşmaktadır. Geçmişte aslında gerçekleşmemiş ancak gerçekleşmesi beklenen ya da başka bir olayın gerçekleşmesi için ön koşul olan durumları ifade

etmekte kullanılmaktadır. Yani hem dilek hem şart anlamını cümle bağlamına dayalı olarak taşımaktadır.

Doğru yolu gösterme, öğretme ya da *burnunu sürtme, dersini verme* anlamları da birleşik çekiminin diğer anlam alanlarını oluşturmaktadır (Bacanlı, 2006, s. 43).

Dilek- istek görevinde kullanıldığında *-A i-miş (-aymış)*ekinden çok daha sık kullanılmaktadır. Çünkü *-aymış*ekinin kullanımında emir anlamı da hissedilmektedir. O nedenle gerçekten dilek veya istek vurgulanmak istendiğinde *-sA i-miş (-saymış)*yapısı daha çok kullanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 610).

2.1.2.10. Fiil+-A+i-+-miş

Şart ekinin belirsiz geçmiş zaman eki ile kurmuş olduğu anlamsal ilgilere benzer kullanım özellikleri vardır, ancak *-saymış* birleşik çekimi kadar sık kullanılmamaktadır (Banguoğlu, 1986, s. 471). Kimi zaman *-aymış* birleşik çekiminin kendisinden sonra gelen cümle için şart anlamını işaretlediği de görülür (Ediskun, 1988, s. 204). Ancak *-aymış* birleşik çekiminde şart anlamı *iş işten geçtikten sonra* anlamıyla beraber verilirken *-saymış* birleşik çekiminin şart anlamında bu alt anlam çok verilmemektedir.

2.1.2.11. Fiil+-mIş/-mUş+-DIr/-DUr

-DIr/-DUr bildirme eki zaman ekleri üzerine getirilmek suretiyle ya da isimler üzerine gelerek geniş zamanda ismi yüklem yapmak için kullanılmaktadır. Gencan bildirme eki ile kurulan bu yapıları *katmerli birleşik* başlığı altında değerlendirmiştir (1971, s. 296). Banguoğlu ise bu çekim şekline *çevrik kipler* adını vermiştir (1986, s. 450). *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki ve bildirme koşacı *-DIr/-DUr*'ün birleşmesiyle oluşmuştur. Bu çekim şeklinin birden fazla görevi bulunmaktadır.

Aydemir, yapının resmî yazı ve gazetelerde üslupsal bir özellik taşıyarak bildirme işlevinde kullanıldığını ya da cümledeki tahmin ve olasılık anlamlarını kuvvetlendirmek için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Anlatım tabanı olarak da kullanım özelliği taşıdığına değinir (2010, s. 46). Ergin, kuvvetlendirme ve ihtimal anlamlarını işaretleyen bir yapı oldunu söyler (2003, s. 331). *-DIr/-DUr,* önermenin kesinliği ve/ veya olasılığını derecelendirmek için kullanılmaktadır (Kerimoğlu-Aksu, 2015, s. 79). *-mIş/-mUş+-DIr/-DUr (-mıştır)* çekiminin yaygın görevlerinden biri de gerçekleştiğinden kesin olarak emin olunan, hatta konuşucunun doğrudan deneyimlediği olayları aktarmada kullanılmasıdır. Banguoğlu, *-DIr/-DUr* ekinin cümleye *herhalde,*

muhtemelen, umulur, belki anlamları kattığını belirtir (1986, s. 451), bununla beraber de çekim şeklinin fiillerin bildirdiği anlama *kesinlik* kattığı ya da kesinliği pekiştirdiği de söylenmektedir (1986, s. 451; Gencan, 1971, s. 235; Korkmaz, 2014, s. 640). Deny, belirsiz geçmiş zaman eki üzerine *-DIr/-DUr* ekinin getirilmesiyle ekin kendi asıl anlamından çıkarak belirli geçmiş zaman anlamı kazandığını söylemektedir (2012, s. 364). Bu noktada çekim, *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekine yakın bir görevde kullanılmaktadır.

2.1.2.12. Fiil+-mIş/-mUş+gibi

-mIş/-mUş gibi yapısı daha çok gerçek olmayan, *-mişçesine* anlamı veren, benzetme işlevli bir işaretleyicidir (Korkmaz, 2014, s. 905). Yapı, dolaylılığı değil gerçek karşıtlığını işaretlemek için kullanılmaktadır (Csató, 2000, s. 34-35). Dolaylılık-dışı anlamlarına bakıldığındaysa *yaklaşma/yakınlık* ve *benzerlik* anlamlarını işaretlemek için kullanıldığı görülmektedir (Torun, 2015).

2.1.2.13. Fiil+-mIş/-mUş+ ol-

Eski Türkçe döneminden beri *er-* yardımcı fiilinin yanında *ol-* da isimleri yüklemleştirmek ve birleşik çekimler oluşturmak için kullanılmıştır. Aralarındaki fark ise *ol-* yardımcı fiili birleşik çekim oluştururken sıfat-fiil kökenli ekler üzerine gelerek görünüş özelliği olan birleşik fiiller oluşturur (Gabain, 2007, s. 88; Özmen, 2009, s. 1417). Gabain, *bol-* yardımcı fiilinin genelde *olmak* anlamına geldiğinde kullanıldığını söylemektedir. Ayrıca esas fiil ile yardımcı fiilin birleşiminin daha önceki bir geçmiş zamanı, alışkanlığı, şartı ya da temenniyi bildirdiklerini belirtir (2007, s. 88).

Aslan,*ol-* yardımcı fiilli yapılarınınfiilin süreç, başlangıç ve bitiş sınırından oluşan iç anlamına, farklı yönelim noktalarından bakılabilmesini ve farklı görünüş-zaman ilişkilerinin ifade edilebilmesini sağladığını ifade etmiştir. *Ol-* yardımcı fiili ile kurulan yapılar, *i-* yardımcı fiilinin ifade edemediği gerçek zamana paralel gerçek dışı zamanları anlatabilme özelliğine sahiptirler (2012, s. 11-12).

Bu durumda *ol-* yardımcı fiili esas fiil iken sahip olduğu anlamı birleşik çekimler oluşturuken de hissettirmekte ve zaman anlamının yanında görünüş özellikleri olan birleşik çekimler meydana getirmektedir.

2.1.2.13.1. -mIş/-mUş oluyor

-mIş/-mUş oluyor yapısı konuşma anından önceki bir zamanda son bulmuş olayları aktarmak için kullanılır. Olay süreç içerisindeyken belli bir noktaya kadar gelmiş ve sonra sona ermiştir. *-mIş/mUş oluyor* cümlesi bir sonuç cümlesidir ve gerçekleşebilmesi için bir koşula ihtiyaç vardır. Yani bu yapının bulunduğu cümlenin gerçekleşebileceğine dair ön belirtiler vardır. Ön belirti diyebileceğimiz olay gerçekleştiğinde *-mIş/-mUş oluyor* yapısının anlattığı olay çoktan meydana gelmiştir ve yeni süreçe bir müddet de devam etmiştir. Böyle bir durumda *-mIş/-mUş* eki bitmişlik görünüşünü işaretlerken *-yor* bugün çoktan bitmiş olayın geçmişte bir süre devam ettiğini ifade ederek zamanı gösterir (Benzer, 2012, s. 139).

2.1.2.13.2.-mIş/-mUş olacak

-mIş/-mUş olacak kullanımı konuşma anından sonraki bir noktaya işaret edilir. Ve bahsi geçen olay bu noktaya gelindiğinde varsayımsal olarak gerçekleşmiş olacaktır. Cümlede zamanı belirleyen ek *-AcAk* ekidir. *-mIş/-mUş* eki ise cümlede ifade edilen yargının kesinliği hakkında bilgi vermesinin yanında olayın gerçekleşirken değil de gerçekleştikten sonraki bir noktada gözlemlendiğini işaretlemektedir. Olayın gerçekleşme olasılığı konuşma anından sonra ama gelecekti referans noktasından da öncedir. "Ali yarın saat dörtte gelmiş olacak." cümlesinde Ali konuşma anına göre ileri bir zamanda gelecek ancak saat dörde göre de geçmişte gelecektir. Konuşma anına göre gelecekteki bir referans anından olay gözlemlendiğinde olayın gerçekleşmiş sayılabilmesi için gerekli kritik sınır aşılmış olacaktır. *-AcAk* konuşma anından sonraki bir zamanı ve geleceğe dönük varsayımı işaretlerken *-mIş/-mUş* eki bitmişliği işaretlemek için kullanılmaktadır. Olay bütünüyle konuşma anına göre geleceğe dönük olduğu için olayın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair düşünce varsayımsaldır.

2.1.2.13.3.-mIş/-mUş olur

-mIş/-mUş olur yapısında olay henüz gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmesi muhtemel bir olay için varsayımda, tahminde bulunulmaktadır. *-mIş/-mUş* eki burada *ihtimal , varsayım* anlamını işaretlerken,*-r/-Ar/-mAz* geniş zaman eki geleceğe atıfta bulunan bir zaman eki olarak kullanılmıştır.*-mış olacak* yapısından anlamsal farkı ise kesinlik derecelerinin birbirinden farklı olmasıdır. *-mış olur* yapısınının kesinlik derecesi *-mış olacak* yapısından daha düşüktür. Aslan, aynı zamanda *-mış olacak* ile *mış olur*

yapılarının anlamsal farkını *-mış olur* yapısının odaksıllığının düşüklüğü ile de açıklamaktadır (2012, s. 22).

2.1.2.13.4.-mIş/-mUş olsun

-mUş/-mIş olsun kullanımında şart anlamı ağır basmaktadır. Yani cümlede bildirilen yargının gerçekle koşulu *-mIş/-mUş olsun* cümlesidir. Geçmiş zamana dayalı varsayımsal bir anlam içermektedir. *-sUn* 3.tekil emir eki dilek-şart anlamını işaretlerken *-mIş/-mUş* eki varsayım işaretlemektedir. *Varsayım* anlamının yanında *emir* anlamını da taşıyor olduğu görülmektedir.

2.1.2.13.5. -mIş/-mUş ola

-mIş/-mUş ola yapısı *g*eleceğe dönük isteği işaretlemektedir. Konuşurun sonucundan haberdar olmadığı ama çoktan gerçekleşmiş olay ya da durum için sonuca dönük arzusu ifade edilmektedir. *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki olayın gerçekleşmesi için gerekli kritik sınırın aşılmasını, *-A* istek eki ise olayın sonucuna dönük arzuyu işaretlemek için kullanılmıştır.

2.1.3. -(y)IK/-(y)UK

-(y)IK/-(y)UK (-ik) eki Türkiye Türkçesi standart dilinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bir yapım ekidir. Köken olarak bir fiilden isim yapma eki olduğu düşünülen *-ik* ekinin Türkiye Türkçesi ağızlarında *-mIş/-mUş* anlamında fiil çekim unsuru olarak kullanıldığı da görülmüştür (Buran, 1994, s. 11, Yıldırım, 2006, 223). Ekin Uygur Türkçesi döneminde belirli geçmiş zaman ekine eş bir görevle ama ondan daha az kullanılan ve zamirlerle çekimlenen *-yUK* ekinin Türkiye Türkçesi ağızlarında devamı olarak düşünen araştırmacılar bulunmaktadır (Ay, 2009, s. 233). Ay, bu ekin Türkiye Türkçesi ağızlarında işlev değişmesine uğrayarak belirsiz geçmiş zamanı karşıladığını düşünmektedir (2009, s. 234). Korkmaz da ekin bitmiş olanı gösterme ve *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekine denk görevlerde kullanılıyor olması gerekçesiyle ekin Eski Türkçedeki *-yUk* ekinden geldiğini düşünmektedir (2014, s. 155).

Genellikle *ik'li geçmiş zaman* adlandırılması (Aksoy, 1945, s. 176) tercih edilmekle birlikte, Yıldırım *-ik ekli duyulan geçmiş zaman* terimini kullanmayı tercih etmiştir (2006, s. 223). "Fiil köküne -ik eklenirse mânâca miş'li geçmiş zamanın üçüncü tekil şahsına benzer bir fiil meydana gelir (Aksoy, 1945, s. 176-177)." *-ik* eki zamir kökenli

kişi ekleriyle çekimlenmektedir. Ekin birinci ve ikinci kişilerle kullanımlarını gösteren örnekler olmakla birlikte *-ik* eki daha çok üçüncü kişilerle kullanılmaktadır (Demir,2012, s. 109). "Mevcut bilgilere göre Adana Afyon, Antalya, Burdur, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Konya, Mersin, Osmaniye, Nevşehir ve Yozgat illerinde, Yörük ve Türkmen diye bilinen yarı göçebe grupların ağızlarının ortak özelliklerinden biri durumundadır" (Demir, 2012, s. 108).

-ik eki tahmin işlevinde de kullanılabilmektedir. Belirli geçmiş zaman ve belirsiz geçmiş zaman arasında bir kullanımı özelliği vardır (Yıldırım, 2006, s. 223). Olayın doğru ve kesin olduğunu bildirmek için kullanıldığı örnekler vardır (Aksoy,195, s. 177-179). Karahan, ekin başkasından duyulmuş olmasına rağmen doğruluğuna ve gerçekliğine kesinlikle inanılan, güçlü ihtimaller için kullanıldığını ifade etmiştir (2014, s. 147; Yıldırım, 2006, 234).

Aynı fiilin olumlu ve olumsuz gövdelerine gelip "…sına dikkat etmeden" anlamı veren ikilemeler kurar (Öztürk, 2009, s. 197).

Bazı yardımcı fiillerle şimdiki zaman anlamında birleşik fiiller oluşturabilmektedir (Buran,1994, s. 11).

Aslına bakılacak olursa sayılan tüm bu işlev ve kullanım özellikleri *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinin de özellikleridir. Her ikisinde de bir eylemin gerçekleşmiş sayılabilmesi için kritik sınır aşılmıştır ve konuşan olayı değil, olayın olduğuna dair izleri görmüş ya da olayın olduğunu duymuştur. Bu paralellikler iki ekin de birbirinin yerine kullanılabileceğini göstermez. *-ik* cümlelerinde yüksek odaksıllık söz konusudur. Yani olayın gerçekleştiğine dair deliller açıktır ve konuşan olayın olduğundan kesin denilecek kadar emindir.*-ik* cümlelerinin de sonuç yorumlanamayacak kadar kesindir(Demir, 2012, s. 109-111).

> -(y)IK ile masal anlatılamaz; olaylar kronolojik olarak aktarılamaz. Bu ise ekin yüksek odaklı olmasından kaynaklanmaktadır. Dolaylı edinilen bilgiye dair izlerin henüz göz önünde olması, çoğu zaman işin gerçekleşme anı ile konuşma anının görece yakın olması anlamına gelebilir. -mIş ekinde ise konuşma anı ile dolaylı edinilen bilginin gerçekleşme anı birbirine yakın olabileceği gibi, uzak da olabilmektedir. Bu nedenle ek masal anlatımına uygun düşebilmektedir. -(y)IK ekinin tespit edilmiş olduğu bölgelerde -mIş eki, -(y)IK'ın yerine kullanılabilirken, tersi sadece sınırlı durumlarda söz konusu olabilmektedir (Demir, 2012, s. 113).

O halde *-mIş/-mUş* ekine göre *–ik* eki daha odaksıldır. Anlatım tabanı olarak kullanılamıyor olması da buna delil olarak sunulabilmektedir. Ayrıca *–ik* belirsiz geçmiş zaman ekinin kullanıldığı cümlelerde *-mIş/-mUş* ekinden biraz farklı olarak konuşma anı ile olayın gerçekleştiği anın birbirine yakın olması alt bilgisi de sunulmaktadır.

> "O yol senin gördüğün gibi kalméyık; güzel yapılık" cümlesinin ifade ettiği mâna şöyle izah edilebilir: "O yolu gördüm; senin gördüğün gibi kalmamış, güzel yapılmış." Örnek cümleyi sadece: "O yol gördüğün gibi kalmamış; güzel yapılmış." sözleriyle karşılayamayız. Çünkü bu sözler, yolun yeni halini görmeyip, ancak başkasından işitmiş olan tarafından söylenir. Halbuki durum böyle değildir. Yolun yeni halini gören, gördüğünü anlatmaktadır. Bu sebeple "kalméyık, yapılık" kelimelerinin tam karşılığı olarak "kalmamış, yapılmış" kelimeleri alınamaz (Aksoy, 1945, s. 178).

Yıldırım, iki ek arasındaki farkın kanıtsallık farkı olduğunu düşünmektedir. *-ik* ekinin doğrudan kanıtsallık işaretlediğini yani aktarılan bilginin doğruluğuna dair konuşucunun kanıtları olduğunu;*-miş* ekinin ise *çıkarım, farkına varma, algı yolu ile elde edilen, aktarıma dayalı* ve *inanç* içeriği güçlü olan bilgilerde kullanıldığını düşünmektedir. Bunu yanında konuşanın *-mış bulun-* anlamını vermek istediğinde yani durum ifade etmek istediğinde *-ik* ekinden yararlandığını tespit etmiştir (2018, s. 199).

Türkiye Türkçesi ağızlarına özgü olan *-ik* eki araştırmacıların da söylediği üzere *-mIş/-mUş* ekinden büyük farklarla ayrılmamaktadır. *-ik* eki, *-mIş/-mUş* ekine göre daha odaksıldır ve görece olarak izleri takip edilebilir ve olayın olduğuna dair kesinliğin daha sağlam olduğu örneklerde kullanılmaktadır.

2.2. Zaman, Görünüş, Kılınış, Kip, Kiplik Kavramları

2.2.1. Zaman *(Zeit-Tempus / Time-Tense)*

Nesnel bir zaman ölçümü yapıp tanımlamak kolay değildir. Cisimlerin değişimleri, devinimleri incelenerek zamanın varlığı hakkında çıkarımlarda bulunulabilmekte, zaman ölçülebilmekte ve bölümlenebilmektedir. Ki bu bile nesnel bir ölçüm kabul edilmemektedir. Bugün modern fizik nesnel zamanın olmadığını söylemektedir.

Zamanın felsefi ve nesnel anlamda ölçülememesini ve tanımlanmamasını bir kenara bırakacak olursak, dilbilgisel anlamda zamanın işaretlenebilmesi mümkündür. Fiziksel anlamda dün, şu an ve yarın yaşanacağına inandığımız gerçek zaman*(time)* ve Comrie'nin de dediği gibi olayları zaman çizgisi üzerinde işaretleyebilmeye yarayan

dilbilgisel zaman/fiil zamanı*(tense)* olmak üzere zaman terimini ikiye ayırabilmek mümkündür (1976, s. 5). Dilbilgisel zaman onu üreten gruba bağlı olarak değişir, gerçek zaman gibi evrensel değildir. Soyut gerçek zaman problemi her dil kullanıcısı tarafından başka çözülmektedir. Elbette buna bağlı olarak her dilin kendi üreticisinin oluşturduğu kendisine ait dilbilgisel zaman kategorileri ve bunların kendilerineözgü görevleri vardır.

Dilbilgisel zaman, zamanın dilde işaretlenmiş biçimidir (*tense and it's relation to time, in particular defining tense as the grammaticalisation of location in time)* (Comrie, 1985, s. 1).Yani dilbilgisel zaman, gerçek zamanda gerçekleşen olayın zaman çizgisi üzerinde nerede yer aldığını gösteren işaretleyicidir. Dilbilgisel zaman için, soyut boyutlara sahip olan gerçek zamanın bir açıdan ve bir noktaya kadar somutlaştırılması demek mümkündür. Şunu da söylemekte yarar vardır ki Demircan (1977, s. 108) gibi kimi araştırmacılar fiil zamanı ile gerçek zamanın eş olmadığını, fiil zamanın zarflarla birleşerek olayın gerçek zamanını göstermede yalnızca yardımcı bir rol oynadığını düşünmektedirler (Benzer, 2012, s. 14).

Konuşma anını*(present moment)* gösterim merkezi *(deictic centre)*/odak noktası olarak alacak olursak şimdiki zaman*(present)*, geçmiş zaman*(past)* ve gelecek zaman*(future)* olmak üzere üç temel dilbilgisel zaman belirlenebilir. Olayın gerçekleştiği zaman ile konuşulan an eş ise *şimdiki zaman;*olayın gerçekleştiği zaman, konuşma anından önce ise *geçmiş zaman;*olayın gerçekleştiği zaman, konuşma anından sonra ise *gelecek zaman* olarak işaretlenebilir (Comrie, 1985, s. 36).

Geçmiş zaman bitmişlik ifade ederken, gelecek zaman gelecekle alakalı niyet ve planları ifade etmek için kullanılır. Şimdiki zaman ise geçmiş ve gelecek arasında köprü görevi görmektedir. Geçmiş zaman ve gelecek zaman gibi uzun değil, kısadır. O nedenle genel olarak yaşanmış ve yaşanacak olmak üzere iki temel zaman sınıfından bahsetmek mümkündür (Üstünova, 2005, s. 2).

Türkçe Sözlük*(TS)*'te, *1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit 2. Bir sürenin belirli bir parçası, vakit 3. Belirlenmiş olan an 4. Çağ, mevsim 5. Bir işe ayrılmış veya bir iş için ayrılmış saatler, vakit 6. Dönem, devir 7. Olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olaylarını birim olarak kullanan sanal bir kavram 8. Fiillerin belirttikleri geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman kavramı 9. Yer kabuğunun geçirdiği gelişimde belirlenen ve fosillere göre dörde ayrılan geniş evrelerden her biri* (2011, s. 2641),olmak üzere zaman kavramının dokuz ayrı tanımı bulunmaktadır.

Standart Türkçe için temel ve basit dilbilgisel zaman işaretleyicileri/ekleri, geçmiş zaman için *-mIş/-mUş, -DI/-DU*; şimdiki zaman için *-yor, -mAktA, -mAdA*; gelecek zaman için *-AcAk*; geniş zaman için *-r,-Ar/-mAz* olarak görülür. Bu işaretleyicilerin geleneksel olarak zaman işlevlerine sahip olduğu düşünülmekle beraber, işaretleyicilerin görünüş ve kiplik işlevleri de bulunmaktadır.

2.2.2. Görünüş (Aspekt/ Aspect)

Fiilde görünüş terimi, mastar üzerine getirilen zaman eklerinin fiilin genel anlamında, öznel yorumlara izin vermesidir. Comrie, dilbilgisel zamanın fiilde belirtilen olayın dış zamanıyla *(situation-external time)*, görünüşün ise fiilin iç zamanıyla *(situation- internal time)* ilgili olduğunu dile getirmektedir. Böylece mastar üzerine getirilen ve zaman anlamı veren ekler ile görünüş işlevli eklerin görevlerini birbirinden ayırmaktadır (1976, s. 5). Dilaçar, görünüşü fiil mastarında da bulunmayan, şekilden beklenen anlam yerine başka bir anlam çıkmasına müsade eden ve fiile özel bir renk veren iç anlam olarak yorumlamaktadır (1974, s. 161-162). Örneğin "Ali yarın geliyor." cümlesi şimdiki zaman *-yor* eki ile çekimlenmiştir ancak cümledeki olayın gerçekleşmesi beklenen zaman geleceğe dönüktür. Yani cümlede şekilden beklenen anlamdan başkası ifade edilmektedir. Aksan, görünüşü eylemin çekimli haliyle yansıttığının dışında öznel bir bakışı, değerlendirmeyi yansıtması olarak tanımlar (1989, s. 104).

Görünüş konuşmacının, konuşma anı referans alınarak olayları başlangıç ve bitiş sınırları içerisinde gözlemlemesine izin verir. Olayların *kritik sınır* aşıldıktan sonra mı, kritik sınır aşılmadan önce mi, yoksa süreç içerisinde mi gözlemlendiğini bildirir (Johanson, 1994, s. 249). Yani görünüş olay ya da durumun zaman çizgisi üzerine yayılımıyla ilgili bir kategoridir (Benzer, 2012, s. 34).

Görünüş, mastarın öz anlamıyla ilgili değil, aksine mastar üzerine getirilen ekin fiilin genel anlamını yoruma açık hale getirmesi ve olayın gözlemlendiği aşamayı göstermesiyle ilgili öznel bir kategoridir. Konuşanın hangi noktadan baktığına bağlı olarak öznel yorumlara izin verir.

İki zaman ekinin üst üste gelmesiyle oluşan birleşik çekimler ise, geleneksel dilbilgisi kitaplarında *birleşik zamanlı fiiller* (Gencan,1971, s. 289; Ediskun,1988, s. 195)*, bileşik kipler* (Bilgegil,1984, s. 271), *birleşik çekimler* (Banguoğlu, 1986, s. 443) diye adlandırılıp, kendi içerisinde üçe ayrılmıştır: *hikâye/anlatma, rivayet/söylenti* ve

şart (Gencan, 1971, s. 293; Banguoğlu, 1986, s. 444). Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda iki zaman ekinin üst üste gelemeyeceği iki ekten birinin zaman anlamıyla değil de görünüş işleviyle kullanıldığı anlayışı yaygınlık kazanmıştır.

Johanson'a göre Türkçede *intraterminal, postterminal ve terminallik* olmak üzere üç görünüş çeşidi vardır (1994, s. 249).

2.2.2.1. Sınırlar Arası Bakış*(Intraterminalität)*

Olayın başlangıç ve bitiş sınırları arasında gözlemlendiğini, olayın olma sürecinin hâlâ devam ettiğini ifade eden bir görünüş türüdür (Johanson, 1994, s. 249). Comrie buna *bitmemişlik (imperfective) görünüşü* demektedir (1976, s. 25). Türkçede şimdiki zaman eki bu görünüş türünün işaretleyicisidir. İntra"terminallik", olayın başlangıç ve bitiş sınırlarını gizler ama olayın başlama ve bitme sınırına sahip olduğunu da reddetmez (Demir, 2016, s. 99). Yani intraterminal görünüş eylemin başlamasını da bitmesini de gerektirmez.

Comrie buna *bitmemişlik (imperfective) görünüşü* demektedir. *Alışkanlık (habitual)* ve *süreklilik (continuous)* olmak üzere ikiye ayırmaktadır (1976, s. 25).

yirmi lire otuz lıra gırk lıra galdı mı, yaımı, şegerimi, duzumu, gazımı, işde onnan da geçiniyorduk bu senie gadara (345-346).

2.2.2.2. Sınır Ötesi Bakış*(Postterminalität)*

Olayınkritik sınır aşıldıktan sonraki bir aşamada, yani olayın gerçekleştiğini kabul edebileceğimiz bir aşamadan sonra gözlemlendiğini ifade eden bir görünüş türüdür (Johanson, 1994, s. 249).Comrie buna *bitmişlik (perfective) görünüşü* demektedir. Türkçede geçmiş zaman ekleri bu görünüş türünün işaretleyicisidir.

aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).

Comrie; bitmişliği de *sonuç(perfect of result, deneyimli(experiential perfect), sürekli durum(perfect of persistent situation) ve son geçmiş bitmişliği(perfect of recent past)* olarak dörde ayırmaktadır (1976, s. 56-61).

Sonuçsal bitmişlikte olayın sonuç ve izleri konuşma anında da devam etmektedir. Geçmişten konuşma anına kadar geçen sürede en az birdefa deneyimlenmiş durumlar için *deneyimli bitmişlik* terimi kullanılmaktadır. Geçmişte başlayıp konuşma anında da devam eden olayları ifade etmek için *sürekli durum bitmişliği* terimi, olayın konuşma

anına çok yakın bir zamanda gerçekleştiğini ifade etmek için de *son geçmiş bitmişliği* terimi kullanılmaktadır (Comrie, 1976, s. 56-61).

2.2.2.3. Bütüncül Bakış*(Terminalität)*

Olayın süreç içerisinde ya da kritik sınır aşıldıktan sonra değil de bir bütün*(totalität)* halinde gözlemlendiğini ifade eden görünüş türüdür (Johanson, 1994, s. 258). Türkçede belirli geçmiş zaman eki bu görünüş türünün işaretleyicisidir.

köpek manī gadar bi şe. biz bunnarı böyütdük. derken bu hınzırın avına başladıh (292).

2.2.3. Kılınış*(Aktionsart)*

Kılınış eylemin iç anlamıyla ilgili bir terimdir. Fiiller çekime uğramadan önce, yani mastar halleriyle zaten bir hareket ve anlam bildirirler. Fiilin sahip olduğu bu öz anlam üzerinde, fiilin meydana gelme şeklinde toplum uzlaşısı sağlanmıştır, yani kişiden kişiye değişen bir anlam söz konusu değildir (Uğurlu, 2003, s. 126). Dilaçar, fiil sürecinin, eylemin ve oluşun nesnel olarak nasıl meydana geldiğini, tarzını anlatan dilbilgisel kategoriye *kılınış* demiştir (1971, s. 110). Karadoğan, kılınışı fiil tabanının zaman çizgisi üzerinde belirli noktalara işaret etmesi ya da etmemesi olarak tanımlamaktadır (2009).

Kılınış fiil tabanı ile ilgili nesnel bir kategoriyken, kişiden kişiye değişmezken, görünüş fiilin almış olduğu çekim ekleri sonucunda sahip olduğu öznel, kişinin odaklandığı noktaya göre değişen anlamları ifade eden bir kategori olarak karşımıza çıkar.

Csató, her fiil tabanının öz anlamı olduğunu ve ilişki içerisinde olduğu diğer tüm birimlerin anlamsal çekirdeğini bu anlamın oluşturduğunu düşünmektedir (2000, s. 30).

Fiil tabanlarının taşımış olduğu bu öz anlam temelde üç aşamaya sahiptir: başlangıçsınırı*(initialtransformativa),*bitiş sınırı *(finaltransformativa)*, süreç (*nontransformativa).* Bu durumda sınır vurgulayanlar *(transformativa)* ve sınır vurgulamayanlar *(nonstansformativa)* olmak üzere iki kılınış türünden bahsedilebilir (Johanson, 1971, s. 197-198).

2.2.3.1. Başlangıç Sınırlı Fiiller *(Initialtransformativa)*

Bazı fiiller iç anlam olarak başlangıç sınırı ifade ederler. Yani fiillerin karşıladığı hareketin gerçekleşmiş sayılması için hareketin başlamış olması yeterlidir. *uyu-, oku-, otur…*

2.2.3.2. Bitiş Sınırlı Fiiller *(Finaltransformativa)*

Bazı fiiller sahip oldukları öz anlam neticesinde bitiş sınırı ifade ederler. Yani fiillin karşıladığı hareketin gerçekleşmiş sayılması için hareketin bitmiş olması gerekmektedir. *öl-, bul-, patla-, yut-…*

2.2.3.3. Sınır vurgulamayan/ Süreçli Fiiller *(Nontransformativa)*

Fiilin karşıladığı eylemin gerçekleşmiş olması için herhangi bir sınırın aşılmasının gerekmediği, süreç ifade eden fiillerdir. *gül-, ağla-, ye-, çiğne-…*

Örneğin *patlıyorum* ve *uyuyorum* çekimli fiillerine bakıldığında ikisinde de eş değer çekim unsurları vardır: şimdiki zaman eki *-yor* ve birinci tekil zamir kökenli kişi eki *-um*. Her ikisi de çekim açısından birbirinin dengi olsa da ikisi benzer çekim eklerinin iletmesi gereken ortak anlamı iletmemektedir. Çünkü çekimli fiilerden birincisinin kılınış özelliği bitiş sınırlı iken diğerinin süreçlidir. Patla- fiili bitiş sınırlı olduğu için patlar ve biter, patlaması fiilin gerçekleşmiş sayılması için yeterlidir. Oysa uyu- fiili zaman çizgisi üzerine yayılır yani süreçlidir, sınır vurgulamaz. Amaç fiilin gerçekleştiği bir sınırı ifade etmek değil, fiilin gerçekleşme halinde ve süreçli olduğunu bildirmektir.

Elbette, bağlama ve fiil tabanının birleştiği diğer yapısal ögelere bağlı olarak bu gruplar arasında geçiş söz konusudur. Yani fiilin kılınış anlamı değişebilir. Örneğin *öl-* fiili bitiş sınırlı olduğu için insan söz konusu olduğunda “Ali,ölüyor.” denilemezken, bağlam değiştirilerek sorulan “sinekler öldü mü?” sorusuna “Evet, öldü.” ya da “Evet, ölüyor.” cevaplarını vermeye izin verebilir.

2.2.4. Kip*(Mood)*

Kip, bir cümlede ifade edilmek istenen tüm unsurların, zaman, konuşan, hakkında konuşulan, muhatap alınan, kişilerin sayısı gibi dilbilgisi unsurlarının aynı anda bir arada olduğu biçim, kalıptır.Cümlenin o anlama, o işleve sahip olmasını sağlayan birleşenlerin tümüdür. Asıl olan fiil ya da fiilin çekimlenmesi yani yalnızca fiile ait

olma değil, cümlenin, tüm unsurlarıyla beraber, tamamıdır.İfade edilmek istenenin yazı dilinde somut bir şekli, kalıbı olmasıdır. Anlatmak istediğimiz şey cümlenin tamamının kendisidir.

TS' de kip şöyle tanımlanmaktadır: *Fiillerde belirli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında konuşulanın, teklik veya çoğul olarak belirtilmiş biçimi, sıyga* (2011, s. 1444).

Geleneksel dilbilgisi kitaplarında kip zaman anlamı taşıyıp taşımamasına göre bildirme kipleri *(belirli geçmiş zaman; -DI/-DU, belirsiz geçmiş zaman; -mIş/-mUş, şimdiki zaman; -Iyor, -AcAk, geniş zaman; -r/-Ar/-mAz) ve* tasarlama kipleri/uyarı kipleri *(istek/dilek; -A, şart; -sA, gereklilik; -mAlI, emir)* olarak ikiye ayırılmaktadır. Araştırmacıların temel varsayımı bildirme eklerinin zaman anlamı taşıdığı, tasarlama kiplerinin ise zaman anlamı taşımadığıdır. Her iki grup da kip başlığı altında değerlendirilmiştir. Banguoğlu, çekim kiplerinin zaman bölümlerine göre ayrıldığını bu nedenle kip terimi yerine zaman teriminin de kullanılabileceğini düşünmektedir (1986, s. 442).

Dilâçar,kipi "fiilin gösterdiği sürecin hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam" şeklinde tanımlamaktadır ve ruh durumu kadar kip olduğunu düşünmektedir (1971, s. 106-107). Geniş zaman kipi, şimdiki zaman kipi gibi adlandırmaların doğru olmadığı, kipin zamanı olabileceğini ama zaman kipi olamayacağını ifade etmektedir (1974, s. 166). Aksan da kip teriminin cümlede verilmek istenen ruh durumunun işaretleyicisi olduğunu düşünmektedir (1989, s. 103). Kocaman, kipin bildirme, dilek-şart ve gereklilik gibi yalnızca fiilin durumuyla açıklanamayacağını mutlaka cümle içerindeki *acaba, sakın, kuşkusuz,eğer* gibi yönlendiricilerin de değerlendirilmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde bir kip oluşturulabileceğini düşünmektedir (1981, s. 81-85). Sebzecioğlu ise yine paralel olarak kişinin ruh durumu kadar kip olduğunu, buna bağlı olarak kipin kişinin ruh halini yansıtan bir kategori olduğunu düşünmektedir (2004, s. 32). Gencan da birleşik çekimlerde eklerden birinin her defasında zaman anlamı taşımadığını cümleye duygu değeri de kattığı örnekler olduğunu söyler (1971, s. 294).

Bazı araştırmacılar kipin ifade edilen düşüncenin anlamınıgösteren gramatik şekiller olduğunu düşünmektedirler (Aslan Demir, 2008, s. 18; Sebzecioğlu, 2016, s. 230; Seçkin, 2014, s. 11).

Aslan Demir (2008, s. 17), kipin biçimbilimiyle, kipliğinse anlambilimi ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Kipler, fiil çekim ekleriyle oluşturularak emir, istek, şart gibi anlamları ifade ederler. Kiplik ise sözlükbirimler, ses bilgisi ve söz dizimi unsurları yanında cümlenin tamamını esas alan birçok işaretleyiciyi kapsar (Aslan Demir, 2008, s. 18; Benzer, 2012, s. 112; Hirik, 2013, s. 140).

> Kiplik literatüründe aradaki fark üzerinde durulsa da, kip ve kipliğin parça-bütün ilişkisi düzeyinde bir ilişkiye dayandığını belirtmek gerekir. Temelde bir farklılıktan değil, kapsamlılıktan söz etmek daha doğru olur. 'Ali burada fotoğraf çekmemelisin.'cümlesindeki -mAlI eki fiile gelerek anlamlarından birini işaretlemektedir. Fiile gelen morfolojik bir araç olduğu için kip ögesidir. Ancak bu anlamı işaret etmek için konuşur yalnızca morfolojik araçları kullanmayabilir veya gereklilik anlamının alt kategorilerini (zorunluluk, yasaklama, rica vb.) bildirmek isteyebilir. Bu durumda yalnızca morfolojik araçları kullanan ve gereklilik olarak adlandırılabilecek dar bir semantik alanla değil, daha farklı araçlarla da işaretlenen geniş bir anlam alanıyla karşılaşırız (Kerimoğlu, 2011, s. 71).

Kerimoğlu'nun kapsayıcılık bakımından kip ve kiplik arasında bir ilgi bulunduğunu düşünmesinin yanında; Benzer, bir ilgiden değil de belirgin farklardan bahsetmenin mümkün olduğunu düşünmektedir:

> Kip kavramı konuşucu için atanmış bir değerdir. Türkçedeki buyruk, istek, dilek-şart, gereklilik kipleri için konuşucu atanmış belli ekleri kullanmak mecburiyetindedir. Kiplik kullanımı için ise konuşucu atanmışları değil, seçilmiş ekleri kullanır. Seçim konuşucuya aittir. Sınır ise kipteki gibi dört kullanım ile sınırlı değildir. Konuşucu ve dinleyici öznel tutumlarına dayalı olarak bir kiplik türü seçer. Ekler kiplik işlevleri bakımından konuşucunun öznel tutumlarını yansıtır. Kiplik kavramı kipten farklıdır. Kiplik eklerin sahip olduğu ikincil ya da üçüncül işlevinden biridir. Kip nesnel, kiplik ise öznel bir tutumu yansıtır (Benzer, 2012, s. 112).

Karabağ, kipin bir ifadenin kabul edilen veye düşünülen şeklinin adı, kipliğin ise konuşanın olay ya da duruma dönük öznel bakışı, duygu ve düşüncesini ifade etmesinin adı olduğunu düşünmektedir (2000, s. 275).

Görüldüğü üzere literatürde kip teriminin tanımlarına bakıldığında farklı yaklaşımlar vardır. Kimi araştırmacılar kip terimini cümlenin kalıbı, dilbilgisel şekil olarak ifade ederken, kimileri kip ve zaman kavramlarını eş görmüşlerdir. Bazı

araştırmacılar da kip ve kiplik kavramlarını içiçe düşünerek kipin yargının sahip olduğu duygusal değerin, niyetin, ruh halinin aktarıcısı olan bir terim olduğunu düşünmektedirler. Kip için bir fiil çekim kategorisi diyen araştırmacılar da vardır, bunun aksine kip cümledeki tüm unusurların beraber olması, tüm unsurların bir kalıpta bir araya gelmesidir, diyen araştırmacılar da. Elbette buna bağlı olarak kip bir biçimsel kategori mi yoksa anlamsal kategori mi tartışması da konunun uzlaşılamayan bir diğer yanıdır.

Tüm bu tartışmalardan çıkarımla şunu söylemek mümkündür: Bildirme eklerinin tek görevinin zamanolduğu ve tasarlama eklerinin zaman anlamı taşımadığı anlayışı yine zaman içerisinde değişikliğe uğramaya başlamıştır. Çünkü, örneğin bildirme kipi içerisinde yer alan-*mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki birçok dilbilgisi ve dil dışı bileşenlerle geçmiş zaman anlamıyla beraber ya da bu anlamdan sıyrılarak *kesinlik-kesin dışılık, tahmin, küçümseme, isteme, şaşırma, şaka, sitem, övünme-dövünme vd…* anlamlar iletebilmek için de kullanılabilmektedir. Tasarlama kipilerinin taşıdığı anlamsal görevlere *(istek, şart, gereklilik, emir)* bakıldığında aslında kiplik sınıflamasına girecek özellikler sergilediği görülmektedir. Bu da bildirme ve tasarlama ekleri olarak değerlendirilen eklerin bu eklere atanan görevler dışında çok daha fazlasını işaretleyebilmek için kullanıldığı görülmektedir.

Sonsuz ruh durumu ve düşüncenin sınırlı dil ögeleriyle ifade edilmeye çalışılması; dil birimlerinin birden fazla görevin işaretleyicisi olması, birimlerin görev alanlarının genişlemesi zorunlu sonucunu doğurmaktadır. Sınırlı sayıda yapısal birimle çok sayıda yapısal kombinasyon sağlanabilmektedir. Buna bağlı olarak da sınırsız ifade olanağı kullanım alanına girmektedir. Bu noktada kip ve kiplik terimleri ortaya çıkmaktadır. Kip zihinde oluşan sınırsız ifadenin dil düzleminde sınırlı yapısal ögelerle anlatılmasıdır. Kiplik ise bu sınırsız düşünceyi olabildiğince sınırsıza yakın anlatabilmek için bu yapısal ögelere çok sayıda anlamsal görev yükleme ve aynı zamanda da dil dışı birimleri de (günlük yaşam bilgisi, vurgu-tonlama, konuşan, muhatap alınan gibi…) göz önünde bulundurarak iletişime anlam vermedir.

Bu noktada kip için kipliğin dilbilgisie dönüşmüş, bir kalıba sokulmuş şekli denilebilir. Bu halde birbirleriyle ilişkili olan bu iki kavramdan kip için yapısal bir kategori, kiplik için ise anlamsal bir kategori demek mümkün görünmektedir.

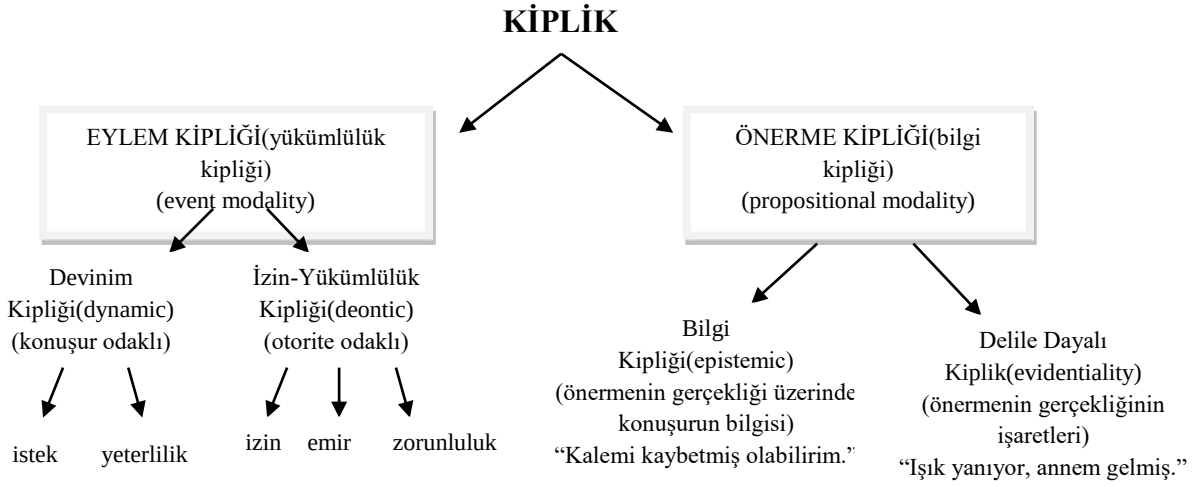
2.2.5. Kiplik*(Modality)*

İnsan, zihninden geçen sınırsız düşünceyi dilbilgisinin sınırlı yapılarıyla anlatmak zorundadır. Cümlenin birimleri her zaman tek başına anlatmak istenilenin anlatılmasına yetmemektedir. Bu hâllerde dili oluşturan yapısal birimler sahip oldukları yapısal görevlerin yanında çok sayıda anlamsal görevlere de sahipolmaya başlarlar. Mesela bir çekim eki zaman, kişi vb. ifade etmesinin yanında kişinin olaya yaklaşımını, olay üzerindeki yorumunu, olaya dayalı bilgisini de işaretleyebilmektedir.

Dilbilgisi kitaplarında *eylem kiplerinde anlam kayması* (Gencan, 1971, s. 307) başlıkları ile karşımıza çıkan kiplik, terim olarak geleneksel dilbilgisi kitaplarında kip başlığı altında ve zaman çekim eklerinin görevleri kapsamında değerlendirilmiştir. Yani iki ayrı görev bir terim altında değerlendirilmiş, birbirlerinden ayrı görülmemişlerdir. Örneğin Korkmaz, *-mIş/-mUş* ekini tanımladıktan sonraekin işlevlerine yer vermektedir. Ekin zaman işlevleri ile kiplik işlevlerini ayırmadan belli bir sıra ile anlatmakta ve örneklemektedir. "Şaşma, hayıflanma, yakınma, yanılma, pişmanlık, sitem, küçümseme ve teslimiyet bildiren anlatımlarda; kızgınlık, karşı koyma(itiraz), olmazlık bildiren anlatımlarda; sevinme, övünme bildiren anlatımlarda" (2014, s. 542-544) kullanıldığı ifade edilmektedir.

Kiplik, konuşurun olaya dair yorumunu, bilgisini, mevcut olayı nasıl algıladığını, olayın konuşur üzerindeki etkisini bildiren kategoridir. Sebzecioğlu, kipliği konuşucunun aktardığı gerçeklere karşı tavrı, yorumu, psikolojik tutumu şeklinde tanımlamaktadır (2016, s. 230). Kipliğin belli sınırları olduğundan bahsetmek çok da mümkün değildir. Bir cümlenin ya dacümleler birliğinin kiplik değeri yalnızca eklere, zarflara, kişilere bakılarak belirlenemez. Cümlenin sahip olabileceği tüm yapı/dil ve dil dışı birimler bir arada düşünülerek kiplik değer belirlenebilir. Bağlam, yüklemin aldığı ekler, zarflar, sözdizimi, ünlemler, tonlama, vurgu, kişilerin yakınlık dereceleri kısacası fikrin cümle düzlemindeifade edilmesini sağlayan tüm birimler kişinin ruhsal yaklaşımını, bilgisini, yorumunu, kişiler arasındaki rütbeyi, bulunulan çevreyi, konuşurun beklentisini, şüphesini vb. ifade eder. Seçkin ve Aslan Demir kipliğin anlambilimiyle ilgili olduğunu düşünmektedir (2014, s. 11; 2008, s. 18).

Kipliği mantık alanı doğurmuştur. Bugünkü tüm kiplik sınıflamalarının temelini mantığın alt alanı olan modal mantık belirlemiştir (Kerimoğlu, 2011, s. 9).Kiplik sınıflamalarına temel teşkil eden, ilk sayılabilecek çalışmalardan biri olduğu için Palmer'ın kiplik sınıflaması önemli bir yere sahiptir.

Birden fazla kiplik sınıflaması ve adlandırması olmakla beraber Palmer'ın tasnifi hala büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Buna bağlı olarak *bilgi kipliği* ve *yükümlülük kipliği* olmak üzere temel iki kiplik kategorisinden bahsetmek mümkündür.

2.2.5.1. Bilgi Kipliği *(Epistemic Modality)*

Konuşurun cümledeki yargıya dair bilgisinin derecesini ve yargının gerçekliğini anlatan kategoridir. Yani önemli olan cümlede verilen bilginin kesinlik derecesi ve gerçekliğe uygunluğudur. "*Annem gelmiştir."* cümlesine bakıldığında annemin gelmiş olması ihtimal sınırları içerisinde kesinlik derecesi düşük bir bilgidir. "*Saat beş. Annem kesinlikle gelmiştir."*cümlesinde ise cümledeki yargının gerçek olma ihtimali birinci cümleye göreçok daha yüksektir.

2.2.5.2. Yükümlülük Kipliği *(Deontic Modality)*

Konuşurun muhatap aldığı kişiyi harekete geçirmesi, ona belli bir şeyi yapma sorumluluğu verdiği kipliktir. Cümlenin bildirdiği yargıda temel mesele bilginin durumu değil, muhatabın harekete geçmesini sağlamaktır. Muhatabı harekete geçiren bir otorite vardır. "*Kapıyı açar mısın?""Kapı açık. Gir içeri."*Birinci cümlede izin anlamı baskınken, ikincisinde emir anlamı baskındır. Buna bağlı olarak yükümlülük kipliğinin zorunluluk, emir, izin gibi anlamsal rolleri olduğundan bahsedilebilir.

2.3. Doğrudanlık ve Dolaylılık Kavramları

2.3.1. Doğrudanlık

TS'te *doğrudanlık* "aracısız, aracısız olarak, herhangi bir aracı kullanmadan" anlamlarında tanımlanmıştır (2011, s. 690). Dilbilimsel olarak bakıldığında konuşurun olayın birebir şahidi olduğu ya da olayın gerçekleştiğinden emin olduğu durumlarda kullandığı dilbilimsel bir kategoridir. Sebzecioğlu bu çeşit bilgiye *birinci el bilgi* der (2016, s. 231).

Türkiye Türkçesinde, doğrudanlık kategorisinin dilbilgisel işaretleyicisi *-DI/-DU* belirli geçmişzaman ekidir.

2.3.1.1. Doğrudanlık Dereceleri

2.3.1.1.1. Birinci Dereceden Doğrudanlık

Birinci dereceden doğrudanlıkta konuşan olayın birebir deneyimleyicisi, olayın öznesidir, olay kendi başından geçmektedir. Konuşan olayın doğrudan yaşayıcısı ya da mevcut olaydan doğrudan etkilenen kişidir, yani aktif konumdadır.

aktif=konuşan=deneyimleyen

2.3.1.1.2. İkinci Dereceden Doğrudanlık

İkinci dereceden doğrudanlıkta konuşan kendisinin de somut olarak içerisinde olduğu olayın gözlemleyicisi ve aktarıcısıdır, pasif konumdadır. Olayın birebir deneyimleyicisi, olayda aktif konumda olan, olayın başından geçtiği kişi konuşanla aynı kişi değildir.

pasif=konuşan≠deneyimleyen

2.3.1.1.3. Üçüncü Dereceden Doğrudanlık

Üçüncü dereceden doğrudanlık geçmişte gerçekleşmiş genel durumların, tarihi gerçeklerin aktarımını ifade etmektedir.Toplumsal genel çıkarım ya da eleştiriler bu doğrudanlık tipi ile ifade edilmektedir.

2.3.2. Dolaylılık

TS'nin*dolaylı* tanımı "doğrudan doğruya olmayan, dolayısıyla olan, vasıtalı, bilvasıta, endirekt" (2011, s. 699). Dilbilimsel bir kategori olarak *dolaylılık(indirectivity)'*ta konuşur, olayın değil, olaydan sonrasının, olayın aktarıldığı ortamın şahidi, olayın varsayanıdır. Dolaylılıkta konuşurun odak noktası olay değil olayın ardında bıraktığı izlerdir (Johanson 2003, s. 274; Demir, 2012, s. 98). Bilgi dolaylı yollarla edinilir. Bilginin hangi kaynaktan edinilmiş olduğunu bildiren terim ise *kanıtsallık(evidentiality)*tır. Kimi araştırmacılar kanıtsallığı ayrı bir kategori olarak değerlendirirken (Aydemir, 2010, s. 40), kimi araştırmacılar ise dolaylılık terimi yerine kanıtsallık terimini kullanmaktadırlar. Bacanlı ise kanıtsallık kategorisinin dolaylılığı da içerisine aldığını düşünmekte ve üç tür bilgi kaynağına işaret ettiğini belirtmektedir: *algılamalar*(algılamanın gerçekleştiği duyu organı), *çıkarsamalar*(deneyim ve izlenimi içerisine alan soyut deliller ve fiziki/somut deliller) ve *aktarmalar*(ikinci el, üçüncü el, kurumsal ve folklorik) (2006, s. 37). Bilgi hangi kaynaktan edinilirse edinilsin dolaylı edinilmektedir. Bu nedenle dolaylılık ve kanıtsallık arasında bir farktan değil de bir kapsayıcılıktan bahsetmek mümkün gözükmektedir. Bilginin kaynağı, bilginin edinilme şekilleri başkasından duyma, kanıtları görme, tatma, tecrübe ve alışkanlıklar, farkına varma/ hatırlama, koku alma, dokunma, gerçekleştiğini varsayma gibi çok çeşitli olabilmektedir (Demir, 2012, s. 100-102). Sebzecioğlu bu çeşit bilgiye *ikinci elden bilgi* der (2016, s. 231).

Bilgi nasıl edinilirse edinilsin doğrudan değil dolaylı bir yolla edinilmektedir, buna bağlı olarak kapsayıcı olması gerekçesiyle çalışmada, bu ve benzeri durumlar dolaylılık başlığı altında incelenmiştir.

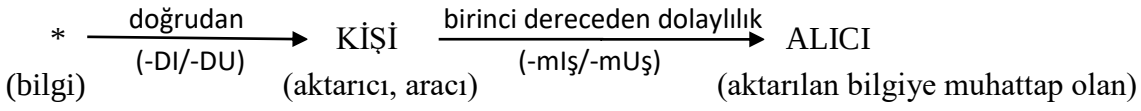
Türkiye Türkçesinde dolaylılık kategorisinin dilbilgisel işaretleyicisi *-mIş/-mUş* ve buna ek olarak Türkiye Türkçesi ağızlarında *-IK/-UK' tür.*

Doğrudanlık işaretleyicisi konuşanın geride kalan olay ile zamansal, mekansal ya da duygusal mesafesi olmadığını işaret ederken, dolaylılık işaretleyicileri, olayın kendisi ile olayın aktarılma anı arasındaki zamansal ve mekansal bir mesafeye, olayla konuşan arasındaki herhahangi bir kopukluğa, olayın gerisinde kalmaya işaret eder (Bacanlı, 2006, s. 36).

2.3.2.1. Dolaylılık Dereceleri

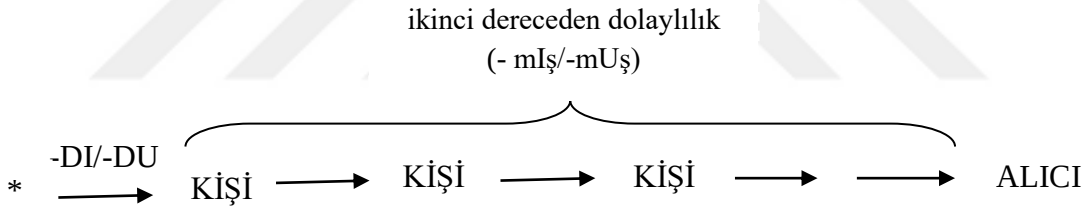
2.3.2.1.1. Birinci Dereceden Dolaylılık

Bilgi kimi zaman birinci dereceden dolaylılık yoluyla öğrenilir. Yani kişi bir başkasından bilgiyi alır ve bunu aracı olarak aktarır. Kişinin kendisinden başka aracı nokta yoktur.

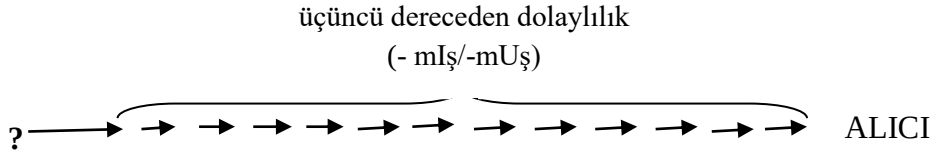
2.3.2.1.2. İkinci Dereceden Dolaylılık

Bilgi, birden çok aracı noktadan geçerek doğruluk ve kesinlik derecesi biraz daha düşerek alıcıya ulaşır. Bilginin çıkış noktasından aracılar arası aktarımı sonucunda alıcıya ulaşması çok uzun bir zaman dilimine yayılmaz. Ama artık bilgiyi aktaran aracıların sayısı artmış ve olayın gerçeklik ve kesinlik derecesi düşmüştür.

2.3.2.1.3. Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Bilgi, çok uzun yıllar anlatılagelmiştir. Hatta ilk bilginin kaynağı bile unutulmuştur. Artık bilgi bir çeşit söylenti/rivayet halini almıştır. Yani gerçeklik ve kesinlik derecesi oldukça düşmüştür.

2.3.3.Geçmiş Zaman İşaretleyicilerinin Doğrudanlık ve Dolaylılık Kavramlarıyla İlişkisi

Türkiye Türkçesi standart yazı dilinde *-DI/-DU* ve *-mIş/-mUş* olmak üzere iki temel geçmiş zaman işaretleyicisi bulunmaktadır. Bunlara ek olarak ise Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan *-mIş/-mUş* geçmiş zaman işaretleyicisinin eş değeri olarak kullanılan *-IK/-UK* eki de eklenmektedir. Bu ekler arasındaki en temel fark bilgiyi edinme şeklindeki farklılıktır. *-DI/-DU* geçmiş zaman işaretleyicisibilginin doğrudan edinildiği durumlarda kullanılır. Bilgi ile konuşan arasında doğrudan bir bağ vardır, kişi bilgiyi öznel deneyimlerine dayanarak edinir. *-mIş/-mUş* ve *-IK/-UK* geçmiş zaman şekillerinde ise bilgi aracılar yoluyla edinilmektedir. Olayın gerçekleştiğine dair belirtiler, varsayımlar yoluyla, bir başkasından duyma ile veya kişinin başından geçen olaya bilinç dışı maruz kalmış olması gibi aracı yollarla bilgi edinimi söz konusudur. Kişinin bilgiyi edinme şekli dolaylıdır (Johanson, 1972, s. 288).

*-mIş/mUş*ve *-IK/-UK* belirsiz geçmiş zaman ekleri, bilginin doğrudan değil, dolaylı yollarla edinildiğini işaretlemek için *-DI/-DU* ise doğrudan edinildiğini işaretlemek için kullanılır. Her iki bilgi edinim şeklinin de doğruluk ve kesinlik dereceleri ya da öznenin aktif-pasif durumuna göre dereceleri bulunmaktadır.

2.3.4. Diğer Kavramlar

2.3.4.1. Dolaylılık-Dışı

-mIş/-mUş (-miş) eki, her seferinde belirsiz bir geçmiş zamanı ya da başkasından duyma, farkına varma, aktarım vb. dolaylılık işlevleri işaretlemek için kullanılmamaktadır. *–miş* ekinin bir görevi de konuşanın olaya yaklaşımındaki çeşitli duygu değerlerini işaretlemektir (Bacanlı, 2008, s. 11). Duygusal değerlerin *–miş* eki tarafından işaretlendiği böyle cümlelerde, *–miş* dolaylılık anlamından sıyrılarak yani temel işlevi dolaylılık olmayarak konuşanın olay hakkındaki genel duygu durumunu, duygusal açıdan olaya yaklaşımını işaretler. Onun bu işlevine *dolaylılık-dışı* denmektedir.

2.3.4.2. Anlatım Tabanı *(Diskurstyp)*

Masal, efsane, hikaye gibi anlatı türlerinde, anlatının yüklemleri düzenli olarak belli bir fiil çekim eki ile çekimlenebilmektedir (Aydemir, 2010, s. 29). Bu fiil çekim unsurunun anlatı türünde kullanılmasının nedeni, onun herhangi bir zamanı,

doğrudanlığı ya da dolaylılığı işaretlemesi değildir. Sadece bazı çekim unsurları anlatılarda sıralı bir anlatı oluşturabilmeye daha elverişlidir. Böyle kullanılabilen fiil çekim unsurlarına *anlatım tabanı* denmektedir.

BÖLÜM III

İNCELEME

3.1. -DI/-DU BİÇİMBİRİMİ

3.1.1. Morfolojik Kullanımları

3.1.1.1. Çekimli Fiillerde Kullanımları

-DI/-DU belirli geçmiş zaman ekinin en çok basit ve isim çekimlerine rastlanmıştır. Ekin kişi unsurunun ise üçüncü kişilerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

3.1.1.1.1. Fiil + -DI/-DU

Belirli geçmiş zaman eki ile kurulan basit çekimin tüm kişilerle örneklerine rastlanmıştır. En çok ise 3. tekil kişi ile çekimlendiği gözlemlenmiştir.

1.tk kişi

adlieye bir mahkim götürdük. o arada getirdiler, gulüp sığarası o zaman meşhurdu, yanı çoğ içilen bis siğaraydı, dutulan bi siğaraydı. bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine ***gatdım*** *(72).*

anşe ablam ölük, oraya ***getdim****. o ölmüş üdü oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

as şöyle ***güldüm*** *ben. amma yanı gorhumdan* ***güldüm*** *ben (63).*

aslını ***aradım aradım aradım*** *(67).*

at arısı var, biliyon mu, böyüğ arı. ben de ***bizzikliyivirdim*** *delīni. çöp sohunca, arhadaş, arı beni aldı, he he he hey! her yanarım şişdi (76).*

avlağa ***getdim****. o çocuk var ıdı. boazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan. ayağını ta kökden ohardan gırdı. bu ama şiye çıkdı alana çıkdı. bi de ben* ***sıkdım*** *bi daa çökdü. bir daha sıkdık derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... ger oharı ...* ***sıkdım****,* ***vuramadım****, sıkdık, sıkdık, getdi, yarıldı, düştü, vardık, doldurduk, oturdum,* ***bakdım****, bakdı,* ***bakdım****, başladı,* ***aldım****,* ***sıkdım****, değdi, vardı, geldi,* ***getirdim****,* ***bakdım****, burduk, sıkdık,* ***oturdum****, toplandık, var ıdı, vardık, çığartdı, yuğarlandı (101-104).*

babam ırahmetlik salmadı, hē, ***ohumadım****. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün* ***getdim****. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

ben ahşam ırahatsız ıdım. yadsın namazını de gece ***galhdım gıldım*** *(80).*

ben allahın emriynen gızınızı isdemeye ***geldim*** *(91).*

ben ***geldim****, gene geldi. gene geliyü. "gedin" dedim bunnara, "hic ağlamaŋ"(81).*

ben kengelde ***yayladım*** *(34).*

ben nasibimi ***yutdum*** *geriye galana bah (40).*

ben zabah çayını da ***içmedim****. şuruya bana çay getirin, gaça mal olurs olsun (65).*

bende bir mısga var. iyi bir alime ***yapdırdım****. o alimi de* ***öldürdüm*** *(65).*

beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene gitdik. ***vardım****, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni garşıladı (64).*

benim avradın biri cırrıklı, bunun yoh. ***vardım****. "işde geldi gurdoğlu" didiler (65).*

benim soyadım gurdoğlu ben seni öldürmeye ***geldim*** *(63).*

bi sahat, iki sahatin içinde gelini ***yörütdüm*** *(82).*

bir gün posa ***gitdim****. posda birisi bi garacoğlan kitabı virdi.* ***belledim getdim,*** *yanı garacoğlanı. zaten bu garacoğlan, başga da* ***ohumadım*** *heralda. garacoğlanı ohudum udu (87).*

böyle nası, sapsarı kehribar, daha bu yaz da yahinda ***dökdüm****, inan olsun böyle sapsarı kehribar gibiydin (97).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, ***okudamadım****. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

buldum *avrat,* ***gurtardım*** *paçayı (34).*

bunu da ben yazdıydım. sonunu ***söyledim*** *(89).*

diç çekdirdi bu. dişi intahaplıydı, getdi çekdirmiye.. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da ***harb etdim, döüşdüm****: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos oluk. gırk gün yaşadı işde (58).*

düdüg olsa çalıvireceğidim ama ***bulamadım*** *yavı (88).*

emmoğlu, satın ben deri uçun ***geldim*** *(103).*

geliyer, gediyer kelimesinden çok ***dayak yedim*** *(59).*

getmedim *kine hatırlıyim. söyleller gınalarda ya ben bilmem, gadasını aldıım, onu (47).*

hapı ben ***aradım*** *da* ***bulamadım****. sōna dedi ki osman, çekişdi bana, "onu" dedi ondan sōna "bırak. (29)".*

hazireti musa allahı bulmuya gitdi, ben ***buldum*** *(100).*

hē elime gına ***vurdum****, başıma* ***vurdum****. bizim ötei öbür gıza* ***vurdum****. onun başı da gınalı (51).*

hele ben utangac ***oldum****. oadara şiyin altından girer üsdünden çıhardım. şuruya otururdum, yoruldum mu, "şunu diyeceniz" derdim, onu dellerdi (36).*

hindi gız geldi, gız "ana götüreyim" deyi, ***getmedim*** *(107-108).*

mili yulgadığım zaman, mili dutuverrim şöyle, gerisin geri ***dutdum*** *da sıhıverdim miydi aynı nasıl çamın potusu gopar, "pıtırt" dir. o şekilde ayrılıverir (94).*

muhammedin gardaşının goyunu yitdi, bunun ōlunun. arıyıllar yok, arıyılar yok. ben de gendi gendime ona ***desdan etdim*** *(48).*

musgayı niyidiyim, geçen ***götürdüm*** *hacıya (35).*

namık bir torbaya berat ***goydum*** *bir de idam* ***goydum*** *(40).*

on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya ***getirdim*** *gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal* ***yidirdim****. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız* ***alamadım****. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı.* ***alamadım*** *(110).*

özellikle türkan güercin, gız yazdı amma orıye. ben dedim ki "gelnin ismini yazma! hadi benimkini yaz" dedim. yani ben de tersine, esas, ***çekdim****, o genş diyi (29).*

-sen mısıra getdin mi

-ben de ***getmedim*** *de*

-e, ne demeg isdiyon

-e, sen benden bir datsız dussuz laf isdedin ben de bu lafı ***getirdim*** *sana (15).*

sizinen gırk gün zevgi sefa ***sürdüm****. beni içinizden en çirkininiz gessin assın (41).*

son zamanda ***bahdım gördüm,*** *bi tarafda* ***gaşdım göşdüm.*** *gadın elbisiynen* ***gezdim*** *memketde. datlılıhla bana bahılmadı. acı fikirlerle* ***gezdim*** *(63).*

şindi geçen gün bizim avrada bi hikâye ***annatdım*** *(33).*

şofor udum, bazı yerlerde gaza yapıyardık. ***yapdım*** *da* ***yapmadım deel*** *(59).*

tokdora ***götürdüm*** *(69).*

ulan niye orda godun diyi bunu ***elime aldım*** *amma eyice bi* ***döğdüm*** *(75).*

valla ben seni öyle üş dakga içinde senin gılık gıyafatını nazarı tıkgatını ***celbitdim****. gonuşduğun söze bir* ***mütāle etdim.*** *sen gılığına gıyafetine göre söz gonuşmadın (64).*

vallahi seksen gadar ***sıkdım****, beş tene* ***vurdum*** *(103) .*

*ya musa, sen verilen tevratın filan yerini ohumadın mı? senin garındaşın yusuf aleyiselam hazireti musa hiciret edeceği zaman beni de beraber götürsün meftamı diyey, görmedin mi? "****gördüm****. (98)"*

yalınız bi terörüslerden ***zopa yedim,*** *hepsi o (73).*

Benzer örnekler şöyledir: ***acıdım****(229),* ***aç galmadım****(133),* ***acıhdım****(183),* ***āladım****(176x2,185,279),* ***aldım****(162,261,347x2, 348,380,433),* ***asgerlik yapdım****(266),* ***aşdım****(317),* ***atdım****(274,319,408),* ***atladım****(292),* ***ayrıldım****(162),* ***ayıhdım****(139),* ***bahdım****(142x2,146,170,171,176x3,283,285,331),* ***bạırdım****(142),* ***bakamadım****(201),* ***bakdım****(417),* ***bāladım****.(433),* ***başladım****(359),* ***bẹenmedim****(283x2),* ***bekledim****(260),* ***bekletmedim****(336),* ***benzetdim****(252,341),* ***bezdim****(122),* ***bırakdım****(235),* ***bildim****(408),* ***bindim****(163,365),* ***bişirdim****(407),* ***bulamadım****(157),* ***buldum****(365),* ***çaldım****(336),* ***çekdim****(119,133x2,158,274,303),* ***çekmedim****(162),* ***çekildim****(343),* ***çıhdım****(165),* ***çonuşdu****(230),* ***dādim****(433),* ***dayadım****(311),* ***dayanamadım****(379),* ***demedim****(260,347,397x2,433),* ***dıkmadım****(348),* ***dikdim****(156),* ***dineldim****(308),* ***dōdum(****208),* ***doldurdum****(348),* ***dutdum****(297),* ***duydum****(261,305),* ***düşdüm****(16,299,420),* ***düşündüm****(417),* ***düşürdüm****(227),* ***eletdim****(406),* ***etdim****(165x2,364),* ***evlendim****(142,282),* ***furdum****(297),* ***gabil etmedim****(162),* ***gaçırdım****(365),* ***gahdım****(141x2),* ***galdım****(133,308,380),* ***galdırdım****(262),* ***gapdım****(311),* ***gaşdım****(162,380),* ***gavişdim****(142),* ***gaynatdım****(318),* ***gedemedim****(357),* ***geldim****(142,168,185,252,282,338x3,354,408,422,434),* ***gelin oldum****(436),* ***gelmedim****(282),* ***getdim****(162,329,334,347,408),* ***getmedim****(132,251,317),* ***geşdim****(334),* ***getirdim****(348,421),* ***geydirdim****(263),* ***geymedim****(263),* ***gıvradım****(447),* ***gızdım****(235),* ***girdim****(142147x3),* ***giydim****(417),* ***gocaoldum****(282),* ***gorhdum****(171),* ***gorkdum****(270),* ***godum****(319),* ***gonuşdum****(357),* ***gorkmaya durdum****(380),* ***goydum****(406),* ***goyveriverdim****(311),* ***gördüm****(124x2,125,158,283,285,408x2,433),* ***göremedim****(285),* ***görmedim****(293,436,447),* ***göründüm****(380),* ***gösderdim****(170),* ***gurdum****(165,348),* ***hasdalandım****(175),* ***hasda yatdım****(331),* ***hasḍ oldum****(175,260),* ***hazır etdim****(364),* ***heslenmedim****(177),* ***hirsimialamadım****(334),* ***ıras geldim****(285),* ***ıras gelmedim****(338),* ***içmedim****(155),* ***irezil oldum*** *(256),* ***işdim****(155,318x3,391),* ***kahdım****(305),* ***kalhdım****(171),*

kesdim*(181,422,428),* ***kitledim****(348),* ***mardım****(343),* ***mātab olmadım****(363),* ***namazımıgıldım****(305,371),* ***oldum****(348),* ***ogutdum****(364),* ***oğudūm****(364),* ***ohumadım****(279),* ***ortag oldum****(347),* ***oturdum****(139,285,305x2,371),* ***oynadım****(337),* ***oynamadım****(337),* ***ōkelendim****(262),* ***öldürdüm****(421),* ***ölmedim****(331),* ***örtdüm****(380),* ***salmadım****(379),* ***satdım****(170,290),* ***sıhdım****(146),* ***sildim****(252),* ***sōlemedim****(262),* ***söyledim****(262),* ***söylemedim****(262x2),* ***sordum****(354),* ***söyündürdüm****(338),* ***suladım****(384),* ***susazdım****(183),* ***şaşmadım****(305),* ***şey etmedim****(363),* ***şoh oldum****(147),* ***takılatdım****(311),* ***tanıdım****(285),* ***tedavi oldum****(280),* ***tehris oldum****(266),* ***topladım****(366,408),* ***uğradım****(422),* ***unutdum****(268,357),* ***üraşdım****(318),* ***utandım****(170),* ***utanmıya durdum****(447),* ***topladım****(319),****vardım****(158,230,292,324x2,433,434),* ***varmeye durdum****(380),* ***varıverdim****(308),* ***vurdum****(112,303x3,366),* ***vurmadım****(286),* ***vazgeşdim****(112),* ***verdim****(179,228,229,315,318,329,406),* ***vermedim****(346),* ***virdim****(338),* ***yahlaşdım****(338),* ***yakdım****(348),* ***yandım****(339,359),* ***yanmadım****(339),* ***yanıldım****(421),* ***yatdım****(171,318),* ***yapdım****(215,366),* ***yazdım****(181),* ***yazdırdım****(329),* ***yedim****(391),* ***yedirdim****(263),* ***yemedim****(263),* ***yemekyapdım****(176),* ***yerleşdirdim****(299),* ***yetişdim****(349),* ***yohladım****(214),* ***yoruldum****(139),* ***yudum****(318),* ***zannetdim****(170).*

2.tk kişi

aman vara vara vardım ıdı, "gıprısı makaryos buladıyodu sen benim yuvayı mı ***buldun*** *buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim̆ aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

anası malamat oluya, niye nen ***örettin****, biz nen çalmasını bilmiyek (375).*

annadın nı *(306)?*

bacı buralarda hiç it ***görmedin mi*** *(290)?*

beniduydunmuduymadınmı (393)?

beni mal mı ***etdin*** *torunnarına vursana adımı (407).*

bi sürüsü ürkdü çıhıverdi seyire de, depik ede ede bah kendin de oruya ***yatdın****,* ***bayıldın****,* ***yıhıldın*** *(265).*

bir gün bahdım: gapı taht ah dövüldü. "miyese" dedi. heç heslenmedim. gelmiş bōle nasıl yavlarıyor. içmiş zerhoş olmuş. gonşuları getirdi hep. gonşularına barabar içeri girdi. girince hatlayıp da şu elini hartadan ısırırsam, gannarın içinde galdı. benim yüreim̆ acır mı sana! benim çocuumu garınçalar yedi de, sen möhdaç ***galdın*** *da* ***geldin****.*

“ben getmem” dedim. anam saldı, falan etdi. biz getdik. herif bundan vazgeşdiydi (176-177).

bir şey geliyı ıradüyo sesi geliyır. ***duymadın mı*** *(371)?*

bir şey var bah işde buralarda yanıldım ***gördün mü*** *(421)?*

biri gelecek diyecek ki “benim sende öbür dünyada hakgım mar. şu hakgımı ***yedin****. (139)”*

bizi ***söyletdin****. birez de sen gonuşdur da biz dinniyek baıyım söylediklerimizi bir (47).*

böyle, avrat lafıynan guş tüyü… tüylerimizi ***aldın*** *gonak* ***yapdın****. bir gāmaz geldi götürdü (253).*

çekildin geldin *şindi birken. çocūmun hocasiyim, diyin. ben, bırıya* ***geldin*** *bir tanrı misafiri, ben bunu mümkün deal yani, das d olsa düşman d olsa gene geri çevirmem (333).*

diç çekdirdi bu. dişi intahaplıydı, getdi çekdirmiye.. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: “aman ne diyi ***çekdirdin****?” intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos oluk. gırk gün yaşadı işde (58).*

erēlinin neresinden ***dedin****? orda asger arhadaşım mar. birisi belber idi (349).*

esgiden portagal denirdi soradan fortagal dendi. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).

ey insan ōlu beni ***gurtardın*** *madem eer başın bi dara gelirse gine bu daşın üzerine çıh çağal gardaş diyi çaır. ben nerde olsam duyarım, gelirim (121).*

gorie nie asger ***gönderdin*** *ya (308)?*

heyle ***bakdın*** *anne sen bu çocuklarına (433).*

hiçbir ohuntu ***salmadın*** *(384).*

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd oturuyordum. “seni düerim ha” derdi. yemēmi yedirirdi. “yoğ ōlum sen burada ***dōdun*** *burada* ***böyüdün****, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin.” derdi (391-392).*

iresime vurulmussun iresime ***geldin*** *(194).*

misal sen, benim, ōluna, benim gızı isdiyeceksin. amma seni ben tanımüyorsam misal, adanadan ***geldin****, söz vermeden evel gelirim senin yanına, senin ayileni, yani bir gözden geçirrim şöyle (178).*

nası biliyen, ***gördün mü*** *(65)?*

ne diyin ***ohumadın*** *o duaya taman (317).*

ne guruluyon? sayhı bir aç garnı mı ***doyurdun*** *(254)?*

ne oldu gene mi ***gördün*** *yohsa (126).*

nerden ***geldin****? nerden* ***yerleşdin*** *(105)?*

niy itdin *domatisi,* ***serdin mi*** *(252)?*

-niye buna sabah adar löbet ***bekletdin****?*

+ben bekletmedim çavışım

iki tokat çekiledi gulaımın dibine (336).

niye gülüyon? beni ***ohumadın mı****?*

on tane garı da alsa kiminen yatarsa, gadın hamile galırsa babası o adam amma sen dört dane goc ***aldın*** *dördüynen de* ***yatdın****, bunun babasını nerden bulacaın (17)?*

ondan kerime, burda bir adam mar. getdik. bir arhadaş götürdü, bir ahbap vardı. benim garnıma herif elledi mülledi. o yann itdi, bu yann itdi. ahmed ā dutdu bir sabın buldu. öfelerken gayrı, öfelerken, birez dalak ırahatlaşdı. köşkerlerin pizi olur ya, vallaha bu gadar, kökü aaç, bunu dutdu bir, iki, üş, dört kere sohdu. bugdar sohdu garnıma. bi de burdan sohdu. iy oldu gitdi. sen nasıl ***ölmedin*** *diyiler (294).*

seçimde hile olsa bilene sen imzalamişin, ***annadın mı****, göndermişin oruya, sen her şeyi gabil etmişin (104).*

sen ağacın ucuna ***çıkdın****, dalı kesiyon, şimdi düşecen. sen benim düşecēmi* ***bildin****, ölecēmi de bilecen (256).*

-sen mısıra ***getdin mi***

+ben de getmedimde

-e, ne demeg isdiyon

+e, sen benden bir datsız dussuz laf ***isdedin*** *ben de bu lafı getirdim sana (15).*

sen niye evlenseg ***oldun*** *(334)?*

seni donuscuk, dünden ***geldin*** *bana bildiklik vermüyodun (400)*

şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza"

*dedi, "sen mi **mahsumlaşdın**?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri gız ımış" diyollar (133).*

*taman beni **genceltdin** anne (356).*

*ulan niye orda **godun** diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

*valla ben seni öyle üş dakga içinde senin gılık gıyafatını nazarı tıkgatını celbitdim. gonuşduğun söze bir mütāle etdim. sen gılığına gıyafetine göre söz **gonuşmadın** (64).*

*ya musa, sen verilen tevratın filan yerini **ohumadın mı**? senin garındaşın yusuf aleyiselam hazireti musa hiciret edeceği zaman beni de beraber götürsün meftamı diyey, **görmedin mi**? "gördüm. (98)"*

3.tk kişi

*akraba ne yok, bir ihtiyar beni **bildi**. sen māmudun ōlusun, dedi (50).*

*annesinin tavsiyesiyne **buldu** zahir (27).*

*at devri o zamannar vesayit yoh. elli yedi, zatan bu **furuldu**. benim dediğim de elli beşde (65).*

*babam ırahmetlik **salmadı**, hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey **açıldı**, gurs **açıldı**, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

*bakdın mıydı mezerlik görünürdü ama her taraf bina **oldu**. hiç bi yeri görmez oldun, bura gibi (27).*

*"ben çahaldan gorharım" didim. "gurdu çahal öldürürse, desden de yazılmas lafı da olmaz" didim. "sen de aslansın, benden gabadayisin, baba yiyitsin elinde aletin var. onun uçun ben senin ölümünden gorhmuyorum." diyincek, **curh oturdu.** sonra dostlaşdıh.nitekim **geldi gitdi** bu (64).*

*ben de ıssı bi yerde garpız posdan beklerken **geldi** bu (63).*

*beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene gitdik. vardım, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni **garşıladı** (64).*

*birken **evlendi** ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda, bük üdü şura, şura bük üdü, asılıyır çocuk, ölüyür. **evlendi** bir sever, o avradı **öldü**. sōna şu topallardan bir gız **aldı**. ordan gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına **bir şey etdi.** o avrat da hamile galınca ōlan **asıldı**, gendi gendini **öldürdü**. öldürünce bu anası çok **aıt yakdı** (45).*

*bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi **öldü**,*

*okudamadım. en **gapandı galdı**. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim **bindi** üstülerine. **okuyamadı** öyle **galdı** (57).*

*bu bizi duzzağa **düşürdü** bize bu kahadı **imzalatdı** (44).*

*camilinin beri yanda hemen yini köprü **yapıldı**, onun böğründeği dutların dibindeydi fırasız garagolunun biri. bizimkinner burayı aldılar, vurdular derken, çuhura birlik gurdular, çete. gozan duruyo. üç ay sōna ferzi çakmak **geldi** başlarına. ... alt ay kadar ınnarınan uğraştılar, ondan sōna işde buradan yamaca getirdiler. gozan, bir gece gendi **gaçtı**. gozanı bi çevirdiler, habarları oldu. sıra elife iki dene top atdılar. ordan geri gene çuhura indiler. o gece de buradan adanaya **doldu**. buradan vura vura vura vura, dörtyola, isgenduruna iletdiler. iskendurundan payasa vardı. ondan sōna öyle öyle derke hökümet de **cannandı**. bu memleket öyle **gurtuldu** (68).*

*canım gönülsüz gėder mi? gönüllü getdim de işde, ne biliyim. beni bi **isdetdi** vermediler. bu da çok orda burada gara sürtdü. mecbur galdım. gelenin önünü **çevirdi**, gelenin önünü **çevirdi**, **gara sürtdü** (35).*

*çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser **oluverdi** (36).*

*diç **çekdirdi** bu. dişi intahaplıydı, **getdi** çekdirmiye.. gedişin çekmediler inne ne **verdi**. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken **galdı**. duramayıg ārısından, gece **geldi**. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan **getdi**. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan **altalandı**. zeherlenik gimi **oldu**. tatanos oluk. gırk gün **yaşadı** işde (58).*

*dīne, çoh dartışmalı **oldu** efendim. ikinci denemede bizim çocuh gene **aday oldu**. yörükler ikiye belindiler. onnarın bir gısmı gene bizim çocuğa oy verdiler (70).*

*düün de lormal bir düün **oldu** işde, davıllı zurnalı he (27).*

*esgi musulu, ondan sona üşdepe **oldu** (66).*

*gardaşım böyle bir aşşaynan bizim bir ilgimiz yok amma gadın **gonuşdu**, biz ceap berdik (29).*

*gursu **gazandı**. "babamın elbisesini giyeceğim" dedi ve **girdi**. amcaları varlıhlıydi. çocua pariya verdiler, çocuk cilis **delirdi**. polislik **yapmadı** (71).*

*hapı ben aradım da bulamadım. sōna dedi ki osman, **çekişdi** bana, "onu" dedi ondan sōna "bırak. (29)"*

*hu boş elimi atıverdim idi bir zeytin oduna **ıras geldi** (43).*

*maraşa mı, dā öte mi bi yere, bu, asgerin şiyini **götürdü** (69).*

muhammedin gardaşının goyunu ***yitdi****, bunun ōlunun. arıyıllar yok, arıyılar yok. ben de gendi gendime ona desdan etdim (48).*

ne söyleyek babam? söylüyecek bi şeyimiz yok gayrı, ***galmadı*** *kine (47).*

nö o hayr ola baba? ***nö oldu*** *(34)?*

o arada adamlar daa dōru ***gaşdı*** *(23).*

o ısmayıl bizīnen ***yörüdü****, benim, bizim gurupdaydı, bizīnen beraber* ***yörüdü*** *seçimde (72).*

o zaman dellerdi işde "birbirni ***biyendi****" mesela (33).*

oğlum mardı. seksende, on dört senelik polis idi. diyarbakırın mardin gapusunda ***vuruldu****, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok severdim bu adamı ben. anarşit* ***vurdu*** *benim oğlumu. çocukları* ***böyüdü****, gelin yanımda* ***galdı*** *(71).*

ondan sonra ***goğdu*** *bunnarı müdür (44).*

onun güççū de evel asgere ***getdi****, ırağa otuz kilemetire içeri* ***girdi****. ırak dağlarına* ***getdi****, bizim şiyimiz ekibimiz. mağaralara girdiler (71).*

orda, niyazı bey iyisini bilir, oranın, çok ***galdı****, müdürlük* ***yapdı*** *(71).*

öldü *geden sene. dörd aylīdı. bu yil de bir gızı* ***oldu*** *gene (59).*

özellikle türkan güercin, gız ***yazdı*** *amma orıye. ben dedim ki "gelnin ismini yazma! hadi benimkini yaz" dedim. yani ben de tersine, esas, çekdim, o genş diyi (29).*

saten maraş, antep, adana hep fırasızlar ermeniler ***aldı*** *burları,* ***işgal etdi*** *ya (70).*

süngüye beş dene mermiyi ***goydu****, silahı var tabiyi. benim göbēme* ***dayadı*** *(63).*

şindi benim amıcam çetelikde çoğ ***uğraşdı****. amıcam, ikisi fırasız bu memleketi* ***aldı****. gozan, bu işde, imamoğlundan böyle, bu doğa* ***çıkdı*** *uvanın köylüsü. böyle ateşe veriller yahallardı. yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozanın ileri yana gedecek yer yok. burda bunar toplanı toplanı toplanı hepsi birikmiş (67).*

şindi bir fayaz ***çıkdı****, fayaz. zehremiz* ***tükendi*** *(44).*

şindi garşılaşdık. azgının gardaşı zıya ***hücum etdi*** *şindi (23).*

şindi geçen sene gışın bize bir gadın ***geldi****. neyse hoş beş, oturduk. biz de böyle öylen sonu gene bir çay içiyorduk (29).*

şindi polüslüü ***gazandı****, ona da getmeden asgerlii* ***geldi*** *önce, oraya* ***getdi****. goya biz "masırafsız olur m ola" dedik, o da işde gene masıraflı* ***oldu*** *(52).*

şindi ***zengin oldu,*** *biz fakir olduk, bu bize bakmıyır (19).*

tıngır tıngır arabanın sesi ***geldi*** *(51).*

torunnara da annadırdığ amma unutduk getdik. torunnar ***böyüdü****, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

ütüden dut, ondan sōna saç gurutma makinesinden dut, ne bilim artık hepisini ***sordu****. gendi* ***sordu****, ben yani bir, ben ceap berdim gelin* ***ceap berdi,*** *gonşular* ***verdi****. derken bu* ***getdi*** *(29).*

"vay neyinen besliyecek?" şuyudu buyudu, bir sürü laflar ***şiy oldu****. ondan sonra allah* ***verdi getdi****, şügür, hamd olsun (33).*

yāmır çok ***yādı****, gıcı* ***yādı*** *(20).*

yerlilernen yörüün bir gısmı burda ***galdı****. haytalar* ***galdı*** *burda (70).*

Benzer diğer örnekler şöyledir: ***acıkdı****(89),* ***açıldı****(318x2),* ***ahlıma geldi****(147),* ***aklımkesdi****(307),* ***āladı****(262),* ***aldatdı****(228),* ***aldı****(76,79,142,153,169,209,261,307x2,342x2,364,369,376,379),* ***alındı****(283),* ***ālamadı****(363),****annaşdı****(186),* ***annatdı****(155),* ***ariye getdi****(332),* ***āşam oldu****(410,413),* ***artdı****(146),* ***atdı****(399,417),* ***atıldı****(157,290x2),* ***avındı****(367),* ***ayıhdı****(139),* ***ayrıldı****(369x2),* ***bahdı****(170,285,302),* ***baırdı****(391),* ***bakdı****(103,108,379,385,412,433,434),* ***basdı****(181),* ***başladı****(103,156,291,400),* ***batırıldı****(264),* ***batmadı****(77),* ***bayındı****(139x2,263),* ***beenmedi****(126),* ***belindi****(107),* ***bell oldu****(449),* ***besledi****(156),* ***beslendi****(153),* ***bırahdı****(132,142,422),* ***bilmedi****(162),* ***bindirdi****(157),* ***bitdi****(139),* ***bōdu****(261),* ***bolardı****(193),* ***bōnadı****(161),* ***boşadı****(369),* ***boşandı****(376),* ***böyl etdi****(422x2,432),* ***böyl eyledi****(429),* ***böyüdü****(78,266),* ***böyümedi****(78),* ***buldu****(294),* ***buzaladı****(404x2),* ***bükdü****(429),* ***cavdı****(353),* ***çağırdı****(77),* ***çaldı****(409),* ***çalışdı****(183),* ***çārtdırdı****(413),* ***çekdi****(292,358,376,415,432),* ***çekildi****(175,295),* ***çekiledi****(336),* ***çığartdı****(104),* ***çıhdı****(144,152x2,173,357),* ***çıharıvirdi****(299),* ***çıhıverdi****(265),* ***çırdı****(262,382),* ***çıkartdı****(366),* ***çıkdı****(101x3,268,270,324,342,365,366,414),* ***çıkmadı****(315),* ***cızdı****(338),* ***çökdü****(102,104,372,417),* ***daıtdı****(395),* ***daıtmıya başladı****(395x2),* ***dahdı****(297),* ***darındı****(358),* ***dēdi****(311),* ***değdi****(104),* ***demedi****(413),* ***dendi****.(138),* ***denişildi****(297),* ***devrildi****(89),* ***dıkmadı****(341),* ***dıkıldı****(270,409),* ***dīnedi****(356),* ***dineldi****(285,317,417),* ***dōdu****(134),* ***dolandı****(376x2),* ***doldu****(362),* ***döküldü****(147),* ***dönderdi****(406x2),* ***döndü****(103x2,160,285,429),* ***döşedi****(331),* ***dövüldü****(176),* ***durdu****(153,290,371x2,393),* ***durmadı****(260,364,381),* ***dutdu****(174,294x2,298,380,413,428,429,446),* ***dutuldu****(260),* ***duydu****(400),* ***düşdü****(77,139,142,146,240,288,429,433),****düştü****(103),* ***düşürtmedi****(434),* ***elledi****(294),* ***el salladı****(399),* ***emretdi****(392),* ***endi****(94,139),* ***enmedi****(139),* ***esgerlik yapdı****(432),* ***etdi****(166, 177,261,382),* ***evlendi****(144,318),* ***fat etdi****(108),* ***felan etdi****(263),* ***furdu****(165),* ***gabardı****(139),* ***gaçışdı****(449),****gahdı****(183),* ***galdı****(78,146,155,162,166x2,176,280x2,333x3,340,356,404,410),* ***galdırdı****(142,364,371),* ***galmadı****(113,132x2,172,264,273,280),* ***gapandı****(231),* ***garışıg***

oldu*(258),* ***gaşdı****(142,334x2,342x2,364,428x4),* ***gayboldu****(424),* ***gayıb oldu****(428),* ***gaydı****(103),* ***gaza etdi****(339),* ***gazanmadı****(353),* ***geçmedi****(132,436),* ***geldi****(79x2,81,82,101,104,107,142x2,146,154,167,172x2,174x3,183,187x2,205,253,280, 291,298,307x2,324x4,331,332,333,334x2,338,339,342,356,357,364x2,379x3,381,393x3, 400,404x2,417,422,429x5,431,432),* ***gelemedi****(339x2,449),* ***gelmedi****(175x2,174,252,364x2,417),* ***geliverdi*** *(319),* ***geşdi****(104,139,229,295,324,356,364,431),*

getdi*(77,88,103x2,104,152,156,174x2,231,240,262,268,280,307,318,339,349,354,356x3 ,358,364x2,376,380,395,413,419x2,422x3,424,428x7,430x2,432x2,433),*

getirdi*(161,170,176,318x4,342),* ***geydirmedi****(173),* ***geyindi****(307),* ***gıldı****(371),* ***gırdı****(101),* ***gırıldı****(147,288),* ***gırıverdi****(146),* ***gıvırdı*** *(302),* ***gıymata geşdi****(263),* ***gızardı****(446),* ***gızdı****(73),* ***girdi****(133,176,187,334),* ***girişdi****(334x2),* ***gitdi****(100,147,294,302),* ***godu****(362),* ***goğdu****(174x2,205),* ***gonuşdu****(172),* ***gopdu****(298,410,434),* ***goydu****(146,166,170,432),* ***goyürdü****(379),* ***gönderdi****(406),* ***gördü****(108),* ***görmedi****(124),* ***göşdü****(113x2),* ***götürdü****(108x2,253,294,307,429),* ***gucahladı****(142),* ***gucahlayıvirdi****(186),* ***guraklık çekdi****(77),* ***gurban eyledi****(381),* ***gurtardı****(142,294,318,365),* ***haber verdi****(357),* ***hahdı****(294),* ***haram oldu****(74),* ***hasd oldu****(270,272),* ***höküm verdi****(339),* ***kahdı****(144x2),* ***kakdı****(271,349),* ***kaldı****(104),* ***kalkdı****(382),* ***kesti****(107),* ***kor etdi****(159),* ***kör oldu****(240),* ***kütüledi****(298),* ***mağlib oldu****(186x2),* ***mefad etdi****(316),* ***mefat itdi****(96,107,382,404,446),* ***meresetdi****(107),* ***mevt itdi****(107),* ***müracat etdi****(79),* ***n aptı****(108),* ***n eTdi****(209),* ***ırahatlaşdı****(161,294),* ***ıras geldi****(139),* ***ıslatdı****(290),* ***ışıdı****(139),* ***ışıyıverdi****(285),* ***icab etdi****(78),* ***iftiriauğradı****(422),* ***iletdi****(379),* ***indi****(171x2),* ***isdedi****(13,1753,429),* ***isdifād itdi****(303),* ***istedi****(112),* ***işdi****(146),* ***itdi****(294x2),* ***iy oldu****(273,294),* ***izin vermedi****(297),* ***ohudu****(317,329x2),*

oldu*(74x2,77,78x3,82,126,133,132,139,144,154,156x2,175x2,183,201x2,209,252,266,2 91,305,315x2,340,341,349,356,357,372,380,381,382,414,415,419x2,436),*

olmadı*(413,429),* ***oturağ etdi****(280),* ***oturdu****(154x2,311,364),* ***oyuvirdi****(166),* ***ödü patladı****(182),*

öldü*(89,107,113,139x2,143,147,155,164,175,176x3,272,279,324,341x2,351,362,378,40 4,412,421),* ***öldürdü****(109,353,430),* ***öpdü****(331),* ***övkelendi****(157),* ***palanladı****(307),* ***parladı****(414),* ***patladı****(139),* ***pelinmedi****(434),* ***perişan oldu****(263),* ***permeperişan oldu****(95),* ***pers oldu****(303),* ***portdu****(400),* ***saldı****(177),* ***salk etdi****(369),* ***sallandı****(261),* ***salmadı****(358),* ***sapdı****(285x2),* ***satdı****(434),* ***sardı****(142,146),* ***saydı****(84,125,395),* ***seslenmedi****(94),* ***sıçradı****(344),* ***sıhdı****(147),* ***sıkdı****(101),* ***sımsırdı****(382x3),* ***sohdu****(294x4),* ***sōdü****(262,414),*

söğdü*(94,156),* ***sökdü****(146),* ***söndü****(171),* ***söndürdü****(183),* ***söyledi****(200,243,261),* ***şöyl etdi****(422),* ***sündürüverdi****(299),* ***sürdü****(264),* ***şaşırtdı****(112),* ***şişdi****(76),* ***şöyl etdi****(299),* ***telifan etdi****(260),* ***tergendi****(273),* ***tıhadı****(139),* ***toplandı****(364,447),* ***tuvarlandı****(170),* ***ulaşdı****(429),* ***uşdu****(430),* ***ürkdü****(265,430),* ***üsdüme geldi****(380),* ***ütüldü****(152),* ***vade yetdi****(339),* ***vardı****(104,112,139,372,383,429),* ***verdi****(79x2,157,170,201,266,318,318,357),* ***vermedi****(175,395),* ***vurdu****(141,165,292,303,349x4,382,392x3),* ***vuruldu****(143,152),* ***yādı****(79),* ***yakdı****(339),* ***yaklaşdı****(285x2),* ***yaklaşmiya durdu****(334),* ***yanaşmayıverdi****(104),* ***yandı****(280,290),* ***yapdı****(283x2,357,379,383),* ***yarıldı****(104),* ***yatdı****(260),* ***yavlardı****(379),* ***yazdı****(338,382x2),* ***yedi****(177,316,404),* ***yerleşdi****(172),* ***yetdi****(382),* ***yetişdi****(432),* ***yıhıldı****(311),* ***yıkıldı****(433),* ***yidi****(434),* ***yiyemedi****(417),* ***yuğarlandı****(104),* ***yüledi****(133x2),* ***zayiflatdı****(280),* ***zoraldı****(258),* **zulumlar etdi***(133).*

1.çk kişi

adliеye bir mahkim ***götürdük****. o arada getirdiler, gulüp sığarası o zaman meşhurdu, yanı çoğ içilen bis sığaraydı, dutulan bi sığaraydı. bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine gatdım (72).*

amma bizim bu ev elli senelik n olacak. daha esgiydi. şo çinkolu yerni niye bis sōradan ***yapdık*** *(31).*

anşe ablam ölük, oraya getdim. o ölmüş üdü oraya ***vardık****. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

arhadaşın birini ben bi döğdüm idi. ava ***getdik****. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda bırakmış, kesdiymiz yerde. bi yere bi* ***çıkdık*** *ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak (75)?*

avlağa getdim. o çocuk var ıdı. boazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan. ayağını ta kökden ohardan gırdı. bu ama şiye çıkdı alana çıkdı. bi de ben sıkdım bi daa çökdü. bir daha ***sıkdık*** *derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... ger oharı ... sıkdım, vuramadım,* ***sıkdık****,* ***sıkdık****, getdi, yarıldı, düştü,* ***vardık****,* ***doldurduk****, oturdum, bakdım, bakdı, bakdım, başladı, aldım, sıkdım, değdi, vardı, geldi, getirdim, bakdım,* ***burduk****,* ***sıkdık****,* oturdum*,* ***toplandık****, var ıdı,* ***vardık****, çığartdı, yuğarlandı (101-104).*

ayı olarak biz gızı ***verdik****, bu insan. bu ne biçim iş (92)?*

baba ne yapıcin vazifeni yapdın ne yapıcini deel mi? ***yedik****, garnımızı doyası* ***yedik*** *(20).*

babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıım yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma ***getmedik****. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya* ***getmedik*** *(51).*

beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene ***gitdik****. vardım, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni garşıladı (64).*

bir golye ***dakdı****. biraz* ***daşıdık*** *ondan sōra çocuklara* ***verdik*** *bilmem* ***n apdık,*** *işde (26)…*

birikiye bizim başa. al allah ver allah, al allah ver allah! ***uğraşdık*** *(81).*

biz bu sene ***yazıldık****, gurrada* ***çıkmadık****, haca allah izin verirse gedecēdik. yeni yıla da dediler ki "hanımınan gedersen daha iy olur, daha rahat olun. bi de hanımı götürmeg için gedecān. onun için eline bi fursat geçdi senin, hicaza getmesen dahi allah senden bunu sormaz. biz de özel sektöre* ***muracāt etmedik*** *(20).*

biz buruya ıssı yere ***gonduk*** *kine tanışalım (65).*

biz goyunculuğu ***tergedik*** *(79).*

böyle böyle, biz allaha ***söz verdik****. sen ne dersin (90)?*

böyüg amcama hasan ağa dellerdin. üç emmim idin, ***oturduk****. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer* ***aşdık*** *(78).*

bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. ıras gesseniz idi, o bazlama da datlı olurdu. büyön de ***yapmadık*** *ekmek yapıcıyık diyi (47).*

bu koy sonradan sevinşli oldu. esgi adı yeni musdafa oğlu. otuz hane bir yerli mahalle, mahalle vardın. bunnar köyün gurucusu. bizler sonradan kırk iki kırk birlerde felan ***isgan olduk*** *buruya (77-78).*

bura gelik bura getmesinde, biz de elimizden geldiği gadar ***söyledik gonuşduk*** *(82).*

buruya gırk dönümün de birezine dari ***ekdik*** *birezine de pambık* ***ekdik****. yok yok biber gaç senedir ekdii yok. bir ferzinin günündeyken* ***ekdik****, iki sene. başga da* ***ekmedik****. buyda var. daha bişmedik (58).*

comatınan ***namaz gıldık*** *(66).*

deynānen, paltıyanan, gazmıyanan kürānen gavırları ***govduh*** *bu köyden (70).*

dört yaşında da anam başga gocuya getdi. durmadım dimek gi "al oğlum bi sigara veriyim" diyor. derken ***öğrendik*** *(88).*

gardaşım böyle bir aşşaynan bizim bir ilgimiz yok amma gadın gonuşdu, biz ***ceap berdik*** *(29).*

ger oharı geşdi getdi. heç bi tene silah ***sıhamadık*** *(104).*

*gitmedim. gozanda **dōduk** gozanda **böyüdüg** işde. ... gırk senie vardı n olacak, otuz doguz sene om bir ay (26).*

***gucaklaşdık öpüşdük** (19).*

*irezillīnen de **geldik** geçiyek (57).*

*isdambuldan arıyoruz. hanım efendi, işde, bis size böyle bir şey **gönderdik**, gadın **gönderdik** bayan **gönderdik** (29).*

*... ne bilim **olmadık**, safra kesesinden (27)...*

*okul mokul **görmedik** biz (87).*

*ondan sōra bi de biz daha derik. gene **geldik** gurup gurup oluruk bir toparlak bi şe olur (73-74).*

*ondan sōra evlendirmiye **yeltendik** (59).*

*onnarın üzerine biz, tıh çölü dünyenin en ısıcaı, onun üzerine biz bulut **verdik**. gölgesinde **gölgelendirdik**. onnar yiyecekleri yokdu, biz azimüşan verdik. tavık gızartması verdik. bunnarınan bunnarı **besledik**. salatalık **gönderdik** garpuz **gonderdik**. bilmem neylerini **gönderdik**, gabak **verdik**. her şeylerini de **verdik** (100).*

*öylelik sıra **galdık** (94).*

*siz böyle böyle. ben daha aklım erdiğinde söylemişdiniz, **söz verdik** deyi. o sözünüzden ne cayyonuz? ben gaderime razığım (91).*

*sonra **dostlaşdıh**. nitekim geldi gitdi bu (64).*

*şift **sürerdik** okuzünen, bider **ekerdik** omuzun hebeli, ormannarda çalı **gırardık**, şift **sürerdik** (42).*

*şindi **garşılaşdık**. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

*şindi **garşılaşdık**. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

*şindi geçen sene gışın bize bir gadın geldi. neyse hoş beş, **oturduk**. biz de böyle öylen sonu gene bir çay içiyorduk (29).*

*şindi polüslüü gazandı, ona da getmeden asgerlii geldi önce, oraya getdi. goya biz "masırafsız olur m ola" **dedik**, o da işde gene masıraflı oldu (52).*

*şindi zengin oldu, biz **fakir olduk,** bu bize bakmıyır (19).*

*tomatis **ekdik** (47).*

*torunnara da **annadırdıg** amma **unutduk getdik.** torunnar böyüdü, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

*valla yaş diyek gelip geçiyer işde. **gocadık getdik.** tırakyıya **getdik** orda asgerlik **yapdık** (59).*

*yahuyorduk esgiden ama **vazgeşdik**. çok esgiden idi o. **vazgeşdik** de o zaman gençliyidi, **gocadık**, her şiyi **vazgeşdik** (88).*

*yareden dedi ki "get," söz geliminde, "hacı memişin evının öğündeği ağacın dibinde, danan orda. get, götür" dedirdi. dedirinci, efendi, gurbanı **kesdik** (81).*

*yoğ inein ardına getmiyim çobanımız var. ufak bir çocuk **dutduk**, on iki on üç yaşında. o yayyır, getiriyır (51).*

*yok getmedim. hı, ōsüz **böyüdük** (57).*

Benzer diğer örnekler:***adam olduk**(314), **aldıg**(338), **aldıh**(147x3), **aldık**(291,292), **annaşdık**(437), **aşdık**(366), **ayıkdık**(302), **ayrıldık**(356), **bahdıh**(182,290), **baındıh**(184), **başladıh**(189,291,292), **başladık**(264,380), **batırdık**(264), **bekledik**(174,413x2), **belledik**(248), **bindik**(290,307), **bindirdik**(143), **bişirdik**(184,366), **bitirdik**(182), **böldük**(302), **böyüdük**(436), **böyütdük**(292,436), **bulamadıh**(174), **bulduh**(292), **bulduk**(333), **çarpdıh**(302), **çatdık**(436), **çekdim**(248), **çığartdık**(356), **çıhartmadık**(384), **çıhdıh**(139,140,303), **çıhmadıh**(182), **çıkardık**(414), **çıkartdık**(226),**çıkdık**(356,362,413,432), **cızdırdık**(366), **çocuklandık**(436), **dādik**(383), **dahdıh**(296), **daşıdık**(362), **dayanamadık**(260), **dedik**(140), **demedik**(383), **dolandıh**(291), **dolaşdık**(291), **doldurduh**(146x2), **donduh**(296), **dōradıh**(184), **dönderdik**(366), **durduk**(383), **dutduh**(299), **dutduk**(299,416), **dutmadıh**(209), **duyduk**(359), **düşdük**(416), **düzdük**(362), **düzledik**(342), **edindik**(264), **endik**(288), **etdik**(175,264,383), **everdik**(226,356), **evlendik**(379x2), **galdıg**(296), **galdıh**(296,297), **galdık**(174,175,185), **galdırdıh**(291), **gapatdık**(164,378), **gapdıh**(283), **garar aldık**(413), **gaşdıg**(175), **gaşdıh**(122,297x2), **gaşdık**(172,175), **gavışdıh**(139), **gavratdık**(356), **gaybetdik**(203), **geçirdik**(174,284,356), **geldik**(143,147,157x2,175,182,270,290x2,291,297,359,367,414,434), **geşdik**(175), **getdik**(142,146,158,172,173x7,175x2,181,182,184,185,204,206,280,284,288x2,338,356 x2,380,412,414), **getirdik**(292,380,441), **getmedik**(175), **geydik**(412), **gezdik**(267), **gıldıh**(139), **gıydıh**(184), **girdik**(302), **gitdik**(140,296,366,378,434), **gocadık**(273), **goduh**(184), **goşdük**(189), **goyürdük**(283), **gördük**(215,304,356,432), **görmedik**(194,432), **görmedik miyik**(104), **götürdük**(414), **gurbetliegitdik**(122), **hacagetdik**(139x2), **hareket etdik**(139), **hapis yatdıh**(303), **haşladıh**(184), **hücüm etdik**(290), **indik**(296), **işdik**(293), **itdik**(297), **kahdıg**(298), **kahdıh**(173,174), **içemedik**(175), **içerdig**(433), **isdedik**(142), **ohumadık**(408), **ohutduk**(356), **olduh**(122,147,283), **olduk**(356,416), **oturduh**(296), **oturduk**(111,175,264,298), **oturtduk**(433), **oynadık**(293), **oynatdık**(293), **ölmedik**(382), **örendik**(248,288),*

pertledik*(303),* ***sardıh****(184),* ***saydıh****(146,302),* ***şiyetdik****(342),* ***şok olduk****(332),* ***sorduh****(290),* ***sürdük****(264),* ***tanıdık****(436),* ***unutduk****(273x3),* ***vardıh****(139,297),* ***vardık****(111,174,215,291,333x3,342,362,412x3,415,416,436),* ***vazgeşdik****(145),* ***verdik****(141,356),* ***vermedik****(251),* ***vierdiler***(301), ***vuramadıh****(291),* ***vuramadık****(291),* ***vurduh****(147x4),* ***yapamadıh****(291),* ***yapdık****(231,293,436),* ***yaşadık****(383x3),* ***yaşlandık****(413),* ***yatdık****(173),* ***yatırdık****(366),* ***yazdırdık****(341),* ***yedirdik****(175),* ***yemin ettik****(110),* ***yetişemedik****(349),* ***yetiştik****(185),* ***yıkadık****(383),* ***yidik****(318),* ***yorulduk****(414x3).*

2.çk kişi

e niye ***vermediniz*** *(144)?*

nasıl ***gurtardınız*** *ermenileri fırasızları burdan (70)?*

püsüe ***bakdınız mı?*** *püsüe çıkdınız* ***bakdınız mı*** *(47)?*

siz de ***geldiniz****, zilin zibilin içinde, gusura bakmayın (157).*

zaten tansuyonum yüksek ***getirdiniz****, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına (300).*

3.çk kişi

adam iki sahat burda āladı. ben ne diyim babam? galbe ***godular****, bu duruma* ***düşürdüler****. çok perişan oldu. bayındı felan etdi (262-263).*

adlieye bir mahkim götürdük. o arada ***getirdiler****, gulüp sığarası o zaman meşhurdu, yanı çoğ içilen bis siğaraydı, dutulan bi siğaraydı. bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine gatdım (72).*

aha gafamdaı yālıı dünden ***verdiler*** *(317).*

ajderede düzün üsdünde ardıj var. ordan adam salmışlar, bizi ***aldılar götürdüler.*** *ajderede oturduk (173).*

almāyıya biz de şiy apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg ***isdemediler****. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi şiy apuyorduh, bōle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye çalışırdıh. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri,* ***götürdüler*** *şoruya,* ***yahdılar*** *(186-187).*

bazar günü burdalardı. cümürtesi ***geldiler*** *bazar günü* ***getdiler*** *(252).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. çocuhduh biz. hani o zaman bȫle tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın ***getirdiler****. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da felç geçirmiş (141).*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil ***etmediler*** *ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok.* ***yas çektiler*** *benim düünümde, hadi bir afda geriye* ***gatdılar****. havtıya düün olacādı. o furuluşun* ***bıraktılar****. galdı. gayrı bir mevlit* ***ohutdular****. mevlidinen* ***getirdiler****. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

bir gızım oldu. gızımı, beniynen beraber ***isdemediler****. benim de bi tek gardaşım mar ıdı. getdik yanına. getdik (175).*

bir meturu gitmeden adam orta yerde "param!" didi amma o zamana ğadar ***yahâlâdılar*** *yankesiciyi (65).*

bizim hâlânın oğlu geldi, capbarının oğlu, en büyüg oğlu. oğlu da oturdu gendi de oturdu, şuriye ***oturdular*** *(154).*

bizim memmedin gızının birinin üsdüne ***oturdular*** *şuruya (38).*

bizim şimdi burda bi gaş dene sondaç ***başladılar*** *(69).*

bobasından düşen tarlayı ***belmediler*** *(104).*

böyle sıcakda kesdim bir gün. sıcah, çatır sıcah. bir bulutdur geldi, yemē de ***yemediler*** *yani, hemen (181)…*

böyūdü ōlum. cami yeri ***verdirdiler****. gardaşlarım verdi. babam yoğ udu o zaman, size ömür mefat etmişdi (279).*

bu köy çoh esgi. her tarafın ismi denişildi. bu köyün ismini ***denişdirmediler*** *(295).*

bu yurdu alıciyik diyin bana galın ***vermediler*** *(256).*

burda pambih ekilir bir, başda gelen pambih. ondan sōna millet bu beyas sinek davasına mısıra düşdü. mısır būda, arpa ekellerdi esgiden. arpayı ***galdırdılar*** *şindi (142).*

camilinin beri yanda hemen yini köprü yapıldı, onun böğründeği dutların dibindeydi fırasız garagolunun biri. bizimkinner burayı ***aldılar, vurdular*** *derken, çuhura birlik gurdular, çete. gozan duruyo. üç ay sōna ferzi çakmak geldi başlarına. … alt ay kadar ınnarınan* ***uğraştılar****, ondan sōna işde buradan yamaca* ***getirdiler****. gozan, bir gece gendi gaçtı. gozanı bi* ***çevirdiler****, habarları oldu. sıra elife iki dene top* ***atdılar****. ordan geri gene çuhura* ***indiler****. o gece de buradan adanaya doldu. buradan vura vura*

vura vura, dörtyola, isgenduruna ***iletdiler****. iskendurundan payasa vardı. ondan sōna öyle öyle derke hökümet de cannandı. bu memleket öyle gurtuldu (68).*

canım gönülsüz gėder mi? gönüllü getdim de işde, ne biliyim. beni bi isdetdi ***vermediler.*** *bu da çok orda burada gara sürtdü. mecbur galdım. gelenin önünü çevirdi, gelenin önünü çevirdi, gara sürtdü (35).*

deruni dilden ve cānı gönülden çok sevgili nişannım, beni goğa goğa ***duTdular.*** *elimi golumu* ***bağladılar*** *atın üsdüne (206).*

dīne, çoh dartışmalı oldu efendim. ikinci denemede bizim çocuh gene aday oldu. yörükler ikiye ***belindiler****. onnarın bir gısmı gene bizim çocuğa* ***oy verdiler*** *(70).*

esgiden hep ölmüşlerin adını furullardı. şindi kim arz̲ iderse o goyuyor yani. bunnar benim ismimi ***goydular*** *(271).*

esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, ***gitdiler aşdılar.*** *ışşıh söndü. dedeymiş me̲arsa. ışşıh yanarken ōle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

furmiyek dedik, bunnar ***furdular*** *(251).*

gardaş burayı bir, bir geldi yani esas, feride isminde amma çok parlak. buruya aşağı getdi, şu isbirlere doğru ***getdiler*** *oruya* ***vardılar****. oruya vardık. ben ıslığı çaldım (337).*

gitmişler adanadan bir haş dane, çoğ̲ afedersin, zibidi getirmişler. arabaya bindirmişler getirmişler. gayfanın öğünde, getirmişler. bindirmişler, orda gozümün öğünde ***indirdiler*** *(81).*

goyunu ***getirdiler*** *kesiciler (201).*

gömgō suyudu. na gadar güzel suyu vardı, içerdik. ne mikrobu vardı ne bir şey var̲ ıdı. yani şindi dere köt̲ oldu. tarla suluyacık diyi ***gurutdular*** *(272).*

hebip ki ışgıya ki aladağda ***öldürdüler*** *(44).*

iki dene donuz ***vurdular****. ben heç unutmam: biri siyahdı, camız purtü gibiydi, gıran giresice, biri de bembeyazdı (186).*

mencilisden galbırınan şapgıyanan para ***topladılar*** *(76).*

merdü̲anın kenarına ***getirdiler*** *atı, zal̲ abla ırahmetlik gucahlayıvirdi (186).*

o gadar galmadı yavrım, çok tedavi oldum. filimimi ***aldırdılar****. çok şükür. gablıciya getdik. genşlikden var ıdı bende sızı, romatizme, üsdunüzden yırah (280).*

ora orman bölgesi. şindi orman bölgesi de olunca, oruya gule ***yapdılar****, bilmem ne* ***yapdılar****. yani şindi kimseyi ava bırakmuyollar (287).*

ötü yanna ***getirdiler****. o gumüşlü isdasyonundan mı nerden keresdeyi* ***getirdiler****,* ***doldurdular*** *hep. altını* ***tirkediler*** *adamakıllı (94).*

şöyle ***bahdılar****. orda gözü ışılayor.* ***çıhartdılar*** *dışarı, buzağıyı. hopladı sıçıradı. ... allahdan emir geldi (101).*

sahat yarım mıydı neydi bana ***telifan edivirdiler*** *(262).*

sediyenin üsdüne ***goydular*** *amma aklım başımda, ayıkıkdım.* ***götürdüler*** *masie* ***yatırdılar*** *gene aklım başımdaydı benim. iki tane, genşdi artık dokdor muydu neydi. beni zaten hemen* ***aldılar****, sıram deilken. "zaten tansuyonum yüksek getirdiniz, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına" dedim. ondan sōra da hiç bilmüyürum artık bi şey mi* ***kohutdular*** *ne yapdılarsa, bayılmışım (300).*

şimdi hepsi de insancıl ***oldular****,* ***düzeldiler*** *yani (72).*

şindi şuan için bu sene, bizim burayı bir guş cenneti olarah ***ilan etdiler*** *(286).*

tanklar böyle vuruvurdu mu şahlanuyor. ***hayret itdiler*** *böyle,* ***bahağaldılar*** *sifiler. om beş dakgıya löbet düşdü (76).*

tilki ben vurmadım, arhadaşlar ***vurdular*** *(286).*

torpaı cırnakliya cırnakliya aldım. gene de get diyin çok ***yavlardılar*** *da getmedim (317).*

üsdüne su ***dökdüler*** *yāmır yādı (181).*

valla, taam, bu adamlar üş günden beri benim burda galdı amma şindik filan yere ***getdiler*** *(220).*

vierdik. ablamı da ***vierdiler*** *(301).*

yemediler *bu sene, bi dene* ***yemediler*** *(97).*

yok yok getmedim ogula. ogula mı ***gönderdiler*** *beni (251)…*

Benzer diğer örnekler: ***ālaşdılar****(400),* ***aldılar****(366),* ***ameliyet etdirdiler****(366),* ***annaşdılar****(384),* ***aşdılar****(400),* ***cakırdaşdılar****(400),* ***çaldılar****(380),* ***çekdiler****(358),* ***çıkardılar****(399),* ***çıkdılar****(353x2),* ***dolandılar****(353),* ***dutdular****(380,428,429),* ***düşdüler****(429),* ***eerlediler****(399),* ***emdiler****(433),* ***endirdiler****(435x2),* ***galdıramadılar****(410),* ***gaşdılar****(429x3),* ***geldiler****(357x3),* ***geşdiler****(357),* ***getdiler****(358x2,366,413),* ***getirdiler****(366,410,435),* ***geydiler****(399),* ***görsetdiler****(414),* ***görüşdüler****(384),* ***götürdüler****(366),* ***matetdiler****(413),* ***matini etdiler****(412),* ***otutdurdular****(382),* ***öldürdüler****(353,354),* ***öpüşdüler****(400),* ***saldılar****(428x2),* ***tehdid etdiler****(385),* ***tıraşlarını oldular****(399),* ***toplandılar****(358),* ***ulaşdılar****(429x2),* ***ulaşdılar****(429x2),* ***vardılar****(358x2),* ***verdiler****(381x2,428),* ***vermediler****(428),* ***vurdular****(399,435),* ***yakaladılar****(400),* ***yatırdılar****(410),* ***yitekliediler****(428),* ***yola çıktılar****(400).*

3.1.1.1.1.1 Fiil + -DI/-DU + Fiil + -DI/-DU

Aşağıdaki örneklerde art arda belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş iki fiilden birincisinde belirli geçmiş zaman eki daha zarf-fiil görevinde kullanılmıştır. Kimi örneklerde bu iki çekimli fiil arasına *de* bağlacı getirildiği olmuştur. Bu yapının cümleye kattığı anlamın ise aşama ya da süreklilik olduğu görülmüştür.

1.tk kişi

*ben ahşam ırahatsız ıdım. yadsın namazını de gece **galhdım gıldım** (80).*

*bizim orda şo senin şu ebeşden bitmiş ben de **çekdim atdım** (274).*

*gözümün yaşını **sildim** de **geldim** (252).*

*hapı ben **aradım** da **bulamadım**. sōna dedi ki osman, çekişdi bana, "onu" dedi ondan sōna "bırak. (29)"*

*mili yulgadığım zaman, mili dutuverrim şöyle, gerisin geri **dutdumda sıhıverdim miydi** aynı nasıl çamın potusu gopar, "pıtırt" dir. o şekilde ayrılıverir (94).*

*o gömlei gana buluyor, çantasına goyup götürüyor, anasını babasını gandırarak **öldürdüm** de **getirdim**, diyi (421).*

*sultan, hatırlatsaına, bilemiyim yavrım **unutdum getdi** (357).*

*zuladan **çekildim mardım** (343).*

2.tk kişi

*bir gün bahdım: gapı taht ah dövüldü. " miyese" dedi. heç heslenmedim. gelmiş bōle nasıl yavlarıyor. içmiş zerhoş olmuş. gonşuları getirdi hep. gonşularına barabar içeri girdi. girince hatlayıp da şu elini hartadan ısırırsam, gannarın içinde galdı. benim yüreim acır mı sana! benim çocuumu garınçalar yedi de, sen möhdaç **galdın** da **geldin**. "ben getmem" dedim. anam saldı, falan etdi. biz getdik. herif bundan vazgeşdiydi (176-177).*

***çekildin geldin** şindi birken. çocūmun hocasiyim, diyin. ben, bırıya geldin bir tanrı misafiri, ben bunu mümkün deal yani, das d olsa düşman d olsa gene geri çevirmem (333).*

3.tk kişi

*adamlar bizi orda küççümsümüş. anca bizim ahmet barıt gibi çıkdı: "lan adamın anasını avradını…" dedi. **söğdü saydı** kimse seslenmedi (94).*

adanadaki eziz bein eline ***getdimverdim.*** *yazdırdım da. ohudu ohudu "sen şayir imissin" dedi (329).*

ağşamdan bi şet youdu. posdalını ***giydi gitdi*** *(222).*

aldı gaşdı *beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın (364-365).*

anan uçmak guşuımı ***uşdu getdi.*** *şiyetlere garışık anan, uçuk gedik (430).*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı ***bildim topladım.*** *patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

"ben çahaldan gorharım" didim. "gurdu çahal öldürürse, desden de yazılmas lafı da olmaz" didim. "sen de aslansın, benden gabadayisin, baba yiyitsin elinde aletin var. onun uçun ben senin ölümünden gorhmuyorum." diyincek, curh oturdu. ***sonra dostlaşdıh. nitekim geldi gitdi*** *bu (64).*

bi sürüsü ***ürkdü çıhıverdi*** *seyire de, depik ede ede bah kendin de oruya yatdın, bayıldın, yıhıldın (265).*

bir gözel at ıdı. çıkınca salını salını salını… ayaı gadife gibiyidi hayvanın. amanın geriden varırkan yallah şahlayınca vallaha zikkeyi ***çekdi atdı.*** *at boşandı. getdi bu at şu dağları, dolandı dolandı, heç dutulmaya imkan yok (376).*

bir gün posa gitdim. posda birisi bi garacoğlan kitabı virdi. ***belledim getdim,*** *yanı garacoğlanı. zaten bu garacoğlan, başga da ohumadım heralda. garacoğlanı ohudum udu (87).*

bir, iki, üş, dört kere sohdu. buadar sohdu garnıma. bi de burdan ***sohdu. iy oldu gitdi*** *(294).*

bire sana uzun gısa diyeneçe ***vardım*** *da* ***geldim*** *(434).*

bizim geyik yazıya yayılmiya getdiydi, onu da bir avcı ***goğdu geldi*** *(205).*

bizimki şöyle yanıma dōru yaklaşmiya durdu. düz ***geşdim getdim*** *(334).*

böyle, avrat lafıynan guş tüyü… tüylerimizi aldın gonak yapdın. bir gāmaz ***geldi götürdü*** *(253).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, okudamadım. en ***gapandı galdı.*** *n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

*bu fukura da bir beygirinen **yıkıldı düşdü** işde (433).*

*bu seli kimse yanaşmayıverdi. aha **çökdü kaldı** (104).*

*çocuklarını **öldürdü getdi**, ahacık ha (430)!*

*çoh şeyler **geldi geşdi** yavrım. işde velhasılı, biz ayrıldık, çıkdık, buruya, gavratdık. çol çocuk sayibi de olduk. dörd oğlum bir gızım oldu, işde onnar. ohutduk. ortokul lise. biri, büyüğü, adanada, vergi dayiresinde. onun güççüü de burda galdı. oğlanı everdik, gızı çığartdık (356).*

*"evlen, şu kötü evi yoluna goyuyom senin" dedi. "hah şindi işde oldu" dedim. bir dul hanım mar ıdı, şu ötü yüzde, onu **aldım gaşdım**. onnarınan öyle yaşamaye başladık (380).*

*ger oharı **geşdi getdi.** heç bi tene silah sıhamadık (104).*

*gıv donuzu, hay ediin zaman sese gelen donuz. biz bu hayları verdīmizde, bahdım aynı sesi böyle guvvetli bairmamıza rāman, halbiki hınzır öte dōru gaçması lazımken, bize dōru geliyır. bizim çocuh, capbar, **çekdi vurdu** (292).*

*girdim, şoh oldum ya! diyazem falan vurmuşlar heralda, beyindeki damarı açmah için. **girdim bahdım** ne gonuşabiliyür ne bōle bahıyur gadın ya. vallaha hiş dadı yoh (147).*

*icira māmurluu **yazdı cızdı** (338).*

*işde herkeş gezdiriyordu. dedi: " ben de gezdiriyim." bilmedi ki üsdüne galacaını. üsdüne galınca ben **çekmedim**, **ayrıldım**. evimi **aldım gaşdım.** neçeleriynen de en sonda bunun başına galdı. ben gabil etmedim(162).*

*moturu götürdüler emniyetin oria bırakdılar. ulan **dineldimgaldım**. varıverdim (308).*

*o bagunya açmıya durdu muydu na ğadar güzel oluyor da, yeni başladı. yeni domura başladı. böyle salhım sahlım oluyor. şurdan gırdım ıdı, mubarek tekrer, aha ordan gene **süğdü getdi** böyle (156).*

*o senin gimi sarışın bir şiy idi. **dutdum furdum** innesini. "bacı, beni böün polisler yahâlâdı" dedi. ismet gülüyür amma garnının içinden gülüyür. mearsem polis imiş (297).*

*o şindi buriya, o antepli **aldı geldi.** evel dudu var ıkan hiç saap çıkmazdı bize **getirdi**, şuruya doldurdular (342).*

*oğlum yeni ısdanbıld angarada esgerlik yapdı yavrım. iş bulduysanız sağ olun. böyl etdi esgerin biri. çocuuma da iş bulduysanız buyurun oturun. "yemek yedik, sufra serili, gelin yavrım" dedim. çekdi **goydu getdi** (432).*

*onnarın arasında neçe bir uzun zamannar **geldi geşdi,** sıhıntılı, üzüntülü (324).*

*son zamanda **bahdım gördüm,** bi tarafda **gaşdım göşdüm.** gadın elbisiynen gezdim memketde. datlılıhla bana bahılmadı. acı fikirlerle gezdim (63).*

*ulan sarıgayıya yağmır **dutdu** geliyo (446).*

*uzak yerden geldim. benim gardaşım beni **bırahdı getdi**. benim annem babam hicıza getdi, gardaşım geldi beni böyl etdi. hamza… çobanımız vardı beni şöyl etdi böyl etdi, iftiria uğradım. abim de beni buruya **bırahdı getdi** (422).*

*"vallaha bana bi şey oldu," dedi, " galbim duracah." hadi bayındı**. düşdü bayındı.** galan şu daş mazanın sahibi ıras geldi. galan onda su var ımış, yüzüne dökdük mökdük. "eyvah" dedik, "avrad öldü." sonra ayıhdı (139).*

*yalımdan aşağı **gaydı getdi** (103).*

*yok, ben şindi, allahdan gözümün yaşı gelmedi yavrım, allahdan! gelmedi. bir de hiç kimse yok, oğudūm, etdim, hocuya ogutdum. kivra da geldi şuraya oturdu. heç! herif getdi. "ali emmin geşdi" dedim. saten sırtını mırtını hep soydum udu. çabıdını da hazır etdim. şu **durmadı getdi**. emmisinin ōlanları geldi. "beklemesin galdırak" dedi. boyraz esiyır, millet toplandı duyuşun. ne diyim, gonu gonşu galdırdı (364).*

*yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite gedellerdi. bi şeycīmız youdu. çocuun birini hopuma alırdım, ceriye de omuzuma. böyle günümüz **geldi geşdi.** yokluk sefilliğ idi. elin otuna gederdik. ben ināme ot toplardım. iki tane inām mar ıdı. çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

1.çk kişi

*aha bu adama verdiler; böyüdük, yapdık, çatdık. kemal emmi oduncüydü esgiden, esgiden odunculuk yapardı. gonşiyidik. tanıdık birbirlerimizi. aşıg olarak vardık. ondan sōru d asgere getdi. **çorlandık çocuklandık**, aha böyütdük (436).*

*bi bahdım beş gişi geldi, sahat om birden sōna. yatıyurduk **kahdıg oturduk.** "senin ōlunu, biz anarşit olarahdah dutduh" dedi. öyle diyince aman yürēm gopdu. "valla anarşit ōlun, ōlunu dutduk" dedi (298-99).*

*biz dışarıya **pertledik çıhdıh**. bana niye böyle küfür idiyen derken bana vurdu. ben de gendine vurdum (303).*

*bura gelik bura getmesinde, biz de elimizden geldiği gadar **söyledik gonuşduk** (82).*

*çocukları everdik; gızı çıkartdık onnar hep adanaya göşdü. ben de burda galdım. … davıl, delbek **çaladıg oynardık** (226).*

gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları ***verdik geldik.*** *orda öretmenner idi. geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

gördüm. ben bunu beenmedim kine. ben böyle miydim? ezil gızıl olduh şindi. beenmedim amma babam vermiş bir kere. bahma şindi ***gapdıhgoyürdük*** *gendimizi (283).*

gucaklaşdık öpüşdük *(19).*

ilerde de, yanıkköy derdik, topcular vardı, orda iki tanesini düşürmüşler. ***vardık, gördük*** *uçakları (215).*

şu ekmek takdası diyelim, ekmek, yuha yapiyan ya, onu da bilmezdim. çok zert çekdim böyle şeylere, zorluk çok, he… ē sonu tamı tabiy **belledik, *örendik*** *(248).*

torunnara da annadırdıg amma ***unutduk getdik.*** *torunnar böyüdü, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

üsdüne de gocca kilim gimi, şunun gimi yatırıyıllar çömeller imiş. şu dişleri sedefler gimi duruyu daha. heç bi şe olmamış. gemik duruyu. çocuklar içine düşüye, mal düşüye, ***gitdik gapatdık*** *geri (377-378).*

2.çk kişi

püsüe bakdınız mı? püsüe ***çıkdınız bakdınız mı*** *(47)?*

3.1.1.1.2. İsim+ i- + -di

–di ekinin isimler üzerine gelerek oluşturduğu *isim+i-+-DI/-DU* yapısında 2. çoğul kişi örneklerine hiç rastlanmazken örneklerin 3. tekil kişide yoğunlaştığı görülmüştür.

1.tk kişi

"ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?" şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o şekildeyimiş. "boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde gösdermiş. aslında ***ayı değildim****. o zaman da* ***böyleyidim*** *(93).*

bak ***şunnar gımıydım.*** *gendi de şunun gımıydı. ben ordan götürürdüm, şu mulla hasannarın dam yerine getirirdim (381).*

ben ahşam ***ırahatsız ıdım.*** *yadsın namazını de gece galhdım gıldım (80).*

ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan gelmiş ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok küçümüşüm. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da ***youdum*** *(282).*

ben de istikam ***çavışiydim*** *ki es dörtde de* ***yaziciydim****. (19)*

ben de, gendim, ben bu gapıya düşdüm yavrım. ben gendi şiyimi annatiyim. gayımbabam örflü adam ıdı. igi dene avradı var ıdı. anadan yana ***zengin idim*** *yavrım. babam da iki evli gayımbabamda iki evliyidi. çoh şeler gördük, çok şeler geçirdik. gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları verdik geldik. orda öretmenner idi. geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

ben hecin ***süvarisindeydim****. hecine bindim, atdan daha üsdün gaçar ımış (163).*

ben ***ufādım.*** *beni çingiline aldī zaman, götürürdü. omuzunda, sā omuzunda beni var (400).*

çakmak daşı gibi ***adam ıdım.*** *bagat şindi getdiksire kötüleşiyi (258).*

ermeniler gelir, basar, burda ahıldaneleri var. girisōlu diyollardı ona. camiliyi basdılar, hepsini gırdılar geçirdiler, öldürdüler, hiç bi şey galmadı orda, o köyde. gızlarımızı getirdiler. apdōlunda oynatdılar, memeklerini kesdiler. çıhdılar, çıhdılar, çıhdıh, çıhdıh, çıhdı, getdik, getdik, getdik, getdik, gonuşdu, var ıdı, deiller idi, geçirdik, geldi, vardı, geydirmedi, ***ancayıdım****, goğdu, vardık, goğdu, dutdu, gelmedi, bulamadıh, getdi, getdi, kahdıh, geşdik, içemedik, getdik, getdik, getmedik, oturduk, galdık, geldi, oldu, getdik, yapdıh, etdik, geldik, çekildi, yatardı, gelmedi, oldu, geldi (172-175).*

gablıcıya gederdik, içmie gederdik. ben ***hevesliyidim*** *(279).*

gene de cin ***fikirliydim*** *böyle, şindi yaşlandık (413).*

gördüm. ben bunu beenmedim kine. ben ***böyle miydim?*** *ezil gızıl olduh şindi. (283).*

he çoh ***avciydim*** *gaz, ördek… (285).*

ilkin, getdiim gış ***angaradaydım****. oruya martda şiye getdik, diyarbahıra. oruya verdiler, diyarbahıra, daıtım. güz gelince, gış basdırmadan gine gursa geldim, gine angaraya. o gışı da orda geçirdik, angarada (284).*

ne gün gördüm ki… çocuuduh, bizim gız gadar ***var youdum,*** *gaçgaça gaşdık. burdan dedeliye getdik. gavır geldi, fıransız geldi. burda hüyük var. hüyüe yerleşdi (172).*

o zenzelede böyle bir deliganni ***çocuğudum****. böyük abim mardın (78).*

*on om beş yaşlarındayken **zevdaliydim** bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

*sediyenin üsdüne goydular amma aklım başımda, **ayıkıkdım.** götürdüler masie yatırdılar gene aklım başımdaydı benim. iki tane, genşdi artık dokdor muydu neydi. beni zaten hemen aldılar, sıram deilken. "zaten tansuyonum yüksek getirdiniz, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına" dedim. ondan sōra da hiç bilmüyürum artık bi şey mi kohutdular ne yapdılarsa, bayılmışım (300).*

*silah gullanıyurdum yahu. on dörd om beş yaşında **var ıdım** ben, seferberliğin çıkdığında. silah gullanıyodum da çeteliğe gedemedim (357).*

*sultan sülemen yeni padişah olduğunda memleket guraklık çekdi. bütün yaşlıları çağırdı. ..dedi…dedi…dedi…dedi… çerkez guşunu çağırışın, çağırdı, … dedi. "padişahım, beni istemisiniz." dedi… dedi ki " o zoman anam ırahmetlik sağdı, ben iki yüz elli **yaşındıyadım**", dedi. "şurda bu guyu vardı, batmadı, delerdi." düş öğümüze" dedi. getdi, düşdü. hagıygatan orda suyu çıgatdılar (77).*

***şofor udum,** bazı yerlerde gaza yapıyardık. yapdım da yapmadım deel (59).*

*şu atatürg öldüünde ben dörtyolda **esgerdim**, üç aylıh **esgerdim**. dersdeydik, atatürk öldü, boru vuruldu (143).*

*üç yüz otuzda ben yedi **yaşındaydim**. ben bilirim. (357).*

*valla faruum yirmi beş yıl oldu amcan vefat edeli. o zaman kırk üç kırk dört yaşındayım. hiç ahlımın kenarından geçmedi. benim gocamdan, allah gandım diyen adar rahmet etsin, çoh **memnundum**, çoh. gocamın bana bir emeklisi galmadı ōlum, bir malı mülkü galmadı. sadece gocam bana, allah esirgesin, beş tane hayırlı evlat bırahdı (132).*

2.tk kişi

*başı saupsarı bir gözel yakışıklı **çocuudun,** hiç gucāmızdan yere gomazdık seni. anan ırahmatlık, kele yere goŋ da azıcık yörümeyi bellesin derdi, yere gomazdık beyle severdik (376).*

*ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına oturmuştun. dünyadan çoh uzah **yerlerdeydin.** dönüyordunuz (125).*

ben seni gördüm. büyük bir balinanın ***garnındaydın.*** *belki görmezdim ama balıın guyruk tarafından iki dene pulu noksandı. onun deliinden gördüm (124).*

çobanı çıırdım. n ādar öte beri var ısa daşıdık. yokarıya çualları düzdük. sel doldu içeriye bizim dezzōlu. tarhana ısmarlamış ımış. gazan yüzde yüzüyür inekler öldü. tā buruya gadar çöke çöke vardık. ıslak, beş altı çual ıslanmış çıkdık tavana. sen ***var mıydın*** *orda bire o sellerde (362).*

3.tk kişi

adlieye bir mahkim götürdük. o arada getirdiler, gulüp sığarası o zaman ***meşhurdu****, yanı çoğ içilen bis* ***siğaraydı,*** *dutulan bi* ***siğaraydı.*** *bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine gatdım (72).*

ağaç, evlerimizin önünde, böyle dud ağacı zeytin ağacı yetişdirriz. bagat şu garşı dağda bağlarımız ***vardın*** *(80).*

alapunara geder alapunarda bir emin gökdemir diye bir ***adam mardı,*** *perişandı. iyi bi* ***adamdı*** *amma perişan, işi bozuh, pejmurde. o da ahşamcı (34).*

amma bizim bu ev elli senelik n olacak. daha ***esgiydi.*** *şo çinkolu yerni niye bis sōradan yapdık. (31)*

avlağa getdim. o çocuk ***var ıdı****. boazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan. ayağını ta kökden ohardan gırdı. bu ama şiye çıkdı alana çıkdı. bi de ben sıkdım bi daa çökdü. bir daha sıkdık derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... ger oharı ... sıkdım, vuramadım, sıkdık, sıkdık, getdi, yarıldı, düştü, vardık, doldurduk, oturdum, bakdım, bakdı, bakdım, başladı, aldım, sıkdım, değdi, vardı, geldi, getirdim, bakdım, burduk, sıkdık, oturdum, toplandık,* ***var ıdı,*** *vardık, çığartdı, yuğarlandı (101-104).*

babam ***babayiğid idi*** *(42).*

bir ***gardaşım mardı*** *d* ***ilgisizdi*** *rahmetlik. enişdelerin yanında galdım. o zaman çoh sitemler çekdim. aç galmadım amma çok gahirler çekdim. enişdemin birisi bana çoh zulumlar etdi. başımda daş yüledi mi yüledi. bacıcāzım da seslenip bi şey diyemezdi. ilk başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı isdedi. içimize girdi oldu bir yılan bize (133).*

biricig ōlu ***var ıdı*** *adamın (46).*

birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim ***köyden idi.*** *biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda,* ***bük üdü*** *şura, şura* ***bük üdü,*** *asılıyır çocuk, ölüyür. evlendi bir sever, o avradı öldü. sōna şu topallardan bir gız aldı. ordan*

gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına bir şey etdi. o avrat da hamile galınca ōlan asıldı, gendi gendini öldürdü. öldürünce bu anası çok aıt yakdı (45).

bizim aydınnı mahallesi de o gadar yerleşik ***deel idin.*** *bir mahalle olarak o köyden hariç biz* ***yerleşiğidik*** *(78).*

böyle nası, sapsarı kehribar, daha bu yaz da yahinda dökdüm, inan olsun böyle sapsarı ***kehribar gibiydin*** *(97).*

böyüg amcama hasan ağa dellerdin. ***üç emmim idin,*** *oturduk. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer aşdık (78).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ***ufādı****, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde* ***iki de miydi neyidi****, gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

bunnarın, şindi, şurdağı aşağıda şiy, torun ***var ıdı*** *(67).*

buralar hep ***ormannığ ıdı.*** *garaböcü yatardı (83).*

camilinin beri yanda hemen yini köprü yapıldı, onun böğründeği dutların ***dibindeydi*** *fırasız garagolunun biri. bizimkinner burayı aldılar, vurdular derken, çuhura birlik gurdular, çete. gozan duruyo. üç ay sōna ferzi çakmak geldi başlarına. ... alt ay kadar onnarınan uğraştılar, ondan sōna işde buradan yamaca getirdiler. gozan, bir gece gendi gaçtı. gozanı bi çevirdiler, habarları oldu. sıra elife iki dene top atdılar. ordan geri gene çuhura indiler. o gece de buradan adanaya doldu. buradan vura vura vura vura, dörtyola, isgenduruna iletdiler. iskendurundan payasa* ***vardı****. ondan sōna öyle öyle derke hökümet de cannandı. bu memleket öyle gurtuldu (68).*

çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).

çete gumandarının birisi dedemin ***enişdesiydi.*** *hâlâm* ***mar ıdı*** *çete gumandarında, benim, bobamın bacısı (69).*

çocukluumda ne bilim böyle bir ***gozan ıdı.*** *evler* ***seyrādi*** *(26)*

çok ***esgiden idi*** *o. vazgeşdik de o zaman* ***genşliyidi****, gocadık, her şiyi vazgeşdik (88).*

çok zekalı ***bir adam ıdı*** *(63).*

diç çekdirdi bu. dişi ***intahaplıydı****, getdi çekdirmiye. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim,*

döüşdüm: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos oluk. gırk gün yaşadı işde (58).

*esgi gimi böyle evler, kimsenin evi **yōdu** ki gozanda. (33)*

*esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da çıhardırdıh. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik. düüne gederdik gene, para pul **yoğ udu.** güleşirdik. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kōden hemen dūmüye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de **böylüyedi** (74-75).*

*gafam çoğ **ırahad ıdı** (89).*

*gırbızda **esgerdi**. yirmi dört gün izinni geldi, benim lafım üzere (82).*

*gursu gazandı. "babamın elbisesini giyeceğim" dedi ve girdi. amcaları **varlıhlıydi.** çocua pariya verdiler, çocuk cilis delirdi. polislik yapmadı (71).*

*guzu gurban keserdi. ya **öyleydi** adam. ağşamdan sabatdan mevt itdi, gayımbobam. burada çok mülkü **var ıdı,** herkeş meres etdi, belindi, beldik. dört dene oğlu **var ıdı** biceğez gızı vardı (107).*

*ismin **neyidi** (83)?*

*işde esgiden böyle hasdalık **youdu.** (27)*

*lap inciri dediimiz şey, burlarda esgiden, bizim şocukluk devrimizde **yokdu** (104).*

*mali durumumuz ikimizin de **iyiydin** (83).*

*mesela, bu toprakda şindi aşağı giriverdiğin yerde yerli mahalle otuz hane oturmuş umuştu. toprak heb onarın **elindeydi** (78).*

*o dövlet **tarafından ıdı** (76).*

*o ısmayıl bizīnen yörüdü, benim, bizim **gurupdaydı**, bizīnen beraber yörüdü seçimde (72).*

*o zenzelede böyle bir deliganni **çocuğudum**. böyük abim **mardın** (78).*

*oğlum **mardı**. seksende, on dört senelik **polis idi.** diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok severdim bu adamı ben. anarşit vurdu benim oğlumu. çocukları böyüdü, gelin yanımda galdı (71).*

*om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydikde hiç görmezdik. bu çarşıya gèderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü **var ıdı?** bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalalardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey **youdu** (26).*

on om beş yaşlarındayken ***zevdaliydim*** *bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene* ***iyiydi****. bizim burada seksem beş dene arımız* ***var ıdı*** *şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar* ***davarçıydı****. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

onnarın üzerine biz, tıh çölü dünyenin en ısıcaı, onun üzerine biz bulut verdik. gölgesinde gölgelendirdik. onnar yiyecekleri ***yokdu****, biz azimüşan verdik. tavık gızartması verdik. bunnarınan bunnarı besledik. salatalık gönderdik garpuz gonderdik. bilmem neylerini gönderdik, gabak verdik. her şeylerini de verdik (100).*

-senin geldiinde mıhdarlık oluk muymuş acaba bire?

+mıhdarlık ***var ıdı*** *o zaman ya, mıhdarın kim olduunu bilmiyem (13).*

sevilen bir ***arhadaş ıdı*** *bu arhadaş (71).*

sevinşli diyi şu yoharda bi hacıhasannı köyü var. aynı bu köyünen esgiden muhdarlık ***bir idin.*** *esgiden, muhdarlığımız* ***bir idin.*** *zaman zaman köy böyüdü. ora fazla böyümedi. şindi o köy böyüyüşün, muhdarlığı ayrılmak icab etdi. ayrılışın şindi, esgi mühür o köy adına gazılmış ımış, sevünşlü olarak. şindi sevünşlü mührü bizde galdı, onar hacıhassanı (78).*

sultan sülemen yeni padişah olduğunda memleket guraklık çekdi. bütün yaşlıları çağırdı. ..dedi…dedi…dedi…dedi… çerkez guşunu çağırışın, çağırdı, … dedi. "padişahım, beni istemisiniz." dedi… dedi ki " o zoman anam ırahmetlik ***sağdı,*** *ben iki yüz elli* ***yaşındıyadım****, dedi. "şurda bu guyu vardı, batmadı, delerdi." düş öğümüze" dedi. getdi, düşdü. hagıygatan orda suyu çıgatdılar (77).*

susam diyi bi şiy bar bilin? böyle buyday ***yoğudun****. o zaman üç güleg ekerdin. ne verdi? bire on verdi (79).*

şimdi evelki geçimler ***zor udu*** *(74).*

şurda ik üç argadaş ***var ıdı,*** *bol hoşgin oynuyoduk (73).*

toprak heb onnarın ***elindeydin****. fagat toprağın, mesele, elli dönümü sürüyorsa, yüz elli dönümü* ***boşdaydın****. … tarlaları ellerinde* ***vardın*** *o da öyle oluşun, şindi bu sülalesini de yerleşdirmeg isdeyişin, adam burayı isgene müracat etdi (78-79). bizde toprak yok. biz buraya isgan olmuşuk (80).*

üş dene gardaşım ***mar ıdı.*** *üçü de öldü. sana ömürler mefat itdi. işde bu! üş dene gız galdık (107).*

vagat ben daha önceleri deve çekerdim. devemiz ***var ıdı.*** *okula gidep gelen çocuhlar bize hava atalardı (87).*

Benzer diğer örnekler şöyledir: ***adam ıdı****(135, 307, 352, 356,393),****aklım başımdaydı****(300),* ***akrabam idi****(142),* ***anasınınbirgıziydi****(154),* ***āyıdı****(279),* ***azdı****(189),* ***babamınamcasiydi****(352x2),* ***bāliydi****(295x2),* ***bar ıdı****(415),* ***başgıyedi****(267),* ***bayramdı****(297),* ***belber idi****(349),* ***bembeyazdı*** *(186),* ***benim gimiydi****(433),* ***bir gözelat ıdı****(376),* ***bir idi****(381),* ***bir şiy idi****(297),* ***böyle miydi****(159),* ***böylüyedi****(266,434),* ***böyūdü****(279),****böyüğ üdü****(357),* ***bubaydı****(155),* ***bunūnan ıdı****(369),* ***camız purtügibiydi****(186),* ***çenesirēdi****(315),* ***çetindi****(297),* ***çohdu****(154, 296),* ***çohsulüydü****(284),* ***çokakılliydi****(332),* ***çitden idi****(437),* ***çokdu****(221),* ***çoudu****(349),****dam ıdı****(331),* ***dar ıdı****(193),* ***datlıracık mıydı****(380),* ***dedi****(14x4,15,16x5,17x3,18x2,23x2,25x3,29,30x2,43,50,65,71x2,73,77x8,81,82,101,102 x6,103,107,110,112x5,133x3,134x2,138,139,140,141,146x12,147x3,153x2,162,166x10, 167x10,170x2,171x4,173x6,174x2,175x3,177x4,180,183x9,185x2,194x7,198,201x2,207, 208,217x2,229x5,230x13,231x5,234x4,235,237,242x2,247x5,248x2,260,261,262x14,26 3,270,271x3,289x2,290x10,291x2,292x2,294,297x2,298x16,299x5,300x3,315,317,318x 4,323,*

324x2,331x6,332x3,333,334x3,335x3,336x4,337x2,338,339x3,342x2,343x3,352x2,353x 9,354x2,356x2,357,358x10,359x2,363x3,364x6,371x4,379x6,380x7,382x4,383x2,384x5, 392x4,393x11,395x3,399x2,400x5,406x6,407x4,408x7,412x9,413x14,414x3,415x1,428x 9,429,432x3,433x6), ***demukratpartinin günündiyedi*** *(361),* ***dezzem idi****(162),* ***didi****(63x6,64x5,65x2,66,68,100x3,102,110x2,213,214x3,215x2,216,217,290x5,297x6,29 8,302x6,303x5,352),****dizimdeydi****(157),* ***dokdor muydu neydi****(300),* ***doksanyaşındaydı****(141),****dul udu****(331),* ***durum udu*** *(258),* ***enişdesiydi****(404),* ***esgidendi****(144),* ***eziyetlibi şeydi****(151),* ***felaketdi*** *(135),* ***fenaydı****(135),****gadındı*** *(134),* ***gadife gibiyidi****(376),* ***genşdi****(300),* ***gılipden idi****(213),* ***gırıkköprüydü****(357),* ***golcüydü****(435x2),****gozüm üdü****(159),* ***gözelimden idi****(369),* ***güşlüydü****(155),* ***güzel idi****(156),* ***hūdu****(437),* ***ıhdıyer idi****(432),* ***ışgıyaydı****(337),* ***inikdi*** *(147),* ***iyiydi****(433),* ***löbetciydi****(416),* ***marahliyidi****(363x2),* ***mar ıdı****(135x2,136x3,141,163,175, 284, 290, 341, 248x2, 380, 383, 432),* ***memur udu*** *(354),* ***merahliyidi****(135),* ***müftüsiydi*** *(139),* ***nasıl ıdı****(213),* ***nerdiyedi****(433),* ***neydi****(156,262),****ōlusuydu****(270),* ***ōluydu****(278),* ***ormanciydi****(435),* ***orman ıdı****(264),* ***ormannıhdı****(295),****ot udu****(437),* ***öylüyedi****(,251,375),* ***öylüyedik****(135),****sādı****(295),****sefilliğ idi****(431),* ***sıvanıkdı****(437),* ***siyahdı****(186),* ***sofalıydı*** *(134),* ***suan ıdı****(166),* ***şefreninalinin anasiydi****(431),****şordaydı****(156),* ***şu gasabın ōlunun***

emmisininōluydu*(353),* ***tevellüdlü idi****(163),* ***tunc udu****(153),****ufādı****(251),* ***ufağırādık****(258),* ***üç cüz onvar ıdı****(152x2, 154x2,164, 170x3, 171, 173x2,183, 200, 213, 215, 223, 258x3, 267, 268, 271, 272x4, 279x6, 280x3, 285,295x2, 296, 305x2, 315, 316, 318, 333,339x2, 341, 342, 348,349x4, 351, 353, 356, 357x4, 367, 376, 381x2, 382, 385, 392, 405, 408x2, 413, 415, 422, 434),* ***yahın ıdı*** *(278),* ***yalın ıdı****(382),* ***yarım mıydı****(262),* ***yediyaşınaçayedi****(381),* ***yōdu****(251x2, 267, 273),* ***yoğ udu****(164,175, 206, 279),* ***yohdu****(154,181,185),* ***yoh idi****(295),* ***yokdu****(363),****youdu****(222, 283x2, 284, 325, 377, 378, 381x2, 431, 433x2),* ***yumag içigibiydi****(170).*

1.çk kişi

aha bu adama verdiler; böyüdük, yapdık, çatdık. kemal emmi oduncüydü esgiden, esgiden odunculuk yapardı. ***gonşiyidik****. tanıdık birbirlerimizi. aşıg olarak vardık. ondan sōru d asgere getdi. çorlandık çocuklandık, aha böyütdük (436).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. ***çocuhduh*** biz. hani o zaman bōle *tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın getirdiler. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da felç geçirmiş (141).*

birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ***ufādık. ufādık*** *o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda, bük üdü şura, şura bük üdü, asılıyır çocuk, ölüyür. evlendi bir sever, o avradı öldü. sōna şu topallardan bir gız aldı. ordan gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına bir şey etdi. o avrat da hamile galınca ōlan asıldı, gendi gendini öldürdü. öldürünce bu anası çok aıt yakdı (45).*

biz bir ***yayladıyedik*** *gardaş. şō olukbaşı… ürün yaylasındıyedik. işde biz öksüz galdık, babamız golcüydü, endirdiler. orda vurdular babamızı, endirdiler bizi, getirdiler buruya. babamızı… ormanciydi ya, golcüydü (435).*

bizim aydınnı mahallesi de o gadar yerleşik deel idin. bir mahalle olarak o köyden *hariç biz* ***yerleşiğidik*** *(78).*

çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan daşırdık. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine geldig idi, anamızın bir ***gızıydık*** *(251).*

dam ıdı evimiz. üsdü toprak dam ıdı. loğ çekerdik yavrım. analığım dul udu, üş dene ōlan çocuğu iki de gız ***çocuğuyduk*** *analığım çivt sürerdi. geceden geder, çivte gederdi, suyun yalısına (331).*

*evel çocuklarım okula gederken hocalarınan **annaşığdık**. hocalar gelirdi, tōgamı içerdi, çayımı içerdi. habar salarlardı. "gazanın altını yakak, çorbiye içek de gedicik biz, derse dıkılıcık" dellerdi (433-434).*

*ne gün gördüm ki… **çocuuduh,** bizim gız gadar var youdum, gaçgaça gaşdık. burdan dedeliye getdik. gavır geldi, fıransız geldi. burda hüyük var. hüyüe yerleşdi (172).*

*om beş yaşındaydık. aynı **mahalledeydik** de hiç görmezdik. bu çarşıya gėderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalalardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey **yo**udu **(**26).*

*geldiler buraya. şiye gelişin, anavarza, taman gırık köprüydü ya, oraya geldiler, bizden bayrag aşdılar. hatda ben de gitmeg isdedim. biz de **ufağırādık** ya, mulla hasan ırahmetlik köyün mukdarıydı, bize darındı, salmadı şocukları, gendiler bayrak çekdi, getdi. (357-358).*

*şu atatürg öldüünde ben dörtyolda esgerdim, üç aylıh esgerdim. **dersdeydik**, atatürk öldü, boru vuruldu (143).*

2.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*bazar günü **burdalardı**. cümürtesi geldiler bazar günü getdiler (252).*

*gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları verdik geldik. orda **öretmenner idi.** geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

3.1.1.1.3.Fiil+ -DI/-DU+ i- + -di

Fiil+ -DI/-DU+ i- + -di birleşik yapının çekimlerinde ikinci kişilere rastlanmazken en yoğun birinci tekil kişide kullanımları görülmüştür.

1.tk kişi

ağşamkı o yandan saldığımız malın dört beş tenesi höyle önünden geçiyor. "hele geç bağalım hele geç!" şöyle ***dönüverdiydim,*** *surda çağşak var, çağşağın ordan o büyük mallardan ikisi döndü. geri döndü (103).*

aman vara vara ***vardım ıdı,*** *"gıprısı makaryos buladıyodu sen benim yuvayı mı buldun buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

arhadaşın birini ben bi ***döğdüm idi.*** *ava getdik. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda bırakmış, kesdiymiz yerde. bi yere bi çıkdık ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak? ulan niye orda godun diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. ***bakdım ıdı*** *bu da soyunmuş çıkmış. (...) sahayı şöyle dolandılar. aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi.* ***bakdım ıdı*** *cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye ettilerdi (353).*

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi bi şeymiş. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım, yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız getirmişler" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. ***sıyırdım ıdı*** *şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414).*

gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, ***bilmediydim.*** *acı* ***duymadıydım*** *ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları verdik geldik. orda öretmenner idi. geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

ben evde youm. ben adaniye ***getdimdi*** *hasda yoklamiye (30).*

ben görmedim m onu kuna? ben de ***gördüm üdü*** *taman.*

ben ötein, adanıya bir gız ***verdim idi,*** *otuya* ***getdim idi.*** *anam çıkmışlar. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

bir gün posa gitdim. posda birisi bi garacoğlan kitabı virdi. belledim getdim, yanı garacoğlanı. zaten bu garacoğlan, başga da ohumadım heralda. garacoğlanı ***ohudum udu*** *(87).*

bizim böyüg abimin hanımı hasda da, ırahatsız, ben ona ***gitdim idi*** *(26).*

bu erhan ne diyi? anam anam diyır da ālıyır dedim. ***goşdum udu*** *gitmişin elden (261).*

"bu köprünün ağzına hemmen hazır olmuşlar. silaha şey apmışlar." yani *galabalığı görüşün çete belliyollar. hemmen selam* ***verdim idi*** *(359).*

bunu da ben ***yazdıydım.*** *sonunu söyledim (89).*

daha çok da unutmussum yani. ırahmatlık dayım daha çok bilirdi. ümmehana ***söyledim idi*** *(369).*

gapie bi vuran oldu: tık tık, tık tık… aşdık gapii. ***aşdīdik****: bizim şu hakgı aliynen kesseg ibramın avradı. gucaında bir çocuk. beyinden ameliyete götürücüler imiş onu. (366).*

gece kahdım kimse yoh. ***bahdım ıdı*** *evimizin önünde, yani evel haym olurdu, haymanın içinde adam mar. bīsi geldi, beni aldı götürdü (307).*

geçen bir düüne ***vardım ıdı.*** *bir yeni yetme uşak, senin gimi, geldi elimi öpdü. "sen de beni öp bahıyım" dedi. öpdüm (331).*

geldim idi *telefanda bir erkek (29).*

he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca gediyıllardı hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. ***bakdiydim,*** *cücük besliyedi cücük oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).*

hindi bilmüyom nasıl öldüğünü, "hasdayım" dedi yatdıyıdı. ben dışarı ***çıkdım ıdı,*** *ölük (157)…*

hiş daa ***görmediydim*** *de o sene bir ıras geldim. gübre atıyordum. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şōle. yahlaşmış da bize, yüz metire galmış (285).*

hu boş elimi ***atıverdim idi*** *bir zeytin oduna ıras geldi (43).*

hüsne isminde bir gıza gençliimde yandım. bu hak aşıı gimi ***oldum udu*** *canım, hak aşıı. mal yazlatmıya geldik. rüya aleminde eliminen vuruyom ben bu gızı. ulen bu gız gaşdı dedim ben. şimdi ordan başladım (359).*

*ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı verdiydi**,** böyle şiye aldırdıydı**,** banta. çocukları hep silmiş.* ***getdim idi, sordum udu*** *"ah ana" diyır, "aleyini silmiş çocuklar" diyır (372).*

o otu gaynatdım. o otdan işdim. gorha gorha işdim amma. yatdım, ***uyuduydum*** *āzımın içi şeker gibi olmuş. yenikden bi daa işdim o otdan. o ot bir tene avradı gurtardı ganserden, göçmennerden. geldiler benden hususu, verdim avrada. avrat hemen bir çörek getirdi bana siniynen. yarım kilo bir kilo şey getirdi, samırsak. bir tana bal gabaı getirdi (318).*

on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona ***aşığ oldumdu.*** *yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

sōlemedim. telifanda sōdüklerini söyledim, kim olduunu söylemedim. biliyim söeni. o sinirinen ōkeynen… āşam ōkelendim ***āladım ıdı.*** *ben söylemedim. söylesem ell altıya gedeceg ortalıh. ohur yazarlīm yok. "bir telifon geldi, galdırdım o da sōdü." dedim (262).*

uyramda bir adam atın üsdüne binmiş, gapıya dineldi. iki dua ***ohudum udu.*** *"ne diyin ohumadın o duaya taman sen" dedi. atın üsdünde üyramda ohudu (317).*

yeni yazıynan asçak ***ohudum udu.*** *ondan sonra goğdu bunarı müdür (44).*

yok, ben şindi, allahdan gözümün yaşı gelmedi yavrım, allahdan! gelmedi. bir de hiç kimse yok, oğudūm, etdim, hocuya ogutdum. kivra da geldi şuraya oturdu. heç! herif getdi. "ali emmin geşdi" dedim. saten sırtını mırtını hep ***soydum udu.*** *çabıdını da hazır etdim. şu durmadı getdi. emmisinin ōlanları geldi. "beklemesin galdırak" dedi. boyraz esiyır, millet toplandı duyuşun. ne diyim, gonu gonşu galdırdı (364).*

2.tk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

anamgile gedecem, ***dediydi*** *(185).*

arhadaşların biri buruya ***ūradıydı,*** *acaba burda mı biri (169)?*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam ***furulduydu.*** *esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok. yas çektiler*

benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün olacādı. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).

bir çocuum ***kör olduyudu*** *gözleri. üç ay* ***kör galdiydi.*** *çocuun gözünü aşdım. o suyu dökme deseler idi dökmezdim, o çocuun gözü açılırdı. yüzünü yudum hemen gözü açıldı çocuun. he,* ***kör olduydu.*** *çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

bir gün bahdım: gapı taht ah dövüldü. "miyese" dedi. heç heslenmedim. gelmiş bōle nasıl yavlarıyor. içmiş zerhoş olmuş. gonşuları getirdi hep. gonşularına barabar içeri girdi. girince hatlayıp da şu elini hartadan ısırırsam, gannarın içinde galdı. benim yüreim acır mı sana! benim çocuumu garınçalar yedi de, sen möhdaç galdın da geldin. "ben getmem" dedim. anam saldı, falan etdi. biz getdik. herif bundan ***vazgeşdiydi*** *(176-177).*

bizim uçun ***geldiyidi*** *bunda da bizim beylerin böyüklerini gurşuna düzüyolar, ipe çekiyolar (443).*

bu bekirlide bir arhadaş ***öldüydü****. aşşıg ali yazmışdı (89).*

bunnar sivari olarak ***getdiydi,*** *antebe: gani, süleymen özer, memmet duan, ibiş çelik. orda o çocuk öldü, mefat etdi. onnar geldi, öteiler geldi. ölüsü orda galdı (404).*

çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık ***yapdıyıdı.*** *ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).*

elini burdan tahriyenen ***kesdiydi.*** *odun ederkene kesmiş dāda. onu da yānış dikmişler, barnaı dutmadıydı. onun uçu silah ne gullanmaz (437).*

hatda gelin olan gıza da evinde malın oldu muyun esgiden, inekse tana verin bi tane, goyunsa guzu verin bi tane. anam bana ***verdiydi*** *ondan öyle. iki tane goyun* ***verdiydi*** *gaynanam bana, endirmelik (282).*

herifi gibi burdan parıy alıyor, harcıyollar. evlerine ***götürdüler idi*** *(176).*

ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycını ***verdiydi,*** *böyle şiye* ***aldırdıydı,*** *banta. çocukları hep silmiş. getdim idi, sordum udu "ah ana" diyır, "aleyini silmiş çocuklar" diyır (372).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk ***çalışdırdıydı.*** *o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

seksen yedide haca getdik, allah size de nasib etsin. yalınız bizim hanım nerdeyse ***öldüydü*** *orda. şimdi otobözler tıhadı yolu. on kilemetire yolu, yatsıda çıhdıh, şafag*

atana, tan ͡ārırken zor gavışdıh. endi, enmedi, patladı, gabardı, vardıh, gıldıh, çıhdım, bitdi, ışıdı, vardı, oturdum, yoruldum, bahdım, getdik (139).

sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. habar salmışlar. şöyle üçümüz bir yatıyadık. gece geldi, "elif" diyi çıurdı. "ne diyen" dedi. "kalk sana bir dutma getirdim" dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. ***bakdīdı,*** *ağanın bacısı (381-382).*

şu ͡aacı ***aldıydı****, herif ırāmatlık. ͡aacı satıp yidik (318).*

tallıya hayvan örklemiye gitmiş. iki çocuk döüşmüş diyin. orda döve döve öldürüyullar. yemin de itdiriyıllar "demiyecan" diyi. galan son solukda şakir ıratmatlık ***dediydi*** *(270).*

"vay sultan! vay sultan! vay sultan! getmişin gayrı, ölmüşün sultan! vayh! ne oldu anam sana" deyor. " bunun güççüken saçı vardı arhasında, dizinde. anasının bir gıziydi. segiz dene çocū öldü. bir ho galdı. kō̄de güzel olan bir hu var ıdı. ismi maya ***galdıyıdı.*** *onun uçu maya deniyır (154-155).*

1.çk kişi

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen ***indiydik,*** *mear yerin altındiyemiş (408).*

çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan daşırdık. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine ***geldig idi,*** *anamızın bir gızıydık (251).*

geyig avına ***gitdikdi,*** *o, herif geldi a, garpız alacah gırıverdi cıgarayı içine goydu sardı işdi (146).*

irellek vardık. irellek ***vardīdık****, sola bir şey gediyi şöyle (415).*

2.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

͡aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi. bakdım ıdı cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı ***hediye ettilerdi*** *(353).*

bilmiyek kim oldūnu, işde kesikkeliden. oruya gocuya ***gitdiydi****. zorna* ***verdilerdi*** *yani oruya. şindi o vardıı adamdan bi gızı oldu (349).*

böyük bir zat ımış veysel garani. peygamber efendimizin neyin hırkasını ***hediyeetdiler idi*** *(163).*

esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. dedeymiş mearsa. ışşıh yanarken ōle ***gördülerdi*** *hırhız felan yoh (171).*

kesen elbōlunun gafası bu, deyi onu ***gösderdiler idi,*** *ermeninin kellesini. adamlar yola çıktılar. elbōlu şapırt yakaladılar. nasılsa portdu elbōlu. gelin şöyle sırt göte bahar kı, elbōlu (399-400).*

3.1.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+i—di

Fiil+ -mIş/-mUş+i—di birleşik yapısının örneklerinin 3. tekil kişide yoğunlaştığı görülmekle beraber ikinci kişilerde de örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına ***oturmuştun****. dünyadan çoh uzah yerlerdeydin. dönüyordunuz (125).*

3.tk kişi

anşe ablam ölük, oraya getdim. o ***ölmüşüdü*** *oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

babam ***ölmüştü****, iki yaşında, iki yaşındaymıştım ben (88).*

böyūdü ōlum. cami yeri verdirdiler. gardaşlarım verdi. babam yoğ udu o zaman, size ömür mefat ***etmişdi*** *(279).*

bu bekirlide bir arhadaş öldüydü. aşşıg ali ***yazmışdı*** *(89).*

bu set ***gurulmamışdı*** *(295).*

daha önceden de sāten bir rüya ***görmüşdü*** *(24).*

dedenin iniltisini duyardıh. yatiyorduh. babaları da ***gelmemişdi****. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

*erdo͡anın gızının ölüsüne getdik. iki dene zaza avradı **oturmuşdu**, yālığı sāliyürdü, zazaca söylüyür (185).*

*mesela, bu toprakda şindi aşağı giriverdiğin yerde yerli mahalle otuz hane **oturmuşumuştu**. toprak heb͡o onarın elindeydi (78).*

*o gün osman serum **dakmışdı** (27).*

*o yüzden anneleriynen bizim bacı **gavgıtmişidi**. namazda telifan gelmiş. gadınnan gonuşurkan namazı mamazı hep bozmuş. ondan sonra dutdurmuş bir gavga (35).*

1.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

2.çk kişi

*siz böyle böyle. ben daha aklım erdiğinde **söylemişdiniz**, söz verdik deyi. o sözünüzden ne cayyonuz? ben gaderime razığım (91).*

3.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.1.1.5. Fiil+ -yor+ i-+ -di

Fiil+ -yor+ i-+ -di birleşik yapısının tüm kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

*ava getdik. tabi arhadaşlar, ikisi şöyle yan yana oturdu. ben de afedersin, dineldi͡im yerden ārı su **döküyördum**. tüfe͡i dayadım bir ardıç kütü͡üne "veysel veysel davşan geliyör" dediler. bahıverdim şöyle el͡l atmış metire var. şalvarın ba͡ını goyveriverdim. tüfe͡i bir gapdım, takılatdım annının çatından dēdi. davşan yıhıldı. ben şalvara işemişim yani biliyon mu (311)?*

*babam ıhdıyer idi. ço͡uallar gelir dayanırdı arabiyenen. "benim oğlum mar o gelsin o" derdi babam. yemek mi **vuruyodum** inek mi **sa͡ıyodum**, gelirdim (432).*

***biliyedim** amma unuduyum bire. benim aklım galmadı (396).*

*dedenin iniltisini duyardıh. yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de **yatıyordum**. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

ha dokdur söyledi. beni, beni çok dȭmüşler. ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler dȭmüşler ayıksın diyi. benim bacımın nie͡n gızları getmiş yanımda. bunnar,

dayımın çocukları neyi götürmüşler işde. ben ***oturuyurdum****. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede* ***yatıyıdım****.* ***gonuşuyurdum****. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin (261).*

havlıyı ***süpürüyordum****. yumag içi zannetdim. yumag içi gibiydi. bȫle tuvarlandı. bahdım ki altın (170).*

hiş daa görmediydim de o sene bir ıras geldim. gübre ***atıyordum****. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şȫle (285).*

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd ***oturuyordum****. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

orda da ***yemiyırdım*** *(260).*

silah ***gullanıyurdum*** *yahu. on dörd om beş yaşında var ıdım ben, seferberliğin çıkdığında. silah* ***gullanıyodum*** *da çeteliğe gedemedim (357).*

zaten yatsıdan sōra da ordan hareket etdik. uyumuşum. böyle tam aşağı ***düşüyordum*** *ayıhdım (139).*

2.tk kişi

āşam da oluşun lamba ***yakıyodun****, gaz lambası. gelinnik lambam idariyedi (437).*

balıgağzı tōmu ***isdiyordun*** *(155).*

bu var ya bu, dāda bi türkü söylesin, burda isdediin gimi ***dinniyedin*** *bunu (436).*

nemniyen gızı üsdüne varırhan ***bilmiyedin mi*** *(383)?*

seni donuscuk, dünden geldin bana bildiklik ***vermüyodun*** *(400).*

şimdi gıymata geşdi. evelden ***hazlanmıyırdın*** *(263).*

valla ne diyecān işde, ne bilim rasgele ***söylüyodun*** *āzına geleni. çocug uyusun bilmem neyitsin, oynasın diye rasgele* ***söylüyodun*** *(28).*

3.tk kişi

aman vara vara vardım ıdı, "gıprısı makaryos ***buladıyodu*** *sen benim yuvayı mı buldun buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de ***gediyurdu****. oruya getmedik (51).*

benim nenem burda öldüünde, öyle tahmin ediyurum, elli elli beşde öldü, doksan yaşındaydı o dahi ***bilmiyordu*** *(141).*

bunnar sivari olarak getdiydi, antebe: gani, süleymen özer, memmet duan, ibiş çelik. orda o çocuk öldü, mefat etdi. onnar geldi, öteiler geldi. ölüsü orda galdı. garının hemi gayını ***oluydu*** *hemi enişdesiydi. işde dolu aıdı da yürām şişiyo (404).*

çerçicilik ***yapuyurdu*** *adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).*

dalak diyi bir soyka var ıdı. o dalag olurdu şöyle. garın şöyle olurdu. bu dalak, böyle çog adamlar yedi, bu dalak. needenne ireli ***geliyurdu****, bu dalak böyüyor da bu şeyi yapuyor, bunu bilen olmazdı (316).*

diyırdı (376).

elin işiynen günümüz gelip ***geçiyırdı*** *(435).*

erdoanın gızının ölüsüne getdik. iki dene zaza avradı oturmuşdu, yālığı ***sāliyürdü****, zazaca söylüyür (185).*

ermeniler gelir, basar, burda ahıldaneleri var. girisōlu ***diyollardı*** *ona. camiliyi basdılar, hepsini gırdılar geçirdiler, öldürdüler, hiç bi şey galmadı orda, o köyde (172).*

geçen sene aldıg amma bir gavır ımış maereyse. böyle gavıra ıras gelmedim yani. bana boyunca "para" ***diyidi****. bir millara vardı belle ki yedii para. gaşdı burdan. savcılığa dilekce virdim (338).*

gelicim ***diyırdı*** *o da (269).*

gızların başı açag ***oluyodu****, gadınnar örtüg* ***oluyodu****. şindi gızı gelini hepicii açık (437).*

hasan ā ırahmetlik ölmeden, "gırk dört sene olmuş avrat, evleneli." ***diyırdı.*** *aha üçün d içind oldu gendi öleli (252).*

he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca gediyıllardı hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. bakdiydim, cücük ***besliyedi*** *cücük oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).*

işde herkeş ***gezdiriyordu****. dedi: "ben de gezdiriyim." bilmedi ki üsdüne galacaını. üsdüne galınca ben çekmedim, ayrıldım. evimi aldım gaşdım. neçeleriynen de en sonda bunun başına galdı. ben gabil etmedim (162).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna ***duruyordu****. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

orda uçakları löbetci ***bekliyördü****. almannar gaçmış ordan, sıgışınca, uçaınan, bu türküyenín içine gelmiş (215).*

süzülük yourt dā güzel olurdu. torbada ***süzülüyordu****. eşgi suyu* ***çıhıyordu****. o yourt dā güzel* ***oluyordu*** *(171).*

şindik şifer oldu ya, o zaman at arabacı, arabacısı ***deniyordu*** *(201).*

topları mesela şey ***çekiyordu****, gadanalar* ***çekiyordu*** *(186).*

tosun güleşiye, bazı o, birbiriynen gırışacaı zaman, birbirine gızdıı zaman, boynuzu yere sürter. boynuzuynan toprak deşerdi. boynuzları çamır olurdu. öteide yapdı mı, sen var ısan ben de varım demeg ***oluyordu*** *(385).*

urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi geçellerdi. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse ***gitmiyırdı****. onnan eyice yālallardı, duruldur bir gaşşık da içirillerdi. işde kirpit gibi keserdi (271).*

verem olurdu adam. veremin çaresi ***bulunmuyurdu*** *esgiden (315).*

1.çk kişi

almāyıya biz de şiy apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg isdemediler. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi ***şiyapuyorduh****, böle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye çalışırdıh. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri, götürdüler şoruya, yahdılar (186-187).*

ben memleketden geldiimde seyan ağanın tarlasına endim. biz çifçilik ***yapuyoduh****, bütün kölüler bize çalışdı. şindi onnar ağa oldu; biz düşük onnar gahdı, allah böyük (183).*

bi bahdım beş gişi geldi, sahat om birden sōna. ***yatıyurduk*** *kahdıg oturduk (298).*

birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ***ohuyurduk****, ilkogulda. çocuk şurda, büküdü şura, şura büküdü, asılıyır çocuk, ölüyür. evlendi bir sever, o avradı öldü. sōna şu topallardan bir gız aldı. ordan*

gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına bir şey etdi. o avrat da hamile galınca ōlan asıldı, gendi gendini öldürdü. öldürünce bu anası çok aıt yakdı (45).

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç ***yediriyorduk****, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ekellerdi. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, ***okuduyardık****, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

dedenin iniltisini duyardıh. ***yatiyorduh****. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

gaşdıımızdan ***gurtuluyadık*** *seirtdiimizi* ***dutuyadık*** *(382).*

hep köydeyim. esgiden çifcilik ***yapuyoduh****, şimdi yeyib içip yatıyoruh. çifcilik sıfıra çıhdı (144).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği ***yiyorduk*** *anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

öleni de ora ***kömüyoduk*** *(415).*

sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, analaı ayrı da babaları bir idi. habar salmışlar. şöyle üçümüz bir ***yatıyadık****. gece geldi, "elif" diyi çıurdı. "ne diyen" dedi. "kalk sana bir dutma getirdim" dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. bakdīdı, ağanın bacısı (381-382).*

şindi geçen sene gışın bize bir gadın geldi. neyse hoş beş, oturduk. biz de böyle öylen sonu gene bir çay ***içiyorduk*** *(29).*

şofor udum, bazı yerlerde gaza ***yapıyardık****. yapdım da yapmadım deel (59).*

şurda ik üç argadaş var ıdı, bol hoşgin ***oynuyoduk*** *(73).*

yahuyorduk esgiden ama vazgeşdik (88).

yatuyurduk*, beni çıurdı. ben somyeden gahıp da yanna varana gadar anam getdi (262).*

yirmi lire otuz lıra gırk lıra galdı mı, yaımı, şegerimi, duzumu, gazımı, işde onnan da ***geçiniyorduk*** *bu senie gadara (345-346).*

yok yok avınan avınan. evel serpme vardı ***atuyuduk*** *böyle serpmeyi, şindi av çıkdı (268).*

2.çk kişi

ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına oturmuştun. dünyadan çoh uzah yerlerdeydin. ***dönüyordunuz*** *(125).*

3.çk kişi

amma bizim gızda -maraş vesi olurdu esgiden, şuralarda altın olurdu, gazi olurdu, şöyle çalma olurdu, zilif ***kesiyollardı*** *şuralardan (413).*

esgi misisde de bizim evimizin önünde dede var ıdı, ziyaret. garip dede ***diyollardı.*** *nerden geldiini bilen yoh. ışşık yanıyormuş yerinde (170).*

he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca ***gediyıllardı*** *hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. bakdiydim, cücük besliyedi cücük oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).*

oruya gedeceik bizi dolmuşçu ta yoharı götürmüş indirmiş. "şuruya öte ***gediyollardı"*** *diyor. inene gadara, bereket versin bi çocua sordum, "amca yannış gelmişsiniz" dedi (354).*

3.1.1.1.6. Fiil+ -AcAk+ i- +-di

Fiil+ -AcAk+ i- +-di birleşik çekimin örneklerine ikinci kişi dışında tüm kişilerde rastlanmıştır.

1.tk kişi

ben ***gitmeyecekidim****. onar didi: götürücez (66).*

dohdura ***gidecēdim****, sen asger göndermeseydin. ifademi al ben dohdura gideceğım (65).*

düdüg olsa ***çalıvireceğidim*** *ama bulamadım yavı (88).*

ben bir afdalıg ord ***olacādım****. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' durmadı. ona yarin izin viriyılarmış. onun uçu bekledim yōsa ben bir afdalıg ord* ***olacādım*** *(260).*

ben bir tarih kitabı aldım arhadaş, adanada bir dosdumdan. satın ***alicīdim*** *tarih kitabını (347).*

*şunu **söylüyecim idi**: o zaman şöyle bişey var ıdı, köye bir candarma gelirdi. candarmanın yahınına deil çocuk, böyüg adam dahi varamazdı (385).*

*iki gündür **açıcim idi** (431).*

*bunu **çıhardıcım ıdı**. amanın şuruya durdur ele kele (447)!*

*şunu **diyecim idi** ikiğüne bir kenne yūsek dil gurulu, efendim, toplandı (447).*

2.tk kişi

*hani sen mal beyanı **viricādın** (338)?*

*sen yok yerden **alacādın** he mi (28)?*

*"valla, davşanı galdırdıh amma, fagat vuramadıh, köpein peşinde dolandıh." "ya, köpein peşinde **dolanmiyacahdın**. sen, şöyle bir burunki yere oturacahdınız, köpek gelecekdi, yanı davşanı getirecekdi, sen **vuracahdın** (291).*

3.tk kişi

*benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün **olacādı**. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

*garının elind olsa gocuyu heç **öldürmiyeciydi** (331).*

*gandıtdırdı. gaçıracak olduk. āşam oldu neyse, çıkdık evden. bekledik, bekledik çıkmuyu gardaşım, çıkmuyu. **çıkacādı** çıkmuyu. sahat, allah bilir ya, iki filan oldu. çıkdı, var ıdı, götürdük, gördüm, görsetdiler, çıkardık, yorulduk, sōdü, vardık (412-414).*

*"valla, davşanı galdırdıh amma, fagat vuramadıh, köpein peşinde dolandıh." "ya, köpein peşinde dolanmiyacahdın. sen, şöyle bir burunki yere **oturacahdınız**, köpek **gelecekdi**, yanı davşanı **getirecekdi**, sen vuracahdın (291).*

1.çk kişi

*biz bu sene yazıldık, gurrada çıkmadık, haca allah izin verirse **gedecēdik.** yeni yıla da dediler ki "hanımınan gedersen daha iy olur, daha raha olun. bi de hanımı götürmeg için gedecān. onun için eline bi fursat geçdi senin, hicaza getmesen dahi allah senden bunu sormaz. biz de özel sektöre muracāt etmedik (20).*

*öyleleyin geri çıhdıh. **gidecēdik**, dediler: "yoh gidemeniz, yassah ora. (140)"*

*üçüncüyü **evlenecādık**. getdik. alaman mekdebi, oranın ağası. mal verir, mal alır. ulan bunun matini etdiler, bu ānın. ulan dabançıya belime vurdum: sür baba! çekedi geydik eyi kötü, niyese (412).*

*ya biz gızımızı, heye, ilk isdiyene **vereceğidık** amma ayi gibi, verilir mi verilmez mi (91)?*

2.çk kişi

*"valla, davşanı galdırdıh amma, fagat vuramadıh, köpein peşinde dolandıh." "ya, köpein peşinde dolanmiyacahdın. sen, şöyle bir burunki yere **oturacahdınız**, köpek gelecekdi, yanı davşanı getirecekdi, sen vuracahdın (291).*

3.çk kişi

*bana hiş **vermeyicilerdi** (340).*

3.1.1.1.7. Fiil+ -r/-Ar/-Ur/-Ir/-mAz+ i- + -di

Fiil+ -r/-Ar/-Ur/-Ir/-mAz+ i- + -di birleşik çekiminde ise tüm kişilerde çekim örneklerinin görülmüş olmasının yanında örneklerin 3. tekil kişide yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Birleşik çekimler içerisinde örneğine en çok rastlanılan çekim şeklidir.

1.tk kişi

*ahşam oldu muydu çakalların sesinden **uyuyamazdım** (247).*

*babam ıhdıyer idi. çuallar gelir dayanırdı arabiyenen. "benim oğlum mar o gelsin o" derdi babam. yemek mi vuruyodum inek mi saıyodum, **gelirdim** (432).*

*babam ırahmat olasıca, suy içmezdi, hindi burdan ceriye **alırdım**, burdan çocuun birini belime **bālardım**. bu çocuklar üçer yaşınaça ana emdiler. emdiler hep tay gimi. o babama da o suyu, o çocūnan, o ceriyenen ordan **getirirdim**, babam içici çaydan diyi (432-433).*

*bah, şimdi ben hepisini **bilirdim**. benim ahmet var ıdı. hanı ölmeden, hasdalandıında ondan birez aklım bi şey oldu (305).*

*bak şunnar gımıydım. gendi de şunun gımıydı. ben ordan **götürürdüm**, şu mulla hasannarın dam yerine **getirirdim** (381).*

*ben ayle gızíydim heç bir iş **yapmazdım**, evdeydim. köyün işi zor geldi. ben haliyle bunnarı zorsunmuya başladım alışgın olmadığımdan. göz yaşıynan barabar çekdim hep zorluğu (247).*

*ben çok **söylerdim** genciken de şindi hiç öyle şeyleri söylüyemem (243).*

ben elli yaşında ossuyedim, ***gederdim*** *(345).*

ben güççūkene daha da guvetli ***alırdım*** *(446).*

ben seni gördüm. büyük bir balinanın garnındaydın. belki ***görmezdim*** *ama balıın guyruk tarafından iki dene pulu noksandı. onun deliinden gördüm (124).*

bilem idi, sizi bir yere ***salmazdım*** *(344).*

bu böyle işde otuz dokuz yılın yaylası erteliyor. yohsa şimdiye ***çökerdim*** *ben (264).*

davetiye bize geldi. biz de işleri vardı demek unutmuşuh. "e niye vermediniz?" dedi "ben ***giderdim****. (144)"*

esgiden gafama goyduum şeyi ***yapardım****, onun çaresi yohdu. yani bu olacah dediim zaman, şu bardah gırılacahsa gırılacah, onun hiç çaresi yok (181).*

gaçar gor gederdi. ***keserdim*** *onu taman (186).*

gaz benim üsdüme atılıyor, yıhıyor, dişimi çekib atıyor. āzım yüzüm al ganda galıyor. bu sefer gadınnar diyor: "hele ki dilini gopartmamış, hele ki gözünü çıhartmamış." gazdan çoh ***gorhardım****, hâlâ gorharım (278).*

goca ölecēne ben ölsem idi, ***gurtulurdum*** *(381).*

gurban oluyum, sen gelmesen ben ***ölürdüm****, āliyan yok diyır (343).*

hele ben utangac oldum. oadara şiyin altından girer üsdünden ***çıhardım****. şuruya* ***otururdum****, yoruldum mu, "şunu diyeceniz"* ***derdim****, onu dellerdi (36).*

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan ***geçerdim****. anıcıkd oturuyordum. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

kele bacı ***ait yahardım*** *buna (395).*

oğlum mardı. seksende, on dört senelik polis idi. diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok ***severdim*** *bu adamı ben. anarşit vurdu benim oğlumu. çocukları böyüdü, gelin yanımda galdı (71).*

ondan kerime, burda bir adam mar. getdik. bir arhadaş götürdü, bir ahbap vardı. benim garnıma herif elledi mülledi. o yann itdi, bu yann itdi. ahmed ā dutdu bir sabın buldu. öfelerken gayrı, öfelerken, birez dalak ırahatlaşdı. köşkerlerin pizi olur ya, vallaha bu gadar, kökü aaç, bunu dutdu bir, iki, üş, dört kere sohdu. buadar sohdu garnıma. bi de burdan sohdu. iy oldu gitdi. sen nasıl ölmedin diyiler. ha bu gadar garnıma gidiyir ha. burdan dutdu muydu, böyle tam, böyle sırıya getiriyir. iki sever sohdu. iki sever hahdı beni gurtardı adam. yimek ***yiyemezdim*** *hiç (294).*

ōle bir gonşuya gedemiyom. esgiden ***gederdim****. hem de oturağ etdi beni sızı. bu tarafımı zayiflatdı, golumu (280).*

sen bana gelirdin "bana el lira gerağ oldu" derdin. ***ödünç verirdim*** *(415).*

vagat ben daha önceleri deve ***çekerdim****. devemiz var ıdı. okula gidep delen çocuhlar bize hava atallardı (87).*

yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite gedellerdi. bi şeycīmız youdu. çocuun birini hopuma ***alırdım****, ceriye de omuzuma. böyle günümüz geldi geşdi. yokluk sefilliğ idi. elin otuna gederdik. ben ināme ot* ***toplardım****. iki tane inām mar ıdı. çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

2.tk kişi

allah etmiye er almıya kalhsaydım hiç ***gonuşmazdın****, yüzüme* ***bahmazdın*** *(132).*

bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da ***gederdin****, garahılıkda* ***gezemezdin*** *kine, göz gözü görmezdi (165).*

cumali sen ***gider miydin?*** *bein ahlıma geliyür: bir motur vardı. billesini alırdıh gulle oynuyıcıyıh diye. merkezın çocuhları da gelirdi (296).*

emmime, babam "ece" ***derdin****, böyüg abisine. güççük gardaşına da bunar gardaş* ***derdin*** *(79).*

esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da çıhardırdıh. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik. düüne gederdik gene, para pul yoğ udu. güleşirdik. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim köden hemen dümüye ***basmazdın****, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de böylüyedi (74-75).*

esgiden… gozie ***gederdin*** *pambıh toplamie,* ***gelirdin*** *kine, şu bahçelerde havlılarda çetirer böyl olmuş. onu* ***keserdin*** *bür gün de. çetiler büyürdü aha böyl olurdu (273).*

o şindi buriya, o antepli aldı geldi. evel dudu var ıkan hiç saap çıkmazdı bize getirdi, şuruya doldurdular. bir avrad aldı hantepden. "bire hösüyün evel ***gonışmazdın*** *şindi nasıl gonuşucun. gardaş, sen ele heç* ***saap çıkmazdın*** *dududan gorkundan." dedim. neyse vardık gayrı avradı yokarı şiy etdik, evini düzledik (342).*

sapı, ***yıardın*** *harmanı. elli gişi ne ırgad olurdu (267).*

sen bana ***gelirdin*** *"bana el lira gerağ oldu"* ***derdin****. ödünç verirdim (415).*

sıtmıya niyidellerdi? şindi şöyle bir durum olurdu: argın kenarında bir balçık var ya, bunu balçıa götürüllerdi. şöyle şey yarallardı bunu balçīnan üsdünü örtellerdi.

donnan, ölün. yav allahdan gorkun, çıharın diye bağırır çağırırdın. çıharıllardı. neyeymiş? sıtmaya faydalı bir şey imiş (316).

susam diyi bi şiy bar biliŋ? böyle buyday yoğudun. o zaman üç güleğ ***ekerdin.*** *ne verdi? bire on verdi (79).*

yundan, beyaz yundan dohullardı. gatlanmadık sade tek gat ipden dohullardı. onu dezgahda dohuduhdan sonra ikiye gatlallardı. başlıh dikellerdin. ucu da buralara ***inerdin****. uçgur bağı gibi inerdi. şurdan bağlallardı. ona başlıh deller idi. şindiki külah yerine gullanılan, şindi külah giyeller namaz gılarhan, onun yerine giyellerdi (188).*

3.tk kişi

anam öldüğüün de dohuz yaşındaymişim. saçım dizimdeydi, anam hurdan örerdi, huruyu da belime bağlar üsdünden sırt ***geydirirdi****, çocuğun saçına nazar edecekler deyi (157).*

atatürkü severim. atatürk misise gelir ***yatardı****hep (174).*

atlı şurup derdik. o surup ev ev ***gezerdi****, bi tanemiz aldı mı. bir gaşşık ver, ikinci gaşşıa çocuk* ***direşirdi.*** *"kele o şurubundan yok mu? bi de ben içiriyim. (35)"*

āzı māzı ealen mealen ***olurdu*** *esgiden (19).*

bakdın mıydı mezerlik ***görünürdü*** *ama her taraf bina oldu. hiç bi yeri görmez oldun, bura gibi (26).*

bayram abim ossa ***iy olurdu.*** *hem güzel laf verirdi hem de azicak bi deişilik varıdı. (33).*

benim anam ***derdi*** *ki: "mahgemeye getdiyinde oğlum, yalan söyledin mi ya gözün* ***körolurdu*** *ya golun, bu golun böyle büzülü, bu ellerin böyle büzülü* ***galırdı.*** *"* ***derdi*** *(74).*

bir ben galmışım. yanından ***ayırmazdı****, dışarıya* ***çıharmazdı****, yedi gurbannan besledi (156).*

bir gardaşım mardı d ilgisizdi rahmetlik. enişdelerin yanında galdım. o zaman çoh sitemler çekdim. aç galmadım amma çok gahirler çekdim. enişdemin birisi bana çoh zulumlar etdi. başımda daş yüledi mi yüledi. bacıcāzım da seslenip bi şey ***diyemezdi.*** *ilk başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı isdedi. içimize girdi oldu bir yılan bize (133).*

bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da gederdin, garahılıkda gezemezdin kine, göz gözü ***görmezdi*** *(165).*

bir hoca var ıdı. onun bir kıramovon makinesi var ıdı, gonguraf dellerdi o zoman. barmahla ***dönerdi*** *o pilankı. barmağ ıla* ***dönerdi****. sonra cemberekli çıhdı. çocuh alemi*

ya, bunu hayret ederdik. "bu ses nerden çıhıyo? neyin nesi? şeytan mı peri mi," derdik. bir onu bilirim. netekim ıradüyolar çıhdı, televüzüyon çıhdı. teknik getdiksire getdi (152).

*bir yere **salmazdı** hına (165)…*

*bu meracılar olurdu bizim burda, yahın **gelirdi** böyle. mayısda falan gelillerdi, alaçıh yapallardı burda. akgapının adamı, domates eker garpız **ekerdi**, böyle biber **ekerdi**. eyice güz düşüp de böyle, bu aylardan sōra gidellerdi (138).*

*bubam… ō, bubaydı buba! gapiya **sığmazdı** da. beş sehen bal içmiş. "beş sehen bal işdim beş gün su içmedim." **derdi**. köyün genşlerinde bir içg içen olsun, bir arsizlig eden olsun "gelsin bana" **diyiverirdi**. köyün genşleri bi yere toplanmışlar, lambıya söyündürmüşler. gapıya durmuş, çıhana bi şaplıh, çıhana bi şaplıh… öyle bi bubaydı da ne bilim (155)…*

*buralar hep ormannığ ıdı. garaböcü **yatardı** (83).*

*çalı **gelirdi**. hüsüsü çalıya **gidellerdi**, sinsin oynamanın uçu. ellerinde böyle deynānan şey oynallardı. sinsin oynallardı. millet çevre gelirdi, iri adamlar oynallardı, ellerindei deynaı sapliya sapliya. kim gavışırsa ona **vururdu**. höle ediverillerdi. o zaman sinsinde güleş yoğ udu, sonra **olurdu** (164).*

*çocukları everdik; gızı çıkartdık onnar hep adanaya göşdü. ben de burda ġaldım. … davıl, delbek **çaladıg oynardık** (226).*

*çomçeynen doldurur doldurur **içirirdi**: ayrannan garışık ya (204).*

*çöte oynardıh. üç bacahlı bir ağaç. deynekleri atardıh, yıhardıh. üç bacahlı bi ağaç, üç çatal. onu dikerdik, ellerimizde deynek. om beş yiğırmı metire geriden atardıh. yıhardıh, yıhardıh, gazandı, gazandı, **gazanırdı**, **beklerdi** (189).*

*çöteyi o **beklerdi**. yıhıldı mıydı o çöteyi geri **dikerdi** (190).*

*delik paralar **olurdu**, altın veyahut gumüş. o başlıhlar **olurdu**. başlıhlarda cizili **olurdu**. fes dellerdi. evet gırmızı, ona fes dellerdin. penes bir iki gat üzere. altın d **olurdu** gumüş d **olurdu** (188).*

*eer çocuun bāzında ocakdan yırak bē çıharsa o zor **gurtulurdu**. ya gozünde **çıhardı**, ya bāzında **çıhardı** (165).*

*elerdi **doldururdu** zarha çuvalına (165).*

*esgiden döüşüllerdin, mesele çekişillerdin, çadır altındayhana. o göçer bu yanna **gederdin**, iki gavga yapan. bagat şindi neriye gidicen (81)?*

*esgiden portagal **denirdi** sōradan fortagal dendi. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).*

esgiden şindiki gibi buzdolabı yoh. kümbet de derik biz. kümbetin altına yemek gelir gorduh taman. seki sepedinden ***yapılırdı*** *böyle, gamışdan (186).*

gaçar gor ***gederdi****. keserdim onu taman (186).*

gaş sene durdu hökkeş? dört sene mi durdu? dört sene öğretmen benim buramda beslendi. beslendi der iken aylığını aldı, burda yer burda içer burda ***kalkardı*** *(153).*

gızamık üç gün dışında durur da üç gün sonra içine vurursa ondan gorkma. amma böün dışına vurdu, furdu, gece de içine furmuş o çocuk saplıcana ***dutulurdu****, zor* ***gurtulurdu*** *(165).*

gızlar boğaz ***çalardı****. follo boğaz çalallardı gızlar, oğlağın guzunun yanında (190).*

gocebelikde deve ileeni ***olurdu****. bu da tunc udu o ileen pek* ***öterdi****. bunun, işde, eli bayahı şiyli olannar, çalallar, onun şeyiyle oynallardı (153).*

guzu gurban ***keserdi****. ya öyleydi adam. ağşamdan sabatdan mevt itdi, gayımbobam. burada çok mülkü var ıdı, herkeş meres etdi, belindi, beldik. dört dene oğlu var ıdı biceğez gızı vardı (107).*

ıcıcık bir bağ ossa gaynameynen etmeynen, davşımeynen ***bitmezdi*** *(165).*

igi gızım mar ıdı. bunar allahına bi gavgı ***ederdi****. zopuye yeller oturullardı benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh* ***gavgı ederdi*** *iki gız. fenaydı,* ***yerdi, yerdi, örterdi,*** *derdim, var ıdı, merahliyidi,* ***yapdırırdı****, adam ıdı, öylüyedik, felaketdi (135).*

iminen ***annardı*** *önceleri, gozü* ***görürdü*** *(107).*

işde böyle ataların sözü var "dağ dağa gavışmaz isyan isyana gavışır" diyi. senin ***aklına gelir miydin*** *sevinşliye gelip beni gonuşduracağın, benim* ***aklıma gelir miydin*** *erēliden bir hoca gelip aladağ, garsantıdan bir talebe getirip de gonuşacağı (80).*

mal böyle yayılırka falan ısıcah suyu işdi de yattı mıydı dalah dellerdi, şişme ***yapardı****,* ***ölürdü*** *ona dalah dellerdi (154).*

o çıkdı mıyı ōke ***geçerdi*** *(135).*

o yıhıldı mıydı onu dikip de geri aynı mevkiye varıp da atış yapdığı yere varana gadar, ordan birisinin elinde top ***olurdu****, onu vurdu muydu, o* ***vurulurdu*** *(190).*

om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç görmezdik. bu çarşıya ***gederdi****, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalallardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu (26).*

saklambac oynardık. birimizin gozünü bağlardıh. gerimiz dağılır, saklanırdık. o onun gozünü ***açardı****. bir kişi, arardın. onun hangını gorürse o* ***cezalanırdı*** *(190).*

sekdirmen oynardıh. deyneğinen öyle deyneği atardıh. deynek böyle takla ***yapardı.*** *arhaadan arhadaşlar* ***vururdu*** *(190).*

süzülük yo͡urt dā güzel ***olurdu****. torbada süzülüyordu. eşgi suyu çıhıyordu. o yo͡urt dā güzel oluyordu (171).*

şaben fatih sultan mehmet isdanbılı gaşda fat ͡etdi? yıldırım bayazıdı kim götürdü şaben? ha bak kim gotürdü sana onu da diyim: topal timur gotürdü. hacı, yıldırım bayazıt n ͡aptı biliyon mu? yıldırım bayazıt şindi eveli yüssüklerde şey ***olurdu****, deliğ ͡olur ͡umuş, zehir gatığ ͡ımış yüssükde. bakdı gördü (108).*

şimdi burdan eveli atnan getirirdik gelini. düünner güzel ***olurdu****. güleşli* ***olurdu****, hâlây* ***çekilirdi****, sinsin ͡oynallar ͡ıdı, şu köün meydanında sinsin oynallardı (143).*

üzüm ***gururdu****. kövter* ***olurdu****, belben* ***olurdu****. belben de nişiyenen* ***yapılırdı*** *(165).*

yara da çıkdı mı ne bilim, gara öndürme dellerdi. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yaıynan ilac edellerdi, o ***furulurdu****. ondan sōna çiban* ***olurdu*** *s ͡uan* ***kömülürdü****. en şey s ͡uan ıdı eveli (166).*

yara ***olurdu*** *bē dellerdi. gızam ͡ın b ͡ei dellerdi (165).*

yok gadasını ald ͡ım, sılıngaç ***olurdu*** *demirden. hu içeri serin, buruya gurdum, buruya etdim. oharı çıhdım, oharı somyeye etdim (165).*

Benzer örnekler şöyledir: ***açılırdı****(317),* ***alırdı****(295),* ***annadırdı****(251),* ***atardı****(295),* ***babalatardı****(270),* ***bālardı****(279),* ***biçerdi****(280),* ***bilirdi****(34,352,354,369),* ***birikirdi****(375),* ***büyürdü****(273),* ***çalardı****(216,286),* ***çalışırdı****(315),* ***çekilirdi****(280),* ***çıkardı****(381),* ***çivtsürerdi****(331),* ***dayanırdı****(432),* ***dellerdi****(202),* ***derdi****(266,305,308,332,344, 376,391,392,432),* ***deşerdi****(385),* ***dikerdi****(266),****diyemezdi****(315),* ***dödürmezdi****(268),****dururdu****(382,382),* ***dutardı****(344),* ***düşerdi****(344),* ***ederdi****(375),* ***ekilirdi****(279),* ***fururdu****(267),* ***gaçırırdı****(286),* ***geçerdi****(423),* ***gelirdi****(216,296285,295,295,385,387,433),* ***gelmezdi****(332),* ***giderdi****(296,305,331, 335,335),* ***gonuşurdu****(198),****götürürdü****(400),* ***hazırederdi****(271),* ***huylandırırdı****(295),* ***içerdi****(434x2),****içmezdi****(433),* ***inanmazdı****(305),* ***işgederdi****(266),* ***keserdi****(271),* ***mıaynederdi****(315),* ***olmazdı****(316),* ***otururdu****(344),* ***olmazdı*** *(267,408,429),* ***olurdu****(267,273,279,280,287,300,307,316,316,375,385,408,413x4,415,429,447),* ***söylerdi****(344,372),* ***saap çıkmazdı****(342),* ***sarhardı****(221),* ***severdi****(247),* ***silinirdi****(281),* ***tapanederdi****(279x2,339),* ***toplanırdı****(216),* ***türkü çaırırdı****(216),* ***unudurdu****(341),* ***varamazdı****(385),* ***vururdu****(335),* ***yapardı****(315, 436),* ***yapılırdı****(301),* ***yanardı****(280),* ***yedirirdi****(392),* ***yorulurdu****(223),* ***yörürdü****(316).*

1.çk kişi

abiminen bu aşağı yerli mahallenin ekinini ***beklerdik*** *biz esgiden (78).*

almāyıya biz de şiy apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg isdemediler. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi şiy apuyorduh, bōle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye ***çalışırdıh****. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri, götürdüler şoruya, yahdılar (186-187).*

atlı şurup ***derdik****. o surup ev ev gezerdi, bi tanemiz aldı mı. bir gaşşık ver, ikinci gaşşıa çocuk direşirdi. "kele o şurubundan yok mu? bi de ben içiriyim. (35)"*

ayranı esgiden biz gaşşīnan ***özerdik****. torbuya* ***gorduk****. yourtları, süzülürdü. çıharır, torbadan çıharır* ***özerdik****. gaşşīnan* ***yapardıh****. şimdi aletleri var, onnan oluyor ayran (171).*

bindirirdik *ata. şuruya ayna* ***dahardık****, kepez* ***bālardık*** *şurdan şöyle. ondan sōra üzengilerinden* ***dutardık****, söyleyi söyleyi* ***götürürdük****. giderkennek böyle bi elini şeyinden dutar, çıırı çıırı* ***gederdik*** *önünden (38).*

bir de beşşie ***gorduk****, nen çala çala, galan onu* ***uyudurduk****.* ***kakardık*** *işimizi dutardık. öylüyedi (375).*

bir hoca var ıdı. onun bir kıramovon makinesi var ıdı, gonguraf dellerdi o zoman. barmahla dönerdi o pilankı. barmağ ıla dönerdi. sonra cemberekli çıhdı. çocuh alemi ya, bunu ***hayret ederdik.*** *"bu ses nerden çıhıyo? neyin nesi? şeytan mı peri mi,"* ***derdik****. bir onu bilirim. netekim ıradüyolar çıhdı, televüzüyon çıhdı. teknik getdiksire getdi (152).*

bizim adam marahliyidi. şöyle merahlıyıdı: hiç, gün āşam oldu mu yoruluk düşer ***yatardık****. masalınan bilmem neyinen işimiz yokdu. çocuhlarınan gene en şey etmedim, mātab olmadım (363).*

boz deve ***derdik*** *bi, bi tülü* ***derdik****. tüğlü olur. iri olur. yeni doğmuş yavrıya da koşşek deller. onun bi yaş böyūne de dorun dellerdi (190).*

bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. ıras gesseniz idi, o bazlama da datlı ***olurdu****. büyön de yapmadık ekmek yapıcıyık diyi (47).*

burdan goşdük müydü misise ***varırdıh****. misisden goçer kürkcüler, kürkcülerden incirliğin o aralara, incirliğin ordan adanayı* ***geçerdik****. gemiden geçerdik, garalar*

bucağından, asma bi koprü vardı ordan. efendim, şeye, gurttepenin doğusundan ***geçerdik****. başladıh, ağardıh, gelirdin,* ***varırdıh, çıhardıh, çıhardıh*** *(189).*

cumali sen gider miydin? bein ahlıma geliyür: bir motur vardı. billesini ***alırdıh*** *gulle oynuyıcıyıh diye. merkezın çocuhları da gelirdi (296).*

çadır da ***gurardık****, alaçık da* ***gurardık****. alaçık mesela çıbıkları* ***çakardık*** *biz,* ***bālardık*** *bir birine, üsdünden bir böyle arkıt, gargıdan bir arkıt* ***yapardık*** *onu* ***gorduk*** *(164).*

çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan ***daşırdık****. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine geldig idi, anamızın bir gızıydık (251).*

çocuklara neni ***çalardık*** *elif abla neni çaırır çalanızdı çocuklara, onardan söyle (39).*

çöte ***oynardıh****. üç bacahlı bir ağaç. deynekleri* ***atardıh, yıhardıh.*** *üç bacahlı bi ağaç, üç çatal. onu* ***dikerdik****, ellerimizde deynek. om beş yiğırmı metire geriden* ***atardıh. yıhardıh,yıhardıh****, gazandı, gazandı, gazanırdı, beklerdi (189).*

dam ıdı evimiz. üsdü toprak dam ıdı. loğ ***çekerdik*** *yavrım. analığım dul udu, üş dene ōlan çocuğu iki de gız çocuğuyduk analığım çivt sürerdi. geceden geder, çivte gederdi, suyun yalısına (331).*

daşı da şöyle likledirik, şöyle ***atdırırdık****. cızıa dēdi mi mīdi yanardı (335).*

dedenin iniltisini ***duyardıh****. yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

elimizde bekmez cerelerini ***davşırdık*** *(165).*

esgi çapıtları, acar ***bulamazdık*** *kine, yamalıklı mumalıklı çapıtlara* ***bölerdik*** *çocukları da (375).*

esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da ***çıhardırdıh****. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları* ***giyemezdik****. düüne* ***gederdik*** *gene, para pul yoğ udu.* ***güleşirdik****. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kōden hemen dūmüye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de böylüyedi (74-75).*

esgiden dohuma ***dohurduk****. çuval, çul, hābe* ***dohurduk****. böylüyedi (266).*

esgiden şindiki gibi buzdolabı yoh. kümbet de derik biz. kümbetin altına yemek gelir ***gorduh*** *taman. seki sepedinden yapılırdı böyle, gamışdan (186).*

*esgiden taht **gurardıh**. tahtda **yatardıh**. yatarken bȫrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. dedeymiş meg̑rsa. ışşıh yanarken ȫle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

*eşgıya var ıdı kör koca **derdik**. ona müşteri olmuş şey, senin tolluynan saı̑r elifin evine vardı, iki üç ay olmuş ōlanı evine iletmemiş. buruya da gelişin babasıla çıkdı o ışgıya buna müşderi olmuş. aıt yakmış (342).*

*eveli şoruya bir böyük geldi mi **kakardık**, güreden **kakardık**, hörmet gösderir (258).*

*gablıcıya **gederdik**, içmȋe **gederdik** (279).*

*gemiknen oyun **oynamazdıh** (190).*

*gicelı̑en fenerinen birimiz ta o yana durruh, birimiz o yanda. makine yani ışı̑a gider gelirdi. lamba da mı yohmuş gayrın, neyse artıh, toz ilac **atardıh** yani (295).*

*gozzuya **gederdik** ota **döverdik**. gızak çekellerdi, düven sürellerdi, patoz, heb onnar işde (271).*

*gömgȫ suyudu. na gadar güzel suyu vardı, **içerdik**. ne mikrobu vardı ne bir şey vaȓ ıdı. yani şindi dere köt̑ oldu. tarla suluyacık diyi gurutdular (272).*

*he, leşdernen gan **aldırıdık** (271).*

*heç uyhu **uyumazdıh**. çagal garpızı yiye **çalışırdıh** (157).*

*hindi çalışamuyuk gayrı. eveli suyumuzu ne **sulardık** biz gendimiz (47).*

*ıramazannar… unu **ȳdürdük,** teşde hamırı **yȗururduk kömbey iderdik**, bir bekmezli kömbeyi **derdik** sırasıynan, bitiȋ ben ederim, birtiȋ şu eder, birtiȋ şu ederdi. sabānan olurdu galan, böyle bir adam birikirdi (375).*

*nazara ohuruk, üfürük, gurşun **dökerdik**, geçer gider (365).*

*om̑ beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç **görmezdik**. bu çarşıya gėderdi, şindiȋ gızlar gibi bizler çarşı **bilmezdik**. eskiden böyle dü̑ün mü vaȓ ıdı? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz dü̑ün çalallardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey yȏudu (26).*

*orda bizim bi gahveci arhadaş vardı. biz onun yanda **yatardıh**. o gelir bizi huylandırırdı (295).*

*sabānan çocuklar kakmadan suyu **daşırdık** (252).*

*saklambac **oynardık**. birimizin gozünü **bağlardıh**. gerimiz dağılır, **saklanırdık**. o onun gozünü açardı. bir kişi, arardın. onun hangını gorürse o cezalanırdı (190).*

*sekdirmen **oynardıh**. deyneğinen öyle deyneği **atardıh**. deynek böyle takla yapardı. arhaadan arhadaşlar vururdu (190).*

*su gelir yani öüne **yatardıh** biz bunnan barabar (295).*

*şimdi burdan eveli atnan **getirirdik** gelini. düünner güzel olurdu. güleşli olurdu, hâlây çekilirdi, sinsin oynallar ıdı, şu köün meydanında sinsin oynallardı (143).*

*şöyle altını **oyuverirdik**. bir vurdun muydu gederdi çelik. atdırıverdin mi, vuruvurdun mu gederdi (335).*

*torunnara da **annadırdıg** amma unutduk getdik. torunnar böyüdü, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

*uzun tura **oynardık**, silgec **oynardık**, vurun gelsin **oynardık** (73).*

*üç ay ot **döverdik**. bu şey yōdu, çapa mapa (267)*

*vurmassah **gelmezdik** yau (296).*

*yuha epmek **yapardık**. yo! saç üsdünde de tandırımız vardı. gamalın avradı fururdu tandıra (267).*

Benzer örnekler şöyledir: ***alırdık earirdik**(408), **atardık**(382), **bālardık**(382),**bişirirdik**(408), **dikdirirdik**(382), **dökerdik**(408x2),**ederdik**(408), **ekerdik**(408), **gederdik**(391,418,432), **gomazdık**(376x2), **nen çalardık** (375), **otururduk**(434), **oynardık** (418), **severdik** (376), **sıkardık**(415), **takırdadırdık** (415), **vururduk**(382), **yayardık**(408), **yerdik**(408), **yıkanırdık**(418), **yolardık**(382), **yükledirdik**(376x2).*

2.çk kişi

*çocuklara neni çalardık elif abla neni çaırır **çalanızdı** çocuklara, onnardan söyle (39).*

3.çk kişi

*akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. şart goşmuşlar, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. **tıraş edellerdi.** soğan **gapdırıllar**, soğanı **dizellerdi**, **sallallardı**, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi (151).*

*akşam içki ēlence filan olurdu. ertesi gün çehiz gelirdi. çok **sıhışdırıllardı**. dürü yapılırdı (300-301).*

*babam āyıdı. çok görükemli, merhametli, dā ne diyim, sufrası açık denir. gondura… firek cizmesi **dellerdi**, parlah, ondan vardı cizmesi. atı var ıdı, arabası var ıdı (279).*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas ***çekerllerdi****. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün olacādı. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

bi toplum yıldız olur. buna ülker ***deller idi,*** *bi de böyle üçgen şeklinde şöyle, buna terezi* ***deller idi.*** *yıldız bahımından buyudu (154).*

bi yemek bişirek yienim. bu burda hindi gonuşur, yedi yere vermesen o yediğin yemek haram oldu ***dellerdi*** *(74).*

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç yediriyorduk, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ***ekellerdi****. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

bizden acıh böyükler demirçi kömürçü ***oynallardı****. bi kemig* ***atallardı*** *ahşam garannıh olunca (287).*

bizim osman efendiye geliller ***yavlarıllardı*** *(44).*

boğaz ***çalallardı****, boğaz. böyle ider ses* ***çıharıllardı*** *(188).*

böyüg amcama hasan ağa ***dellerdin****. üç emmim idin, oturduk. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer aşdık (78).*

bu meracılar olurdu bizim burda, yahın gelirdi böyle. mayısda falan ***gelillerdi****, alaçıh* ***yapallardı*** *burda. akgapının adamı, domates eker garpız ekerdi, böyle biber ekerdi. eyice güz düşüp de böyle, bu aylardan sōra* ***gidellerdi*** *(138).*

būda ekilirdi, bōle etekde, bellerine adamlar bez bālardı, bohca gibi, elnen ***serpellerdi****. öyle biliyom (279).*

bunnar kemi ***atallardı****, elli yüz metire giderdi, na gadar atabilirse. onu hangi gurup bulursa. o gurubu hemen* ***dutallardı****. ordan üsdüne* ***binellerdi*** *(287).*

burda pambih ekilir bir, başda gelen pambih. ondan sōna millet bu beyas sinek davasına mısıra düşdü. mısır būda, arpa ***ekellerdi*** *esgiden. arpayı galdırdılar şindi (142).*

camız tapan ederdi; guvetli olur umuş, öküz çif sürer, o da tapan ederdi. atınan müzver ***çekellerdi*** *(279).*

corba bişirirdi. bi de bulambaç yapallardı, un gavırıllardı. ızcık da burgul atarmışın ya pirinç (274).

*çalı gelirdi. hüsüsü çalıya **gidellerdi**, sinsin oynamanın uçu. ellerinde böyle deynānan şey **oynallardı.** sinsin **oynallardı**. millet çevre gelirdi, iri adamlar **oynallardı**, ellerindei deynaı sapliya sapliya. kim gavışırsa ona vururdu. höle **ediverillerdi.** o zaman sinsinde güleş yoğ udu, sonra olurdu (164).*

*çocuk dōmadan gider herkez toprānı hazır ederdi, bir teneke bir iki teneke. yanı burgulluk nasıl hazır ediyon, **elellerdi** böyle harbulnan hazır **edellerdi**. sōna çocuk doar, ıssıdılar, beleller (271).*

*çoh günnerimiz geşdi bunnan. şindik bin dokuz yüz ellide, bizim bu aralar heb ekildi. o zaman zehiri makine atardı, holdernen. yani bir holderi vardı arhasında, toz ilac **atallardı** (295).*

*delik paralar olurdu, altın veyahut gumüş. o başlıhlar olurdu. başlıhlarda cizili olurdu. fes **dellerdi**. evet gırmızı, ona fes **dellerdin**. penes bir iki gat üzere. altın d olurdu gumüş d olurdu (188).*

*esgiden at goşusu **yapallardı**. şu çöpü yiyen at na gadar goşardı (264).*

*esgiden buliz muliz **bilmezlerdi** ki güdük **dellerdi** (282).*

*esgiden **döüşüllerdin**, mesele **çekişillerdin**, çadır altındayhana. o göçer bu yanna gederdin, iki gavga yapan. bagat şindi neriye gidicen (81)?*

esgiden hep ölmüşlerin adını furullardı. şindi kim arz iderse o goyuyor yani. bunnar benim ismimi goydular (271).

*esgiden öyle raf olurmuş. ayakgabıları sileler, düzeler imiş yani. erkeklerin ayakgabısını esgiden köyde çok dikgat **edellerdi.** silinirdi illa (281).*

*esgiden portagal **denirdi** sōradan fortagal dendi. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).*

*esgiden puare **dellerdi** (164).*

*geder hırkızlık **yapallardı**, garpız **çalallardı**. şaka olsun diyi her şiyi **yapallardı** geşler (271).*

*gızlar boğaz çalardı. follo boğaz **çalallardı** gızlar, oğlağın guzunun yanında (190).*

*gocebelikde deve ileeni olurdu. bu da tunc udu o ileen pek öterdi. bunun, işde, eli bayahı şiyli olannar, çalallar, onun şeyiyle **oynallardı** (153).*

*gozzuya gederdik ota döverdik. gızak **çekellerdi**, düven **sürellerdi**, patoz, heb onnar işde (271).*

*hele ben utangac oldum. oadara şiyin altından girer üsdünden çıhardım. şuruya otururdum, yoruldum mu, "şunu diyeceniz" derdim, onu **dellerdi** (36).*

igi gızım mar ıdı. bunar allahına bi gavgı ederdi. zopuye yeller ***oturullardı*** *benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh gavgı ederdi iki gız. fenaydı, yerdi, yerdi, örterdi, derdim, var ıdı, merahliyidi, yapdırırdı, adam ıdı, öylüyedik, felaketdi (135).*

kemun ***edellerdi****. annesinin südüynen* ***edellerdi, verillerdi****. (165)*

mal böyle yayılırka falan ısıcah suyu işdi de yattı mıydı dalah ***dellerdi****, şişme yapardı, ölürdü ona dalah* ***dellerdi*** *(154).*

navrıza ***gedellerdi****, sultan navrıza. gelin* ***yapallardı****, suya* ***atallardı****. orda gelin yapallar ayak hoplamaca oynallar, deil mi (271)?*

om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç görmezdik. bu çarşıya gèderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına ***yahallardı*** *bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün* ***çalallardı****, hadi alır* ***götürüllerdi*** *şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu (26).*

şimdi burdan eveli atnan getirirdik gelini. düünner güzel olurdu. güleşli olurdu, hâlây çekilirdi, sinsin ***oynallar ıdı****, şu köün meydanında sinsin* ***oynallardı*** *(143).*

şindi bunu, esgiden apdallar geri ***sıyırıllardı*** *böyle. iki acı* ***çekdirillerdin.*** *ben öyle itmem (94).*

şindi saplıcan oldu, sulu zatürre oldu deniliyoru. o zaman garavurgun ***dellerdi****. saplıcana garavurgun* ***dellerdi*** *(315).*

şindi şu pencereden şu pencereye ipi gereller. arıya bir çual guyallar. böyle buallar. ona da şöyle deynek ***sohallardı****. çocuu da içine guyalar. hüllengeç* ***dellerdi*** *buna (37).*

tahtaca ***dellerdi*** *(268).*

tütüncü golcu ***oynallardı. sahlanıllardı****. mesela evlerin o taraflarna samannıhlara, ahırlara* ***gidellerdi****. tütün deyi* ***baırıllardı*** *ordan. bunnar da berikinner de onu gidip arayıp* ***bulullardı*** *(287).*

urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi ***geçellerdi****. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse gitmiyırdı. onnan eyice* ***yālallardı****, duruldur bir gaşşık da* ***içirillerdi****. işde kirpit gibi keserdi (271).*

vagat ben daha önceleri deve çekerdim. devemiz var ıdı. okula gidep delen çocuhlar bize hava ***atallardı*** *(87).*

vallaha o modalar gardaşım kahdı burdan. esgidendi yani, çoh esgiden, bizlerin çocuhluh devrinde. yüzüne alı ***örtellerdi****, türkü söyler söyler gınayı yaharlar. şindi o modalar kahdı (144).*

yara da çıkdı mı ne bilim, gara öndürme ***dellerdi****. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yaıynan ilac* ***edellerdi****, o furulurdu. ondan sōna çiban olurdu suan kömülürdü. en şey suan ıdı eveli (166).*

yara olurdu bē ***dellerdi****. gızamıun bei* ***dellerdi*** *(165).*

yundan, beyaz yundan ***dohullardı****. gatlanmadık sade tek gat ipden* ***dohullardı****. onu dezgahda dohuduhdan sonra ikiye* ***gatlallardı****. başlıh* ***dikellerdin****. ucu da buralara inerdin. uçgur bağı gibi inerdi. şurdan* ***bağlallardı****. ona başlıh* ***deller idi.*** *şindiki külah yerine gullanılan, şindi külah giyeller namaz gılarhan, onun yerine* ***giyellerdi*** *(188).*

Benzer örnekler şöyledir: ***atallardı*** *(376x5),* ***aziyet edellerdi****(431),* ***bahallardı****(416),* ***çaldırıllardı****(415),* ***çıhallardı****(349),* ***çıharıllardı****(316),* ***dellerdi****(351,352,381x2,434),* ***düellerdi****(349),* ***gedellerdi****(431),* ***getirillerdi****(415),* ***getirmezler idi****(378),* ***gidellerdi****(349),* ***gollardı****(206,376,377x2),* ***goyullardı****(415),* ***götürüllerdi****(316),* ***gümrenillerdi****(415),* ***habar kesellerdi****(378x2),* ***niyidellerdi****(316),* ***osanıllardı****(381),* ***oturullardı****(340x2,415),* ***öldürüllerdi****(416),* ***örtellerdi****(316),* ***salarlardı****(433),* ***şeyedellerdi****(431),* ***telgırafçekellerdi****(325),* ***verillerdi****(415),* ***verirlerdi****(218),* ***vermezlerdi****(364x2),* ***yahallardı****(446),* ***yapallardı****(217),* ***yarallardı****(316).*

3.1.1.1.8. Fiil+ -sA+ i- + -di

Fiil+ -sA+ i- + -di birleşik çekiminin tüm kişilerde örneklerine rastlanmıştır. Belirli geçmiş zamanın birleşik çekimleri içerisinde *–aydı* yapısından sonra örneklerine en az rastlanılan birleşik çekimdir. Bu birleşik yapının kullanıldığı cümlelerde ana cümlenin *–ardı* yapısı ile çekimlendiği görülmüştür.

1.tk kişi

allah etmiye er almıya ***kalhsaydım*** *hiç gonuşmazdın, yüzüme bahmazdın (132).*

ben elli yaşında ***ossuyedim,*** *gederdim (345).*

goca ölecēne ben ***ölsem idi,*** *gurtulurdum (381).*

ireliyi görmeliymişik. ben eğere böyle işci mişci ***olsam ıdı,*** *ne işim mar ıdı benim burda (154)?*

vay keşke, böyün guru fasilye bişirsem de ***yedirsem idi*** *(136).*

2.tk kişi

dohdura gidecēdim, sen asger ***göndermeseydin****. ifademi al ben dohdura gideceğım (65).*

3.tk kişi

*benim de bir gardaşım **olsuyadı** size dödürmezdi beni böyle (268).*

*ne gonuşucun? şöyle **olsıyadı**, şu **olsıyadı**, şöyle oluncak şöyle olurdu (447).*

*vay torunnara şunu **assamdı** torunnara bunu **assamdı** (201).*

1.çk kişi

*seni de tapız oturtduk, yasdık **goyseydig** iyiydi (433).*

2.çk kişi

*ben size demedim mi **toplasaydınız**! yani siz milletvekili misiniz, bakan mısınız, eriniz mi sakat, golunuz mu çolak (347)?*

*bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. **ırasgesseniz idi,** o bazlama da datlı olurdu. büyön de yapmadık ekmek yapıcıyık diyi (47).*

3.çk kişi

*bir çocuum kör olduyudu gözleri. üç ay kör galdiydi. çocuun gözünü aşdım. o suyu dökme **deseler idi** dökmezdim, o çocuun gözü açılırdı. yüzünü yudum hemen gözü açıldı çocuun. he, kör olduydu. çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

3.1.1.1.9. Fiil+ -A+ i- + -di

Fiil+ -A+ i- + -di birleşik çekiminin çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır. Belirli geçmiş zamanın birleşik çekimleri içerisinde örneklerine en az rastlanılan birleşik çekimdir.

1.tk kişi

*babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de **gedem idi.** halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

***bilem idi,** sizi bir yere salmazdım (344).*

*keşge ölem de bu günneri **görmüyeydim** gurban olduum çocuum (319).*

*seni ener**görem idi** töbe gelmezdim" der. iresim saldım ıdı ben, "iresime vurulmussun iresime geldin" derim ben de (194).*

2.tk kişi

*allah vere de kendini **vuran ıdı** (316).*

*çay **goyeydin**, garpız **kesiyedin** (251).*

*firdes deyzeyin yanına **götüriyedin**. firdes dezzen daha iyi biliyo taman (437).*

3.tk kişi

*ah anam sağ **olaydı** da… yüz yaşında mefat etdi (446).*

*keşge dura da gene öylü **olaydı** (157).*

*keşge **oleydi**, devlet dayiresinde bir memur ola da ne olursa **oleydi** yavrım (356).*

*yine hayatda ola, yaşıyor ola da yine çekişmeli ve çekişmesiz günümüz devam ede **gidiyedi** (334).*

1.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

2.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.1.1.10. İsim+i-+-mIş/-mUş+i-+-di

Türkiye Türkçesi standart dilinde kullanılmayan bu yapının yalnızca 1. ve 3. tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

*babam ölmüştü, iki yaşında, iki **yaşındaymıştım** ben (88).*

2.tk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*dieri hariç köylüler de, **ağayimişdi**. … gelmiş yannarına ev dutmuşlar be barınmışlar (69).*

garlıkda torun vardın, beygirci torun, belki duyanız. torunun çok tarihi lafları geçer. torunda tarihi kitap ***var ımışdı*** *(79).*

1.,2. ve 3. çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.1.1.11. Fiil+-yor+ i- + -mIş/-mUş+i-+ -di

Yalnızca 3.çoğul kişide örneğine rastlanmıştır.

akguyuda yüssüg ***oynuyollar ımışdı*** *böyle, itdehalı. şart goşmuşlar, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. tıraş edelerdi. soğan gapdırıllar, soğanı dizellerdi, sallallardı, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi (151-152).*

3.1.1.1.12. Fiil+ -r/-Ar/-Ir/-Ur/-mAz+ i- + -mIş/-mUş+i-+ -di

Yalnızca 3. çoğul kişide örneklerine rastlanmıştır.

ölünün elbisesini ortuya atalar ***söylellerimişdi*** *yāni. sonra bir de bēler bir araya toplanıyullar türkü söyletdiriyullar, aşıkları var ımış hepisinin (23).*

3.1.1.1.13. Fiil+-mIş/-mUş + i- + -mIş/-mUş+i-+ -di

Aşağıdaki örneklerde *-mış* eki kısmen dolaylılık işlevini devam ettirmektedir. Örneklerde olaylar zinciri içerisinde ilk olay olarak kabul edilebilecek cümle *-mıştı* birleşik yapısıyla kurulmuştur. Ancak konuşan, bu ilk olayın başlangıç anına şahitlik etmemiş olayı sonradan gözlemlemiştir. Gözlemleri sonucunda yaptığı çıkarımlar konuşmacıyı şahit olmadığı ilk anın gerçekleşmiş olduğuna ikna etmiştir. Böylelikle konuşur olayın olduğundan kesin emindir. Aslında ilk anına şahitlik etmediğini ise *-mış* eki ile işaretlemiştir. İki *-mIş/-mUş* ekinin ard arda kullanımı ise dolaylılığın derecesini arttırmaktadır. Yani konuşur, şahit olmadığı ilk olayın gerçekliği bilgisine dönük inanırlık mesafesini vurgulamaktadır. Üstelik *-mıştı* birleşik çekimi kullanılarak oluşturulan cümle kendisinden sonraki tüm sürecin de arka planıdır, fonudur, düzenli olarak devam eden olayıdır. Ancak konuşma anında olay ve etkisi artık devam etmemektedir.

Yalnızca 3. tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

mesela, bu toprakda şindi aşağı giriverdiğin yerde yerli mahalle otuz hane ***oturmuşumuştu****. toprak heb onarın elindeydi (78).*

3.1.1.2. Ekin Karmaşık Fiillerde Kullanımı

3.1.1.2.1. Fiil+-mez oldu

-mez oldu kalıp yapısı konuşma anından önce yapılan olay ve durumların başlangıç noktalarını işaretlemek için kullanılmaktadır (Benzer, 2010, s. 203). Ay, yapının geçmişe dönük ama konuşma anında da devam eden alışkanlıkları işaretlemek için kullanıldığını belirtmektedir. Kuruluşunda geniş zaman eki taşıması yapının niyet de ifade temesine neden olmaktadır (2011, s. 664). Korkmaz, *ol-* fiilinden önce gelen eki sıfat-fiil eki olarak ifade eder ve bu yapının zaman değil tarz ifade ederek cümledeki oluşun geçmişte, şimdi ve gelecekte alışkanlık şeklinde devam edeceğini işaretlediğini söyler (2014,702).

-mez oldu yapısı geçmişteki başlama noktasını *oldu* yapısı ile işaretler, söz konusu olay ya da durumun konuşma anında da alışkanlık ya da genel kabul edilebilecek bir sıklıkta devam ettiğini ise *-mez* geniş zaman olumsuz ekiyle işaretlemektedir. Aşağıdaki örneklerde göze çarpan bir durum da yapının *şikayet* anlamını da işaretliyor olmasıdır.

*bağdatda sözüm daşa geçerdi şindi **geçmez oldu** ne diyim (423).*

*bakdın mıydı mezerlik görünürdü ama her taraf bina oldu. hiç bi yeri **görmez oldun,** bura gibi (26).*

*bizim telefonun ödü patladı, **çalmaz oldu** (182).*

*şindi o geldi. geldi amma allah içeri girdi. hindi herif girişdi bize. herif bize girişdi, ben de herife. artık gözüm dönmüş, herif deal töb estā kimsiye gözüm **görmez oldu** (334).*

3.1.1.2.2. Fiil+-ası oldu

Gelecek zaman sıfat-fiil eki ile çekimlenerek oluşturulan *-ası oldu* kalıbı yakın gelecek zamana dönük tahmin/ihtimal işaretlemek için kullanılmıştır.

Malzemede bir örnekte karşılaşılmıştır.

*yüze **varası oldum**. belgi yüze de vardım. görgümünen iki yüz oldum (160).*

3.1.1.2.3. Fiil+ -acak oldu

Gelecek zaman sıfat-fiil eki ile çekimlenerek oluşturulan *-acak oldu* kalıbı niyet, teşebbüs ve isteği işaretlemek için kullanılmıştır (Korkmaz,2014, s. 531/705).

üçüncüyü evlenecādık. getdik. alaman mekdebi, oranın ağası. mal verir, mal alır. ulan bunun matini etdiler, bu ānın. ulan dabançıya belime vurdum: sür baba! çekedi geydik eyi kötü, niyese. gaplıcanın beri yanna vardık. vardık ki mal melal tolu. "aylem öldü. bir ayle uçun seni de matetdiler. senin yanına geldim." dedim. ulan herif bakdı: "citdi öyle mi" dedi. bir avrat çārtdırdı. āşam getdiler, ağa da getdi. beşir omar "ben çuhurōya gız vermem" demiş. neyse işimiz olmadı. gene dutdu bu adam, bunu gaçırmaya garar aldık. bir hacana dutdu. gızı gandıtdırdı. ***gaçıracak olduk.*** *āşam oldu neyse, çıkdık evden. bekledik, bekledik çıkmuyu gardaşım, çıkmuyu. çıkacādı çıkmuyu. sahat, allah bilir ya, iki filan oldu. çıkdı, var ıdı, götürdük, gördüm, görsetdiler, çıkardık, yorulduk, sōdü, vardık (412-414).*

3.1.1.3. Kalıp Anlatımlarda Kullanımları

İncelemede yalnızca *-di* belirli geçmiş zaman eki ile oluşturulan *Fiil+ -DI/-DU+ -mI/-mU* yapısının örneklerine rastlanmıştır. Kalıp anlatım belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş bir fiil üzerine *-mI/-mU* soru eki getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Ediskun, ekin soru şeklinin yinelenmesi ile *-dı mı* şeklinin zarf-fiil eki gibi kullanıldığını ifade etmektedir(1988, s. 176). Korkmaz da, bu yapının cümle içerisinde *-IncA* zarf-fiil eki görevinde, bazen de yine cümlenin zarfı yapan *-IrsAn* anlamında bir şart cümlesi yerine kullanıldığını belirtmiştir (2014, s. 533). Yapı soru ekiyle çekimleniyor olmasına rağmen soru anlamını işaretlememektedir ve ana cümleye, zaman ve şart yan cümleleri olarak katılmaktadır (Torun, 2008, s. 4281; Yüceol Özezen, 2009, s. 22).

-dı mı(ydı) kalıp yapısının tüm kişilerde örneklerine rastlanmıştır. Örneklerin tamamında kişi unsuru ilk sıradaki *–di* üzerine yani soru ekinden hemen önce gelmiştir.

1.tk kişi

ben hiç ayrı seçi yapmam. birine bi şey ***aldım mı*** *hepsine alırım (183).*

gördüm mü *darılıyım, daşlıyım (341).*

hele ben utangaç oldum. oadara şiyin altından girer üsdünden çıhardım. şuruya otururdum, ***yoruldum mu****, "şunu diyeceniz" derdim, onu dellerdi (36).*

huzur evine ***gitdim mi,*** *huzurevi bana ıpırahat bahar diyem (332).*

sigortasını ordan ***çıartdım mıyın*** *löbetci amirin telefonu çalışmaz (336).*

2.tk kişi

ben küsdüüm daın odunnu yakmam. ***gopdun mu*** *tam gopacan (162).*

bir bura güzel, bir de öte ***gitdin mi,*** *şiye giderken yolun üsdü güzel, hoşuma gidiyor (31).*

bu ismet beygilin köyünün orda ***oldun mu*** *bu ırmağın üsdüne doğru gelir böyle, bunnarın, ötāçede ırmağı (446).*

deneledin mi, *bir çuğala, şiye, torbuya doldurun (110).*

elini böyle ***şiy itdin mi,*** *dirk dirk atar (269).*

eses yerlisi burda veli akgalar deller, bunnar, buranın eses yerlisi. veli akgalar ***dedin mi*** *çok misafirperver bir adammış (193).*

galdırın söyle, şiynen, bıçahnan ***bahdın mı,*** *gızardı gibi* ***oldu mu,*** *onu böyle guvetinne dutacan siniyi, galdırıp ters çevirecen (182).*

gayseriden yoharı ***çıkdın mı*** *her birisi birtii avşar (324).*

gulle gibi şōle tek gurşun ***atdın mı,*** *tüfēn içine* ***goydun nu,*** *yaut şiyin, fişşēn içine, vurur onu (286).*

mahgemeye getdiyinde oğlum, ***yalan söyledin mi*** *ya gözün kör olurdu ya golun, bu golun böyle büzülü, bu ellerin böyle büzülü galırdı (74).*

mektebin yanından ***geşdin mi****, hemen dönerke, ord onar (66).*

o esgi ünü de, onnarın gününde de ayānı ***dönderdin mı,*** *ayakgabını, boş olur umussun onnarın ganunda. heye boş olur umusun (429).*

o zaman ***gıvratdın mı*** *açılır (97).*

orda bi tane bi geyik dineliyor ki ***bakdın mı*** *hörfünden gorhan (102).*

oruya ***gitdin ni*** *yani malın mülkün bi pire gadar gözünde yoh (140).*

*şöyle altını oyuverirdik. bir vurdun muydu gederdi çelik****. atdırıverdin mi,vuruvurdun mu*** *gederdi (335).*

üzerlik bōle ot gibi yavrım, mis gibi kohar ***yahdın mı*** *yanı, burcu burcu kohar (277).*

3.tk kişi

atlı şurup derdik. o surup ev ev gezerdi, bi tanemiz ***aldı mı.*** *bir gaşşık ver, ikinci gaşşıa çocuk direşirdi. "kele o şurubundan yok mu? bi de ben içiriyim.(35)"*

bak buruya, ***gorkdu mu*** *buruya gaçıyor (65).*

bekmez haline ***geldi mi,*** *bunu bitirin güne goŋ (111).*

bir sülahinin büyüklüünde falan bir gapa goyduun zaman onda galıyo. yani en fazla bi sahat ***galdı mı*** *tamam. kafi geliyo yani (259).*

bizim adam marahliyidi. şöyle merahlıyıdı: hiç, gün āşam **oldu mu** *yoruluk düşer yatardık. masalınan bilmem neyinen işimiz yokdu. çocuhlarınan gene en şey etmedim, mātab olmadım (363).*

böyle ***yatdı mıyın*** *o erkeçlerin buynuzları inileşir (258).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri ***geldi mi*** *tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

bunun ocāna ***geldi mi*** *āzı geri dōruluverirmiş (19).*

bura ***geldi miyi*** *bu turp yer imiş, başga bi şey yemez ucuz diyi. adını turpcu gyuklar ımış (136).*

buzağı derik. ***böyüdü mü*** *tana derik (106).*

çahal dāda üleş **buldu mu,** *bi derede, gediyor gırk tanasına yüz tenesine "peüv" habar veriyor "gel cīcun deresinde bir ineg ölmüş" diyor (347).*

denizin kenarlarına **oldu mu***, cıscılbak, hayvannar gımı, hayvan sürüsīmi insannarı bırakıllar (386).*

dikmiyorum. eriniyorum aslında. yohsa hepisini dikerim de dikmiyorum yani şu an için. īsan bi şeyden ***tiksindi mi*** *tamamıyla tiksiniyo yani. arhadaşlar, sā olsun dikiyollar (32).*

dilli bir dezzen var ıdı. bir āzına ***aldı mı*** *valla seni beni unudurdu (341).*

direğil, sinir **dedi mi** *direğil tohtura getme hocıya get (82).*

epeyi bir zaman ***getdi mi*** *de yorulurdu (223).*

eveli şoruya bir böyük **geldi mi** *kakardık, güreden kakardık, hörmet gösderir (258).*

evlad ayırdımı da edemem. nasıl oluyorsa işde oluyor, buna ***geldimiyin*** *ayrım oluyor (334).*

gan bir günde üç yüz altmış altı dafa devrim yapar. gan, o zaman, hucudunda bir dahıntı **oldu mu***, gan ora vurar (82).*

gış **geldi mi** *tere, mādenüs, ısmanak ne dikiyon (202).*

güleş dedi mi, yanı seni ***yıkdı mı****, bizim kōden hemen dūmüye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da (74-75).*

harpler ***çoalıverdi mi*** *iş biter, acık rahamlar çoalmıya başladı mı (357).*

hatda gelin olan gıza da evinde malın ***oldu muyun*** *esgiden, inekse tana verin bi tane, goyunsa guzu verin bi tane. anam bana verdiydi ondan öyle. iki tane goyun verdiydi gaynanam bana, endirmelik (282).*

hindi gelinin gözleri açık, cildir cildir geliye, dāniye dāniye. oahıt da şey youdu, yüzünü açmak. açık getirmezler idi. bunda da ***geldi mi*** *şindikiler öyle ediyeniz, tabi hepiniz (378).*

iş ***buldu mu*** *çalışır, senin paranı öderik (137).*

o ahşam ***oldu miyi*** *içgicilere gavırma yapılır (135).*

o birez durur, soğur yağni, ***soğudu mu*** *toprah dabana çöker. suy yokarda galır (98).*

o ***çıkdı mıyı*** *ōke geçerdi (135).*

o geyii, şöyle tüfē dutar ımış, geyik. tüfē ***indirdi mi*** *o sakallı bir goca olur umuş (336).*

o hanı çoban goyverip de, hamam gızdı ***dedi mi*** *adamları bırahmaz, çoban, yanı ō güden (73).*

onu da bu çiviynen, çalı çivisiynen edeller. ordan sokar onun içine böyle ***edevēdi mi*** *tamam, dutar (258).*

onu vura vura vura vura keperiyır şöyle. kepeg ***oldu mu*** *eyice bahıyon.* ***āralaşdı mı*** *kepekden onu çıgarın. o bir sohu çıkmış oluyor (272).*

onu ***yatırdı mıyın*** *onu ütüyor mesela (335).*

ot zamanı otlar ***oldu mu*** *merada, piyesada, o zaman satarım (346).*

ölüm işine ***geldimiyin****, damatlar küs küs, ōlum beri gel (334).*

öyle bir aynaymış ki tam süsünü makyajını güzel yapmassa, ***beenmedi mi*** *gösdermez imiş yanı (124).*

poruposto şüpesi ***oldu mu*** *gel buruya (82)!*

saten benim geçimim çorumun çocuumun çalişmesiynen olüyür. oria ***gitdi mi*** *çalişmiycek bi de masiraf olacak (180).*

souh ***vurdu mu*** *moralır bozulur (138).*

şindi beygir nalıynan, esgi devirde, bir yara mara bi şe ***oldu mu****, gızardırlar, ataşa atalar, gıpgırmızı hayvanın ayāna çakılan nalı, onuynen yahallardı. esgi bizim aşiretlerde, bir yanacak bi şe* ***oldu mu****, nal gımı gızardı kelimesi yani (446).*

şocuklar bi şe isdiyeveriyor, ***dohanıverdi mi,*** *öyle söylüyeveriyem (356).*

şöyle bir ***vurdu muyun****. öteki de vururdu (335).*

şu golanya çiçeği: ağşam ***oldu mu*** *kohusundan duraman bunun (156).*

*tanklar böyle **vuruvurdu mu** şahlanuyor. hayret itdiler böyle, bahağaldılar sifiler. om beş dakgıya löbet düşdü (76).*

*tosun güleşiye, bazı o, birbiriynen gırışacaı zaman, birbirine gızdıı zaman, boynuzu yere sürter. boynuzuynan toprak deşerdi. boynuzları çamır olurdu. öteide **yapdı mı,** sen var ısan ben de varım demeg oluyordu (385).*

*yāmır **dindi mi** başlallar (311).*

*yāmır **yāmadı mı,** adam geder imiş, goyun keseller imiş,. pilava nohud atdırmazlar ımış, tolu yaar diyi, yāmırlarda. namaz gılallar ımış. yemek yeller, gelmie galmaz, çeketleri ters giyeller imiş namaz gılarken, erkekler, dönüşde ıslanıllar ımış. yani öyle ki ihtigatları var ımış, yavrım. bi de ellerini böyl edeller imiş. "ya ya ya! (277)"*

*yara da **çıkdı mı** ne bilim, gara öndürme dellerdi. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yaıynan ilac edellerdi, o furulurdu. ondan sōna çiban olurdu suan kömülürdü. en şey suan ıdı eveli (166).*

*yayla zamanı yaylaya geder. sıcak **gızdı mı** taman şey ossa gene durmaz (58).*

*yirmi lire otuz lıra gırk lıra **galdı mı,** yaımı, şegerimi, duzumu, gazımı, işde onnan da geçiniyorduk bu senie gadara (345-346).*

1.çk kişi

*bir milyon **aldık mı** beş yüzünü al sizin, beş yüzü benim. öyle çalışdırıyollar (66).*

*hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya **getdik mi** gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd oturuyordum. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi (391-392).*

2.çk kişi

*parkelerinizi alacānız goğuşa getirecēniz! löbete **gitdiniz mi** giyineceniz (76).*

3.çk kişi

*urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle **urasa itdiler mi** geçellerdi. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse gitmiyırdı. onnan eyice yālallardı, duruldur bir gaşşık da içirillerdi. işde kirpit gibi keserdi (271).*

Standart Türkçeden farklı olarak Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında yapının sonuna bir tane daha *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki getirilerek kullanılabilmektedir.

1.tk kişi

düşerim ***getdim miydi****, bayılıp düşerim (244).*

2.tk kişi

bakdın mıydı *mezerlik görünürdü ama her taraf bina oldu. hiç bi yeri görmez oldun, bura gibi (26).*

böyle ***etdin miydi*** *aynı halbırın yüzü çıkar. ona halbır datlısı deller (269-270).*

çıhdın mıydı *seni öldürecem (135).*

deriye ***çekdin miydi*** *bu şeyi bezdirir (380).*

ezennen kahan, ya galadan ***geldin miydi*** *bi de hamır yūrun epmek yapan gece yarısınaça (267).*

genşlikde hepisi oluyor bubam da, işde bazı iysan yaşlanmıya ***durdun muydu,*** *o zaman tabi herkeş biribirinin gıymatını öreniyor (97).*

kefin bili üsdünde galmıyacı. tabıda ***gondun muydu*** *(160)…*

peynir ***çaldın mıydı*** *o dutdurur yoğurt yapar südü, peynir yapar. güzel olur (106).*

sabınnan iyice övelen. ***öveledin miydi*** *ordan sōra böyle çeken galan, sinarı (269).*

şöyle bi kere ***sıkdın mıydı,*** *yarım sağat sōra bi daha sıhacaksın (449).*

yani su dēmedik bal olursa daha iyi olur da onu iyice ***balladın mıydı,*** *o olmaz deler. bizim böyüklerimiz öyle derdi (31).*

yavı kipri etini ***yedin miydi****, bu, sızıya çoğ iyi gelir (153).*

3.tk kişi

aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan ***çıkdı miydi*** *herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. ombaşı da yei mi gelmiş, bilmez mīmiş, "vallaha götüreecēm" dedi. "sen beni duydun mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).*

āşam ***oldu muydu*** *biz çaba derik, yani atgın atarık (350).*

başına da yağlık ***örtdü müydü*** *gız utandığından bir hafda içerde, yani dışarıya çıhamazmış yani (188).*

ben çocūhan anam annatdı: gadının birisi çocūna gızişdi cani ***sıhıldı miydi*** *"şu guz, na gadar ahsi gız, şu gız! gız eğer sen benden evel ölürsen senin ölünü bir gavıra yuduracağım." der imiş. el olmuş dur olmuş, o gız ölmüş. "ben böyle böyle dedim idi" demiş. hocıya danışmşlar (155).*

ben güz ***geldi mīdi*** *alırım (345).*

*bir gız **yetişti miydi**, bir şiy ap da diyor mal kes (188).*

*bir mala daşı atsın **vurdu muydu** bu yandan girer bu yandan çığar; öyle güşlüydü (155).*

*biz, bu mevsim **oldu muydu**, burda bekliyuruh. etirafda guşa bahuyuruh (286).*

*buaya **geldi miydi**, götürür buaya çekerik (297).*

*çöteyi o beklerdi. **yıhıldı mıydı** o çöteyi geri dikerdi (190).*

*daşı da şöyle likledirik, şöyle atdırırdık. cızıa **dēdi mi mīdi** yanardı (335).*

*deveciler yāmırı çamırı **gördü müydü** veysel deyi baırıllar (163).*

*dırnağımın gınası getmez benim heç. **getdi miydi** çalarım (155).*

*elindeki paltayı vuruyor umuş, **çekdi miydi** gavışıveriyor umuş (114).*

*elini guru yere çalan amma iki dene üş dene **oldu mıydı,** o gadar olmaz n ādar olsa (267).*

*evimize gelin oluk da gelene gadara birbirimizi görmedik. onun uçu bazı der, **cangama etdi miydi**: seni ener görem idi töbe gelmezdim" der (194).*

*evin içinde beni isirayilden kimse **galmadı miydi** gapısına bir gırmızı gan çalın (99).*

*gış **dedi miydi** çuhura ineller imiş (315).*

*"ho, emm oğlu nerdesin?" erkeg avradı **gördü müydü** yuryumşağ olur (211).*

*ırahimde hasdalıg **oldu muydu** ana halini görür, ana halini görmeden gadının göğüsleri batmaya durur (82).*

*inein tanası **böyüdü müydü** birez, ona tosun derik (297).*

*kimde denişik varsa ona kerterik. bena **geldi miydi** de o kertdiğim kertmeyi öder o (106).*

*mal böyle yayılırka falan ısıcah suyu işdi de **yattı mıydı** dalah dellerdi, şişme yapardı, ölürdü ona dalah dellerdi (154).*

*mili yulgadığım zaman, mili dutuverrim şöyle, gerisin geri dutdum da **sıhıverdim miydi** aynı nasıl çamın potusu gopar, "pıtırt" dir. o şekilde ayrılıverir (94).*

*müslümannıkda düzen olacak. müslümannıkda düzen **olmadı mıydı** birimiz ileri gidemeyiz (257).*

*o bagunya **açmıya durdu muydu** na ğadar güzel oluyor da, yeni başladı. yeni domura başladı. böyle salhım sahlım oluyor. şurdan gırdım ıdı, mubarek tekrer, aha ordan gene süğdügetdi böyle (156).*

*o **yıhıldı mıydı** onu dikip de geri aynı mevkiye varıp da atış yapdığı yere varana gadar, ordan birisinin elinde top olurdu, onu vurdu muydu, o vurulurdu (190).*

*ocak oluyör ümüş, ondan **çıkdı mıydı** kemik (161).*

*onun suyu ahar. suyu **akdı mıydı**, bu suyu gazana birikleller (97).*

*tülünün gancu birez **böyüdü miydi** daylak deller ona (164).*

*yerine **geldi miydi** o zaman iş biter (269).24*

*yok, öyle balıkcılık yapmıyır da şiye gediyır, av atıyır, sahat beşde **çıkdı mıydı** dayreden (268).*

*zeytin bahcesi yetişdireni çok. onu topluyak, **siyahlaşdı mıydı** (349).*

1.çk kişi

*biz olmasak dövlet de olmaz, dövlet olmasa biz olmayız. bunu böyle bilecēz. bunu **bilmedik miydin** zarar ederiz (257).*

*bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi şiy apuyorduh, bōle talime **gittik miydi, geldik miydi,** dizimiz falan yırtılır, yamamiye çalışırdıh (187).*

*burdan **goşdük müydü** misise varırdıh. misisden goçer kürkcüler, kürkcülerden incirliğin o aralara, incirliğin ordan adanayı geçerdik. gemiden geçerdik, garalar bucağından, asma bi koprü vardı ordan. efendim, şeye, gurttepenin doğusundan geçerdik. başladıh, ağardıh, gelirdin, varırdıh, çıhardıh, çıhardıh (189).*

*guşu **gördük müydü** zaten, ne gecemiz var ne dündüzümüz var. çıhıyuruh alana (286).*

*tam dördüncüye **vardık mıydı** liman tuzunu acıg artırrık (97).*

2. çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.2. Ekin Doğrudanlık ve Dolaylılık Bağlamında Görünümleri

3.1.2.1. Doğrudanlık

Doğrudanlık, bilginin kaynağının kişinin kendisi olmasıdır. Kişi, olayı görerek veya olayın kesin olarak gerçekleştiğine inanarak mevcut duruma katılır. Olayın olduğunun farkındadır ve bir aracıya ihtiyacı olmaksızın olayın gerçekleştiğini bilmektedir. Türkçede temel işlevi doğrudanlık olan ek ise *-DI/-DU*belirli geçmiş zaman ekidir.

3.1.2.1.1. Zaman Bildirme İşleviyle Kullanımı

3.1.2.1.1.1.Fiil+ -DI/-DU

Belirli geçmiş zaman *-DI/-DU* ekinde yüklemde ifade edilen olay konuşma anına gelindiğinde gerçekleşmiş durumdadır. Yani bir eylemin gerçekleşmiş olması için gerekli olan kritik sınır çoktan aşılmış durumdadır. Konuşur, olayı gerçekleşirken veya gerçekleştikten sonra gözlemlemektedir ya da olayın gerçekleştiğine emindir.

Eylem gözlemlendiği anda bitmiş olabilir, ki bitmişlik işlevi *-DI/-DU* ekinin temel işlevidir. Yani yüklemin ifade ettiği olay da olayın etkisi de konuşma anında devam etmemektedir. Geçmişte gerçekleşmiş bu olaylar belirli geçmiş zaman eki ile noktasal olarak tek tek işaretlenebileceği gibi geçmişte gerçekleşmiş tüm noktaların bütün halinde ifade edilmesi için de belirli geçmiş zaman ekinden yararlanılmaktadır.

İncelemede belirli geçmiş zaman eki neredeyse her zaman şahit olunan veya gerçekleştiğinden emin olunan olay ve durumları işaretlemek için yani doğrudanlık işleviyle kullanılmıştır. Ancak dolaylılık işlevi ile kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır. Şahit olanuna ya daemin olunan geçmiş zamanı işaretliyor olmasının yanında şimdiki zaman, geçmiş ile şimdi arasında geçiş aşaması olan bir zamanı ya da geniş zaman işaretlemek için kullanıldığı durumlara da rastlanmıştır.

Ekin doğrudanlığı ile ilgili derecelendirmeler olay ya da durumları doğrudan deneyimleyen konuşucunun bu olay ve duruma hangi noktadan şahit olup aktardığınabakılarak belirlenmiştir. Basit çekimlerde derece belirlemenin uygun bir yol olduğu düşünülmüştür. Bu çekim şeklinin kullanım yelpazesi diğer çekim şekillerine göre daha geniştir ve buna bağlı olarak derecelerin kapsamında da çeşitlilik vardır. Birleşik çekimlerde dereceler kişiler ile paralellik göstererek, işlev ya da kişi seçiminde çeşitliliğe sebep olmamaktadır. Bu nedenle birleşik çekimlerde derecelendirme yapılamamaktadır.

Ek temelde görünüş açısından bitmişliği işaretlemek için kullanılmıştır ancak çok az örnekte bitmemişlik görünüşünü de işaretlediği kullanımlara rastlanmıştır. Örneklerin kimisinde ise geçmişte yaşanan olaylar tek tek işaretlenmemiş bütün o olayların içerisinde yer alan tüm olayların bütün halinde ifadesi yine *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki kullanılarak sağlanmıştır.

Yapı kimi örneklerde iki ayrı fiil üzerine aynı anda gelerek birinci fiilde daha çok zarf-fiil eki işlevinde kullanılmıştır. Bu durumlarda bu iki yüklemin birlikte cümleye aşama ya da süreklilik anlamları verdiği gözlemlenmiştir. Kimi zaman aynı yapı

pekiştirme ya da süreklilik anlamında da kullanılmıştır ancak bu durumlarda *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekiyle çekimlenmiş ilk fiil zarf-fiil görevinde değildir.

Ekin üzerine eklendiği yüklemin bulunduğu cümlede bağlam göz önünde bulundurularak *sonuca bağlama, kabullenme, sebep, maksat, ihtimal, tahmin, varsayma, çıkarım, şaşırma, minnet/şükür, hayıflanma, şikayetlenme, kızgınlık, hesap sorma, küçümseme, mahcubiyet/utanma, kınama/eleştiri, şükür, övünme* anlamlarının da işaretleyicisinin *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki olduğu gözlemlenmiştir. Önce de belirtildiği gibi bu anlamlar ekin doğrudanlık görevi dışında değil, bağlama bakılarak çıkarılabilecek yan anlamlardır.

Belirli geçmiş zaman çekimlenirken kişi unsurunun birinci tekil kişi eki yerine 1. çoğul kişi eki ile çekimlendiği örneklere rastlanmıştır. Bu kullanım cümleye mütevazılık, içerisinde bulunulan durum ya da olayın çok da önemli olmadığı anlamı vermek ya da konuşanın boşvermişliğini mevcut durumu kabul etmişliğini işaretlemek için kullanılmıştır.

Ek, bilgi verme ve hikâye etme olmak üzere iki temel anlatım şeklinin işaretleyicisi olarak kullanılmıştır. Ancak hikâye etme işlevi daha çok kullanılmıştır.

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki ile kurulan cümleler bilgi verme amacı ile kurulmaktadır. Amaç bir şeyi hikâye etme değildir aksine bilgi vermedir. Bunun yanında tüm örnekler ekin temel görünüş görevi olan bitmişlik görünüşünü işaretlemiştir.

Birinci Dereceden Doğrudanlık

1.tk kişi

*ben uzah memleketlerden **geldim**. hasdalara çare bulurum, derdine derman olmuyannara derman olurum (168).*

*“ben **hasd oldum**” felan hiç **demedim** (260).*

*“vallaha bu gelen benim gayınnarım ben bunun bacısını **gaçırdım** beni goalıyıllar.” “öyleyse haklıymıssın gaş! (365)”*

*aman şöyle **benzetdim** mallaha. bizim hösüyüne benziyır bire yanim diyem, aynı osun vallaha (341).*

*as şöyle **güldüm** ben. amma yanı gorhumdan **güldüm** ben (63).*

ben bir afdalıg ord olacādım. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' durmadı. ona yarin izin viriyılarmış. onun uçu ***bekledim*** *yōsa ben bir afdalıg ord olacādım (260).*

ben bunu ***duydum****. şimdi fatma hatın var ıdı bir, bize gelir gederdi. "bunun ikisi de ziyaret, iki gardaş." diyır. öbürleri de şehit mezeri derdi. babam d inanmazdı (305).*

ben de ***acıdım*** *tayı* ***verdim*** *(229).*

ben ***düşdüm****, benim belim ārıyır, benim belimi çekecen (299).*

ben nasibimi ***yutdum*** *geriye galana bah (40).*

ben para kessesi ***düşürdüm*** *(227).*

ben seni suya geri yitemem. bem babamla ***çekdim*** *(119).*

benim soyadım gurdoğlu ben seni öldürmeye ***geldim*** *(63).*

benim yedi sekiz yüz goyunum mardı, daha dün ötein ***satdım****, emmōlu (290).*

beş sehen bal ***işdim*** *beş gün su* ***içmedim*** *(155)*

böün sabahnan da şu garipdosları ***suladım*** *burada (384).*

buldum *avrat,* ***gurtardım*** *paçayı (34).*

bunu da ben yazdıydım. sonunu ***söyledim*** *(89).*

emmoğlu, satın ben deri uçun ***geldim*** *(103).*

gırk birde ***yapdım*** *ikinci asgerliimi (215).*

gördüm *amma, unutmussum geri adamı. halbiyse üç ken* ***gördüm*** *adamı (408).*

hazireti musa allahı bulmuya gitdi, ben ***buldum*** *(100).*

hindi gız geldi, gız " ana götüreyim" deyi, ***getmedim*** *(107-108).*

musgayı niyidiyim, geçen ***götürdüm*** *hacıya (35).*

namık bir torbaya berat ***goydum*** *bir de idam* ***goydum*** *(40).*

ne olacak gomutanım ben o üşlükden ***vazgeşdim****. gelirse sen al (112).*

ne ***susazdım*** *ne* ***acıhdım*** *(183).*

-niye buna sabah adar löbet bekletdin?"

+ben ***bekletmedim*** *çavışım." iki tokat çekiledi gulaımın dibine (336).*

on yedi yaşında ***evlendim*** *(282).*

-sen mısıra getdin mi

+ben de ***getmedim*** *de*

-e, ne demeg isdiyon

+e, sen benden bir datsız dussuz laf isdedin ben de bu lafı ***getirdim*** *sana (15).*

sırt verdim. oa senin sırtı falan verdim. benim sırtı ***verdim*** *(228).*

şu küpeliyi de yeni ***dikdim*** *(156).*

şu yien bana yabancı gelmedi. şiye de ***benzetdim*** *ben (252).*

*tilki ben **vurmadım**, arhadaşlar vurdular (286).*

*tokdora **götürdüm** (69).*

*valla ben seni öyle üş dakga içinde senin gılık gıyafatını nazarı tıkgatını **celbitdim**. gonuşduğun söze bir **mütāle etdim** (64).*

*vallahi seksen gadar **sıkdım**, beş tene **vurdum** (103) .*

*yavu canım istedi **vurdum** (112).*

Aşağıdaki örneklerde geçmiş zaman çizgisi üzerindeki olaylar tek tek değil bütün o olayların birlikte verildiği bütünlük olarak yansıtılmaktadır.

***getmedim** kine hatırlıyim. söyleller gınalarda ya ben bilmem, gadasını aldıım, onu (47).*

*her oyunu **oynadım** amma bu zılgıt havasını **oynamadım** ben (337).*

*işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, **okudamadım** (57).*

*ohula **getmedim** de harfleri tanırım, dutduramam (132).*

*şofor udum, bazı yerlerde gaza yapıyardık. **yapdım** da **yapmadım deel** (59).*

*yok yok **getmedim** ogula. ogula mı gönderdiler beni (251)…*

Aşağıdaki örneklerde belirli geçmiş zaman eki aynı zamanda şimdiki zaman ya da geçmiş ile şimdi arasındaki bir geçiş aşamasını işaretleme işleviylekullanılmıştır.

*-allahın emriynen peygamberin gavliynen, işde, gızınızı ōluma isdüyurum. +**verdim** (178-179).*

*ben allahın emriynen gızınızı isdemeye **geldim** (91).*

Aşağıdaki örneklerde kendisinden sonra gelen olayın nedenini ifade etmek için belirli geçmiş zaman ile çekimlenmiş bir fiilden yararlanılmıştır.

*ben size **demedim mi** toplasaydınız! yani siz milletvekili misiniz, bakan mısınız, eriniz mi sakat, golunuz mu çolak (347)?*

*ben zabah çayını da **içmedim**. şuruya bana çay getirin, gaça mal olurs olsun (65).*

Aşağıdaki örnekte itiraf anlamı baskın durumdadır.

*bende bir mısga var. iyi bir alime **yapdırdım**. o alimi de **öldürdüm** (65).*

Aşağıdaki örneklerde cümlede bildirilen olayı kabullenme anlamı vardır.

*düdüğ olsa çalıvireceğidim ama **bulamadım** yavı (88).*

*gızın hasdası var. "ona bah" dedi. gelin de tabi pek bahamıyacı, **bahdım** (331).*

***hasda yatdım.** daha ömür evi saımış yavrım **ölmedim** (331).*

***unuttum** kele ummahan (268).*

*ya musa, sen verilen tevratın filan yerini ohumadın mı? senin garındaşın yusuf aleyiselam hazireti musa hiciret edeceği zaman beni de beraber götürsün meftamı diyey, görmedin mi? "**gördüm**. (98)"*

Aşağıdaki örneklerde tahmin anlamı baskın durumdadır.

*birez de dilim datlıracık mıydı, saar millete **hoş göründüm** şu melmeketin aleyi üsdüme geldi (380).*

*ne bilim atmışa yetmişe **dādim** yavrım (433).*

Aşağıdaki örneklerde çaresizlik, hayıflanma anlamları baskın durumdadır.

*bir şey var bah işde buralarda **yanıldım** gördün mü (421)?*

***demedim mi** guzu, gayanın dibine yatan da **demedim mi** (397)?*

Aşağıdaki örnekte kızgınlık anlamı baskın durumdadır.

*ben **görmedim** m onu kuna? ben de gördüm üdü taman (447).*

2.tk kişi

***annadın nı** (306)?*

*bacı buralarda hiç it **görmedin mi** (290)?*

*bi sürüsü ürkdü çıhıverdi seyire de, depik ede ede bah kendin de oruya **yatdın**, **bayıldın**, **yıhıldın** (265).*

*bir şey geliyı ıradüyo sesi geliyır. **duymadın mı** (371)?*

biri gelecek diyecek ki " benim sende öbür dünyada hakgım mar. şu hakgımı ***yedin****. (139)"*

bizi ***söyletdin****. birez de sen gonuşdur da biz dinniyek baıyım söylediklerimizi bir (47).*

erēlinin neresinden ***dedin****? orda asger arhadaşım mar. birisi belber idi (349).*

hiçbir ohuntu ***salmadın*** *(384).*

nası biliyen, ***gördün mü*** *(65)?*

nerden ***geldin****? nerden* ***yerleşdin*** *(105)?*

niy itdin *domatisi,* ***serdin mi*** *(252)?*

sen ağacın ucuna ***çıkdın****, dalı kesiyon, şimdi düşecen. / sen benim düşecēmi bildin, ölecēmi de bilecen (256).*

taman beni ***genceltdin*** *anne (356).*

yoğ ōlum sen burada ***dōdun*** *burada* ***böyüdün****, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin.(391-392)"*

Aşağıdaki örneklerde kendisinden sonra gelen olayın nedenini ifade etmek için belirli geçmiş zaman ile çekimlenmiş bir fiilden yararlanılmıştır.

ey insan ōlu beni ***gurtardın*** *madem eer başın bi dara gelirse gine bu daşın üzerine çıh çağal gardaş diyi çaır. ben nerde olsam duyarım, gelirim (121).*

-sen mısıra getdin mi

+ben de getmedimde

-e, ne demeg isdiyon

+e, sen benden bir datsız dussuz laf ***isdedin*** *ben de bu lafı getirdim sana (15).*

Aşağıdaki örneklerde kızgınlık, hesap sorma anlamları baskın durumdadır.

aman vara vara vardım ıdı, "gıprısı makaryos buladıyodu sen benim yuvayı mı ***buldun*** *buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

anası malamat oluya, niye nen ***örettin****, biz nen çalmasını bilmiyek (375).*

beni ***duydunmuduymadınmı*** (393)?

beni mal mı ***etdin*** *torunnarına vursana adımı (407).*

böyle, avrat lafıynan guş tüyü… tüylerimizi ***aldın*** *gonak* ***yapdın****. bir gāmaz geldi götürdü (253).*

gorie nie asger ***gönderdin*** *ya (308)?*

ne diyin ***ohumadın*** *o duaya taman (317).*

-niye buna sabah adar löbet ***bekletdin****?*

+ben bekletmedim çavışım.”iki tokat çekiledi gulaımın dibine (336).

niye gülüyon? beni ***ohumadın mı****?*

seçimde hile olsa bilene sen imzalamişin, ***annadın mı****, göndermişin oruya, sen her şeyi gabil etmişin (104).*

sen ağacın ucuna çıkdın, dalı kesiyon, şimdi düşecen. sen benim düşecēmi **bildin**, *ölecēmi de bilecen (256).*

sen niye evlenseg ***oldun*** *(334)?*

seni donuscuk, dünden ***geldin*** *bana bildiklik vermüyodun (400)*

şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki “o ne” dedi, “biz mahsum olacāmıza” dedi, “sen mi ***mahsumlaşdın****?” “yok” dedim. diyollar ki “herifin bideri gız ımış” diyollar (133).*

ulan niye orda ***godun*** *diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

ya musa, sen verilen tevratın filan yerini ***ohumadın mı****? senin garındaşın yusuf aleyiselam hazireti musa hiciret edeceği zaman beni de beraber götürsün meftamı diyey,* ***görmedin mi****? “gördüm. (98)”*

zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: “aman ne diyi ***çekdirdin****? (58)”*

Aşağıdaki örnekte küçümseme anlamı baskın durumdadır.

ne guruluyon? sayhı bir aç garnı mı ***doyurdun*** *(254)?*

Aşağıdaki örnekte şaşkınlık anlamı baskın durumdadır.

ondan kerime, burda bir adam mar. getdik. bir arhadaş götürdü, bir ahbap vardı. benim garnıma herif elledi mülledi. o yann itdi, bu yann itdi. ahmed ā dutdu bir sabın buldu. öfelerken gayrı, öfelerken, birez dalak ırahatlaşdı. köşkerlerin pizi olur ya,

vallaha bu gadar, kökü ağaç, bunu dutdu bir, iki, üş, dört kere sohdu. buadar sohdu garnıma. bi de burdan sohdu. iy oldu gitdi. sen nasıl ***ölmedin*** *diyiler (294).*

Aşağıdaki örnekte çıkarım anlamı baskın durumdadır.

valla ben seni öyle üş dakga içinde senin gılık gıyafatını nazarı tıkgatını celbitdim. gonuşduğun söze bir mütāle etdim. sen gılığına gıyafetine göre söz ***gonuşmadın*** *(64).*

Aşağıdaki örnekte tahmin anlamı baskın durumdadır.

ne oldu gene mi ***gördün****yohsa (126).*

Aşağıdaki örneklerde utanma, mahcubiyet anlamları baskın durumdadır.

bir şey var bah işde buralarda yanıldım ***gördün mü*** *(421)?*
taman beni ***genceltdin****anne (356).*

Aşağıdaki örnekte minnet, sevgi anlamları baskın durumdadır.

heyle ***bakdın*** *anne sen bu çocuklarına (433).*

3.tk kişi

ben bir afdalıg ord olacādım. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' ***durmadı****. ona yarin izin viriyılarmış. onun uçu bekledim yōsa ben bir afdalıg ord olacādım (260).*
ben çocūhan anam ***annatdı*** *(155).*
beni bir türkmen gızı ***öldürdü*** *(109).*
benim garnım çoğ ***acıkdı*** *garnımı doyuruyum da hemen padişahın yanna gideceğim (89).*
birbirni ***biyendi*** *(33).*
bizin eses çetindi soy ismimiz, ***denişildi*** *(297).*
bu gemiyi benim elimden ***aldı*** *(169).*
çocuk bi kāda bir möür ***basdı*** *ben üsdünü yazdım (181).*
düün de lormal bir düün ***oldu*** *işde, davıllı zurnalı he (27).*
galib ā bana cibelik ***verdi*** *(201).*

*getdi, gaşdı, getdi. elimden **gayboldu getdi** (424).*

*gıllangışlar **geldi** (183).*

***hasda m͡ oldu**(270) ?*

*hindi gız **geldi**, gız "ana götüreyim" deyi, getmedim (107-108).*

*itin **geldi** müjdemi ver (291).*

*lan **öldü** mü?(147).*

*nö͡ o hayr͡ ola baba? **nö͡ oldu** (34)?*

*o **dıkıldı, çıkdı** ben gelirken (270).*

*o gadar **galmadı** yavrım, çok tedavi oldum. filimimi aldırdılar. çok şükür. gablıciya getdik. genşlikden var ıdı bende sızı, romatizme, üsdunüzden yırah (280).*

*sonra bu **dōdu** (134).*

*şindi **zengin oldu,** biz fakir olduk, bu bize bakmıyır (19).*

*şu yi͡en bana yabancı **gelmedi**. şiye de benzetdim ben (252).*

*yāmır çok **yādı**, gıcı **yādı** (20).*

*yedi eylulda memmed **oldu**. sene dolanda altı eylulda ömür **oldu**, ikiz gibi. allah etmiye (357).*

*yok, **telifan etdi**. yarin çıhıyılarmış (260).*

Aşağıdaki örneklerde belirli geçmiş zaman ekiyle çekimlenen yüklem kendisinden sonra gelen cümledeki olayın nedenine vurgu yapmaktadır.

*ben, osman efendi **emretdi** çalıyurum (392).*

durdu memmet it aramia͡ getdi. boncūnuznan gurdunuz gayboldu ya (291).

*yavu canım **istedi** vurdum (112).*

Aşağıdaki örneklerde hayıflanma, kızgınlık anlamları baskın durumdadır.

*benim genşlīmi **söndürdü** o (183)!*

*ō͡le bir gonşuya gedemiyom. esgiden gederdim. hem de **oturağ etdi** beni sızı. bu tarafımı **zayiflatdı**, golumu (280).*

Aşağıdaki örneklerde çaresizlik anlamı baskın durumdadır.

*ne söyleyek babam? söylüyecek bi şeyimiz yok gayrı, **galmadı** kine (47).*

Aşağıdaki örneklerde şaşkınlık anlamları baskın durumdadır.

*vallaha bana bi şey **oldu**, galbim duracah (139).*

Aşağıdaki örneklerde çıkarım ya da sonuca bağlama anlamları baskın durumdadır.

*aynayi eline aliyür bu gene, gök yüzüne bağıyur, yoh. denize bahıyur denizde yoh, havıya bahıyur, havada yoh. garada yok. "makyacımı **beenmedi**" diyür. hoş görünmese göstermezmiş (126).*

*"**ütüldü** m arhadaş?" "**ütüldü**," "bem bi mısır ekeceğim, bu da donuz olacak, bem bunu goğacağım." hazırlanmış gayrın. ordan hark hurk geliyormuş. "arhadaşlar bu donuz mu?" "donuz" "hıh, al, donussa donuz!" vurmuş. böyle bir adam da **vuruldu** (152).*

Aşağıdaki örneklerde tahmin anlamı baskın durumdadır.

*"abla sen isdiyullar" dedi. diyinci, hiç bi şey aklıma gelmezdi, galp olunca adamda, dedim: "heralda babalarına bir rahatsızlık **geldi**. (332)"*

*şu bebek çiçeği. şu bir güzel idi, şordaydı, "galdırıyim de huraya şeydiyim." dedim. getirince örselendi mi ne **oldu**, böyle **oldu** (156).*

Aşağıdaki örnekte minnet, şükür anlamı baskın durumdadır.

*acılı oleyim **geçmedi** kine allaha şükür, şindiyeçe bir acı görmedim (436).*

1.çk kişi

*arhadaş bi dene **bulduh** (292).*

*baba ne yapıcin vazifeni yapdın ne yapıcini deel mi? **yedik**, garnımızı doyası **yedik** (20).*

*bi bahdım beş gişi geldi, sahat om birden sōna. yatıyurduk kahdıg oturduk. "senin ōlunu, biz anarşit olarahdah **dutduh**" dedi. öyle diyince aman yürēm gopdu. "valla anarşit ōlun, ōlunu **dutduk"** dedi (298-99).*

*bin dokuz yüz atmış sekizde bunun avına **başladıh** (291).*

*biz **annaşdık**, biz isdiyok (437).*

*biz goyunculuğu **tergedik** (79).*

*böyle böyle, biz allaha **söz verdik**. sen ne dersin? siz böyle böyle. ben daha aklım erdiğinde söylemişdiniz, **söz verdik** deyi. o sözünüzden ne cayyonuz? ben gaderime razığım (90-91).*

*bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. ıras gesseniz̆ idi, o bazlama da datlı olurdu. büyön de **yapmadık** ekmek yapıcıyık diyi (47).*

*cesaret edip de **isim vuramadık**. çok beledim memmedi (335).*

*esgiden burda odun ocaı̆ var ıdı. sōna bu soba çıhıncaız bunu **gapatdık** (164).*

*hiç birine **vermedik** adımızı. furmiyek dedik, bunnar furdular (251).*

*isdambuldan arıyoruz. hanım̆ efendi, işde, bis̆ size böyle bir şey **gönderdik**, gadın **gönderdik** bayan **gönderdik** (29).*

*iş için **getdik** (204).*

*o gün bir aşiret köyüne **getdik**. orda bir şey bir şey **ȫrendik** (288).*

*onnar sıcaă dayanamaz. biz **dayanamadık** (260).*

*padışahımızın selemini **getirdik** (441).*

*pulis efendi biz neriĕ gideciik̆ n̆ āpacıyık? köşelerde **galdık** (174).*

*şevk̆etlim filan zaman biz bir ava **getdik**. orda böyle böyle oldu. ondan beri boğazından yudum geçmüyor (206).*

*tomatis **ekdik** (47).*

*yoğ inein̆ ardına getmiyim çobanımız var. ufak bir çocuk **dutduk**, on̆ iki on ̆üç yaşında. o yayyır, getiriyır (51).*

*yok getmedim. hı, ȫsüz **böyüdük** (57).*

Aşağıdaki örneklerde kendisinden sonra gelen olayın nedenini ifade etmek için belirli geçmiş zaman ile çekimlenmiş bir fiilden yararlanılmıştır.

*biz buruya ıssı yere **gonduk** kine tanışalım (65).*

***ohumadık** kına bilem yavrım (408).*

Aşağıdaki örneklerde cümlede bildirilen olayı kabullenme anlamı vardır.

*biz bu sene **yazıldık**, gurrada **çıkmadık**, haca allah izin verirse gedecēdik. yeni yıla da dediler ki "hanımınan gedersen daha iy olur, daha raha olun. bi de hanımı götürmeg için gedecān. onun için eline bi fursat geçdi senin, hicaza getmesen dahi allah senden bunu sormaz. biz de özel sektöre **muracāt etmedik** (20).*

*genç miyik? **gocadık** artık (273).*

*valla **unutduk** getdi çocūm bire. gaç ken öylü oldu **unutduk**. dedikse bile geldi geşdi hepsini **unutduk** (273).*

Aşağıdaki örneklerde hayıflanma, çaresizlik anlamları baskın durumdadır.

*gene de cin fikirliydim böyle, şindi **yaşlandık** (413).*
*gızlımızda gün **gördük** mi ki, yok onu da **görmedik** (432).*
*şindi zengin oldu, biz **fakir olduk,** bu bize bakmıyır (19).*
*valla, davşanı **galdırdıh** amma, fagat **vuramadıh**, köpein peşinde **dolandıh** (291).*

Aşağıdaki örnekte kızgınlık anlamı baskın durumdadır.

*gök **görmedik miyik** biz? senin ne yapdığını biliyok (104).*

Aşağıdaki örneklerde şaşkınlık anlamı baskın durumdadır.

*ayı olarak biz gızı **verdik**, bu insan. bu ne biçim iş (92)?*
*yani **şok olduk**, ne aıt ne bi şet, birdenbire oluncu (332).*

Aşağıdaki örnekte varsayma anlamı baskın durumdadır.

*goya şiyin üsdüne **yazdırdık** hacının (341).*

Aşağıdaki örnekte hesap sorma anlamı baskındır.

*ana ne dedin de **dutmadıh** senin yahu (209)?*

Aşağıdaki örneklerde mütevazılik, mecvut olayın çok önemli olmadığını ve hatta sıradan olduğunu bildirmek ya da mahcubiyet anlamı vermek amacıyla belirli geçmiş zaman çekinin şahıs unsuru birinci tekil kişi yerine 1. çoğul kişi eki ile kurulmuştur.

*apdiynen şakir var ıdı, bunnarın evel ışgıyeleri. şakiri bilirim. şindi ona biz **yetişemedik**. sonuna, ben, yani bunnar hapse düşüp çıkdıkdan kiri, ben yani yetişdim bunnara (349).*

*bu köyde dōdum, bu köyde **adam olduk** (314).*

*seni de tapız **oturtduk**, yasdık goyseydig iyiydi (433).*

- nası vurdun yi͡en?

+bi, bi da͡a, ikisi de düşdü.

- lan elindeki tek tüfek.

*+ ya **vurduh** işde.*

*ya bizi aldı bi gülme. yabancılar da var, ya gıpgırmızı **olduh**. gelene gadar, dolmuşda, bennen gafa buldular aga (147)!*

*… ne bilim **olmadık**, safra kesesinden (27)…*

*tallada takımda **gezdik** işde (267).*

*yalınız fāri efendi böyle yılda de͡el de heç ͡olmasa ayda gardeşim gezmi͡e gel, köyündür. tarlanız bura ōlum. to͡umunuz ora amma tarlanız burda. topra͡ı biz **verdik** size (141).*

*ya **vurduh** hep suda gitdi, za͡arımız olsa alırdıh. fizanda gidene sıhıyın. mahsat sıhdı desinler (147).*

Aşağıdaki örnekte kalıp bir söylem belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiştir.

hoş geldin ya isanōlu.

*hoş **gördük** (304).*

*irezillīnen de **geldik** geçiyek (57).*

*tarlıya takımı satdı. bunara bi şe düşürtmedi agam. **geldik** sefilik **gitdik** sefilik (434).*

2.çk kişi

*püsü͡e **bakdınız mı?** püsü͡e çıkdınız bakdınız mı (47)?*

*siz de **geldiniz**, zilin zibilin içinde, gusura bakmayın (157).*

zaten tansuyonum yüksek ***getirdiniz****, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına (300).*

Aşağıdaki örnekte hesap sorma anlamı vardır.

e niye ***vermediniz*** *(144)?*

3.çk kişi

aha gafamdaı yālıı dünden ***verdiler*** *(317).*

deruni dilden ve cānı gönülden çok sevgili nişannım, beni goğa goğa ***dutdular****. elimi golumu* ***bağladılar*** *atın üsdüne (206).*

tilki ben vurmadım, arhadaşlar ***vurdular*** *(286).*

valla, taam, bu adamlar üş günden beri benim burda galdı amma şindik filan yere ***getdiler*** *(220).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma anlamı baskın durumdadır.

yok yok getmedim ogula. ogula mı ***gönderdiler*** *beni (251)…*

İkinci Dereceden Doğrudanlık

1. tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

iresime vurulmussun iresime ***geldin*** *(194).*

3.tk kişi

adamcaız dörd elli ***oldu*** *şindik (201).*

ali yüksel var ıdı ya, evvelki sene öldürdüler. o şeyin orda bire, bir emekli gomser ***öldürdü*** *bire. şu gasabın ōlunun emmisinin ōluydu bire, o (353)!*

at devri o zamannar vesayit yoh. elli yedi, zatan bu ***furuldu****. benim dediğim de elli beşde (65).*

bak şuna. emmin ***n etdi****? bu allahdan irefak mı? o gadar parasını* ***aldı****, ağırlığınca altının* ***oldı****. bu yaḳışır mı (209).*

bana el lira ***gerağoldu*** *(415).*

benim gardaşım, annem, babam hepisi şeye ***getdi****, hicıza* ***getdi****. ben aıtliyim maıtliyim. ben çıkmam dışarie(419).*

bilmiyek kim oldūnu, işde kesikkeliden. oruya gocuya gitdiydi. zorna verdilerdi yani oruya. şindi o vardıı adamdan bi gızı ***oldu*** *(349).*

bin dokuz yüz gırk ikide ***öldü*** *babam (113).*

bizim telefonun ***ödü patladı,*** *çalmaz oldu (182).*

böyle acı filan da görmedığından adam çok ***söyledi*** *(243).*

böyüg ***öldü****. gırk beş yaşında, gırk dört yaşında* ***öldü****. böyüg ısmayilim mar ıdı taman. on sene* ***oldu*** *mu hüsne (341)?*

bu esgere ***getdi geldi*** *yavrım (432).*

bu neden ***ürkdü*** *(430)?46*

çocuk elini öper beş dene dünyada var. üş danesi ***mefat itdi*** *(96).*

çocuk memur udu, o taraflara işde, getdi elbeyliyi öte de, orda daha çok memur var uzun hasannı (354).

çocuklar mı? bilmiyem işde, an ufaı bu. ötekilerin ōlu gızı ***yetişdi*** *şükür (432).*

çocuu ***durmadı****. yedi yaşınaçayedi* ***gurban eyledi,*** *gardaşım (381).*

çocuuma bir avrat ***verdi*** *allah, gurban olduum. ordan, ısdambuldan* ***evlendi,*** *hahım hatın, hatirimizi de sayar (318).*

ekseretle angaralılar çok ***yatdı*** *(260).*

emmim namaza ***dıkıldı*** *haydı gaçak (409).*

eşşeğ arısının delikden çıhdına ***döndü*** *maşşallā (160).*

galōlu paşa dellerdi, babamın amcası var ıdı, bin dokuz yüz elli ikide ***öldü****, yüz küsür yaşında. o da o zaman dōmuş umuş (351).*

gaş sene ***durdu*** *hökkeş? dört sene mi* ***durdu*** *(153)?*

gaynana ***söyledi*** *bunu (200).*

gırbızda esgerdi. yirmi dört gün izinni ***geldi****, benim lafım üzere (82).*

göşdü göşdü, *temel neyin* ***galmadı*** *(113).*

hah şindi işde ***oldu*** *(380).*

hazireti musa allahı bulmuya ***gitdi****, ben buldum (100).*

heç ***ālamadı*** *(363).*

herkişin tarlaları gendinde daha, ***pelinmedi*** *(434).*

ikinci hanımı alınca, hanım babası evine ***getdi*** *(380).*

inām ***buzaladı****. gımızını bişirdim. o da dişi senin adını, vurdum, türkan şoray (407).*

irbeemi donuz ***çaldı*** *yetişin (409).*

*keman çalınıyor, hoca **geldi**, ders veriyor padişahın kızına (167).*

*kim **götürdü** seni (429)?*

*maraşa mı, dā öte mi bi yere, bu, asgerin şiyini **götürdü** (69).*

*o bir tavık hasdalīna **dutuldu** ya orda (260).*

*o da oharı köyde motur **devrildi öldü** (89).*

*onun avradı gözelimden idi işde, datlının gızı, **boşadı** onu, onu **ayrıldı**, onu **salk etdi** babası evine. bunūnan ıdı, **ayrıldı**, şindi başgasını **aldı** (369).*

*orda, niyazı bey iyisini bilir, oranın, çok **galdı**, müdürlük **yapdı** (71).*

***öldü** geden sene. dörd aylīdı. bu yil de bir gızı **oldu** gene (59).*

***öldü** sen sāol gardaş (378).*

*öyle bir ekin **oldu** kine, yani şindi görsen heç inanasın gelmez (381).*

***permeperişan oldu**, yanı sürünüyor (95).*

*sabānan o dağdan, hocam, bi adam **endi** (94).*

*şebeş… şahıtlının torunu **evlendi**, şeyin yussufun. dört yüz elli milyon toplanmış (144).*

*şekeri duyuşun **avındı** (367).*

*üş dene gardaşım marıdı. üçü de **öldü**. sana ömürler **mefat itdi.** işde bu! üş dene gız galdık (107).*

*yahu sen merdivannarın birincisini, ikincisini, üçüncüsünü, en son merdivanı çürük yapmışın. gızın da o çürük merdivana basınca, **düşdü** golu **gırıldı** (288).*

*yav burdan, burdan bi yayan adam **geşdi** mi (229)?*

*yetik gızı **öldü** (164).*

Aşağıdaki örneklerde belirli geçmiş zaman eki aynı zamanda geniş zaman işlevinde kullanılmıştır.

*allah görsetmiye, haydi bi şey oluversi **getdi** (268).*

*loğ fakılarda kim **galdı** ki bilmiyırım (340).*

Aşağıdaki örnekte tahmin anlamı baskın durumdadır.

*annesinin tavsiyesiyne **buldu** zahir (27).*

Aşağıdaki örnekte cümlede bildirilen olayı kabullenme anlamı vardır.

hasan ā ırahmetlik ölmeden, "gırk dört sene olmuş avrat, evleneli." diyırdı. aha üçün d içind ***oldu*** *gendi öleli (252).*

Aşağıdaki örneklerde küçümseme, aşağılama anlamları baskın durumdadır.

öyle avara oturullardı, şimdi çalışgan ***oldu****, bu kümbet. avara zonzon oturullardı (340).*

şimdi ***gıymata geşdi.*** *evelden hazlanmıyırdın (263).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma anlamı baskın durumdadır.

güççükken bu çok akılliydi bu, şindi ***ariye getdi*** *bu (332).*

Aşağıdaki örnekte çıkarım ya da sonuca bağlama anlamları baskın durumdadır.

silahın ucu bi yere dahıldı ***bell oldu****: sert (449).*

Aşağıdaki örnekte kalıp bir anlatım belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiştir.

gızım etmağın aylar ***oldu*** *yıllar* ***oldu*** *dana sen çıkmaŋ (419).*

1.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

2.çk kişi

nasıl ***gurtardınız*** *ermenileri fırasızları burdan (70)?*

3. çk kişi

bazar günü burdalardı. cümürtesi ***geldiler*** *bazar günü* ***getdiler*** *(252).*

birini de şeyde ***öldürdüler****, o tartışmada, acık aklım yeriyır (354).*

bizim hökümeti tehdid ediye, bizim dövletimiz ***tehdid etdiler*** *(385).*

bizim memmedin gızının birinin üsdüne ***oturdular*** *şuruya (38).*

bizim şimdi burda bi gaş dene sondaç ***başladılar*** *(69).*

bobasından düşen tarlayı ***belmediler*** *(104).*

bu köy çoh esgi. her tarafın ismi denişildi. bu köyün ismini ***denişdirmediler*** *(295).*

esgiden hep ölmüşlerin adını furullardı. şindi kim arz iderse o goyuyor yani. bunnar benim ismimi ***goydular*** *(271).*

furmiyek dedik, bunnar ***furdular*** *(251).*

goyunu ***getirdiler*** *kesiciler (201).*

şimdi hepsi de insancıl ***oldular****,* ***düzeldiler*** *yani (72).*

şindi şuan için bu sene, bizim burayı bir guş cenneti olarah ***ilan etdiler*** *(286).*

üsdüne su ***dökdüler*** *yāmır yādı (181).*

vierdik. ablamı da ***vierdiler*** *(301).*

yemediler *bu sene, bi dene* ***yemediler*** *(97).*

Aşağıdaki örnekte kızgınlık,eleştiri anlamı baskın durumdadır.

gömgō̄ suyudu. na gadar güzel suyu vardı, içerdik. ne mikrobu vardı ne bir şey varıdı. yani şindi dere köt oldu. tarla suluyacık diyi ***gurutdular*** *(272).*

Üçüncü Dereceden Doğrudanlık

1. ve 2. tekil kişi örneklerine rastlanamıştır.

3.tk kişi

bakdın mıydı mezerlik görünürdü ama her taraf bina ***oldu****. hiç bi yeri görmez oldun, bura gibi (27).*

bulutlug ***oldu****. hamır ayı der buna, baksana bu ay dıkılınca incirler* ***yetdi*** *(382).*

burda pambih ekilir bir, başda gelen pambih. ondan sōna millet bu beyas sinek davasına mısıra ***düşdü****. mısır būda, arpa ekellerdi esgiden. arpayı galdırdılar şindi (142).*

erzurumlu memmet yavuz isminde bir, bilgili bir alim garşıyaha müftüsiydi. adananın müftüsü ***öldü*** *orda. o zaman, seksen yedide onun yerine hemen garşıyaha müftüsü* ***geşdi*** *(139).*

esgi musulu, ondan sona üşdepe ***oldu*** *(66).*

esgiden böyle ırahatlık yōdu. şindi ortalık ***iy oldu****. n ōlucu (273)?*

esgiden portagal denirdi soradan fortagal ***dendi****. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).*

esgiden vurucu gırıcı, böyle hırsızlıkları çoudu. yola çıhallardı mesela, düellerdi. elinde neyin varsa savışır gidellerdi. şindi o ālakları ***getdi, kakdı*** *yanı (349).*

hep köydeyim. esgiden çifcilik yapuyoduh, şimdi yeyib içip yatıyoruh. çifcilik sıfıra ***çıhdı*** *(144).*

hukumetde bir garışgınnıg ***oldu*** *(82).*

kırk birde kırk ikide mi ***oldu****? böyük zenzele* ***oldu****. böyükleriniz bilir. çok böyük zenzele* ***oldu*** *türkiyede (78).*

küşne denilen bir şey var ıdı, öküz yemi. bu piriş sonrarak ***çıkdı*** *(415).*

onu taman köfte yapan şöyle. yani inein varsa yiyecek çocūm. bi şe ***galmadı, tergendi*** *onnar. sabah kahıyon çayını bişiyon, içiyon ondan sōra öylen yemē hazır ediyon. bulaşını neyi yıhıyon (273).*

şindi bir fayaz ***çıkdı****, fayaz. zehremiz* ***tükendi*** *(44).*

<u>şindi</u> saplıcan ***oldu****, sulu zatürre* ***oldu*** *deniliyoru. o zaman garavurgun dellerdi. saplıcana garavurgun dellerdi (315).*

<u>şindik</u> şifer ***oldu*** *ya, o zaman at arabacı, arabacısı deniyordu (201).*

urasa… <u>şindi</u> onnar ***kakdı****. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi geçellerdi. dokdur mu var ıdı (271)?*

vallaha o modalar gardaşım ***kahdı*** *burdan. esgidendi yani, çoh esgiden, bizlerin çocuhluh devrinde. yüzüne alı örtelerdi, türkü söyler söyler gınayı yaharlar. şindi o modalar* ***kahdı*** *(144).*

yok yok avınan avınan. evel serpme vardı atuyuduk böyle serpmeyi, <u>şindi</u> av ***çıkdı*** *(268).*

yokarıda melmeket birez de dar ıdı o zaman, <u>şindi</u> tabi ***bolardı*** *(193).*

Aşağıdaki örneklerde varsayma anlamı ağır basmaktadır.

esgiden bu köyde bi düün ***oldu*** *yohut yabancı bi köyde bi düün* ***oldu****, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da çıhardırdıh. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik (74-75). mesela*

susam diyi bi şiy bar biliŋ? böyle buyday yoğudun. o zaman üç güleg ekerdin. ne ***verdi****? bire on* ***verdi*** *(79).*

Aşağıdaki örneklerde eleştiri anlamı baskın durumdadır.

şindi dōru yola gedeceiz. dōru yola getmek de çok ***zoraldı*** *millete (258).*

şu neden garışık? düzensizlikden ***garışıg oldu*** *(258).*

Aşağıdaki örnekte minnet, şükür anlamı baskın durumdadır.

*şindi hamdossun, ganal **çekildi**, baraç da yapılınca suyu bulamuyo kimse ha (295-296)!*

1. ve 2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*burda pambih ekilir bir, başda gelen pambih. ondan sōna millet bu beyas‿sinek davasına mısıra düşdü. mısır būda, arpa ekellerdi esgiden. arpayı **galdırdılar**şindi (142).*

Aşağıdaki örneklerde ise ek bitmemişlik görünüşünü işaretlemiştir. Belirli geçmiş zaman eki kimi durumlarda geniş zaman eki işlevinde kullanılarak bitmişlik görünüşünü işaretlemeye devam etmektedir.

*babam ırahmetlik salmadı, hē, **ohumadım**. ohur yazarlıum yok (51).*

*hele ben utangac **oldum**. oadara şiyin altından girer üsdünden çıhardım. şuruya otururdum, yoruldum mu, "şunu diyeceniz" derdim, onu dellerdi (36).*

*ne biliyim **ohumadım** amma ohumuş gibi bilirim maşallah (279).*

*on yedi yaşında **evlendim** (282).*

*yokarıda melmeket birez de dar ıdı o zaman, şindi tabi **bolardı** (193).*

*yüze varası oldum. belgi yüze de **vardım**. görgümünen iki yüz **oldum** (160).*

*zaten hayatımdan **bezdim** (122).*

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerin tamamında olaya tanık olan ya da olayın gerçekleştiğinden kesinlikle emin olan konuşur olayı hikâye etmektedir. Amacı olay hakkında bilgi vermek değil onu bir olay sıralamasına tabi kalarak hikâye etmektir. Ayrıca tüm örnekler görünüş özelliği açısından ekin temel görünüşü olan bitmişlik ifade etmektedir.

Birinci Dereceden Doğrudanlık

1.tk kişi

*"acele nenem gelsin" dedi, **gorkdum**. "hasda m oldu" dedim. "anası." haydı Paris pandiras geldik (270).*

adam bir, bana mekdüp yazdı ki "arhadaş bi dene bulduh." bem burdan derhal ***atladım***. ***vardım****, efendim, köpē aldık, özel arabeynen buriᵕ getirdik (292).*

adlieye bir mahkim götürdük. o arada getirdiler, gulüp sığarası o ᵕzaman meşhurdu, yanı çoğᵕ içilen bisᵕ siğaraydı, dutulan bi siğaraydı. bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine ***gatdım*** *(72).*

aklıma gelüyür. ***āladım*** *bür gün dedim ki,* ***geldim*** *köve hep çocuhlar elinde çanta, ohuldan geliyür, "ben de ohula gedim baba" dedim. "ohulda ne işin var," dedi. işde böyle yetiştik, böyle galdık. ohumuşluᵕum yok (185).*

aman vara vara vardım ıdı, "gıprısı makaryos buladıyodu sen benim yuvayı mı buldun buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elimᵕ aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi ***alamadım*** *(333-334).*

anşe ablam ölük, oraya ***getdim****. o ölmüşᵕ üdü oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

asgerden ***geldim****, bir sene sōna* ***evlendim****. allaᵕın emriyle getdik. akrabamᵕ idi. köyünden gız isdedik. gız da benim akrabam allah da yazmış. bize verdiler. bir ata bindirdik, beş tarafa bayrahnan geldik (142-143).*

at ᵕarısı var, biliyon mu, böyüğᵕ arı. ben de ***bizzikliyivirdim*** *delīni. çöp sohunca, arhadaş, arı beni aldı, heᵕ heᵕ heᵕ hey! her yanarım şişdi (76).*

ava getdik. tabi arhadaşlar, ikisi şöyle yan yana oturdu. ben de afedersin, dineldiim yerden ārı su döküyördum. tüfeᵕi ***dayadım*** *bir ardıç kütüüne "veysel veysel davşan geliyör" dediler.* ***bahıverdim*** *şöyle ellᵕ atmış metire var. şalvarın baını* ***goyveriverdim****. tüfeᵕi bir* ***gapdım****,* ***takılatdım*** *annının çatından dēdi. davşan yıhıldı. ben şalvara işemişim yani biliyon mu (311)?*

avlağa ***getdim****. o çocuk varᵕ ıdı. boᵕazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan. ayağını ta kökden ohardan gırdı. bu ama şiye çıkdı alana çıkdı. bi de ben* ***sıkdım*** *bi daᵕa çökdü. bir daha sıkdık derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... gerᵕ oharı ...* ***sıkdım****,* ***vuramadım****, sıkdık, sıkdık, getdi, yarıldı, düştü, vardık, doldurduk, oturdum,* ***bakdım****, bakdı,* ***bakdım****, başladı,* ***aldım****,* ***sıkdım****, değdi, vardı, geldi,* ***getirdim****,* ***bakdım****, burduk, sıkdık,* ***oturdum****, toplandık, varᵕ ıdı, vardık, çığartdı, yuğarlandı (101-104).*

bah ahşamᵕ ādar. sabādar başinda ***oturdum****. sabahdan da öylene gadar başında* ***oturdum****.* ***kahdım*** *namazımı* ***gıldım****.* ***şaşmadım****, cenab allah huzurunda (305).*

bana niye böyle küfür idiyen derken bana vurdu. ben de gendine ***vurdum****. biy yere* ***vurdum****. depīnen bi* ***çekdim****, bi daha* ***vurdum****. aız burun pers oldu (303).*

bavılı bi ***yohladım*** *ki bavılı gaḫacu yoh. ne ġoymuş içine bilmüyü (214).*

ben arabaynan ***geldim****, o gadar gabal* ***gelmedim****, atnan gelmiş ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok küçümüşüm. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da youdum (282).*

ben de varışın "kör sayıl" ***dedim****. çok* ***irezil oldum****. öyle deyişin filig ali ırahmatlık geldiinen beni gucakladı (256).*

ben ***geldim****, gene geldi. gene geliyü. "gedin" dedim bunnara, "hic ağlamaŋ (81)"*

ben hecin süvarisindeydim. hecine ***bindim****, atdan daha üsdün gaçar ımış (163).*

beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene gitdik. ***vardım****, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni garşıladı (64).*

benim avradın biri cırrıklı, bunun yoh. ***vardım****. "işde geldi gurdoğlu" didiler (65).*

bir çocuum kör olduyudu gözleri. üç ay kör galdiydi. çocuun gözünü ***aşdım****. o suyu dökme deseler idi dökmezdim, o çocuun gözü açılırdı. yüzünü* ***yudum*** *hemen gözü açıldı çocuun. he, kör olduydu. çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

bir gün posa ***gitdim****. posda birisi bi garacoğlan kitabı virdi (87).*

burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün ***getdim****. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

böyle mi yaşıyacaık falan derkenne bir zaman hasdaneye ***düşdüm*** *(164).*

böyle sıcakda ***kesdim*** *bir gün. sıcah, çatır sıcah. bir bulutdur geldi, yemē de yemediler yani, hemen (181)…*

dabancayı görünce bayılıvermişim. ama gayrı avradı "ismet!" bi baırdīnı ***duydum****. ayıhdīdan sōna gardaşıma ilkin amma* ***yerleşdirdim*** *(298-99).*

dedenin iniltisini duyardıh. yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. ***kalhdım****, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim.* ***bahdım*** *yoh. geri* ***yatdım****. "dede" diyince sesi durdu amma çoh* ***gorhdum*** *(171).*

dedim ki "ben böün bunnara bir yemek yapiim." bir yemek ***yapdım****. çocuh da tahdın üsdünde yatıyir. "gediyim bahıyim". bahıyim ki; çocuh heç ālamamış. çocuun gözlerini garınça yemiş. bōle ganın içinde galmış. gulahlarını yemiş. heç seslenmemiş. şöyle* ***bahdım*** *(176).*

diç çekdirdi bu. dişi intahaplıydı, getdi çekdirmiye.. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen;

saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da ***harb etdim, döüşdüm****: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos oluk. gırk gün yaşadı işde (58).*

doldurduh fişşei, tamam mı. saydıh gırh tane saçma var, bir fişşein içinde, büyük saçma, gırh tane saçma var. guşlar gonmuş, öveyik, tamam mı. gırh tane de yerde guş var. bi ***sıhdım*** *otuz dohuz tanesi galdı. saçma da bi tane artdı ya, saçma da* ***bahdım*** *onu tahıb ediyür, ā pat deyib o da düşdü (146).*

gördüm*. ben bunu* ***beenmedim*** *kine. ben böyle miydim? ezil gızıl olduh şindi.* ***beenmedim*** *amma babam vermiş bir kere. bahma şindi gapdıh goyürdük gendimizi (283).*

"hani peynir nerde" dedim. "tilkide" diyür. "valla bacım, gusura bahma ya, tilkin ne" anam ***bahdım*** *şöyle: anam burda bir leençe var. şöyle leençie tirki diyiller imiş yörükler (283).*

havlıyı süpürüyordum. yumag içi ***zannetdim****. yumag içi gibiydi. bōle tuvarlandı.* ***bahdım*** *ki altın. bize de bir misafir gelmişdi. şeyden yürüel köyünden.* ***gösderdim****. bahdı, "bu antıka" dedi. üsdünde iki tane heykel resmi var ıdı. ellerinde şōle çelenk var ıdı. cöbüne goydu altını. giderken de ben de* ***utandım*** *o altını ver demie, götürmüş müze müdürüne gösdermiş "on iki liriya* ***satdım"*** *dedi. getirdi bi de on iki lira verdi (170).*

hē elime gına ***vurdum****, başıma* ***vurdum****. bizim ötei öbür gıza* ***vurdum****. onun başı da gınalı (51).*

hiş daa görmediydim de o sene bir ***ıras geldim****. gübre atıyordum. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina.* ***bahdım*** *köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şōle. yahlaşmış da bize, yüz metire galmış. yani allah var hiç görmedik dah önce. moturun üsdüne çıhdıh. yaklaşdı yaklaşdı şōle bir dineldi şōle, bahdı. ben daha bilmiyom donuz olduunu. sonradan şōle yan döndü. yan dönünce* ***tanıdım****. iyice* ***göremedim****, elli atmış metire vardı ya sapdı şōle, tarliya sapdı. bir ekine gonduunu* ***gördüm*** *malazda.* ***oturdum****. ortalıg ışırken barabar bir gaz sesi geliyör. ben de etirafa bahıyöm. ortalıg ışıyıverdi kaz önümde. yörüye yörüye gelmiş, sudan çıhmış. suda yatmış demek ki. sudan çıhmış ekine gelmiş, sāti su da yüz metire ilerde (285).*

işde herkeş gezdiriyordu. dedi: "ben de gezdiriyim." bilmedi ki üsdüne galacaını. üsdüne galınca ben çekmedim, ayrıldım. evimi aldım gaşdım. neçeleriynen de en sonda bunun başına galdı. ben ***gabil etmedim*** *(162).*

köe ***gavişdim****. bi hırsız gelmiş köe, millet hırsızı goalıyor. evin birinin arhasında arı goanı var. şöle* ***bahdım****, biri boş. içine* ***girdim****. az sōna* ***bahdım*** *bi denesi geldi. adam geldi bizi gucahladı, arhasına. sardı beni; aldı gidiyor. bi* ***baırdım.*** *beni galdırdı, aşşā bırahdı, gaşdı, canını gurtardı (142).*

köprünün daşının üsdüne ***oturdum****. uyumuşum oturduum yerde.* ***yoruldum*** *ya. böyle tam aşşağı düşüyordum* ***ayıhdım*** *(139).*

mezere ***vardım*** *mezer eşiyollar (158).*

muhammedin gardaşının goyunu yitdi, bunun ōlunun. arıyıllar yok, arıyılar yok. ben de gendi gendime ona ***desdan etdim*** *(48).*

nışan oldu, ben bir ay dışarı çıḳıp da babamın yuzüne ***bakamadım*** *yani suşluluk gibi oluyur (201).*

o gadar galmadı yavrım, çok ***tedavi oldum****. filimimi aldırdılar. çok şükür. gablıciya getdik. genşlikden var ıdı bende sızı, romatizme, üsdunüzden yırah (280).*

o otu ***gaynatdım****. o otdan* ***işdim****. gorha gorha* ***işdim*** *amma.* ***yatdım****, uyuduydum āzımın içi şeker gibi olmuş. yenikden bi daa* ***işdim*** *o otdan. o ot bir tene avradı gurtardı ganserden, göçmennerden. geldiler benden hususu,* ***verdim*** *avrada. avrat hemen bir çörek getirdi bana siniynen. yarım kilo bir kilo şey getirdi, samırsak. bir tana bal gabaı getirdi (318).*

o zaman bir tütün ekellerdi. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh ***hasdalandım****. aynan bōle bir* ***hasd oldum,*** *çekiyorum (175).*

on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya ***getirdim*** *gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal* ***yidirdim*** *(110).*

“oria kürtcülere ***vardım****. gızlar başıma* ***çonuşdu****” dedi (230).*

öyle uyumuşum. anca ***gahdım****, bi danesi bi tokat vurdu,* ***gahdım*** *(141).*

sırt bile ***bulamadım*** *geyecek (157).*

sōlemedim*. telifanda sōdüklerini* ***söyledim****, kim olduunu* ***söylemedim****. biliyim söeni. o sinirinen ōkeynen… āşam* ***ōkelendim*** *āladım ıdı. ben* ***söylemedim****. söylesem ell altıya gedeceg ortalıh. ohur yazarlīm yok. “bir telifon geldi,* ***galdırdım*** *o da sōdü.” dedim (262).*

şindi geçen gün bizim avrada bi hikâye ***annatdım*** *(33).*

torpaı cırnakliya cırnakliya ***aldım****. gene de get diyin çok yavlardılar da* ***getmedim*** *(317).*

ulan niye orda godun diyi bunu elime aldım amma eyice bi ***döğdüm*** *(75).*

yedi ay sonra künyesi geldi, ocakdan yırak, öldü diye künyesi geldi. ahşam ikindin arası bir haber geldi. bahdık bir çīlık çımata çıkdı. neyi neyi derken rahmetlik hacının künyesi gelmiş dediler. ***vardım*** *şindi. ben de burdan* ***vardım*** *ki oturmuş, şöyle çamaşır sıyrıntısıynan üsdünde. anasının da bir gocası ölmüş (324).*

yok gadasını aldıum, sılıngaç olurdu demirden. hu içeri serin, buruya ***gurdum****, buruya* ***etdim****. oharı* ***çıhdım****, oharı somyeye* ***etdim*** *(165).*

Benzer diğer örnekler şöyledir: ***āladım****(279),* ***aldım****(261,347x2, 348,433),* ***asgerlik yapdım****(266),* ***atdım****(408),* ***bakdım****(417),* ***bāladım****(433),* ***başladım****(359),* ***bırakdım****(235),* ***bindim****(365),* ***bişirdim****(407),* ***buldum****(365),* ***çaldım****(336),****dayanamadım****(379),* ***demedim****(433),****dıkmadım****(348),* ***dilekce virdim****(338),* ***doldu****(362),* ***doldurdum****(348),* ***döğdüm****(75),* ***dökdüm****(97),* ***duydum****(261),* ***düşdüm****(420),* ***düşündüm****(417),* ***eletdim****(406),* ***elime aldım****(75),* ***etdim****(364),* ***galdım****(380),* ***gardiyenoldum****(348),* ***gedemedim****(357),* ***geldim****(338x3,354,408,422),* ***gelin oldum****(436),****getdim****(347,408),* ***getirdim****(348),* ***gıvradım****(437),****gızdım****(235),* ***girdim****(147),* ***giydim****(417),* ***gonuşdum****(357),* ***gorkmaya durdum****(380),****goydum****(406),* ***gördüm****(124x3),* ***gurdum****(348),* ***kesdim****(422),****kitledim****(348),* ***mātab olmadım****(363),* ***namazı gıldım****(371),* ***oğudūm****(364),* ***ogutdum****(364),* ***ortag oldum****(347),* ***oturudum****(371),* ***öldü****(362),* ***örtdüm****(380),* ***pelişemediler****(348),* ***rey vermedim****(346),* ***salmadım****(379),* ***şey etmedim****(363),* ***sordum****(354),* ***söyündürdüm****(338),* ***şoh oldum****(147),* ***terhis oldum****(266),* ***topladım****(366),* ***uğradım****(422),* ***varmeye durdum****(380),****vardım****(433),* ***utanmaya durdum****(447),* ***verdim****(315,406x2),* ***vurdum****(366),* ***yahlaşdım****(338),* ***yakdım****(348),* ***yandım****(359),* ***yapdım****(366),* ***yazdım****(181),* ***yazdırdım****(329),* ***yetişdim****(349),* ***yörütdüm****(82).*

Aşağıdaki örneklerde geçmiş zaman çizgisi üzerindeki olaylar tek tek değil bütün o olayların birlikte verildiği bütünlük olarak yansıtılmaktadır.

ben gendinden on yaş güççüm amma gendinden goca ***oldum*** *(282).*

ben iyilernen çok ***üraşdım****, iyi kimselernen (318).*

ben kengelde ***yayladım*** *(34).*

bir gardaşım mardı d ilgisizdi rahmetlik. enişdelerin yanında ***galdım****. o zaman çoh sitemler* ***çekdim****.* ***aç galmadım*** *amma çok* ***gahirler çekdim****. enişdemin birisi bana çoh zulumlar etdi. başımda daş yüledi mi yüledi. bacıcāzım da seslenip bi şey diyemezdi. ilk*

başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı isdedi. içimize girdi oldu bir yılan bize (133).

böyle bir iri hınzır heç ***görmedim****, tam sese gelen. it çekmiş gimi bizim üsdümüze geliyi (293)!*

gadın elbisiynen ***gezdim*** *memketde. datlılıhla bana bahılmadı. acı fikirlerle* ***gezdim*** *(63).*

geliyer, gediyer kelimesinden çok ***dayak yedim*** *(59).*

gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız ***alamadım****. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı.* ***alamadım*** *(110).*

ısmanaa, pambıa, gazmaya, garpız dikmeye, bunnara ***getdim*** *(162).*

neler ***çekdim****, neler* ***gördüm****. acı zor (158).*

nışan oldu, ben bir ay dışarı çıkıp da babamın yuzüne ***bakamadım*** *yani suşluluk gibi oluyur (201).*

o deleannı, o oğlumda genc imissim yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar bilmemissim. ***yandım yanmadım deel*** *de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı (339).*

özellikle türkan güercin, gız yazdı amma oriye. ben dedim ki "gelnin ismini yazma! hadi benimkini yaz" dedim. yani ben de tersine, esas, ***çekdim****, o genş diyi (29).*

seni öldürmie saldılar benim yanıma, ben çok kelle ***kesdim*** *böyle, sana gıyamıyom, get yörü (428).*

sizinen gırk gün zevgi sefa ***sürdüm****. beni içinizden en çirkininiz gessin assın (41).*

yalınız bi terörüslerden ***zopa yedim,*** *hepsi o (73).*

Aşağıdaki örneklerde süreklilik anlamı verebilmek için belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş fiiller art arda getirilmiştir.

aslını ***aradım aradım aradım*** *(67).*

dedim ki "ben böün bunnara bir yemek yapiim." bir yemek yapdım. çocuh da tahdın üsdünde yatıyir. " gediyim bahıyim". bahıyim ki; çocuh heç ālamamış. çocuun gözlerini garınça yemiş. bōle ganın içinde galmış. gulahlarını yemiş. heç seslenmemiş. şöyle bahdım. şu çoua ***bahdım. bahdım āladım. āladım.*** *çocuk öldü, size ömür olsun, gurban olduum allah ömür versin, öldü, çocuu kömdüler. ben, bōle gardaşıma emeg oldum, çocuum öldü (176).*

Aşağıdaki örneklerde minnet, şükür anlamı baskın durumdadır.

*acılı oleyim geçmedi kine allaha şükür, şindiyeçe bir acı **görmedim** (436).*

*hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi **yedim** neçe suyunuzu **işdim**. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd oturuyordum. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma anlamı baskın durumdadır.

*aman okulu nerde **gördüm** yavrım, okula selam söyleŋ. bu adamın da ohumuşculuu youdu, benim gimiydi. esgiden ohuma nerdiyedi (433)?*

Aşağıdaki örnekte ise kalıp bir anlatım belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiştir.

***yemedim** gendilere **yedirdim**, **geymedim** gendilere **geydirdim** (263).*

2.tk kişi

Aşağıdaki örneklerde varsayma anlamı baskın durumdadır.

*misal sen, benim, ōluna, benim gızı isdiyeceksin. amma seni ben tanımüyorsam misal, adanadan **geldin**, söz vermeden evel gelirim senin yanına, senin ayileni, yani bir gözden geçirrim şöyle (178).*

*on tane garı da alsa kiminen yatarsa, gadın hamile galırsa babası o adam amma sen dört dane goc **aldın** dördüynen de **yatdın**, bunun babasını nerden bulacaın (17)?*

3.tk kişi

*ağşamkı o yandan saldığımız malın dört beş tenesi höyle önünden geçiyor. "hele geç bağalım hele geç!" şöyle dönüverdiydim, surda çağşak var, çağşağın ordan o büyük mallardan ikisi **döndü**. geri **döndü** (103).*

*akraba ne yok, bir ihtiyar beni **bildi**. sen māmudun ōlusun, dedi (50).*

*arhadaşım bir garı **getirdi**. o bıçānan böle **bōnadı,** beni. ondan **ırahatlaşdı** (161).*

*at arısı var, biliyon mu, böyüğ arı. ben de bizzikliyivirdim delīni. çöp sohunca, arhadaş, arı beni **aldı**, he he he hey! her yanarım **şişdi** (76).*

atatürk telefon ediyor buruya: "ben geliyorum." allah bu kövlüler birikiyor: davıl, yani bȫle düün yapiyolar, atatürk gelecek, ***gelmedi****. āşam ādar bekledik (174).*

avlağa getdim. o çocuk var ıdı. boazın içinden geyik ***çıkdı*** *geliyor. bi* ***sıkdı*** *çocuk ayağını, ön ayağını* ***gırdı*** *burdan. ayağını ta kökden ohardan* ***gırdı****. bu ama şiye* ***çıkdı*** *alana* ***çıkdı****. bi de ben sıkdım bi daa* ***çökdü****. bir daha sıkdık derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... ger oharı ... sıkdım, vuramadım, sıkdık, sıkdık,* ***getdi, yarıldı, düştü****, vardık, doldurduk, oturdum, bakdım,* ***bakdı****, bakdım,* ***başladı****, aldım, sıkdım,* ***değdi, vardı, geldi****, getirdim, bakdım, burduk, sıkdık, oturdum, toplandık, var ıdı, vardık,* ***çığartdı, yuğarlandı*** *(101-104).*

babam bacılarna ***övkelendi****. bizi eşşeğe* ***bindirdi****. üçümüzü de. anama başını* ***verdi, çekdi****. oranın durağına geldik. ordan köğe geldik. hindiki gibi araba buraba da yoh. durağa getdik. tirene bineceğiz, köğe geleceğiz (157-158).*

babam ırahmetlik ***salmadı,*** *hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey* ***açıldı,*** *gurs* ***açıldı****, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

ben de ıssı bi yerde garpız posdan beklerken ***geldi*** *bu (63).*

ben geldim, gene ***geldi****. gene geliyü. "gedin" dedim bunnara, "hiç ağlamaŋ" (81).*

beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene gitdik. vardım, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni ***garşıladı*** *(64).*

bir ben galmışım. yanından ayırmazdı, dışarıya çıharmazdı, yedi gurbannan ***besledi*** *(156).*

bir gün aldıh çifdiyi o şeyleri doldurduh, donuz gurşunlarını. bi geyik tam bȫle daın üsdünde, şeyinde gidiyür yani görünüyür. bi sıhdım, aşşaı dōru düşüyur amma doguz on dene çamı ***sökdü*** *geliyür (146).*

bir gün bahdım: gapı taht ah ***dövüldü****. " miyese" dedi. heç heslenmedim. gelmiş bȫle nasıl yavlarıyor. içmiş zerhoş olmuş. gonşuları* ***getirdi*** *hep. gonşularına barabar içeri* ***girdi****. girince hatlayıp da şu elini hartadan ısırırsam, gannarın içinde* ***galdı.*** *benim yüreim acır mı sana! benim çocuumu garınçalar* ***yedi*** *de, sen möhdaç galdın da geldin. "ben getmem" dedim. anam* ***saldı,*** *falan* ***etdi****. biz getdik. herif bundan vazgeşdiydi (176-177).*

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç yediriyorduk, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür ***öldü****. ölünce… ben çoh hasdalandım. aynan bȫle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

*bizi anamdan **isdedi, vermedi**, biz de gaşdık. gaşdıg ama ey adam, o ohumuş benim tahsilim yok (175).*

*bizim hâlânın oğlu **geldi**, capbarının oğlu, en büyüg oğlu. oğlu da **oturdu** gendi de **oturdu**, şuriye oturdular (154).*

*canım gönülsüz gėder mi? gönüllü getdim de işde, ne biliyim. beni bi **isdetdi** vermediler. bu da çok orda burada gara sürtdü. mecbur galdım. gelenin önünü **çevirdi**, gelenin önünü **çevirdi**, **gara sürtdü** (35).*

*daha tamam beni **görmedi** bu. biz bunna evlenirik, hayatımızı gurarık (124).*

*dedim ki "ben böün bunnara bir yemek yapiim." bir yemek yapdım. çocuh da tahdın üsdünde yatıyir. "gediyim bahıyim". bahıyim ki; çocuh heç ālamamış. çocuun gözlerini garınça yemiş. bōle ganın içinde galmış. gulahlarını yemiş. heç seslenmemiş. şöyle bahdım. şu çoua bahdım. bahdım āladım. āladım. çocuk **öldü**, size ömür olsun, gurban olduum allah ömür versin, **öldü**, çocuu kömdüler. ben, bōle gardaşıma emeg oldum, çocuum **öldü** (176).*

*diç **çekdirdi** bu. dişi intahaplıydı, **getdi** çekdirmiye.. gedişin çekmediler inne ne **verdi**. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken **galdı**. duramayıg ārısından, gece **geldi**. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan **getdi**. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan **altalandı**. zeherlenik gimi **oldu**. tatanos oluk. gırk gün **yaşadı** işde (58).*

*dīne, çoh dartışmalı **oldu** efendim. ikinci denemede bizim çocuh gene **aday oldu**. yörükler ikiye belindiler. onnarın bir gısmı gene bizim çocuğa oy verdiler (70).*

*doldurduh fişşei, tamam mı. saydıh gırh tane saçma var, bir fişşein içinde, büyük saçma, gırh tane saçma var. guşlar gonmuş, öveyik, tamam mı. gırh tane de yerde guş var. bi sıhdım otuz dohuz tanesi **galdı**. saçma da bi tane **artdı** ya, saçma da bahdım onu tahıb ediyür, ā pat deyib o da **düşdü** (146).*

*ermeniler gelir, basar, burda ahıldaneleri var. girisōlu diyollardı ona. camiliyi basdılar, hepsini gırdılar geçirdiler, öldürdüler, hiç bi şey **galmadı** orda, o köyde. gızlarımızı getirdiler. apdōlunda oynatdılar, memeklerini kesdiler. çıhdılar, çıhdılar, çıhdıh, çıhdıh, **çıhdı**, getdik, getdik, getdik, getdik, **gonuşdu**, var ıdı, deiller idi, geçirdik, **geldi, geydirmedi**, ancayıdım, **goğdu**, vardık, **goğdu, dutdu, gelmedi,** bulamadıh, **getdi, getdi**, kahdıh, geşdik, içemedik, getdik, getdik, getmedik, oturduk, galdık, **geldi, oldu**, getdik, yapdıh, etdik, geldik, **çekildi**, yatardı, **gelmedi, oldu, geldi** (172-175).*

esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bȍrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan ***indi****, bizimki de* ***indi****. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh* ***söndü****. dedeymiş mearsa. ışşıh yanarken ȍle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

evin birinin arhasında arı goanı var. şöle bahdım, biri boş. içine girdim. az sȍna bahdım bi denesi ***geldi****. adam* ***geldi*** *bizi* ***gucahladı****, arhasına.* ***sardı*** *beni;* ***aldı*** *gidiyor. bi baırdım. beni* ***galdırdı****, aşşā* ***bırahdı****,* ***gaşdı****, canını* ***gurtardı*** *(142).*

gardaşım böyle bir aşşaynan bizim bir ilgimiz yok amma gadın ***gonuşdu****, biz ceap berdik (29).*

gaş sene ***durdu*** *hökkeş? dört sene mi* ***durdu****? dört sene öğretmen benim buramda* ***beslendi. beslendi*** *der iken aylığını* ***aldı****, burda yer burda içer burda kalkardı (153).*

geyig avına gitdikdi, o, herif ***geldi*** *a, garpız alacah* ***gırıverdi*** *cıgarayı içine* ***goydusardı işdi*** *(146).*

gozüm getdisıra gapanıyır. gozüm böyle miydi? aynabi gozüm üdü, evladım ***kor etdi*** *(159).*

hapı ben aradım da bulamadım. sȍna dedi ki osman, ***çekişdi*** *bana, "onu" dedi ondan sȍna "bırak. (29)"*

havlıyı süpürüyordum. yumag içi zannetdim. yumag içi gibiydi. bȍle ***tuvarlandı****. bahdım ki altın. bize de bir misafir gelmişdi. şeyden yürüel köyünden. gösderdim.* ***bahdı****, "bu antıka" dedi. üsdünde iki tane heykel resmi var ıdı. ellerinde şȍle çelenk var ıdı. cöbüne* ***goydu*** *altını. giderken de ben de utandım o altını ver demie, götürmüş müze müdürüne gösdermiş "on iki liriya satdım" dedi.* ***getirdi*** *bi de on iki lira* ***verdi*** *(170).*

hu boş elimi atıverdim idi bir zeytin oduna ***ıras geldi*** *(43).*

o arada adamlar daa dōru ***gaşdı*** *(23).*

o ısmayıl bizīnen ***yörüdü****, benim, bizim gurupdaydı, bizīnen beraber* ***yörüdü*** *seçimde (72).*

oğlum mardı. seksende, on dört senelik polis idi. diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok severdim bu adamı ben. anarşit vurdu benim oğlumu. çocukları ***böyüdü****, gelin yanımda* ***galdı*** *(71).*

ondan sonra ***goğdu*** *bunnarı müdür (44).*

öyle uyumuşum. anca gahdım, bi danesi bi tokat ***vurdu****, gahdım (141).*

özellikle türkan güercin, gız ***yazdı*** *amma oriye. ben dedim ki "gelnin ismini yazma! hadi benimkini yaz" dedim. yani ben de tersine, esas, çekdim, o genş diyi (29).*

*seksen yedide haca getdik, allah size de nasib etsin. yalınız bizim hanım nerdeyse öldüydü orda. şimdi otoböz*ler ***tıhadı*** *yolu. on kilemetire yolu, yatsıda çıhdıh, şafag atana, tan ğrırken zor gavışdıh.* ***endi****,* ***enmedi, patladı, gabardı,*** *vardıh, gıldıh, çıhdım,* ***bitdi, ışıdı, vardı****, oturdum, yoruldum, bahdım, getdik (139).*

süngüye beş dene mermiyi ***goydu****, silahı var tabiyi. benim göbēme* ***dayadı*** *(63).*

şindi garşılaşdık. azgının gardaşı zıya ***hücum etdi*** *şindi (23).*

şindi geçen sene gışın bize bir gadın ***geldi****. neyse hoş beş, oturduk. biz de böyle öylen sonu gene bir çay içiyorduk (29).*

şindi polüslüü ***gazandı****, ona da getmeden asgerlii* ***geldi*** *önce, oraya* ***getdi****. goya biz "masırafsız olur m ola" dedik, o da işde gene masıraflı* ***oldu*** *(52).*

tıngır tıngır arabanın sesi ***geldi*** *(51).*

ütüden dut, ondan sōna saç gurutma makinesinden dut, ne bilim artık hepisini ***sordu****. gendi* ***sordu****, ben yani bir, ben ceap berdim gelin* ***ceap berdi,*** *gonşular* ***verdi****. derken bu* ***getdi*** *(29).*

"vallaha bana bi şey ***oldu****," dedi, " galbim duracah."* hadi ***bayındı. düşdü bayındı.*** *galan şu daş mazanın sahibi* ***ıras geldi.*** *galan onda su var ımış, yüzüne dökdük mökdük. "eyvah" dedik, "avrad* ***öldü****." sonra* ***ayıhdı*** *(139).*

ya şalgam aldıh. pilasdik şeye goymuş, arha isdetme de inikdi, dedik: "lasdikcide şişirek" viraj alırken, o da inceymiş, ***gırıldı****, arabanın içine* ***döküldü*** *(147).*

Benzer diğer örnekler: ***açıldı****(318x2),* ***ahlıma geldi****(147),* ***aldı****(261,379),****āşam oldu****(414),* ***atdı****(417),****atıldı****(290),* ***atladı****(290),* ***bahdı****(285,302),* ***bakdı****(,379,385,433),* ***başladı****(291),* ***bırahdı****(132),* ***böyüdü****(266),* ***buldu****(294),* ***buzaladı****(406),* ***çārtdırdı****(412),* ***çıharıvirdi****(298),* ***çıkartdı****(366),* ***çıkdı****(365,366,414),* ***çıırdı****(262),* ***dahdı*** *(297),* ***daıtdı****(395),* ***daıtmaya başladı****(395x2),* ***dēdi****(311),* ***demedi****(413),* ***dineldi****(285,417),* ***dönderdi****(406x3),* ***döndü****(285),* ***döşedi****(331),* ***durdu****(290,393),* ***dutdu****(294x2,,298,380,413),* ***düşürdü****(44),* ***elledi mülledi****(294),****galdırdı****(364),* ***galmadı****(132),* ***gaşdı****(334x2),* ***geçmedi****(132),* ***geldi****(262,291,298,307,331,334x2,364x2,379,392x2),* ***gelmedi****(264x2),* ***ger aldı****(379),* ***getdi****(88,262,318,413,433),* ***gıvırdı****(302),* ***girdi****(334),* ***girişdi****(334x2),* ***gitdi****(302),* ***gopdu****(298),* ***goyürdü****(379),* ***götürdü****(307),* ***gurtardı****(,294,365),* ***hahdı****(294),* ***hasd oldu****(272),* ***höküm verdi****(339),* ***ırahatlaşdı****(294),****ıslatdı****(290),* ***ışıvırdi****(285)* ***iletdi****(379),* ***imzalatdı****(44),* ***isdifad itdi****(303),* ***itdi****(294x2),* ***izin vermedi****(297),* ***kesdi****(307),****kütüledi****(298),* ***mağlib oldu****(186x2),* ***oturdu****(364),* ***oldu****(132,144,266,291,414),* ***olmadı****(413),* ***öldü****(,143,272,412),****öpdü****(331),* ***oturdu****(311),*

parladı*(414),* ***pers oldu****(303),* ***sallandı****(261),* ***sapdı****(285),* ***sohdu****(294x3),* ***sõdü****(262),* ***söyledi****(261),* ***sündürüverdi****(298),* ***şöyl etdi****(298),* ***toplandı****(364),* ***üsdüme geldi****(380),* ***verdi****(266,318),* ***vermedi****(395),* ***vurdu****(,303,382,392x3),* ***vuruldu****(143),****yaklaşdı****(285x2),* ***yaklaşmiya durdu****(334),* ***yapdı****(379),* ***yavlardı****(379),* ***yazdı****(382),* ***yedi müdü****(407),****yıhıldı****(311),* ***yiyemedi****(417).*

Aşağıdaki örneklerde geçmiş zaman çizgisi üzerindeki olaylar tek tek değil bütün o olayların birlikte verildiği bütünlük olarak yansıtılmaktadır.

bir gardaşım mardı d ilgisizdi rahmetlik. enişdelerin yanında galdım. o zaman çoh sitemler çekdim. aç galmadım amma çok gahirler çekdim. enişdemin birisi bana çoh ***zulumlar etdi.*** *başımda daş* ***yüledi mi yüledi.*** *bacıcāzım da seslenip bi şey diyemezdi. ilk başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı* ***isdedi****. içimize* ***girdi oldu*** *bir yılan bize (133).*

çoh günnerimiz ***geşdi*** *bunnan (295).*

torunnara da annadırdıg amma unutduk getdik. torunnar ***böyüdü****, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

Aşağıdaki örneklerde belirli geçmiş zaman ekiyle çekimlenen yüklem kendisinden sonra gelen cümledeki olayın nedenine vurgu yapmaktadır.

burlarda yer galmassa biz ni yapalım? biz de işde buruya oturduk, buraları da biz tarla edindik. malı da burda batırdık, inekleri. malın yayılacağı yeri emmi dayı da ***sürdü*** *biz de sürdük, tarla etdik mesela onun uçun* ***batırıldı****. mal öyle* ***galmadı****. işde çifciliğe başladık (264).*

ya vurduh hep suda ***gitdi****, zaarımız olsa alırdıh. fizanda gidene sıhıyın. mahsat****sıhdı*** *desinler (147).*

Aşağıdaki örnekte cümlede bildirilen olayı kabullenme anlamı vardır.

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi ***öldü****, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim* ***bindi*** *üstülerine.* ***okuyamadı*** *öyle* ***galdı*** *(57).*

Aşağıdaki örnekte şükür anlamı bulunmaktadır.

"vay neyinen besliyecek?" şuyudu buyudu, bir sürü laflar ***şiy oldu****. ondan sonra allah* ***verdi getdi****, şügür, hamd olsun (33).*

Aşağıdaki örneklerde kızgınlık, eleştiri, hayıflanma anlamları baskın durumdadır.

ben memleketden geldiimde seyan ağanın tarlasına endim. biz çifçilik yapuyoduh, bütün kōlüler bize ***çalışdı****. şindi onnar ağa* ***oldu****; biz düşdük onnar* ***gahdı****, allah böyük (183).*

ne gün gördüm ki… çocuuduh, bizim gız gadar var youdum, gaçgaça gaşdık. burdan dedeliye getdik. gavır ***geldi****, fıransız* ***geldi****. burda hüyük var. hüyüe* ***yerleşdi*** *(172).*

ufacīhan verdiler beni. ondan sōna da gelin oldum. genç gızlıum mı ***oldu*** *kine bire yanim (436).*

"vay sultan! vay sultan! vay sultan! getmişin gayrı, ölmüşün sultan! vayh! ne ***oldu*** *anam sana" deyor. "bunun güççüken saçı vardı arhasında, dizinde. anasının bir gıziydi. segiz dene çocū* ***öldü****. bir ho* ***galdı****. kōde güzel olan bir hu var ıdı. ismi maya galdıyıdı. onun uçu maya deniyır (154-155).*

Aşağıdaki örneklerde süreklilik ya da süreç anlamlarını verebilmek için belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş fiiller art arda getirilmiştir.

adanadaki eziz bein eline getdim verdim. yazdırdım da. ***ohudu ohudu*** *"sen şayir imissin" dedi (329).*

*babam ırahmetlik ikindin arşı olunca, öküzü goyürdü. boyunduruğu omzuna aldı, bider hābesi de omuzunda, geliyi. anamnan ikimiz bir, çite şöyle, şunun gımı bir çitimiz var, döşümüzü verdik. anam "aliyim omuzundan"*dedi*. salmadım anamı. şöyle* ***geldigeldi****, bakdı ki bizim hanımın geç ömründe bilene daal. efendi dayanamadım, ben vardım, aldık. buna benzer iteatsizlik (379).*

1.çk kişi

adam bir, bana mekdüp yazdı ki "arhadaş bi dene bulduh." bem burdan derhal atladım. vardım, efendim, köpē ***aldık****, özel arabeynen buria* ***getirdik*** *(292).*

adamlar beraber köpē ***aldık****. yanı orıya* ***vardık,*** *andırına. tam on ikiye gadar bir davşanın peşinde* ***dolaşdık****, on ikiye gadar… ve* ***vuramadıkgeldik****. biz köpe͡in acemisi odlūmuz için* ***yapamadıh****. amma bu arada bana tabi ki bir aşılanma oldu, köpē garşı bir sevgi başladı bende (291).*

adlie͡ye bir mahkim ***götürdük****. o arada getirdiler, gulüp sığarası o͡ zaman meşhurdu, yanı çoğ͡ içilen bi͡s siğaraydı, dutulan bi siğaraydı. bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine gatdım (72).*

anşe ablam ölük, oraya getdim. o ölmüş͡ üdü oraya ***vardık****. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

arhadaşın birini ben bi döğdüm͡ idi. ava ***getdik****. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda bırakmış, kesdiymiz yerde. bi yere bi* ***çıkdık*** *ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü͡gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak (75)?*

asgerden geldim, bir sene sōna evlendim. allaı͡n emriyle ***getdik****. akrabam͡ idi. köyünden gız* ***isdedik****. gız da benim akrabam allah da yazmış. bize verdiler. bir ata* ***bindirdik****, beş tarafa bayrahnan* ***geldik*** *(142-143).*

atatürk telefon ediyor buruya: "ben geliyorum." allah bu kövlüler birikiyor: davıl, yani bōle dü͡ün yapiyolar, atatürk gelecek, gelmedi. āşam͡ ādar ***bekledik*** *(174).*

babam bacılarna övkelendi. bizi eşşeğe bindirdi. üçümüzü de. anama başını verdi, çekdi. oranın durağına ***geldik****. ordan köğe* ***geldik****. hindiki gibi araba buraba da yoh. durağa* ***getdik****. tirene bineceğiz, köğe geleceğiz (157-158).*

beni gice çağırmış bura, gice vahdi gene ***gitdik****. vardım, golu bilekden yoh bi adamın yanna, o beni garşıladı (64).*

bir gızım oldu. gızımı, beniynen beraber isdemediler. benim de bi tek gardaşım mar ıdı. getdik yanına. ***getdik*** *(175).*

bir gün ***aldıh*** *çifdiyi o şeyleri* ***doldurduh****, donuz gurşunlarını. bi geyik tam bōle daı͡n üsdünde, şeyinde gidiyür yani görünüyür. bi sıhdım, aşşaı͡dōru düşüyur amma doguz on dene çamı sökdü geliyür (146).*

bir gün de goşu ***yapdık*** *bunnen. hatcanın dü͡ünü oluyur. enişdesinin tayina binmiş. ben de sizin gısıra bindim (231).*

bir gün gocabuca͡a ***getdik****, bizim dokdor asım ā, adnan, gutdüs falan. bana tek tüfe͡i verdiler. lan, iki dene garabatah, birini* ***vurduh*** *öbiri gitdi ōle gondu. onu da* ***vurduh, aldıh geldik*** *(146-147).*

birikiye bizim başa. al allah ver allah, al allah ver allah! ***uğraşdık*** *(81).*

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç yediriyorduk, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan ***yedirdik****, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ekellerdi. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

bizi anamdan isdedi, vermedi, biz de ***gaşdık. gaşdıg*** *ama ey adam, o ohumuş benim tahsilim yok (175).*

bölük gomutanımız izine gitdi. vekaleten bir teymen bahuyur. bunun saflından isdifād itdi arhadaşlar. biz ***ayıkdık****, bizim anniye didik: "amman bir afda izine gelecēm. bir dilekce gönderin." bizim anne tabi, saf köylü gadını, tekrer bi mekdüp göndermiş bana. tabi bizim ikinci mekdüp gidip gelene gadar bölük gomutanı birlie gelüyür. varuyur ki bölük odasında sekiz on tane dilekçe var. allah allah! temsil āmet, memet babası ölmüş, anası ölmüş. annuyör. sabahleyin biz de iştimadayıh. ismini ohuduhlarım şöyle çıhsın" didi. "ōlum baban ölmüş, vārislerin de hisse isdüyürmüş, dedi. üş gün gatıhsız* ***hapis yatdıh*** *(302-303).*

böyüg amcama hasan ağa dellerdin. üç emmim idin, **oturduk***. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer* ***aşdık*** *(78).*

burlarda yer galmassa biz ni yapalım? biz de işde buruya **oturduk***, buraları da biz tarla* **edindik***. malı da burda* ***batırdık****, inekleri. malın yayılacağı yeri emmi dayı da sürdü biz de* ***sürdük****, tarla* **etdik** *mesela onun uçun batırıldı. mal öyle galmadı. işde çifciliğe* ***başladık*** *(264).*

buruya gırk dönümün de birezine dari **ekdik** *birezine de pambık* **ekdik.** *yok yok biber gaç senedir ekdii yok. bir ferzinin günündeyken* **ekdik***, iki sene. başga da* **ekmedik.** *buyda var. daha bişmedik (58).*

comatınan ***namaz gıldık*** *(66).*

çocukları **everdik***; gızı* ***çıkartdık*** *onnar hep adanaya göşdü. ben de burda galdım. … davıl, delbek çaladıg oynardık (226).*

doldurduh *fişşei, tamam mı.* ***saydıh*** *gırh tane saçma var, bir fişşein içinde, büyük saçma, gırh tane saçma var. guşlar gonmuş, öveyik, tamam mı. gırh tane de yerde guş var. bi sıhdım otuz dohuz tanesi galdı. saçma da bi tane artdı ya, saçma da bahdım onu tahıb ediyür, ā pat deyib o da düşdü (146).*

erdoanın gızının ölüsüne **getdik.** *iki dene zaza avradı oturmuşdu, yālığı sāliyürdü, zazaca söylüyür (185).*

ermeniler gelir, basar, burda ahıldaneleri var. girisōlu diyollardı ona. camiliyi basdılar, hepsini gırdılar geçirdiler, öldürdüler, hiç bi şey galmadı orda, o köyde.

gızlarımızı getirdiler. apdōlunda oynatdılar, memeklerini kesdiler. çıhdılar, çıhdılar, çıhdıh, çıhdıh, çıhdı, ***getdik, getdik, getdik, getdik,*** *gonuşdu, var ıdı, deiller idi,* ***geçirdik****, geldi, geydirmedi, ancayıdım, goğdu,* ***vardık****, goğdu, dutdu, gelmedi,* ***bulamadıh****, getdi, getdi,* ***kahdıh****,* ***geşdik****,* ***içemedik****,* ***getdik, getdik, getmedik, oturduk, galdık****, geldi, oldu,* ***getdik, yapdıh, etdik, geldik****, çekildi, yatardı, gelmedi, oldu, geldi (172-175).*

galan başga bir yere ***getdik****. orda bir zibilliin üsdünde* ***yatdık****.* ***yatdık*** *ki sabah olmuş.* ***kahdıh*** *(173).*

gardaşım böyle bir aşşaynan bizim bir ilgimiz yok amma gadın gonuşdu, biz ***ceap berdik*** *(29).*

ger oharı geşdi getdi. heç bi tene silah ***sıhamadık*** *(104).*

getdik*. mevlidi* ***bitirdik****, göe* ***çıhmadıh*** *hiçbir bulut yoh. bi* ***bahdıh****: bi gara bulut. hemen endirdi. zor eve* ***geldik****. üsdümüz başımız cumculuh oldu, gelene gadar (182).*

hele bi ***gaşdıh****. yedi gişiydik, bir bölükden. bayramdı. bayramda izin vermedi. biz yedimiz de* ***gaşdıh*** *bölükden.* ***geldik*** *bayramı* ***itdik****. dört gün mü galdım, üç gün mü* ***galdıh, vardıh****. ayāmıza tüfeklerin gayışını dahdı, ver allah ver! ver allah ver! "ahılsız başın zahmetini daban çeker imiş" didi (297).*

ik üç sefer gece ***gitdik****. elimizi oruya çalah* ***dedik****, elimizi bir sürtek (140).*

ilkin, getdiim gış angaradaydım. oruya martda şiye ***getdik****, diyarbahıra. oruya verdiler, diyarbahıra, daıtım. güz gelince, gış basdırmadan gine gursa geldim, gine angaraya. o gışı da orda* ***geçirdik****, angarada (284).*

köprünün daşının üsdüne oturdum. uyumuşum oturduum yerde. yoruldum ya. zaten yatsıdan sōra da ordan ***hareket etdik.*** *uyumuşum. böyle tam aşağı düşüyordum ayıhdım (139).*

ne gün gördüm ki… çocuuduh, bizim gız gadar var youdum, gaçgaça ***gaşdık****. burdan dedeliye* ***getdik****. gavır geldi, fıransız geldi. burda hüyük var. hüyüe yerleşdi (172).*

on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize ***yemin ettik*** *yanı olmadı. alamadım (110).*

ondan sōra evlendirmiye ***yeltendik*** *(59).*

*öyleleyin geri **çıhdıh**. gidecēdik, dediler: "yoh gidemeniz, yassah ora. (140)"*

*seksen yedide haca **getdik**, allah size de nasib etsin. yalınız bizim hanım nerdeyse öldüydü orda. şimdi otoböz̈ler tıhadı yolu. on kilemetire yolu, yatsıda **çıhdıh**, şafag atana, tan ā̆rırken zor **gavışdıh**. endi, enmedi, patladı, gabardı, **vardıh, gıldıh**, çıhdım, bitdi, ışıdı, vardı, oturdum, yoruldum, bahdım, **getdik** (139).*

*sonra **dostlaşdıh**. nitekim geldi gitdi bu (64).*

*şeygilin oruya **vardık**, emin ağanın aligilin. şimdi **oturduk** (111).*

*şindi **garşılaşdık**. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

*şindi **garşılaşdık**. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

*şindi geçen sene gışın bize bir gadın geldi. neyse hoş beş, **oturduk**. biz de böyle öylen sonu gene bir çay içiyorduk (29).*

*şindi ordan pigaba **bindik**. bu durdu memet: "boncuh! gurt!" dediksire gözünden yaş, böyle iki damla bārına, şi yapuyo. bārı da açıh, bārının gıllarını ıslatdı. **geldik** mustafabēli köyüne. musdafabēli köyünden, orda **bahdıh** bi aşiret evi, goyun var. orda bi gadına **sorduh**: "bacı buralarda hiç it görmedin mi?" dedi "ben gördüm. " **hücüm etdik. geldik** ki beride bi sepetciler, yanı sepetci apdalı. ağa bi atıldı. inan bu goca gō̆de var ya pigabın iki metire üsdünden böyle yay gibi atladı, yüz elli kiloluh adam. yav yüreim de yandı arhadaş böyle (290).*

*şindi polüslüü gazandı, ona da getmeden asgerlii geldi önce, oraya getdi. goya biz "masırafsız olur m ola" **dedik**, o da işde gene masıraflı oldu (52).*

*şindi, efendi, biz bundan **getdik**, böyle pigapnan. **endik**. bahdım şöyle bir aşiret çadırı var. bahdım çadırın önüne millet çıhdı (288).*

*şu aacı aldıydı, herif ırāmatlık. aacı satıp **yidik** (318).*

*tüfekleri **dahdıh**, sabahlien **gitdik**. ahşam avına **galdıh** hoca. şurda bizim bir, şif dirik, biz orda, orman, böyle gargı gamışları çohdu yanı, ahşama **galdıg** amma vagıt gış günü. burdan aşşā **indik.** biz **oturduh** çuhurlara ya, zor oturuyoruz yani ha. buz gimi esüyor. ahşam oldu şindik. ben birez böyle guma taraf oturdum. gadir de bana şöyle yan oturdu. bah yalan yoh. biz **donduh** (296).*

*valla yaş diyek gelip geçiyer işde. gocadık getdik. tırakyıya **getdik** orda asgerlik **yapdık** (59).*

*ya şalgam **aldıh**. pilasdik şeye goymuş, arha isdetme de inikdi, dedik: "lasdikcide şişirek" viraj alırken, o da inceymiş, gırıldı, arabanın içine döküldü (147).*

*yahuyorduk esgiden ama **vazgeşdik**. çok esgiden idi o. **vazgeşdik** de o zaman genşliyidi, **gocadık**, her şiyi **vazgeşdik** (88).*

yareden dedi ki "get," söz geliminde, "hacı memişin evının öğündeği ağacın dibinde, danan orda. get, götür" dedirdi. dedirinci, efendi, gurbanı ***kesdik*** *(81).*

Benzer örnekler şöyledir: ***aldıg****(338),* ***aşdık****(366),* ***baındıh****(184),* ***bekledik****(414),* ***bişirdik****(366),* ***böyütdük****(436),* ***bulduk****(333),* ***cızdırdık****(366),* ***çıkardık****(414),* ***çıkdık****(362, 432),* ***daşıdık****(362),* ***dönderdik****(366),* ***dutduk****(416),* ***düşdük****(416),* ***düzdük****(362),* ***düzeledik****(342),* ***evlendik****(379),* ***geldik****(359, 367),* ***getdik****(338,380,412,413),* ***getirdik****(380),* ***gitdik****(366),* ***garar aldık****(413),* ***geydik****(412),* ***görmedik****(194),* ***götürdük****(414),* ***govduh****(70),* ***getdik****(181,184,206,280),* ***isgan olduk****(78),* ***olduk****(416),* ***şiy etdik****(342),* ***vardık****(333x3, 342, 362, 415, 416, 412x2, 414),* ***yapdık****(31),* ***yatırdık****(366),* ***yıkadık****(383),* ***yorulduk****(414).*

Aşağıdaki örneklerde geçmiş zaman çizgisi üzerindeki olaylar tek tek değil bütün o olayların birlikte verildiği bütünlük olarak yansıtılmaktadır.

ben de, gendim, ben bu gapıya düşdüm yavrım. ben gendi şiyimi annatiyim. gayımbabam örflü adam ıdı. igi dene avradı var ıdı. anadan yana zengin idim yavrım. babam da iki evli gayımbabamda iki evliyidi. çoh şeler ***gördük****, çok şeler* ***geçirdik*** *(356).*

çoh şeyler geldi geşdi yavrım. işde velhasılı, biz ***ayrıldık, çıkdık****, buruya,* ***gavratdık****. çol çocuk sayibi de* ***olduk****. dörd oğlum bir gızım oldu, işde onnar.* ***ohutduk****. ortokul lise. biri, büyüğü, adanada, vergi dayiresinde. onun güççüü de burda galdı. oğlanı* ***everdik****, gızı* ***çığartdık*** *(356).*

genşlikde birez at ***oynatdık****, ufak tefek. kem* ***oynadık****, ırakı* ***işdik****, filan* ***yapdık*** *ya, şindi o işler galdı ōlum (293).*

köpek manī gadar bi şe. biz bunnarı ***böyütdük****. derken bu hınzırın avına* ***başladıh*** *(292).*

sonra barabar ***yaşadık****. biz şindi ana bacı gımı* ***yaşadık****. heç daha bir birbirimize "öte var"* ***demedik****. atmış yaşına* ***dādik****, bir eve de* ***durduk****, barabar da* ***yaşadık****, doguz tane gız gelin* ***etdik****, barabar. hemi de beni ireli dutdu. ne dutdum usa ben ireli (383).*

şu ekmek takdası diyelim, ekmek, yuha yapıyan ya, onu da bilmezdim. çok zert ***çekdim*** *böyle şeylere, zorluk çok, he… e sonu tamı tabiy* ***belledik****,* ***örendik*** *(248).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma, kızgınlık anlamları baskın durumdadır.

*babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıım yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma **getmedik**. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya **getmedik** (51).*

Aşağıdaki örnekte şaşkınlık anlamı baskın durumdadır.

*burda bir hafda gadar şey oldu. ondan keri cığcıa öte getdiler. ben de böyle bahdım adam yakışıklı böyle, maraş şeyli habali. bir **duyduk** ki orda, adanada bumba düşmüş, şehit olmuş adamcāz (359).*

Aşağıdaki örneklerde çıkarım ya da sonuca bağlama anlamları baskın durumdadır.

*"evlen, şu kötü evi yoluna goyuyom senin" dedi. "hah şindi işde oldu" dedim. bir dul hanım mar ıdı, şu ötü yüzde, onu aldım gaşdım. onnarınan öyle yaşamaye **başladık** (380).*

*aklıma gelüyür. āladım bür gün dedim ki, geldim köve hep çocuhlar elinde çanta, ohuldan geliyür, " ben de ohula gedim baba" dedim. " ohulda ne işin var," dedi. işde böyle **yetiştik**, böyle **galdık**. ohumuşluum yok (185).*

*aklıma gelüyür. āladım bür gün dedim ki, geldim köve hep çocuhlar elinde çanta, ohuldan geliyür, "ben de ohula gedim baba" dedim. "ohulda ne işin var," dedi. işde böyle **yetiştik**, böyle **galdık**. ohumuşluum yok (185).*

*asıl mıymıssık, neyimissik ne biliim **çıhartmadık** (384).*

*burlarda yer galmassa biz ni yapalım? biz de işde buruya oturduk, buraları da biz tarla edindik. malı da burda batırdık, inekleri. malın yayılacağı yeri emmi dayı da sürdü biz de sürdük, tarla etdik mesela onun uçun batırıldı. mal öyle galmadı. işde çifciliğe **başladık** (264).*

*gücün yetmesse nasıl edecein? tarla yoh, takım yoh, makine yoh; elin tarlasıynan iş görebilin mi? o vaziyetde hepisinden **vazgeşdik**. şindi çocuhlar çalışiyur biz yiyuruh (145).*

*öylelik sıra **galdık** (94).*

Aşağıdaki örneklerde mütevazılık, gizli övünme, mecvut olayın çok önemli olmadığını ve hatta sıradan olduğunu bildirmek amacıyla belirli geçmiş zaman çekiminin şahıs unsuru birinci tekil kişi yerine 1. çoğul kişi eki ile kurulmuştur.

“acele nenem gelsin” dedi, gorkdum. “hasda m oldu” dedim. “anası.” haydı paris pandiras ***geldik*** *(270).*

avlağa getdim. o çocuk var ıdı. boazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan. ayağını ta kökden ohardan gırdı. bu ama şiye çıkdı alana çıkdı. bi de ben sıkdım bi daa çökdü. bir daha ***sıkdık*** *derken o sıhıyor ben sıhıyrum. ... ger oharı ... sıkdım, vuramadım,* ***sıkdık, sıkdık****, getdi, yarıldı, düştü,* ***vardık****,* ***doldurduk****, oturdum, bakdım, bakdı, bakdım, başladı, aldım, sıkdım, değdi, vardı, geldi, getirdim, bakdım,* ***burduk****,* ***sıkdık****, oturdum,* ***toplandık****, var ıdı,* ***vardık****, çığartdı, yuğarlandı (101-104).*

bir golye dakdı. biraz ***daşıdık*** *ondan sōra çocuklara* ***verdik*** *bilmem* ***n apdık,*** *işde (26)…*

dört yaşında da anam başga gocuya getdi. durmadım dimek gi “al oğlum bi sigara veriyim” diyor. derken ***öğrendik*** *(88).*

gitmedim. gozanda ***dōduk*** *gozanda* ***böyüdüg*** *işde. ... gırk senie vardı n olacak, otuz doguz sene om bir ay (26).*

ombaşı imteanına ***girdik****. tabi künye* ***saydık****, garşideki gumandana. öbir arhadaşına bahdı dudak gıvırdı. “bizim araba, sahatda yirim beş gidiyör, dakgada gaç metire yapar?” dedi. yirim beş mili bin altı yüz dohuznan* ***çarpdıh****. geri döndük atmışa* ***böldük****. ombaşılu birincilikle gazanmışıh (302).*

şindi antalyadan daıtım olduk. çubua vardık. ankara çubua daıtım çıkdı. çubua varıncı “sinoplu bir şey var, teymen var. adanalıları falan douyo”dediler. dutduk biz aynı bölüe düşdük. aradan beş gün on gün geşdi, tabi tüfek verdiler. o ahşam da löbetciydi gendi, geldi. “nerelisin” “adanalıyım gomutanım” dedim. adanadan gıcık alır ımış. üç ay geşdi, biz ombaşı ***olduk*** *(416).*

tokdur inne vurdu, ileç yazdı. avratlar geliye: “bire gızz ne duruyon? iyliin ulmuş taman, getsene.” ameliyet etdiler. orda da işde iki ken etdi, bir ken de deel yavrım. gen ***ölmedik*** *işde, acelimiz,daa görecek görgüm mar zaar (382).*

torunnara da ***annadırdıg*** *amma unutduk getdik****.*** *torunnar böyüdü, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

valla yaş diyek gelip geçiyer işde. ***gocadık getdik.*** *tırakyıya getdik orda asgerlik yapdık (59).*

yorulduk*, azıcak musād et yav beş dakga şurda oturak,* ***yorulduk****. acele* ***geldik*** *ordan (414).*

*zaten babadan anadan **olduh, gaşdıh**, gurbetliẹ **gitdik**, ben buna gireceim. ben bu riskin altına gireceim (122).*

2.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*ajderede düzün üsdünde ardıj var. ordan adam salmışlar, bizi **aldılar götürdüler.** ajderede oturduk (173).*

*biz bir yayladıyedik gardaş. şō olukbaşı… ürün yaylasındıyedik. işde biz öksüz galdık, babamız golcüydü, **endirdiler**. orda **vurdular** babamızı, **endirdiler** bizi, **getirdiler** buruya. babamızı… ormanciydiya, golcüydü (435).*

*böyle sıcakda kesdim bir gün. sıcah, çatır sıcah. bir bulutdur geldi, yemē de **yemediler** yani, hemen (181)…*

*böyūdü ōlum. cami yeri **verdirdiler**. gardaşlarım verdi. babam yoğ udu o zaman, size ömür mefat etmişdi (279).*

*bu yurdu alıciyik diyin bana galın **vermediler** (256).*

*canım gönülsüz gėder mi? gönüllü getdim de işde, ne biliyim. beni bi isdetdi **vermediler**. bu da çok orda burada gara sürtdü. mecbur galdım. gelenin önünü çevirdi, gelenin önünü çevirdi, gara sürtdü (35).*

*gapiẹ bi vuran oldu: tık tık, tık tık… aşdık gapiị aşdīdik: bizim şu hakgı aliynen kesseg ibramın avradı. gucaında bir çocuk. beyinden ameliyete götürücüler imiş onu. "allı zülüşnen eşe abılaya götürek bunu, bir bahıdak" demiş. neyse getirdi. çocuun başını dönderdim. bunu **aldılar getdiler** iki ün sōra bi daha **getirdiler**. dönderdim. dönderişin dutdu bir daha, şerbete gitdik biz oruya, bir daha dönderdik. ne o tokdura **götürdüler** ne **ameliyet etdirdiler.** (366)*

*o gadar galmadı yavrım, çok tedavi oldum. filimimi **aldırdılar**. çok şükür. gablıciya getdik. genşlikden var ıdı bende sızı, romatizme, üsdunüzden yırah (280).*

***otutdurdular** beni şeyin, zobanın başına. ben de gelim. şöyle gıyıımda fortagal var ıdı (382).*

*sahat yarım mıydı neydi bana **telifan edivirdiler** (262).*

*sediyenin üsdüne **goydular** amma aklım başımda, ayıkıkdım. **götürdüler** masiẹ **yatırdılar** gene aklım başımdaydı benim. iki tane, genşdi artık dokdor muydu neydi. beni zaten hemen **aldılar**, sıram deilken. "zaten tansuyonum yüksek getirdiniz, bi de*

makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına" dedim. ondan sōra da hiç bilmüyürum artık bi şey mi ***kohutdular*** *ne yapdılarsa, bayılmışım (300).*

torpaı cırnakliya cırnakliya aldım. gene de get diyin çok ***yavlardılar*** *da getmedim (317).*

üçüncüyü evlenecādık. getdik. alaman mekdebi, oranın ağası. mal verir, mal alır. ulan bunun ***matini etdiler****, bu ānın. ulan dabançıya belime vurdum: sür baba! çekedi geydik eyi kötü, niyese. gaplıcanın beri yanna vardık. vardık ki mal melal tolu. "aylem öldü. bir ayle uçun seni de* ***matetdiler****. senin yanına geldim." dedim. ulan herif bakdı: "citdi öyle mi" dedi. bir avrat çārtdırdı. āşam* ***getdiler****, ağa da getdi. beşir omar "ben çuhurōya gız vermem" demiş. neyse işimiz olmadı. gene dutdu bu adam, bunu gaçırmaya garar aldık. bir hacana dutdu. gızı gandıtdırdı. gaçıracak olduk. āşam oldu neyse, çıkdık evden. bekledik, bekledik çıkmuyu gardaşım, çıkmuyu. çıkacādı çıkmuyu. sahat, allah bilir ya, iki filan oldu. çıkdı, var ıdı, götürdük, gördüm,* ***görsetdiler****, çıkardık, yorulduk, sōdü, vardık (412-414).*

Aşağıdaki örnekte utanma, mahcubiyet anlamı vardır.

aylem öldü. bir ayle uçun seni de ***matetdiler****. senin yanına geldim (412).*

babam ırahmat olasıca, suy içmezdi, hindi burdan ceriye alırdım, burdan çocuun birini belime bālardım. bu çocuklar üçer yaşınaça ana ***emdiler. emdiler*** *hep tay gimi. o babama da o suyu, o çocūnan, o ceriyenen ordan getirirdim, babam içici çaydan diyi (432-433).*

gardaşımız avradının başına yük olduk. goca bir adama ***verdiler****. dört çocuklu adama* ***verdiler*** *beni (381).*

seni öldürmie ***saldılar*** *benim yanıma, ben çok kelle kesdim böyle, sana gıyamıyom, get yörü (428).*

İkinci Dereceden Doğrudanlık

1. ve 2. tekil kişi çekimlerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

adam iki sahat burda ***āladı.*** *ben ne diyim babam? galbe godular, bu duruma düşürdüler. çok* ***perişan oldu****.* ***bayındıfelan etdi*** *(262-263).*

adamlar bizi orda küççümsümüş. anca bizim ahmet barıt gibi ***çıkdı****: "lan adamın anasını avradını…" dedi. söğdü saydı kimse* ***seslenmedi*** *(94).*

anam… tiren kesti. gulağı da birez idi anamın. hayvennen geçerkene, geçekde, bucağın geçeğinde tiren ***kesti*** *(107).*

arhadan fişşei dayanıyır şöyle candarmalar. vuramuyollar. ***mefad etdi*** *(316).*

arhadan gendi de damdan ***atıldı*** *arabanın üsdüne (157).*

bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam lepeciymiş taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de. sahayı şöyle dolandılar. aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi. bakdım ıdı ***cavdı*** *yavu az aylan bi şeynen* ***gazanmadı****. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye ettilerdi (353).*

ben namazı gıldım, oturdum, gendi ***durdu*** *ırahmatlık. birinciyi* ***durdu****. farzına durucu, sünnetini* ***gıldı*** *(371).*

"ben ölürsem davıl çalsınlar" demiş. öyle deyişin gene başdan ***vardı****, yek düzünü* ***çökdü****, misdafanın baş ucunda gene aıdı söylüyen gaynana* ***oldu*** *(372).*

ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, otuya getdim idi. anam çıkmışlar. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını ***dıkmadı*** *buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

benden böyükle ortancılı ***saydı*** *(395).*

bir gözel at ıdı. çıkınca salını salını salını… ayaı gadife gibiyidi hayvanın. amanın geriden varırkan yallah şahlayınca vallaha zikkeyi ***çekdi atdı.*** *at* ***boşandı. getdi*** *bu at şu dağları,* ***dolandı dolandı,*** *heç dutulmaya imkan yok (376).*

bir ***sımsırdı****, bir* ***sımsırdı****,üç ken; dört ken* ***sımsırdı****. goca ikiün sōra* ***mefat etdi*** *(382).*

birken ***evlendi*** *ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda, bük üdü şura, şura bük üdü, asılıyır çocuk, ölüyür.* ***evlendi*** *bir sever, o avradı* ***öldü****. sōna şu topallardan bir gız* ***aldı****. ordan gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına* ***bir şey etdi.*** *o avrat da hamile galınca ōlan asıldı, gendi gendini öldürdü. öldürünce bu anası çok* ***aıt yakdı*** *(45).*

bizim gayımbaba birez çenesirēdi. beri benzer adam öyle garşısında tık diyemezdi. amma evledi ***çıkmadı*** *(315).*

bunnar sivari olarak getdiydi, antebe: gani, süleymen özer, memmet duan, ibiş çelik. orda o çocuk öldü, ***mefat etdi.*** *onnar* ***geldi****, öteiler* ***geldi****. ölüsü orda galdı. garının hemi gayını oluydu hemi enişdesiydi. işde dolu aıdı da yürām şişiyo (404).*

cehiz youdu o zaman adetde. bir halı aldılar bunnar. cehiz youdu ki. yani çamaşır dolabı ***alındı.*** *iki gat bunnar* ***yapdı*** *bir gat da anam* ***yapdı*** *(283).*

dışarı gediciler,gurban oluyum, bi şey yok tavanda. kimi tavandan gediyır, kimi merdivan ***godu*** *da iniyır (362).*

elini böyle ***galdırdı*** *yienim (371).*

emin ağanın ali ***şaşırtdı*** *ne yapacağını (112).*

eşgıya var ıdı kör koca derdik. ona müşteri olmuş şey, senin tolluynan saır elifin evine ***vardı****, iki üç ay olmuş ōlanı evine iletmemiş. buruya da gelişin babasıla* ***çıkdı*** *o ışgıya buna müşderi olmuş. aıt yakmış (342).*

gayımbabam ***getdi****, gaynana* ***getdi****, goca* ***getdi****. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim (356).*

gızamık üç gün dışında durur da üç gün sonra içine vurursa ondan gorkma. amma böün dışına ***vurdu, furdu,*** *gece de içine furmuş o çocuk saplıcana dutulurdu, zor gurtulurdu (165).*

“göbānın üsdüne bağla, tekrar ısıdın geri furun.” dedi. ana iki gün ***etdi****. bacım orda* ***galdı****. yanımızda* ***galdı****. emi semi oyumuş (166).*

gursu ***gazandı****. “babamın elbisesini giyeceğim” dedi ve* ***girdi****. amcaları varlıhlıydi. çocua pariya verdiler, çocuk cilis* ***delirdi.*** *polislik* ***yapmadı*** *(71).*

guzu gurban keserdi. ya öyleydi adam. ağşamdan sabatdan ***mevt itdi,*** *gayımbobam. burada çok mülkü var ıdı, herkeş meres* ***etdi, belindi,*** *beldik. dört dene oğlu var ıdı biceğez gızı vardı (107).*

ha benim gözüm ***kör oldu,*** *gardaşın da* ***getdi****, galan gōnün* ***düşdü*** *birine (240).*

işde herkeş gezdiriyordu. dedi: “ ben de gezdiriyim.” ***bilmedi*** *ki üsdüne galacaını. üsdüne galınca ben çekmedim, ayrıldım. evimi aldım gaşdım. neçeleriynen de en sonda bunun başına* ***galdı.*** *ben gabil etmedim (162).*

kibrit yahıyor, demek cıgra yahacāmış adam, genç çcouh o d o zaman. memed efendinin şiyi vardı, demir tekerli makinesi. onan adam ***getdi****, bir* ***geldi*** *ataş o tarafa* ***galdı.*** *o taraf* ***yandı****, bu taraf* ***galdı****. o olmasa köv de yanardı (280).*

merdüanın kenarına getirdiler atı, zal abla ırahmetlik ***gucahlayıvirdi*** *(186).*

muhammedin gardaşının goyunu ***yitdi****, bunun ōlunun. arıyıllar yok, arıyılar yok. ben de gendi gendime ona desdan etdim (48).*

*nenem ırahmetlik hayvanı **aldı**, **palanladı**, ondan sōra **geyindi**, getirmiş **getdi** (307).*

-niye buna sabah adar löbet bekletdin? "

+ben bekletmedim çavışım."

*iki tokat **çekiledi** gulaımın dibine (336).*

*o hanı çoban goyverip de, hamam **gızdı** dedi mi adamları bırahmaz, çoban, yanı ō güden (73).*

*o kim diye **baırdı,** yohardan, çadırdan (391).*

*o otu gaynatdım. o otdan işdim. gorha gorha işdim amma. yatdım, uyuduydum āzımın içi şeker gibi olmuş. yenikden bi daa işdim o otdan. o ot bir tene avradı **gurtardı** ganserden, göçmennerden. geldiler benden hususu, verdim avrada. avrat hemen bir çörek **getirdi** bana siniynen. yarım kilo bir kilo şey **getirdi**, samırsak. bir tana bal gabaı **getirdi** (318).*

*o şindi buriya, o antepli **aldı geldi.** evel dudu var ıkan hiç saap çıkmazdı bize **getirdi**, şuruya doldurdular. bir avrad **aldı** hantepden. "bire hösüyün evel gonışmazdın şindi nasıl gonuşucun. gardaş, sen ele heç saap çıkmazdın dududan gorkundan." dedim. neyse vardık gayrı avradı yokarı şiy etdik, evini düzledik (342).*

*o zaman ādar nası **bōdu** ana, böyle gapgara, simsiyıh **etdi** seni (261).*

*oğlum yeni ısdanbıld angarada **esgerlik yapdı** yavrım. iş bulduysanız sağ olun. **böyl etdi** esgerin biri. çocuuma da iş bulduysanız buyurun oturun. "yemek yedik, sufra serili, gelin yavrım" dedim. **çekdi goydu getdi** (432).*

*söyle bahdılar. orda gözü ışılayor. çıhartdılar dışarı, buzağıyı. **hopladı sıçıradı**. ... allahdan emir **geldi** (101).*

*saar hacının evinin ordan aara bi güpürtü **çökdü**, arhadan **gapandı** bizim beygiller (231).*

*sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. habar salmışlar. şöyle üçümüz bir yatıyadık. gece **geldi**, "elif" diyi **çurdı.** "ne diyen" dedi. "kalk sana bir dutma getirdim" dedi. o da **kalkdı** guzum, yer **yazdı.** bakdīdı, ağanın bacısı (381-382).*

*suanın başını **oyuvirdi**. gatıranı da içine **goydu** (166).*

*şindi benim bir hâlâm mar ıdı, yeng üsdüne **vardı**. bunar böyle bir çekiş **yapdı** (383).*

*şindi çetelik zamanında bizim buraya, yani şeyin, fıransızların geçmesi, ceyhandan geşdiler geldiler, bilion mu? geşdiklerinde, buraya yalaklı duran var ıdı, onun babası kirkit memmet, seyitgilin dedesi, o habar **verdi**. **geldi** "islahat memuru olarakdan*

fıransızlar geliyır" dedi. yani dövlet istila etmiş. yani hökümet bizim asgeriye çekilmiş ya, "oraya yani böyle islahat memuru olarakdan geliyır" dediler. ordan geldi böyle ***haber verdi****. biz gaşmadık, burda galdık. bizim burda toplandılar on segiz atlı silahli vardı bizim burda. şeteler yoharıya, şeye* ***çıhdı****. avşar memmet ağamı bunnar selevatladı getdiler. efendim, bir sahat sonra geri geldiler. geldiler buraya. şiye gelişin, anavarza, taman gırık köprüydü ya, oraya geldiler, bizden bayrag* ***aşdılar.*** *hatda ben de gitmeg isdedim. biz de ufağırādık ya, mulla hasan ırahmetlik köyün mukdarıydı, bize* ***darındı, salmadı*** *şocukları, gendiler bayrak* ***çekdi, getdi****. batdal vardı, dedenin oğlu batdal, hemen bayrak yapdı mendilden. çekdiler getdiler, vardılar. burda bi kürt var ıdı içimizde, çok faydası oldu bize. burdan vardılar (357-358).*

şindig̱ onun beygiri getdi, çatalduda dōru (231).

"şunu diniyem, şu haberleri de, orda ne habarlar var, şocukların şiyinden." dedi. ***dīnedi mīnedi*** *(356).*

tarlıya takımı ***satdı****. bunnara bi şe* ***düşürtmedi*** *agam. geldik sefilik gitdik sefilik (434).*

vara vara vardık. vardık, bulduk evi. sora sora bulduk. şöyle bir bakdım. gız boylu poslu. ondan önce bir adam ***geldi****, evimizde on e`****galdı*** *söylemesi ayıb olmasın. o adam on gün* ***galdı****, bir̆ afta* ***galdı****, neyise. abari, bu gızın gardaşiymiş, biz bilmiyok ya (333)!*

yedi ay sonra künyesi ***geldi****, ocakdan yırak,* ***öldü*** *diye künyesi* ***geldi****. ahşam ikindin arası bir haber* ***geldi****. bahdık bir çīlık çımata* ***çıkdı****. neyi neyi derken rahmetlik hacının künyesi gelmiş dediler. vardım şindi. ben de burdan vardım ki oturmuş, şöyle çamaşır sıyrıntısıynan üsdünde. anasının da bir gocası ölmüş (324).*

zarbadak bir taksiynen bir adam ***geldi*** *(338).*

Benzer diğer örnekler: ***aldı****(369),* ***ayrıldı****(369x2),* ***boşadı****(369),* ***gaçışdı****(449),* ***gelemedi****(449),* ***getdi****(380),* ***salk etdi****(369),* ***öldü****(351).*

Aşağıdaki örneklerde geçmiş zaman çizgisi üzerindeki olaylar tek tek değil bütün o olayların birlikte verildiği bütünlük olarak yansıtılmaktadır.

benim böyüg abim, o çetelik ***yapdı****. o benden üş dört yaş böyüğ üdü he (357).*

he tolu ***vurdu****. tolu iki dafe* ***vurdu****. soyalarımız vardı aşşāda, sulu yerlerde mesela, onnara da* ***vurdu****. garpızı da* ***vurdu*** *(349).*

üsdünüzden yırak genç gardaşlarım ***öldü****, āladım (279).*

Aşağıdaki örneklerde cümlede bildirilen olayı kabullenme anlamı vardır.

o delegnni, o oğlumda genci missim yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar bilmemissim. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi ***yakdı.*** *yolun içinde, görürsünüz, göçmennerin yanında, yolun içinde münübüs var ıdı alım satım ederdi.* ***gaza etdi*** *işde. mersine* ***gelemedi.*** *garadenize* ***getdi*** *bu . işde acel* ***geldi*** *ya. demek* ***vade yetdi*** *gayrı.* ***gelemedi*** *işde mersinde* ***gaza etdi*** *(339).*

Aşağıdaki örnekte şaşkınlık anlamı baskın durumdadır.

çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser ***oluverdi*** *(36).*

Aşağıdaki örnekte küçümseme, aşağılama anlamları baskın durumdadır.

anan ekeliinden ***gaşdı****. şurdan geçerken* ***sıçradı****. burda memmet hösüyün ardına düşerdi bēgirinen. sōradan* ***gaşdı****. gaçışın ırahmatlık… altınını gırık, şiy edik de, geri verik (344).*

Aşağıdaki örnekte süreklilik anlamı verebilmek için belirli geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş fiiller art arda getirilmiştir.

bir gözel at ıdı. çıkınca salını salını salını… ayaı gadife gibiyidi hayvanın. amanın geriden varırkan yallah şahlayınca vallaha zikkeyi çekdi atdı. at boşandı. getdi bu at şu dağları, ***dolandı dolandı,*** *heç dutulmaya imkan yok (376).*

Aşağıdaki örnekte *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki bir zarf-fiil gibi kullanılmıştır. Ediskun, belirli geçmiş zaman ekinden sonra *sanmak, saymak, bilmek* gibi kesin olmayan yargılar getirildiğinde belirli geçmiş zaman ekinin *-dığı* zarf-fiili görevinde kullanıldığını söylemiştir (1988, s. 176).

"gannı gömleini getirdim. bacımız yok gayrı öldü." ***öldü*** *sayyılar bunnar (421).*

1.çk kişi

şift ***sürerdik*** *okuzünen, bider* ***ekerdik*** *omuzun hebeli, ormannarda çalı* ***gırardık****, şift* ***sürerdik*** *(42).*

2.çk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

adam iki sahat burda āladı. ben ne diyim babam? galbe ***godular****, bu duruma* ***düşürdüler****. çok perişan oldu. bayındı felan etdi (262-263).*

ali yüksel var ıdı ya, evvelki sene ***öldürdüler****. o şeyin orda bire, bir emekli gomser öldürdü bire. şu gasabın ōlunun emmisinin ōluydu bire, o (353)!*

almāyıya biz de şiy apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg ***isdemediler****. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi şiy apuyorduh, bōle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye çalışırdıh. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri,* ***götürdüler*** *şoruya,* ***yahdılar****.(186-187)*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler fılan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde ***çıkdılar*** *sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya* ***çıkdılar****. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam lepeciymiş taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de. sahayı şöyle* ***dolandılar.*** *aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi. bakdım ıdı cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye ettilerdi (353).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. çocuhduh biz. hani o zaman bōle tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın ***getirdiler****. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da felç geçirmiş (141).*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil ***etmediler*** *ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok.* ***yas çektiler***

benim düünümde, hadi bir afda geriye ***gatdılar****. havtıya düün olacādı. o furuluşun* ***bıraktılar****. galdı. gayrı bir mevlit* ***ohutdular.*** *mevlidinen* ***getirdiler****. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

beşik kertmeç nışannıya ***vermediler****, fakir, öŋsüz diye,* ***dutdular*** *başgı yere* ***verdiler*** *gızı. dutdu gaşdı. gaşdı. neriye gaşdı? getdi, nere getdi? imi timi gayıb oldu, getdi. vara vara düşe düşe düşsün kine, bir ağanın çadırına düssün. ağanın oğlu da, yieni de, beri benzer gızı beğenmez imiş. "ayvah gız geldi, elimize geldi" dediler. öŋsüz aliyi* ***yitekliler****.* ***saldılar****, ulaşdı, geldi, döndü, getdi, getdi, vardı, geldi, gaşdı, getdi,* ***ulaşdılar****,* ***dutdular****,* ***ulaşdılar****, olmadı, gaşdı,* ***gaşdılar****,* ***gaşdılar****,* ***gaşdılar****,* ***düşdüler****, getdi, düşdü, dutdu, isdedi, vardı, bükdü, böyl eyledi, geldi (428-429).*

bir gızım oldu. gızımı, beniynen beraber ***isdemediler****. benim de bi tek gardaşım mar ıdı. getdik yanına. getdik (175).*

bir meturu gitmeden adam orta yerde "param!" didi amma o zamana ğadar ***yahâlâdılar*** *yankesiciyi (65).*

bulud emmimin ölük de yatdıını bilieyem ben. donuz avına varıyır. hiç sıkmıyır. fişşien ucuynen, mavzerin ucuynen söyle yitivereneken, kör olasıca yaralıymış orda, emmimin sinirinden çaliyir. emmim tersislinin evinde ölüyür. āşam oldu, bir gılılım gopdu. bir hafda galdı. kefci gelmiyeşin ***galdıramadılar.*** ***getirdiler,*** ***yatırdılar*** *(409-410).*

dīne, çoh dartışmalı oldu efendim. ikinci denemede bizim çocuh gene aday oldu. yörükler ikiye ***belindiler****. onnarın bir gısmı gene bizim çocuğa* ***oy verdiler*** *(70).*

gitmişler adanadan bir haş dane, çoğ afedersin, zibidi getirmişler. arabaya bindirmişlergetirmişler. gayfanın öğünde, getirmişler. bindirmişler, orda gözümün öğünde ***indirdiler*** *(81).*

iki dene donuz ***vurdular****. ben heç unutmam: biri siyahdı, camız purtü gibiydi, gıran giresice, biri de bembeyazdı (186).*

mencilisden galbırınan şapgıyanan para ***topladılar*** *(76).*

merdüanın kenarına ***getirdiler*** *atı, zal abla ırahmetlik gucahlayıvirdi (186).*

oh buldum delisīmi, efendi, ***dutdular*** *böyük böyük araba almıya* ***çaldılar*** *(380).*

ōlan geldi, ***görüşdüler*** *birbirin* ***annaşdılar****. öyle everdig ōlanı da (384).*

ora orman bölgesi. şindi orman bölgesi de olunca, oruya gule ***yapdılar****, bilmem ne* ***yapdılar****. yani şindi kimseyi ava bırakmuyollar (287).*

ötü yanna ***getirdiler****. o gumüşlü isdasyonundan mı nerden keresdeyi* ***getirdiler****,* ***doldurdular*** *hep. altını* ***tirkediler*** *adamakıllı (94).*

*şöyle **bahdılar**. orda gözü ışılayor. **çıhartdılar** dışarı, buzağıyı. hopladı sıçıradı. ... allahdan emir geldi (101).*

*şindi çetelik zamanında bizim buraya, yani şeyin, fıransızların geçmesi, ceyhandan **geşdiler geldiler**, bilio͡n mu? geşdiklerinde, buraya yalaklı duran var ıdı, onun babası kirkit memmet, seyitgilin dedesi, o habar verdi. geldi "islahat memuru olarakdan fıransızlar geliyır" dedi. yani dövlet istila etmiş. yani hökümet bizim asgeriye çekilmiş ya, "oraya yani böyle islahat memuru olarakdan geliyır" dediler. ordan geldi böyle haber verdi. biz gaşmadık, burda galdık. bizim burda **toplandılar** on segiz atlı silahli vardı bizim burda. şeteler yoharıya, şeye çıhdı. avşar memmet ağamı bunnar **selevatladı getdiler**. efendim, bir sahat sonra geri geldiler. **geldiler** buraya. şiye gelişin, anavarza, taman gırık köprüydü ya, oraya **geldiler**, bizden bayrag **aşdılar**. hatda ben de gitmeg isdedim. biz de ufağırādık ya, mulla hasan ırahmetlik köyün mukdarıydı, bize darındı, salmadı şocukları, gendiler bayrak çekdi, getdi. batdal vardı, dedenin oğlu batdal, hemen bayrak yapdı mendilden. **çekdiler getdiler,vardılar**. burda bi kürt var ıdı içimizde, çok faydası oldu bize. burdan **vardılar** (357-358).*

*tanklar böyle vuruvurdu mu şahlanuyor. **hayre͡t itdiler** böyle, **bahağaldılar** sifiler. o͡m beş dakgıya löbet düşdü (76).*

Üçüncü Dereceden Doğrudanlık

1. ve 2. tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*bi yemek bişirek yie͡nim. bu burda hindi gonuşur, yedi yere vermesen o yediğin yemek **haram oldu** dellerdi (74).*

*bir hoca var ıdı. onun bir kıramovon makinesi var ıdı, gonguraf dellerdi o zoman. barmahla dönerdi o pilankı. barmağ ıla dönerdi. sonra cemberekli **çıhdı**. çocuh alemi ya, bunu hayret ederdik. "bu ses nerden çıhıyo? neyin nesi? şeytan mı peri mi," derdik. bir onu bilirim. netekim ıradüyolar **çıhdı**, televüzüyon **çıhdı**. teknik getdiksire **getdi** (152).*

*bu koy sonradan sevinşli **oldu**. esgi adı yeni musdafa oğlu. otuz hane bir yerli mahalle, mahalle vardın. bunnar köyün gurucusu. bizler sonradan kırk iki kırk birlerde felan isgan olduk buruya (77-78).*

dalak diyi bir soyka var ıdı. o dalag olurdu şöyle. garın şöyle olurdu. bu dalak, böyle çog adamlar ***yedi****, bu dalak. needenne ireli geliyurdu, bu dalak böyüyor da bu şeyi yapuyor, bunu bilen olmazdı (316).*

sevinşli diyi şu yoharda bi hacıhasannı köyü var. aynı bu köyünen esgiden muhdarlık bir idin. esgiden, muhdarlığımız bir idin. zaman zaman köy ***böyüdü****. ora fazla* ***böyümedi****. şindi o köy böyüyüşün, muhdarlığı ayrılmak* ***icab etdi.*** *ayrılışın şindi, esgi mühür o köy adına gazılmış ımış, sevünşlü olarak. şindi sevünşlü mühürü bizde* ***galdı****, onar hacıhassanı (78).*

te pamukları martda ekmemiz lazımken hazıranda ekerik. şimdik hazıranda ekdik. bu sene bi yāmır dolu ***yādı.*** *"sel* ***geldi****" geldi. pamıklardan, aşşā yokarı, alan yüz külo* ***aldı****. yüz külo alan adamın, yirmi yedi bin nira pambık. iki milyön yedi yüz bin nira yapar. bu adam on milyon masiraf etmiş dönüme. onun için maddi durum az, ayilesi ırazı olmuyur (79).*

1.çk kişi

çaydan ***içerdig****evel, suyumuz youdu tabi (433).*

eti ***gıydıh*** *mesele, domatisi orteden* ***dōradıh****. ondan sōra ōlum, yaprā da* ***haşladıh****,* ***sardıh*** *üsdüne* ***goduh bişirdik*** *yenecek (184).*

inönünün gününe gadar deveynen gonup ***goşdük****, gülek bāzından. harran taşıtlar azdı o zaman (189).*

ondan sōra bi de biz daha derik. gene ***geldik*** *gurup gurup oluruk bir toparlak bi şe olur (73-74).*

2. ve 3. çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

Hikâye etme işlevi içerisinde bitmemişlik görünüşü örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.2.1.1.2. İsim+ i- + -DI/-DU

i- yardımcı fiili ile birleşerek ismi yüklem yapan *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki şahit olunan, görülen ya da gerçekleştiğinden emin olunan durumları geçmiş zaman üzerinde konumlandırabilmek için kullanılmaktadır.

Malzemede bu yapı geçmişe ait genel bir durumu resmetmek için kullanılmıştır. Yani odak nokta geçmişte gerçekleşmiş bir nokta değil, o noktanın da içerisinde olduğu

bütündür. Olay parça parça değil bütün olarak sunulmaktadır. Adeta bir resme bakıp da ayrıntıları değil bütünü betimleyen bir sıfat kullanmak gibidir.

İsmin üzerine gelerek onu yüklem yapan bu yapı ismin bildirdiği durumu geçmiş zaman üzerinde konumlandırırken, malzemede yapının geniş zaman ifade ettiği örneklere de rastlanmıştır. Geniş zaman anlamı bağlam ve belirleyiciler yoluyla tespit edilebilmektedir.

Genelde *-DI/-DU* eki olayın ve etkisinin geçmişte bittiğini ifade eder yani bitmişlik işaretleyicisidir. Ancak malzemede bitmemişlik ifade ettiği örneklere de rastlanmıştır.

Tanımlama, övünme, dövünme ve tahmin anlamları da ekin malzemede rastladığımız işlev özellikleri arasındadır.

Malzemede *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekinin, birkaç istisna hariç, ötümlü şekli kullanılmıştır. Örnekler 3. tekil kişide yoğunlaşmış, 2. çoğul kişide ise örneklerinehiç rastlanmamıştır.

1. tekil ve 1. çoğul kişiyle çekimlenmiş örneklerde çoğunlukla 1. dereceden doğrudanlık ifade edilmiştir. Diğer kişilerde ise ikinci ve üçüncü dereceden doğrudanlığın işaretlendiği görülmektedir. Üçüncü dereceden doğrudanlık ise yalnızca 3.tekil kişi çekimlerinde görülmüştür yalnızca bir tek örnekte 1. çoğul kişi örneğine rastlanmıştır.

Evvel, o zaman, zamanında, eskiden gibi belirleyicler ya da bahsedilen dönemdeki önemli olay, olayın yılı yada sonrasında gelen cümleyle ilkinde bahsedilen olayın, durumun bittiği ya da hükmü kalmadığı belirtilerek bitmişlik görünüşü pekiştirilmiştir.

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerin tamamında *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki bitmişlik görünüşüne sahiptir. Bununla beraber ek bilgi verme amacı ile kullanılmıştır.

Birinci Dereceden Doğrudanlık

1.tk kişi

“ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?” şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o şekildeyimiş. “boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde gösdermiş. aslında ***ayı değildim****. o zaman da* ***böyleyidim*** *(93).*

he çoh ***avciydim*** *gaz, ördek… (285).*

İkinci Dereceden Doğrudanlık

2.tk kişi

çobanı çıırdım. n ādar öte beri var ısa daşıdık. yokarıya çualları düzdük. sel doldu içeriye bizim dezzōlu. tarhana ısmarlamış ımış. gazan yüzde yüzüyür inekler öldü. tā buruya gadar çöke çöke vardık. ıslak, beş altı çual ıslanmış çıkdık tavana. sen ***var mıydın*** *orda bire o sellerde (362).*

3.tk kişi

-seniŋ geldiiŋde mıhdarlıḲ oluḲ muymuş acaba bire?

+mıhdarlık ***var ıdı****o zaman ya, mıhdarın kim olduunu bilmiyem (13).*

Üçüncü Dereceden Doğrudanlık

Malzemede örneklerine rastlanmamıştır.

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerde ise ek hikâye etme işlevine sahiptir. Cümledeki amaç bilgi verme değil bir olayı belli bir akış sisteminde hikâye edip, anlatmaktır.

Birinci Dereceden Doğrudanlık

1.tk kişi

Aşağıdaki örneklerde sıfatlandırma, geçmişin ilgili kesitinde öznenin durumunu, konumunu betimlenme söz konusudur.

bak ***şunnar gımıydım.*** *gendi de şunun gımıydı. ben ordan götürürdüm, şu mulla hasannarın dam yerine getirirdim (381).*

ben ahşam ***ırahatsız ıdım.*** *yadsın namazını de gece galhdım gıldım (80).*

ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan gelmiş ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok küçümüşüm. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da ***youdum*** *(282).*

ben de istikam ***çavışiydim*** *ki es dörtde de* ***yaziciydim*** *(19).*

ben de, gendim, ben bu gapıya düşdüm yavrım. ben gendi şiyimi annatiyim. gayımbabam örflü adam ıdı. igi dene avradı var ıdı. anadan yana ***zengin idim*** *yavrım. babam da iki evli gayımbabamda iki evliyidi. çoh şeler gördük, çok şeler geçirdik. gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede*

çocukları verdik geldik. orda öretmenner idi. geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).

*ben hecin **süvarisindeydim**. hecine bindim, atdan daha üsdün gaçar ımış (163).*

*ben **ufādım.** beni çingiline aldī zaman, götürürdü. omuzunda, sā omuzunda beni var (400).*

*gablıcıya gederdik, içmie gederdik. ben **hevesliyidim** (279).*

*ilkin, getdiim gış **angaradaydım**. oruya martda şiye getdik, diyarbahıra. oruya verdiler, diyarbahıra, daıtım. güz gelince, gış basdırmadan gine gursa geldim, gine angaraya. o gışı da orda geçirdik, angarada (284).*

*o zenzelede böyle bir deliganni **çocuğudum**. böyük abim mardın (78).*

*o zoman anam ırahmetlik sağdı, ben iki yüz elli **yaşındıyadım** (77).*

*on om beş yaşlarındayken **zevdaliydim** bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

*sediyenin üsdüne goydular amma aklım başımda, **ayıkıkdım.** götürdüler masie yatırdılar gene aklım başımdaydı benim. iki tane, genşdi artık dokdor muydu neydi. beni zaten hemen aldılar, sıram deilken. "zaten tansuyonum yüksek getirdiniz, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına" dedim. ondan sōra da hiç bilmüyürum artık bi şey mi kohutdular ne yapdılarsa, bayılmışım (300).*

***şofor udum,** bazı yerlerde gaza yapıyardık. yapdım da yapmadım deel (59).*

*şu atatürg öldüünde ben dörtyolda **esgerdim**, üç aylıh **esgerdim**. dersdeydik, atatürk öldü, boru vuruldu (143).*

*üç yüz otuzda ben yedi **yaşındaydim**. ben bilirim. (357).*

*valla faruum yirmi beş yıl oldu amcan vefat edeli. o zaman kırk üç kırk dört yaşındayım. hiç ahlımın kenarından geçmedi. benim gocamdan, allah gandım diyen adar rahmet etsin, çoh **memnundum**, çoh. gocamın bana bir emeklisi galmadı ōlum, bir malı mülkü galmadı. sadece gocam bana, allah esirgesin, beş tane hayırlı evlat bırahdı (132).*

Aşağıdaki örneklerde tahmin anlamı da işaretlenmektedir.

*ne gün gördüm ki… çocuuduh, bizim gız gadar **var youdum,** gaçgaça gaşdık. burdan dedeliye getdik. gavır geldi, fıransız geldi. burda hüyük var. hüyüe yerleşdi (172).*

*silah gullanıyurdum yahu. on dörd om beş yaşında **var ıdım** ben, seferberliğin çıkdığında. silah gullanıyodum da çeteliğe gedemedim (357).*

*vallaha on yaşında falan **ancayıdım**, on yaşında anca (173).*

Aşağıdaki örneklerde övünme ve dövünme anlamları işaretlenmektedir.

*çakmak daşı gibi **adam ıdım.** bagat şindi getdiksire kötüleşiyi (258).*

*gene de **cinfikirliydim** böyle, şindi yaşlandık (413).*

*gördüm. ben bunu beenmedim kine. ben **böyle miydim?** ezil gızıl olduh şindi. (283).*

2.tk kişi

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*anam öldüğüün de dohuz yaşındaymişim. saçım **dizimdeydi**, anam hurdan örerdi, huruyu da belime bağlar üsdünden sırt geydirirdi, çocuğun saçına nazar edecekler deyi (157).*

*ayaım da **yalın ıdı** (382).*

*benim imkannarım **çohdu**. sayanızda beni sēmiyen de **yohdu** (154).*

*benim yedi sekiz yüz goyunum **mardı**, daha dün ötein satdım, emmōlu (290).*

*bi de çoh **sulüydü** beniki (284).*

*bizin eses **çetindi** soy ismimiz, denişildi (297).*

*bu bebelide çifliimiz **var ıdı,** helvacıda **var ıdı.** inēmiz olurdu, camızımız olurdu (279).*

*çok **esgiden idi** o. vazgeşdik de o zaman **genşliyidi**, gocadık, her şiyi vazgeşdik (88).*

*elli kilo aldım ben şindi. daa benim geçen seneden basma peynirim **mardı** onu yiyüruh (284).*

*esgiden gafama goyduum şeyi yapardım, onun çaresi **yohdu**. yani bu olacah dediim zaman, şu bardah gırılacahsa gırılacah, onun hiç çaresi yok (181).*

*gafam çoğ **ırahad ıdı** (89).*

*gaynanam **dezzem idi** benim (162).*

hep gunduralarımız vardı da anamız dedi ki: "öleciyik ne geyiyonuz?" geydirmedi bi şey bize (173).

*mali durumumuz ikimizin de **iyiydin** (83).*

*o gadar galmadı yavrım, çok tedavi oldum. filimimi aldırdılar. çok şükür. gablıciya getdik. genşlikden **var ıdı** bende sızı, romatizme, üsdunüzden yırah (280).*

*on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene **iyiydi**. bizim burada seksem beş dene arımız **var ıdı** şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

*orda da gardiyen oldum gardaş. orda da gardaş, goyunum **mar ıdı,** culuum **mar ıdı,** tavuum **var ıdı.** onarı da getirdim. o ceze evi lal oldu. beni pelişemediler adamlar (348).*

*şindi birinde benim akrabaların, o günkü gördüün gızlar, evimiz **sofalıydı**, sofada oturuyoruh (134).*

*yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite gedellerdi. bi şeycīmız **youdu.** çocuun birini hopuma alırdım, ceriye de omuzuma. böyle günümüz geldi geşdi. yokluk sefilliğ idi. elin otuna gederdik. ben ināme ot toplardım. iki tane inām marıdı**.** çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

*yuha epmek yapardık. yo! saç üsdünde de tandırımız **vardı**. gamalın avradı fururdu tandıra (267).*

Aşağıdaki örnekte tahmin anlamı da işaretlenmektedir.

*sahat **yarım mıydı neydi** bana telifan edivirdiler (262).*

Aşağıdaki örnekte tahmin yanında çıkarım anlamı da işaretlenmektedir.

*birez de dilim **datlıracık mıydı**, saar millete hoç göründüm şu melmeketin aleyi üsdüme geldi (380).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma, kızgınlık anlamları baskın durumdadır.

gözüm getdisıra gapanıyır. gözüm ***böyle miydi?*** *aynabi* ***gözüm üdü****, evladım kor etdi (159).*

1.çk kişi

aha bu adama verdiler; böyüdük, yapdık, çatdık. kemal emmi oduncüydü esgiden, esgiden odunculuk yapardı. ***gonşiyidik****. tanıdık birbirlerimizi. aşıg olarak vardık. ondan sōru d asgere getdi. çorlandık çocuklandık, aha böyütdük (436).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. ***çocuhduh*** *biz. hani o zaman bōle tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın getirdiler. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da felç geçirmiş (141).*

birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ***ufādık. ufādık****o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda, bük üdü şura, şura bük üdü, asılıyır çocuk, ölüyür (45).*

biz bir ***yayladıyedik*** *gardaş. şō olukbaşı… ürün* ***yaylasındıyedik*** *(435).*

biz bir ***yayladıyedik*** *gardaş. şō olukbaşı… ürün yaylasındıyedik. işde biz öksüz galdık, babamız golcüydü, endirdiler. orda vurdular babamızı, endirdiler bizi, getirdiler buruya. babamızı… ormanciydi ya, golcüydü (435).*

bizim aydınnı mahallesi de o gadar yerleşik deel idin. bir mahalle olarak o köyden hariç biz ***yerleşiğidik*** *(78).*

evel çocuklarım okula gederken hocalarınan ***annaşığdık****. hocalar gelirdi, tōgamı içerdi, çayımı içerdi. habar salarlardı. "gazanın altını yakak, çorbiye içek de gedicik biz, derse dıkılıcık" dellerdi (433-434).*

hatda ben de gitmeg isdedim. biz de ***ufağırādık*** *ya, mulla hasan ırahmetlik köyün mukdarıydı, bize darındı, salmadı şocukları, gendiler bayrak çekdi, getdi (358).*

ne gün gördüm ki… ***çocuuduh,*** *bizim gız gadar var youdum, gaçgaça gaşdık. burdan dedeliye getdik. gavır geldi, fıransız geldi. burda hüyük var. hüyüe yerleşdi (172).*

om beş ***yaşındaydık****. aynı* ***mahalledeydik*** *de hiç görmezdik. bu çarşıya gèderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü varıdı? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalalardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey* ***yo****udu* ***(****26).*

şu atatürg öldüünde ben dörtyolda esgerdim, üç aylıh esgerdim. ***dersdeydik****, atatürk öldü, boru vuruldu (143).*

Aşağıdaki örnekte hayıflanma anlamı baskın durumdadır.

çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan daşırdık. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine geldig idi, anamızın bir ***gızıydık*** *(251).*

İkinci Dereceden Doğrudanlık

1.tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına oturmuştun. dünyadan çoh uzah ***yerlerdeydin.*** *dönüyordunuz (125).*

ben seni gördüm. büyük bir balinanın ***garnındaydın.*** *belki görmezdim ama balıın guyruk tarafından iki dene pulu noksandı. onun deliinden gördüm (124).*

Aşağıdaki örneklerde konuşanın gözlemine dayanarak geçmişin ilgili kesitindeki bir durumu ya da kişiyi sıfatlandırma, betimleme söz konusudur.

başı saupsarı bir gözel yakışıklı ***çocuudun,*** *hiç gucāmızdan yere gomazdık seni. anan ırahmatlık, kele yere goŋ da azıcık yörümeyi bellesin derdi, yere gomazdık beyle severdik (376).*

3.tk kişi

"vay sultan! vay sultan! vay sultan! getmişin gayrı, ölmüşün sultan! vayh! ne oldu anam sana" deyor. "bunun güççüken saçı ***vardı*** *arhasında, dizinde. anasının bir* ***gıziydi****. segiz dene çocū öldü. bir ho galdı. kōde güzel olan bir hu* ***var ıdı.*** *ismi maya galdıyıdı. onun uçu maya deniyır (154-155).*

ağaç, evlerimizin önünde, böyle dud ağacı zeytin ağacı yetişdirriz. bagat şu garşı dağda bağlarımız ***vardın*** *(80).*

alapunara geder alapunarda bir emin gökdemir diye bir ***adam mardı,*** *perişandı. iyi bi* ***adamdı*** *amma perişan, işi bozuh, pejmurde. o da ahşamcı (34).*

amma bizim bu ev elli senelik n olacak. daha ***esgiydi.*** *şo çinkolu yerni niye bis sōradan yapdık. (31)*

avlağa getdim. o çocuk ***var ıdı.*** *boazın içinden geyik çıkdı geliyor. bi sıkdı çocuk ayağını, ön ayağını gırdı burdan (101).*

babam ***babayiğid idi*** *(42).*

benim nenem burda öldüünde, öyle tahmin ediyurum, elli elli beşde öldü, doksan ***yaşındaydı*** *o dahi bilmiyordu (141).*

bir ***gardaşım mardı*** *d* ***ilgisizdi*** *rahmetlik. enişdelerin yanında galdım. o zaman çoh sitemler çekdim. aç galmadım amma çok gahirler çekdim. enişdemin birisi bana çoh zulumlar etdi. başımda daş yüledi mi yüledi. bacıcāzım da seslenip bi şey diyemezdi. ilk başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı isdedi. içimize girdi oldu bir yılan bize (133).*

bir hoca ***var ıdı.*** *onun bir kıramovon makinesi* ***var ıdı,*** *gonguraf dellerdi o zoman. barmahla dönerdi o pilankı. barmağ ıla dönerdi (152).*

biricig ōlu ***var ıdı*** *adamın (46).*

birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim ***köyden idi.*** *biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda (45).*

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç yediriyorduk, bir şe ***yoğudu*** *böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ekellerdi. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

bizim aydınnı mahallesi de o gadar yerleşik ***deel idin.*** *bir mahalle olarak o köyden hariç biz yerleşiğidik (78).*

böyle nası, sapsarı kehribar, daha bu yaz da yahinda dökdüm, inan olsun böyle sapsarı ***kehribar gibiydin*** *(97).*

böyüg amcama hasan ağa dellerdin. ***üç emmim idin,*** *oturduk. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer aşdık (78).*

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ***ufādı****, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

burda köyde bir adam ***mar ıdı,*** *üç cüz on* ***tevellüdlü idi*** *(163).*

çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).

çete gumandarının birisi dedemin ***enişdesiydi****. hâlâm* ***mar ıdı*** *çete gumandarında, benim, bobamın bacısı (69).*

*diç çekdirdi bu. dişi **intahaplıydı**, getdi çekdirmiye. gedişin çekmediler inne ne verdi (58).*

*er görmüş ev görmüş osmannı bi **gadındı** görümcem rahmetlik (134).*

*erzurumlu memmet yavuz isminde bir, bilgili bir alim garşıyaha **müftüsiydi**. adananın müftüsü öldü orda. o zaman, seksen yedide onun yerine hemen garşıyaha müftüsü geşdi (139).*

*esgi misisde de bizim evimizin önünde dede **var ıdı,** ziyaret. garip dede diyollardı. nerden geldiini bilen yoh. ışşık yanıyormuş yerinde (170).*

*esgiden burda odun ocaı **var ıdı.** sōna bu soba çıhıncaız bunu gapatdık (164).*

*esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı **var ıdı.** onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. dedeymiş mearsa. ışşıh yanarken ōle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

*gırbızda **esgerdi**. yirmi dört gün izinni geldi, benim lafım üzere (82).*

*gursu gazandı. "babamın elbisesini giyeceğim" dedi ve girdi. amcaları **varlıhlıydi.** çocua pariya verdiler, çocuk cilis delirdi. polislik yapmadı (71).*

*guzu gurban keserdi. ya **öyleydi** adam. ağşamdan sabatdan mevt itdi, gayımbobam. burada çok mülkü **var ıdı,** herkeş meres etdi, belindi, beldik. dört dene oğlu **var ıdı** biceğez gızı vardı (107).*

*gülcan **vardı,** gulaı çinleyesice (183).*

*havlıyı süpürüyordum. yumag içi zannetdim. yumag içi **gibiydi.** bōle tuvarlandı. bahdım ki altın. bize de bir misafir gelmişdi. şeyden yürüel köyünden. gösderdim. bahdı, "bu antıka" dedi. üsdünde iki tane heykel resmi **var ıdı.** ellerinde şōle çelenk **var ıdı.** cöbüne goydu altını. giderken de ben de utandım o altını ver demie, götürmüş müze müdürüne gösdermiş "on iki liriya satdım" dedi. getirdi bi de on iki lira verdi (170).*

*igi gızım mar ıdı. bunar allahına bi gavgı ederdi. zopuye yeller oturullardı benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh gavgı ederdi iki gız. **fenaydı**, yerdi, yerdi, örterdi, derdim, **var ıdı, merahliyidi,** yapdırırdı, **adam ıdı, öylüyedik, felaketdi** (135).*

*mesela, bu toprakda şindi aşağı giriverdiğin yerde yerli mahalle otuz hane oturmuş umuştu. toprak heb onarın **elindeydi** (78).*

*o dövlet **tarafından ıdı** (76).*

*o ısmayıl bizīnen yörüdü, benim, bizim **gurupdaydı**, bizīnen beraber yörüdü seçimde (72).*

*o zenzelede böyle bir deligannı çocuğudum. böyük abim **mardın** (78).*

*o zoman anam ırahmetlik **sağdı**, ben iki yüz elli yaşındıyadım(77).*

*oğlum **mardı**. seksende, on dört senelik **polis idi.** diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok severdim bu adamı ben. anarşit vurdu benim oğlumu. çocukları böyüdü, gelin yanımda galdı (71).*

*on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar **davarçıydı**. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona aşığ oldumdu. yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

*onnar hep böle, insan deiller idi böle. kötü kötü donnarı **var ıdı**, gömlekleri dışında böle, kötü (173)!*

*sevilen bir **arhadaş ıdı** bu arhadaş (71).*

*sevinşli diyi şu yoharda bi hacıhasannı köyü var. aynı bu köyünen esgiden muhdarlık **bir idin.**esgiden, muhdarlığımız **bir idin.** zaman zaman köy böyüdü. ora fazla böyümedi. şindi o köy böyüyüşün, muhdarlığı ayrılmak icab etdi. ayrılışın şindi, esgi mühür o köy adına gazılmış ımış, sevünşlü olarak. şindi sevünşlü mühürü bizde galdı, onar hacıhassanı (78).*

*şeyi **var ıdı** onun, gamyonu **var ıdı.** esgiden otöbüs ne mi var ıdı? gamyonnan kölerden adam daşırdı (136).*

*şu bebek çiçeği. şu bir **güzel idi**, **şordaydı**, "galdırıyim de huraya şeydiyim." dedim. getirince örselendi mi ne oldu, böyle oldu (156).*

*şurda ik üç argadaş **var ıdı,** bol hoşgin oynuyoduk (73).*

*üş dene gardaşım **mar ıdı.** üçü de öldü. sana ömürler mefat itdi. işde bu! üş dene gız galdık (107).*

*vagat ben daha önceleri deve çekerdim. devemiz **var ıdı.** okula gidep gelen çocuhlar bize hava atalardı (87).*

*vallaha o modalar gardaşım kahdı burdan. **esgidendi** yani, çoh esgiden, bizlerin çocuhluh devrinde. yüzüne alı örtellerdi, türkü söyler söyler gınayı yaharlar. şindi o modalar kahdı (144).*

*ya şalgam aldıh. pilasdik şeye goymuş, arha isdetme de **inikdi**, dedik: "lasdikcide şişirek" viraj alırken, o da inceymiş, gırıldı, arabanın içine döküldü (147).*

Benzer örnekler şöyledir: ***adamdı*** *(307,352,356),* ***adam ıdı*** *(247,393),* ***akrabam idi****(142-143),* ***akılliydi*** *(332),* ***amcasiydi*** *(352),* ***ā ōluydu*** *(278),* ***at ıdı*** *(376),* ***āyıdı*** *(279),* ***bayramdı****(297),* ***belber idi****(349),* ***bembeyazdı*** *(186),* ***bir adam ıdı****(63),* ***bir idi*** *(381),* ***bir şiy idi*** *(297),* ***böyǖdü****(279),* ***böyüğ üdü*** *(357),* ***bunūnan ıdı****(369),* ***camız purtügibiydi*** *(186),* ***ceritliydi****(213),* ***çenesirēdi****(315),* ***çitden idi*** *(437),* ***çoğ udu****(19,243),* ***çohdu*** *(296),* ***dam ıdı*** *(331),* ***dul udu*** *(331),* ***enişdesiydi*** *(404),* ***gadife gibiyidi*** *(376),* ***genşdi****(300),* ***gılipden idi****(213),* ***golcüydü*** *(435x2),* ***gözelimden idi*** *(369),* ***hocıyedi*** *(247),* ***hūdu****(437),* ***ıhdiyer idi*** *(432),* ***köprüydü*** *(358),* ***löbetciydi*** *(416),* ***mardı****(141,175),* ***memur udu*** *(354),* ***merahlıyıdı****(363x2),* ***mukdarıydı*** *(358),* ***nasıl ıdı*** *(213),****ōlusuydu****(270),* ***ōluydu*** *(353),* ***ormanciydi*** *(435),* ***ot udu*** *(437),* ***öylüyedi****(375),* ***partinin günündiyedi****(361),* ***sefilliğ idi****(432),* ***sıvanıkdı****(437),****siyahdı****(186),* ***suyudu*** *(272),* ***şefrenin alinin anasiydi****(431),* ***varıdı****(67,213,215,223,224x2,258x3,272x3,279x4,280,285,295,296,305x2,315,318,334, 339x2,341x2,342,349x4,351,353,356,357,358x4,367,376,380,381x2,382,383,392,405,4 08,413,415,422,432),* ***yahın ıdı****(278),* ***yaşınaçayedi*** *(381),* ***yohdu****(185,222,224279,284,363,381x2).*

Aşağıdaki örneklerde tahmin anlamı da işaretlenmektedir.

bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, okuduyardık, ortokulu. işde ***iki de miydi neyidi,*** *gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

sediyenin üsdüne goydular amma aklım başımda, ayıkıkdım. götürdüler masie yatırdılar gene aklım başımdaydı benim. iki tane, genşdi artık ***dokdor muydu neydi.*** *beni zaten hemen aldılar, sıram deilken. "zaten tansuyonum yüksek getirdiniz, bi de makineden annamuyorsa bir annayan biri geçsin makinenin başına" dedim. ondan sōra da hiç bilmüyürum artık bi şey mi kohutdular ne yapdılarsa, bayılmışım (300).*

Aşağıdaki örnekte çıkarım yapma baskın durumdadır.

bubam… ō, bubaydı buba! gapiya sığmazdı da. beş sehen bal içmiş. "beş sehen bal işdim beş gün su içmedim." derdi. bir mala daşı atsın vurdu muydu bu yandan girer bu yandan çığar; öyle ***güşlüydü****. köyün genşlerinde bir içg içen olsun, bir arsizlig eden olsun "gelsin bana " diyiverirdi. köyün genşleri bi yere toplanmışlar, lambıya*

söyündürmüşler. gapıya durmuş, çıhana bi şaplıh, çıhana bi şaplıh… öyle bi ***bubaydı*** *da ne bilim (155)…*

1.ve 2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

bazar günü ***burdalardı****. cümürtesi geldiler bazar günü getdiler (252).*

ben de, gendim, ben bu gapıya düşdüm yavrım. ben gendi şiyimi annatiyim. gayımbabam örflü adam ıdı. igi dene avradı var ıdı. anadan yana zengin idim yavrım. babam da iki evli gayımbabamda iki evliyidi. çoh şeler gördük, çok şeler geçirdik. gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, bilmediydim. acı duymadıydım ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları verdik geldik. orda ***öretmenner idi.*** *geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

Üçüncü Dereceden Doğrudanlık

1. ve 2. tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3. tk kişi

adliẹye bir mahkim götürdük. o arada getirdiler, gulüp sığarası o͡ zaman ***meşhurdu****, yanı çoğ͡ içilen bis͡* ***siğaraydı,*** *dutulan bi* ***siğaraydı.*** *bize üç pagit gulüp verdiler. ben de gulüpleri tekrar adamların geri cebine gatdım (72).*

akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. şart goşmuşlar, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. tıraş edelerdi. soğan gapdırıllar, soğanı dizellerdi, sallallardı, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli ***bi şeydi*** *(151).*

*benim düü͡nüm yavrım, cie͡rim, benim düü͡nümü mismil etmediler ki. benim dü͡ünümde adam furulduydu. esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim dü͡ünümde, hadi bir͡ afda geriye gatdılar. havtıya düün olacādı. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel****öylüyedi****. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

bu köy çoh esgi. her tarafın ismi denişildi. bu köyün ismini denişdirmediler. ta bizim buray͡ ādar böyle gargılıh ***ormannıhdı****. su gelirdi, böyle yaz aylarında, bu seyhen nēri te buruy ē͡lir buraları heb alırdı (295).*

bullar ***orman ıdı,*** *fundalıh. bütün gapgapıya gidiyi (264).*

*cehiz **youdu** o zaman adetde. bir halı aldılar bunnar. cehiz **youdu** ki. yani çamaşır dolabı alındı. iki gat bunnar yapdı bir gat da anam yapdı (283).*

*çaydan içerdig evel, suyumuz **youdu** tabi (433).*

*çocuklar ufādı. lamba **yōdu**, alektirik. su **yōdu**, te şe guyudan daşırdık. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine geldig idi, anamızın bir gızıydık (251).*

*çocukluumda ne bilim böyle bir **gozan ıdı.** evler **seyrádi** (26).*

*çoh günnerimiz geşdi bunnan. şindik bin dokuz yüz ellide, bizim bu aralar heb ekildi. o zaman zehiri makine atardı, holdernen. yani bir holderi **vardı** arhasında, toz ilac atallardı (295).*

*düşdün körezli goluna der. bizim o zaman buralarda selbi söğüt **çokdu** böyle. aşşā sarhardı yanı (221).*

*esgigimi böyle evler, kimsenin evi **yōdu** ki gozanda (33).*

*esgiden **başgıyedi** (267).*

*esgiden böyle ırahatlık **yōdu**. şindi ortalık iy oldu. n ōlucu (273)?*

*esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da çıhardırdıh. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik. düüne gederdik gene, para pul **yoğ udu.** güleşirdik. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kōden hemen dūmüye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de **böylüyedi** (74-75).*

*esgiden dohuma dohurduk. çuval, çul, hābe dohurduk. **böylüyedi** (266).*

*esgiden sacayak macayak **yoğ udu**, daş gollardı şöyle çencere altına (206).*

*esgiden telgıraf çekellerdi ya, telifan **youdu** (325).*

*esgiden vurucu gırıcı, böyle hırsızlıkları **çoudu**. yola çıhallardı mesela, düellerdi. elinde neyin varsa savışır gidellerdi. şindi o ālakları getdi, kakdı yanı (349).*

*evel gızzānan çekilirdi, orah makinesi **vardı** biçerdi, yavrım bōle olurdu (280).*

*evelden belle ki hep **ışgıyaydı** buralar (337).*

*evli arabaynen gelin iner. o zamannar taksi maksi **youdu**, at arabası (217).*

*gocebelikde deve ileeni olurdu. bu da **tunc udu** o ileen pek öterdi. bunun, işde, eli bayahı şiyli olannar, çalallar, onun şeyiyle oynallardı (153).*

*gonup göşdüümüz günner bir iyi bi **durum udu.** şünkü neden? sālamlık bi **durum udu.** (258).*

*he o zaman tiyip de **var ıdı**. heç agıl etmemissik (200).*

hindi gelinin gözleri açık, cildir cildir geliye, dāniye dāniye. oahıt da şey ***youdu,*** *yüzünü açmak. açık getirmezler idi. bunda da geldi mi şindikiler öyle ediyeniz, tabi hepiniz (378).*

ırahmetlik babalarımız sādıtabi, bizim burda mıhdar ***yoh idi*** *abi, bizim bu köy, bu köye* ***bāliydi****, duzguyya* ***bāliydi*** *(295).*

inönünün gunüne gadar deveynen gonup goşdük, gülek bāzından. harran taşıtlar ***azdı*** *o zaman (189).*

işde esgiden böyle hasdalık ***youdu*** *(27).*

küşne denilen bir şey ***var ıdı,*** *öküz yemi. bu piriş sonrarak çıkdı (415).*

lap inciri dediimiz şey, burlarda esgiden, bizim şocukluk devrimizde ***yokdu*** *(104).*

o zaman otobüs mü ***vardı****? moturnan… şuria gadar, benim çocūn biri hasd oldu, şuria demirdaşın oria gadar getdik. suy burada. çocuk gucaımda öldü, souhdan (272).*

o zaman sinsinde güleş ***yoğ udu,*** *sonra olurdu (164).*

susam diyi bi şiy bar biliŋ? böyle buyday ***yoğudun****. o zaman üç güleg ekerdin. ne verdi? bire on verdi (79).*

şeyi var ıdı onun, gamyonu var ıdı. esgiden otöbüs ne mi ***var ıdı?*** *gamyonnan kōlerden adam daşırdı (136).*

şimdi evelki geçimler ***zor udu*** *(74).*

şindii vidonnar gimi vidon midon ***youdu*** *oahıt (377).*

şunu söylüyecim idi:o zaman şöyle bişey ***var ıdı,*** *köye bir candarma gelirdi. candarmanın yahınına deil çocuk, böyüg adam dahi varamazdı (385).*

urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi geçellerdi. dokdur mu ***var ıdı****? dokdura kimse gitmiyırdı. onnan eyice yālallardı, duruldur bir gaşşık da içirillerdi. işde kirpit gibi keserdi (271).*

üç ay ot döverdik. bu şey ***yōdu,*** *çapa mapa (267).*

yara da çıkdı mı ne bilim, gara öndürme dellerdi. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yaıynan ilac edellerdi, o furulurdu. ondan sōna çiban olurdu suan kömülürdü. en şey ***suan ıdı*** *eveli (166).*

yok yok avınan avınan. evel serpme ***vardı*** *atuyuduk böyle serpmeyi, şindi av çıkdı (268).*

yokarıda melmeket birez de ***dar ıdı*** *o zaman, şindi tabi bolardı (193).*

Aşağıdaki örneklerde eleştiri, hayıflanma anlamları baskın durumdadır.

tarlalara ekerdik tomatisi, ordan getirir, onu bişirir yerdik. çorba bişirirdik, tarhana ederdik, mercimek, nohut fasiliemiz bol olurdu. eşgili köfde dökerdik, işli köfde dökerdik onnarınan. şimdiki gimi böyle öte beri bol, nerede ***var ıdı****o zaman ? amma fasilie, patetis gene olmazdı (408).*

aman okulu nerde gördüm yavrım, okula selam söyleŋ. bu adamın da ohumuşculuu youdu, benim gimiydi. esgiden ohuma ***nerdiyedi*** *(433)?*

ocaın başında otururduk, zoba mı ***var ıdı*** *eveli (434).*

Aşağıdaki örnekte sonuca bağlama anlamı baskın durumdadır.

*evelki günner****böylüyedi*** *(434).*

1.çk kişi

om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç görmezdik. bu çarşıya gėderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü ***var ıdı****? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalalardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu* ***(****26).*

Aşağıdaki örneklerin tamamında ise *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki kullanılmış olmasına rağmen bitmişlik görünüşü değil bitmemişlik görünüşü işaretlenmiştir.

igi gızım ***mar ıdı.*** *bunar allahına bi gavgı ederdi. zopuye yeller oturullardı benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh gavgı ederdi iki gız (135).*

dalak diyi bir soyka ***var ıdı.*** *o dalag olurdu şöyle. garın şöyle olurdu. bu dalak, böyle çog adamlar yedi, bu dalak. needenne ireli geliyurdu, bu dalak böyüyor da bu şeyi yapuyor, bunu bilen olmazdı (316).*

dam ıdı evimiz. üsdü toprak dam ıdı. loğ çekerdik yavrım. analığım dul udu, üş dene ōlan çocuğu iki de gız ***çocuğuyduk*** *analığım çivt sürerdi. geceden geder, çivte gederdi, suyun yalısına (331).*

Aşağıdaki örneklerde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki geniş zaman işlevinde kullanılmaktadır. Bu işlevde kullanılan belirli geçmiş zaman ekinin kullanıldğı cümlelerde konuşan hikâye etmeyi değil bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

*ismin **neyidi** (83)?*

***neydi** onun adı, anam? ben de bilmiyem (156).*

*seni de tapız oturtduk, yasdık goyseydig **iyiydi** (433).*

3.1.2.1.1.3.Fiil+ -DI/-DU+ i- + -DI/-DU

-dıydı birleşik yapısının malzemede 1. teklik kişi ve 3. teklik kişide çekiminin yoğunlaştığı görülmekle beraber 2. çoğul kişi dışında tüm kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik ifade etmek için kullanılmıştır aynı zamanda da amaç bilgi vermektir.

*arhadaşların biri buruya **ūradıydı,** acaba burda mı biri (169)?*

*daha çok da unutmussum yani. ırahmatlık dayım daha çok bilirdi. ümmehana **söyledim idi** (369).*

*neriye **getdin idi** sen (201)?*

*şindi bunun başına om beş yirmi tane gadın olmuş. ben evde youm. ben adaniye **getdimdi** hasda yoklamiye (30).*

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik ifade etmek için kullanılmıştır aynı zamanda da amaç olayı belli bir akış sıralamasına koyarak hikâye etmektir.

Aşağıdaki örneklerde *-dıydı* birleşik çekimi, olayın başlangıcına işaret etmek için kullanılmıştır. Zaman sıralaması içinde tüm olaylardan önce olan olayı işaretler. Bu başlangıç, olay akışı içerisindeki diğer olayların başlatıcı ya da nedeni de olabilmektedir.

1.tk kişi

*bunu radüyo verdi de ben teyibe **aldım ıdı.** bantı da gaybetdik (203).*

*geçen bir düüne **vardım ıdı.** bir yeni yetme uşak, senin gimi, geldi elimi öpdü. "sen de beni öp bahıyım" dedi. öpdüm (331).*

sōlemedim. telifanda sōdüklerini söyledim, kim olduunu söylemedim. biliyim söeni. o sinirinen ōkeynen… āşam ōkelendim ***āladım ıdı.****erhan da dedi ki "kim sōdü? lapur dutacam. ben verecem mahgemie." dedi. ben söylemedim. söylesem ell altıya gedeceg ortalıh. ohur yazarlīm yok. "bir telifon geldi, galdırdım o da sōdü." dedim (262).*

yeni yazıynan asçak ***ohudum udu.*** *ondan sonra goğdu bunarı müdür (44).*

yok, ben şindi, allahdan gözümün yaşı gelmedi yavrım, allahdan! gelmedi. bir de hiç kimse yok, oğudūm, etdim, hocuya ogutdum. kivra da geldi şuraya oturdu. heç! herif getdi. "ali emmin geşdi" dedim. saten sırtını mırtını hep ***soydum udu.*** *çabıdını da hazır etdim. şu durmadı getdi. emmisinin ōlanları geldi. "beklemesin galdırak" dedi. boyraz esiyır, millet toplandı duyuşun. ne diyim, gonu gonşu galdırdı (364).*

3.tk kişi

bizim geyik yazıya yayılmiya ***getdiydi****, onu da bir avcı goğdu geldi (205).*

bunnar sivari olarak ***getdiydi,*** *antebe: gani, süleymen özer, memmet duan, ibiş çelik. orda o çocuk öldü, mefat etdi. onnar geldi, öteiler geldi. ölüsü orda galdı (404).*

elini burdan tahriyenen ***kesdiydi.*** *odun ederkene kesmiş dāda. onu da yānış dikmişler, barnaı* ***dutmadıydı.*** *onun uçu silah ne gullanmaz (437).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk ***çalışdırdıydı.*** *o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

şu aacı ***aldıydı****, herif ırāmatlık. aacı satıp yidik (318).*

1.çk kişi

geyig avına ***gitdikdi,*** *o, herif geldi a, garpız alacah gırıverdi cıgarayı içine goydu sardı işdi (146).*

Aşağıdaki örneklerde beklenmedik ya da şaşkınlık yaratan olayları işaretlemek için de *-dıydı* birleşik çekimi kullanılmıştır.

1.tk kişi

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi bi şeymiş. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım,

yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız getirmişler" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. ***sıyırdım ıdı*** *şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414).*

ağşamkı o yandan saldığımız malın dört beş tenesi höyle önünden geçiyor. "hele geç bağalım hele geç!" şöyle ***dönüverdiydim,*** *surda çağşak var, çağşağın ordan o büyük mallardan ikisi döndü. geri döndü (103).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. ***bakdım ıdı*** *bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam lepeciymiş taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de. sahayı şöyle dolandılar. aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi.* ***bakdım ıdı*** *cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye ettilerdi (353).*

bu erhan ne diyi? anam anam diyır da ālıyır dedim. ***goşdum udu*** *gitmişin elden (261).*

gece kahdım kimse yoh. ***bahdım ıdı*** *evimizin önünde, yani evel haym olurdu, haymanın içinde adam mar. bīsi geldi, beni aldı götürdü (307).*

geldim idi *telefanda bir erkek (29).*

he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca gediyıllardı hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. ***bakdiydim,*** *cücük besliyedi cücük oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).*

hindi bilmüyom nasıl öldüğünü, "hasdayım" dedi yatdıyıdı. ben dışarı ***çıkdım ıdı,*** *ölük (157)…*

hu boş elimi ***atıverdim idi*** *bir zeytin oduna ıras geldi (43).*

ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı verdiydi, böyle şiye aldırdıydı, banta. çocukları hep silmiş. ***getdim idi, sordum udu*** *"ah ana" diyır, "aleyini silmiş çocuklar" diyır (372).*

sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. habar salmışlar. şöyle üçümüz bir yatıyadık. gece geldi, "elif" diyi çırdı. "ne diyen" dedi. "kalk sana bir dutma getirdim" dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. ***bakdīdı,*** *ağanın bacısı (381-382).*

1.çk kişi

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen ***indiydik,*** *mear yerin altındiyemiş (408).*

gapie bi vuran oldu: tık tık, tık tık… aşdık gapii. ***aşdīdik****: bizim şu hakgı aliynen kesseg ibramın avradı. gucaında bir çocuk. beyinden ameliyete götürücüler imiş onu. "allı zülüşnen eşe abılaya götürek bunu, bir bahıdak" demiş. neyse getirdi. çocuun başını gönderdim. bunu aldılar getdiler iki ün sōra bi daha getirdiler. dönderdim. dönderişin dutdu bir daha, şerbete gitdik biz oruya, bir daha dönderdik. ne o tokdura götürdüler ne ameliyet etdirdiler (366).*

irellek vardık. irellek ***vardīdık****, sola bir şey gediyi şöyle (415).*

Aşağıdaki örneklerde -*dıydı* birleşik çekimi hatırlatma anlamını işaretlemek için kullanılmıştır.

1.tk kişi

aman vara vara ***vardım ıdı,*** *"gıprısı makaryos buladıyodu sen benim yuvayı mı buldun buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

arhadaşın birini ben bi ***döğdüm idi.*** *ava getdik. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda bırakmış, kesdiymiz yerde. bi yere bi çıkdık ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak? ulan niye orda godun diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

bir gün posa gitdim. posda birisi bi garacoğlan kitabı virdi. belledim getdim, yanı garacoğlanı. zaten bu garacoğlan, başga da ohumadım heralda. garacoğlanı ***ohudum udu*** *(87).*

bizim böyüg abimin hanımı hasda da, ırahatsız, ben ona ***gitdim idi*** *(26).*

"bu köprünün ağzına hemmen hazır olmuşlar. silaha şey apmışlar." yani galabalığı görüşün çete belliyollar. hemmen selam ***verdim idi*** *(359).*

hüsne isminde bir gıza genşliimde yandım. bu hak aşıı gimi ***oldum udu*** *canım, hak aşıı. mal yazlatmıya geldik. rüya aleminde eliminen vuruyom ben bu gızı. ulen bu gız gaşdı dedim ben. şimdi ordan başladım (359).*

on om beş yaşlarındayken zevdaliydim bi gıza. türküyü söylüye söylüye, şo segeden, söylüye söylüye buraya getirdim gızı ben. gızınan benim aram üş sene iyiydi. bizim burada seksem beş dene arımız var ıdı şurda evümüz var şu ziytinnerin altında. onnar davarçıydı. ben taha şiy, su değmedik bal yidirdim. gendi de bana aşığ olduydu ben de ona ***aşığ oldumdu.*** *yalınız alamadım. babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım (110).*

Aşağıdaki cümlede hatırlatma anlamının yanında, ilk cümlede iddia edilen fikrin tam tersinin söz konusu olduğunu vurgulamak amacıyla da *-dıydı* çekiminden yararlanılmıştır.

ben görmedim m onu kuna? ben de ***gördüm üdü*** *taman.*

3.tk kişi

anamgile gedecem, ***dediydi*** *(185).*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam ***furulduydu.*** *esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün olacādı. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

bizim uçun ***geldiyidi*** *bunda da bizim beylerin böyüklerini gurşuna düzüyolar, ipe çekiyolar (443).*

bu bekirlide bir arhadaş ***öldüydü****. aşşıg ali yazmışdı (89).*

çerçicilik yapuyurdu adam. mıkdarlık ***yapdıyıdı.*** *ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).*

hatda gelin olan gıza da evinde malın oldu muyun esgiden, inekse tana verin bi tane, goyunsa guzu verin bi tane. anam bana ***verdiydi*** *ondan öyle. iki tane goyun* ***verdiydi*** *gaynanam bana, endirmelik (282).*

ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı ***verdiydi,*** *böyle şiye* ***aldırdıydı,*** *banta. çocukları hep silmiş. getdim idi, sordum udu "ah ana" diyır, "aleyini silmiş çocuklar" diyır (372).*

*o zaman **dua etdiydi.** o garibe de bildirdiler bunu (240).*

*ogun izinni **getdiydi** yepyeni ik üş tane pantol alık gelik (199).*

*tallıya hayvan örklemiye gitmiş. iki çocuk döüşmüş diyin. orda döve döve öldürüyullar. yemin de itdiriyıllar "demiyecan" diyi. galan son solukda şakir ıratmatlık **dediydi** (270).*

1.çk kişi

*çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan daşırdık. şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine **geldig idi,** anamızın bir gızıydık (251).*

3.çk kişi

*aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam lepeciymiş taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de. sahayı şöyle dolandılar. aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi. bakdım ıdı cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye **ettilerdi** (353).*

*bilmiyek kim oldūnu, işde kesikkeliden. oruya gocuya gitdiydi. zorna **verdilerdi** yani oruya. şindi o vardıı adamdan bi gızı oldu (349).*

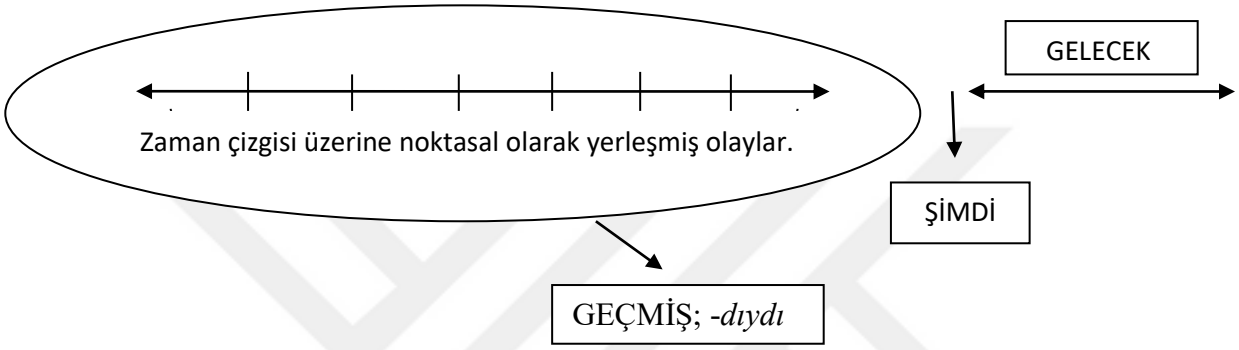
*esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. dedeymiş mearsa. ışşıh yanarken ōle **gördülerdi** hırhız felan yoh (171).*

*herifi gibi burdan parıy alıyor, harcıyollar. evlerine **götürdüler idi** (176).*

Aşağıdaki cümlede, olayın akışının anlaşılır olabilmesi için olaydan hemen önce gerçekleşmiş ve sonraki olaya sebep olmuş bir ana atıfta bulunulmuştur. Yani geriye dönüş yapılıp geçmişteki bir kırılma noktasına hatırlatma yapılmıştır.

kesen elbōlunun gafası bu, deyi onu ***gösderdiler idi,*** *ermeninin kellesini. adamlar yola çıktılar. elbōlu şapırt yakaladılar. nasılsa portdu elbōlu. gelin şöyle sırt göte bahar kı, elbōlu (399-400).*

Aşağıdaki örneklerde *-dıydı* birleşik çekimi geçmişteki bir olayı noktasal olarak işartlemek yerine, aynı olayı zaman çizgisinde kapladığı alanın bütününü işaretleyecek şekilde kullanılmaktadır. Bir çeşit geçmişteki olayın bütüncül özeti denilebilir.

1.tk kişi

ben de, gendim, ben bu gapıya düşdüm yavrım. ben gendi şiyimi annatiyim. gayımbabam örflü adam ıdı. igi dene avradı var ıdı. anadan yana zengin idim yavrım. babam da iki evli gayımbabamda iki evliyidi. çoh şeler gördük, çok şeler geçirdik. gayımbabam getdi, gaynana getdi, goca getdi. bunnara, ***bilmediydim.*** *acı* ***duymadıydım*** *ya, gocam ölünce baya acı duydum söyledim. adam hasdalandı. getdik, islahiyede çocukları verdik geldik. orda öretmenner idi. geldiydik bir hafta sürmedi adam getdi (356).*

ben ötein, adanıya bir gız ***verdim idi,****oruya* ***getdim idi.*** *anam çıkmışlar. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

bunu da ben ***yazdıydım.*** *sonunu söyledim (89).*

hiş daa ***görmediydim*** *de o sene bir ıras geldim. gübre atıyordum. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şōle. yahlaşmış da bize, yüz metire galmış(285).*

uyramda bir adam atın üsdüne binmiş, gapıya dineldi. iki dua ***ohudum udu.*** *" ne diyin ohumadın o duaya taman sen" dedi. atın üsdünde üyramda ohudu (317).*

3.tk kişi

bir çocuum ***kör olduyudu*** *gözleri. üç ay* ***kör galdiydi.*** *çocuun gözünü aşdım. o suyu dökme deseler idi dökmezdim, o çocuun gözü açılırdı. yüzünü yudum hemen gözü açıldı çocuun. he,* ***kör olduydu.*** *çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

bir gün bahdım: gapı taht ah dövüldü. "miyese" dedi. heç heslenmedim. gelmiş bȫle nasıl yavlarıyor. içmiş zerhoş olmuş. gonşuları getirdi hep. gonşularına barabar içeri girdi. girince hatlayıp da şu elini hartadan ısırırsam, gannarın içinde galdı. benim yüreim acır mı sana! benim çocuumu garınçalar yedi de, sen möhdaç galdın da geldin. "ben getmem" dedim. anam saldı, falan etdi. biz getdik. herif bundan ***vazgeşdiydi*** *(176-177).*

seksen yedide haca getdik, allah size de nasib etsin. yalınız bizim hanım nerdeyse ***öldüydü*** *orda. şimdi otobözler tıhadı yolu. on kilemetire yolu, yatsıda çıhdıh, şafag atana, tan ā̆rırken zor gavışdıh. endi, enmedi, patladı, gabardı, vardıh, gıldıh, çıhdım, bitdi, ışıdı, vardı, oturdum, yoruldum, bahdım, getdik (139).*

"vay sultan! vay sultan! vay sultan! getmişin gayrı, ölmüşün sultan! vayh! ne oldu anam sana" deyor. "bunun güççüken saçı vardı arhasında, dizinde. anasının bir gıziydi. segiz dene çocū öldü. bir ho galdı. kȫde güzel olan bir hu var ıdı. ismi maya ***galdıyıdı.*** *onun uçu maya deniyır (154-155).*

3.çk kişi

böyük bir zat ımış veysel garani. peygamber efendimizin neyin hırkasını hediye ***etdiler idi*** *(163).*

3.1.2.1.1.4. Fiil+ -mIş/-mUş+ i- + -DI/-DU

Malzemede 1.tekil, 1. çoğul ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır. Diğer tüm kişilerde örnekleri görülmekle beraber 3. teklik kişide kullanım sıklığı dikkat çekmektedir.

Belirsiz geçmiş zaman *-mIş/-mUş* eki ile belirli geçmiş zaman eki *-DI/-DU* eklerinin bir araya gelmesiyle oluşan bu çekim, geçmiş zamanda birebir deneyimlenen olayları işaretlemek için kullanılmıştır. Yani ek temelde geçmiş zaman işaretleme

görevini devam ettirmektedir. *-DI/-DU* eki cümleyi geçmiş zaman çizgisi üzerinde herhangi bir nokta üzerine oturtmakta yani olayın geçmiş zamanda gerçekleştiğini işaretlemektedir. *-mIş/-mUş* eki ise aslında sahip olduğu dolaylılık anlamını büyük oranda kaybederek şahit olunan geçmiş zamanda hatırlatma, arka plan oluşturma, neden, sonuç ya da ilk olay vurgusu gibi bazı anlamsal katmanları işaretlemek için kullanılmıştır.*-mıştı* birleşik çekiminin aynı zamanda *o zaman, o zamanlar…* vurgusu yaptığı da gözlemlenmiştir.

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik ifade etmektedir ve hikâye etme işleviyle kullanılmıştır.

Aşağıdaki tüm örneklerde *-mış* eki kısmen dolaylılık işlevini devam ettirmektedir. Örneklerde olaylar zinciri içerisinde ilk olay olarak kabul edilebilecek cümle,*-mıştı* birleşik yapısıyla kurulmuştur. Ancak konuşan, bu ilk olayın başlangıç anına şahitlik etmemiş, olayı sonradan gözlemlemiştir. Gözlemleri sonucunda yaptığı çıkarımlar, konuşmacıyı şahit olmadığı ilk anın gerçeklemiş olduğuna ikna etmiştir. Böylelikle konuşur olayın olduğundan emindir. Aslında ilk anına şahitlik etmediğini ise *-mış* eki ile işaretlemiştir. Üstelik *-mıştı* birleşik çekimi kullanılarak oluşturulan cümle, kendisinden sonraki tüm sürecin de arka planı, fonu yani sürekli varlığı devam eden olayıdır. Ancak konuşma anında olay ve etkisi artık devam etmemektedir.

Aşağıdaki örneklerde sonuç vurgulanmaktadır. Konuşur öncesine şahit olmadığı olayın, önceki olaylara bağlı olarak meydana gelen sonucuna vurgu yapar, ki bu sonuca konuşur şahittir. *O yüzden* belirteci ile de sonuç anlamı belirginleştirilir.

2.tk

ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına ***oturmuştun****. dünyadan çoh uzah yerlerdeydin. dönüyordunuz (125).*

3.tk

anşe ablam ölük, oraya getdim. o ***ölmüşüdü*** *oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

erdo̱anın gızının ölüsüne getdik. iki dene zaza avradı ***oturmuşdu****, yālığı sāliyürdü, zazaca söylüyür (185).*

Aşağıdaki örneklerde ise olayın nedenini işaretlemek için *-mıştı* birleşik çekiminden yararlanılmıştır.

3.tk

*bu bekirlide bir arhadaş öldüydü. aşşıg ali **yazmışdı** (89).*

*o yüzden anneleriynen bizim bacı **gavgıitmişidi**. namazda telifan gelmiş. gadınnan gonuşurkan namazı mamazı hep bozmuş. ondan sonra dutdurmuş bir gavga (35).*

*şekeri yok. şekeri yok da yaşlılık… o gün osman serum **dakmışdı** serumu daksan n olcak, aynı diyolar (28).*

Aşağıdaki örnekte kişi annesinin kaçtığını idrak edebilecek yaşta bu bilgiden kesin emin ve bunun için *-dı* ekini kullanırken, babasının ölümünde konuşur iki yaşındadır ve bilginin kesinliğinden duyduğu ,küçücük de olsa, şüpheyi *-mıştı* birleşik çekimindeki *-mış* belirsiz geçmiş zaman eki ile işaretlemiştir.

3.tk

*babam **ölmüştü**, iki yaşında, iki yaşındaymıştım ben. dört yaşında da anam başga gocuya getdi. durmadım demek gi "al oğlum bi sigara veriyim" diyor. derken örendik (88).*

Aşağıdaki örneklerde *-mış ekinin* dolaylılık anlamı tamamen kaybolmuştur.

Örneklerde *-mıştı* birleşik çekimi ile kurulan yapı ilk olayı işaretlemektedir ve kendisinden sonraki tüm olaylara arka plan, fon oluşturur. Yani kendisinden sonraki tüm olaylarda arka bilgi olarak hep vardır. Konuşma anında ne olay ne de olayın etkileri artık söz konusu değildir.

3.tk

*böyüdü ōlum. cami yeri verdirdiler. gardaşlarım verdi. babam yoğ udu o zaman, size ömür mefat **etmişdi** (279).*

*dedenin iniltisini duyardıh. yatiyorduh. babaları da **gelmemişdi**. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, " acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. " dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

Aşağıdaki örneklerde ise hatırlatma vurgusu gözlemlenmiştir.

3.tk

*su gelirdi mesela, bu set **gurulmamışdı.** bizim burda hep böyle pambıg̃ olur. yani günde. ırmah, seyhan gahdı mıydı bizim buruya gelir, bir düpdüz yapar (295).*

2.çk

*siz böyle böyle. ben daha aklım erdiğinde **söylemişdiniz**, söz verdik deyi. o sözünüzden ne cayyonuz? ben gaderime razığım (91).*

3.1.2.1.1.5. Fiil+ -yor+i-+-DI/-DU

Örnek cümlelerde *-yor* eki 1. tekil kişilerde genel olarak sürme/süreç anlamlarını işaretlerken diğer kişilerde çoğunlukla alışkanlık ya da düzenli olarak gerçekleşen olayları işaretlemek için kullanılmıştır.

-yordu birleşik çekiminin tüm kişilerinde örneklerine rastlanmıştır. Ancak çekimin kullanımı 1. ve 3. tekil kişilerde ve 3. çoğul kişilerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.*-DI/-DU* eki olayı geçmiş zaman çizgisi üzerine yerleştirirken, *-yor* eki sürme/süreç anlamlarını ve alışkanlık ya da düzenli olarak yapılma anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır.

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerde belirli geçmiş zaman eki *-DI/-DU* bitmişlik görünüşünü işaretlemesinin yanında, cümlede hikâye etme anlamı değil bilgi verme anlamı baskın durumdadır.

1.tk kişi

*terlese de yemiyi hiç bi şey yemiyır. hı orda da **yemiyırdım** diyır̃ o (260).*

3.tk kişi

*aman vara vara vardım ıdı, "gıprısı makaryos **buladıyodu** sen benim yuvayı mı buldun buladacak" dedim amma, allah, adam gaşdı. adama, ateşde bir esgi var ıdı, esgiyi elim̃ aldım amma, adam gaşdı. adam gaşdı adamdan hirsimi alamadım (333-334).*

2.çk kişi

ben gine gördüm seni. sen büyük bi guşun ganadının arasına oturmuştun. dünyadan çoh uzah yerlerdeydin. ***dönüyordunuz*** *(125).*

3.çk kişi

oruya gedeceik bizi dolmuşçu ta yoharı götürmüş indirmiş. "şuruya öte ***gediyollardı"*** *diyor. inene gadara, bereket versin bi çocua sordum, "amca yannış gelmişsiniz" dedi (354).*

Aşağıdaki örneklerde ise *-yor* ekinin belirsiz geçmiş zaman ve belirli geçmiş zaman eklerinin işlevlerini işaretlediği görülmektedir. Bu eklerden ayrılan yanı ise *-yor* ekinin kullanıldığı yüklemlerdeki olayın zaman çizgisi üzerinde uzun ya da kısa bir alana yayılmış olmasıdır.

Aşağıdaki örneklerde *-yordu* birleşik çekimi *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki görevinde kullanılmıştır.

balıgağzı tōmu ***isdiyordun*** *(155).*

gelicim ***diyırdı*** *o da (269).*

Aşağıdaki örnekte ise *-yordu* birleşik çekimi *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki görevinde kullanılmıştır.

seni donuscuk, dünden geldin bana bildiklik ***vermüyodun*** *(400).*

Aşağıdaki örneklerde *-yordu* birleşik çekimi geniş zaman işlevinde kullanılmıştır.

benim nenem burda öldüünde, öyle tahmin ediyurum, elli elli beşde öldü, doksan yaşındaydı o dahi **bilmiyordu** *(141).*

biliyedim *amma unuduyum bire. benim aklım galmadı (396).*

şimdi gıymata geşdi. evelden ***hazlanmıyırdın*** *(263).*

Hikâye Etme

Aşağıdaki tüm örneklerde belirli geçmiş zaman eki *-DI/-DU* bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmasının yanında bilgi verme yerine hikâye etmek için kullanılmıştır.

Aşağıdaki örneklerde olayın başlama ya da bitme noktaları değil süreç halinde olması vurgulanmaktadır. *-yordu* eki geçmiş zaman çizgisi üzerinde konumlanmış herhangi bir noktada devam eden olayları işaretlemiştir.

1.tk kişi

ava getdik. tabi arhadaşlar, ikisi şöyle yan yana oturdu. ben de afedersin, dineldiim yerden ārı su ***döküyördum****. tüfei dayadım bir ardıç kütüüne "veysel veysel davşan geliyör" dediler. bahıverdim şöyle ell atmış metire var. şalvarın baını goyveriverdim. tüfei bir gapdım, takılatdım annının çatından dēdi. davşan yıhıldı. ben şalvara işemişim yani biliyon mu (311)?*

babam ıhdıyer idi. çuallar gelir dayanırdı arabiyenen. "benim oğlum mar o gelsin o" derdi babam. yemek mi ***vuruyodum*** *inek mi* ***saıyodum****, gelirdim (432).*

dedenin iniltisini duyardıh. yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de ***yatıyordum****. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

ha dokdur söyledi. beni, beni çok dömüşler. ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler dömüşler ayıksın diyi. benim bacımın nien gızları getmiş yanımda. bunnar, dayımın çocukları neyi götürmüşler işde. ben ***oturuyurdum****. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede* ***yatıyıdım****.* ***gonuşuyurdum****. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin (261).*

havlıyı ***süpürüyordum****. yumag içi zannetdim. yumag içi gibiydi. böle tuvarlandı. bahdım ki altın. bize de bir misafir gelmişdi. şeyden yürüel köyünden. gösderdim. bahdı, "bu antıka" dedi. üsdünde iki tane heykel resmi var ıdı. ellerinde şöle çelenk var ıdı. cöbüne goydu altını. giderken de ben de utandım o altını ver demie götürmüş müze müdürüne gösdermiş "on iki liriya satdım" dedi. getirdi bi de on iki lira verdi (170).*

hiş daa görmediydim de o sene bir ıras geldim. gübre ***atıyordum****. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şöle. yahlaşmış da bize, yüz metire galmış. yani allah var hiç görmedik dah önce. moturun üsdüne çıhdıh. yaklaşdı yaklaşdı şöle bir dineldi şöle, bahdı. ben daha*

bilmiyom donuz olduunu. sonradan şōle yan döndü. yan dönünce tanıdım. iyice göremedim, elli atmış metire vardı ya sapdı şōle, tarliya sapdı (285).

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd ***oturuyordum****. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

zaten yatsıdan sōra da ordan hareket etdik. uyumuşum. böyle tam aşağı ***düşüyordum*** *ayıhdım (139).*

3.tk kişi

erdoanın gızının ölüsüne getdik. iki dene zaza avradı oturmuşdu, yālığı ***sāliyürdü****, zazaca söylüyür (185).*

işde herkeş ***gezdiriyordu****. dedi: "ben de gezdiriyim." bilmedi ki üsdüne galacaını. üsdüne galınca ben çekmedim, ayrıldım. evimi aldım gaşdım. neçeleriynen de en sonda bunun başına galdı. ben gabil etmedim (162).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna ***duruyordu****. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

orda uçakları löbetci ***bekliyördü****. almannar gaçmış ordan, sıgışınca, uçaınan, bu türküyenin içine gelmiş (215).*

1.çk kişi

bi bahdım beş gişi geldi, sahat om birden sōna. ***yatıyurduk*** *kahdıg oturduk (298).*

dedenin iniltisini duyardıh. ***yatiyorduh****. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği ***yiyorduk*** *anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el fireni çekik değil. yiniledik (95).*

sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. habar salmışlar. şöyle üçümüz bir ***yatıyadık****. gece geldi, "elif" diyi çırdı. "ne diyen" dedi.*

“kalk sana bir dutma getirdim” dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. bakdīdı, ağanın bacısı (381-382).

şindi geçen sene gışın bize bir gadın geldi. neyse hoş beş, oturduk. biz de böyle öylen sonu gene bir çay ***içiyorduk*** *(29).*

yatuyurduk*, beni çıurdı. ben somyeden gahıp da yanna varana gadar anam getdi (262).*

Aşağıdaki örneklerde ise geçmişte alışkanlık haline gelmiş, hep öyle yapılan, ya da gelenekleşmiş olayları işaretlemek için *-yordu* birleşik çekiminden yararlanılmıştır. *-ardı* birleşik çekiminden farkı ise, *-ardı* birleşik çekiminin kullanıldığı örneklerde işaret edilen zaman aralığı *-yordu* birleşik çekiminin kullanıldığı cümlelere göre daha bulanıktır. *-yordu* çekimi genelde zaman aralığı bağlamdan belirlenmiş, olayın olduğu zamanın belirgin olduğu örneklerde düzenli olarak yapılan olayları işaretlemiştir. Aynı zamanda *-ardı* birleşik çekiminin alışkanlık anlamına vurgusu çok daha nettir, durumu bütüncül verir genelde. *-yordu* ise harekete odaklanır ve bu hareketin sürekli yapıldığı vurgulanır (Benzer, 2012, s. 202). Benzetmek gerekirse *-ardı* ile resimsel, bütün olarak ifade etme söz konusuyken, *-yordu* daha çok filmsel, bir akışa sahip olan olayları ifade etmek için kullanılmıştır (*süzülük yourt dā güzel* ***olurdu****. torbada süzülüyordu. eşgi suyu çıhıyordu. o yourt dā güzel oluyordu (171).// verem* ***olurdu*** *adam. veremin çaresi bulunmuyurdu esgiden (315).// dedenin iniltisini* ***duyardıh****. yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum (171).).*

Aşağıdaki örneklerde alışkanlık ve buna bağlı olarak kabiliyet, gücü yeterlik ifade edilmektedir.

1.tk kişi

silah ***gullanıyurdum*** *yahu. on dörd om beş yaşında var ıdım ben, seferberliğin çıkdığında. silah* ***gullanıyodum*** *da çeteliğe gedemedim (357).*

2.tk kişi

bu var ya bu, dāda bi türkü söylesin, burda isdediin gimi ***dinniyedin*** *bunu (436).*

3.tk kişi

tosun güleşiye, bazı o, birbiriynen gırışacaı͡z zaman, birbirine gızdıı͡z zaman, boynuzu yere sürter. boynuzuynan toprak deşerdi. boynuzları çamır olurdu. öte͡ide yapdı mı, sen var ısan ben de varım demeg ***oluyordu*** *(385).*

1.çk kişi

almāyıya biz de şiy͡ apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg isdemediler. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi ***şiy͡apuyorduh****, bōle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye çalışırdıh. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri, götürdüler şoruya, yahdılar (186-187).*

bi bahdım beş gişi geldi, sahat om birden sōna. ***yatıyurduk*** *kahdıg oturduk (298).*

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç ***yediriyorduk****, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ekellerdi. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmi͡e gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd͡ oldum, çekiyorum (175).*

yahuyorduk esgiden ama vazgeşdik (88).

3.çk kişi

ermeniler gelir, basar, burda ahıldaneleri var. girisōlu ***diyollardı*** *ona. camiliyi basdılar, hepsini gırdılar geçirdiler, öldürdüler, hiç bi şey galmadı orda, o köyde. gızlarımızı getirdiler. apdōlunda oynatdılar, memeklerini kesdiler. çıhdılar, çıhdılar, çıhdıh, çıhdıh, çıhdı, getdik, getdik, getdik, getdik, gonuşdu, var ıdı, de͡iller idi, geçirdik, geldi, vardı, geydirmedi, ancayıdım, goğdu, vardık, goğdu, dutdu, gelmedi, bulamadıh, getdi, getdi, kahdıh, geşdik, içemedik, getdik, getdik, getmedik, oturduk, galdık, geldi, oldu, getdik, yapdıh, etdik, geldik, çekildi, yatardı, gelmedi, oldu, geldi (172-175).*

Aşağıdaki örneklerde gelenekleşmiş olaylardan bahsedilmiştir.

2.tk kişi

āşam da oluşun lamba ***yakıyodun****, gaz lambası. gelinnik lambam idariyedi (437).*

*valla ne diyecān işde, ne bilim rasgele **söylüyodun** āzına geleni. çocuğ uyusun bilmem neyitsin, oynasın diye rasgele **söylüyodun** (28).*

3.tk kişi

*gızların başı açag **oluyodu**, gadınnar örtüg **oluyodu**. şindi gızı gelini hepiciğ açık (437).*

*süzülük yourt dā güzel olurdu. torbada **süzülüyordu**. eşgi suyu **çıhıyordu**. o yourt dā güzel **oluyordu** (171).*

*şindik şifer oldu ya, o zaman at arabacı, arabacısı **deniyordu** (201).*

*topları mesela şey **çekiyordu**, gadanalar **çekiyordu** (186).*

*urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi geçellerdi. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse **gitmiyırdı**. onnan eyice yālallardı, duruldur bir gaşşık da içirillerdi. işde kirpit gibi keserdi (271).*

*verem olurdu adam. veremin çaresi **bulunmuyurdu** esgiden (315).*

1.çk kişi

*öleni de ora **kömüyoduk** (415).*

*yok yok avınan avınan. evel serpme vardı **atuyuduk** böyle serpmeyi, şindi av çıkdı (268).*

3.çk kişi

*amma bizim gızda -maraş vesi olurdu esgiden, şuralarda altın olurdu, gazi olurdu, şöyle çalma olurdu, zilif **kesiyollardı** şuralardan (413).*

*esgi misisde de bizim evimizin önünde dede var ıdı, ziyaret. garip dede **diyollardı**. nerden geldiini bilen yoh. ışşık yanıyormuş yerinde (170).*

Düzenli olarak yapılan eylemlerden ya da düzenli olarak gerçekleşen olaylardan bahsedenler,

3.tk kişi

*babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de gedem idi. halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de **gediyurdu**. oruya getmedik (51).*

*çerçicilik **yapuyurdu** adam. mıkdarlık yapdıyıdı. ünlü köyün en zengini, en şey, ünlü adamiydi adam da, birden ganser oluverdi (36).*

*elin işiynen günümüz gelip **geçiyırdı** (435).*

*geçen sene aldıg amma bir gavır ımış maereyse. böyle gavıra ıras gelmedim yani. bana boyunca "para" **diyidi**. bir millara vardı belle ki yedii para. gaşdı burdan. savcılığa dilekce virdim (338).*

*hasan ā ırahmetlik ölmeden, "gırk dört sene olmuş avrat, evleneli." **diyırdı**. aha üçün d içind oldu gendi öleli (252).*

*he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca gediyıllardı hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. bakdiydim, cücük **besliyedi** cücük oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).*

1.çk kişi

*ben memleketden geldiimde seyan ağanın tarlasına endim. biz çifçilik **yapuyoduh**, bütün kōlüler bize çalışdı. şindi onnar ağa oldu; biz düşük onnar gahdı, allah böyük (183).*

*birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda **ohuyurduk**, ilkogulda. çocuk şurda, büküdü şura, şura büküdü, asılıyır çocuk, ölüyür. evlendi bir sever, o avradı öldü. sōna şu topallardan bir gız aldı. ordan gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına bir şey etdi. o avrat da hamile galınca ōlan asıldı, gendi gendini öldürdü. öldürünce bu anası çok ait yakdı (45).*

*bu ausdosun, onu biliyem, om biri geldi mi tam om bes sene olucu öleli. bu çocuklar hep ufādı, ōlannar, **okuduyardık**, ortokulu. işde iki de miydi neyidi, gendi öldü, okudamadım. en gapandı galdı. n ōlucu yanim, bir gıvıkan da geçim bindi üstülerine. okuyamadı öyle galdı (57).*

*hep köydeyim. esgiden çifcilik **yapuyoduh**, şimdi yeyib içip yatıyoruh. çifcilik sıfıra çıhdı (144).*

*şofor udum, bazı yerlerde gaza **yapıyardık**. yapdım da yapmadım deel (59).*

*şurda ik üç argadaş var ıdı, bol hoşgin **oynuyoduk** (73).*

3.çk kişi

*he, bana da bir tana bir herifin dezzesi vardı, haca **gediyıllardı** hepisi. avrat "anam sana haşdan iki dene eteklik getirdim" dedi, verdi. bakdiydim, cücük besliyedi cücük*

oruya getdi. haşdan getirmiş bana. şindi bu adakları adıyıllar ya haşdan gelirmiş sana (318).

Bazen de aşama aşama meydana gelen değişiklikleri işaretlemek için *-yordu* birleşik çekimi kullanılmıştır. Bir örnekte karşılaşılmıştır.

3.tk kişi

dalak diyi bir soyka var ıdı. o dalag olurdu şöyle. garın şöyle olurdu. bu dalak, böyle çog adamlar yedi, bu dalak. needenne ireli ***geliyurdu****, bu dalak böyüyor da bu şeyi yapuyor, bunu bilen olmazdı (316).*

3.1.2.1.1.6. Fiil+ -AcAk+i-+-DI/-DU

Malzemede *-DI/-DU* eki olayları geçmiş zaman çizgisi üzerinde konumlandırırken; *-AcAk* eki ise niyet, gerçeklememiş niyet, istek, gereklilik, öneri gibi anlam alanlarını işaretlemek için kullanılmıştır.

Örneklerde belirli geçmiş zaman *-DI/-DU* eki düzenli bir biçimde ötümlü olarak kullanılmıştır. İkinci çoğul kişi dışındaki tüm kişilerde çekimin örneklerine rastlanmıştır.

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır ve cümlelerde bilgi verme işlevi görülmektedir.

1.tk kişi

düdüg olsa ***çalıvireceğidim*** *ama bulamadım yavı (88).*

2.tk kişi

hani sen mal beyanı ***viricādın*** *(338)?*

Aşağıdaki örneklerde geçmişte niyetlenilmiş bir olayın konuşma anına kadar henüz gerçekleşmemesi ancak hâlâ gerçekleşebilme ihtimali söz konusudur. *-acaktı* çekimi yine niyet,istek işaretlemektedir ancak konuşma anında ya da sonrasında bu niyet ve istek gerçekleşmekte ya da gerçekleşme ihtimaline sahip olmaktadır.

1.tk kişi

*bunu **çıhardıcım ıdı**. amanın şuruya durdur ele kele (447)!*

*dohdura **gidecēdim**, sen asger göndermeseydin. ifademi al ben dohdura gideceğım (65).*

*şunu **diyecim idi** ikiğüne bir kenne yūsek dil gurulu, efendim, toplandı (447).*

*şunu **söylüyecim idi**: o zaman şöyle bişey var ıdı, köye bir candarma gelirdi. candarmanın yahınına deil çocuk, böyüg adam dahi varamazdı (385).*

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerin tamamında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır ve cümlelerde hikâye etme işlevi görülmektedir.

Aşağıdaki örneklerde -*acaktı* birleşik çekimi konuşma anına göre geçmişte gerçekleşmemiş niyet ve istekleri işaretlemek için kullanılmıştır.*Aslında, aslına bakarsan…* gibi yan anlamlar da cümlelerde verilemektedir.

1.tk kişi

*ben bir afdalıg ord **olacādım**. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' durmadı. ona yarin izin viriyılarmış. onun uçu bekledim yōsa ben bir afdalıg ord **olacādım** (260).*

*ben bir tarih kitabı aldım arhadaş, adanada bir dosdumdan. satın **alicīdim** tarih kitabını (347).*

*ben **gitmeyecek idim**. onar didi: götürücez (66).*

3.tk kişi

*bana hiş **vermeyicilerdi** (340).*

*benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas çekerlerdi. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün **olacādı**. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

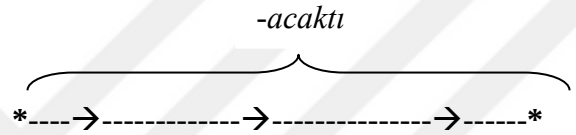
*garının elind olsa gocuyu heç **öldürmiyeciydi** (331).*

1.çk kişi

biz bu sene yazıldık, gurrada çıkmadık, haca allah izin verirse ***gedecēdik.*** *yeni yıla da dediler ki "hanımınan gedersen daha iy olur, daha rahat olun. bi de hanımı götürmeg için gedecān. onun için eline bi fursat geçdi senin, hicaza getmesen dahi allah senden bunu sormaz. biz de özel sektöre muracāt etmedik (20).*

öyleleyin geri çıhdıh. ***gidecēdik****, dediler: "yoh gidemeniz, yassah ora. (140)"*

Aşağıdaki örneklerde -*acaktı* birleşik çekimi geçmişte olayın,konumlandığı zaman sınırları içerisinde,henüz gerçekleşip gerçekleşmediği belli olmayan geleceğe dönük istek ve niyetleri işaretlemektedir. A noktasına göre niyet ve istek geleceğe dönüktür. B noktasına göre A noktasının durumu -*acaktı* ile işeretlenmektedir.

Konuşmacının geçmişteki konumu**(A)** Konuşma anı**(B)**

3.tk kişi

üçüncüyü evlenecādık. getdik. alaman mekdebi, oranın ağası. mal verir, mal alır. ulan bunun matini etdiler, bu ānın. ulan dabançıya belime vurdum: sür baba! çekedi geydik eyi kötü, niyese. gaplıcanın beri yanna vardık. vardık ki mal melal tolu. "aylem öldü.bir ayle uçun seni de matetdiler. senin yanına geldim." dedim. ulan herif bakdı: "citdi öyle mi" dedi. bir avrat çārtdırdı. āşam getdiler, ağa da getdi. beşir omar "ben çuhurōya gız vermem" demiş. neyse işimiz olmadı. gene dutdu bu adam, bunu gaçırmaya garar aldık. bir hacana dutdu. gızı gandıtdırdı. gaçıracak olduk. āşam oldu neyse, çıkdık evden. bekledik, bekledik çıkmuyu gardaşım, çıkmuyu. ***çıkacādı*** *çıkmuyu. sahat, allah bilir ya, iki filan oldu. çıkdı, var ıdı, götürdük, gördüm, görsetdiler, çıkardık, yorulduk, sōdü, vardık (412-414).*

1.çk kişi

üçüncüyü ***evlenecādık****. getdik. alaman mekdebi, oranın ağası. mal verir, mal alır. ulan bunun matini etdiler, bu ānın. ulan dabançıya belime vurdum: sür baba! çekedi geydik eyi kötü, niyese. gaplıcanın beri yanna vardık. vardık ki mal melal tolu. "aylem öldü.bir ayle uçun seni de matetdiler. senin yanına geldim." dedim. ulan herif bakdı: "citdi öyle mi" dedi. bir avrat çārtdırdı. āşam getdiler, ağa da getdi. beşir omar "ben*

çuhurōya gız vermem" demiş. neyse işimiz olmadı. gene dutdu bu adam, bunu gaçırmaya garar aldık. bir hacana dutdu. gızı gandıtdırdı. gaçıracak olduk. āşam oldu neyse, çıkdık evden. bekledik, bekledik çıkmuyu gardaşım, çıkmuyu. çıkacādı çıkmuyu. sahat, allah bilir ya, iki filan oldu. çıkdı, var ıdı, götürdük, gördüm, görsetdiler, çıkardık, yorulduk, sōdü, vardık (412-414).

*ya biz gızımızı, heye, ilk isdiyene **vereceğidık** amma ayi gibi, verilir mi verilmez mi (91)?*

Aşağıdaki örnekte ise *-acaktı* birleşik çekimi geçmişe dönük gereklilik, öneri anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır.

*"valla, davşanı galdırdıh amma, fagat vuramadıh, köpein peşinde dolandıh." "ya, köpein peşinde **dolanmiyacahdın**. sen, şöyle bir burunki yere **oturacahdınız**, köpek **gelecekdi**, yanı davşanı **getirecekdi**, sen **vuracahdın** (291).*

3.1.2.1.1.7. Fiil+ -r/ -Ar/ -mAz + i- + -DI/-DU

Malzemede geniş zaman *-r/-Ar/-mAz* ekleri ve belirli geçmiş zaman*-DI/-DU* ekinin birlikte kullanımından oluşan birleşik çekim geçmişte birden çok defa ya da düzenli olarak yapılmış yani süreklilik ifade eden olayları, genellik bildiren durumları, adet, gelenek, yol, yöntem ya da oyunların oynanma şekli gibi toplumun genelinde karşılığını bulmuş kuralları, genel geçer doğruları ifade etmek için kullanılmıştır. Bunun yanında alışkanlık, ihtimal, kesinlik, gereklilik, istek, varsayım, kabiliyet gibi anlamları işaretlemek için kullanıldığı gözlemlenmiştir.

-ardı birleşik çekiminin örneklerine tüm kişilerde rastlanmıştır. Ancak örneklerin özellikle 3. tekil kişide yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekiyle kurulan çekimlerde örneğine en çok rastlanılan birleşik çekim *-ardı* olmuştur. Bunun da, araştırmacıların da söylediği gibi (Benzer, 2012: 194; Korkmaz, 2014: 569),*-r/-Ar/-mAz* geniş zaman eklerinin işlev yelpazesinin geçmişten geleceğe uzanan geniş bir aralığı içerisine almasıyla ilgilidir.

Hikâye Etme

Aşağıdaki örneklerin tamamında *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki bitmişlik görünüşüyle kullanılmıştır ve hikâye etme işlevi baskın durumdadır.

Aşağıdaki örneklerde geçmişte birden çok defa ya da düzenli olarak yapılmış yani süreklilik ifade etmiş olaylar, genellik bildiren durumlar ve alışkanlıkların ifadesi *-ardı* birleşik çekimi ile sağlanmıştır.

1.tk kişi

babam ıhdıyer idi. çuallar gelir dayanırdı arabiyenen. "benim oğlum mar o gelsin o" derdi babam. yemek mi vuruyodum inek mi saıyodum, ***gelirdim*** *(432).*

babam ırahmat olasıca, suy içmezdi, hindi burdan ceriye ***alırdım****, burdan çocuun birini belime* ***bālardım****. bu çocuklar üçer yaşınaça ana emdiler. emdiler hep tay gimi. o babama da o suyu, o çocūnan, o ceriyenen ordan* ***getirirdim****, babam içici çaydan diyi (432-433).*

bak şunnar gımıydım. gendi de şunun gımıydı. ben ordan ***götürürdüm****, şu mulla hasannarın dam yerine* ***getirirdim*** *(381).*

ben ayle gıziydim heç bir iş ***yapmazdım****, evdeydim. köyün işi zor geldi. ben haliyle bunnarı zorsunmuya başladım alışgın olmadığımdan. göz yaşıynan barabar çekdim hep zorluğu (247).*

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya gederdik balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan ***geçerdim****. anıcıkd oturuyordum. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

oğlum mardı. seksende, on dört senelik polis idi. diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok ***severdim*** *bu adamı ben. anarşit vurdu benim oğlumu. çocukları böyüdü, gelin yanımda galdı (71).*

vagat ben daha önceleri deve ***çekerdim****. devemiz var ıdı. okula gidep delen çocuhlar bize hava atallardı (87).*

yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite gedellerdi. bi şeycīmız youdu. çocuun birini hopuma ***alırdım****, ceriye de omuzuma. böyle günümüz geldi geşdi. yokluk sefilliğ idi. elin otuna gederdik. ben ināme ot* ***toplardım****. iki tane inām mar ıdı. çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

2.tk kişi

bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da gederdin, garahılıkda ***gezemezdin*** *kine, göz gözü görmezdi (165).*

*esgiden….. gozie **gederdin** pambıh toplamie, **gelirdin** kine, şu bahçelerde havlılarda çetirer böyl olmuş. onu **keserdin** bür gün de. çetiler büyürdü aha böyl olurdu (273).*

*o şindi buriya, o antepli aldı geldi. evel dudu var ıkan hiç saap çıkmazdı bize getirdi, şuruya doldurdular. bir avrad aldı hantepden. "bire hösüyün evel **gonışmazdın** şindi nasıl gonuşucun. gardaş, sen ele heç **saap çıkmazdın** dududan gorkundan." dedim. neyse vardık gayrı avradı yokarı şiy etdik, evini düzledik (342).*

*sapı, **yıardın** harmanı. elli gişi ne ırgad olurdu (267).*

*susam diyi bi şiy bar biliŋ? böyle buyday yoğudun. o zaman üç güleg **ekerdin**. ne verdi? bire on verdi (79).*

3.tk kişi

*anam öldüğüün de dohuz yaşındaymişim. saçım dizimdeydi, anam hurdan örerdi, huruyu da belime bağlar üsdünden sırt **geydirirdi**, çocuğun saçına nazar edecekler deyi (157).*

*atatürkü severim. atatürk misise gelir **yatardı**hep (174).*

*atlı şurup derdik. o surup ev ev **gezerdi**, bi tanemiz aldı mı. bir gaşşık ver, ikinci gaşşıa çocuk **direşirdi**. "kele o şurubundan yok mu? bi de ben içiriyim. (35)"*

*āzı māzı ealen mealen **olurdu** esgiden (19).*

*babam da alim adamı çok **severdi**, gayımbabam alim adam ıdı, hocıyedi (247).*

*babam ırahmetlik babal **atardı**. "ener halk patisine ıray verirsen hakgım hâlâl olmasın!" halk patisine bel etmiş onu gomuş (270).*

*bakdın mıydı mezerlik **görünürdü** ama her taraf bina oldu. hiç bi yeri görmez oldun, bura gibi (26).*

*ben bunu duydum. şimdi fatma hatın var ıdı bir, bize gelir **gederdi**. "bunun ikisi de ziyaret, iki gardaş." diyır. öbürleri de şehit mezeri **derdi**. babam d **inanmazdı** (305).*

*benim anam **derdi** ki: "mahgemeye getdiyinde oğlum, yalan söyledin mi ya gözün kör olurdu ya golun, bu golun böyle büzülü, bu ellerin böyle büzülü galırdı." **derdi** (74).*

*bir ben galmışım. yanından **ayırmazdı**, dışarıya **çıharmazdı**, yedi gurbannan besledi (156).*

*bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da gederdin, garahılıkda gezemezdin kine, göz gözü **görmezdi** (165).*

*bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da gederdin, garahılıkda gezemezdin kine, göz gözü **görmezdi** (165).*

bizim gayımbaba birez çenesirēdi. beri benzer adam öyle garşısında tık ***diyemezdi****. amma evledi çıkmadı (315).*

böyle yerlilerden dıkılan ***olmazdı*** *(267).*

bu bebelide çifliimiz var ıdı, helvacıda var ıdı. inēmiz ***olurdu****, camızımız* ***olurdu*** *(279).*

bu meracılar olurdu bizim burda, yahın ***gelirdi*** *böyle. mayısda falan gelillerdi, alaçıh yapallardı burda. akgapının adamı, domates eker garpız* ***ekerdi****, böyle biber* ***ekerdi****. eyice güz düşüp de böyle, bu aylardan sōra gidellerdi (138).*

bubam… ō, bubaydı buba! gapiya ***sığmazdı*** *da. beş sehen bal içmiş. "beş sehen bal işdim beş gün su içmedim."* ***derdi****. köyün gençlerinde bir içg içen olsun, bir arsizlig eden olsun "gelsin bana"* ***diyiverirdi****. köyün gençleri bi yere toplanmışlar, lambıya söyündürmüşler. gapıya durmuş, çıhana bi şaplıh, çıhana bi şaplıh… öyle bi bubaydı da ne bilim (155)…*

buralar hep ormannığ ıdı. garaböcü ***yatardı*** *(83).*

camız tapan ***ederdi****; guvetli olur umuş, öküz çif sürer, o da tapan* ***ederdi****. atınan müzver çekellerdi (279).*

cumali sen gider miydin? bein ahlıma geliyür: bir motur vardı. billesini alırdıh gulle oynuyıcıyıh diye. merkezın çocuhları da ***gelirdi*** *(296).*

çomçeynen doldurur doldurur ***içirirdi****: ayrannan garışık ya (204).*

dalak diyi bir soyka var ıdı. o dalag ***olurdu*** *şöyle. garın şöyle* ***olurdu****. bu dalak, böyle çog adamlar yedi, bu dalak. needenne ireli geliyurdu, bu dalak böyüyor da bu şeyi yapuyor, bunu bilen* ***olmazdı*** *(316).*

dam ıdı evimiz. üsdü toprak dam ıdı. loğ çekerdik yavrım. analığım dul udu, üş dene ōlan çocuğu iki de gız çocuğuyduk analığım çivt ***sürerdi****. geceden geder, çivte* ***gederdi****, suyun yalısına (331).*

delik paralar ***olurdu****, altın veyahut gumüş. o başlıhlar* ***olurdu****. başlıhlarda cizili* ***olurdu****. fes dellerdi. evet gırmızı, ona fes dellerdin. penes bir iki gat üzere. altın d* ***olurdu*** *gumüş d* ***olurdu*** *(188).*

düşdün körezli goluna der. bizim o zaman buralarda selbi söğüt çokdu böyle. aşşā ***sarhardı*** *yanı (221).*

düünner eyle ***olurdu*** *abi (287).*

eer çocuun bāzında ocakdan yırak bē çıharsa o zor ***gurtulurdu****. ya gözünde* ***çıhardı****, ya bāzında* ***çıhardı*** *(165).*

elerdidoldururdu *zarha çuvalına (165).*

*emmime, babam "ece" **derdin**, böyüğ abisine. güççük gardaşına da bunar gardaş **derdin** (79).*

*epeyi bir zaman getdi mi de **yorulurdu** (223).*

*esgiden döüşüllerdin, mesele çekişillerdin, çadır altındayhana. o göçer bu yanna **gederdin**, iki gavga yapan. bagat şindi neriye gidicen (81)?*

*esgiden portagal **denirdi** sōradan fortagal dendi. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).*

*gaş sene durdu hökkeş? dört sene mi durdu? dört sene öğretmen benim buramda beslendi. beslendi der iken aylığını aldı, burda yer burda içer burda **kalkardı** (153).*

*gece kahdım kimse yoh. bahdım ıdı evimizin önünde, yani evel haym **olurdu**, haymanın içinde adam mar. bīsi geldi, beni aldı götürdü (307).*

*gızlar boğaz **çalardı**. follo boğaz çalallardı gızlar, oğlağın guzunun yanında (190).*

*gicelien fenerinen birimiz ta o yana durruh, birimiz o yanda. makine yani ışıa gider **gelirdi**. lamba da mı yohmuş gayrın, neyse artıh, toz ilac atardıh yani (295).*

*guzu gurban **keserdi**. ya öyleydi adam. ağşamdan sabatdan mevt itdi, gayımbobam. burada çok mülkü var ıdı, herkeş meres etdi, belindi, beldik. dört dene oğlu var ıdı biceğez gızı vardı (107).*

*güelōlu musdafa bea vardı burda. o da yani şeylik **yapardı**. hatdizatında, gafası birez **çalışırdı** adamın. bir mıayn ederdi aynı dokdur gimi (315).*

*igi gızım mar ıdı. bunar allahına bi gavgı **ederdi**. zopuye yeller oturullardı benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh **gavgı ederdi** iki gız. fenaydı, **yerdi, yerdi, örterdi,** derdim, var ıdı, merahliyidi, **yapdırırdı**, adam ıdı, öylüyedik, felaketdi (135).*

*ismetin nenesi **otururdu** yanıma, şu yandan da **dutardı**, "otur da aıt belediyem sana" **derdi**. aliyanı **bilirdi**. aıdını **söylerdi** (344).*

*kime satıciyim **derdi** rahmatlık (332).*

*o deleannı, o oğlumda genci missim yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar bilmemissim. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı. yolun içinde, görürsünüz, göçmennerin yanında, yolun içinde münübüs var ıdı alım satım **ederdi**. gaza etdi işde. mersine gelemedi. garadenize getdi bu. işde acel geldi ya. demek vade yetdi gayrı. gelemedi işde mersinde gaza etdi (339).*

*om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç görmezdik. bu çarşıya **gederdi**, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına*

yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalallardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu (26).

orda bizim bi gahveci arhadaş vardı. biz onun yanda yatardıh. o gelir bizi ***huylandırırdı*** *(295).*

sapı, yıardın harmanı. elli gişi ne ırgad ***olurdu*** *(267).*

şindi biz ava merahlıyıh ikimiz. bu gitmez de o ***giderdi*** *(296).*

şurdan, bit ***yörürdü*** *şurdan, yani deve tirkenik gibi (316).*

tilki kövden şey ***çalardı***, ***gaçırırdı****, tavıh (286).*

toplu mezerlīn manası şu: kim adam evine gor kim adam bi depie yapar. toplu mezerlia mezerinizi kömün" ***derdi*** *babam (308).*

verem ***olurdu*** *adam. veremin çaresi bulunmuyurdu esgiden (315).*

yabani gazlar ekine ***gelirdi*** *(285).*

yara ***olurdu*** *bē dellerdi. gızamuın bei dellerdi (165).*

yuha epmek yapardık. yo! saç üsdünde de tandırımız vardı. gamalın avradı ***fururdu*** *tandıra (267).*

Benzer örnekler şöyledir: ***bilirdi****(354,369),* ***çıkardı****(381),* ***dayanırdı****(432),* ***derdi****(376x4,391,392,432),* ***gelirdi****(387,433),* ***götürürdü****(400),* ***içerdi****(433x2),* ***içmezdi****(432),* ***söylerdi****(372),* ***yapardı****(436),* ***yedirirdi****(391).*

1.çk kişi

abiminen bu aşağı yerli mahallenin ekinini ***beklerdik*** *biz esgiden (78).*

almāyıya biz de şiy apacağız o zaman, hücüm edeceğiz yani burdan yol vereceğin deyi, bizimkinner de yol vermeg isdemediler. o arada buz dutmuş, almāyayı. "almāyayı buz dutmuş mağlib olmuş" dediler. ondan sonra bizim hökümet, bi sene sonra şeyine annaşdı, ingiliz amarikaynan. annaşinca, bize ordan şey geldi. elbise geldi, biz ondan evelisi şiy apuyorduh, bōle talime gittik miydi, geldik miydi, dizimiz falan yırtılır, yamamiye ***çalışırdıh****. bu amarikayna annaşınca, elbise girdi. bizim elbiseleri, götürdüler şoruya, yahdılar (186-187).*

atlı şurup ***derdik****. o surup ev ev gezerdi, bi tanemiz aldı mı. bir gaşşık ver, ikinci gaşşıa çocuk direşirdi. "kele o şurubundan yok mu? bi de ben içiriyim. (35)"*

başı saupsarı bir gözel yakışıklı çocuudun, hiç gucāmızdan yere ***gomazdık*** *seni. anan ırahmatlık, kele yere goŋ da azıcık yörümeyi bellesin derdi, yere* ***gomazdık*** *beyle* ***severdik*** *(376).*

bir hoca var ıdı. onun bir kıramovon makinesi var ıdı, gonguraf dellerdi o zoman. barmahla dönerdi o pilankı. barmağ ıla dönerdi. sonra cemberekli çıhdı. çocuh alemi ya, bunu ***hayret ederdik.*** *"bu ses nerden çıhıyo? neyin nesi? şeytan mı peri mi,"* ***derdik.*** *bir onu bilirim. netekim ıradüyolar çıhdı, televüzüyon çıhdı. teknik getdiksire getdi (152).*

bizim adam marahliyidi. şöyle merahlıyıdı: hiç, gün āşam oldu mu yoruluk düşer ***yatardık****. masalınan bilmem neyinen işimiz yokdu. çocuhlarınan gene en şey etmedim, mātab olmadım (363).*

boz deve ***derdik*** *bi, bi tülü* ***derdik****. tüğlü olur. iri olur. yeni doğmuş yavrıya da koşşek deller. onun bi yaş böyün̄e de dorun dellerdi (190).*

cumali sen gider miydin? bein ahlıma geliyür: bir motur vardı. billesini ***alırdıh*** *gulle oynuyıcıyıh diye. merkezın çocuhları da gelirdi (296).*

çocuklar ufādı. lamba yōdu, alektirik. su yōdu, te şe guyudan ***daşırdık.*** *şindi samannık sarey oldu hatınnık goley oldu. şindi avratlık da goley gelinnik de goley. bir sürü horantanın içine geldig idi, anamızın bir gızıydık (251).*

çocukları everdik; gızı çıkartdık onnar hep adanaya göşdü. ben de burda ġaldım. … davıl, delbek ***çaladıg oynardık*** *(226).*

dam ıdı evimiz. üsdü toprak dam ıdı. loğ ***çekerdik*** *yavrım. analığım dul udu, üş dene ōlan çocuğu iki de gız çocuğuyduk analığım çivt sürerdi. geceden geder, çivte gederdi, suyun yalısına (331).*

dedenin iniltisini ***duyardıh.*** *yatiyorduh. babaları da gelmemişdi. çocuhlar da yatıyor ben de yatıyordum. bir ınıltı geliyor. kalhdım, "acaba çocuhlar mı iniliyor," dedim. bahdım yoh. geri yatdım. "dede" diyince sesi durdu amma çoh gorhdum (171).*

diyerekden beyle ***nen çalardık*** *(375).*

elimizde bekmez cerelerini ***davşırdık*** *(165).*

eşgıya var ıdı kör koca ***derdik****. ona müşteri olmuş şey, senin tolluynan saır elifin evine vardı, iki üç ay olmuş ōlanı evine iletmemiş. buruya da gelişin babasıla çıkdı o ışgıya buna müşderi olmuş. aıt yakmış (342).*

gablıcıya ***gederdik****, içmie* ***gederdik*** *(279).*

getdiler, gaç gaç oldu, çıharıyordu x2, ***sürerdik*** *x2,* ***ekerdik, gırardık, savırırdık, şiy ederdik, çekmezdik*** *(41-42).*

gozzuya ***gederdik*** *ota* ***döverdik****. gızak çekellerdi, düven sürellerdi, patoz, heb onnar işde (271).*

gömgō suyudu. na gadar güzel suyu vardı, ***içerdik****. ne mikrobu vardı ne bir şey var ıdı. yani şindi dere köt oldu. tarla suluyacık diyi gurutdular (272).*

heç uyhu ***uyumazdıh****. çagal garpızı yiye* ***çalışırdıh*** *(157).*

hocam ōlu gurban olduum, neçe ekmēnizi yedim neçe suyunuzu işdim. balığ avlamaya ***gederdik*** *balık. balığ avlamaya getdik mi gelirkenne, bunun babası nur içindi yatsın, ordan geçerdim. anıcıkd oturuyordum. "seni düerim ha" derdi. yemēmi yedirirdi. "yoğ ōlum sen burada dōdun burada böyüdün, sen benim ōlumsun. benim ekmēmi her gelip gitmede yieceksin." derdi (391-392).*

ocaın başında ***otururduk****, zoba mı var ıdı eveli (434).*

om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç ***görmezdik****. bu çarşıya gėderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı* ***bilmezdik****. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına yahallardı bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün çalallardı, hadi alır götürüllerdi şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu (26).*

orda bizim bi gahveci arhadaş vardı. biz onun yanda ***yatardıh****. o gelir bizi huylandırırdı (295).*

sabānan çocuklar kakmadan suyu ***daşırdık*** *(252).*

su gelir yani öüne ***yatardıh*** *biz bunnan barabar (295).*

torunnara da ***annadırdıg*** *amma unutduk getdik. torunnar böyüdü, neni de bitdi hikâye de bitdi (28).*

üç ay ot ***döverdik****. bu şey yōdu, çapa mapa (267)*

yaylıya göçerkenne, sözüm ona, eşee gadar ***yükledirdik****, gölüe gadar* ***yükledirdik****. davarımız da var ıdı (376).*

yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite gedellerdi. bi şeycīmız youdu. çocuun birini hopuma alırdım, ceriye de omuzuma. böyle günümüz geldi geşdi. yokluk sefilliğ idi. elin otuna ***gederdik****. ben ināme ot toplardım. iki tane inām mar ıdı. çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

2.çk kişi

çocuklara neni çalardık elif abla neni çaırır ***çalanızdı*** *çocuklara, onnardan söyle (39).*

3.çk kişi

aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, ***vermezlerdi*** *beni.* ***vermezlerdi****. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına*

düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almışgetmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).

babam āyıdı. çok görükemli, merhametli, dā ne diyim, sufrası açık denir. gondura… firek cizmesi ***dellerdi****, parlah, ondan vardı cizmesi. atı var ıdı, arabası var ıdı (279).*

babamın amcasiydi ell ikide öldü. babamın öz büz amcasiydi. yanı dedemin böyük gardaşiymiş. onun adına galaōlu paşa ***dellerdi*** *(352).*

bi yemek bişirek yienim. bu burda hindi gonuşur, yedi yere vermesen o yediğin yemek haram oldu ***dellerdi*** *(74).*

bizim osman efendiye geliller ***yavlarıllardı*** *(44).*

boğaz ***çalallardı****, boğaz. böyle ider ses* ***çıharıllardı*** *(188).*

böyüg amcama hasan ağa ***dellerdin****. üç emmim idin, oturduk. ondan soğra da dağlardan, çalılık terlerden, bor yerlerden yer aşdık (78).*

bu meracılar olurdu bizim burda, yahın gelirdi böyle. mayısda falan ***gelillerdi****, alaçıh* ***yapallardı*** *burda. akgapının adamı, domates eker garpız ekerdi, böyle biber ekerdi. eyice güz düşüp de böyle, bu aylardan sōra* ***gidellerdi*** *(138).*

burda pambih ekilir bir, başda gelen pambih. ondan sōna millet bu beyas sinek davasına mısıra düşdü. mısır būda, arpa ***ekellerdi*** *esgiden. arpayı galdırdılar şindi (142).*

camız tapan ederdi; guvetli olur umuş, öküz çif sürer, o da tapan ederdi. atınan müzver ***çekellerdi*** *(279).*

corba bişirirdi. bi de bulambaç ***yapallardı****, un gavırıllardı. ızcık da burgul atarmışın ya pirinç (274).*

delik paralar olurdu, altın veyahut gumüş. o başlıhlar olurdu. başlıhlarda cizili olurdu. fes ***dellerdi****. evet gırmızı, ona fes* ***dellerdin****. penes bir iki gat üzere. altın d olurdu gumüş d olurdu (188).*

esgiden buliz muliz ***bilmezlerdi*** *ki güdük* ***dellerdi*** *(282).*

esgiden ***döüşüllerdin****, mesele* ***çekişillerdin****, çadır altındayhana. o göçer bu yanna gederdin, iki gavga yapan. bagat şindi neriye gidicen (81)?*

esgiden vurucu gırıcı, böyle hırsızlıkları çoudu. yola ***çıhallardı*** *mesela****, düellerdi****. elinde neyin varsa savışır* ***gidellerdi****. şindi o ālakları getdi, kakdı yanı (349).*

evel çocuklarım okula gederken hocalarınan annaşığdık. hocalar gelirdi, tōgamı içerdi, çayımı içerdi. ***habar salarlardı.*** *"gazanın altını yakak, çorbiye içek de gedicik biz, derse dıkılıcık"* ***dellerdi*** *(433-434).*

galōlu paşa ***dellerdi****, babamın amcası var ıdı, bin dokuz yüz elli ikide öldü, yüz küsür yaşında. o da o zaman dōmuş umuş (351).*

geder hırkızlık ***yapallardı****, garpız* ***çalallardı****. şaka olsun diyi her şiyi* ***yapallardı*** *geşler (271).*

gızlar boğaz çalardı. follo boğaz ***çalallardı*** *gızlar, oğlağın guzunun yanında (190).*

gozzuya gederdik ota döverdik. gızak ***çekellerdi****, düven* ***sürellerdi****, patoz, heb onnar işde (271).*

hele ben utangaç oldum. oadara şiyin altından girer üsdünden çıhardım. şuruya otururdum, yoruldum mu, "şunu diyeceniz" derdim, onu ***dellerdi*** *(36).*

herkiş şöyle tamaşıya çıkardı oğlum, bu ev neci ***dellerdi****. ne var ıdı kı? bi şey youdu. huralarda bi şey youdu. amanın* ***dellerdi*** *(381).*

igi gızım mar ıdı. bunar allahına bi gavgı ederdi. zopuye yeller ***oturullardı*** *benne. "allah belanızı versin, sizin gimi çocuh olmaz oluŋ, birbirinizi yeŋ gurtuluyum" derdim. çoh gavgı ederdi iki gız. fenaydı, yerdi, yerdi, örterdi, derdim, var ıdı, merahliyidi, yapdırırdı, adam ıdı, öylüyedik, felaketdi (135).*

kemun ***edellerdi****. annesinin südüynen* ***edellerdi, verillerdi*** *(165).*

mal böyle yayılırka falan ısıcah suyu işdi de yattı mıydı dalah ***dellerdi****, şişme yapardı, ölürdü ona dalah* ***dellerdi*** *(154).*

şindi saplıcan oldu, sulu zatürre oldu deniliyoru. o zaman garavurgun ***dellerdi****. saplıcana garavurgun* ***dellerdi*** *(315).*

vagat ben daha önceleri deve çekerdim. devemiz var ıdı. okula gidep gelen çocuhlar bize hava ***atallardı*** *(87).*

yara olurdu bē ***dellerdi****. gızamıın bei* ***dellerdi*** *(165).*

yokluu mu annatdırıcınız? yokluu annatdırıcıysan çocuum: çite ***gedellerdi****. bi şeycīmız youdu. çocuun birini hopuma alırdım, ceriye de omuzuma. böyle günümüz geldi geşdi. yokluk sefilliğ idi. elin otuna gederdik. ben ināme ot toplardım. iki tane inām mar ıdı. çocukları da böyle böyütdük, öyle de okudular (431-432).*

Aşağıdaki örneklerde *-ardı* birleşik çekimi geçmişte gelenek-görenek, adet, yol, yöntem, oyun kuralları gibi toplumun büyük kesimini ilgilendiren olay ve durumların aktarımı için kullanılmıştır. 1. tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

*esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afîdersin, şu betunun üsdünde şavları da çıhardırdıh. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik. düüne gederdik gene, para pul yoğ udu. güleşirdik. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kōden hemen dūmüye **basmazdın**, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de böylüyedi (74-75).*

3.tk kişi

*çalı **gelirdi**. hüsüsü çalıya gidellerdi, sinsin oynamanın uçu. ellerinde böyle deynānan şey oynallardı. sinsin oynallardı. millet çevre gelirdi, iri adamlar oynallardı, ellerindei deynaı sapliya sapliya. kim gavışırsa ona **vururdu**. höle ediverillerdi. o zaman sinsinde güleş yoğ udu, sonra **olurdu** (164).*

*gocebelikde deve ileeni **olurdu**. bu da tunc udu o ileen pek **öterdi**. bunun, işde, eli bayahı şiyli olannar, çalallar, onun şeyiyle oynallardı (153).*

*şimdi burdan eveli atnan getirirdik gelini. düünner güzel **olurdu**. güleşli **olurdu**, hâlây **çekilirdi**, sinsin oynallar ıdı, şu köün meydanında sinsin oynallardı (143).*

*yok gadasını aldıum, sılıngaç **olurdu** demirden. hu içeri serin, buruya gurdum, buruya etdim. oharı çıhdım, oharı somyeye etdim (165).*

*yundan, beyaz yundan dohullardı. gatlanmadık sade tek gat ipden dohullardı. onu dezgahda dohuduhdan sonra ikiye gatlallardı. başlıh dikellerdin. ucu da buralara **inerdin**. uçgur bağı gibi inerdi. şurdan bağlallardı. ona başlıh deller idi. şindiki külah yerine gullanılan, şindi külah giyeller namaz gılarhan, onun yerine giyellerdi (188).*

3.çk kişi

*akşam içki ēlence filan **olurdu**. ertesi gün çehiz gelirdi. çok sıhışdırıllardı. dürü **yapılırdı** (300-301).*

*amma bizim gızda -maraş vesi **olurdu** esgiden, şuralarda altın **olurdu**, gazi **olurdu**, şöyle çalma **olurdu**, zilif kesiyollardı şuralardan (413).*

*bizim orda yüsük algaçma **olurdu**. ordan beş altı at goyullardı. hangısı birinci gelirse ona bir davar verillerdi (415).*

*būda **ekilirdi**, bōle etekde, bellerine adamlar bez **bālardı**, bohca gibi, elnen serpellerdi. öyle biliyom (279).*

*cümertesi kepez **gederdi**, bazar günü gelin geder. ergenner evliler izniniznen diyin üç sefer **derdi**. selavat getirir bayrı **dikerdi** (266).*

*çocuk dōmadan gider herkez toprānı hazır **ederdi**, bir teneke bir iki teneke. yanı burgulluk nasıl hazır ediyon, elellerdi böyle harbulnan hazır edellerdi. sōna çocuk doar, ıssıdılar, beleller (271).*

*çoh günnerimiz geşdi bunnan. şindik bin dokuz yüz ellide, bizim bu aralar heb ekildi. o zaman zehiri makine **atardı**, holdernen. yani bir holderi vardı arhasında, toz ilac atallardı (295).*

*çöte oynardıh. üç bacahlı bir ağaç. deynekleri atardıh, yıhardıh. üç bacahlı bi ağaç, üç çatal. onu dikerdik, ellerimizde deynek. om beş yiğırmı metire geriden atardıh. yıhardıh, yıhardıh, gazandı, gazandı, **gazanırdı**, **beklerdi** (189).*

*çöteyi o **beklerdi**. yıhıldı mıydı o çöteyi geri **dikerdi** (190).*

*deriyi yolardık, ondan keri tetiriye vururduk. bir hafda tetiride dururdu, bir hafda da burada **dururdu**. ...yi gaynadır için atardık onda **dururdu** bir tiği, el hayası gımı olurdu oğlum, onun da sōra dibin dikdirirdik yavrım. emziklerin de bālardık (382).*

*esgiden öyle raf olurmuş. ayakgabıları sileler, düzeler imiş yani. erkeklerin ayakgabısını esgiden köyde çok dikgat edellerdi. **silinirdi** illa (281).*

*esgiden sacayak macayak yoğ udu, daş **gollardı** şöyle çencere altına (206).*

*esgiden şindiki gibi buzdolabı yoh. kümbet de derik biz. kümbetin altına yemek gelir gorduh taman. seki sepedinden **yapılırdı** böyle, gamışdan (186).*

*evel gızzānan **çekilirdi**, orah makinesi vardı **biçerdi**, yavrım bōle **olurdu** (280).*

***gelirdi** de gayviye otururdu, damdıra **çalardı**, türkü **çaırırdı** filan, dīnerdik. ondan sona beş on guruş **toplanırdı** (216).*

*ıramazannar... unu ūdürdük, teşde hamırı yuurduk kömbey iderdik, bir bekmezli kömbeyi derdik sırasıynan, bitii ben ederim, birtii şu eder, birtii şu **ederdi**. sabānan **olurdu** galan, böyle bir adam **birikirdi** (375).*

*o yıhıldı mıydı onu dikip de geri aynı mevkiye varıp da atış yapdığı yere varana gadar, ordan birisinin elinde top **olurdu**, onu vurdu muydu, o **vurulurdu** (190).*

*saklambac oynardık. birimizin gozünü bağlardıh. gerimiz dağılır, saklanırdık. o onun gozünü **açardı**. bir kişi, arardın. onun hangını gorürse o **cezalanırdı** (190).*

*sekdirmen oynardıh. deyneğinen öyle deyneği atardıh. deynek böyle takla **yapardı**. arhaadan arhadaşlar **vururdu** (190).*

*sıtmıya **niyidellerdi**? şindi şöyle bir durum olurdu: argın kenarında bir balçık var ya, bunu balçıa **götürüllerdi**. şöyle şey **yarallardı** bunu balçīnan üsdünü **örtellerdi**.*

donnan, ölün. yav allahdan gorkun, çıharın diye bayırır çayırırdın. ***çıharıllardı****. neyeymiş? sıtmaya faydalı bir şey imiş (316).*

şöyle altını oyuverirdik. bir vurdun muydu ***gederdi*** *çelik. atdırıverdin mi, vuruvurdun mu* ***gederdi*** *(335).*

şöyle bir vurdu muyun. öteki de ***vururdu*** *(335).*

şunu söylüyecim idi:o zaman şöyle bişey var ıdı, köye bir candarma ***gelirdi****. candarmanın yahınına deyil çocuk, böyüg adam dahi* ***varamazdı*** *(385).*

tosun güleşiye, bazı o, birbiriynen gırışacay zaman, birbirine gızdıy zaman, boynuzu yere sürter. boynuzuynan toprak ***deşerdi****. boynuzları çamır* ***olurdu****. öteyde yapdı mı, sen var ısan ben de varım demeg oluyordu (385).*

üzüm ***gururdu****. kövter* ***olurdu****, belben* ***olurdu****. belben de nişiyenen* ***yapılırdı*** *(165).*

yara da çıkdı mı ne bilim, gara öndürme dellerdi. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yayınan ilac edellerdi, o ***furulurdu****. ondan sōna çiban olurdu suyan* ***kömülürdü****. en şey suyan ıdı eveli (166).*

1.çk kişi

ayranı esgiden biz gaşşīnan ***özerdik****. torbuya* ***gorduk****. yourtları, süzülürdü. çıharır, torbadan çıharır* ***özerdik****. gaşşīnan* ***yapardıh****. şimdi aletleri var, onnan oluyor ayran (171).*

bindirirdik *ata. şuruya ayna* ***dahardık****, kepez* ***bālardık*** *şurdan şöyle. ondan sōra üzengilerinden* ***dutardık****, söyleyi söyleyi* ***götürürdük****. giderkennek böyle bi elini şeyinden dutar, çırı çırı* ***gederdik*** *önünden (38).*

bir de beşşiy ***gorduk****, nen çala çala, galan onu* ***uyudurduk****.* ***kakardık*** *işimizi dutardık. öylüyedi (375).*

burdan goşdük müydü misise ***varırdıh****. misisden goçer kürkcüler, kürkcülerden incirliğin o aralara, incirliğin ordan adanayı* ***geçerdik****. gemiden geçerdik, garalar bucağından, asma bi koprü vardı ordan. efendim, şeye, gurttepenin doğusundan* ***geçerdik****. başladıh, ağardıh, gelirdin,* ***varırdıh, çıhardıh, çıhardıh*** *(189).*

çadır da ***gurardık****, alaçık da* ***gurardık****. alaçık mesela çıbıkları* ***çakardık*** *biz,* ***bālardık*** *bir birine, üsdünden bir böyle arkıt, gargıdan bir arkıt* ***yapardık*** *onu* ***gorduk*** *(164).*

çocuklara neni ***çalardık*** *elif abla neni çayırır çalanızdı çocuklara, onardan söyle (39).*

*çöte **oynardıh**. üç bacahlı bir ağaç. deynekleri **atardıh, yıhardıh.** üç bacahlı bi ağaç, üç çatal. onu **dikerdik**, ellerimizde deynek. om beş yiğırmı metire geriden **atardıh. yıhardıh,yıhardıh**, gazandı, gazandı, gazanırdı, beklerdi (189).*

*daşı da şöyle likledirik, şöyle **atdırırdık**. cızıa dēdi mi mīdi yanardı (335).*

*deriyi **yolardık**, ondan keri tetiriye **vururduk**. bir hafda tetiride dururdu, bir hafda da burada dururdu. ...yi gaynadır için **atardık** onda dururdu bir tiği, el hayası gımı olurdu oğlum, onun da sōra dibin **dikdirirdik** yavrım. emziklerin de **bālardık** (382).*

*esgi çapıtları, acar **bulamazdık** kine, yamalıklı mumalıklı çapıtlara **bölerdik** çocukları da (375).*

*esgiden bu köyde bi düün oldu yohut yabancı bi köyde bi düün oldu, o düün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da **çıhardırdıh**. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları giyemezdik. düüne **gederdik** gene, para pul yoğ udu. **güleşirdik**. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kōden hemen dūmüye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de böylüyedi (74-75).*

*esgiden dohuma **dohurduk**. çuval, çul, hābe **dohurduk**. böylüyedi (266).*

*esgiden düünü, atları getirillerdi sözüm oa. çal ha çal, çal ha çal, bir hafda çaldırıllardı. silahları **sıkardık, takırdadırdık** baba (415).*

*esgiden şindiki gibi buzdolabı yoh. kümbet de derik biz. kümbetin altına yemek gelir **gorduh** taman. seki sepedinden yapılırdı böyle, gamışdan (186).*

*esgiden taht **gurardıh**. tahtda **yatardıh**. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. dedeymiş mearsa. ışşıh yanarken ōle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

*eveli şoruya bir böyük geldi mi **kakardık**, güreden **kakardık**, hörmet gösderir (258).*

*gemiknen oyun **oynamazdıh** (190).*

*gicelien fenerinen birimiz ta o yana durruh, birimiz o yanda. makine yani ışıa gider gelirdi. lamba da mı yohmuş gayrın, neyse artıh, toz ilac **atardıh** yani (295).*

*he, leşdernen gan **aldırıdık** (271).*

*hindi çalışamuyuk gayrı. eveli suyumuzu ne **sulardık** biz gendimiz (47).*

*ıramazannar... unu **ūdürdük,** teşde hamırı **yuurduk kömbey iderdik**, bir bekmezli kömbeyi **derdik** sırasıynan, bitii ben ederim, birtii şu eder, birtii şu ederdi. sabānan olurdu galan, böyle bir adam birikirdi (375).*

marta mart ***derdik****, lisana lisan* ***derdik****. işde mayis…*

nazara ohuruk, üfürük, gurşun ***dökerdik****, geçer gider (365).*

ondan sōra geder ***yıkanırdık****, tekrar geri cücük avlamıa* ***gederdik****. ment* ***oynardık*** *(418).*

orda yanık ***yayardık*** *(408).*

saklambac ***oynardık****. birimizin gozünü* ***bağlardıh****. gerimiz dağılır,* ***saklanırdık****. o onun gozünü açardı. bir kişi, arardın. onun hangını gorürse o cezalanırdı (190).*

sekdirmen ***oynardıh****. deyneğinen öyle deyneği* ***atardıh****. deynek böyle takla yapardı. arhaadan arhadaşlar vururdu (190).*

şimdi burdan eveli atnan ***getirirdik*** *gelini. düünner güzel olurdu. güleşli olurdu, hâlây çekilirdi, sinsin oynallar ıdı, şu köün meydanında sinsin oynallardı (143).*

şöyle altını ***oyuverirdik****. bir vurdun muydu gederdi çelik. atdırıverdin mi, vuruvurdun mu gederdi (335).*

tarlalara ***ekerdik*** *tomatisi, ordan getirir, onu bişirir* ***yerdik****. çorba* ***bişirirdik****, tarhana* ***ederdik****, mercimek, nohut fasiliemiz bol olurdu. eşgili köfde* ***dökerdik****, işli köfde* ***dökerdik****onnarınan. şimdiki gimi böyle öte beri bol, nerede var ıdı o zaman ? amma fasilie, patetis gene olmazdı (408).*

uzun tura ***oynardık****, silgec* ***oynardık****, vurun gelsin* ***oynardık*** *(73).*

yuha epmek ***yapardık****. yo! saç üsdünde de tandırımız vardı. gamalın avradı fururdu tandıra (267).*

yun ***alırdık earirdik*** *(408).*

3.çk kişi

akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. şart goşmuşlar, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. ***tıraş edellerdi.*** *soğan* ***gapdırıllar****, soğanı* ***dizellerdi****,* ***sallallardı****, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi (151).*

akşam içki ēlence filan olurdu. ertesi gün çehiz gelirdi. çok ***sıhışdırıllardı****. dürü yapılırdı (300-301).*

benim düünüm yavrım, cierim, benim düünümü mismil etmediler ki. benim düünümde adam furulduydu. esgiden yas ***çekerllerdi****. şindi yas çeken yok. yas çektiler benim düünümde, hadi bir afda geriye gatdılar. havtıya düün olacādı. o furuluşun bıraktılar. galdı. gayrı bir mevlit ohutdular. mevlidinen getirdiler. evel öylüyedi. şindi elin adamı şiy etmiyi bile, yas bile çekmiyir (251).*

bi toplum yıldız olur. buna ülker ***deller idi,*** *bi de böyle üçgen şeklinde şöyle, buna terezi* ***deller idi.*** *yıldız bahımından buyudu (154)*

bizden acıh böyükler demirçi kömürçü ***oynallardı****. bi kemig* ***atallardı*** *ahşam garannıh olunca (287).*

bizim orda yüsük algaçma olurdu. ordan beş altı at ***goyullardı****. hangısı birinci gelirse ona bir davar* ***verillerdi*** *(415).*

būda ekilirdi, bō̄le etekde, bellerine adamlar bez bālardı, bohca gibi, elnen ***serpellerdi****. öyle biliyom (279).*

bunnar kemi͡i ***atallardı****, elli yüz metire giderdi, na gadar atabilirse. onu hangi gurup bulursa. o gurubu hemen* ***dutallardı****. ordan üsdüne* ***binellerdi*** *(287).*

çalı gelirdi. hüsüsü çalıya ***gidellerdi****, sinsin oynamanın͡ uçu. ellerinde böyle deynānan şey* ***oynallardı****. sinsin* ***oynallardı****. millet çevre gelirdi, iri adamlar* ***oynallardı****, ellerinde͡i deyna͡ı sapliya sapliya. kim gavışırsa ona vururdu. höle* ***ediverillerdi****. o zaman sinsinde güleş yoğ udu, sonra olurdu (164).*

çocuk dōmadan gider herkez toprānı hazır ederdi, bir teneke bir iki teneke. yanı burgulluk nasıl hazır ediyon, ***elellerdi*** *böyle harbulnan hazır* ***edellerdi****. sōna çocuk do͡ar, ıssıdılar, beleller (271).*

çoh günnerimiz geşdi bunnan. şindik bin dokuz yüz ellide, bizim bu aralar heb ekildi. o zaman zehiri makine atardı, holdernen. yani bir holderi vardı arhasında, toz ilac ***atallardı*** *(295).*

edem şoruya tasa bir su ***gollardı****. içine de olan şiyin alayını atallardı, çeşme çeşit. suyun içine* ***atallardı****, boncuk* ***atallardı****, kömür* ***atallardı****, daş* ***atallardı****, inne* ***atallardı****, firkete* ***atallardı*** *(376).*

<u>esgiden</u> *at goşusu* ***yapallardı****. şu çöpü yiyen at na gadar goşardı (264).*

<u>esgiden</u> *dü͡ünü, atları* ***getirillerdi*** *sözüm o͡a. çal ha çal, çal ha çal, bir hafda* ***çaldırıllardı****. silahları sıkardık, takırdadırdık baba (415).*

<u>esgiden</u> *hep ölmüşlerin adını* ***furullardı****. şindi kim arz͡ iderse o goyuyor yani. bunnar benim ismimi goydular (271).*

<u>esgiden</u> *öyle raf olurmuş. ayakgabıları sileler, düzeler imiş yani. erkeklerin ayakgabısını* <u>esgiden</u> *köyde çok dikgat* ***edellerdi****. silinirdi illa (281).*

<u>esgiden</u> *portagal* ***denirdi*** *sōradan fortagal dendi. esgiden banadura dellerdi şimdi domates deniyor mesela (138).*

<u>esgiden</u> ***telgırafçekellerdi*** *ya, telifan yo͡udu (325).*

garılar, haşa burdan, analarımız nenelerimiz esgiden mesela ***gümrenillerdi*** *ya… duluklara oturur, süyeklere* ***oturullardı****. bir birinin başına* ***bahallardı****, bit* ***öldürüllerdi*** *esgiden (415-416).*

gocebelikde deve ileeni olurdu. bu da tunc udu o ileen pek öterdi. bunun, işde, eli bayahı şiyli olannar, çalallar, onun şeyiyle ***oynallardı*** *(153).*

hindi gelinin gözleri açık, cildir cildir geliye, dāniye dāniye. oahıt da şey youdu, yüzünü açmak. açık ***getirmezler idi.*** *bunda da geldi mi şindikiler öyle ediyeniz, tabi hepiniz (378).*

navrıza ***gedellerdi****, sultan navrıza. gelin* ***yapallardı****, suya* ***atallardı****. orda gelin yapallar ayak hoplamaca oynallar, deil mi (271)?*

om beş yaşındaydık. aynı mahalledeydik de hiç görmezdik. bu çarşıya gèderdi, şindii gızlar gibi bizler çarşı bilmezdik. eskiden böyle düün mü var ıdı? bir gına ***yahallardı*** *bir gün önce, devlisi gün de, ondan sōra biraz düün* ***çalallardı****, hadi alır* ***götürüllerdi*** *şindiki gibi balo yapıp bilmem ney edip bi şey youdu (26).*

öyle avara ***oturullardı****, şimdi çalışgan oldu, bu kümbet. avara zonzon* ***oturullardı*** *(340).*

sıtmıya ***niyidellerdi****? şindi şöyle bir durum olurdu: argın kenarında bir balçık var ya, bunu balçıa* ***götürüllerdi****. şöyle şey* ***yarallardı*** *bunu balçīnan üsdünü* ***örtellerdi****. donnan, ölün. yav allahdan gorkun, çıharın diye baırır çaırırdın.* ***çıharıllardı****. neyeymiş? sıtmaya faydalı bir şey imiş (316).*

şimdi burdan eveli atnan getirirdik gelini. düünner güzel olurdu. güleşli olurdu, hâlây çekilirdi, sinsin ***oynallar ıdı****, şu köün meydanında sinsin* ***oynallardı*** *(143).*

şindi beygir nalıynan, esgi devirde, bir yara mara bi şe oldu mu, gızardırlar, ataşa atalar, gıpgırmızı hayvanın ayāna çakılan nalı, onuynen ***yahallardı****. esgi bizim aşiretlerde, bir yanacak bi şe oldu mu, nal gımı gızardı kelimesi yani (446).*

şindi bunu, esgiden apdallar geri ***sıyırıllardı*** *böyle. iki acı* ***çekdirillerdin.*** *ben öyle itmem (94).*

şindi şu pencereden şu pencereye ipi gereller. arıya bir çual guyallar. böyle buallar. ona da şöyle deynek ***sohallardı****. çocuu da içine guyalar. hüllengeç* ***dellerdi*** *buna (37).*

şöyle bir üce şey ***edellerdi****.* ***aziyet edellerdi*** *gınacı gedennere (431).*

şöyle deriyi doldurullar. buruya da gelince eridiller. onu da hamzana ***gollardı****, ceriye* ***gollardı****. datl olurdu hamzanın yaı da (377).*

*tütüncü golcu **oynallardı. sahlanıllardı**. mesela evlerin o taraflarna samannıhlara, ahırlara **gidellerdi**. tütün deyi **baırıllardı** ordan. bunnar da berikinner de onu gidip arayıp **bulullardı** (287).*

*urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi **geçellerdi**. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse gitmiyırdı. onnan eyice **yālallardı**, duruldur bir gaşşık da **içirillerdi**. işde kirpit gibi keserdi (271).*

*vallaha o modalar gardaşım kahdı burdan. esgidendi yani, çoh esgiden, bizlerin çocuhluh devrinde. yüzüne alı **örtellerdi**, türkü söyler söyler gınayı yaharlar. şindi o modalar kahdı (144).*

*yara da çıkdı mı ne bilim, gara öndürme **dellerdi**. şeyinen tütününen gatıranınan, iç yaıynan ilac **edellerdi**, o furulurdu. ondan sōna çiban olurdu suan kömülürdü. en şey suan ıdı eveli (166).*

*yundan, beyaz yundan **dohullardı**. gatlanmadık sade tek gat ipden **dohullardı**. onu dezgahda dohuduhdan sonra ikiye **gatlallardı**. başlıh **dikellerdin**. ucu da buralara inerdin. uçgur bağı gibi inerdi. şurdan **bağlallardı**. ona başlıh **deller idi.** şindiki külah yerine gullanılan, şindi külah giyeller namaz gılarhan, onun yerine **giyellerdi** (188).*

*yünsük, odalarda **yapallardı** (217).*

*zilif **kesellerdi**, perçem **kesellerdi**. enere zengin deel ise, bir marafat olurdu (378).*

Aşağıdaki örneklerde kişinin geçmiş deneyimleri *-ardı* birleşik çekimi ile işaretlenmiştir.

3.tk kişi

*bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. ıras gesseniz idi, o bazlama da datlı **olurdu**. büyön de yapmadık ekmek yapıcıyık diyi (47).*

*bu köy çoh esgi. her tarafın ismi denişildi. bu köyün ismini denişdirmediler. ta bizim buray ādar böyle gargılıh ormannıhdı. su **gelirdi**, böyle yaz aylarında, bu seyhen nēri te buruy ēlir buraları heb **alırdı** (295).*

*dilli bir dezzen var ıdı. bir āzına aldı mı valla seni beni **unudurdu** (341).*

*esgiden at goşusu yapallardı. şu çöpü yiyen at na gadar **goşardı** (264).*

*esgiden… gozie gederdin pambıh toplamie, gelirdin kine, şu bahçelerde havlılarda çetirer böyl olmuş. onu keserdin bür gün de. çetiler **büyürdü** aha böyl **olurdu** (273).*

gızamık üç gün dışında durur da üç gün sonra içine vurursa ondan gorkma. amma böün dışına vurdu, furdu, gece de içine furmuş o çocuk saplıcana ***dutulurdu****, zor* ***gurtulurdu*** *(165).*

güelōlu musdafa bea vardı burda. o da yani şeylik yapardı. hatdizatında, gafası birez ***çalışırdı*** *adamın. bir mıayn* ***ederdi*** *aynı dokdur gimi (315).*

o şindi buriya, o antepli aldı geldi. evel dudu var ıkan hiç ***saap çıkmazdı*** *bize getirdi, şuruya doldurdular. bir avrad aldı hantepden. "bire hösüyün evel gonışmazdın şindi nasıl gonuşucun. gardaş, sen ele heç saap çıkmazdın dududan gorkundan." dedim. neyse vardık gayrı avradı yokarı şiy etdik, evini düzledik (342).*

süzülük yourt dā güzel **olurdu***. torbada süzülüyordu. eşgi suyu çıhıyordu. o yourt dā güzel oluyordu (171).*

tarlalara ekerdik tomatisi, ordan getirir, onu bişirir yerdik. çorba bişirirdik, tarhana ederdik, mercimek, nohut fasiliemiz bol **olurdu***. eşgili köfde dökerdik, işli köfde dökerdik onnarınan. şimdiki gimi böyle öte beri bol, nerede var ıdı o zaman ? amma fasilie, patetis gene* ***olmazdı*** *(408).*

urasa… şindi onnar kakdı. herkes dokdura hücüm ediyor şindi. onu öyle urasa itdiler mi geçellerdi. dokdur mu var ıdı? dokdura kimse gitmiyırdı. onnan eyice yālallardı, duruldur bir gaşşık da içirillerdi. işde kirpit gibi **keserdi** *(271).*

Aşağıdaki örneklerde *-ardı* birleşik çekimiyle geçmişte kişinin bir işi yapabilme kabiliyeti, işe güç yetirebilme kapasitesi, iş için yeterliliği işaretlenmektedir.

1.tk kişi

bah, şimdi ben hepisini ***bilirdim****. benim ahmet var ıdı. hanı ölmeden, hasdalandıında ondan birez aklım bi şey oldu (305).*

<u>ben güççūkene</u> daha da guvetli ***alırdım*** *(446).*

<u>esgiden</u> gafama goyduum şeyi ***yapardım****, onun çaresi yohdu. yani bu olacah dediim zaman, şu bardah gırılacahsa gırılacah, onun hiç çaresi yok (181).*

hele ben utangac oldum. oadara şiyin altından girer üsdünden ***çıhardım****. şuruya* ***otururdum****, yoruldum mu, "şunu diyeceniz"* ***derdim****, onu dellerdi (36).*

ondan kerime, burda bir adam mar. getdik. bir arhadaş götürdü, bir ahbap vardı. benim garnıma herif elledi mülledi. o yann itdi, bu yann itdi. ahmed ā dutdu bir sabın buldu. öfelerken gayrı, öfelerken, birez dalak ırahatlaşdı. köşkerlerin pizi olur ya, vallaha bu gadar, kökü aaç, bunu dutdu bir, iki, üş, dört kere sohdu. buadar sohdu

garnıma. bi de burdan sohdu. iy oldu gitdi. sen nasıl ölmedin diyiler. ha bu gadar garnıma gidiyir ha. burdan dutdu muydu, böyle tam, böyle sırıya getiriyir. iki sever sohdu. iki sever hahdı beni gurtardı adam. yimek ***yiyemezdim*** *hiç (294).*

ōle bir gonşuya gedemiyom. esgiden ***gederdim****. hem de oturağ etdi beni sızı. bu tarafımı zayiflatdı, golumu (280).*

3.tk kişi

ahşam oldu muydu çakalların sesinden ***uyuyamazdım*** *(247).*

ben çok ***söylerdim*** *genciken de şindi hiç öyle şeyleri söylüyemem (243).*

bir gardaşım mardı d ilgisizdi rahmetlik. enişdelerin yanında galdım. o zaman çoh sitemler çekdim. aç galmadım amma çok gahirler çekdim. enişdemin birisi bana çoh zulumlar etdi. başımda daş yüledi mi yüledi. bacıcāzım da seslenip bi şey ***diyemezdi****. ilk başdan bu adam bacımı isdeyip geldiinde iç güvāsı isdedi. içimize girdi oldu bir yılan bize (133).*

iminen ***annardı*** *önceleri, gozü* ***gorürdü*** *(107).*

Aşağıdaki örneklerde *kesinlik, ihtimal* ve *varsayım* anlamları *-ardı* birleşik çekimi ile işaretlenmiştir. Bu cümlelerin çoğunlukla sözdizimsel olarak şart ekli cümleler olması ya da cümlede şart anlamının olması dikkat çekicidir.

1.tk kişi

ben elli yaşında ossuyedim, ***gederdim*** *(345).*

*ben seni gördüm. büyük bir balinanın garnındaydın. belki****görmezdim*** *ama balın guyruk tarafından iki dene pulu noksandı. onun deliinden gördüm (124).*

bilem idi, sizi bir yere ***salmazdım*** *(344).*

bu böyle işde otuz dokuz yılın yaylası erteliyor. yohsa şimdiye ***çökerdim*** *ben (264).*

davetiye bize geldi. biz de işleri vardı demek unutmuşuh. "e niye vermediniz?" dedi "ben ***giderdim****. (144)"*

goca ölecēne ben ölsem idi, ***gurtulurdum*** *(381).*

gurban oluyum, sen gelmesen ben ***ölürdüm****, āliyan yok diyır (343).*

sen bana gelirdin "bana el lira gerağ oldu" derdin. ***ödünç verirdim*** *(415).*

2.tk kişi

allah etmiye er almıya kalhsaydım hiç ***gonuşmazdın****, yüzüme* ***bahmazdın*** *(132).*

sen bana gelirdin "bana el lira gerağ oldu" derdin. ***ödünç verirdim*** *(415).*

3.tk kişi

bayram abim ossa ***iy olurdu.*** *hem güzel laf verirdi hem de azicak bi deişilik varıdı. (33).*

ben bi şey bilmiyem kine. anam ossa ***annadırdı*** *esgi günneri (251).*

benim anam derdi ki: "mahgemeye getdiyinde oğlum, yalan söyledin mi ya gözün ***körolurdu*** *ya golun, bu golun böyle büzülü, bu ellerin böyle büzülü* ***galırdı.****" derdi (74).*

benim de bir gardaşım olsuyadı size ***dödürmezdi*** *beni böyle (268).*

bir çocuum kör olduyudu gözleri. üç ay kör galdiydi. çocuun gözünü aşdım. o suyu dökme deseler idi dökmezdim, o çocuun gözü ***açılırdı****. yüzünü yudum hemen gözü açıldı çocuun. he, kör olduydu. çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

ıcıcık bir bağ ossa gaynameynen etmeynen, davşımeynen ***bitmezdi*** *(165).*

işde böyle ataların sözü var "dağ dağa gavışmaz isyan isyana gavışır" diyi. senin ***aklına gelir miydin*** *sevinşliye gelip beni gonuşduracağın, benim* ***aklıma gelir miydin*** *erēliden bir hoca gelip aladağ, garsantıdan bir talebe getirip de gonuşacağı (80).*

kibrit yahıyor, demek cıara yahacāmış adam, genç çcouh o d o zaman. memed efendinin şiyi vardı, demir tekerli makinesi. onan adam getdi, bir geldi ataş o tarafa galdı. o taraf yandı, bu taraf galdı. o olmasa köv de ***yanardı*** *(280).*

mal böyle yayılırka falan ısıcah suyu işdi de yattı mıydı dalah dellerdi, şişme ***yapardı, ölürdü*** *ona dalah dellerdi (154).*

ne gonuşucun? şöyle olsıyadı, şu olsıyadı, şöyle oluncak şöyle ***olurdu*** *(447).*

o çıkdı mıyı ōke ***geçerdi*** *(135).*

1.çk kişi

vurmassah ***gelmezdik*** *yau (296).*

3.çk kişi

şindiye ***osanıllardı*** *gocanın elinden, şindiye gurban olduğum. (381).*

Aşağıdaki örnekte ise *övünme/dövünme* anlamları dikkat çekmektedir.

bağdatda sözüm daşa ***geçerdi*** *şindi geçmez oldu ne diyim (423).*

Aşağıdaki örneklerde -*ardı* birleşik çekimi sonuca bağlama anlamının işaretleyicisi olmuştur.

ordan gelince dedelerimiz, adanaya gelmişler. bunnarı orada isgan͡edip yerler vermişler. depebā mıdır, şindi adananın bi yeri. oruya gelince, demek ki, öyl͡ annaşılıyor, bunnar orada da olsa böyle bir binada yahut da evde değiller͡imiş. çadırdalar. bi aşiret gabil͡ediliyor. buruya gelmişler, bunnarı işde o͡zamanın behrinde, evlere şöyle dıkmışlar, yer vermişler. bunnar toplanmış: "yau͡ bu bi zenzele olsa, yıkılsa, biz bunun altında galır ölürük. çadırı gurmuşlar. direklerini pırttırmışlar, durmamışlar gaçmışlar. böyle da͡ılmışlar. yani böyle ***gonuşurdu*** *böküklerimiz (198).*

üç gün sora gartallar dönmüye başlayınca buluyular ölüsünü. öyle lafını ***verirlerdi*** *bizim böyüklerimiz (218).*

Aşağıdaki örneklerde -*ardı* birleşik çekimi *gereklilik* anlamını işaretlemeketedir.

2.tk kişi

bir gonşuya gedeceğ ossan o feneri yahar da ***gederdin****, garahılıkda* ***gezemezdin*** *kine, göz gözü görmezdi (165).*

3.tk kişi

bir hoca var ıdı. onun bir kıramovon makinesi var ıdı, gonguraf dellerdi o zoman. barmahla ***dönerdi*** *o pilankı. barmağ ıla* ***dönerdi****. sonra cemberekli çıhdı. çocuh alemi ya, bunu hayret ederdik. "bu ses nerden çıhıyo? neyin nesi? şeytan mı peri mi," derdik. bir onu bilirim. netekim ıradüyolar çıhdı, televüzüyon çıhdı. teknik getdiksire getdi (152).*

1.çk kişi

esgiden bu köyde bi düü͡n oldu yohut yabancı bi köyde bi düü͡n oldu, o dü͡ün olmadan eveli, yanı, avara galdığımızda, afidersin, şu betunun üsdünde şavları da ***çıhardırdıh****. şalvarımız yırtılır, pis olur diyi şavları* ***giyemezdik****. dü͡üne* ***gederdik*** *gene, para pul yo͡ğ udu.* ***güleşirdik****. güleş dedi mi, yanı seni yıkdı mı, bizim kō͡den hemen dū͡müye basmazdın, patırdadan alır çıhar. yıhılırsa da yıharsa da. güleş de böylüyedi (74-75).*

Aşağıdaki örnekte *-ardı* birleşik çekimi belirli geçmiş zamanı işaretlemek için kullanılmıştır.

anan ekeliinden gaşdı. şurdan geçerken sıçradı. burda memmet hösüyün ardına ***düşerdi*** *bēgirinen. sōradan gaşdı. gaçışın ırahmatlık… altınını gırık, şiy edik de, geri verik (344).*

Bilgi Verme

Aşağıdaki örneklerde bilgi verme anlamı daha baskın durumdadır.

2. tk kişi

cumali sen ***gider miydin?*** *bein ahlıma geliyür: bir motur vardı. billesini alırdıh gulle oynuyıcıyıh diye. merkezın çocuhları da gelirdi (296).*

3.tk kişi

bir yere ***salmazdı*** *hına (165)…*

3.çk kişi

biz bunun yanında çocūnan, ufah bebek, o zaman sütlaç mütlaç yediriyorduk, bir şe yoğudu böyle ilaşdan. ondan yedirdik, çocuk, size ömür öldü. ölünce… o zaman bir tütün ***ekellerdi****. tütün ekiyıllar. gardaşımgil tütün ekmie gidiyır. ben çoh hasdalandım. aynan bōle bir hasd oldum, çekiyorum (175).*

esgiden puare ***dellerdi*** *(164).*

Aşağıdaki örneklerde *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki bitmemişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır.

gaz benim üsdüme atılıyor, yıhıyor, dişimi çekib atıyor. āzım yüzüm al ganda galıyor. bu sefer gadınnar diyor: "hele ki dilini gopartmamış, hele ki gözünü çıhartmamış." gazdan çoh ***gorhardım****, hâlâ gorharım (278).*

3.1.2.1.1.8. Fiil+-sA+ i-+ -DI/-DU

Aşağıdaki örneklerde ek şart anlamı işleviyle karşımıza çıkmaktadır. *-saydı* eki bu örneklerde varsayıma dayalı gerçekleşmemiş şartı işaretlemek için kullanılmaktadır.

Bazı cümlelerde *-saydı* çekim ekini alan yüklemin cümleye imrenme anlamını da kattığı gözlemlenmiştir. Temel cümle yükleminin gösterdiği olayın gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi *-saydı* eki ile çekimlenmiş varsayımsal şart yüklemine bağlıdır. Bu cümlelerde çoğunlukla temel cümle yükleminin *-ardı* birleşik çekimi ile kurulduğu gözlemlenmektedir. Her iki cümlede de varsayımsal bir anlam söz konusudur. Şart anlamını pekiştirmek için *eğer* sözcüğünden de yararlanılmıştır.

1.tk kişi

*allah etmiye er almıya **kalhsaydım** hiç gonuşmazdın, yüzüme bahmazdın (132).*

*ben elli yaşında **ossuyedim,** gederdim (345).*

*ireliyi görmeliymişik. ben eğere böyle işci mişci **olsam ıdı,** ne işim mar ıdı benim burda (154)?*

1.çk kişi

*seni de tapız oturtduk, yasdık **goyseydig** iyiydi (433).*

2.çk kişi

*bu ekmekden yaparık bir de bazlama yaparık mayalarık. sacın üsdünde yaparık. **ırasgesseniz idi,** o bazlama da datlı olurdu. büyön de yapmadık ekmek yapıcıyık diyi (47).*

3.çk kişi

*bir çocuum kör olduyudu gözleri. üç ay kör galdiydi. çocuun gözünü aşdım. o suyu dökme **deseler idi** dökmezdim, o çocuun gözü açılırdı. yüzünü yudum hemen gözü açıldı çocuun. he, kör olduydu. çocuu adanaya götüricik çocuun gözü açıldı heye (317-318).*

Aşağıdaki örneklerde *-saydı* birleşik çekimi temel cümle yüklemidir ve dilek/istek anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır. Korkmaz, cümle içerisinde kullanılan*bari, ah, ne olur, keşke, Tanrım, bir kere* gibi ünlem ve zarfların ekin istek anlamını kuvvetlendirmek için kullanıldığını ifade etmiştir (2014, s. 660). Yine gerçeklememiş, varsayımsal bir istek söz konusudur. Bu isteğin varsayımsal olması *-sA* şart eki ile gerçeklememiş ve artık gerçekleşmeyecek olması ise *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki ile işaretlenmiştir. Cümlelerin kiminde de *pişmanlık* anlamı dikkati çekmektedir.

1.tk kişi

vay keşke, böyün guru fasilye bişirsem de ***yedirsem idi*** *(136).*

2.tk kişi

dohdura gidecēdim, sen asger ***göndermeseydin****. ifademi al ben dohdura gideceğım (65).*

2.çk kişi

ben size demedim mi ***toplasaydınız****! yani siz milletvekili misiniz, bakan mısınız, eriniz mi sakat, golunuz mu çolak (347)?*

Aşağıdaki örneklerde ise ekin hem istek anlamı hem de şart anlamı verdiği gözlemlenmiştir.

1.tk kişi

goca ölecēne ben ***ölsem idi,*** *gurtulurdum (381).*

3.tk kişi

benim de bir gardaşım ***olsuyadı*** *size dō̄dürmezdi beni böyle (268).*

Aşağıdaki örnekte *-saydı* birleşik çekiminin gerçekleşmemiş varsayımsal şart anlamında yararlanılarak kalıp bir söylem oluşturulmuştur.

ne gonuşucun? şöyle ***olsıyadı****, şu* ***olsıyadı****, şöyle oluncak şöyle olurdu (447).*

3.1.2.1.1.9. Fiil+-A+ i-+ -DI/-DU

Aşağıdaki örneklerde *-aydı* birleşik çekimi varsayımsal gerçekleşmemiş istek/dilekleri işaretlemek için kullanılmıştır. *keşke* kelimesi ile de ekin istek anlamı vurgulu hale getirilmiştir.

1.tk kişi

babam ırahmetlik salmadı, hē, ohumadım. ohur yazarlıum yok. burda da sonradan şey açıldı, gurs açıldı, ona da bir gün getdim. keşke de ***gedem idi.*** *halbiki her türlü eyi olur amma getmedik. yırak mı sanki. gardeşlerim de gediyurdu. oruya getmedik (51).*

keşge ölem de bu günneri ***görmüyeydim*** *gurban olduum çocuum (319).*

2.tk kişi

allah vere de kendini ***vuran ıdı*** *(316).*

çay ***goyeydin****, garpız* ***kesiyedin*** *(251).*

firdes deyzeyin yanına ***götüriyedin****. firdes dezzen daha iyi biliyo taman (437).*

3.tk kişi

ah anam sağ ***olaydı*** *da… yüz yaşında mefat etdi (446).*

keşge dura da gene öylü ***olaydı*** *(157).*

*keşge****oleydi****, devlet dayiresinde bir memur ola da ne olursa* ***oleydi*** *yavrım (356).*

yine hayatda ola, yaşıyor ola da yine çekişmeli ve çekişmesiz günümüz devam ede ***gidiyedi*** *(334).*

Aşağıdaki örneklerde -*aydı* birleşik çekimi varsayımsal gerçekleşmemiş şart anlamını işaretlemek için kullanılmıştır. -*saydı* birleşik çekiminde olduğu gibi şart anlamı verdiği bu durumlarda temel cümle yüklemi olarak değil, temel cümlenin zarfı olarak görev yapmaktadır. Temel cümle yüklemlerinin ise-*ardı* birleşik çekimi kullanılarak oluşturulduğu gözlemlenmiştir. *eğer* kelimesi ile de şart anlamı belirgin hale getirilmiştir.

bilem idi, *sizi bir yere salmazdım (344).*

*seni ener****görem idi*** *töbe gelmezdim" der. iresim saldım ıdı ben, "iresime vurulmussun iresime geldin" derim ben de (194).*

3.1.2.1.1.10. İsim+i-+-mIş/-mUş+i-+-DI/-DU

dieri hariç köylüler de, ***ağayimişdi****. … gelmiş yannarına ev dutmuşlar be barınmışlar (69).*

garlıkda torun vardın, beygirci torun, belki duyanız. torunun çok tarihi lafları geçer. torunda tarihi kitap ***var ımışdı*** *(79).*

3.1.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı

Herhangi bir anlatı türünde ya da rüya anlatımlarında fiiller, belirli bir fiil çekim eki ile düzenli olarak çekimlenebilmektedir. Bu fiil çekim ekine *anlatım tabanı* denmektedir. Belirli geçmiş zaman eki *–di* de anlatım tabanı olarak kullanılmaya müsait bir ektir. Bu işleviyle ekin yalnızca basit çekimlerde örneklerine rastlanmıştır ve 3. tekil kişinin yağunlukta kullanıldığı görülmüştür.

3.1.2.1.2.1. Fiil+-DI/-DU

1.tk kişi

üç gündür gördüüm uyra, şindik, bir evde oturuymuşum. evin içine betun atdılar. bir su geliverdi. sel gelişin odun getirdi. dört beş odun da ben ***topladım****, arabaya* ***godum****. arabanın üsdüne* ***atdım*** *(319).*

3.tk kişi

beşik kertmeç nışannıya vermediler, fakir, öŋsüz diye, dutdular başgı yere verdiler gızı. ***dutdu gaşdı****. gaşdı. neriye* ***gaşdı****?* ***getdi****, nere* ***getdi****? imi timi* ***gayıb oldu,getdi****. vara vara düşe düşe düşsün kine, bir ağanın çadırına düssün. ağanın oğlu da, yieni de, beri benzer gızı beğenmez imiş. "ayvah gız* ***geldi****, elimize* ***geldi"*** *dediler. öŋsüz aliyi yitekliler. saldılar,* ***ulaşdı****,* ***geldi****,* ***döndü, getdi, getdi, vardı, geldi, gaşdı, getdi****, ulaşdılar, dutdular, ulaşdılar,* ***olmadı, gaşdı****, gaşdılar, gaşdılar, gaşdılar, düşdüler,* ***getdi, düşdü, dutdu, isdedi, vardı, bükdü, böyl eyledi, geldi*** *(428-429).*

kesen elbōlunun gafası bu, deyi onu gösderdiler idi, ermeninin kellesini. çıkardılar atlarını. efendim, eerlediler, vurdular gemlerini, elbiselerini geydiler tıraşlarını oldular, padışaın havlısına girdiler. bir cirit ***atdı*** *adamlar. padişah da pencereden* ***el salladı****. adamlar yola çıktılar. elbōlu şapırt yakaladılar. cakırdaşdılar, öbür tarafa aşdılar. tanrı musafiri olucuysan feriz bean odasına get. saçı böyle zeytin yaıynan yalayık gımı daramış adam. nasılsa* ***portdu*** *elbōlu. gelin şöyle sırt göte bahar kı, elbōlu. bunnar, efendim, gucak gucā oldular, şefdeli gō̄ çekirdē çıkarmıya* ***başladı****. o arada hızmatcılar dolanırkan, hapır hupur, harıltıdan gürültüden… ulan hızmatcının birisi, ordaı gürültüyü* ***duydu****. bunnar öpüşdüler ālaşdılar. gırnık gız da* ***geldi*** *(399-400).*

sultan sülemen yeni padişah olduğunda memleket ***guraklık çekdi.*** *bütün yaşlıları* ***çağırdı****. ..dedi…dedi…dedi…dedi… çerkez guşunu çağırışın,* ***çağırdı****, … dedi. "padişahım, beni istemisiniz."* dedi… dedi ki *"o zoman anam ırahmetlik sağdı, ben iki yüz elli yaşındıyadım", dedi. "şurda bu guyu vardı,* ***batmadı****, dellerdi. "düş öğümüze"* dedi. ***getdi, düşdü****. hagıygatan orda suyu çıgatdılar (77).*

uyramda bir adam atın üsdüne binmiş, gapıya ***dineldi****. iki dua ohudum udu. "ne diyin ohumadın o duaya taman sen" dedi. atın üsdünde üyramda* ***ohudu*** *(317).*

üç gündür gördüüm uyra, şindik, bir evde oturuymuşum. evin içine betun atdılar. bir su ***geliverdi****. sel gelişin odun* ***getirdi****. dört beş odun da ben topladım, arabaya godum. arabanın üsdüne atdım (319).*

1.çk kişi

eti ***guydıh*** *mesele, domatisi orteden* ***dōradıh****. ondan sōra ōlum, yaprā da* ***haşladıh****, sardıh üsdüne* ***goduhbişirdik*** *yenecek (184).*

onnarın üzerine biz, tıh çölü dünyenin en ısıcaı, onun üzerine biz bulut ***verdik****. gölgesinde* ***gölgelendirdik****. onnar yiyecekleri yokdu, biz azimüşan verdik. tavık gızartması verdik. bunnarınan bunnarı* ***besledik****. salatalık* ***gönderdik*** *garpuz* ***gonderdik****. bilmem neylerini* ***gönderdik****, gabak* ***verdik****. her şeylerini de* ***verdik*** *(100).*

3.çk kişi

kesen elbōlunun gafası bu, deyi onu gösderdiler idi, ermeninin kellesini. ***çıkardılar*** *atlarını. efendim,* ***eerlediler, vurdular*** *gemlerini, elbiselerini* ***geydiler*** *tıraşlarını* ***oldular****, padışaın havlısına girdiler. bir cirit atdı adamlar. padişah da pencereden el salladı. adamlar* ***yola çıktılar****. elbōlu şapırt* ***yakaladılar****.* ***cakırdaşdılar****, öbür tarafa* ***aşdılar****. tanrı musafiri olucuysan feriz bean odasına get. saçı böyle zeytin yaıynan yalayık gımı daramış adam. nasılsa portdu elbōlu. gelin şöyle sırt göte bahar kı, elbōlu. bunnar, efendim, gucak gucā oldular, şefdeli gō̄ çekirdē çıkarmıya başladı. o arada hızmatcılar dolanırkan, hapır hupur, harıltıdan gürültüden… ulan hızmatcının birisi, ordaı gürültüyü duydu. bunnar* ***öpüşdülerālaşdılar****. gırnık gız da geldi (399-400).*

3.1.2.1.2.2. İsim+i-+-DI/-DU

onnarın üzerine biz, tıh çölü dünyenin en ısıcaı, onun üzerine biz bulut verdik. gölgesinde gölgelendirdik. onnar yiyecekleri ***yokdu****, biz azimüşan verdik. tavık*

gızartması verdik. bunnarınan bunnarı besledik. salatalık gönderdik garpuz gonderdik. bilmem neylerini gönderdik, gabak verdik. her şeylerini de verdik (100).

3.1.2.2. Dolaylılık

3.1.2.2.1. Fiil+-DI/-DU

Belirli geçmiş zaman eki *-DI/-DU* eki aslen doğrudanlık eki olmakla beraber, az da olsa dolaylılık işlevinde de kullanılmaktadır. Aşağıdaki örneklerin çekiminde *-DI/-DU* eki kullanılmış olmakla beraber, cümlede verilen bilginin edinilme yolu doğrudan değil dolaylı yollarladır. Bilgi aracısız edinilememektedir.

1.tk kişi

*aman, anamdan yalınız **dōdum**, yalınız gėderim (208).*

3.tk kişi

*"bana gırh tane köyden tavıh getirecen, sen git gırk gün müsad isde o şeyden, o hanımdan." ... ōlan, hanı dohuzu **saydı** ya, geliyür "ne oldu" diyür (125-126).*

*birken evlendi ōlan, evlenince, buradan bizim köyden idi. biz daha ufādık. ufādık o zaman, okulda ohuyurduk, ilkogulda. çocuk şurda, büküdü şura, şura büküdü, asılıyır çocuk, ölüyür. evlendi bir sever, o avradı öldü. sōna şu topallardan bir gız aldı. ordan gız alınca ōlan nehal olduysa gendi halına bir şey etdi. o avrat da hamile galınca ōlan **asıldı**, gendi gendini **öldürdü**. öldürünce bu anası çok ait yakdı (45).*

*bunnar sivari olarak getdiydi, antebe: gani, süleymen özer, memmet duan, ibiş çelik. orda o çocuk **öldü**, mefat etdi. onnar geldi, öteiler geldi. ölüsü orda **galdı**. garının hemi gayını oluydu hemi enişdesiydi. işde dolu aıdı da yürām şişiyo (404).*

*camilinin beri yanda hemen yini köprü **yapıldı**, onun böğründeği dutların dibindeydi fırasız garagolunun biri. bizimkinner burayı aldılar, vurdular derken, çuhura birlik gurdular, çete. gozan duruyo. üç ay sōna ferzi çakmak **geldi** başlarına. ... alt ay kadar ınnarınan uğraştılar, ondan sōna işde buradan yamaca getirdiler. gozan, bir gece gendi **gaçtı**. gozanı bi çevirdiler, habarları oldu. sıra elife iki dene top atdılar. ordan geri gene çuhura indiler. o gece de buradan adanaya **doldu.** buradan vura vura vura vura, dörtyola, isgenduruna iletdiler. iskendurundan payasa vardı. ondan sōna öyle öyle derke hökümet de **cannandı**. bu memleket öyle **gurtuldu** (68).*

*garısını **aldatdı** ya adamın (228).*

*ha bak kim gotürdü sana onu da diyim: topal timur **gotürdü**. hacı, yıldırım bayazıt **n aptı** biliyon mu? yıldırım bayazıt şindi eveli yüssüklerde şey olurdu, deliğ olur umuş, zehir gatığ ımış yüssükde. **bakdı gördü** (108).*

*oğlum mardı. seksende, on dört senelik polis idi. diyarbakırın mardin gapusunda vuruldu, ismi de niyaziydi ve bu arhadaşın da ismi niyazi olduğ uçun çok severdim bu adamı ben. anarşit **vurdu** benim oğlumu. çocukları böyüdü, gelin yanımda galdı (71).*

*onun güççǖ de evel asgere **getdi**, ırağa otuz kilemetire içeri **girdi**. ırak dağlarına **getdi**, bizim şiyimiz ekibimiz. mağaralara girdiler (71).*

*saten maraş, antep, adana hep fırasızlar ermeniler **aldı** burları, **işgal etdi** ya (70).*

*şindi benim amıcam çetelikde çoğ **uğraşdı**. amıcam, ikisi fırasız bu memleketi **aldı**. gozan, bu işde, imamoğlundan böyle, bu doğa **çıkdı** uvanın köylüsü. böyle ateşe veriller yahallardı. yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozanın ileri yana gedecek yer yok. burda bunar toplanı toplanı toplanı hepsi birikmiş (67).*

*toprak heb onnarın elindeydin. fagat toprağın, mesele, elli dönümü sürüyorsa, yüz elli dönümü boşdaydın. ... tarlaları ellerinde vardın o da öyle oluşun, şindi bu sülalesini de yerleşdirmeg isdeyişin, adam burayı isgene **müracat etdi.** (78-79).*

*yerlilernen yörüün bir gısmı burda **galdı**. haytalar **galdı** burda (70).*

1.çk kişi

*bunu radüyo verdi de ben teyibe aldım ıdı. bantı da **gaybetdik** (203).*

3.çk kişi

*hebip ki ışgıya ki aladağda **öldürdüler** (44).*

3.1.2.2.2. İsim+-DI/-DU

*camilinin beri yanda hemen yini köprü yapıldı, onun böğründeği dutların **dibindeydi** fırasız garagolunun biri. bizimkinner burayı aldılar, vurdular derken, çuhura birlik gurdular, çete. gozan duruyo. üç ay sōna ferzi çakmak geldi başlarına. ... alt ay kadar onnarınan uğraştılar, ondan sōna işde buradan yamaca getirdiler. gozan, bir gece gendi gaçtı. gozanı bi çevirdiler, habarları oldu. sıra elife iki dene top atdılar. ordan geri gene çuhura indiler. o gece de buradan adanaya doldu. buradan vura vura vura vura, dörtyola, isgenduruna iletdiler. iskendurundan payasa **vardı**. ondan sōna öyle öyle derke hökümet de cannandı. bu memleket öyle gurtuldu (68).*

*daa bunun öldüünde **youduk** bilene (406).*

*toprak heb onnarın **elindeydin**. fagat toprağın, mesele, elli dönümü sürüyorsa, yüz elli dönümü **boşdaydın**. ... tarlaları ellerinde **vardın** o da öyle oluşun, şindi bu sülalesini de yerleşdirmeg isdeyişin, adam burayı isgene müracat etdi (78-79).*

3.1.2.2.3. Fiil+ -r/-Ar/-mAz+ i- +-DI/-DU

*şaben fatih sultan mehmet isdanbılı gaşda fat etdi? yıldırım bayazıdı kim götürdü şaben? ha bak kim gotürdü sana onu da diyim: topal timur gotürdü. hacı, yıldırım bayazıt n aptı biliyon mu? yıldırım bayazıt şindi eveli yüssüklerde şey **olurdu**, deliğ olur umuş, zehir gatığ ımış yüssükde. bakdı gördü (108).*

3.2. -mIş/-mUş BİÇİMBİRİMİ

3.2.1. Morfolojik Kullanımları

3.2.1.1. Ekin Çekimli Fiillerde Kullanımları

3.2.1.1.1 Fiil+ -mIş/-mUş

Malzemede tüm kişilerle çekimlenmiş örneklerine rastlanmıştır. Sayıca en çok 3.tekil kişiyle çekimlendiği gözlemlenmiştir.

1.tk kişi

*anadan doğma **öğsüz galmişim**, beni çalının dibinde bulmuşlar (226).*

*ava getdik. tabi arhadaşlar, ikisi şöyle yan yana oturdu. ben de afedersin, dineldiim yerden ārı su döküyördum. tüfei dayadım bir ardıç kütüüne "veysel veysel davşan geliyör" dediler. bahıverdim şöyle ell atmış metire var. şalvarın baını goyveriverdim. tüfei bir gapdım, takılatdım annının çatından dēdi. davşan yıhıldı. ben şalvara **işemişim** yani biliyon mu (311)?*

*bazara getdik, sebze alıyık tomatiz **dememissim** de banadura, "banaduran da eyi ḋāĺ" **demissim.** "ney ney" diyır satıcı. "banaduran." "dezze bu kėlimeñ ne kėlime" dedi (201).*

*ben oruya **bayınmışım**. geliyor ki ben baygınım herif ölmüş. galan millet birikiyor (177).*

*bir ben **galmışım**. yanından ayırmazdı, dışarıya çıharmazdı, yedi gurbannan besledi (156).*

*bu da babamın aıdı. ebem yakmış bunu. şindi cehanda hasd olmuş ebem. emmim de yok, ben de burdan **varamamıssım**; dānemiş, dānemiş yolu, ikimiz de youk. çıurmış işde (411).*

*canımın sıhısından onu **unutmussum** (333).*

*çoğ udu çoḴ da **unutmussum** (243).*

*daha çok da **unutmussum** yani. ırahmatlık dayım daha çok bilirdi. ümmehana söyledim idi (369).*

*daha çoudu amma vallaha **unutmuşum** bilemiyem eyice (46).*

***düşünmemsim** yavrım (382).*

*elazıkdan çıhdım adanıya çalışmıya geliyorum. yolda **uyumuşum**, tuvalete **oturmuşum**, öyle uyumuşum. anca gahdım, bi danesi bi tokat vurdu, gahdım (141).*

*esneflerin gurucusuyuk. annıyacaın burada hiç esnef youhandan ben **başlamışım** işe, gantar işine, alaveriye (386).*

*gördüm amma, **unutmussum** geri adamı. halbiyse üç ken gördüm adamı (408).*

*köprünün daşının üsdüne oturdum. **uyumuşum** oturduum yerde. yoruldum ya. zaten yatsıdan sōra da ordan hareket etdik. **uyumuşum**. böyle tam aşağı düşüyordum ayıhdım (139).*

*o deleannı, o oğlumda genci missim yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar **bilmemissim**. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı (339).*

*o sinirnen adamın o golunu fazla **sıkmışım**. bakdım elleri morardı (72).*

*ōsüz **galmişim** (316).*

*severbilikden daha evel gelmişler. kimi mesgen dutmuş kimi de hâlâ arada geziyir. biz de benim aklım ereli burda gezdik, burda dōduh. burda biliyuruh yani. severbirliin ikinci, üçücü senesi ben dünyaya **gelmişim** (293).*

*söyledim. n ādara **söylemissim** (159).*

*şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem **mahsumlaşmışım**, **suşlanmışım** gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri gız ımış" diyollar (133).*

*uzun tura derik. şe, uzun tura, **demişim**, sinsini, o düğünde gice, ataşı yahallar pofudullar (75).*

*vallaha nene ben yoğurdu cıvığ ırağ **özemişim** (95).*

2.tk kişi

aleykimüs selām "hoş beş, allahın emriynen peygamberin gavliynen gızını olum hurşut beye isdiyom" diyor. "emrine paldır küldür padişahım" diyır. "sen padişeh ***isdemissin*** *ben vermem mi" diyır (206).*

avşar, bozdoğan, tecirlinin kökü bir. yalınız isim ayrılmış. sen farıg ***olmussun*** *ben hasan olmussum (441).*

bením paramı ***almıssın*** *(215).*

benim segiz dene evlatım mar. segızını da ben yola ***getirmişin****, hepisini* ***görevlendirmişin*** *(258).*

*benim şo demir çelie̯ gedenin dili gısıyemiş bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocu̯u hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "****üşütmüssün*** *bire anam, çocu̯u. ayāna bir çorap da* ***geydirmemişin****." dedi. "bak çocu̯un diline, gedicim geri" dedim. "niy olacāmış dili" dedi (433).*

bu erhan ne diyi? anam anam diyır da ālıyır dedim. goşdum udu ***gitmişin*** *elden (261).*

goyun çobanına diyır kine: "yav şu geren atlıyı görüyon mu?" "he!" bu seni dömie̯ geliyır" diyır. "ekinini ***yaymışın****, mahsülüne zarar* ***etmişin****. bu seni dü̯ecek" diyır (229).*

malı sen ***almışın****. onarı* ***satmışın****. ayakgabını* ***gaybetmişin*** *(324).*

o gün bir aşiret köyüne getdik. orda bir şey bir şey ō̄rendik. adama diyor ki: bir ōlan evermişler. ōlan bir deynek vurmuş golunu gırmış. anası gelmiş " n ā̄pdın, gızın golunu gırdın. yahu sen merdivannarın birincisini, ikincisini, üçüncüsünü, en son merdivanı çürük ***yapmışın****. gızın da o çürük merdivana basınca, düşdü golu gırıldı (288).*

seçimde hile olsa bilene sen ***imzalamişin****, annadın mı,* ***göndermişin*** *oruya, sen her şeyi gabil etmişin (104).*

"vay sultan! vay sultan! vay sultan! ***getmişin*** *gayrı,* ***ölmüşün*** *sultan! vayh! ne oldu anam sana." deyor. "bunun güççüken saçı vardı arhasında, dizinde. anasının bir gıziydi (154).*

"yav arhadaş" der bizim orda adettir merkebin boazına dahallar sen guyruna ***dahmışın*** *(227).*

yav isdirsen ahraba olma. şu çatının altına ***girmişin*** *bitd̯ işde (80).*

3.tk kişi

*abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: " benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie **yapmış** ondan sonra. mekdie **yapmış** allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına **varmış** (254).*

*adam gozana gediyır ımış beygirnen. türkü çaırası gelik. eli gulaa **atmış**:… türkü gümrenir geder imiş gozana (50).*

*adam hicaza **getmiş**. bir oğlu var ımış bi de gızı var ımış. anne baba hicıza **getmiş**. hicıza gedinci, bi de çobannarı var ımış evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun adı da hamzeymiş. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı var ımış, garı **gelmiş**. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene bakmaz ımış. evde neyise onuynan idare eder imiş. **çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş** (418-419).*

*adam marıyı, yüzbaşı da güççūmüş, celil ā dineliverişin yüzbaşı gorkuyur. bir şaplakda adam **öldürmüş** (411).*

*adamın bir tanesi evliymiş. ondan sonra da hanımının üzerine bir gız **gaçırmış**. **gaçırmış** amma kürtlerden imiş gız. bunnar şindik **kin etmişler** amma gadının da bir tane çocuu **olmuş**. körün ōlu diye bir ünnü adam mar ımış, onun garısiymiş (319).*

*adamın biri isdesyunda geziyır ımış. bir gadın **gelmiş** yanına **bağırmış**. demiş gi: "bu bey bana sarkıntılık yapdı" diyin. polisler **gelmiş**. "bu adam sana heç, ne **tecavuz etmiş** ne de sarkıntılık **yapmış**." demiş. acaba nedir? adama sığara içiyır ımış külü bile **dökülmemiş**. (41).*

*adamın biri yahudi bi gonşusu varmış, ordan borş para **almış, öndüç almış. öndüç almış, borca girmemiş. almış, borc almış, açmış, goşmuş, gapatmış** (137).*

*adamın orda çiftliği var ımış, o zaman milletvekiliydi, ali riza bea deller imiş. **ölmüş**. zaman **geçmiş**, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

*adamlar bizi orda **küççümsümüş**. anca bizim ahmet barıt gibi çıkdı: "lan adamın anasını avradını…" dedi. söğdü saydı kimse seslenmedi (94).*

*ağaca çıkıyomuş. ayakgabıyı da peline **sohmuş**. çocuhların çalacānı biliyü, ayakgabıyi. kurnazlıından peline **tahmış** (256).*

*ağaca **çıkmış** ki dalını kesiyimiş. birisi ordan geçiyimiş. "yau hoca n idiyen sen, sen ağacın ucuna çıkdın, dalı kesiyon, şimdi düşecen" demiş. nitekim **düşmüş** kut diye. ondan sonra **getmiş** arkadan ārı, adamı **yakalamış** (256).*

*aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan çıkdı miydi herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. hocam ırahmatlık da eve **gelmiş**. öteden bir ombaşı, üç candarma geldi. davılı kesdik. şindi babam ırahmatlıa gelene gadar çātadan iki togat vurdu amma, iki dene de baa vurdu. iki togat vurdu. he kör guyu. oruya varırkanna hocama getmişler. ırahmatlıg orda **zortlamış**. bi gaş dene de yiennerinden de, onnar da geldi. memmed evend ırahmatlık da **duymuş**. o da geldi. oruya durdu. ombaşı da yei mi **gelmiş**, bilmez mīmiş, "vallaha götüreecēm" dedi. "sen beni duydun mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).*

*ajderede düzün üsdünde ardıj var. ordan adam **salmışlar**, bizi aldılargötürdüler. ajderede oturduk (173).*

*aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan **ciled atmış**, **kesmiş**. amma millet **arkasına düşmüş** ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası **düşmüş**." tokayı **almış getmiş**. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen **halhmış**. babam da "vallaha bu it **gudurmuş**! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

*allah burdağı, bura bir zabit **gomuş** ki bunun ikisin yerinden oynarsa gan tamam çalışmaz (82).*

*allah da **yazmış**. anamı isdiyor veriyollar. işde biz törüyoruh onardan da (134).*

*almannar **gaçmış** ordan, sıgışınca, uçaınan, bu türküyenin içine **gelmiş** (215).*

*aman, tez unudurum gurban olduum, akıl **galmamış** bende (362).*

*ana mosmor **olmuş**, höle mılk mılk ediyir (165).*

*anadan doğma **öğsüz galmişim**, beni çalının dibinde bulmuşlar (226).*

*anam ikilikliymiş, o anası **götürmüş** beniğin de, çadırda **galmış** analık (226).*

*anam söylerdi. kövde gendilerin ahrabası varmiş. bi tek bi tane çocuu varmiş, sırınsı köyünde. nişannıliyimiş, ava **getmiş**. gerçek, yani **olmuş** bir, sırınsı köyünde anamın genşliinde. avda furmuşlar. kimin furduu hâlâ belirsiz **olmuş gitmiş**. furmuşlar adamı geri de atın üsdüne atmışlar, atı eve **getirmiş** adamı. nişannıliyimiş de (281).*

*anamınan, haşa senden, garnındiyanissim, senin oriya **varmiş**, seni yoklamiya **varmiş**. öüne bir yourt doğramacı gomuşlar, garışdırıyır ımışsın, "yavrım canım*

isdemiye" diyır ımıssın. anamın gözü düşüyurmuş yo͡urda sen daha o zamandan bu zamana öleceksin, sen ölmen (331).

ananın babanın bir tek ōlu, çoh hākirmiş. derkenne çocuk çok tevgeli geder imiş. çocuk tevgeli gedince babası döver imiş. bu çocū. çocuk alafasarak ***olmuş*** *şöyle.* ***almış*** *(303-304).*

anşe ablam ölük, oraya getdim. o ölmüş ͡üdü oraya vardık. ***üfeletdirmiş*** *onu* ***bāsmış*** *(52).*

arhadaş bakdım ki fındıg ͡aaşları ekiş üküş ***olmuş, gırılmış****, bilmem nö* ***olmuş****. şindi ben iyice düşündüm. ışgın… bi tene* ***gomamış*** *(417).*

arhadaşın birini ben bi döğdüm ͡idi. ava getdik. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda ***bırakmış****, kesdiymiz yerde. bi yere bi çıkdık ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü ͡gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak? ulan niye orda godun diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

asgerden geldim, bir sene sōna evlendim. alla͡ın emriyle getdik. akraba͡m idi. köyünden gız isdedik. gız da benim akrabam allah da ***yazmış****. bize verdiler (142-143).*

aşıh kerem, teprisde, bir kōde, bir toplulukda, orda ***hitab etmiş.*** *aşık kerem sazı eline* ***almış*** *şöyle* ***demiş*** *(288).*

atatürk ***gelmiş sormuş*** *yaşlılara: "nasıl gurtardınız ermenileri fırasızları burdan?" demiş. ... birisini arhasını* ***sıaşlamış:*** *"vallahi hela͡l olsun size. bu köyün ismi aslan kö͡ü, aslan gibi adamsınız. gedin mersine, müracad ͡edin, valiliğe, bu köyün ismi aslan kö͡ü olacak" demiş, ve atatürk ve öylelikle* ***galmış*** *(70).*

ayāmı galdırdīmı bili͡em dahasını bilmüyom. yohardan o merdifanın ordan, böyüg ōlan demiş "bir inilti geliyor bi şe mi mar yohsa?" gelin de demiş: "kim olacak bir anan getdi." "anam düşemez mi," demiş. avradan ***küymemiş****. gendi çıhıyor, "vallaha anam aşşāda;* ***düşmüş****, iniliyor.(162)"*

"ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?" şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o şekildeyimiş. "boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg ͡için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde ***gösdermiş****. aslında ayı değildim. o ͡zaman da böyleyidim (93).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da ***soyunmuş çıkmış****. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar*

sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler ***hazırlanmış.*** *bu da burdan seyre* ***varmış****, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam lepeciymiş taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de. sahayı şöyle dolandılar. aa üçüncü şeye gelince arhadaş, bizim adam mar ya bir ā guş gimi. bakdım ıdı cavdı yavu az aylan bi şeynen gazanmadı. belediyeden bir, o zaman, bir gol sahatı hediye ettilerdi (353).*

babam da geldi galan. ***gurtulmuş*** *gavır elinden, geldi. babam bizim ineklerimizi* ***getirmiş*** *öküzlerimizi* ***getirmiş****. gederken öküze biniyoruk, afedersin eşşee biniyoruk (174).*

babam ırahmetlik babal atardı. "ener halk patisine ıray verirsen hakgım hâlâl olmasın!" halk patisine ***bel etmiş*** *onu* ***gomuş*** *(270).*

babamgil garadaşdiyekenne, o zaman bi çekgen ***olmuş*** *(418).*

babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım. ne yapıyım, allah ***yazmamış*** *(110).*

bağıyur ki bir yılan aaca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da zümrütü anka kuşuyümüş. oriye de yumurtlar ımış, yua yapar ımış, efendim, o yılan da gider her sene yer imiş orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da ***zannetmiş*** *ki "bu aacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeg üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" "o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu yılan mış." diyür (120).*

bak lan kel yusubun oğlu ***adam olmuş*** *da bize akıl veriyü (441)*

başgı yire ***gitmemiş*** *(69).*

bavılı bi yohladım ki bavılın gahacu yoh. ne ***goymuş*** *içine bilmüyüm (214).*

beenmedim amma babam ***vermiş*** *bir kere (283).*

ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan ***gelmiş*** *ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok küçümüşüm. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da youdum (282).*

ben arhadan yetişeneçe ***gaçmış*** *(430).*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg ***aşmış*** *savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

ben çocūhan anam annatdı: gadının birisi çocūna gızişdi cani sıhıldı miydi "şu guz, na gadar ahsi gız, şu gız! gız eğer sen benden evel ölürsen senin ölünü bir gavıra yuduracağım." der imiş. ***el olmuş dur olmuş,*** *o gız* ***ölmüş****. "ben böyle böyle dedim idi" demiş. hocıya danışmışlar (155).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. çocuhduh biz. hani o zaman bōle tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın getirdiler. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da ***felç geçirmiş*** *(141).*

benim annı annemi ***gaçırmışlar. nişannıliymiş****. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi* ***gaybolmuş****. ırmak da yahın ya orda. yaut da orda çamaşır yıhadı orda mı* ***unutmuş****? ahşamı üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at* ***bālıyırmiş****. (...) köylü burdan gediyollar, leçede buluyollar. rabi yerni* ***demiş*** *(202).*

benim silah ***eğelmiş****, fargında değelik (102).*

"bi de denize bahıyim" diyür. derken bahıyor ki bi okyanusun ortasında, büyük bi gayaların arasından bir balina. balinanın içinde ōlan ***uzanmış*** *isdirahadı ediyo orda (123).*

"bire oğlum bu neci" diyor, "nı oldu" deyor, "gupguru ***gurumuş****" deyor. "şevketlim fiĺan zaman biz bir ava getdik. orda böyle böyle oldu. ondan beri boğazından yudum geçmüyor" diyor (6, 206). av avlıyarak gele gele geliyor ki yerinde yeller* ***esmiş*** *(207).*

bi tenesi diyor ki "vallahi seksen gadar sıkdım" diyor "beş tene vurdum" diyor. obiri diyor ki işte "yirmi tene vurdum" diyor. o ipne elli teneyi felan geçik ***vurmuş****, o çocuk (103).*

bi varmış bi yohmuş, bir balıhcı varmış. balıhnan geçinirmiş. bürı gün ōlu ***büyümüş****, bunun gibi olunca, demiş gi,... gitmişler* ***dahılmış, dahılmış, batmış****, köyı ümüş,* ***goşmuş****, varı ımış, başaramazı ımış, şeklindeymiş,* ***bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş*** *(119-126).*

bir adam gulaını guyuya ***vermiş****, guyuyu daniyur (18).*

bir amcamı marı ımış, böyük. ***ölmüş****. ölüncek, bobam yohmuş,* ***gelmiş****, gardaşı* ***ölmüş*** *yani. duruhan tabi fırgatına* ***gitmiş*** *onun, gavalnan* ***söylemiş****. gardaş gardaşa garlı dağ, diye* ***söylemiş*** *(224).*

bir de körün ōlu var. öldürükler onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küççüg avrat gendiymiş. ***çevirmiş*** *ışgıyeler,* ***öldürmüş****. ışgıya onnarı* ***yahâlâmış*** *(405).*

bir ekine gonduunu gördüm malazda. oturdum. ortalıg ışırken barabar bir gaz sesi geliyör. ben de etirafa bahıyöm. ortalıg ışıyıverdi kaz önümde. yörüye yörüye ***gelmiş****, sudan* ***çıhmış****. suda* ***yatmış*** *demek ki. sudan* ***çıhmış*** *ekine* ***gelmiş****, sāti su da yüz metire ilerde (285).*

bir gün bahdım: gapı taht ah dövüldü. "miyese" dedi. heç heslenmedim. ***gelmiş*** *bōle nasıl yavlarıyor.* ***içmiş zerhoş olmuş*** *(176).*

bir padişah ***var ımış****. heye bir, iki gardeş* ***var ımış****. biri zengin biri* ***yoksul umuş.*** *yoksul zenginin künde evine atınan aşşanan neyise, afedersiniz, odun daşır ımış. (...) yarin olmuş getmiş. aşam adar uraşmış, uraşdıında yakalamış guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın yumurtlar ımış, guş (245).*

bir rivayete göre, üç ōlu ***olmuş****. oullarından yedi ōlu* ***olmuş****. yedi ōlan denilen şindi bizim neslimiz, yanı domballar (386).*

bir türkün ōlu bi gavır gızına ***furulmuş*** *zamanında.* ***furulmuş****, dayısı önder oluyumuş ki dayısı aldırmamak isdiyi (369).*

bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. var ımış, var ımış, hasdalanmış, yatıyormuş., ***getmiş****. balu* ***dutmuş*** *balu almış geliyormuş. var ımış,* ***almış****, görmüşler, çaırmışlar, almışlar,* ***almış, duymuş,*** *getirmişler, vermişler, çılıyormuş, vermişler,* ***getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş,*** *veriyormuş,* ***aşıg olmuş****, isdiyormuş, isdiyormuş, var ımış, oturullar ımış,* ***gitmiş,*** *isdemişler,* ***şaşmış****, olurmuş,* ***sormuş****, vermişler,* ***binmiş, binmiş****, açılmışlar, getmişler,* ***durmuş, gelmiş****,* ***bālamış****, adayimiş,* ***dutmuş****, var ımış,* ***gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş,*** *çaırmışlar,* ***götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış,*** *dönüyormuş,* ***durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış,*** *tanımıyollarmış,* ***üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş,*** *geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar,* ***inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış****, çıharmışlar,* ***çıhmış, gazanmış****, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

birez gına alıyor tabahdan, "aç eliní yavrım, hurşut bein başı uçu aş deyor. mahim güzel hemen elini açıyor. sıhıveriyor ki çobana verdii yüssük. "ihin hurşut bē ***gelmiş****" diyor (210).*

bize bi lağap ***dahılmış****. lağap şöyle* ***dahılmış****: dedesinin dedesi, deve güdeler imiş işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes* ***soyunmuş****. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince* ***gitmiş*** *anca batıp* ***çıkmaya durmuş.*** *"ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne*

*çıhıvermiş. çıplah hep öyle **çıhıvermiş**. evlere çadırlara da haber **gitmiş**. işde benim dedemin dedesi de **atılmış.** kendi de **hışat olmuş,** getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire gaydırrımış gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan **yatmış.** ora **yatmış** benim dedenin dedesi de **yıhılmış**. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan garaciğer imişin be" demiş (264-265).*

*biziğin de bu muhitlerde cami yoğuhan, burda cami var ımış. bu köün ismini, o zamannar gaymakamlık felan yoğ umuş gozanda, demiş "köyün ismi camili galacah", başga köylerde heç cami olmayınca ve öyle **galmış** (71).*

*bizim eve mısafır **gelmiş**. çatlıyok, beton dökülüyor, yāmır heç dunmuyor. adamlar cıbıldık çıkdı. bizim gelin mısafır **gabil etmiş** (34).*

*bizim orda şo senin şu ebeşden **bitmiş** ben de çekdim atdım (274).*

*böyle bir bālantı böyle bi şey **söylemiş** orda gız yanı (222).*

*böyle **geleneklenmiş**, abdal musa yemei diyi bi **yemek yapılmış** (181).*

*bu, aslan avşar. ağmaşatda oturullar ımış. gızınan ōlan birbirīne annaşmışlar tabi. her ne gadara düürçü filan giden olduysa da **olmamış**. anası babası **bermemiş** yanı. (…) birbirlerini gönül **sevmiş** yanı. bir gün gavil garar gomuşlar, çalı ḍüünü yapak diye yola çıkmışlar (219).*

*bu aynı o gızı **gaçırmış**, gır aşşenin gızını buriya **gaçırmış** (231).*

*bubam… ō, bubaydı buba! gapiya sığmazdı da. beş sehen bal **içmiş**. "beş sehen bal işdim beş gün su içmedim." derdi (155).*

*bu iş ölümden beter. ocaklardan yırak. allah bize **vermiş** kimsie vermesin (305).*

"bulacaık, bunu vereceik" diyi varıyıllar, şöyle varıyıllarki develeri bir düze ıkdırmış (37).

*bunar diyır ki "yüzbaşım gel gelecek vurah buna" diyır, "bu gaçar" diyır. **savışmış**, gafaya **gıvratmışsavışmış**. devlikesi gün gene çıhmışlar gene **gelmiş** gavır (44).*

*bunu da şunun uçu **söylemiş**: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir seabiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam **yapmış**. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın **seirtmiş:** "ahmet gel. tanıdık içinde var." **varmış** kı gadın şey **çökmüş** aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

*capbar dede buralıymış. deller ki, burda dāda **erişmiş**. torbaya südü **goymuş**, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına **getmiş**. gardaşı da köşker imiş, işde gelen giden oluyormuş. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu **bozulmuşmu n apmış,** süt **başlamış** damlamıya. öyle deller (170).*

*ceylanın dibine gelişin, ceylan gart edişin çocuu **çarpmış** (319).*

*cöbüne goydu altını. giderken de ben de utandım o altını ver demie. **götürmüş** müze müdürüne **gösdermiş** "on iki liriya satdım" dedi (170).*

*çahal dāda üleş buldu mu, bi derede, gediyor gırk tanasına yüz tenesine "peüv" habar veriyor "gel cīcıın deresinde bir ineg **ölmüş"** diyor (347).*

*çatalolua iner kine tecirli de **gonmuş**, iyi bi yayla (387).*

*çobanı çıırdım. n ādar öte beri var ısa daşıdık. yokarıya çualları düzdük. sel doldu içeriye bizim dezzōlu. tarhana ısmarlamış ımış. gazan yüzde yüzüyür inekler öldü. tā buruya gadar çöke çöke vardık. ıslak, beş altı çual **ıslanmış** çıkdık tavana. sen var mıydın orda bire o sellerde (362).*

*çocukları **almış gelmiş**, arkda **çimdirmiş** (331).*

*çoh görrüm rüyayı. n ādar bārır ımışım. uyanırım ki dilim damām **gurumuş** (134).*

*çok şirin imiş imiş, han hamam; halepden gahar ımış., buruya gonar ımış. isdanbıldan buruya gonar ımış. burada cami var ımış. dedem **getmiş** müderris hocaya **sormuş**. he onnarı hepden **getirmiş**. buruya cami **yapdırmış** (113).*

*daşı eliyle şeydivėriyor, daşın altında bir kiyat çıhıyor: "beni, gönlümle getmiş deelim nişannım, beni, goğa dutdular, elimi golumu atın üsdüne bağladılar. beni van çölüne götürüyollar." hurşut bē diyor ki: " demek gı gönlüyne **getmemiş** (207).*

*dedeme bir kene bi şey apamamışlar ımış da atın golanı **gırılmış** (202).*

*dedemiz nidenin dundarlı köyündeymiş, oraliymiş dedemiz, nideliymiş. orda bir adam **öldürmüş**. ... hapislik yohmuş onnara, **gaçmış**, bu tarafa **gelmiş**. ... dana **gütmüş**, goyun **gütmüş** ve orda **evlenmiş**. evlenince dört dane oğlan **meydana gelmiş**. onnar biraz **gonmuşgöçmüş** amma velāsılı **yerleşmişler** (69).*

*dedim ki: "bu adamdan hayır çıhmıyacah, gel boşanalım, boşat beni." "yoh" dedi. hemen getmiş bir dabanc **almış getirmiş**: "eer bir gabahatin varsa söyle, ben gabahatini biliyim." dedi (175).*

***dellenmemiş** ya gelip beni alacah. herifin ahlına zoru mu var ki gelip beni alacah (133).*

dumannıda bir bey oturrumuş. bu beyin de, efendim, bir gızı var ımış. bu da ***varmış*** *punarın başına* ***oturmuş*** *gız da suya gelir imiş. buna emir ā deller imiş bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza* ***sarılmış****, hemen türküyü* ***gapdırmış*** *(390-391).*

dünān gelini ***almış getmiş*** *(263).*

eline alıyor bir yemek yapuyor ki, o lokantada bir yemek çıkıyor, gayrı herkese ēlan oluyor: "filan bir şey ***gelmiş****, keloğlan* ***gelmiş****, çok gözel yemek* ***çıharmış****. oriya gelin. (425)"*

"eline sālık arhadaş ***iy olmuş*** *amma" dedi (194).*

eses köyde, orda, yani haşa burdan tualete gidecek yerimiz ***galmamış*** *(315).*

eşgıya var ıdı kör koca derdik. ona müşteri ***olmuş*** *şey, senin tolluynan saır elifin evine vardı, iki üç ay* ***olmuş*** *ōlanı evine* ***iletmemiş****. buruya da gelişin babasıla çıkdı o ışgıya buna müşderi* ***olmuş****.* ***aıt yakmış*** *(342).*

evelden bir düsdür ***gonmuş****: diyür ki gelinnik etmedii zaman, gelin gayımbabanın yanında, yahut da böyük gaynının yanında her sözü gonuşabilir (179).*

eveli ***tıraş olmuş****, boyu da uzun umuş, öyle togat yakışır ki . muna gel ha* ***bir etmiş*** *togadı (112).*

fagat yanı peşini öküzlernen, esgiden öküzlernen çift sürerkene bir ***çevürmüş****: "bura hep benim kimse girmeyecek." fagat devlet senin demez (79).*

filan yılancıg ***olmuş****, filan da hu* ***olmuş****, filan verem imiş (166).*

fukare, gendinin bi sıhım canı var. heç üsdüne ***almamış*** *da heç yimiyır da. gursaı mı* ***gurumuş niyitmiş*** *bilmüyüm (260).*

gadın ***bahmış*** *kine garşıdan, nihir o zaman küçükmüş herhal, nihirin kenarında çocuhları deri yıhıyolar (185).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini ***almış gelmiş. oturmuş****, varmış, demiş, demiş, demiş,* ***bahmış****, yıhallarmış,* ***baırmış****, demiş, dönmüşler,* ***gelmiş****. annelerini* ***almış*** *getmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler (184-185).*

galan başga bir yere getdik. orda bir zibilliin üsdünde yatdık. yatdık ki ***sabah olmuş.*** *kahdıh (173).*

garamandan ***gelmiş*** *diyıllar kökümüz (331).*

*gaz benim üsdüme atılıyor, yıhıyor, dişimi çekib atıyor. āzım yüzüm al ganda galıyor. bu sefer gadınnar diyor: "hele ki dilini **gopartmamış**, hele ki gözünü **çıhartmamış**." gazdan çoh gorhardım, hâlâ gorharım (278).*

*gece gıriz geçirdiimde bizim bacının çocukları bizim bacıya telifan edikler. o da memmed **etmiş** (262).*

*geçen gün gene **gelmiş** bir gadın, bu da demiş gi: sizinen ilgilenemem, gusura bakman" demiş. "ceap berecek durumum yok. işim mar" demiş. ondan sōna gadın **çekmiş gitmiş** (30).*

*geldim ki akşamnan daha, her taraf her tarafda. bu annaduyor ya, ayānın üsdüne dinelik hali **galmamış** bunun artık (30).*

*gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok azgın ımış. bunar orda bir beğlerine **dutuşmuş**, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi **gaçmışgurtulmuş**, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan **türemiş** (67).*

*geri geldi döndü kine, yurda gessin kine, kimse yok, yurt göçümüş, **getmiş**. vara vara vardı kine ne görsün, gırk gece gırk günüz düün çalınacāmış (428).*

*getdik gozana, herkeş **gaçmiş**. ev bōle… herkeşin neyi varsa içerde… işde yalançıhdan pulis zahar orada, pulis **olmuş**, bilmem ne **olmuş**, olmuşlar (174).*

*gırk dört sene **olmuş** avrat, evleneli (252).*

*gışın yāmır suyu alıllar ımış. oluhların altına gazan gollar ımış yavrım. içine üç dene duz atallar ımış, bulanıh su durulsın diyin. biz onnar gavışmadıh yani bizden önce **olmuş** onnar (280).*

*gız evinden bu **birikmiş** olan evinden şu **birikmiş** deller (350).*

*goca garı geliyor, oğlanı bir buayn ediyor. bir burnunu buayn ediyor, bir goltūnu buayn ediyor. "bu senín gozelliinden **bayılmış** (205).*

*gördüünü **unutmamış**, duyduunu **bellemiş**. bu efendim işde, seferberlik harbi diyek, seferberlik harbinde, bu, şeyde cepelerde nerde döüşmüş üse nerde savaşmış ısa nerde şeyi varısa, bölük gumandanını alay gumandanını, nerde şey apdı garış garış, santım santım bilirdi. babamın bi de laabı vardı dırra diye. dırra omar dellerdi. gök bir guş olur, onun gibi öterdi aynen, şu aaca kedi gimi çıhardı (352).*

*gözara eminiye bilin mi? o **gelmiş** işde (343).*

*gündeşli ōlu çok zengin imiş hanımı hamırın bezisiyle çocuun gotünü **silmiş**. cenab Allah hepsini **almış** bunun andan sōra **getmiş** bir boz merkebinen tarlalarda başak eder imiş. o zaman **söylemiş** onu yāni (21).*

ha burda ha şurda diyerken, senelerce ***geçmiş*** *dedi, gaş senede eve* ***gelmiş****. geri eve geliyır. gelse ki ne anası* ***galmış*** *ne babası* ***galmış*** *ne bacısı galmış heb* ***ölmüş*** *(233).*

hak seni elimden ***almış*** *ahmedim (89).*

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi āymış. çuguroada galanı kimsie gomaz ımış ā. at der imiş gölük der imiş göçürrümüş. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da basar ımış amma gene de pare ***etmemiş****. ondan sōra adamlar erimişler, bēler* ***gaymışgetmiş*** *işte (345).*

hatcanın düünü oluyur.enişdesinin tayına ***binmiş****. ben de sizin gısıra bindim. biraz ıkman yapak dedik (230).*

haymanın başına çıhdım, oruya pısdım. orada ***şiy olmuş, körekmiş****. ora ören* ***olmuş*** *(95).*

hazireti musaynan iyice ara ***bozulmuş****. zaniha isminde, zeni isminde bir gadın var ımış. çok fayşe, çok gözel imiş. bu gadına* ***getmiş****. ... bir* ***eylan etmiş****. bütün millet* ***birikmiş*** *(101).*

he az çok biliyek işde. garacōlan, önce şöyle ***olmuş****. şimdi garacōlanın bir arkadaşı var ımış bir derendeli. o garacōlanın garısının yanına* ***yatmış ne yapmış*** *adam?* ***çekmiş getmiş.*** *ondan sōra işde diyar diyar* ***türkü çaırmış*** *(21).*

heç olmuya bir aşıklar desden eder. filan gurdoğlunu, filan böyle, adam silahiyle ***gelmişöldürmüş****, diller (64).*

hırsız ***gelmiş*** *evine. hırsızın arhasıra* ***getmiş****, hırsız geri dönünce, daşınan vurunca, arnının çatına vura gözlerinin ikisini de kör* ***etmiş*** *(193).*

hiş daa görmediydim de o sene bir ıras geldim. gübre atıyordum. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şōle. ***yahlaşmış*** *da bize, yüz metire* ***galmış****. yani allah var hiç görmedik dah önce. moturun üsdüne çıhdıh. yaklaşdı yaklaşdı şōle bir dineldi şōle, bahdı. ben daha bilmiyom donuz olduunu. sonradan şōle yan döndü. yan dönünce tanıdım. iyice göremedim, elli atmış metire vardı ya sapdı şōle, tarliya sapdı (285).*

hoca evlenmez imiş. "bire etme, seni everek arhadaş. senin yaşın geşdi evlenme çaın gediyo, neden evlenmüyon?" demiş ki "ben, şartımı gabul etmiyolar, etmezler onun uçun evlenmedim"gız ***gabul etmiş. evlenmiş****. gelin güveg* ***olmuş****. "bir ōlun oldu hoca, adını ne vurak?" "memmet vurun" demiş. bir sene sonra hoca bir daa* ***getmiş****. günü* ***gelmiş*** *gene "hoca bir ōlun oldu, adını ne vurak?" memmet vurun" demiş. üçüncü senie* ***gelmiş****. gahpe çocuun birisi hocanın sahatini dakgasını ō****renmiş****. herif* ***varmış****, avrat sade bi sefer görüyü, hoca sakallı makallı* ***olmuş*** *bilmem* ***niyetmiş****, haydı, avradınan*

***işini görmüş çıkmış**. hocaya gapıyı **çalmış**. "hocam sen şindi geldin getdin. sen senede bir sefer gelirdin. tamam tamam yanıldım." demiş. **bilmiş** os sahat. **çekmiş getmiş.** "hoca bir ōlun oldu, adını ne vurak?" "memmet vurun" demiş. o d olmuş memmet. çocuhlar yetişmiş, ondan sōra da hocanın çocū da **olmamış**, böümüşler. hoca **ölmüş**. ölürken de "hoca ne osayitin var?" deyişin, "benim malımı memede verin memede verin memede vermeŋ" demiş. şindi hoca **ölmüş** çocuklar meresi bölüşemezimiş. emmisi ōluda **gelmiş** amma (394-395).*

*höyle de bobasından anasından **galmış**, öğsüz **büyümüş** gayımbobam (107).*

*hunnar ay gülü… şu yeni **açmış**, kohula bahıyım sen (156)…*

*ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı verdiydi, böyle şiye aldırdıydı, banta. çocukları hep **silmiş**. getdim idi, sordum udu "ah ana" diyır, "aleyini **silmiş** çocuklar" diyır (372).*

*ırahmetlik bunun tasına **düşmüş**. arhasından **yetmiş** (95).*

*iki tane gomşu gendi gendine **dedigodu etmiş** (80).*

*"iki tene de gadın geldi, bindik" diyır babam. babam çok dōru bi adamdı. çok temiz adam. bir cimcik **çalmış** babama. bi daha **çalmış**. "neyse aklım kesdi in bacım dedim, yapma dedim." diyır. **inmiş** (307).*

*incili çavışa padişah demiş ki "incili" demiş "yarin senden ben datsız dussuz bir laf isderim" demiş. ….. demiş. zabānan erken **gelmiş** goşarak. "padişahım padişahım." "ne diyoru," demiş, erken ya. … demiş….. demiş. incili **çıkmış**. ….. demiş. demiş…. demiş…. demiş…. (15).*

*ireli bir yere varıyor ki bir adam bir ayana bir dearmen daşı **bālamış**, bir ayāna da bir dearmen daşı **bālamış**, davşannarı dutup dutup yiyur (18).*

*işde yani çete **gurmuş**. çete başılık **yapmış** (354).*

*kemik çürümesi diyor. "gangırana **çevirmiş** kesecekler ayaımı.(161)"*

*kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit almaz ımış adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini var ımış. ataşın altına, ev önüne **ēlmiş** üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

*komeç yiyosanız tazesini **etmiş** bizim adam (156).*

*köe gavişdim. bi hırsız **gelmiş** köe, millet hırsızı goalıyor (142).*

*körōlu var ımış. bir güzel gadın **almış**. kürtler buna baş **galdırmış**, bunu elinden alırık diyin. eveli gezmiye gedellerdi, körōlu hābelerin gözünü **doldurmuş**. tabi eveli gadife çog orur umuş (372).*

*köylü burdan gediyollar, leçede buluyollar. tabi yerni **demiş** (202).*

*köyün hocası bizim, hasda, assabi, sinir hasdası. gafayı **oynatmış** gene. çocuu var: babaynan beraber garadaşa getmişler, garısi āliyir, anasi āliyir. arabaynan getmişler gelmişler (283-284).*

*künde gelir gapī döer imiş. hamem tasınnan da yallah gafasına goyuncu dombalak **döndermiş** arhadaş. gız gaçıncık bir sokā **düşmüş**. biraz **yıramışlar** köyden. kevran gelmiş, öteden gelirkenne kevranın, kevranbaşının şiye **ürkmüş**. ürküncük **bakıvermiş** kine, gız şöyle yıramış. vallaha yırayıncı gız **gaçmış** ordan. **gonuşmuş** millet, neleri gonuşūsa gayrı (430).*

*lokman, o cebenurda, lokman **getmiş** ilaşları **almış**, ölüm ilacını. getirirken cebrayil aleyisselam **gelmiş**, yani nenemizden anamızdan duyuşumuz (177).*

*mear dizim **pırtmış** (25).*

*"millet **habartmış**" diyur. "eere gala şekli var ısa her cezāma raziyim" diyur (25).*

*musa aleyisselam bi gün gediyemiş. bir gayanın başına sıçırar; hoplar sıçırar, iner imiş. bir gün gene gediyemiş, **gelmiş** kine... **gelmiş** yatıya. gene hazireti musa bir gün gediyemiş, bir yamalu çeksen bin yamalu dökülür bir adam **gelmiş. yanmış acımış** "cenab allaha söyle bana bir zenginnik versin, apdazımı alırım, namazımı gılarım, efendime söylüyem gendine iteat ederim" demiş. **varmış** onu da **unutmuş**. gene yolun içine **çıkmış**. "ha unutmussum" demiş. köyün āsı ölmüş ümüş, ānın avradını buna **mübdela gılmış**. ānın avradı **getmiş, getirmiş** bunu. hameme **sokmuş**, bir elbise almış, bunu **geyirtmişguşatmış** evin üsdüne **gomuş**... ānın bin dönüm, bin beş şüz dönüm arazısı var ımış. adam beline dabançıya **vurmuş** dolanmıya **başlamış**. bizim gımı fakırın biri varmış. adam **gelmiş** dabança belinde. derken adam takada dabançıynan **vurmuş**. adam **ölmüş**. o zemenin behrinde de öldüreni asallar ımış. adamı getirmişler meyden yerine, dara asmışlar üç gün darda **sallanmış**. hazireti musa cenab allaha danışmıya gederkenne, **varmış**. "benim gulumu sen benden eyi bilmeŋ. ben onu o aşlīnan yeniyedim. zengin olursa ölecei belliydi onun." demiş (397-398).*

*mühendiz **gelmiş kefşitmiş** (297).*

*nasiretdin hoca bir gün dağda bi cere altın **bulmuş**. ... hoca yemek yerken gadın daha mügnez **davranmış**. o cereyi **çıharmış**. o cerenin büyüklüün de bi tane daş **gatmış** hocanın heğbesine, yanı altının bulunduğu heğbiye (89-90).*

*neyse bu getdi sonra bir telefan **gelmiş** bize: Türkan güercin, bu dedi ki "seni telefandan istüyollar, bir erkek! (29)"*

*nihatı **vurmuş**. ondan ki, çalgı ne gelecēmiş gelmedi (278).*

o otu gaynatdım. o otdan işdim. gorha gorha işdim amma. yatdım, uyuduydum āzımın içi şeker gibi ***olmuş.*** *yenikden bi daa işdim o otdan. o ot bir tene avradı gurtardı ganserden, göçmennerden. geldiler benden hususu, verdim avrada. avrat hemen bir çörek getirdi bana siniynen. yarım kilo bir kilo şey getirdi, samırsak. bir tana bal gabaı getirdi (318).*

o yüzden anneleriynen bizim bacı gavgı itmiş idi. namazda telifan ***gelmiş****. gadınnan gonuşurkan namazı mamazı hep* ***bozmuş.*** *ondan sonra* ***dutdurmuş*** *bir gavga (35).*

on metire yer ***galmış*** *döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el firen, çekik değil. yiniledik (95).*

ondan sonra garınça körezine, bir devesi var ımış, geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış. varıllar ımış "sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç ***aldırmamış*** *(253).*

onun da bir arkadaşı varıyor. yanına yohlamaya. "ayāna n āpdılar" diyor. "valla ayāmı yarin kesecekler." diyor. ayak bacak gitmişirak: ***gızarmış, şişmiş*** *(161).*

orda babam yedi sene çivtcibaşılık ***yapmış****, o çugurgamışda birağasının hapısında (247).*

orda bir su yarığına, hendek gimi su ***yarmış****, onun içine yatıyır, sırtlı başlı (233).*

orda harbe giriyılar, zeytin harbinde işde. bunnar ***başarmış*** *(219).*

ordan da arab ismail ***gelmiş****, buruya birtii uzā* ***durmuş*** *(378).*

ordan da, patışān da bir oğlu var ımış, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız beanmiyömüş. köyün gızını beanmiyömüş oğlan. bu gız da giyinip ***guşanmamış****, gız ağacın başındeymiş. oğlan* ***gelmiş bakmış****, ha birini* ***beanmemiş,*** *punara gelmiş su içmie, ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine* ***vurmuş****. şöyle bir* ***bahıvermiş*** *gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüller imiş, var ımış, var ımış (421).*

oruya gedeceik bizi dolmuşçu ta yoharı ***götürmüş indirmiş****. "şuruya öte gediyollardı" diyor. inene gadara, bereket versin bi çocua sordum, "amca yannış gelmişsiniz" dedi (354).*

oturruh gayfeye böyle, böyüklerinen güççüklerinen sohbetimiz bu işde. filan yeri su ***kesmiş*** *(76).*

önce padişan oliymiş bu garip denilen adam. burıya geliyor, kim, ne bilicekler onu. yani ***dālmış*** *şeyi (237).*

ötüye bahdım beriye bahdım göremedim. ireli vardım ıdı ***oturmuş****, yer bizzikliyi. garıştırıyı yiri (214).*

öyle bi zindanın içindiyek. allah bize ***vermiş*** *kimsie vermesin gardaş (305).*

öyleliksıra dedem ***yetim galmış.*** *oruya bir götüğöme* ***yapmış****, oruya* ***çekilmiş*** *(95).*

peygamber efendimiz ***binmiş*** *ata, yörürken daşlar arhası sıra yörümüş (140).*

pınarın başına geliyor. bir gız, gara ***bālamış****, bacısı. annesinin de iki gözü* ***kör olmuş*** *(240).*

sabah oluyor, gelin başı bağlanacah ki ses yok. açıyorlar. delibaş mehmed ağanın, yüzünüze gül suyu, yatın içini ***berbat etmiş*** *(211).*

"sele gitdin tarhana." yani gadıncaız ne ***yapmış****? tahranıya yapdığı gün, serince tahranıya böyle, yağmır çökmüş üsdüne. sele* ***getmiş, erimiş****. o azıcak bir kötü kilim esgisi var ımış, onu üsdüne* ***atmış*** *tek, zavallı, onun da boyası* ***çıkmış****, yüzüne, yenmez hale* ***gelmiş*** *gıpgırmızı (446).*

senīki bōle ***dert yanmış,*** *"benim çocuklar yaşamıyur" falan diyiksıra neyse bu böyle, farık bē (333).*

"seni öldüreciyek" demişler. onlar gedince köyün adamı ***yağma etmiş*** *(160).*

suydan geliye gi ne görsün: zehra bayılık gardaşı ***ölmüş*** *(203).*

sürttükten sōna bi bağıyur ki guş yohardan, alımını ***almış*** *goşuyür bu (124).*

şebeş… şahıtlının torunu evlendi, şeyin yussufun. dört yüz elli milyon ***toplanmış*** *(144).*

şimdi ben üç aylık bebēmişim, seferbirlik çıkdında. ***getmiş****. babam, orda az mı* ***galmış*** *çok mu* ***galmış*** *(306).*

şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına güler imiş. ***çıkmış*** *damın başına, bir u yanna gider güler imiş, bir u yanna gider güler imiş. arhadan bir gariben adam* ***gelmiş****, selamını* ***almamış*** *adam. ireli* ***varmış****, haceli dedemin yanna* ***varmış****. apdez alıp namaz gılıcıymış, ahşam namazına durucuymuş.* ***almış*** *misafiri. sırtı başı* ***yırtılmış*** *adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın* ***yırtılmış*** *senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını* ***vermiş****. ebem* ***başlamış****, inne ipliği* ***uşlamış****, sırtını yamameye. sırtını* ***yamamış*** *geri* ***geydirmiş****. sabā garşı* ***olmuş*** *kine, misafir yok,* ***gayıb olmuş*** *evden (426).*

şimdi tatarlia bu şekilde girersek bize süeller. bah ele enişdesini ***öldürmüş****. bacısının yerine adamın atını, gılıcını gannı* ***almış****, deller (220).*

*şindi o dere düz, daşar ımış zamanında. burdan gelinçiler gelin götürüyollar ımış. gelin götürürkenne o atalan dedii **daşmış**, selleme. atları sel **götürmüş** annıyacaın. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

*şindi o geldi. geldi amma allah içeri girdi. hindi herif girişdi bize. herif bize girişdi, ben de herife. artık **gözüm dönmüş**, herif deal töb estā kimsiye gözüm görmez oldu (334).*

*şindi vakdın birinde, bir, avcı ahmed isminde bir adam mar ımış. hele bir arıyak baıyım: ahmed ahmed Ahmet. ceza evine zındana **varmış**. ahmet bir köşede, "hıh" demiş. "gel ele gel. seni afetdi." **gelmiş:** "buyur padışahım." bunu padışah yapuyur. gavır gıralı da padışahdan üç sual soruyur (17).*

*şindik gurbaynan, şey, ahrap dövüşüyür. öyle böyle olurhannah, dutuyur, hangısiyse, kim görmüsse **görmüş** o otu dutuyur, çekiyir (307).*

*şöyle dudun ortası gouk. bir şey **yatmış**, bayguş; bayguş, içine. kellesi yokarda, bize bakıp duruyu (431).*

*tallıya hayvan örklemiye **gitmiş**. iki çocuk **döüşmüş** diyin. orda döve döve öldürüyullar. yemin de itdiriyıllar "demiyecan" diyi. galan son solukda şakir ıratmatlık dediydi (270).*

*te pamukları martda ekmemiz lazımken hazıranda ekerik. şimdik hazıranda ekdik. bu sene bi yāmır dolu yādı. "sel geldi" geldi. pamıklardan, aşşā yokarı, alan yüz külo aldı. yüz külo alan adamın, yirmi yedi bin nira pambık. iki milyön yedi yüz bin nira yapar. bu adam on milyon **masiraf etmiş** dönüme. onun için maddi durum az, ayilesi ırazı olmuyur (179).*

*tokdur inne vurdu, ileç yazdı. avratlar geliye: "bire gızz ne duruyon? iyliin **ulmuş** taman, getsene." ameliyet etdiler. orda da işde iki ken etdi, bir ken de deel yavrım. gen ölmedik işde, acelimiz,daa görecek görgüm mar zaar (382).*

*tokdura **götürmüş** gülderencāzım (366).*

*uyramda bir adam atın üsdüne **binmiş**, gapıya dineldi. iki dua ohudum udu. "ne diyin ohumadın o duaya taman sen" dedi. atın üsdünde üyramda ohudu (317).*

*uzun hasannıynan akgoyunnu aslında akrabalar ımış. uzak da deiller imiş. buruya atmış hane herekli yerleşdirmiş imiş, isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere **daılmış**. burdaı galan perekende **düşmüş** (354).*

*ümmetine **tebli etmiş.** dünyeyi deişdikden soğra aradan gaş bin sene **geçmiş.** zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan **gelmiş** hiciret edecek. hazieti musa "boğun gahak" dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş, **düşünülmüş**, çıhamazlar*

*ımış, **çıhartmış**, **gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş**, çıhartmışlar gelmişler, **inayet olmuş**, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar, **şiitmemiş, gitmiş, vermiş,** içmişlerimişmiş, **geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş** (98-100).*

*üsdüne de gocca kilim gimi, şunun gimi yatırıyıllar çömeller imiş. şu dişleri sedefler gimi duruyu daha. heç bi şe **olmamış**. gemik duruyu. çocuklar içine düşüye, mal düşüye, gitdik gapatdık geri (377-378).*

*varıyır yanna. varışın, **hasdalanmış** (233).*

*varıyor gelin. varıverse bahsa ki "abauv bu körolasıca çocuun ayānı bōnāyor. isbirtolu pambuk goyun bunun ayāna, ateşini alsın. ben yarin gene gelirim. yālı ekmek yedirmeyin buna" diyor. yürüg **olmuş** bu, gızıl yürük (161).*

*vay anacāzım, memmet, bacımın oğlu, **hasdalanmış** çocuk, bir garın ārısına **dutulmuş**. geldi kine çocuk, bir deri bir kemik (166).*

*yalınız adam gederken, buradan, yola çıkarkan, yola varıyur bahıyor ki bir adam orda ırmaın öüne **durmuş** (18).*

*yanı çevrili böyük bir caminin içinde bunarın tülbeleri **yapılmış** (140).*

*yav bir **gelmiş** bu da söylesin (240).*

*yedi ay sonra künyesi geldi, ocakdan yırak, öldü diye künyesi geldi. ahşam ikindin arası bir haber geldi. bahdık bir çīlık çımata çıkdı. neyi neyi derken rahmetlik hacının künyesi **gelmiş** dediler. vardım şindi. ben de burdan vardım ki **oturmuş**, şöyle çamaşır sıyrıntısıynan üsdünde. anasının da bir gocası **ölmüş** (324).*

*"yemek bişirmesini bilmez, öteki gelsin" dedi. ben de dedim gi "gene sağ ossun,böyük **bilmiş**.(384)"*

*yok çocukları **hasda olmuş** da onun lafını annatuyor şindi (28).*

*yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozanın ileri yanna gedecek yer yok. burda bunnar toplanı toplanı toplanı hepsi **birikmiş**. bunnar böyle toplāyollar. birikdikden sōna, şindi o cini fakı çok gafaliymiş (67).*

*yörüün bir dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik **bulmuş**. īsan gemiiymiş yani o. bu her havıya çalar ımış. bi gaval **yapmış** gemikden(136).*

*zamanında bi tanesi bi yola gidiyırmış. merkebine **binmiş** (227).*

*zamanında bi tanesinin bi gızı var ımış, evinde. çeşmie gız at sulamıya gider imiş. var ımış, **bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış**, bakmışlar, **gelmiş, başlamış, gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış,** düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar, **yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş** (113- 115).*

zamanında bir avcı varmış. işde gider imiş ava, gelir imiş annadır ımış. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen dinner imiş onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi ***dutmuş*** *öksürüün* ***dutmuş, hasdalanmış****. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman eki malzemede en çok *de-* fiili ile çekimlenmiştir: ***demiş***(15x11,16x2,17,18,30x3,37x2,41x3,67,70x6,71,82,95x4,99x2,101,112,113x4,114x8,115x7,119x2,121,124,136x2,137x9,146x2,151x4,155x4,162x3,168x15,169x17,170x2,183x4,185x4,187,202,205,218,219x3,220,230x4,241x22,242x2,244,245x9,253,254x4,256x7,265x2,268x5,269x3,277,288x5,304x3,305x2,334x1,343x5,363,371x3,372,383x2,384x2,385x2,394x12,395x2,397x9,398x12,412x3,418x8,419x20,426x6,430x6,436x3,441,445x3,448x3),***dimiş***(98x4,99x6,113,114x2,268x1,293).

1.çk kişi

ben de bunnarı bilmem de işde ***öğrenmişik*** *zaar çocuhluh şiyinde (282).*

biz padışahın sözüne şey ***gelmissik*** *daha doğrusu. padışah, bizim bir içimizden paşa çıkmış, paşıya bu toprağı göndermiş (441).*

biz şindi gırk birde oturmuşuz, kırk ikide ***yerleşmişiz****. onnar daha önceden yerleşilmiş (79).*

bizde toprak yok. biz buraya ***isgan olmuşuk*** *(80).*

davetiye bize geldi. biz de işleri vardı demek ***unutmuşuh****. "e niye vermediniz?" dedi "ben giderdim. (144)"*

he o zaman tiyip de var ıdı. heç agıl ***etmemissik*** *(200).*

ireliyi ***görmeliymişik****. ben eğere böyle işci mişci olsam ıdı, ne işim mar ıdı benim burda (154)?*

o gün fazla ***gaçırmişiz****. neriye getdimizden habarım yoğ (211).*

ombaşı imteannına girdik. tabi künye saydık, garşideki gumandana. öbir arhadaşına bahdı dudak gıvırdı. "bizim araba, sahatda yirim beş gidiyör, dakgada gaç metire yapar?" dedi. yirim beş mili bin altı yüz dohuznan çarpdıh. geri döndük atmışa böldük. ombaşılu birincilikle ***gazanmışıh*** *(302).*

öbür kenara ***yahlaşmışıh****. gene belki yelfe falan kahar dedim (292).*

2.çk kişi

bulmussunuz *bir küşşün nahar da yiyip yiyip yatıyonuz (357).*

çerkez guşunu çağırışın, çağırdı, "buyur" dedi. "padişahım, beni ***istemisiniz****.(77)"*

şurda bizim berende dėriz yānı, bi dā var, musdaʸabėyliden beri geldiyseñíz belkit ***görmüşsüñüz*** *yānı (220).*

3.çk kişi

adam uyuyurmuş. silahnan ***furmuşlar.*** *esgiden bōle olaylar daha çokmuş (282).*

akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. ***şart goşmuşlar****, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. tıraş edellerdi. soğan gapdırıllar, soğanı dizellerdi, sallallardı, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi. çoğ af buyurun, garşılıhlıyız ya, "senin avrat gelecek, şurda oynucah" demiş. halk buna garşı gelmiş. "hayır gardaş. her şeyolur. soğan yapalım, köz yedir… bu işi deişdirmiş, inada gitmiş.* ***diller dökmüşler****, çare yoh! gel arhadaş, madem ki, yemin yerine sığsın. hanım gelsin şuruya. gelsin giri gitsin."* ***annaşmışlar*** *yani. bi daha oynuyollar. "ütüldü m arhadaş?" "ütüldü," "ben bi mısır ekeceğim, bu da donuz olacak, bem bunu goğacağım." hazırlanmış gayrın. ordan hark hurk geliyormuş. "arhadaşlar bu donuz mu?" "donuz" "hıh, al, donussa donuz!" vurmuş. böyle bir adam da vuruldu (151-152).*

anadan doğma öğsüz galmişim, beni çalının dibinde ***bulmuşlar****. anamı bilmiyördüm ya andırındaymiş anam. o da öldü. buruya* ***vermişler getirmişler beslemişler****, torununa da vermiş. niydecen dal yok budak yok. burda galmişim* (226).

atatürkünen gelennerin hepisi bir boyda, bōle ipekden ***bālamışlar*** *ta bōle sallanıyor. hep uzun uzun adam (175).*

atınan ***goalamışlar dutamamışlar****, dayım hücum etmiş. bunun arha bacāndan guyrundan gapdı gibi sinirine gılıcı vuruşun depesinin üsdüne donuzu yıkmış. guyrūnu da kesmiş (19).*

atmış millon lira verikler, sulh oluklar. pek iyi deel, normalırak da… öyle deyişin adamlar ***soluyagalmışlar*** *(21).*

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi bi şeymiş. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım, yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız ***getirmişler****" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. sıyırdım ıdı şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414).*

ben "gitmüyörüm" dedim. ***getmişler*** *tavla ombaşısına* ***söylemişler*** *"osman getmüyör"* ***demişler****(217).*

ben babamı da bilmüyom duymadım da. ufakmıssım tabi alaman şeyinde. yahut ki anam gaypaklı, gaypakda mıymıssım acaba anamın yanında? babam ölmüş, anam gaypağa getmiş gaypak köyüne, dayılarımın yanına. işde ora, ***bumbalamışlarniyetmişler*** *fransızlar. fıransızları tabi* ***goalamışlar*** *gannāçitden yoharı (414).*

ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, otuya getdim idi. anam ***çıkmışlar.*** *nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

beni muayn etdikden kiri, "bu can sıhısından olmuş, gadını ***maf etmişler****" dedi (262).*

benim ann annemi ***gaçırmışlar. nişannılıymiş****. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi* ***gaybolmuş****. ırmak da yahın ya orda. yaut da orda çamaşır yıhadı orda m* ***unutmuş****? ahşam üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at* ***balıyırmiş****. (...) köylü burdan gediyollar, leçede buluyollar. rabī yerni* ***demiş*** *(202).*

bir ayilenin bir gızı var ımış. gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre ***yetiştirmişler****, gendileri çoh dindar bir ayileymiş. hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu* ***izah etmişler.*** *... ilk ve son gelişiymiş. ... esgiden de vesayit yoğmuş, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. ...****yakmışlar****, gızarmış, gızarmamış, var ımış, akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş, yorulmuş, acıkmış, susamış, düşünür ümüş, öter imiş, insan ımış, şekildeyimiş (90-93).*

bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar ***toplanmışlar****, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler... demişler... vagıt da akşam giriyor imiş. (15) ... var ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ikram eder imiş (16).*

bir tane bir innemi ***gomamışlar*** *(347).*

bir tencere altın ***kömmüşler****. daşı galdırıyollar. işde akılları kesiyor. demek daş yerinden oynamış. "tenceresiynen* ***almışlar,"*** *dellerdi (278).*

biri herifimi seviyır biri de gardaşını seviyır. yani gompile ele alıyollar onu. bi şey galmamış, ***yemişler, içmişler*** *(176).*

biz bu köün yerlisiyik. babamız dedemiz evelinden ***gelmişler****,* ***gurulmuşlar*** *buruya. biri bozdoandan gelmiş biri avşardan bizim dedelerimiz, dedelerimizin dedeleri malnan*

gelmiş. ***göç etmişler.*** *o saygeçitde, bir evi saygeçitde galmış. şindi orda kökümüzden var. suy olan yerlerde* ***galmışlar****. suy olmayan yerlerden* ***göçmüşler*** *(36).*

bizim burdan aşiret şiye gider imiş, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāveli falan derler imiş, orda gāve suyu var ımış. daa evel gāve deermeni var ımış, o zamannar, bir sene ***getmişler****, orda dostları var ımış. bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş.* ***inanmamışlar*** *dutmuş burdan* ***getmişler****. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri dutmuşlar, erkeklerinin aleyini* ***dutmuşlar. toplamışlar, vermişler,*** *gurtulmuş, çoçuğırağ ımış, nesil imiş, yetişmiş, olmuş, var ımış, duymuş, āyımış, ağasıymış, gendinin imiş, daıdıyormuş, duymuş,* ***getmişler****, dah almış, varmışlar, var ımış,* ***çatmışlar****, gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş, bi şiyemiş, herif imiş, varmış,* ***çıkmışlar****,* ***atılmışlar****, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg olurmuş, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).*

bizim dezzenin ōlu buria, küllücülere, osmanieye ava ***gelmişler****, şiye sırapunarlara, orda da köpē* ***gaybetmişler****. izini burda* ***görmüşler****. acaba size ras geldi mi (290)?*

bu adam eşgıyayımış. "doguz gatil sahibiyim" didi adam. gendiynen gonuşuyoruk. dış dövlete getmiş bu adam. dış dövletde gene türküyenin aleyhine ***atmışlar*** *(63).*

bu, aslan avşar. ağmaşatda ***oturular ımış****. gızınan olan birbirine* ***annaşmışlar*** *tabi. her ne gadara d́üürçü filan giden olduysa da olmamış. anası babası bermemiş yanı. (...) birbirlerini gönüĺ sevmiş yanı. bir gün gavil garar* ***gomuşlar****, çalı d́üünü yapak diye yola* ***çıkmışlar*** *(219).*

bu ireli geden getmiş gerida galan gedek derken yolu ***kesiyivermişler*** *(442).*

"bu köprünün ağzına hemmen ***hazır olmuşlar.*** *silaha* ***şey apmışlar****." yani galabalığı görüşün çete belliyollar. hemmen selam verdim idi (358-359).*

bu,bizim emmi var ıdı. gaşgaşda osmanieде ***furmuşlar*** *(223).*

burda bizim akraba üseyin efendi var ımış, derin hocaymiş adam, "zaman gelir ki" demiş "demirler gonuşacah." gayseride ***ohutmuşlar****. adam yani ohumuş. ohumuşu guvetliymiş. dedikleri oldu, demirler gonuşuyor yavrım (277).*

burda dōmussum. buruye de, eşde bir tene amcam mar ımış, burda asgerlik yapmış, adanada. o da bir gıza gönü düşmüş. ***gelmişler****, gızı da* ***vermemişler****. işde fakirlikden burda* ***galmışlar****. çor çocug olmuş,* ***gedememişler*** *(436).*

çocug uçun ***döüşmüşler*** *işde, iki söz mesele gadın döüşük çocug uçu (270).*

dedeli, onnar da dedeliye ***gaçmışlar****, dedelide oturuyollar (173).*

devriş paşa iskanında guruluyor aslan bu köy. buruya bahçeye havas etme teşebbüsüne geçişin, herkeş gelmiş; tarlasının başına tarlasının yahın bi yerlerine ***oturmuşlar****, bāçe* ***dikmişler****. o zaman otluk çöplük, şu gördüünüz arazi bütün ormannık hoşulluumuş. ivezden durmanın imkanı youmuş (314).*

dieri hariç köylüler de, ağayimişdi. ... gelmiş yannarına ev ***dutmuşlar*** *be* ***barınmışlar*** *(69).*

elini burdan tahriyenen kesdiydi. odın ederkene kesmiş dāda. onu da yānış ***dikmişler****, barnaı dutmadıydı (437).*

esgiden adamın birini ***dm̄müşler.*** *"benim de bir gardaşım olsuyadı size dm̄dürmezdi beni böyle" dimiş. o zamanaça* ***bırahıvermişler*** *(268).*

galan bu didi ki bana "sen" didi, "şurda ismin var." ben, goley, ismimi tanırım. cep defdere ***yazmışlar*** *(63).*

gartalı, böyle yıhanık et mi verilleimiş nasıl edelleimiş, böyle bi yere gollaımış, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl etmisse, ***dutmuşlar*** *gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil dakmışlar. ufak bir zil* ***dakmışlar*** *içine de bir* ***yerleşdirmişler****. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu* ***yerleşdirmişler*** *de, ne derdi ya (23)?*

gelirkenne laylonunu adamın ***ataşlamışlar****, anarşitler (357).*

gelmişler *ki* ***bahmışlar*** *ki garşıya* ***geçmişler*** *seyridiyollar (99).*

gelmişler *ki gitti (99).*

girdim, şoh oldum ya! diyazem falan ***vurmuşlar*** *heralda, beyindeki damarı açmah için. girdimbahdım ne gonuşabiliyür ne bm̄le bahıyur gadın ya. vallaha hiş dadı yoh (147).*

gitmişler *adanadan bir haş dane, çoğ afedersin, zibidi* ***getirmişler.*** *arabaya* ***bindirmişlergetirmişler****. gayfanın öğünde,* ***getirmişler****.* ***bindirmişler****, orda gozümün öğünde indirdiler (81).*

gocaveliler sırhıntılıdaymış. orda bir ölüm gelmiş bibirnin ölüsünü galdırmıya adam ***bulamamışlar.*** *ordan* ***göç etmişler****, ganinin çivtliğinin arkasına. iki sene orda* ***galmışlar****,* ***gışlamışlar****. ordan esgi köğe* ***gelmişler****. orda davarcılık* ***yapmışlar*** *(112).*

göyüncek varıdı esgiden. avradın görünceğinin bi goza ***çıhınnayıvirmişler*** *(96).*

ha dokdur söyledi. beni, beni çok ***dm̄müşler.*** *ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler* ***dm̄müşler*** *ayıksın diyi. benim bacımın nien gızları getmiş yanımda. bunnar, dayımın çocukları neyi* ***götürmüşler*** *işde. ben oturuyurdum. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede yatıyıdım. gonuşuyurdum. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin. ben nere oldūnu töbe bilmiyim. beni, ondan kiri,* ***vurmuşlar***

***vurmuşlar**, ondan kiri suyun altına dutmuşlar beni. o suyun altına dutuklar. tohduru evinden **getirmişler** (261).*

*hocam buranın cīcık olması da cīcık olmasını da sana annadiim. burda gavırlar olmuş. gavırların ismi cīcımiş, cīcık kilimi **toumuşlar**, naışlı naışlı. cıncık isminde de bir gavır var ımış. buranın şeyiyimiş, yohardaı şindi cīcık kilimi diye bir kilim mar (345).*

*ilerde de, yanıkköy derdik, topcular vardı, orda iki tanesini **düşürmüşler**. vardık, gördük uçakları (215).*

*ilk eveli hökümete garşı **gelmişler**, işgıya **gurmuşlar**. kibarın uşakları da deller imiş örflü bir uşāmış. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir evlad ımış. dört baciyimiş. o arada, adamı **almışlar götürmüşler**. hökümet, tabi, gene garşı gelişin almışlar adanıya **götürmüşler**, bunu **asmışlar** (354).*

*ismini de **denişdirmişler** bizim şimdi adımız boz tecirli. bu maraş toprağındahı bu elbusdan göksun toprağındaı galannar düz tecirli (443).*

*işde gız da ölüyur herhald işde yılan sohuyur ölüyur, herhalda. şu galeymiş o. hark duruyur heç **bozmamışlar** (269).*

*köyün gençlerinde bir içg içen olsun, bir arsizlig eden olsun "gelsin bana" diyiverirdi. köyün gençleri bi yere **toplanmışlar**, lambıya **söyündürmüşler**. gapıya durmuş, çıhana bi şaplıh, çıhana bi şaplıh… öyle bi bubaydı da ne bilim (155)…*

*neler **yapmışlar**, aç susuz (347)…*

*"o dān arhasına gidin" demiş adam. bunnar da "olur" **demişler** (220).*

*o zaman böyle bir ileş **getirmişler** gapıya. benim elime de bir but verdiler, yālı bir but. o arada pencere çalındı. ne yatıyın dedi ali ābimi **vurmuşlar, öldürmüşler** dedi. bana da heş demedi giderkennek ki ben bir tarla için adam öldüreceim (323-324).*

*o zamannarda işde kim mar ısa, köyün ismini camili **goymuşlar** (70).*

*orda **dömüşler** biliyon mu tayin yüzünden. bunar **gapışmışlar:** bu ona vuruk, o buna vuruk, bu ordan pırtık (19).*

*ordan ötesini de işde, ebemiz ābez meydanından gelmiş. fesliye gelmiş. sonra pijli hasannı olarak temsil hōduya **gelmişler**. orda bir adamınan döüşmüş, adamı **vurmuşlar**. ordan göçmüş (378).*

*padişaın gızı varmış, hiç başga evladı yōmuş. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, **bakmışlar**. gızı çok güzelmiş, o isdermiş, o isdermiş (269).*

sıhışdırmışlar heralda (230).

*sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. **habar salmışlar**. şöyle üçümüz bir yatıyadık. gece geldi, "elif" diyi çırdı. "ne diyen" dedi.*

“kalk sana bir dutma getirdim” dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. bakdīdı, ağanın bacısı (381-382).

*şindi bunnar yaylaya **getmişler**. yaylada da buzaılar hep hasda olmuş. hasda olunca ordan **habar salmışlar** (395).*

*şindi iki ġoldan **gelmişler** ceritler. birisi reyhannı tarafından girmiş, birisi gannıgeçit. bu avşarlar daha önceymişler. biziler biraz şiyde **galmışlar**, iranda. iki sene müş sene mi orda **galmışlar**. ondan sōna **yörümüşler**, bu tarafa (203).*

*şindi iki oduncu var ımış bınnar devamlı odun getiriller imiş dādan. orıya daa varınca, orda bir ġuyu bulmuşlar. guyunuŋ içine bakmışlar; bal var. böyle **ealmişler**. hakġaten bal var. bunnar demişler gi yau bu balı biz alırık çıġarırık satarık (11).*

*şindi orda hacayaset daşı var. centtenden gelme bi daş. duara **otutdurmuşlar** onu. gapının hemen köşesinde, duarın köşesine **otutdurmuşlar** (140).*

*şindi torus tarafları eşeklere **binmişler**, beş altı tane eşek **gatmışlar**, beş altı tane avrat, erkek gediyullar. şindi garşılaşdık. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

*tarihini bilmiyom. elli altmış çadır söke, izmir tarafı, sökeden, ordan aydından bura **göçmüş gelmişler.** buruya hasın dai diller imiş. burda mal gışlatmag uçu, mal eyi çıhıyı deye **gelmişler**. burda **dikiş dutduramamışlar** geri **getmişler**. geri **göç etmişler**. işde **az getmişler uz getmişler,** şeyden gonyaya filan varınca, on iki çadır, dedemgil, dedelerim, babamgilin dedeleri filan geri **dönmüşler**. geri gelirkene babamgilin dedesi bozantının ötü yanında ölmüş (257).*

*üç beş dönüm tarla arazi **dutmuşlar** geçinip gediyollar (69).*

*yalınız onu **bulmuşlar** sōra. dē feriziyenin oruya bi yere çıhmış. orda bir çoban sıhışdırmış. çoban gorhmuş bekleme salonnun üsdüne çıhmış felan. yahutda aaca mı dırmanmış telifon dirēne. ordan geçenner **görmüşler**, asvata yahınmış. garadaşa **getmişler**, tüfek **getirmişler, vurmuşlar** (285-286).*

Fiilin *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekiyle oluşturulan çekim şekillerinde, bu yapının görevce zarf-fiil işleviyle de kullanıldığı durumlara rastlanmıştır. *-mIş/-mUş* eki ile çekimlenmiş iki fiil arasında zamansal aşama söz konusudur. İlk eylem ikinci eylemden hemen önce gerçekleşmekte ve ikinci eylemin nasıl gerçekleştiğine dair bilgi vermektedir. Bu işlev genelde 3.tekil kişi ile yapılan çekimlerde karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca iki örnekte 3.çoğul kişide çekimlenmiş örneği saptanmıştır.

aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ***ciled atmış, kesmiş****. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı* ***almış getmiş****. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

atatürk ***gelmiş sormuş*** *yaşlılara: "nasıl gurtardınız ermenileri fırasızları burdan?" demiş. ... birisini arhasını sıaşlamış: "vallahi helal olsun size. bu köyün ismi aslan köü, aslan gibi adamsınız. gedin mersine, müracad edin, valiliğe, bu köyün ismi aslan köü olacak" demiş, ve atatürk ve öylelikle galmış (70).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da ***soyunmuş çıkmış****. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme (353).*

bunar diyır ki "yüzbaşım gel gelecek vurah buna" diyır, "bu gaçar" diyır. savışmış, gafaya ***gıvratmışsavışmış****. devlikesi gün gene çıhmışlar gene gelmiş gavır (44).*

çocukları ***almış gelmiş****, arkda çimdirmiş (331).*

dedim ki: "bu adamdan hayır çıhmıyacah, gel boşanalım, boşat beni." "yoh" dedi. hemen getmiş bir dabanc ***almış getirmiş****: "eer bir gabahatin varsa söyle, ben gabahatini biliyim." dedi (175).*

dünān gelini ***almış getmiş*** *(263).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini ***almış gelmiş*** *(184-185).*

geçen gün gene gelmiş bir gadın, bu da demiş gi: "sizinen ilgilenemem, gusura bakman" demiş. "ceap berecek durumum yok. işim mar" demiş. ondan sōna gadın ***çekmiş gitmiş*** *(30).*

gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok azgın ımış. bunar orda bir beğlerine dutuşmuş, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi ***gaçmışgurtulmuş****, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan türemiş (67).*

gelmişler ki bahmışlar ki garşıya ***geçmişler*** *seyridiyollar (99).*

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi āymış. çuguroada galanı kimsie gomaz ımış ā. at der imiş gölük der imiş göçürrümüş. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da

basar ımış amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar erimişler, bēler ***gaymış getmiş*** *işte (345).*

mühendiz ***gelmiş kefşitmiş*** *(297).*

o zaman böyle bir ileş getirmişler gapıya. benim elime de bir but verdiler, yālı bir but. o arada pencere çalındı. ne yatıyın dedi ali ābimi ***vurmuşlar, öldürmüşler*** *dedi. bana da heş demedi giderkennek ki ben bir tarla için adam öldüreceim (323-324).*

oruya gedeceik bizi dolmuşçu ta yoharı ***götürmüş indirmiş****. "şuruya öte gediyollardı" diyor. inene gadara, bereket versin bi çocua sordum, "amca yannış gelmişsiniz" dedi (354).*

3.2.1.1.2. İsim+i-+-miş

1.tk kişi

anam öldüğüün de dohuz ***yaşındaymişim****. saçım dizimdeydi, anam hurdan örerdi, huruyu da belime bağlar üsdünden sırt geydirirdi, çocuğun saçına nazar edecekler deyi (157).*

anamınan, haşa senden, ***garnındiyamissim****, senin oriya varmiş, seni yoklamiya varmiş. öüne bir yourt doğramacı gomuşlar, garışdırıyır ımışsın, "yavrım canım isdemiye" diyır ımıssın. anamın gözü düşüyurmuş yourda sen daha o zamandan bu zamana öleceksin, sen ölmen (331).*

ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan gelmiş ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok ***küçümüşüm****. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da youdum (282).*

ben babamı da bilmüyom duymadım da. ***ufakmıssım*** *tabi alaman şeyinde. yahut ki anam gaypaklı,* ***gaypakda mıymıssım*** *acaba anamın yanında? babam ölmüş, anam gaypağa getmiş gaypak köyüne, dayılarımın yanına. işde ora, bumbalamışlar niyetmişler fransızlar. firansızları tabi goalamışlar gannāçitden yoharı (414).*

ben ***yalan ımışım*** *yalan (263)!*

benim habarım yok kuna, ben bilmiyem. iki ***yaşindiyemissim****, senin anan* ***gelin imiş*** *(256).*

bundan ***güççümüşşüm****, ahlım ermiyor. dilek* ***gadar ımışşım*** *demek (278).*

o benden birez böyücek, nasıl ısa. ben de ***yetmiş yedideymissim*** *(431).*

o deleannı, o oğlumda ***genc imissim*** *yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar bilmemissim. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı (339).*

***seferbirlik çocuuyumussum**, ötü yannı bilmiyom (160).*

*şimdi ben üç aylık **bebēmişim**, seferbirlik çıkdıında. getmiş. babam, orda az mı galmış çok mu galmış (306).*

***youmussum** (378).*

2.tk kişi

*adanadaki eziz bein eline getdim verdim. yazdırdım da. ohudu ohudu "sen **şayir imissin**" dedi (329).*

*bize bi lağap dahılmış. lağap şöyle dahılmış: dedesinin dedesi, deve güdeler imiş işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes soyunmuş. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince gitmiş anca batıp çıkmaya durmuş. "ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne çıhıvermiş. çıplah hep öyle çıhıvermiş. evlere çadırlara da haber gitmiş. işde benim dedemin dedesi de atılmış. kendi de hışat olmuş, getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire gaydırrımış gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan yatmış. ora yatmış benim dedenin dedesi de yıhılmış. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan **garaciğer imişin** be" demiş (264-264).*

*bu ırahmatlık gaçıyı arabaynan. ulan! ismeal ānın amaliyesi de hep orda ot döeller imiş. gardaşları bunu goalıyır amma bu ara verdii gimi başlar ımış gaçar ımış ırahmatlık. "sen ne diyi gaçıyon" demişler. "vallaha bu gelen benim gayınnarım ben bunun bacısını gaçırdım beni goalıyıllar." "öyleyse **haklıymıssın** gaş!"*

3.tk kişi

*adam hicaza getmiş. bir oğlu **var ımış** bi de gızı **var ımış**. anne baba hicıza getmiş. hicıza gedinci, bi de çobannarı **var ımış** evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun adı da **hamzeymiş**. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı **var ımış**, garı gelmiş. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene bakmaz ımış. evde neyise onuynan idare eder imiş. çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş (418-419).*

*adam marıyı, yüzbaşı da **güççūmüş**, celil ā dineliverişin yüzbaşı gorkuyur. bir şaplakda adam öldürmüş (411).*

*adam uyuyurmuş. silahnan furmuşlar. esgiden bōle olaylar daha **çokmuş** (282).*

*adamın bir tanesi **evliymiş**. ondan sonra da hanımının üzerine bir gız gaçırmış. gaçırmış amma **kürtlerden imiş** gız. bunnar şindik kin etmişler amma gadının da bir tane çocuu olmuş. körün ōlu diye bir ünnü adam **mar ımış,** onun **garısiymiş** (319).*

*adamın biri yahudi bi gonşusu **varmış**, ordan borş para almış, öndüç almış. öndüç almış, borca girmemiş. almış, borc almış, açmış, goşmuş, gapatmış (137).*

*adamın mayası mesela biraz **cānirāmı**ş, hazret gozanōlu yani. şey böyle, emirvāki adam falan şiy apmıya da sever imiş heralda (22).*

*adamın orda çiftliği **var ımış**, o zaman milletvekiliydi, ali riza bea deller imiş. ölmüş. zaman geçmiş, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

*aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. **yoğ umuş** silahı (364-365).*

*anam **ikilikliymiş**, o anası götürmüş beniğin de, çadırda galmış analık (226).*

*anam söylerdi. kövde gendilerin ahrabası **varmiş**. bi tek bi tane çocuu **varmiş**, sırınsı köyünde. **nişannıliyimiş**, ava getmiş. gerçek, yani olmuş bir, sırınsı köyünde anamın genşliinde. avda furmuşlar. kimin furduu hâlâ belirsiz olmuş gitmiş. furmuşlar adamı geri de atın üsdüne atmışlar, atı eve getirmiş adamı. **nişannıliyimiş** de (281).*

*ananın babanın bir tek ōlu, çoh **hākirmiş.** derkenne çocuk çok tevgeli geder imiş. çocuk tevgeli gedince babası döver imiş. bu çocū. çocuk alafasarak olmuş şöyle. almış (303-304).*

*arif bi de arif gardaşı **var ımış** sürmeli beyin. bu şindik senem isminde bir gıza nişanlanıyır. nişanlanışın, bunnar, **hep zengin imiş** o gızın babası. çok **zengin imiş** (232).*

*"ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?" şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o **şekildeyimiş**. "boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde gösdermiş. aslında ayı değildim. o zaman da böyleyidim (93).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar

sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam ***lepeciymiş*** *taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de (353).*

az ***ufārāmış*** *(382).*

babamın da bacısı da ***var ımış*** *birgaş dene mahallede o avratlara, kelekci avratlara birer fisdannık yırtıverir, üsdüne atıverir imiş. üsdüne atıverir imiş böyle. babam babayiğid idi. büzzüü yemez imiş gavırın (42).*

bağıyur ki bir yılan aaca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da zümrütü anka ***kuşuyümüş****. oriye de yumurtlar ımış, yua yapar ımış, efendim, o yılan da gider her sene yer imiş orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da zannetmiş ki "bu aacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeg üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" "o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu* ***yılan mış.****" diyür (120).*

bahdı, "he, he temam, ***ordiyemiş.****" dedi (231).*

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi ***bi şeymiş****. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım, yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız getirmişler" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. sıyırdım ıdı şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414).*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin ***altındiyemiş****. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin* ***altındiyemiş*** *(408).*

ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, otuya getdim idi. anam çıkmışlar. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça ***var ımış****, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

benim aldım adam da güççükken ***beşşik kertmiyemiş*** *(175).*

benim ann annemi gaçırmışlar. ***nişannıliymiş****. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi gaybolmuş. ırmak da yahın ya orda. yaut da orda çamaşır yıhadı orda m unutmuş? ahşam üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at bālıyırmiş. örkleme dellerdi*

esgiden, çayirlere örkleme yapuyurmuş. "necisin, ne diyi deldín " diyi sormamış. hanı bi de gönü yok falan lafı edeller imiş (202).

*benim ebem **mar ımış aıtciymiş**. bir gızı **var ımiş nişanliymiş.** benim dedeme **nişanliymiş**. nişanlısı böyle esgiden gurele hasdalu gelir imiş, ölür ümüş (321).*

*benim şo demir çelie gedenin dili **gısıyemiş** bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocuu hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "üşütmüssün bire anam, çocuu. ayāna bir çorap da geydirmemişin." dedi. "bak çocuun diline, gedicim geri" dedim. "niy olacāmış dili" dedi (433).*

*bi dene ahiretden adam geldi. anemi,babamı tanıyırmış. bunun sırtları **yoğ umuş** (228).*

***bi varmış bi yohmuş,** bir balıhcı **varmış**. balıhnan geçinirmiş. bür gün ōlu büyümüş, bunun gibi olunca, demiş gi,... gitmişler dahılmış, dahılmış, demiş, batmış, **köy ümüş,** goşmuş, demiş, **var ımış,** başaramaz ımış, **şeklindeymiş**, bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş, demiş (119-126).*

*bir ayilenin bir gızı **var ımış.** gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre yetiştirmişler, gendileri çoh dindar bir **ayileymiş**. hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu izah etmişler. ... ilk ve son **gelişiymiş.** ... esgiden de vesayit **yoğmuş**, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. ...yakmışlar, gızarmış, gızarmamış, **var ımış,** akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş, yorulmuş, acıkmış, susamış, düşünür ümüş, öter imiş, **insan ımış, şekildeyimiş** (90-93).*

*bir de körün ōlu var. öldürükler onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küçcüg avrat **gendiymiş**. çevirmiş ışgıyeler, öldürmüş. ışgıya onnarı yahâlâmış (405).*

*bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar toplanmışlar, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler... demişler... vagıt da akşam giriyor imiş. (15) ... **var ımış,** her gün apdes alırkan babasının suyunu ikram eder imiş (16).*

*bir pādişah **var ımış**. heye bir, iki gardeş **var ımış.** biri zengin biri **yoksul umuş.** yoksul zenginin künde evine atınan aşşanan neyise, afedersiniz, odun daşır ımış. (...) yarin olmuş getmiş. āşam ādar uraşmış, uraşdındā yakalamış guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın yumurtlar ımış, guş (245).*

*bir padişaın hurşut bē naminde bir oğlu **varmış**. esgi padişahlar… hurşut bē, genş deliannı. onun yanında da bir zümrüdü arap seyisi **var ımış.** (...) ha şurda ha burda derken yedi daın ortasında, ben diyem bin beş yüz, sen de iki bín tencirli aşiretlerinín ağalarının ev **geyii imiş** (204).*

*bir rivayete göre **asgermiş**. duyduumuz, böyüklerimizden aldımız bilgiye göre (141).*

*bir tek bir oğlu **var ımış**. "gelin bura taha eyi" demişler. anamın bobası **var ımış**, gardaşı (83).*

***bir varmış bir yokmuş** vahdiyle zamanında bir balıhcı ali **varmış**. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. **var ımış, var ımış**, hasdalanmış, yatıyormuş, getmiş. balu dutmuş balu almış geliyormuş. **var ımış,** almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, , getirmişler, vermişler, çalıyormuş, vermişler, , getmiş, almış, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, veriyormuş, aşıg olmuş, , isdiyormuş, isdiyormuş, **var ımış,** oturullar ımış, gitmiş, isdemişler, şaşmış, olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış, **adayimiş**, dutmuş, **var ımış**, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, dönüyormuş, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, tanımıyollarmış, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

*biziğin de bu muhitlerde cami yoğuhan, burda cami **var ımış.** bu köün ismini, o zamannar gaymakamlık felan **yoğ umuş** gozanda, demiş "köyün ismi camili galacah", başga köylerde heç cami olmayınca ve öyle galmış (71).*

*bizim burdan aşiret şiye gider imiş, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāvelii falan derler imiş, orda gāve suyu **var ımış.** daa evel gāve deermeni **var ımış,** o zamannar, bir sene getmişler, orda dostları **var ımış.** bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş. inanmamışlar dutmuş burdan getmişler. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri dutmuşlar, erkeklerinin aleyini dutmuşlar. toplamışlar, vermişler, gurtulmuş, **çoçuğırağ ımış, nesil imiş**, yetişmiş, olmuş, **var ımış,** duymuş, **āyımış, ağasıymış, gendinin imiş,** daıdıyormuş, duymuş, getmişler, dah almış, varmışlar, **var ımış,** çatmışlar, gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş, **bi şiyemiş, herif imiş**, varmış,*

çıkmışlar, atılmışlar, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg olurmuş, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).

*bu adam **eşgıyayımış**. "doguz gatil sahibiyim" didi adam. gendiynen gonuşuyoruk. dış dövlete getmiş bu adam. dış dövletde gene türküyenin aleyhine atmışlar (63).*

*bu beş köyde cami **yoğumuş** efendim. buranın gurucusu **babam imiş**. heç gatgısız olarak bi cami yapdırıyor dedemiz. heç cami yağuhan, o köylüler hayvannarıynan gelillermiş, burda cuma namazı gılallar ımış (70).*

*bulud emmimin ölük de yatdıını bilieyem ben. donuz avına varıyır. hiç sıkmıyır. fişşien ucuynen, mavzerin ucuynen söyle yitivereneken, kör olasıca **yaralıymış** orda, emmimin sinirinden çaliyir. emmim tersislinin evinde ölüyür. āşam oldu, bir gılılım gopdu. bir hafda galdı. kefci gelmiyeşin galdıramadılar. getirdiler, yatırdılar (409-410).*

*bunarın şeyini yapacaın sen diyur. **neyimiş** diyur (17).*

*bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan **esger gaçağıyımış**. yalınız müsefir **seabiymiş**. emmisi **gıziymiş** garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam yapmış. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın seirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı **memmed imiş** (445).*

*bunun da, mırtaza bein de altı tane ōlu **var ımış** (22).*

*bunun ocāna geldi mi āzı geri dōruluverirmiş. böyle **ocag ımış** dedem yāni (19).*

*bura camız **yeriymiş**, camız **eğrāyimiş**. bura **büklümüş**. goyürüller imiş camızālına camızı. camızlar dourur umuş, potū böyüdür ümüş, arkasında bir bak kı goca potūnan camız gelir imiş (194).*

*burda bizim akraba üseyin efendi **var ımış,** derin **hocaymiş** adam, "zaman gelir ki" demiş "demirler gonuşacah." gayseride ohutmuşlar. adam yani ohumuş. ohumuşu **guvetliymiş**. dedikleri oldu, demirler gonuşuyor yavrım (277).*

*burda dōmussum. buruye de, eşde bir tene amcam **mar ımış,** burda asgerlik yapmış, adanada. o da bir gıza gönü düşmüş. gelmişler, gızı da vermemişler. işde fakirlikden burda galmışlar. çor çocug olmuş, gedememişler (436).*

*capbar dede **buralıymış**. deller ki, burda dāda erişmiş. torbaya südü goymuş, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına getmiş. gardaşı da **köşker imiş**, işde gelen giden oluyormuş. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu bozulmuş mu n apmış, süt başlamış damlamıya. öyle deller (170).*

***çetebaşiyimiş**. hacını yakık gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri yakallar ımış. o da **çetebaşiymiş** (53).*

*çok **şirin imiş imiş,** han hamam; halepden gahar ımış., buruya gonar ımış. isdanbıldan buruya gonar ımış. burada cami **var ımış.** dedem getmiş müderris hocaya sormuş. he onarı hepden getirmiş. buruya cami yapdırmış (113).*

*dē yoharı **dedefakılıdiyemiş**, öyle gördüm (356).*

*dedem **avciymiş** (73).*

*dedemin gafası **kel imişmiş.** onun bobası belmagilin şiyi, dayısı olur umuşmuş (96).*

*dedemiz nidenin dundarlı **köyündeymiş**, **oraliymiş** dedemiz, **nideliymiş**. orda bir adam öldürmüş. ... hapislik **yohmuş** onnara, gaçmış, bu tarafa gelmiş. ... dana gütmüş, goyun gütmüş ver orda evlenmiş. evlenince dört dane oğlan meydana gelmiş. onnar biraz gonmuş göçmüş amma velāsılı yerleşmişler (69).*

*dedīmi yapacan mı?**neymiş** dediin (125).*

*demiş gine: "kim su getirirse gızımı ona vereceim." demek su **yokmuş** burda sahar ki (269)...*

*devriş paşa iskanında guruluyor aslan bu köy. buruya bahçeye havas etme teşebbüsüne geçişin, herkeş gelmiş; tarlasının başına tarlasının yahın bi yerlerine oturmuşlar, bāçe dikmişler. o zaman otluk çöplük, şu gördüünüz arazi bütün ormannık **hoşulluumuş.** ivezden durmanın imkanı **youmuş** (314).*

*"dilkinín geşdii yerden benim at da geçer" diyor. atı haldırıp goyuveriyo. önü guru da arhası **mil imiş** meere. at hopladıhsıra batıyor, hopladıhsıra batıyor (208).*

*dumannıda bir bey oturrumuş. bu beyin de, efendim, bir gızı **var ımış.** bu da varmış punarın başına oturmuş gız da suya gelir imiş. buna emir ā deller imiş bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza sarılmış, hemen türküyü gapdırmış (390-391).*

*emme cerit **ekeyimiş** (447).*

*eses yerlisi burda veli akgalar deller, bunnar, buranın eses yerlisi. veli akgalar ddedin mi çok misafirperver bir **adammış** (193).*

*esgiden malcılık... böyle ekip biçme pek **bi şey youmuş.** buralar sazlık ormannık. kahar, dediim gibi, yaylaya göç edeller imiş. gış dedi miydi çuhura ineller imiş. bunnar bu şegilde idar edeller imiş esgiden (315).*

*esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. **dedeymiş** mearsa. ışşıh yanarken ōle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

*eveli tıraş olmuş, boyu da **uzun umuş**, öyle togat yakışır ki . muna gel ha bir etmiş togadı (112).*

*filan yılancıg olmuş, filan da hu olmuş, filan **verem imiş** (166).*

*gadın bahmış kine garşıdan, nihir o zaman **küçükmüş** herhal, nihirin kenarında çocuhları deri yıhıyolar (185).*

*gadının çocuhları **varmış**, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne **varmış** ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, bairmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini almışgetmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler (184-185).*

*gapiyi gıcırtdadan örtdüm.orda bir palta sapı **var ımış** (380).*

*gardaşı **oğluymuş** aşşağıhı ezen ohuyanın (83).*

*geçen sene aldıg amma bir **gavır ımış** maereyse. böyle gavıra ıras gelmedim yani. bana boyunca "para" diyidi. bir millara vardı belle ki yedii para. gaşdı burdan. savcılığa dilekce virdim (338).*

*"gelin bacı anam seni çırıyur. bacımın çocuu hasdalanmış, garın ārısına dutulmuş" dedim. suanın başını oyuvirdi. gatıranı da içine goydu. "göbānın üsdüne bağla, tekrar ısıdın geri furun." dedi. ana iki gün etdi. bacım orda galdı. yanımızda galdı. emi semi **oyumuş** (166).*

*gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok **azgın ımış.** bunar orda bir beğlerine dutuşmuş, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi gaçmış gurtulmuş, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan türemiş (67).*

*gendinden bir ürütbe aşşā olanı, senin cevcetiye, arap cevdet **paşıyamış** ismi, cevdetiye, araplı köyüne oturuyo (442).*

*gendinin sızısı **varmış** (230).*

*gız da **anşahocaliymiş**. başgasın heral gezdirikler edikler. o da dükgende avrada küfür edik. "gızlarım n itdin" diyişin "ben seni tanımam, sen beni tanıman, ben ne bilim gızlarını anam!" ōlan, heralda sert gonuşuşun, o da gendine küfür edik (58).*

*gocaveliler **sırhıntılıdaymış**. orda bir ölüm gelmiş bibirnin ölüsünü galdırmıya adam bulamamışlar. ordan göç etmişler, ganinin çivtliğinin arkasına. iki sene orda galmışlar, gışlamışlar. ordan esgi köğe gelmişler. orda davarcılık yapmışlar (112).*

*göynü **varmış** (185).*

*gurşun dökmesi de **günah ımış** (365).*

*gün de cuma **günüymüş**. şahmeren **gız ımış**, her tarafı yılan üs tarafı gız, heye (304).*

*gündeşli ōlu çok **zengin imiş** hanımı hamırın bezisiyle çocuun gotünü silmiş. cenab allah hepsini almış bunun andan sōra getmiş bir boz merkebinen tarlalarda başak eder imiş. o zaman söylemiş onu yāni (21).*

*halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi **āymış.** çuguroada galanı kimsie gomaz ımış ā. at der imiş gölük der imiş göçürrümüş. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da basar ımış amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar erimişler, bēler gaymış getmiş işte (345).*

*hasda yatdım. daha ömür evi **saımış** yavrım ölmedim (331).*

*haylazlıda bizim akrabamız **var ımış** (306).*

*hazireti musaynan iyice ara bozulmuş. zaniha isminde, zeni isminde bir gadın **var ımış**. çok fayşe, çok **gözel imiş.** bu gadına getmiş. ... bir eylan etmiş. bütün millet birikmiş (101).*

*he az çok biliyek işde. garacōlan, önce şöyle olmuş. şimdi garacōlanın bir arkadaşı **var ımış** bir derendeli. o garacōlanın garısının yanına yatmış ne yapmış adam? çekmiş getmiş. ondan sōra işde diyar diyar türkü çaırmış (21).*

*hecin ben hesabıma at gibi gemli memli **bi şey imiş**. arabüsdanda olur umuş. o hecini suvari halinde gullanıllar ımış, dövlet. çünkü gum olduu için bilion mu, at gaçamaz ımış (163).*

*hocam buranın cīcık olması da cīcık olmasını da sana annadiim. burda gavırlar olmuş. gavırların ismi **cīcımiş,** cīcık kilimi toumuşlar, naışlı naışlı. cıncık isminde de bir gavır **var ımış**. buranın **şeyiyimiş,** yohardaı şindi cīcık kilimi diye bir kilim mar (345).*

*ibiş çavış **var ımış,** guş avlar ımış. o da bizim gaynanailde durur umuş. onu ben işde aıdını duydum, gendini bilmem de. **gozanniymiş**. o da turaç dutamayık, guş acıkık. ibiş bizim gaynanaile gelik. gelince deyik gine "guş acıkdı." deyik. kimse bir tavık vermeyik. köye aıt yakık (56).*

*ibişin babası kel ali **var ımış,** ben gıt sat bilirim kel aliyi… sen nirde bilicin kel aliyi, ben gıt biliyim (409).*

*ik ōlan iki gız, şindi ordan gaçı, sulguna geliyullar, yoharı avşara. sulgun köyü var ımış avşarda. iki sene orda galıyıllar, gayseride, ondan sōna hamam köyüne geliyır. çadırı **var ımış,** gara çadır (50).*

*iki **arkadaşmış** otelci. birisi ağşamcı, birisi gece, **sabahciymiş** (214).*

*ilk eveli hökümete garşı gelmişler, işgıya gurmuşlar. kibarın uşakları da deller imiş örflü bir **uşāmış**. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir **evlad ımış.** dört **baciyimiş**. o arada, adamı almışlar götürmüşler. hökümet, tabi, gene garşı gelişin almışlar adanıya götürmüşler, bunu asmışlar (354).*

*işde gız da ölüyur herhald işde yılan sohuyur ölüyur, herhalda. şu **galeymiş** o. hark duruyur heç bozmamışlar (269).*

*kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit almaz ımış adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini **var ımış**. ataşın altına, ev önüne ēlmiş üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

*körōlu **var ımış.** bir güzel gadın almış. kürtler buna baş galdırmış, bunu elinden alırık diyin. eveli gezmiye gedellerdi, körōlu hābelerin gözünü doldurmuş. tabi eveli gadife çog orur umuş (372).*

*malcılar yun şalvarı geyer, yundan dohuma şalvar. şalvarın içinde goca buçah **var ımış,** bizim adamın. dereyi berisin öte yallah dedi sıçırarsa atluyor, geçüyör ötüye. goca buçağı çekiveriyör şalvarın içinden (95).*

*mısır meliki şok adil zengin bir **insanmış**. varanların itiyaçlarını görüyurmuş (24).*

*ne **babayiid adam ımış.** adam guyuyu daniyur yav (18).*

*"neden verdiniz bizi, yani hadım ōlan. yav senin ōlan **böyleyimiş**." diyor (237).*

*nigyet o ġuyruḳ suyunu içen vezir ölüyor, deliriyor. **baş vezir imiş** o pādışah… gendi baş vezir olarak ġalıyor, şeyiŋ ġıralıŋ yanında (13).*

*o da **yanındıyemiş**. bunu suya salmışlar ımış. işde sudan geri, su getiriyor ki işde haĺ böyle (203).*

*o gadının adını, ben araşdırma yapdım **zöfreymiş** gızın adı. daha **sāyımış** yānı (219).*

*o seyid ōlunun anası memānı burdan atar arahadan emzirrimiş çocuu. bu gadar bi **şeymiş** (218).*

*ōlan varmiyor. arası **yakın ımış gonşiyimiş** (237).*

*on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni **çekik değil imiş**. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el firen, çekik değil. yiniledik (95).*

*ondan sonra garınça körezine, bir devesi **var ımış**, geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış. varıllar ımış "sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç aldırmamış (253).*

*orda bir punar **varmış** (209).*

*ordan da, patışān da bir oğlu **var ımış**, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız beanmiyömüş. köyün gızını beanmiyömüş oğlan. bu gız da giyinip guşanmamış, gız ağacın **başındeymiş**. oğlan gelmiş bakmış, ha birini beanmemiş, punara gelmiş su içmie. ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine vurmuş. şöyle bir bahıvermiş gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüller imiş, **var ımış, var ımış** (421).*

*ölünün elbisesini ortuya atalar söyleller imişdi yāni. sonra bir de bēler bir araya toplanıyullar türkü söyletdiriyullar, aşıkları **var ımış** hepisinin (23).*

*önce padişan **ōliymiş** bu garip denilen adam (237).*

*öyle bir **aynaymış** ki tam süsünü makyajını güzel yapmassa, beenmedi mi gösdermez imiş yanı (124).*

*padişaın gızı **varmış**, hiç başga evladı **yōmuş**. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, bakmışlar. gızı çok **güzelmiş**, o isdermiş, o isdermiş (269).*

*"sele gitdin tarhana." yani gadıncaız ne yapmış? tahranıya yapdığı gün, serince tahranıya böyle, yağmır çökmüş üsdüne. sele getmiş, erimiş. o azıcak bir kötü kilim esgisi **var ımış,** onu üsdüne atmış tek, zavallı, onun da boyası çıkmış, yüzüne, yenmez hale gelmiş gıpgırmızı (446).*

*+seniŋ geldiiŋde **mıhdarlık oluk muymuş** acaba bire?*

-mıhdarlık var ıdı o zaman ya, mıhdarıŋ kim olduunu bilmiyem (13).

*sıtmıya niyidellerdi? şindi şöyle bir durum olurdu: argın kenarında bir balçık var ya, bunu balçıa götürüllerdi. şöyle şey yarallardı bunu balçīnan üsdünü örtellerdi. donnan, ölün. yav allahdan gorkun, çıharın diye baırır çaırırdın. çıharıllardı. **neyeymiş?** sıtmaya faydalı **bir şey imiş** (316) .*

*şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri **gız ımış**" diyollar (133).*

*şindi emine hatunun bir tek ōlu **var ımış.** o da ölük. guzan ōlunun **avradiymiş**. guzan ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden alıklar. alınca burda gendilerin birine verikler. verince iki gızı oluk bir de ōlu oluk. size ömürler ōlu ölük, everince (52).*

*şindi eveli yüssüklerde şey olurdu, deliğ olur umuş, zehir **gatığ ımış** yüssükde (108).*

şindi iki goldan gelmişler ceritler. birisi reyhannı tarafından girmiş, birisi gannıgeçit. bu avşarlar daha ***önceymişler****. biziler biraz şiyde galmışlar, iranda. iki sene m üş sene mi orda galmışlar. ondan sona yörümüşler, bu tarafa (203).*

şindi iki oduncu ***var ımış*** *bınnar devamlı odun getiriller imiş dādan. orıya daa varınca, orda bir ġuyu bulmuşlar. guyunuŋ içine bakmışlar; bal var. böyle ealmişler. hakgaten bal var. bunar demişler gi yau bu balı biz alırık çıġarırık satarık (11).*

şindi vakdın birinde, bir, avcı ahmed isminde bir adam ***mar ımış****. hele bir arıyak baıyım: ahmed ahmed ahmet. ceza evine zındana varmış. ahmet bir köşede, "hıh demiş. "gel ele gel. seni afetdi." gelmiş: "buyur padışahım." bunu padışah yapuyur. gavır gıralı da padışahdan üç sual soruyur. adı da hümürcü* ***ahmed imiş*** *(17- 18).*

şindi, esgiden, dedii gimi, at da ***var ımış****, yayan yolculuk da* ***var ımış*** *(232).*

şiyi de deyim isderseniz, tek daşşaın gızı şiyin aıdını, kirezin. babası yokarda bāler ***var ımış****, üseyin bāler deller imiş. ... gucaında da bir gıs çocuu* ***varımış.*** *burda da yokarda bir üseyin bāler* ***var ımış*** *(54).*

tabiy māf oldu, hindi tarla oldu, gatgı oldu hiç ***yoğ umuş*** *gibi de (265).*

ufah bir daş ***var ımış****, elimi atan ādar elime gelince atdım, hayvannara, böyle yayıliyördü (217).*

uzun hasannıynan akgoyunnu aslında ***akrabalar ımış.uzak*** *da* ***deiller imiş.*** *buruya atmış hane herekli yerleşdirmiş imiş, isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere daılmış. burdaı galan perekende düşmüş (354).*

"vallaha bana bi şey oldu," dedi, "galbim duracah." hadi bayındı. düşdü bayındı. galan şu daş mazanın sahibi ıras geldi. galan onda su ***var ımış,*** *yüzüne dökdük mökdük. "eyvah" dedik, "avrad öldü." sonra ayıhdı (139).*

valla hanım yolu çoh ***uzāmış*** *ahirete. ben de acıdım tayı verdim (229).*

vara vara vardık. vardık, bulduk evi. sora sora bulduk. şöyle bir bakdım. gız boylu poslu. ondan önce bir adam geldi, evimizde on e`galdı söylemesi ayıb olmasın. o adam on gün galdı, bir afta galdı, neyise. abari, bu gızın ***gardaşiymiş****, biz bilmiyok ya (333)!*

veysel garani devenin ***piriymiş****. böyük bir zat ımış veysel garani. ama köylüleri der imiş ki: "deli veysel" deller imiş (163).*

veysel garani yavrım, bir ***arab ımış****. gavırların içinde devesini güder imiş. gavırların devesini güder imiş. bir de kör anası var ımış maarada, o anasını besler imiş. o sene gütdürmemiş deveyi. gavır bu ya, gütdürmüyur (37).*

ya şalgam aldıh. pilasdik şeye goymuş, arha isdetme de inikdi, dedik: "lasdikcide şişirek" viraj alırken, o da ***inceymiş****, gırıldı, arabanın içine döküldü (147).*

*yalınız onu bulmuşlar sōra. dē feriziyenin oruya bi yere çıhmış. orda bir çoban sıhışdırmış. çoban gorhmuş bekleme salonnun üsdüne çıhmış felan. yahutda aaca mı dırmanmış telifon dirēne. ordan geçenner görmüşler, asvata **yahınmış**. garadaşa getmişler, tüfek getirmişler, vurmuşlar (285-286).*

*yāmır yāmadı mı, adam geder imiş, goyun keseller imiş,. pilava nohud atdırmazlar ımış, tolu yaar diyi, yāmırlarda. namaz gılallar ımış. yemek yeller, gelmie galmaz, çeketleri ters giyeller imiş namaz gılarken, erkekler, dönüşde ıslanıllar ımış. yani öyle ki ihtigatları **var ımış**, yavrım. bi de ellerini böyl edeller imiş. "ya ya ya! (277)"*

*yemek olup da, şimdik, **baldırcan ımış, tomatis imiş, biber imiş** fazla önemli youdu ku öyle esgi zamanda (407).*

*yeni guyu diyolar tabi biz bilmüyok getmedik de, yeni guyu diyollar, oralardalar. çok güzel bahçeleri filan **var ımış,** yerleri daha **güzel imiş** (31).*

*yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozamanın ileri yana gedecek yer yok. burda bunnar toplanı toplanı toplanı hepsi birikmiş. bunnar böyle toplāyollar. birikdikden sōna, şindi o cini fakı çok **gafaliymiş.** (67).*

*yörüün bir dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik bulmuş. **īsan gemiiymiş** yani o. bu her havıya çalar ımış. bi gaval yapmış gemikden (136).*

*zamanında bi tanesinin bi gızı **var ımış,** evinde. çeşmie gız at sulamıya gider imiş. **var ımış**, bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış, bakmışlar, gelmiş, başlamış, gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış, düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar, yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş (113- 115).*

*zamanında bir avcı **varmış**. işde gider imiş ava, gelir imiş annadır ımış. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen dinner imiş onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi dutmuş öksürüün dutmuş, hasdalanmış. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

1.çk kişi

***asıl mıymıssık, neyimissik** ne biliim çıhartmadık (384).*

*ben de bunnarı bilmem de işde **öğrenmişik** zaar çocuhluh şiyinde (282).*

bunun guluncunu cızdırdık eyice. sıırın pisliinden bişirdik guluncuna yatırdık. anam n ādar ***deliymissik*** *gı (366).*

*he he, işde böyle diyik de aklımda gamlıyı kine. tā gas seneler, yani bizler yo****umussuk*** *bile (372).*

*"****hemşeriymişik****" dedi bana (180).*

valla bilmiyom ōlum. garalar deller yani, oruya da buruya da. yedi köv garalar ımış: bura, helvacı, oymaklı, yüzbaşı, terliksiz. biz ***garalar ımışık,*** *ne demeyise garalar (279).*

2.çoğul kişiye ait örneklere rastlanmamıştır.

3.çk kişi

ordan gelince dedelerimiz, adanaya gelmişler. bunnarı orada isgan edip yerler vermişler. depebā mıdır, şindi adananın bi yeri. oruya gelince, demek ki, öyl annaşılıyor, bunnar orada da olsa böyle bir binada yahut da ***evde değiİler imiş****. çadırdalar. bi aşiret gabil ediliyor. buruya gelmişler, bunnarı işde o zamanın behrinde, evlere şöyle dıkmışlar, yer vermişler. bunnar toplanmış: "yau bu bi zenzele olsa, yıkılsa, biz bunun altında galır ölürük. çadırı gurmuşlar. direklerini pırttırmışlar, durmamışlar gaçmışlar. böyle dalmışlır. yani böyle gonuşurdu böküklerimiz (198).*

3.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş

Malzemede bu çekimin örneklerine yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişilerde rastlanmıştır. Kiplik işlev olarak ise yalnızca *başkasından duyma, söylenti* işlevlerinde kullanımlarıyla karşılaşılmıştır. Malzemeden yola çıkarak bu kullanımın rivayet ve söylenti anlamının *-mIş/-mUş* ekinin diğer çekimlerinden çok daha vurgulu olduğu gözlemlenmiştir.

1. ve 2.tekil kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

galōlu paşa dellerdi, babamın amcası var ıdı, bin dokuz yüz elli ikide öldü, yüz küsür yaşında. o da o zaman ***dōmuş umuş*** *(350).*

sevinşli diyi şu yoharda bi hacıhasannı köyü var. aynı bu köyünen esgiden muhdarlık bir idin. esgiden, muhdarlığımız bir idin. zaman zaman köy böyüdü. ora

fazla böyümedi. şindi o köy böyüyüşün, muhdarlığı ayrılmak icab etdi. ayrılışın şindi, esgi mühür o köy adına ***gazılmış ımış*** *(78).*

uzun hasannıynan akgoyunnu aslında akrabalar ımış. uzak da deiller imiş. buruya atmış hane herekli ***yerleşdirmiş imiş,*** *isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere daılmış. burdaı galan perekende düşmüş (354).*

Malzemeye bakıldığında kimi örnekte bu çekim şeklini o an bağlamda anlatılan en geçmiş olay ve/veya kendisinden sonraki olayların başlatıcısı olmuş an için kullanılmıştır. Bir yandan da söylenti, başkasından duyma vurgusu sürmektedir.

abū bekirin çocuu ***olmamış ımış****. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir seabiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını ***deşmiş imiş*** *vağtında. lağam yapmış. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın seirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

"çobanı çırdım. n_ādar öte beri var ısa daşıdık. yokarıya çualları düzdük. sel doldu içeriye bizim dezzōlu. tarhana ***ısmarlamış ımış****. gazan yüzde yüzüyür inekler öldü. tā buruya gadar çöke çöke vardık. ıslak, beş altı çual ıslanmış çıkdık tavana. sen var mıydın orda bire o sellerde (362).*

ulan bacımgıl gaza itmiş bahsana. taksi ***vurmuş umuş*** *(350).*

1. ve 2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

dedeme bir kene bi şey ***apamamışlar ımış*** *da atıñ ġolañı ġırılmış (202).*

o da yanındıyemiş. bunu suya ***salmışlar ımış****. işde sudan gėri, su getiriyôr ki işde háĺ böyle (203).*

Aşağıdaki anlatı çekim özelliği açısından standart Türkçede çok alışılmadık bir örnektir. Üç fiil zaman çekim eki üst üste gelmiştir. Her şeyden evvel *-miş* eki bu örnekte anlatım tabanı olarak kullanılmaktadır. Ancak anlatıcı anlatım tabanı olarak kullandığı *-miş* ekini kullanırken bir de buna ek olarak bağlamda anlatılan olaya sebep olan ilk anı, olayı işaretlemek için *-mişmiş* birleşik yapısından yaralanıyor. Böylelikle anlatıcı anlatım tabanını, diğer olaylara neden olan ilk/ başlatıcı olayı ve rivayet anlamlarını da aynı anda işaretlemiş ve aktarmış oluyor.

onnara da allah bir uyku vermiş. çok ***işmişlerimişmiş*** *o gün, dē haylı bi zaman ādar uyan… o zaman ādar nil nehrini geçmiş musanın adamı. gelmişler ki getdi (99).*

3.2.1.1.4. Fiil+-yor+i-+-miş

Malzemeden yola çıkarak-*mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinin de belirleyiciliğiyle *-yor* eki için üç kullanım özelliği tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi geçmişte geniş bir zaman aralığında sürekli ve/ veya düzenli olarak devam eden olayların ifadesi için yani bir çeşit geniş zaman eki varyantı olarak kullanımıdır. İkinci olarak geçmişte anlatılan kısa bir zaman aralığı içerisinde gerçekleşen olay boyunca meydana gelen bir hareketin sürerliğini ifade etmek için kullanılmasıdır. Son olarak ise olay veya konuşma anından sonrasına işaret eden bir çeşit gelecek zaman eki varyantı olarak kullanımıdır.-*mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinin ise anlatım tabanı olarak kullanılmasıyla doğrudanlık, başkasından duyma anlamını işaretlemesiyle dolaylılık, olayın gerçek olmadığını sezdirme, çıkarım yapma, alaya alma anlamları işaretlemiş olması nedeniyle dolaylılık-dışı işlevleri tespit edilmiştir.

Aşağıdaki örneklerde *-yor* eki olay veya konuşma anından sonrasına işaret eden yani yine bir gelecek zaman varyantı olarak kullanılmıştır.-*mIş/-mUş* eki ise kimi örnekte anlatım tabanı anlamını korurken kiminde başkasından duymaanlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır.

1. ve 2.tekil kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar toplanmışlar, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler... demişler... vagıt da akşam ***giriyor imiş*** *(15). ... var ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ikram eder imiş ... (16).*

1.ve 2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

ben bir afdalıg ord olacādım. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' durmadı. ona yarin izin ***viriyılarmış****. onun uçu bekledim yōsa ben bir afdalıg ord olacādım (260).*

yok, telifan etdi. yarin ***çıhıyılarmış*** *(260).*

Aşağıdaki cümlelerde *-yor* eki geniş bir zaman aralığında sürekli veya düzenli olarak devam eden olayların ifadesi için yani bir çeşit geniş zaman varyantı olarak kullanılmıştır.*-mIş/-mUş* eki ise anlatım tabanı olarak kullanılıyor olmasının yanında başkasından duyma anlamını da işaretlemektedir.

1.ve 2.tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

benim nenemin bobası, aklımın işde şöyle yetiyinde sağ ıdı. yüz beş yaşındaymış, yanı, o zaman. yani ibiream paşanın buruya geldiğini ***biliyömüş*** *senin annıyacağın (187).*

bi dene ahiretden adam geldi. anemi,babamı ***tanıyırmış****. bunun sírtları yoğ umuş (228).*

bir türkün ōlu bi gavır gızına furulmuş zamanında. furulmuş, dayısı önder ***oluyumuş*** *ki dayısı aldırmamak isdiyi (369).*

bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. var ımış, var ımış, hasdalanmış, ***yatıyormuş****., getmiş. balu dutmuş balu almış* ***geliyormuş****. var ımış, almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, , getirmişler, vermişler,* ***çalıyormuş****, vermişler, getmiş, almış, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş,* ***veriyormuş****, aşıg olmuş,* ***isdiyormuş****,* ***isdiyormuş****, var ımış, oturullar ımış, gitmiş, isdemişler, şaşmış,*

olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış, adayimiş, dutmuş, var ımış, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, ***dönüyormuş,*** *durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış,* ***tanımıyollarmış,*** *üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş,* ***geliyormuş, diyormuş, diyormuş,*** *bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

bölük gomutanımız izine gitdi. vekaleten bir teymen bahuyur. bunun saflıından isdifād itdi arhadaşlar. biz ayıkdık, bizim anniye didik: "amman bir afda izine gelecēm. bir dikce gönderin." bizim anne tabi, saf köylü gadını, tekrer bi mekdüp göndermiş bana. tabi bizim ikinci mekdüp gidip gelene gadar bölük gomutanı birlie gelüyür. varuyur ki bölük odasında sekiz on tane dilekçe var. allah allah! temsil āmet, memet babası ölmüş, anası ölmüş. annuyör. sabahleyin biz de iştimadayıh. ismini ohuduhlarım şöyle çıhsın" didi. "ōlum baban ölmüş, vārislerin de hisse ***isdüyürmüş****, dedi. üş gün gatıhsız hapis yatdıh (302-303).*

capbar dede buralıymış. deller ki, burda dāda erişmiş. torbaya südü goymuş, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına getmiş. gardaşı da köşker imiş, işde gelen giden ***oluyormuş****. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu bozulmuş mu napmış, süt başlamış damlamıya. öyle deller (170).*

esgi misisde de bizim evimizin önünde dede var ıdı, ziyaret. garip dede diyollardı. nerden geldiini bilen yoh. ışşık ***yanıyormuş*** *yerinde (170).*

gaçgaça vardında bu ***yörüyümüş****, ben de yörüyemez imissim (376).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlanları ***çalışıyırmış****. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, bairmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini almış getmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler. (184-185)*

gelin ***diyür ümüş*** *kine "ōluna yanmadı da"* ***diyür ümüş*** *(305).*

mısır meliki şok adil zengin bir insanmış. varanların itiyaçlarını ***görüyurmuş*** *(24).*

ordan da, patışān da bir oğlu var ımış, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız ***beanmiyömüş****. köyün gızını* ***beanmiyömüş*** *oğlan. bu gız da giyinip guşanmamış, gız ağacın başındeymiş. oğlan gelmiş bakmış, ha birini beanmemiş, punara gelmiş su içmie.*

ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine vurmuş. şöyle bir bahıvermiş gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüler imiş, var ımış, var ımış(421).

şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan ***bekliyormuş****demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri gız ımış" diyollar (133).*

valla şindi de bekosu var, bilmem yazı ***eşdiriyur umuş*** *(135).*

1. ve 2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, ***gopuyallar ımış****. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

"hani peynir nerde" dedim. "tilkide" diyür. "valla bacım, gusura bahma ya, tilkin ne" anam bahdım şöyle: anam burda bir leençe var. şöyle leençie tirki ***diyiller imiş*** *yörükler (283).*

şindi ordan ***soruyalar ımış****, diyeler imiş kine: ne var getirin* ***diyeler imiş****. kim götürücü gurban olduğum (381)?*

-yor belli, kısa bir zaman aralığı içerisinde gerçekleşen olay boyunca meydana gelen bir hareketin sürerliğini, bir süreç ifade ediyor olduğunu işaretlemek için kullanılmıştır. *mIş/-mUş* eki ise anlatım tabanı olarak kullanımıyla beraber başkasından duyma dolaylılık anlamını da işaretlemektedir.

1.tk kişi

*üç gündür gördüüm uyra, şindik, bir evde **oturuymuşum**. evin içine betun atdılar. bir su geliverdi. sel gelişin odun getirdi. dört beş odun da ben topladım, arabaya godum. arabanın üsdüne atdım (319).*

2.tk kişi

*anamınan, haşa senden, garnındiyanissim, senin oriya varmiş, seni yoklamiya varmiş. öüne bir yourt doğramacı gomuşlar, **garışdırıyır ımışsın**, "yavrım canım isdemiye" **diyır ımıssın.** anamın gözü düşüyurmuş yourda sen daha o zamandan bu zamana öleceksin, sen ölmen (331).*

3.tk kişi

*adam gozana **gediyır ımış** beygirnen. türkü çaırası gelik. eli gulaa atmış. türkü gümrenir geder imiş gozana (50).*

*adam **uyuyurmuş**. silahnan furmuşlar. esgiden bōle olaylar daha çokmuş (282).*

*adamın biri isdesyunda **geziyır ımış**. bir gadın gelmiş yanına bağırmış. demiş gi: "bu bey bana sarkıntılık yapdı" diyin. polisler gelmiş. "bu adam sana heç, ne tecavuz etmiş ne de sarkıntılık yapmış." demiş. acaba nedir? adama sığara **içiyır ımış** külü bile dökülmemiş (41).*

*ağaca **çıkıyomuş**. ayakgabıyı da peline sohmuş. çocuhların çalacānı biliyü, ayakgabıyi. kurnazlıından peline tahmış (256).*

*ağaca çıkmış ki dalını **kesiyimiş**. birisi ordan **geçiyimiş**. "yau hoca n idiyen sen, sen ağacın ucuna çıkdın, dalı kesiyon, şimdi düşecen" demiş. nitekim düşmüş kut diye. ondan sonra getmiş arkadan ārı, adamı yakalamış (256).*

*akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. şart goşmuşlar, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. tıraş edelerdi. soğan gapdırıllar, soğanı dizellerdi, sallallardı, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi. çoğ af buyurun, garşılıhlıyız ya, "senin avrat gelecek, şurda oynucah" demiş. halk buna garşı gelmiş. "hayır gardaş. her şeyolur. soğan yapalım, köz yedir… bu işi deişdirmiş, inada gitmiş. diller dökmüşler, çare yoh! gel arhadaş, madem ki, yemin yerine sığsın. hanım gelsin şuruya. gelsin giri gitsin." annaşmışlar yani. bi daha oynuyollar. "ütüldü m arhadaş?" "ütüldü," "ben bi mısır ekeceğim, bu da donuz olacak, bem bunu goğacağım." hazırlanmış gayrın. ordan hark hurk **geliyormuş**. "arhadaşlar bu donuz mu?" "donuz" "hıh, al, donussa donuz!" vurmuş. böyle bir adam da vuruldu (151-152).*

*avrada **diyır ımış** ki (339)…*

*avratlarla **gonuşuyomuş** (241).*

*benim ann͡annemi gaçırmışlar. nişannılı́ymiş. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi gaybolmuş. ırmak da yahın ya orda. ya͡ut da orda çamaşır yıhadı orda m͡unutmuş? ahşam͡ üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at **bālıyırmiş**. örkleme dellerdi esgiden, çayirlere örkleme **yapuyurmuş**. "necisin, ne diyi deldin " diyi sormamış. hanı bi de gōnü yok falan lafı edeller͡ imiş (202).*

*bir de körün ōlu var. öldürükler onu, sivasa gederkennek. ikizin **geliyimiş** gocasıynan. küççüg avrat gendiymiş. çevirmiş ışgıyeler, öldürmüş. ışgıya onnarı yahâlâmış (405).*

*bizim burdan aşiret şiye gider imiş, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāvelı̇i falan derler imiş, orda gāve suyu var ımış. da͡a evel gāve d͡eermeni var ımış, o zamannar, bir sene getmişler, orda dostları var ımış. bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş. inanmamışlar dutmuş burdan getmişler. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri dutmuşlar, erkeklerinin aleyini dutmuşlar. toplamışlar, vermişler, gurtulmuş, çoçuğırağ ımış, nesil imiş, yetişmiş, olmuş, var ımış, duymuş, āyımış, ağasıymış, gendinin imiş, **da͡ıdıyormuş**, duymuş, getmişler, dah͡ almış, varmışlar, var ımış, çatmışlar, **gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş,** bi şiyemiş, herif imiş, varmış, çıkmışlar, atılmışlar, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg olurmuş**, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş**, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).*

*çocuk demiş ki "yie͡nim elimi bırak" demiş, dayısı asgerden gelince. "e͡a, dayım da" **diyırmış** "isdambullu oluk. (242)"*

*gızınan **gezziyırmış**. duydum, habarını aldım ben. bana derhal telifan geldi ordan (261).*

*musa aleyisselam bi gün **gediyemiş**. bir gayanın başına sıçırar; hoplar sıçırar, iner imiş. bir gün gene **gediyemiş**, gelmiş kine… gelmiş yatıya. gene hazireti musa bir gün **gediyemiş**, bir yamalu͡ çeksen bin yamalu͡ dökülür bir adam gelmiş. yanmış acımış "cenab allaha söyle bana bir zenginnik versin, apdazımı alırım, namazımı gılarım, efendime söylüyem gendine ite͡at ederim" demiş (397-398).*

*şimdi **gediyo͡r umuş, yarıyo͡r umuş, vuruyo͡r umuş, gavışıveriyo͡r umuş,** gelme͡z imiş, **satuyo͡r umuş, satuyo͡r umuş, gaçıyo͡r umuş, go͡aliyormuş, gediyo͡r umuş** (114-115).*

şindi bunun başına om beş yirmi tane gadın olmuş. ben evde youm. ben adaniye getdimdi hasda yoklamiye. buna şindi evin içine dolmuş. şindi nafizinen bu, içeri girip çıhıp ***söylenüyor umuş.*** *içeri giriyollar* ***söylenüyollar ımış****. bi tarafdan gısır* ***yapıyollarmış.*** *... geldim ki akşamnan daha, her taraf her tarafda. bu annaduyor ya, ayānın üsdüne dinelik hali galmamış bunun artık (30).*

şindi geçen sene gışın bize bir gadın geldi. ... ***araşdıruyor umuş****, yani beyaz eşşādan ne gullanıyonuz (29)?*

zamanında bi tanesi bi yola ***gidiyırmış****. merkebine binmiş. ardından da çebiç. (...) adam darboğazdan gider imiş dālıḳ bölgeden (227).*

1. ve 2.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

şindi o dere düz, daşar ımış zamanında. burdan gelinçiler gelin ***götürüyollar ımış****. gelin götürürkenne o atalan dedii daşmış, selleme. atları sel götürmüş annıyacaın. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

3.2.1.1.5.Fiil+ -AcAk+i-+-miş

-acakmış birleşik çekiminde *-AcAk* gelecek zaman ekitemelişlevi olan geleceğe dönük niyeti işaretliyor olmasıyla beraber gerekliliği de işaretlemek için kullanılmıştır. *-mIş/ -mUş* eki ise başkasından duyma, duyduğunu aktarma ve çıkarım dolaylılık anlamlarının işaretleyicisi olarak kullanılıyor olmasının yanında hesap sorma ve küçümseme dolaylılık dışı anlamlarını da işaretlemek için kullanıldığı gözlemlenmiştir.

1.tekil kişide örneğine rastlamamıştır.

2.tk kişi

aşiretlik günnerini ***annatacağ imişin*** *(105).*

ondan kemik çıhar ımış misal golunda ora işler imiş ordan bir kemik çıhar ımış böyle. o kemiyi alıllar gurudullar ımış. gurudullar o kemiyinen bōnallar ımış. sōna da onun, bura işliyen yer, ondan da çıhar ımış kemik. iki kemik çıhar ımış saten. birini ocağa atıp ***yahacāmışın****, onun; kemiin biriynen* ***bōnuyacāmışın****. bi de onun boncuu olur umuş. o boncuunan gezdiriller imiş. nerde yılancık yeliyse oruya dutar ımış, o boncuk (160-161).*

3.tk kişi

*benim şo demir çelie gedenin dili gısıyemiş bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocuu hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "üşütmüssün bire anam, çocuu. ayāna bir çorap da geydirmemişin." dedi. "bak çocuun diline, gedicim geri" dedim. "**niy olacāmış** dili" dedi (433).*

*geri geldi döndü kine, yurda gessin kine, kimse yok, yurt göçümüş, getmiş. vara vara vardı kine ne görsün, gırk gece gırk günüz **düün çalınacāmış** (428).*

*kibrit yahıyor, demek cıara **yahacāmış** adam, genç çocuh o d o zaman. memed efendinin şiyi vardı, demir tekerli makinesi. onan adam getdi, bir geldi ataş o tarafa galdı. o taraf yandı, bu taraf galdı. o olmasa köv de yanardı (280).*

*nihatı vurmuş. ondan ki, çalgı ne **gelecēmiş** gelmedi (278).*

-*AcAkmIş* kullanımının görevlerinden biri de küçümseme anlamı vermektir. Bu yapıda -*mIş* eki küçümseme anlamının işaretleyicisi durumundayken, -*AcAk* eki gelecekte varsayımsal bir anı işaretlemek için kullanılmıştır.

*şöyle hesaplıca heğbenin dabanından dutuyor şöyle dönderiverince, goya cere gırılacak da padişān ayağının ollara altın **serileceğimiş**(90).*

1., 2. ve 3. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.1.1.6.Fiil+-IcI/-UcU+i-+-miş

Yalnızca 3 tekil ve çoğul kişilerde çekim örneklerine rastlanmıştır.

3. tk kişi

*adam hecaza **gediciymiş** (430).*

*şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına güler imiş. çıkmış damın başına, bir u yanna gider güler imiş, bir u yanna gider güler imiş. arhadan bir gariben adam gelmiş, selamını almamış adam. ireli varmış, haceli dedemin yanna varmış. apdez alıp **namaz gılıcıymış**, ahşam namazına **durucuymuş.** almış misafiri. sırtı başı yırtılmış adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın yırtılmış senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını vermiş. ebem başlamış, inne ipliği uşlamış, sırtını yamameye. sırtını yamamış geri geydirmiş. sabā garşı olmuş kine, misafir yok, gayıb olmuş evden (426).*

*turşu **gurucuymuş** (252).*

3.çk kişi

*gapie bi vuran oldu: tık tık, tık tık… aşdık gapii aşdīdik: bizim şu hakgı aliynen kesseg ibramın avradı. gucaında bir çocuk. beyinden ameliyete **götürücüler imiş** onu. "allı zülüşnen eşe abılaya götürek bunu, bir bahıdak" demiş. neyse getirdi. çocuun başını dönderdim. bunu aldılar getdiler iki ün sōra bi daha getirdiler. dönderdim. dönderişin dutdu bir daha, şerbete gitdik biz oruya, bir daha dönderdik. ne o tokdura götürdüler ne ameliyet etdirdiler (366).*

3.2.1.1.7. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

Malzemede *-r/-Ar/-mAz* geniş zaman ekinin iki temel işlevi ile karşılaşılmıştır. Biricisi geçmişte söz konusu olayın alışkanlık şeklinde sürdürüldüğü, ikincisi ise geçmişte gerçekleşmiş olayın, geçmişte geniş zamana yayılmış olduğudur.*-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki ise geniş zaman ekleriyle kurduğu birleşik çekimlerde olayın geçmişe konumlandırması açısından zaman göreviyle, başkasından duyma, çıkarım yapma özellikleriyle dolaylılık göreviyle, meydan okuma, küçümseme gibi duygusal değerleri işaretleyerek de dolaylılık-dışı göreviyle kullanılmıştır.

1.tk kişi

*ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar **sanır ımıssım**. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

*bir gına yahıveriyim, bahalım **bilibilir mīmişim** (36).*

*çoh görrüm rüyayı. n ādar **bārır ımışım**. uyanırım ki dilim damām gurumuş (134).*

2.tk kişi

*corba bişirirdi. bi de bulambaç yapallardı, un gavırıllardı. ızcık da burgul **atarmışın** ya pirinç (274).*

*"dezze yav sen çerezi çok **severmişin**" dedi. ondan sōna dutdu elini böyle cibime, anca şöyl etdi, cibime elini sündürüverdi. mermileri böyle parnāna yerleşdirmiş, cibime*

indirmiş. hē, öyle diyince "yoh çocūm" dedim. "bah ele bah bah!" dedi şöyle çıharıvirdi: üş dene mermi! "ōlun anarşit sen de onun şiyisin!" dedi.

o esgi ünü de, onnarın gününde de ayānı dönderdin mı, ayakgabını, ***boş olur umussun*** *onnarın ganunda. heye* ***boş olur umusun*** *(429).*

3.tk kişi

abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi ***gelir imiş, kopar mış suy arar ımış****. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekgie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

adam gozana gediyır ımış beygirnen. türkü çaırası gelik. eli gulaa atmış. türkü gümrenir ***geder imiş*** *gozana (50).*

adam hicaza getmiş. bir oğlu var ımış bi de gızı var ımış. anne baba hicıza getmiş. hicıza gedinci, bi de çobannarı var ımış evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun adı da hamzeymiş. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı var ımış, garı gelmiş. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene ***bakmaz ımış****. evde neyise onuynan* ***idare eder imiş****. çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş (418-419).*

adamın mayası mesela biraz cānirāmış, hazret gozanōlu yani. şey böyle, emirvāki adam falan şiy apmıya da ***sever imiş*** *heralda (22).*

aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan çıkdı miydi herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. ombaşı da yei mi gelmiş, ***bilmez mīmiş****, "vallaha götürecēm" dedi. "sen beni duydun mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).*

ahılsız başın zahmetini daban ***çeker imiş*** *(297).*

ananın babanın bir tek ōlu, çoh hākirmiş. derkenne çocuk çok tevgeli ***geder imiş****. çocuk tevgeli gedince babası* ***döver imiş.*** *bu çocū. çocuk alafasarak olmuş şöyle. almış (303-304).*

babamın da bacısı da var ımış birgaş dene mahallede o avratlara, kelekci avratlara birer fisdannık yırtıverir, üsdüne ***atıverir imiş****. üsdüne* ***atıverir imiş*** *böyle. babam babayiğid idi. büzzüü* ***yemez imiş*** *gavırın (42).*

bağıyur ki bir yılan aaca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da zümrütü anka kuşuyümüş. oriye de ***yumurtlar ımış, yua yapar ımış****, efendim, o yılan da gider her sene* ***yer imiş*** *orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da zannetmiş ki "bu aacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeg üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" "o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu yılan mış." diyür (120).*

ben hecin süvarisindeydim. hecine bindim, atdan daha üsdün ***gaçar ımış*** *(163).*

ben kengelde yayladım. kengelde bir inik var. bi de aykırı var. o aykırıyı nasıl gar, rüzgar ***atar ımış*** *arhadan (34).*

benim ebem mar ımış aıtciymiş. bir gızı var ımiş nişanliymiş. benim dedeme nişanliymiş. nişanlısı böyle esgiden gurele hasdalı ***gelir imiş, ölür ümüş*** *(321).*

bi varmış bi yohmuş, bir balıhcı varmış. balıhnan ***geçinirmiş.*** *bür gün ōlu büyümüş, bunun gibi olunca, demiş gi,… gitmişler dahılmış, dahılmış, demiş, batmış, köy ümüş, goşmuş, demiş, var ımış,* ***başaramaz ımış,*** *şeklindeymiş, bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş, demiş (119-126).*

bir ayilenin bir gızı var ımış. gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre yetiştirmişler, gendileri çoh dindar bir ayileymiş. hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu izah etmişler. … ilk ve son gelişiymiş. … esgiden de vesayit yoğmuş, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. …yakmışlar, gızarmış, gızarmamış, var ımış, ***akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş****, yorulmuş, acıkmış, susamış,* ***düşünür ümüş, öter imiş,*** *insan ımış, şekildeyimiş (90-93).*

bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar toplanmışlar, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler… demişler… vagıt da akşam giriyor imiş. (15) … var ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ***ikram eder imiş*** *(16).*

bir pādişah var ımış. heye bir, iki gardeş var ımış. biri zengin biri ***yoksul umuş.*** *yoksul zenginin künde evine atınan aşşanan neyise, afedersiniz, odun* ***daşır ımış.*** *(…)*

yarin olmuş getmiş. āşam ādar üraşmış, üraşdıında yakalamış guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın ***yumurtlar ımış****, guş (245).*

bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh ***dutarmış****, balīnan gününü* ***geçirir imiş****.* ***satarmış****, onan* ***geçinillermiş****. var ımış, var ımış, hasdalanmış, yatıyormuş., getmiş. balu dutmuş balu almış geliyormuş. var ımış, almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, getirmişler, vermişler, çalıyormuş, vermişler, getmiş, almış, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, veriyormuş, aşıg olmuş, isdiyormuş, isdiyormuş, var ımış,* ***oturullar ımış****, gitmiş, isdemişler, şaşmış, olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış, adayimiş, dutmuş, var ımış, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, dönüyormuş, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, tanımıyollarmış, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

biz bilmek. dört yıldır angarada ohuyor. bi zeynep bar, ali gardaş bilir. meran evlerde ***oynanırmış*** *humar (162).*

bizim burda, benim ulaşdığımda, galayçılık, demirçilik, bilmem köşgercilik ermanılar ***yapar ımış****. bizim türkler heç* ***yapmaz ımış*** *gavır icatı diyi (359).*

bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir seabiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam yapmış. yani telikeli olursa onun altına ***sohuluyuverir imiş.*** *jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın seirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

bunun ocāna geldi mi āzı geri ***dōruluverirmiş****. böyle ocag ımış dedem yāni (19).*

bura camız yeriymiş, camız eğrayimiş. bura büklümüş. ***goyürüller imiş*** *camızālına camızı. camızlar* ***dourur umuş****, potū* ***böyüdür ümüş****, arkasında bir bak kı goca potūnan camız* ***gelir imiş*** *(194).*

çok şirin imiş imiş, han hamam; halepden ***gahar ımış.****, buruya* ***gonar ımış.*** *isdanbıldan buruya* ***gonar ımış.*** *burada cami var ımış. dedem getmiş müderris hocaya sormuş. he onarı hepden getirmiş. buruya cami yapdırmış (113).*

dayımın, gaçarkan, bu topuu bu halçasına şip şip ***dear imiş*** *(19).*

dedemin gafası kel imişmiş. onun bobası belmagilin şiyi, dayısı ***olur umuşmuş*** *(96).*

dumannıda bir bey ***oturrumuş.*** *bu beyin de, efendim, bir gızı var ımış. bu da varmış punarın başına oturmuş gız da suya* ***gelir imiş.*** *buna emir ā* ***deller imiş*** *bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza sarılmış, hemen türküyü gapdırmış (390-391).*

eveli hırsızlık yapmıyana gız ***vermezler imiş.*** *bu geçindiremez deller, gız acından ölür* ***deller imiş****. bu adam hırsız mı hemen çārır gızı* ***veriller imiş*** *(384).*

gaçgaça vardıında bu yörüyümüş, ben de ***yörüyemez imissim*** *(376).*

gafasına bir gaş dene vurdum. vuruşun bu carpaşırı, mear o budaklar hep çork çork ***geder imiş*** *içine, gafasına (43).*

gel dibā ***vurrumuş****, gayfe, lak laki hacı a, burda* ***der imiş*** *gi "vallaha ehmet, gel bana gel dibā vuruyur." annar ımış o dibekden "beni gayfiye çaırıyı"* ***der imiş*** *(50).*

gündeşli ōlu çok zengin imiş hanımı hamırın bezisiyle çocuun gotünü silmiş. cenab allah hepsini almış bunun andan sōra getmiş bir boz merkebinen tarlalarda ***başak eder imiş.*** *o zaman söylemiş onu yāni (21).*

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi āymış. çuguroada galanı kimsie ***gomaz ımış*** *ā. at* ***der imiş*** *gölük* ***der imiş göçürrümüş****. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da* ***basar ımış*** *amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar erimişler, bēler gaymış getmiş işte (345).*

hecin ben hesabıma at gibi gemli memli bi şey imiş. arabüsdanda ***olur umuş.*** *o hecini suvari halinde* ***gullanıllar ımış****, dövlet. çünkü gum olduu için bilion mu, at* ***gaçamaz ımış*** *(163).*

hoca ***evlenmez imiş****. "bire etme, seni everek arhadaş. senin yaşın geşdi evlenme çaın gediyo, neden evlenmüyon?" demiş ki "ben, şartımı gabul etmiyolar, etmezler onun uçun evlenmedim"gız gabul etmiş. evlenmiş. gelin güveg olmuş. çocuhlar yetişmiş, döüşmüşler. hoca ölmüş. ölürken de "hoca ne osayitin var?" deyişin, "benim malımı memede verin memede verin memede vermeŋ" demiş. şindi hoca ölmüş çocuklar meresi* ***bölüşemezimiş.*** *emmisi ōluda gelmiş amma (394-395).*

ibiş çavış var ımış, guş ***avlar ımış.*** *o da bizim gaynanailde* ***durur umuş.*** *onu ben işde aıdını duydum, gendini bilmem de. gozanniymiş. o da turaç dutamayık, guş acıkık. ibiş bizim gaynanaile gelik. gelince deyik gine "guş acıkdı." deyik. kimse bir tavık vermeyik. köye ait yakık (56).*

iki tene altın ***çalınır ımış.*** *onu da senín çocuklar* ***çalar ımış*** *(246).*

kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit ***almaz ımış*** *adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini var ımış. ataşın altına, ev önüne ēlmiş üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

künde gelir gapī ***döer imiş.*** *hamem tasınnan da yallah gafasına goyuncu dombalak dündermiş arhadaş. gız gaçıncık bir sokā düşmüş. biraz yıramışlar köyden. kevran gelmiş, öteden gelirkenne kevranın, kevranbaşının şiye ürkmüş. ürküncük bakıvermiş kine, gız şöyle yıramış. vallaha yırayıncı gız gaçmış ordan. gonuşmuş millet, neleri gonuşūsa gayrı(430)…*

musa aleyisselam bi gün gediyemiş. bir gayanın başına sıçırar; hoplar sıçırar, ***iner imiş.*** *gene hazireti musa bir gün gediyemiş, bir yamalu çeksen bin yamalu dökülür bir adam gelmiş. yanmış acımış "cenab allaha söyle bana bir zenginnik versin, apdazımı alırım, namazımı gılarım, efendime söylüyem gendine iteat ederim" demiş. varmış onu da unutmuş. köyün āsı ölmüş ümüş, ānın avradını buna mübdela gılmış. ānın avradı getmiş, getirmiş bunu. hameme sokmuş, bir elbise almış, bunu geyirtmiş guşatmış evin üsdüne gomuş… ānın bin dönüm, bin beş şüz dönüm arazısı var ımış. adam beline dabançıya vurmuş dolanmıya başlamış. bizim gımı fakırın biri varmış. adam gelmiş dabança belinde. derken adam takada dabançıynan vurmuş. adam ölmüş. o zemenin behrinde de öldüreni* ***asallar ımış.*** *adamı getirmişler meyden yerine, dara asmışlar üç gün darda sallanmış. hazireti musa cenab allaha danışmıya gederkenne, varmış. "benim gulumu sen benden eyi bilmeŋ. ben onu o aşlīnan yeniyedim. zengin olursa ölecei belliydi onun." demiş (397-398).*

o geyii, şöyle tüfē ***dutar ımış****, geyik. tüfē indirdi mi o sakallı bir goca* ***olur umuş*** *(336).*

ondan sonra garınça körezine, bir devesi var ımış, ***geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış.*** *varıllar ımış "sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç aldırmamış (253).*

ordan dedem buruya, çingil burnu deller suya, ***gelir imiş****, develernen. gelirken de daş* ***getirrimiş.*** *ordan gelirken buruya daş* ***getirrimiş,*** *evün yerine (112).*

öyle bir aynaymış ki tam süsünü makyajını güzel yapmassa, beenmedi mi ***gösdermez imiş*** *yanı (124). aynayi eline aliyür bu gene, gök yüzüne bağıyur, yoh. denize bahıyur denizde yoh, havıya bahıyur, havada yoh. garada yok. "makyacımı beenmedi" diyür. hoş görünmese* ***göstermezmiş*** *(126).*

öyle uyrasına ***girer imiş*** *(325).*

padişaın gızı varmış, hiç başga evladı yōmuş. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, bakmışlar. gızı çok güzelmiş, o ***isdermiş****, o* ***isdermiş*** *(269).*

peygamber efendimiz binmiş ata, yörürken daşlar arhası sıra ***yörümüş*** *(140).*

"servetimin üşde birini ben buruya veriyem" diyor. ***hiba eder imiş*** *(347).*

sızıya eyi ***gelir imiş*** *(230).*

şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına ***güler imiş****. çıkmış damın başına, bir u yanna gider* ***güler imiş****, bir u yanna gider* ***güler imiş****. arhadan bir gariben adam gelmiş, selamını almamış adam. ireli varmış, haceli dedemin yanna varmış. apdez alıp namaz gılıcıymış, ahşam namazına durucuymuş. almış misafiri. sırtı başı yırtılmış adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın yırtılmış senin." hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını vermiş. ebem başlamış, inne ipliği uşlamış, sırtını yamameye. sırtını yamamış geri geydirmiş. sabā garşı olmuş kine, misafir yok, gayıb olmuş evden (426).*

şindi eveli yüssüklerde şey olurdu, deliğ ***olur umuş****, zehir gatığ ımış yüssükde (108).*

şindi o dere düz, ***daşar ımış*** *zamanında. burdan gelinçiler gelin götürüyollar ımış. gelin götürürkenne o atalan dedii daşmış, selleme. atları sel götürmüş annıyacaın. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

ümmetine teblietmiş. dünyeyi deŋişdikden soğra aradan gaş bin sene geçmiş. zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan gelmiş hiciret edecek. hazieti musa "boğun gahak" ***dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş,*** *düşünülmüş****, çıhamazlar ımış****, çıhartmış, gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş, çıhartmışlar gelmişler, inayet olmuş, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar, şiitmemiş, gitmiş, vermiş, içmişlerimişmiş, geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş (98-100).*

üsdüne de gocca kilim gimi, şunun gimi yatırıyıllar ***çömeller imiş****. şu dişleri sedefler gimi duruyu daha. heç bi şe olmamış. gemik duruyu. çocuklar içine düşüye, mal düşüye, gitdik gapatdık geri (377-378).*

veysel garani yavrım, bir arab ımış. gavırların içinde devesini güder imiş. gavırların devesini ***güder imiş****. bir de kör anası var ımış maarada, o anasını* ***besler imiş****. o sene gütdürmemiş deveyi. gavır bu ya, gütdürmüyur (37)*

yörüün bir dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik bulmuş. īsan gemiiymiş yani o. bu her havıya ***çalar ımış****. bi gaval yapmış gemikden (136).*

zamanında bi tanesinin bi gızı var ımış, evinde. çeşmie gız at sulamıya ***gider imiş****. var ımış, bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış, bakmışlar, gelmiş, başlamış,*

gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış, düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar, yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş (113- 115).

*zamanında bir avcı varmış. işde **gider imiş** ava, **gelir imiş annadır ımış**. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen **dinner imiş** onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi dutmuş öksürüün dutmuş, hasdalanmış. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

1.ve 2.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi **gelir imiş, kopar mış suy arar ımış**. şindi orda **gopallar ımış**, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

*adamın orda çiftliği var ımış, o zåman milletvekiliydi, ali riza bea **deller imiş**. ölmüş. zaman geçmiş, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

*aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, **vermezlerdi** beni. **vermezlerdi**. gice geliyır boazımdaı, evel gazi **dellermiş,** tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde **yatar ımış** tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

*avradın akliynen, guş tüyünden, guşları deşirmiş. guş gurt hep dilinden **bilir imiş** ya, avrat diyır kı "guş tüyünden gonak isdiyem." diyır (253).*

*babamın babasına arap musdafa **diller imiş** (335).*

*bize bi lağap dahılmış. lağap şöyle dahılmış: dedesinin dedesi, deve **güdeller imiş** işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes soyunmuş. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince gitmiş anca batıp çıkmaya durmuş. "ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne çıhıvermiş. çıplah hep öyle çıhıvermiş. evlere çadırlara da haber gitmiş. işde benim dedemin dedesi de atılmış. kendi de hışat olmuş, getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire **gaydırrımış** gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan yatmış. ora yatmış benim dedenin dedesi de yıhılmış. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan garaciğer imişin be" demiş (264-264).*

*bizim burdan aşiret şiye **gider imiş**, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāvelii falan **derler imiş**, orda gāve suyu var ımış. daa evel gāve deermeni var ımış, o zamannar, bir sene getmişler, orda dostları var ımış. bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş. inanmamışlar dutmuş burdan getmişler. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri dutmuşlar, erkeklerinin aleyini dutmuşlar. toplamışlar, vermişler, gurtulmuş, çoçuğırağ ımış, nesil imiş, yetişmiş, olmuş, var ımış, duymuş, āyımış, ağasıymış, gendinin imiş, daıdıyormuş, duymuş, getmişler, dah almış, varmışlar, var ımış, çatmışlar, gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş, bi şiyemiş, herif imiş, varmış, çıkmışlar, atılmışlar, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg **olurmuş**, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).*

*bu beş köyde cami yoğumuş efendim. buranın gurucusu babam imiş. heç gatgısız olarak bi cami yapdırıyor dedemiz. heç cami yağuhan, o köylüler hayvannarıynan **gelillermiş**, burda cuma namazı **gılallar ımış** (70).*

*bu ırahmatlık gaçıyı arabaynan. ulan! ismeal ānın amaliyesi de hep orda ot **döeller imiş**. gardaşları bunu goalıyır amma bu ara verdii gimi **başlar ımış gaçar ımış**ırahmatlık. "sen ne diyi gaçıyon" demişler. "vallaha bu gelen benim gayınnarım ben bunun bacısını gaçırdım beni goalıyıllar." "öyleyse haklıymıssın gaş!"*

*bu, aslan avşar. ağmaşatda **oturullar ımış**. gızınan ōlan birbirīne annaşmışlar tabi. her ne gadara dűűrçü filan giden olduysa da olmamış. anası babası bėrmemiş yānı (219).*

çetebaşiyimiş. hacını yakık gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri ***yakallar ımış****. o da çetebaşiymiş (53).*

esgiden ayaklı ***dakallar ımış*** *yüzlerine, altına esgiden ince ince belikler* ***öreller imiş*** *guluşdan guluca (321).*

esgiden malcılık… böyle ekip biçme pek bi şey youmuş. buralar sazlık ormannık. kahar, dediim gibi, yaylaya ***göç edeller imiş****. gış dedi miydi çuhura* ***ineller imiş****. bunnar bu şegilde* ***idar edeller imiş*** *esgiden (315).*

esgiden öyle raf ***olurmuş****. ayakgabıları sileler,* ***düzeller imiş*** *yani. erkeklerin ayakgabısını esgiden köyde çok dikgat edellerdi. silinirdi illa (281).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, bairmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini almışgetmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler (184-185).

gartalı, böyle yıhanık et mi ***veriller imiş*** *nasıl* ***edeller imiş****, böyle bi yere* ***gollar ımış****, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl etmisse, dutmuşlar gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil dakmışlar. ufak bir zil dakmışlar içine de bir yerleşdirmişler. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu yerleşdirmişler de, ne derdi ya (23)?*

gışın yāmır suyu ***alıllar ımış****. oluhların altına gazan* ***gollar ımış*** *yavrım. içine üç dene duz atallar ımış, bulanıh su durulsın diyin. biz onnar gavışmadıh yani bizden önce olmuş onnar (280).*

gızıl bük ***deller imiş*** *şurda garamezer var (218).*

gızın başına yağlık ***örteller imiş*** *yağlık örtmeslerse o gıza düğürçü* ***gelmez imiş*** *(188).*

güllühan ***deller imiş*** *avradına da (429).*

ilk eveli hökümete garşı gelmişler, işgıya gurmuşlar. kibarın uşakları da ***deller imiş*** *örflü bir uşāmış. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir evlad ımış. dört baciyimiş. o arada, adamı almışlar götürmüşler. hökümet, tabi, hene garşı gelişin almışlar adanıya götürmüşler, bunu asmışlar (354).*

magat da esgiden çihizlik yerine keçe ***veriller imiş****, keçeye makat* ***deller imiş****. şindi keçe diyıllar ya (322).*

o orda, dedemgil de buruya gelip yerleşiyırlar işde. hısım oluyorlar amma ***geçinemezler imiş****. hatda bir yoharı develiden yayladan geliyullar, enişdesini öldürtmek isdiyur yāni (22).*

ondan kemik ***çıhar ımış*** *misal golunda ora* ***işler imiş*** *ordan bir kemik* ***çıhar ımış*** *böyle. o kemiyi alıllar* ***gurudullar ımış.*** *gurudullar o kemiyinen* ***bōnallar ımış****. sōna da onun, bura işliyen yer, ondan da* ***çıhar ımış*** *kemik. iki kemik* ***çıhar ımış*** *saten. birini ocağa atıp yahacāmışın, onun; kemiin biriynen bōnuyacāmışın. bi de onun boncuu* ***olur umuş.*** *o boncuunan* ***gezdiriller imiş****. nerde yılancık yeliyse oruya* ***dutar ımış,*** *o boncuk (160-161).*

ondan sonra garınça körezine, bir devesi var ımış, ***geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış. varıllar ımış*** *"sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç aldırmamış (253).*

oruya oharı buruk ***deller imiş****, buruya aşşaı buruk* ***deller imiş*** *(160).*

puka vurullar ımış atların, o pukayı cin osman ayāna ***vurrumuş*** *(335).*

şindi geçi de o zaman çebiç ***deller imiş****, geçinin güççüü (227).*

şindi iki oduncu var ımış bınnar devamlı odun ***getiriller imiş*** *dādan. Orıya daa varınca, orda bir ġuyu bulmuşlar. guyunun içine bakmışlar; bal var. böyle ealmişler. hakgaten bal var. bunar demişler gi yau bu balı biz alırık çıgarırık satarık (11).*

şiyi de deyim isderseniz, tek daşşaın gızı şiyin aıdını, kirezin. babası yokarda bāler var ımış, üseyin bāler ***deller imiş****. ... gucaında da bir gıs çocuu varımış. burda da yokarda bir üseyin bāler var ımış (54).*

tarihini bilmiyom. elli altmış çadır söke, izmir tarafı, sökeden, ordan aydından bura göçmüş gelmişler. buruya hasın dai ***diller imiş****. burda mal gışlatmag uçu, mal eyi çıhıyı deye gelmişler. burda dikiş dutduramamışlar geri getmişler. geri göç etmişler. işde az getmişler uz getmişler, şeyden gonyaya filan varınca, on iki çadır, dedemgil, dedelerim, babamgilin dedeleri filan geri dönmüşler. geri gelirkene babamgilin dedesi bozantının ötü yanında ölmüş (257).*

urasa demek bir oluun altına ya bir aacın altı yine, yani yāmır dursun diyin, estāfir töbe, tokac ***asdırıllar ımış*** *çocua; ōlan, gız neyise (277).*

vallaha ben esgiden hasdalıkları n apdıklarını bilmiyem. hasdalıı da bilmiyem de işde esgiden böyle hasdalık youdu. sıtma ***deller imiş****, vay garın ārısı* ***deller imiş****, işde böyle bir hasdalıklar neyise artık, ne yapdıklarını bilemüyoruk yani (27).*

yāmır yāmadı mı, adam ***geder imiş****, goyun* ***keseller imiş****,. pilava nohud* ***atdırmazlar ımış****, tolu yaar diyi, yāmırlarda.* ***namaz gılallar ımış****. yemek yeller, gelmie galmaz,*

*çeketleri ters **giyeller imiş** namaz gılarken, erkekler, dönüşde **ıslanıllar ımış.** yani öyle ki ihtigatları var ımış, yavrım. bi de ellerini **böyl edeller imiş.** "ya ya ya! (277)"*

*yāmırın bir gelim nokdası olur biliyon mu, şu uçakların hava boşluğundan pırtdı gımı. o gemriliğe denen yer de, gemriliğe **deller imiş** oranın adına (446).*

3.2.1.1.8. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se

Bu çekimin yalnızca 3.tekil kişide çekimlerine rastlanmıştır.

*olum **gaynamış ısa** söyündür, gahıyim. söyündürdün mü tüfü? evi yakdırma (158-159)!*

Temel cümlede ifade edilen yargının olabilmesine "her halükarda, ne olursa olsun" gibi kararlılık anlamı katmak için de kullanılmaktadır. Bu görevde *nasıl, nerde, kim* gibi soru zamirlerinden yararlanılır (Korkmaz, 2014, s. 604). Sürecin bilinemiyor olması ve bu bilinmezliğinde önemli olmadığını önemli olanın sonuç olduğunu vurgulama anlamında temel cümleye katıldığı gözlemlenmiştir. Bu durumda *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki temel cümledeki olayın gerçekleşmesi için şart cümlesinin geçmişteki varsayımsal yönünü işaretlemek için kullanılmıştır. Bununla beraber bitmişlik görünüşünü de işaretlemiştir.

*gartalı, böyle yıhanık et mi veriller imiş nasıl edeller imiş, böyle bi yere gollar ımış, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl**etmisse**, dutmuşlar gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil dakmışlar. ufak bir zil dakmışlar içine de bir yerleşdirmişler. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu yerleşdirmişler de, ne derdi ya (23)?*

*gördüünü unutmamış, duyduunu bellemiş. bu efendim işde, seferberlik harbi diyek, seferberlik harbinde, bu, şeyde cepelerde nerde **döüşmüş üse** nerde **savaşmış ısa** nerde şeyi varısa, bölük gumandanını alay gumandanını, nerde şey apdı garış garış, santım santım bilirdi. babamın bi de laabı vardı dırra diye. dırra omar dellerdi. gök bir guş olur, onun gibi öterdi aynen, şu aaca kedi gimi çıhardı (352).*

3.2.1.1.9. Fiil+-sa+i-+-miş

-saymış birleşik çekiminde gerçekleşmemiş istek işaretlenmektedir. *-sA* eki istek anlamını işaretlerken *-mIş/-mUş* eki bitmişliği işaretlemek için kullanılmıştır. Kaynakta bu kullanıma yalnızca bir örnekte, 1.tekil kişi çekiminde rastlanmıştır.

o deel de keşge o zaman bir sanatcı olaymışım, bir elimden dutan ***olsaymış*** *da. bah o zaman ne villalarınız olurdu (132).*

3.2.1.1.10. Fiil+-A+i-+-miş

Geçmişte gerçekleşmemiş arzu ve istekleri ifade etmek için kullanılmıştır. Pişmanlık vurgusu olduğu dikkati çekmektedir.

Ekin kullanımlarına yalnızca iki örnekte, 1.tekil ve 1.çoğul kişilerde rastlanmıştır.

1.tk kişi

o deel de keşge o zaman bir sanatcı ***olaymışım****, bir elimden dutan olsaymış da. bah o zaman ne villalarınız olurdu (132).*

1.çk kişi

bizim hanımı da ***getireymişik*** *(140).*

Eldeki malzemeden yola çıkarak şu çıkarımları yapabilmek mümkündür:

-mişse yapısıyla kurulmuş bir cümlede şart vurgusu ağır basmaktadır. Ön koşul temel cümleye göre geçmiş zamanda yer almaktadır ancak temel cümle ön koşula bağlı hâlâ gerçekleşebilecek bir tasarı durumundadır, henüz bitmişlik işaretlenmemiştir. *-mIş/-mUş* ekinin *-sA* ekinden önce konumlanmış olması cümlenin görünüş özelliğini yani temel cümlede bildirilen oluş veya kılıştan önceki bir zamanda şart cümlesinin gerçekleşmiş olmasını işaretlemek için kullanılmaktadır.

-saymış yapısıyla kurulan cümlede ise dilek-istek anlamı şart anlamından biraz daha baskındır. Cümlenin zaman işaretleyicisi *-miş* eki ön koşula bağlı temel cümleyi de geçmişe konumlandırır. Gerçekleşmemiş istek söz konusudur yani *-mIş/-mUş* bitmişlik görünüşünü işaretler.

-aymış yapısıyla kurulan cümlede ise *-saymış* cümlesinden farklı olarak hem istek anlamı daha baskındır hem de pişmanlık vurgusu fazladır. *-miş* ekinin fiil çekiminin sonunda konumlanmasıyla cümlenin zamanı belirlenmiş ve temel cümle de geçmiş zamana konumlanmıştır.

3.2.1.1.11. Fiil+-mIş/-mUş+-DIr/-DUr

Malzemede bu çekimin kullanımlarına yalnızca 3.tekil kişide rastlanmıştır.

*çok yardımı **tohanmışdır** (314).*

*"ne diyeci bu? ney arıya," diye gimicesine böyle bir saygısızlık, daa dōrusu hayasızlık melmeketi **sarmışdır** yienim (385).*

3.2.1.1.12. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş+i-+-miş

*atalarımız **orda galıllar ımış ımış** eveli (380).*

3.2.1.2. Karmaşık Fiillerde Kullanımı

3.2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş+ ol-

3.2.1.2.1.1. -mIş/-mUş oluyor

-mIş/-mUş oluyor yapısı konuşma anından önceki bir zamanda son bulmuş olayları aktarmak için kullanılır. Olay süreç içerisindeyken belli bir noktaya kadar gelmiş ve sonra sona ermiştir. Kaynak cümlede görüldüğü gibi *-mIş/mUş oluyor* cümlesi bir sonuç cümlesidir ve gerçekleşebilmesi için bir koşula ihtiyaç vardır. Yani bu yapının bulunduğu cümlenin gerçekleşebileceğine dair ön belirtiler vardır. Ön belirti diyebileceğimiz olay gerçekleştiğinde *-mIş/-mUş oluyor* yapısının anlattığı olay çoktan meydana gelmiştir ve yeni süreçe bir müddet de devam etmiştir. Böyle bir durumda *-mIş/-mUş* eki bitmişlik görünüşünü işaretlerken *-yor* bugün çoktan bitmiş olayın geçmişte bir süre devam ettiğini ifade ederek zamanı gösterir (Benzer, 2012, s. 139).

*o pulu aliyür birbirne böyle sürterken sürterken orada elekdirikleniyür yanı. onun haberi oluyür, **çārılmış oluyür**, hikâye ya, işde masal, bi bağıyur ki su yarılıp oluyür, geliyür (122).*

3.2.1.2.1.2. -mIş/-mUş ol-acak

-mIş/-mUş olacak kullanımı konuşma anından sonraki bir zamana işaret etmektedir. Cümlede zamanı belirleyen ek *-AcAk* ekidir. *-mIş/-mUş* eki ise cümlede ifade edilen yargının kesinliği hakkındabilgi vermektedir.

hangısı evel gelirse, seniki evel gelirse sivalıma ***cevapvermiş olacaın,*** *beniki eer gelirse kelleni kesecam. (17).*

3.2.1.2.1.3. -mIş/-mUş ol-ur

-mIş/-mUş olur yapısında olay henüz gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmesi muhtemel bir olay için varsayımda, tahminde bulunulmaktadır. *-mIş/-mUş* eki burada *ihtimal, varsayım* anlamlarını işaretlerken, *-r/-Ar/-mAz* geniş zaman eki geleceğe atıfta bulunan bir zaman eki olarak kullanılmıştır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

yüzüü bulan ***gazanmış olur*** *(217).*

3.2.1.2.1.4. -mIş/-mUş ol-sun

-mUş/-mIş olsun kullanımında şart anlamı ağır basmaktadır. Yani cümlede bildirilen yargının gerçekle koşulu *-mIş/-mUş olsun* cümlesidir. Geçmiş zamana dayalı varsayımsal bir anlam içermektedir. *-sUn* 3.tekil emir eki dilek-şart anlamını işaretlerken *-mIş/-mUş* eki varsayım işaretlemektedir.

onnarın elindegi toprak bizde ***olmuş olsun****, bizde bu çalışma* ***olmuş olsun****, biz göğden parsayı alırız, afedersin (80).*

3.2.1.2.1.5. -mIş/-mUş ol-a

*-mIş/-mUş ol-a yapısı g*eleceğe dönük isteği işaretlemektedir. Konuşurun sonucundan haberdar olmadığı ama çoktan gerçekleşmiş olay ya da durum için sonuca dönük arzusu ifade edilmektedir. *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki olayın gerçekleşmesi için gerekli kritik sınırın aşılmasını, *-A* istek eki ise olayın sonucuna dönük arzuyu işaretlemek için kullanılmıştır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

*şu şapganın ana şiyi galmayık. allah vere de şu iplik **sökülmüş ola**, bu ayıp görüküyü (447).*

3.2.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+gibi Yapısı

Bu yapı daha çok gerçek olmayan, *-mişçesine* anlamı veren benzetme işlevli bir kullanımdır (Korkmaz, 2014, s. 905; Torun, 2015). Malzemede bu kullanım şekli daha çok yaklaşma/yakınlık ve benzerlik anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır.

Bu kullanımın örneklerine yalnızca 3.tekil kişilerde rastlanmıştır.

3.tk kişi

-miş gibi ol-/bil- yapısı burada bir duruma yakınlık/yaklaşma anlamı vermek için kullanılmıştır.

*ne biliyim ohumadım amma **ohumuş gibi** bilirim maşallah (279).*

*oa eziyet etmiş, **şaka etmiş gimi** olullar (14).*

Aşağıdaki örnekte ise benzerlik ilgisi kurulmuştur.

*böyle bir iri hınzır heç görmedim, tam sese gelen. it **çekmiş gimi** bizim üsdümüze geliyi (293)!*

3.2.2. Ekin Doğrudanlık ve Dolaylılık Bağlamında Görünümleri

3.2.2.1. Doğrudanlık

3.2.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman İşlevinde Kullanımları

Fiil ve isimlerin *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki ile oluşturdukları basit çekim, 1.tekil kişi çekimlerinde kimi zaman belirli geçmiş zaman işlevinde kullanılmaktadır. Birinci kişi mevcut olaya ya da duruma doğrudan dahil olmakta, olay ya da durum hakkında doğrudan bilgi sahibi olmaktadır. Bu nedenle dolaylılık işaretleyicisi olan *-mIş/-mUş* eki böyledurumlarda bir doğrudanlık işaretleyicisi gibi görev yapmaktadır. Bu noktada şunu vurgulamakta yarar vardır ki fiilin eyleyicisinin kim olduğu yani fiilin çekimlendiği kişi, zaman eklerinin hangi anlam katmanlarını işaretleyebileceğini de belirlemektedir.

3.2.2.1.1.1.Fiil+ -mIş/-mUş

Yalnızca 1.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

*benim segiz dene evlatım mar. segızını da ben yola **getirmişin**, hepisini **görevlendirmişin** (258).*

*daha çok da **unutmussum** yani. ırahmatlık dayım daha çok bilirdi. ümmehana söyledim idi (369).*

***düşünmemissim** yavrım (382).*

*esneflerin gurucusuyuk. annıyacaın burada hiç esnef youhandan ben **başlamışım** işe, gantar işine, alaveriye (386).*

*gördüm amma, **unutmussum** geri adamı. halbiyse üç ken gördüm adamı (408).*

*o deleannı, o oğlumda genci missim yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar **bilmemissim**. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı (339).*

*söyledim. n ādara **söylemissim** (159).*

3.2.2.1.1.2. İsim+i-+-miş

1.tk kişi

*anam öldüğüün de dohuz **yaşındaymişim**. saçım dizimdeydi, anam hurdan örerdi, huruyu da belime bağlar üsdünden sırt geydirirdi, çocuğun saçına nazar edecekler deyi (157).*

*ben de **yetmiş yedideymissim** (431).*

2.tekil kişide örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*ibişin babası kel ali **var ımış,** ben gıt sat bilirim kel aliyi… sen nirde bilicin kel aliyi, ben gıt biliyim (409).*

1., 2. ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+ -DIr/-DUr

*-mışdır*çekiminin yaygın görevlerinden biri degerçekleştiğinden kesin olarak emin olunan hatta konuşucunun doğrudan deneyimlediği olayları aktarmada kullanılmaktadır.*-DIr/-DUr* ek-fiil geniş zaman çekim eki bu kullanımlarda fiillerin bildirdiği analma kesinlik katar ya da kesinliği pekiştirir (Gencan,1971, s. 235; Korkmaz,2014, s. 640). Deny, berlisiz geçmiş zaman eki üzerine *-DIr/-DUr* ekinin getirilmesiyle ekin kendi asıl anlamından çıkarak belirli geçmiş zaman anlamı kazandığını söylemektedir (2012, s. 364).Bu noktada çekim,*-DI/-DU* belirli geçmiş zaman eki ile eş bir görevde kullanılmaktadır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

*benim gadara gavırdan dos dutan da **olmamışdır**. ortag oldum adamlarınan paralarını da aldım (347).*

*çok yardımı **tohanmışdır** (314).*

*“ne diyeci bu? ney arıya,” diye gimicesine böyle bir saygısızlık, daa dōrusu hayasızlık melmeketi **sarmışdır** yienim (385).*

3.2.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman ekinin en önemli işlevlerinden biri de anlatım tabanı olarak kullanılmasıdır. Destan, halk hikâyesi, efsane, masal gibi geleneksel anlatı türlerine fiilin bir zaman çekim eki ile çekimlenmesi bağlamında bir arka fon sağlamaktadır. Bu işlevinde *-mIş/-mUş* eki işaretlediği tüm görevlerden uzaklaşarak yalnızca anlatılan olaya üslupsal bir zemin oluşturmaktadır. Bir çeşit geleneksel halk anlatı biçimi olarak kullanıldığı söylenilebilir (Johanson 1971, s. 79).

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman ekinin anlatı tabanı olarak kullanıldığı örnekler geleneksel bir anlatı türü değil ise, böyle örneklerde kişinin günlük hayatında karşılaşmayacağı olağan üstü olayların anlatımı, bu olay ya da durumların masalsılaştırması, gerçek hayatın içinden olmadığını işaretleme ve dinleyiciye daha anlatının en başından konun gerçekliği ile aralarına mesafe koymaları gerektiğini hissettirmek amacıyla kullanılmaktadır. Yalnızca 3. kişilerde çekimlerine rastlanmıştır.

Anlatılar genelde *bir varmış bir yokmuş, zamanında, vaktin birinde, adamın biri…* gibi kalıp söylemler ile başlamaktadır. Bu kalıp söylemler ise anlatı türlerinde *-mIş/-mUş* ekinin gerçeklik, inanılırlık derecelendirme işlevini güçlendirerek olay ya da

durumun masalsı yanını, gerçeklikten uzaklığını vurgulamak, pekiştirmek için kullanılmaktadır.Bu kalıp söylemler yanında anlatılarda yer alan kişiler bey, padişah, peygamberler, tipik fıkra tipleri, yöresel fıkra tipleri vb. yine anlatının gerçekliği ile konuşan ve dinleyen arasına mesafe koyan yönlendiricilerdir.

Malzemede-*mIş/-mUş* ekini anlatım tabanı olarak kullandığını açıkça konuşurun kendisinin ifade ettiği bir örneğe de rastlanmıştır.

heç olmuya bir aşıklar desden eder. filan gurdoğlunu, filan böyle, adam silahiyle ***gelmişöldürmüş****, diller (64).*

3.2.2.1.2.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

adam gozana gediyır ımış beygirnen. türkü çaırası gelik. eli gulaa ***atmış****:… türkü gümrenir geder imiş gozana (50).*

adam hicaza ***getmiş****. bir oğlu var ımış bi de gızı var ımış. anne baba hicıza* ***getmiş****. hicıza gedinci, bi de çobannarı var ımış evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun adı da hamzeymiş. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı var ımış, garı* ***gelmiş****. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene bakmaz ımış. evde neyise onuynan idare eder imiş.* ***çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş*** *(418-419).*

adamın biri isdesyunda geziyır ımış. bir gadın ***gelmiş*** *yanına* ***bağırmış****. demiş gi: "bu bey bana sarkıntılık yapdı" diyin. polisler* ***gelmiş****. "bu adam sana heç, ne tecavuz etmiş ne de sarkıntılık yapmış." demiş. acaba nedir? adama sığara içiyır ımış külü bile* ***dökülmemiş*** *(41).*

adamın biri yahudi bi gonşusu varmış, ordan borş para ***almış, öndüç almış. öndüç almış, borca girmemiş. almış, borc almış, açmış, goşmuş, gapatmış*** *(137).*

ağaca çıkıyomuş. ayakgabıyı da peline ***sohmuş****. çocuhların çalacānı biliyü, ayakgabıyi. kurnazlıından peline* ***tahmış*** *(256).*

ağaca ***çıkmış*** *ki dalını kesiyimiş. birisi ordan geçiyimiş. " yau hoca n idiyen sen, sen ağacın ucuna çıkdın, dalı kesiyon, şimdi düşecen" demiş. nitekim* ***düşmüş*** *kut diye. ondan sonra* ***getmiş*** *arkadan ārı, adamı* ***yakalamış*** *(256).*

ananın babanın bir tek ōlu, çoh hākirmiş. derkenne çocuk çok tevgeli geder imiş. çocuk tevgeli gedince babası döver imiş. bu çocū. çocuk alafasarak ***olmuş*** *şöyle.* ***almış*** *(303-304).*

bağıyur ki bir yılan aaca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da zümrütü anka kuşuyümüş. oriye de yumurtlar ımış, yua yapar ımış, efendim, o yılan da gider her sene yer imiş orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da ***zannetmiş*** *ki "bu aacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeg üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" " o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu yılan mış." diyür (120).*

bi varmış bi yohmuş, bir balıhcı varmış. balıhnan geçinirmiş. bür gün ōlu ***büyümüş****, bunun gibi olunca, demiş gi,... gitmişler* ***dahılmış, dahılmış, batmış****, köy ümüş,* ***goşmuş****, var ımış, başaramaz ımış, şeklindeymiş,* ***bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş*** *(119-126).*

bir ayilenin bir gızı ***var ımış.*** *gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre yetiştirmişler, gendileri çoh dindar bir* ***ayileymiş.*** *hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu izah etmişler. ... ilk ve son* ***gelişiymiş.*** *... esgiden de vesayit* ***yoğmuş****, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. ...yakmışlar, gızarmış, gızarmamış,* ***var ımış,*** *akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş, yorulmuş, acıkmış, susamış, düşünür ümüş, öter imiş,* ***insan ımış, şekildeyimiş*** *(90-93).*

bir pādişah var ımış. heye bir, iki gardeş var ımış. biri zengin biri yoksul umuş. yoksul zenginin künde evine atınan aşşānan neyise, afedersiniz, odun daşır ımış. (...) yarin ***olmuş getmiş.*** *āşam ādar* ***üraşmış****, üraşdındā* ***yakalamış*** *guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın yumurtlar ımış, guş (245).*

bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. var ımış, var ımış, hasdalanmış, yatıyormuş., ***getmiş.*** *balu* ***dutmuş*** *balu almış geliyormuş. var ımış,* ***almış****, görmüşler, çaırmışlar, almışlar,* ***almış, duymuş,*** *getirmişler, vermişler, çılıyormuş, vermişler,* ***getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş,*** *veriyormuş,* ***aşıg olmuş****, , isdiyormuş, isdiyormuş, var ımış, oturullar ımış,* ***gitmiş,*** *isdemişler,* ***şaşmış****, olurmuş,* ***sormuş****, vermişler,* ***binmiş, binmiş****, açılmışlar, getmişler,* ***durmuş, gelmiş****,* ***bālamış****, adayimiş,* ***dutmuş****, var ımış,* ***gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş,*** *çaırmışlar,* ***götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış,***

dönüyormuş, ***durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış,*** *tanımıyollarmış,* ***üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş,*** *geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar,* ***inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış****, çıharmışlar,* ***çıhmış, gazanmış****, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

dumannıda bir bey oturrumuş. bu beyin de, efendim, bir gızı var ımış. bu da ***varmış*** *punarın başına* ***oturmuş*** *gız da suya gelir imiş. buna emir ā deller imiş bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza* ***sarılmış****, hemen türküyü* ***gapdırmış*** *(390-391).*

hazireti musaynan iyice ara ***bozulmuş****. zaniha isminde, zeni isminde bir gadın var ımış. çok fayşe, çok gözel imiş. bu gadına* ***getmiş****. ... bir* ***eylan etmiş****. bütün millet* ***birikmiş*** *(101).*

hoca evlenmez imiş. "bire etme, seni everek arhadaş. senin yaşın geşdi evlenme çaın gediyo, neden evlenmüyon?" demiş ki "ben, şartımı gabul etmiyolar, etmezler onun uçun evlenmedim"gız ***gabul etmiş. evlenmiş****. gelin güveg* ***olmuş****. "bir ōlun oldu hoca, adını ne vurak?" "memmet vurun" demiş. bir sene sonra hoca bir daa* ***getmiş.*** *günü* ***gelmiş*** *gene "hoca bir ōlun oldu, adını ne vurak?" memmet vurun" demiş. üçüncü senie* ***gelmiş****. gahpe çocuun birisi hocanın sahatini dakgasını ō****renmiş****. herif* ***varmış,*** *avrat sade bi sefer görüyü, hoca sakallı makallı* ***olmuş*** *bilmem* ***niyetmiş****, haydı, avradınan* ***işini görmüş çıkmış****. hocaya gapıyı* ***çalmış****. "hocam sen şindi geldin getdin. sen senede bir sefer gelirdin. tamam tamam yanıldım." demiş.* ***bilmiş*** *os sahat****. çekmiş getmiş.*** *"hoca bir ōlun oldu, adını ne vurak?" "memmet vurun" demiş. o d olmuş memmet. çocuhlar yetişmiş, ondan sōra da hocanın çocū da* ***olmamış,*** *böümüşler. hoca* ***ölmüş****. ölürken de "hoca ne osayitin var?" deyişin, "benim malımı memede verin memede verin memede vermeŋ" demiş. şindi hoca* ***ölmüş*** *çocuklar meresi bölüşemezimiş. emmisi ōluda* ***gelmiş*** *amma (394-395).*

incili çavışa padişah demiş ki "incili" demiş "yarin senden ben datsız dussuz bir laf isderim" demiş. ... demiş. zabānan erken ***gelmiş*** *goşarak. "padişahım padişahım." "ne diyoru," demiş, erken ya. ... demiş..... demiş. incili* ***çıkmış*** *(15).*

kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit almaz ımış adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini var ımış. ataşın altına, ev önüne ***ēlmiş*** *üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

musa aleyisselam bi gün gediyemiş. bir gayanın başına sıçırar; hoplar sıçırar, iner imiş. bir gün gene gediyemiş, ***gelmiş*** *kine... **gelmiş** yatıya. gene hazireti musa bir gün gediyemiş, bir yamalu çeksen bin yamalu dökülür bir adam* ***gelmiş. yanmış acımış*** *"cenab allaha söyle bana bir zenginnik versin, apdazımı alırım, namazımı gılarım,*

efendime söylüyem gendine iteat ederim" demiş. ***varmış*** *onu da* ***unutmuş****. gene yolun içine* ***çıkmış****. "ha unutmussum" demiş. köyün āsı ölmüş ümüş, ānın avradını buna* ***mübdela gılmış****. ānın avradı* ***getmiş, getirmiş*** *bunu. hameme* ***sokmuş****, bir elbise almış, bunu* ***geyirtmişguşatmış*** *evin üsdüne* ***gomuş****... ānın bin dönüm, bin beş şüz dönüm arazısı var ımış. adam beline dabançıya* ***vurmuş*** *dolanmıya* ***başlamış****. bizim gımı fakırın biri varmış. adam* ***gelmiş*** *dabança belinde. derken adam takada dabançıynan* ***vurmuş****. adam* ***ölmüş****. o zemenin behrinde de öldüreni asallar ımış. adamı getirmişler meyden yerine, dara asmışlar üç gün darda* ***sallanmış****. hazireti musa cenab allaha danışmıya gederkenne,* ***varmış****. "benim gulumu sen benden eyi bilmeŋ. ben onu o aşlīnan yeniyedim. zengin olursa ölecei belliydi onun." demiş (397-398).*

nasiretdin hoca bir gün dağda bi cere altın ***bulmuş****. ... hoca yemek yerken gadın daha mügnez* ***davranmış****. o cereyi* ***çıharmış****. o cerenin büyüklüün de bi tane daş* ***gatmış*** *hocanın heğbesine, yanı altının bulunduğu heğbiye (89-90).*

ordan da, patışān da bir oğlu var ımış, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız beanmiyömüş. köyün gızını beanmiyömüş oğlan. bu gız da giyinip ***guşanmamış****, gız ağacın başındeymiş. oğlan* ***gelmiş bakmış****, ha birini* ***beanmemiş,*** *punara gelmiş su içmie. ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine* ***vurmuş****. şöyle bir* ***bahıvermiş*** *gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüller imiş, var ımış, var ımış(421).*

şindi vakdın birinde, bir, avcı ahmed isminde bir adam mar ımış. hele bir arıyak baıyım: ahmed ahmed ahmet. ceza evine zındana ***varmış****. ahmet bir köşede, "hıh demiş. "gel ele gel. seni afetdi." **gelmiş:** "buyur padışahım." bunu padışah yapuyur. gavır gıralı da padışahdan üç sual soruyur (17). adı da hümürcü ahmed imiş. ... bir adam gulaını guyuya* ***vermiş****, guyuyu daniyur (18).*

şindik gurbaynan, şey, ahrap dövüşüyür. öyle böyle olurhannah, dutuyur, hangısiyse, kim görmüsse ***görmüş*** *o otu dutuyur, çekiyir (307).*

ümmetine ***tebli etmiş.*** *dünyeyi deŋişdikden soğra aradan gaş bin sene* ***geçmiş****. zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan* ***gelmiş*** *hiciret edecek. hazieti musa " boğun gahak" dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş,* ***düşünülmüş****, çıhamazlar ımış,* ***çıhartmış****,* ***gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş****, çıhartmışlar gelmişler,* ***inayet olmuş****, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar,* ***şiitmemiş, gitmiş, vermiş,*** *içmişlerimişmiş,* ***geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş*** *(98-100).*

yörüün biri dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik ***bulmuş****. īsan gemiiymiş yani o. bu her havıya çalar ımış. bi gaval* ***yapmış*** *gemikden(136).*

zamanında bi tanesi bi yola gidiyırmış. merkebine ***binmiş*** *(227).*

zamanında bi tanesinin bi gızı var ımış, evinde. çeşmie gız at sulamıya gider imiş. var ımış, ***bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış****, bakmışlar,* ***gelmiş, başlamış, gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış,*** *düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar,* ***yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş*** *(113- 115).*

zamanında bir avcı varmış. işde gider imiş ava, gelir imiş annadır ımış. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen dinner imiş onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi ***dutmuş*** *öksürüün* ***dutmuş****,* ***hasdalanmış****. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

3.çk kişi

bir ayilenin bir gızı var ımış. gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre ***yetiştirmişler****, gendileri çoh dindar bir ayileymiş. hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu* ***izah etmişler.*** *... ilk ve son gelişiymiş. ... esgiden de vesayit yoğmuş, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. ...****yakmışlar****, gızarmış, gızarmamış, var ımış, akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş, yorulmuş, acıkmış, susamış, düşünür ümüş, öter imiş, insan ımış, şekildeyimiş (90-93).*

padişaın gızı varmış, hiç başga evladı yōmuş. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, ***bakmışlar****. gızı çok güzelmiş, o isdermiş, o isdermiş (269).*

şindi iki oduncu var ımış bınnar devamlı odun getiriller imiş dādan. orıya daa varınca, orda bir ġuyu bulmuşlar. guyunuŋ içine bakmışlar; bal var. böyle ***ealmişler****. hakġaten bal var. bunnar demişler gi yau bu balı biz alırık çıġarırık satarık (11).*

3.2.2.1.2.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

adam hicaza getmiş. bir oğlu ***var ımış*** *bi de gızı* ***var ımış****. anne baba hicıza getmiş. hicıza gedinci, bi de çobannarı* ***var ımış*** *evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun*

*adı da **hamzeymiş**. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı **var ımış**, garı gelmiş. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene bakmaz ımış. evde neyise onuynan idare eder imiş. çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş (418-419).*

*adamın biri yahudi bi gonşusu **varmış**, ordan borş para almış, öndüç almış. öndüç almış, borca girmemiş. almış, borc almış, açmış, goşmuş, gapatmış. (137).*

*ananın babanın bir tek ōlu, çoh **hākirmiş.** derkenne çocuk çok tevgeli geder imiş. çocuk tevgeli gedince babası döver imiş. bu çocū. çocuk alafasarak olmuş şöyle. almış (303-304).*

*arif bi de arif gardaşı **var ımış** sürmeli beyin. bu şindik senem isminde bir gıza nişanlanıyır. nişanlanışın, bunnar, **hep zengin imiş** o gızın babası. çok **zengin imiş** (232).*

*"ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?" şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o **şekildeyimiş**. "boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde gösdermiş. aslında ayı değildim. o zaman da böyleyidim (93).*

*bi varmış bi yohmuş, bir balıhcı **varmış**. balıhnan geçinirmiş. bür gün ōlu büyümüş, bunun gibi olunca, demiş gi,... gitmişler dahılmış, dahılmış, demiş, batmış, **köy ümüş,** goşmuş, demiş, **var ımış,** başaramaz ımış, **şeklindeymiş**, bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş, demiş (119-126).*

*bir de körün ōlu var. öldürükler onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küççüg avrat **gendiymiş**. çevirmiş ışgıyeler, öldürmüş. ışgıya onnarı yahâlâmış (405).*

*bir pādişah var ımış. heye bir, iki gardeş **var ımış.** biri zengin biri **yoksul umuş.** yoksul zenginin künde evine atınan aşşānan neyise, afedersíníz, odun daşır ımış. (...) yarin olmuş getmiş. āşam ādar ūraşmış, ūraşdındā yakalamış guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın yumurtlar ımış, guş (245).*

*bir padişaın hurşut bē naminde bir oğlu **varmış**. esgi padişahlar... hurşut bē, genş deliannı. onun yanında da bir zümrüdü arap seyisi **var ımış.** (...) ha şurda ha burda derken yedi daın ortasında, ben diyem bin beş yüz, sen de iki bín tencirli aşiretlerinín ağalarının ev **geyii imiş** (204).*

*bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali **varmış**. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. **var ımış, var ımış**, hasdalanmış, yatıyormuş, getmiş. balıı dutmuş balıı almış geliyormuş. **var ımış,***

almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, , getirmişler, vermişler, çalıyormuş, vermişler, , getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, veriyormuş, aşıg olmuş, , isdiyormuş, isdiyormuş, ***var ımış,*** *oturullar ımış, gitmiş, isdemişler, şaşmış, olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış,* ***adayimiş****, dutmuş,* ***var ımış****, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, dönüyormuş, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, tanımıyollarmış, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

dumannıda bir bey oturrumuş. bu beyin de, efendim, bir gızı ***var ımış.*** *bu da varmış punarın başına oturmuş gız da suya gelir imiş. buna emir ā deller imiş bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza sarılmış, hemen türküyü gapdırmış (390-391).*

hazireti musaynan iyice ara bozulmuş. zaniha isminde, zeni isminde bir gadın ***var ımış****. çok fayşe, çok* ***gözel imiş.*** *bu gadına getmiş. ... bir eylan etmiş. bütün millet birikmiş (101).*

kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit almaz ımış adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini ***var ımış****. ataşın altına, ev önüne ēlmiş üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

*körōlu****var ımış.*** *bir güzel gadın almış. kürtler buna baş galdırmış, bunu elinden alırık diyin. eveli gezmiye gedellerdi, körōlu hābelerin gözünü doldurmuş. tabi eveli gadife çog orur umuş (372).*

mısır meliki şok adil zengin bir ***insanmış****. varanların itiyaçlarını görüyurmuş (24).*

niayet o guyruk suyunu içen vezir ölüyor, deliriyor. ***baş vezir imiş*** *o padışah… gendi baş vezir olarak galıyor, şeyin gıralın yanında (13).*

ōlan varmiyor. arası ***yakın ımış gonşiyimiş*** *(237).*

ondan sonra garınça körezine, bir devesi ***var ımış****, geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış. varıllar ımış "sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç aldırmamış (253).*

ordan da, patışān da bir oğlu ***var ımış****, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız beanmiyömüş. köyün gızını beanmiyömüş oğlan. bu gız da giyinip guşanmamış, gız ağacın* ***başındeymiş****. oğlan gelmiş bakmış, ha birini beanmemiş, punara gelmiş su içmie. ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine vurmuş. şöyle bir bahıvermiş gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüller imiş,* ***var ımış, var ımış*** *(421).*

*padişaın gızı**varmış**, hiç başga evladı **yōmuş**. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, bakmışlar. gızı çok **güzelmiş**, o isdermiş, o isdermiş (269).*

*şindi vakdın birinde, bir, avcı ahmed isminde bir adam **mar ımış**. hele bir arıyak baıyım: ahmed ahmed ahmet. ceza evine zındana varmış. ahmet bir köşede, "hıh demiş. "gel ele gel. seni afetdi." gelmiş: "buyur padışahım." bunu padışah yapuyur. gavır gıralı da padışahdan üç sual soruyur (17). adı da hümürcü **ahmed imiş** (18).*

*yörüün biri dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik bulmuş. **īsan gemiiymiş** yani o. bu her havıya çalar ımış. bi gaval yapmış gemikden (136).*

*zamanında bi tanesinin bi gızı **var ımış,** evinde. çeşmie gız at sulamıya gider imiş. **var ımış**, bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış, bakmışlar, gelmiş, başlamış, gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış, düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar, yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş (113- 115).*

*zamanında bir avcı **varmış**. işde gider imiş ava, gelir imiş annadır ımış. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen dinner imiş onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi dutmuş öksürüün dutmuş, hasdalanmış. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

3.2.2.1.2.3. Fiil+-yor+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh dutarmış, balīnan gününü geçirir imiş. satarmış, onan geçinillermiş. var ımış, var ımış, hasdalanmış, **yatıyormuş**., getmiş. balu dutmuş balu almış **geliyormuş**. var ımış, almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, , getirmişler, vermişler, **çalıyormuş**, vermişler, getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, **veriyormuş**, aşıg olmuş, **isdiyormuş**, **isdiyormuş**, var ımış, oturullar ımış, gitmiş, isdemişler, şaşmış, olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş,*

*bālamış, adayimiş, dutmuş, var ımış, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, **dönüyormuş**, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, **tanımıyollarmış**, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, **geliyormuş**, **diyormuş**, **diyormuş**, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).*

*mısır meliki şok adil zengin bir insanmış. varanların itiyaçlarını **görüyurmuş** (24).*

*ordan da, <u>patışān</u> da bir oğlu var ımış, o padişaın oğluna da gız arıyollar ımış, gız **beanmiyömüş**. köyün gızını **beanmiyömüş** oğlan. bu gız da giyinip guşanmamış, gız ağacın başındeymiş. oğlan gelmiş bakmış, ha birini beanmemiş, punara gelmiş su içmie. ağacın dibinde gızın güzellii, şavkı içine vurmuş. şöyle bir bahıvermiş gi gız yoharda, bir güzel gız var. götürüler imiş, var ımış, var ımış(421).*

*<u>zamanında</u> bi tanesi bi yola **gidiyırmış**. merkebine binmiş. ardından da çebiç. onuñ boˢazında da bir çañ var. adam darboˢazdan gider imiş dālıḳ bölgeden (227).*

3.2.2.1.2.4. Fiil+-r/-Ar/-mAz +i-+-miş

Yalnızca 3.tekilve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*adam gozana gediyır ımış beygirnen. türkü çaırası gelik. eli gulaa atmış. türkü gümrenir **geder imiş** gozana (50).*

*adam hicaza getmiş. bir oğlu var ımış bi de gızı var ımış. anne baba hicıza getmiş. hicıza gedinci, bi de çobannarı var ımış evlerinde, o çobana teslim etmişler gızı. onun adı da hamzeymiş. getmişler bunnar. gonşulardan bi de cazı garısı var ımış, garı gelmiş. amma gız hiç gafasını çıharıp da o çobana bilene **bakmaz ımış**. evde neyise onuynan **idare eder imiş**. çıkartmış, çıkmış, annaşmış, almış götürmüş, dıkılıvermiş (418-419).*

*ananın babanın bir tek ōlu, çoh hākirmiş. derkenne çocuk çok tevgeli **geder imiş**. çocuk tevgeli gedince babası **döver imiş.** bu çocū. çocuk alafasarak olmuş şöyle. almış (303-304).*

*avradın akliynen, guş tüyünden, guşları deşirmiş. guş gurt hep dilinden **bilir imiş** ya, avrat diyır kı "guş tüyünden gonak isdiyem." diyır (253).*

bağıyur ki bir yılan ağaca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da zümrütü anka kuşuyümüş. oriye de ***yumurtlar ımış, yua yapar ımış****, efendim, o yılan da gider her sene* ***yer imiş*** *orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da zannetmiş ki "bu ağacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeğ üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" "o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu yılan mış." diyür (120).*

bi varmış bi yohmuş, bir balıhcı varmış. balıhnan ***geçinirmiş.*** *bür gün ōlu büyümüş, bunun gibi olunca, demiş gi,… gitmişler dahılmış, dahılmış, demiş, batmış, köy ümüş, goşmuş, demiş, var ımış,* ***başaramaz ımış,*** *şeklindeymiş, bahmış, bahmış, görememiş, bahmış, görememiş, demiş (119-126).*

bir ayilenin bir gızı var ımış. gız dünyaya gelince onu da gendilerin yaşantısına göre yetiştirmişler, gendileri çoh dindar bir ayileymiş. hatda çocuk şöyle gendini bilince, ufak tefek durumu izah etmişler. … ilk ve son gelişiymiş. … esgiden de vesayit yoğmuş, yayan. yolun içine üş tane gazan gurulmuş. …yakmışlar, gızarmış, gızarmamış, var ımış, ***akdarrımış, yatar ımış, ürer imiş****, yorulmuş, acıkmış, susamış,* ***düşünür ümüş, öter imiş,*** *insan ımış, şekildeyimiş (90-93).*

bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar toplanmışlar, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler… demişler… vagıt da akşam giriyor imiş (15). … var ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ***ikram eder imiş*** *(16).*

bir padişah var ımış. heye bir, iki gardeş var ımış. biri zengin biri yoksul umuş. yoksul zenginin künde evine atınan aşşānan neyise, afedersiniz, odun daşır ımış. (…) yarin olmuş getmiş. āşam ādar ūraşmış, ūraşdındā yakalamış guşu. hekā ya, bu guş her gün bir altın ***yumurtlar ımış,*** *guş (245).*

bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh ***dutarmış,*** *balīnan gününü* ***geçirir imiş****.* ***satarmış,*** *onan* ***geçinillermiş****. var ımış, var ımış, hasdalanmış, yatıyormuş., getmiş. balu dutmuş balu almış geliyormuş. var ımış, almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, getirmişler, vermişler, çalıyormuş, vermişler, getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, veriyormuş, aşıg olmuş, isdiyormuş, isdiyormuş, var ımış,* ***oturullar ımış****, gitmiş, isdemişler, şaşmış,*

olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış, adayimiş, dutmuş, var ımış, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş, çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, dönüyormuş, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, tanımıyollarmış, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).

dumannıda bir bey ***oturrumuş****. bu beyin de, efendim, bir gızı var ımış. bu da varmış punarın başına oturmuş gız da suya* ***gelir imiş.*** *buna emir ā* ***deller imiş*** *bu āya, emir ā. gız suya gelirkenne hemen saza sarılmış, hemen türküyü gapdırmış (390-391).*

*<u>hoca</u>****evlenmez imiş****. "bire etme, seni everek arhadaş. senin yaşın geşdi evlenme çaın gediyo, neden evlenmüyon?" demiş ki "ben, şartımı gabul etmiyolar, etmezler onun uçun evlenmedim"gız gabul etmiş. evlenmiş. gelin güveg olmuş. çocuhlar yetişmiş, döüşmüşler. hoca ölmüş. ölürken de "hoca ne osayitin var?" deyişin, "benim malımı memede verin memede verin memede vermeŋ" demiş. şindi hoca ölmüş çocuklar meresi* ***bölüşemezimiş.*** *emmisi ōluda gelmiş amma (394-395).*

kibrit yoh adamın evinde. hiç kirbit ***almaz ımış*** *adam. "sen de ataşı git gonşudan getir, şundan getir, bundan getir." bi dane de gelini var ımış. ataşın altına, ev önüne ēlmiş üfürüyor üfürüyor üfürüyor (136).*

<u>musa aleyisselam</u> bi gün gediyemiş. bir gayanın başına sıçırar; hoplar sıçırar, ***iner imiş.*** *gene hazireti musa bir gün gediyemiş, bir yamalı çeksen bin yamalı dökülür bir adam gelmiş. yanmış acımış "cenab allaha söyle bana bir zenginnik versin, apdazımı alırım, namazımı gılarım, efendime söylüyem gendine iteat ederim" demiş. varmış onu da unutmuş. köyün āsı ölmüş ümüş, ānın avradını buna mübdela gılmış. ānın avradı getmiş, getirmiş bunu. hameme sokmuş, bir elbise almış, bunu geyirtmiş guşatmış evin üsdüne gomuş… ānın bin dönüm, bin beş şüz dönüm arazısı var ımış. adam beline dabançıya vurmuş dolanmıya başlamış. bizim gımı fakırın biri varmış. adam gelmiş dabança belinde. derken adam takada dabançıynan vurmuş. adam ölmüş. o zemenin behrinde de öldüreni* ***asallar ımış.*** *adamı getirmişler meyden yerine, dara asmışlar üç gün darda sallanmış. hazireti musa cenab allaha danışmıya gederkenne, varmış. "benim gulumu sen benden eyi bilmeŋ. ben onu o aşlīnan yeniyedim. zengin olursa öleceı belliydi onun." demiş (397-398).*

padişaın gızı varmış, hiç başga evladı yōmuş. onda esgiden bakımcı olurmuş, neyse, bakmışlar. gızı çok güzelmiş, o ***isdermiş****, o* ***isdermiş*** *(269).*

*şindi iki oduncu **var ımış** bınnar devamlı odun **getiriller imiş** dādan. Orıya daa varınca, orda bir ġuyu bulmuşlar. guyunuŋ içine bakmışlar; bal var. böyle ealmişler. hakġaten bal var. bunar demişler gi yau bu balı biz alırık çığarırık satarık (11).*

*ümmetine tebli etmiş. dünyeyi deŋişdikden soğra aradan gaş bin sene geçmiş. zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan gelmiş hiciret edecek. hazieti musa " boğun gahak" **dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş,** düşünülmüş**, çıhamazlar ımış**, çıhartmış, gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş, çıhartmışlar gelmişler, inayet olmuş, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar, şiitmemiş, gitmiş, vermiş, içmişlerimişmiş, geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş (98-100).*

*yörüün bir dāda çoban. goyun yaydırıken bi gemik bulmuş. īsan gemiiymiş yani o. bu her havıya **çalar ımış**. bi gaval yapmış gemikden(136).*

*zamanında bi tanesinin bi gızı var ımış, evinde. çeşmie gız at sulamıya **gider imiş**. var ımış, bakmış bakmış, başlayıvirmiş, ağlamış ağlamış, bakmışlar, gelmiş, başlamış, gelmiş, bakmış, gatmış, almış, vurmuş, açılmış, yükletmiş, indirmiş, bakmış, niyetlenmiş, benzetmiş, gitmiş, olmuş, gitmiş, bırakmış, düşmüşler, görmüşler, goşmuşlar, yolmuş, gelmiş, bırahıvermiş, bırahıvermiş(113-115).*

*zamanında bir avcı varmış. işde **gider imiş** ava, **gelir imiş annadır ımış**. ondan sōra, ōlu da böyle dikgatlen **dinner imiş** onu. "yau baba, sen çoh yalan söylüyon, bu ava gidip geldiin zaman. birez, bunnarı gıs, yalannarı." diyür. "eer ben yalan söylediim zaman, sen öksür, öksürdüün zaman ben annarım." diyür. "ben bir tilki vurdum, guyruu valla otuz metire vardı" diyür. o gün de ōlunun şeyi dutmuş öksürüün dutmuş, hasdalanmış. ōlan öksürüyür. "valla otuz metire yohsa da yirmbeş metire vardı." "om beş metire vardı." ōlan öksürüyür o gıssalduyur. en son dayanamuyur, "lan, bu tilkinin heç mi guyruu yohdu," diyür (301-302).*

3.çk kişi

*bir varmış bir yokmuş vahdiyle zamanında bir balıhcı ali varmış. bu balıhcı ali ep balıh **dutarmış**, balīnan gününü **geçirir imiş**. **satarmış**, onan **geçinillermiş**. var ımış, var ımış, hasdalanmış, yatıyormuş., getmiş. balu dutmuş balu almış geliyormuş. var ımış, almış, görmüşler, çaırmışlar, almışlar, almış, duymuş, getirmişler, vermişler, çalıyormuş, vermişler, getmiş, almış, almış, almış, almış, gelmiş, şiy itmiş, veriyormuş, aşıg olmuş, isdiyormuş, isdiyormuş, var ımış, **oturullar ımış**, gitmiş, isdemişler, şaşmış, olurmuş, sormuş, vermişler, binmiş, binmiş, açılmışlar, getmişler, durmuş, gelmiş, bālamış, adayimiş, dutmuş, var ımış, gurutmuş, dōmüş, vermiş, yapmış, açılmış, getmiş,*

çaırmışlar, götürmüş, yıhamış, çalmış, çalmış, ey olmuş, yapdırmış, dönüyormuş, durdurmuş, bahmış, çırağ olmuş, galmamış, vurmuş, almış, tanımıyollarmış, üramış, bahmış, bulamamış, almış, vurmuş, almış, getirmiş, geliyormuş, diyormuş, diyormuş, bahmışlar, inmiş, inmiş, inmiş, çıharmış, çıharmışlar, çıhmış, gazanmış, yemişler, içmişler, geçmişler (167-170).

ondan sonra garınça körezine, bir devesi var ımış, ***geder imiş ānar ımış, geder imiş ānar ımış. varıllar ımış*** *"sultan sülemen devene mukayet ol. bizim garınça körezine ānıyir. bunu bāla" demişler. heç aldırmamış (253).*

ümmetine tebli etmiş. dünyeyi deŋişdikden soğra aradan gaş bin sene geçmiş. zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan gelmiş hiciret edecek. hazieti musa " boğun gahak" ***dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş,*** *düşünülmüş****, çıhamazlar ımış****, çıhartmış, gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş, çıhartmışlar gelmişler, inayet olmuş, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar, şiitmemiş, gitmiş, vermiş, içmişlerimişmiş, geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş (98-100).*

3.2.2.2. Dolaylılık

3.2.2.2.1. Başkasından Duyma/Söylentiye Bağlı Dolaylılık

-mIş/mUş belirsiz geçmiş zaman eki, bilginin doğrudan değil dolaylı yollarla edinildiğini işaretlemek için kullanılmaktadır. Ekin çekimlerinde geçmiş zaman anlamı tamamen ortadan kalkmamaktadır. Ancak temel olarak görevinin dolaylılık olduğu düşünülmektedir. Konuşan doğrudan geçmiş zamanı ifade etmek isteseydi çok doğal olarak *-DI/-DU* belirli geçmiş zaman ekini de kullanabilirdi. Ancak *-miş* ekini kullanırken konuşucunun temel amacı olayın geçmişte olduğunu vurgulamak değil olayın dolaylı yollarla edinildiğini bilgi olarak dinleyiciye vermektir. *-acaktı* birleşik çekimi her zaman gerçekleşmemiş niyeti işaretlemiştir. *-acakmış* yapısında da *miş* ekinin kullanılma amacı geçmişi, bitmişliği ifade etmek olsaydı bu birleşik yapı ile kurulan cümlelerde geleceğe dönük niyetin hâlâ gerçekleşebilme ihtimali olmazdı. Yani *-miş* eki her zaman bitmişlik işaretlememektedir. Ekin temel işlevinin geçmiş zaman ya da bitmişlik işaretlemek değil dolaylılık ya da dolaylılık-dışı anlamları işaretlemek olduğu düşünülmektedir.

Dolaylılık bağlamında bilginin edinilme yollarından biri de başkasından duyma ya da söylentilere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Dolaylı yollarlaedinilen bilginin doğrudan edinilen bilgiye göre doğruluk ve kesinlik oranı derecelendirilebilir.

Bilgi kimi zaman birinci derece dolaylılık yoluyla öğrenilir. Yani kişi bir başkasından bilgiyi alır ve bunu aracı olarak aktarır. Kişinin kendisinden başka aracı nokta yoktur.

Bilgi bazen de birden çok aracı notadan geçerek doğruluk ve kesinlik derecesi biraz daha düşerek hedefe ulaşır. Bilginin çıkış noktasından çıkıp aracılar arası aktarımı sonucunda alıcıya ulaşması çok uzun bir zaman dilimine yayılmaz. Ama artık bilgi aktarıcı aracıların sayısı artmıştır.

Bazen de bilgi çok uzun yıllardır anlatılagelmiştir. Hatta ilk bilginin kaynağı bile unutulmuştur. Uzun yıllardır söylenegelmiştir. Artık bilgi bir çeşit söylenti/rivayethalini almıştır. Yani gerçeklik ve kesinlik derecesi oldukça düşmüştür.

3.2.2.2.1.1. Haber-Bilgi Verme/Harekete Geçirme

3.2.2.2.1.1.1. Fiil+-mIş/-mUş

Birinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

*goyun çobanına diyır kine: "yav şu geren atlıyı görüyon mu?" "he!" bu seni dömi̯ geliyır" diyır. "ekinini **yaymışın**, mahsülüne zarar **etmişin**. bu seni dü̯ecek" diyır (229).*

2.tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*ayāmı galdırdīmı bili̯em dahasını bilmüyom. yohardan o merdifanın ordan, böyüg ōlan demiş "bir inilti geliyor bi şe mi mar yohsa?" gelin de demiş: "kim olacak bir anan getdi." "anam düşemez mi," demiş. avradan **küymemiş**. gendi çıhıyor, "vallaha anam aşşāda; düşmüş, iniliyor.(162)"*

*babam ırahmetlik babal atardı. "ener halk patisine ıray verirsen hakgım hâlâl olmasın!" halk patisine **bel̯ etmiş** onu **gomuş** (270).*

*ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan **gelmiş** ablalarım mesela, ben onnarın dü̯ününde çok küçū̄müşüm. şindi bu okula gidiyir, bu gadar da yo̯udum (282).*

bi tenesi diyor ki "vallahi seksen gadar sıkdım" diyor "beş tene vurdum" diyor. obiri diyor ki işte "yirmi tene vurdum" diyor. o ipne elli teneyi felan geçik ***vurmuş****, o çocuk (103).*

bubam… ō, bubaydı buba! gapiya sığmazdı da. beş sehen bal ***içmiş****. "beş sehen bal işdim beş gün su içmedim." derdi (155).*

dünān gelini ***almış getmiş*** *(263).*

gece gıriz geçirdiimde bizim bacının çocukları bizim bacıya telifan edikler. o da memmed ***etmiş*** *(262).*

geçen gün gene ***gelmiş*** *bir gadın, bu da demiş gi: "sizinen ilgilenemem, gusura bakman" demiş. "ceap berecek durumum yok. işim mar" demiş. ondan sōna gadın* ***çekmiş gitmiş*** *(30).*

ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı verdiydi, böyle şiye aldırdıydı, banta. çocukları hep ***silmiş****. getdim idi, sordum udu "ah ana" diyır, "aleyini silmiş çocuklar" diyır. (372).*

neyse bu getdi sonra bir telefan ***gelmiş*** *bize: türkan güercin, bu dedi ki "seni telefandan istüyollar, bir erkek! (29)"*

o yüzden anneleriynen bizim bacı gavgı itmiş idi. namazda telifan ***gelmiş****. gadınnan gonuşurkan namazı mamazı hep* ***bozmuş****. ondan sonra* ***dutdurmuş*** *bir gavga (35).*

onun da bir arkadaşı varıyor. yanına yohlamaya. "ayāna n āpdılar" diyor. "valla ayāmı yarin kesecekler." diyor. ayak bacak gitmişirak: gızarmış, şişmiş. kemik çürümesi diyor. "gangırana ***çevirmiş*** *kesecekler ayaımı." (161).*

orda babam yedi sene çivtcibaşılık ***yapmış****, o çugurgamışda birağasının hapısında (247).*

oturruh gayfeye böyle, böyüklerinen güççüklerinen sohbetimiz bu işde. filan yeri su ***kesmiş*** *(76).*

senīki bōle ***dert yanmış,*** *"benim çocuklar yaşamıyur" falan diyiksıra neyse bu böyle, farık bē (333).*

şimdi ben üç aylık bebēmişim, seferbirlik çıkdında. ***getmiş****. babam, orda az mı* ***galmış*** *çok mu* ***galmış*** *(306).*

tokdura ***götürmüş*** *gülderencāzım (366).*

1.çk kişi

bizim dezzenin ōlu buria, küllücülere, osmanieye ava ***gelmişler****, şiye sırapunarlara, orda da köpē* ***gaybetmişler****. izini burda* ***görmüşler****. acaba size ras geldi mi (290)?*

*ha dokdur söyledi. beni, beni çok **dȭmüşler.** ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler **dȭmüşler** ayıksın diyi. benim bacımın nie̯n gızları getmiş yanımda. bunnar, dayımın çocukları neyi **götürmüşler** işde. ben oturuyurdum. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede yatıyıdım. gonuşuyurdum. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin. ben nere oldūnu töbe bilmiyim. beni, ondan kiri, **vurmuşlar vurmuşlar**, ondan kiri suyun altına **dutmuşlar** beni. o suyun altına dutuklar. tohduru evinden **getirmişler** (261).*

2. ve 3. çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

İkinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

*anadan doğma **öğsüz galmişim**, beni çalının dibinde bulmuşlar (226).*

*ben oruya **bayınmışım**. geliyor ki ben baygınım herif ölmüş. galan millet birikiyor (177).*

*ȭsüz **galmişim** (316).*

*severbilikden daha evel gelmişler. kimi mesgen dutmuş kimi de hâlâ arada geziyir. biz de benim aklım ereli burda gezdik, burda dōduh. burda biliyuruh yani. severbirli̯in ikinci, üçücü senesi ben dünyaya **gelmişim** (293).*

2.tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*anşe ablam ölük, oraya getdim. o ölmüş̯ üdü oraya vardık. **üfeletdirmiş** onu **bāsmış** (52).*

*babamgil garadaşdiyekenne, o zaman bi çekgen **olmuş** (418).*

*böyle bir bālantı böyle bi şey **söylemiş** orda gız yanı (222).*

*böyle **geleneklenmiş,** abdal musa yeme̯i diyi bi yemek **yapılmış** (181).*

*bu, bizim emmi var̯ ıdı. ġaşġaşda osmanie̯de **furmuşlar** (223).*

*ceylanın dibine gelişin, ceylan gart edişin çocu̯u **çarpmış** (319).*

*çocukları **almış gelmiş**, arkda **çimdirmiş** (331).*

*dedeme bir kene bi şe̯y apamamışlar̯ ımış da atıñ ġolañı **ġırılmış** (202).*

*dundarı bek bilmiyöm ben hanı. başgı yire **getmemiş** (69).*

*eline alıyor bir yemek yapuyor ki, o lokantada bir yemek çıkıyor, gayrı herkese ēlan oluyor: "filan bir şey **gelmiş**, keloğlan **gelmiş**, çok gözel yemek **çıharmış**. oriya gelin. (425)"*

*eses köyde, orda, yani haşa burdan tualete gidecek yerimiz **galmamış** (315).*

*evelden bir düsdür **gonmuş**: diyür ki gelinnik etmedii zaman, gelin gayımbabanın yanında, yahut da böyük gaynının yanında her sözü gonuşabilir (179).*

*eveli **tıraş olmuş**, boyu da uzun umuş, öyle togat yakışır ki . muna gel ha **bir etmiş** togadı (112).*

*fagat yanı peşini öküzlernen, esgiden öküzlernen çift sürerkene bir **çevürmüş**: "bura hep benim kimse girmeyecek." fagat devlet senin demez (79).*

*garamandan **gelmiş** diyıllar kökümüz (331).*

*gışın yāmır suyu alıllar ımış. oluhların altına gazan gollar ımış yavrım. içine üç dene duz atallar ımış, bulanıh su durulsın diyin. biz onnar gavışmadıh yani bizden önce **olmuş** onnar (280).*

*gız evinden bu **birikmiş** olan evinden şu **birikmiş** (350).*

*gözara eminiye bilin mi? o **gelmiş** işde (343).*

*höyle de bobasından anasından **galmış**, öğsüz **büyümüş** gayımbobam (107).*

*iki tane gomşu gendi gendine **dedigodu etmiş** (80).*

*işde yani çete **gurmuş**. çete başılık **yapmış** (354).*

*köyün hocası bizim, hasda, assabi, sinir hasdası. gafayı **oynatmış** gene. çocuu var: babaynan beraber garadaşa getmişler, garısi āliyir, anasi āliyir. arabaynan getmişler gelmişler (283-284).*

*mühendiz **gelmiş kefşitmiş** (297).*

*nihatı **vurmuş**. ondan ki, çalgı ne gelecēmiş gelmedi (278).*

*orda harbe giriyılar, zeytin harbinde işde. bunnar **başarmış** (219).*

*öyleliksıra dedem yetim galmış. oruya bir götüğöme **yapmış**, oruya **çekilmiş** (95).*

*"seni öldüreciyek" demişler. onlar gedince köyün adamı **yağma etmiş** (160).*

*şebeş… şahıtlının torunu evlendi, şeyin yussufun. dört yüz elli milyon **toplanmış** (144).*

*tokdur inne vurdu, ileç yazdı. avratlar geliye: "bire gızz ne duruyon? iyliin **ulmuş** taman, getsene." ameliyet etdiler (382).*

yedi ay sonra künyesi geldi, ocakdan yırak, öldü diye künyesi geldi. ahşam ikindin arası bir haber geldi. bahdık bir çīlık çımata çıkdı. neyi neyi derken rahmetlik hacının

*künyesi **gelmiş** dediler. vardım şindi. ben de burdan vardım ki oturmuş, şöyle çamaşır sıyrıntısıynan üsdünde. anasının da bir gocası **ölmüş** (324).*

*yok çocukları **hasda olmuş** da onun lafını annatuyor şindi (28).*

1.çk kişi

*biz padışahın sözüne şey **gelmissik** daha doğrusu. padışah, bizim bir içimizden paşa çıkmış, paşıya bu toprağı göndermiş (441).*

*biz şindi gırk birde oturmuşuz, kırk ikide **yerleşmişiz**. onnar daha önceden yerleşilmiş (79).*

*bizde toprak yok. biz buraya **isgan olmuşuk** (80).*

2.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*adam marıyı, yüzbaşı da güççūmüş, celil ā dineliverişin yüzbaşı gorkuyur. bir şaplakda adam **öldürmüş** (411).*

*adam uyuyurmuş. silahnan **furmuşlar**. esgiden bōle olaylar daha çokmuş (282).*

*adamın orda çiftliği var ımış, o zaman milletvekiliydi, ali riza bea **deller imiş.** ölmüş. zaman geçmiş, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

*anadan doğma öğsüz galmişim, beni çalının dibinde **bulmuşlar** (226).*

*atmış millon lira verikler, sulh oluklar. pek iyi deel, normalırak da… öyle deyişin adamlar **soluyagalmışlar** (21).*

*ben "gitmüyörüm" dedim. **getmişler** tavla ombaşısına **söylemişler** " osman getmüyör" **demişler**(217).*

*ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, otuya getdim idi. anam **çıkmışlar**. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, **almışlar**. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

*bir tencere altın **kömmüşler**. daşı galdırıyollar. işde akılları kesiyor. demek daş yerinden oynamış. "tenceresiynen **almışlar**," dellerdi (278).*

*biri herifimi seviyır biri de gardaşını seviyır. yani gompile ele alıyollar onu. bi şey **galmamış,yemişler, içmişler** (176).*

*burda bizim akraba üseyin efendi var ımış, derin hocaymiş adam, "zaman gelir ki" demiş "demirler gonuşacah." gayseride **ohutmuşlar**. adam yani ohumuş. ohumuşu guvetliymiş. dedikleri oldu, demirler gonuşuyor yavrım (277).*

*çocug uçun **döüşmüşler** işde, iki söz mesele gadın döüşük çocug uçu (270).*

*dedeli, onnar da dedeliye **gaçmışlar**, dedelide oturuyollar (173).*

*dieri hariç köylüler de, ağayimişdi. ... gelmiş yannarına ev **dutmuşlar** be **barınmışlar**. üç beş dönüm tarla arazi **dutmuşlar** geçinip gediyollar (69-70).*

*duydun mu ya meyrem bacı/ atını da **öldürmüşler** (221).*

*gelirkenne laylonunu adamın **ataşlamışlar**, anarşitler (357).*

*göyüncek var ıdı esgiden. avradın görünceğinin bi goza **çıhınnayıvirmişler** (96).*

*hocam buranın cīcık olması da cīcık olmasını da sana annadiim. burda gavırlar olmuş. gavırların ismi cīcımiş, cīcık kilimi **toumuşlar**, naışlı naışlı. cıncık isminde de bir gavır var ımış. buranın şeyiyimiş, yohardaı şindi cīcık kilimi diye bir kilim mar (345).*

*ismini de **denişdirmişler** bizim şimdi adımız boz tecirli. bu maraş toprağındahı bu elbusdan göksun toprağındaı galannar düz tecirli (443).*

*o zaman böyle bir ileş **getirmişler** gapıya. benim elime de bir but verdiler, yālı bir but. o arada pencere çalındı. ne yatıyın dedi ali ābimi **vurmuşlar, öldürmüşler** dedi. bana da heş demedi giderkennek ki ben bir tarla için adam öldüreceim (323-324).*

*o zamannarda işde kim mar ısa, köyün ismini camili **goymuşlar** (70).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık/Söylenti

Yalnızca 3. tekil kişi örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*bir türkün ōlu bi gavır gızına **furulmuş** zamanında. **furulmuş**, dayısı önder oluyumuş ki dayısı aldırmamak isdiyi (369).*

*gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok azgın ımış. bunar orda bir beğlerine dutuşmuş, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi gaçmış gurtulmuş, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan **türemiş** (67).*

*gündeşli ōlu çok zengin imiş hanımı hamırın bezisiyle çocuun gotünü **silmiş.** cenab allah hepsini **almış** bunun andan sōra **getmiş** bir boz merkebinen tarlalarda başak eder imiş. o zaman söylemiş onu yāni (21).*

*peygamber efendimiz **binmiş** ata, yörürken daşlar arhası sıra yörümüş (140).*

*sızıya èyi **gelir imiş** (230).*

*şindi o dere düz, daşar ımış zamanında. burdan gelinçiler gelin götürüyollar ımış. gelin götürürkenne o atalan dedii **daşmış**, selleme. atları sel götürmüş annıyacaın. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

3.2.2.2.1.1.2. İsim+i-+-miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

3.tekil ve 1.çoğul kişilerde örneklerine rastlamıştır.

3.tk kişi

*benim aldıum adam da güççükken **beşşik kertmiyemiş** (175).*

*benim şo demir çelie gedenin dili **gısıyemiş** bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocuu hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "üşütmüssün bire anam, çocuu. ayāna bir çorap da geydirmemişin." dedi. "bak çocuun diline, gedicim geri" dedim. "niy olacāmış dili" dedi (433).*

*bi dene ahiretden adam geldi. anemi,babamı tanıyırmış. bunun sirtları **yoğ umuş**. valla hanım yolu çoh **uzāmış** ahirete. ben de acıdım tayı verdim (228-229).*

*bu adam **eşgıyayımış**. "doguz gatil sahibiyim" didi adam. gendiynen gonuşuyoruk. dış dövlete getmiş bu adam. dış dövletde gene türküyenin aleyhine atmışlar (63).*

*gendinin sızısı **varmış** da, "sızıya eyi gelir imiş" dedi (230).*

*iki **arkadaşmış** otelci. birisi ağşamcı, birisi gece, **sabahciymiş** (214).*

1.çk kişi

*"**hemşeriymişik**" dedi bana (180).*

İkinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

*ben arabaynan geldim, o gadar gabal gelmedim, atnan gelmiş ablalarım mesela, ben onnarın düününde çok **küçümüşüm** (282).*

*ben babamı da bilmüyom duymadım da. **ufakmıssım** tabi alaman şeyinde (414).*

*benim habarım yok kuna, ben bilmiyem. iki **yaşindiyemissim**, senin anan **gelin imiş** (256).*

***seferbirlik çocuuyumussum**, ötü yannı bilmiyom (160).*

2.tekil kişide örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

adam uyuyurmuş. silahnan furmuşlar. esgiden bȭle olaylar daha ***çokmuş*** *(282).*

adamın orda çiftliği ***var ımış****, o zaman milletvekiliydi, ali ͡riza bea deller ͡imiş. ölmüş. zaman geçmiş, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

anam ***ikilikliymiş****, o anası götürmüş beniğin de, çadırda galmış analık (226).*

benim habarım yok kuna, ben bilmiyem. iki yaşindiyemissim, senin anan ***gelin imiş*** *(256).*

biziğin de bu muhitlerde cami yoğuhan, burda cami ***var ımış.*** *bu köün ismini, o zamannar gaymakamlık felan* ***yoğ umuş*** *gozanda, demiş "köyün ismi camili galacah", başga köylerde heç cami olmayınca ve öyle galmış (71).*

bu beş köyde cami ***yoğumuş*** *efendim. buranın gurucusu* ***babam imiş****. heç gatgısız olarak bi cami yapdırıyor dedemiz. heç cami yağuhan, o köylüler hayvannarıynan gelillermiş, burda cuma namazı gılallar ͡ımış (70).*

bunun da, mırtaza bein de altı tane ōlu ***var ımış*** *(22).*

bura camız ***yeriymiş****, camız* ***eğráyimiş*** *(194).*

çetebaşiyimiş*. hacını yakık gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri yakallar ͡ımış. o da* ***çetebaşiymiş*** *(53).*

dedem ***avciymiş*** *(73).*

emme cerit ***ekeyimiş*** *(447).*

eses yerlisi burda veli akgalar deller, bunnar, buranın eses yerlisi. veli akgalar dedin mi çok misafirperver bir ***adammış*** *(193).*

gendinden bir ürütbe aşşā olanı, senin cevcetiye, arap cevdet ***paşıyamış*** *ismi, cevdetiye, araplı köyüne oturuyo (442).*

gız da ***anşahocaliymiş****. başgasın heral gezdirikler edikler. o da dükgende avrada küfür edik. "gızlarım ͡n itdin" diyişin "ben seni tanımam, sen beni tanıman, ben ne bili͡im gızlarını anam!" ōlan, heralda sert gonuşuşun, o da gendine küfür edik (58).*

göynü ***varmış*** *(185).*

haylazlıda bizim akrabamız ***var ımış*** *(306).*

işde gız da ölüyur herhald ͡işde yılan sohuyur ölüyur, herhalda. şu ***galeymiş*** *o. hark duruyur heç bozmamışlar (269).*

o da ***yanındıyemiş****. bunu suya salmışlar ͡ımış. işde sudan geri, su getiriyor ki işde haĺ böyle (203).*

orda bir punar ***varmış*** *(209).*

şindi, esgiden, dedi͡i gimi, at da ***var ımış****, yayan yolculuk da* ***var ımış*** *(232).*

*uzun hasannıynan akgoyunnu aslında **akrabalar ımış.uzak** da **deiller imiş**. buruya atmış hane herekli yerleşdirmiş imiş, isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere daılmış. burdaı galan perekende düşmüş (354).*

*vara vara vardık. vardık, bulduk evi. sora sora bulduk. şöyle bir bakdım. gız boylu poslu. ondan önce bir adam geldi, evimizde on e`galdı söylemesi ayıb olmasın. o adam on gün galdı, bir afta galdı, neyise. abari, bu gızın **gardaşiymiş**, biz bilmiyok ya (333)!*

1.çk kişi

*valla bilmiyom ōlum. garalar deller yani, oruya da buruya da. yedi köv garalar ımış: bura, helvacı, oymaklı, yüzbaşı, terliksiz. biz **garalar ımışık,** ne demeyise garalar (279).*

2. ve 3. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmştır.

3.tk kişi

*bir rivayete göre**asgermiş**. duyduumuz, böyüklerimizden aldıımız bilgiye göre (141).*

*burda bizim akraba üseyin efendi **var ımış,** derin **hocaymiş** adam, "zaman gelir ki" demiş "demirler gonuşacah." gayseride ohutmuşlar. adam yani ohumuş. ohumuşu guvetliymiş. dedikleri oldu, demirler gonuşuyor yavrım (277).*

*dedemin gafası **kel imişmiş.** onun bobası belmagilin şiyi, dayısı olur umuşmuş (96).*

*gardaşı **oğluymuş** aşşağıhı ezen ohuyanın (83).*

*gurşun dökmesi de **günah ımış** (365).*

*gün de cuma **günüymüş**. şahmeren **gız ımış**, her tarafı yılan üs tarafı gız, heye (304).*

*ölünün elbisesini ortuya atalar söyleller imişdi yāni. sonra bir de bēler bir araya toplanıyullar türkü söyletdiriyullar, aşıkları **var ımış** hepisinin (23).*

*önce padişan **ōliymiş** bu garip denilen adam (237).*

*şindi eveli yüssüklerde şey olurdu, deliğ olur umuş, zehir **gatığ ımış** yüssükde (108).*

*veysel garani devenin **piriymiş**. böyük bir zat ımış veysel garani. ama köylüleri der imiş ki: "deli veysel" deller imiş (163).*

yeni guyu diyolar tabi biz bilmüyok getmedik de, yeni guyu diyollar, oralardalar. çok güzel bahçeleri filan ***var ımış,*** *yerleri daha* ***güzel imiş*** *(31).*

3.2.2.2.1.1.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş

Bu yapının rivayet, söylenti anlamı *-mIş/-mUş* ekinin basit çekiminden çok daha vurguludur. *Öyle derler, bize böyle anlatıldı, öyleymiş…* gibi anlamlar daha vurguludur.

Yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişi örneklerine rastlamıştır. Örneklerin tamamı ikinci dereceden dolaylılık kapsamına girmektedir.

İkinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

dedeme bir kene ***bi şey apamamışlar ımış*** *da atıñ ġolañı ġırılmış (202).*

galōlu paşa dellerdi, babamın amcası var ıdı, bin dokuz yüz elli ikide öldü, yüz küsür yaşında. o da o zaman ***dōmuş umuş*** *(350).*

sevinşli diyi şu yoharda bi hacıhasannı köyü var. aynı bu köyünen esgiden muhdarlık bir idin. esgiden, muhdarlığımız bir idin. zaman zaman köy böyüdü. ora fazla böyümedi. şindi o köy böyüyüşün, muhdarlığı ayrılmak icab etdi. ayrılışın şindi, esgi mühür o köy adına ***gazılmış ımış*** *(78).*

uzun hasannıynan akgoyunnu aslında akrabalar ımış. uzak da deiller imiş. buruya atmış hane herekli ***yerleşdirmiş imiş,*** *isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere daılmış. burdaı galan perekende düşmüş (354).*

3.çk kişi

atalarımız ***orda galıllar ımış ımış*** *eveli (380).*

3.2.2.2.1.1.4. Fiil+-yor+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

Birinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

bi dene ahiretden adam geldi. anemi,babamı ***tanıyırmış****. bunun sırtları yoğ umuş (228).*

valla şindi de bekosu var, bilmem yazı ***eşdiriyur umuş*** *(135).*

3.çk kişi

*ben bir afdalığ ord olacādım. bizim gayın 'ben de gidiyim ille' durmadı. ona yarin izin **viriyılarmış**. onun uçu bekledim yōsa ben bir afdalığ ord olacādım (260).*

*yok, telifan etdi. yarin **çıhıyılarmış** (260).*

İkinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

*avrada **diyır ımış** ki (339)…*

*benim annanemi gaçırmışlar. nişannıliymiş. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi gaybolmuş. ırmak da yahın ya orda. yaut da orda çamaşır yıhadı orda m unutmuş? ahşam üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at balıyırmış. örkleme dellerdi esgiden, çayirlere örkleme **yapuyurmuş**. "necisiñ, ne diyi deldin " diyi sormamış. hanı bi de gōnü yok falan lafı edeller imiş (202).*

*gaçgaça vardında bu **yörüyümüş**, ben de yörüyemez imissim (376).*

*gelin **diyür ümüş** kine "oluna yanmadı da" **diyür ümüş** (305).*

3.çk kişi

*abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, **gopuyallar ımış**. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

*şindi ordan **soruyalar ımış**, diyeler imiş kine: ne var getirin **diyeler imiş**. kim götürücü gurban olduğum (381)?*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

*esgi misisde de bizim evimizin önünde dede var ıdı, ziyaret. garip dede diyollardı. nerden geldiini bilen yoh. ışşık **yanıyormuş** yerinde (170).*

3.2.2.2.1.1.5. Fiil+-AcAk+i-+-miş

2. ve 3. tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

Birinci Dereceden Dolaylılık

2.tk kişi

*aşiretlik günnerini **annatacağ imişin** (105).*

İkinci Dereceden Dolaylılık

2.tk kişi

Bu yapı kimi zaman da duyuma bağlı emir veya gereklilik ifade etmek için kullanılır.

*ondan kemik çıhar ımış misal golunda ora işler imiş ordan bir kemik çıhar ımış böyle. o kemiyi alıllar gurudullar ımış. gurudullar o kemiyinen bōnallar ımış. sōna da onun, bura işliyen yer, ondan da çıhar ımış kemik. iki kemik çıhar ımış saten. birini ocağa atıp **yahacāmışın**, onun; kemiin biriynen **bōnuyacāmışın**. bi de onun boncuu olur umuş. o boncuunan gezdiriller imiş. nerde yılancık yeliyse oruya dutar ımış, o boncuk.(160-161).*

3.tk kişi

*nihatı vurmuş. ondan ki, çalgı ne **gelecēmiş** gelmedi (278).*

3.2.2.2.1.1.6. Fiil+-IcI/-UcU +i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.Bu örnekler de birinci dereceden dolaylılık kapsamına girmektedir.

Birinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

*adam hecaza **gediciymiş** (430).*

*turşu **gurucuymuş** (252).*

3.2.2.2.1.1.7. Fiil+ -r/ -Ar/-mAz +i-+ -miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 2.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

2.tk kişi

*"dezze yav sen çerezi çok **severmişin**" dedi. ondan sōna dutdu elini böyle cibime, anca şöyl ̆etdi, cibime elini sündürüverdi. mermileri böyle parnāna yerleşdirmiş, cibime indirmiş. hē, öyle diyince "yoh çocūm" dedim. "bah̆ ele bah bah!" dedi şöyle çıharıvirdi: üş dene mermi! "ōlun anarşit sen de onun şiyisin!" dedi.*

İkinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

*gaçgaça vardı̆nda bu yörüyümüş, ben de **yörüyemez imissim (**376).*

2.tk kişi

*corba bişirirdi. bi de bulambaç yapallardı, un gavırıllardı. ızcık da burgul **atarmışın** ya pirinç (274).*

3.tk kişi

*"servetimin üşde birini ben buruya veriyem" diyor. **hiba eder imiş** (347).*

*ahılsız başın zahmetini daban **çeker imiş** (297).*

*biz bilmek. dört yıldır angarada ohuyor. bi zeynep bar, ali gardaş bilir. meran evlerde **oynanırmış** humar (162).*

*bizim burda, benim ulaşdığımda, galayçılık, demirçilik, bilmem köşgercilik ermanılar **yapar ımış**. bizim türkler heç **yapmaz ımış** gavır icatı diyi (359).*

*bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir sĕbiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam yapmış. yani tĕlikeli olursa onun altına **sohuluyuverir imiş.** jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın sĕirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

*bunun ocāna geldi mi āzı geri **dōruluverirmiş**. böyle ocağ ımış dedem yāni (19).*

*gızıl bük **deller̆ imiş** şurda garamezer var (218).*

*hecin ben hesabıma at gibi gemli memli bi şey imiş. arabüsdanda **olur umuş**. o hecini suvari halinde gullanıllar ımış, dövlet. çünkü gum olduŭ için biliŏn mu, at **gaçamaz ımış**. ben hecin süvarisindeydim. hecine bindim, atdan daha üsdün **gaçar ımış** (163).*

ondan kemik çıhar ımış misal golunda ora işler imiş ordan bir kemik ***çıhar ımış*** *böyle. o kemiyi alıllar gurudullar ımış. gurudullar o kemiyinen bōnallar ımış****.*** *sōna da onun, bura işliyen yer, ondan da* ***çıhar ımış*** *kemik. iki kemik* ***çıhar ımış*** *saten. birini ocağa atıp yahacāmışın, onun; kemiin biriynen bōnuyacāmışın. bi de onun boncuu* ***olur umuş****. o boncuunan gezdiriller imiş. nerde yılancık yeliyse oruya* ***dutar ımış,*** *o boncuk (160-161).*

ordan dedem buruya, çingil burnu deller suya, ***gelir imiş****, develernen. gelirken de daş* ***getirrimiş.*** *ordan gelirken buruya daş* ***getirrimiş,*** *evün yerine (112).*

öyle uyrasına ***girer imiş*** *(325).*

puka vurullar ımış atların, o pukayı cin osman ayāna ***vurrumuş*** *(335).*

1. ve 2. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

babamın babasına arap musdafa ***diller imiş*** *(335).*

bu beş köyde cami yoğumuş efendim. buranın gurucusu babam imiş. heç gatgısız olarak bi cami yapdırıyor dedemiz. heç cami yağuhan, o köylüler hayvannarıynan ***gelillermiş****, burda Cuma namazı* ***gılallar ımış*** *(70).*

çetebaşiyimiş. hacını yakık gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri ***yakallar ımış****. o da çetebaşiymiş (53).*

esgiden ayaklı ***dakallar ımış*** *yüzlerine, altına esgiden ince ince belikler* ***öreller imiş*** *guluşdan guluca (321).*

esgiden malcılık… böyle ekip biçme pek bi şey youmuş. buralar sazlık ormannık. kahar, dediim gibi, yaylaya ***göç edeller imiş****. gış dedi miydi çuhura* ***ineller imiş****. bunnar bu şegilde* ***idar edeller imiş*** *esgiden (315).*

esgiden öyle raf olurmuş. ayakgabıları sileler, ***düzeller imiş*** *yani. erkeklerin ayakgabısını esgiden köyde çok dikgat edellerdi. silinirdi illa (281).*

eveli hırsızlık yapmıyana gız ***vermezler imiş.*** *bu geçindiremez deller, gız acından ölür* ***deller imiş****. bu adam hırsız mı hemen çārır gızı* ***veriller imiş*** *(384).*

gışın yāmır suyu ***alıllar ımış****. oluhların altına gazan* ***gollar ımış*** *yavrım. içine üç dene duz atallar ımış, bulanıh su durulsın diyin. biz onnar gavışmadıh yani bizden önce olmuş onnar (280).*

güllühan ***deller imiş*** *avradına da (429).*

hecin ben hesabıma at gibi gemli memli bi şey imiş. arabüsdanda olur umuş. o hecini suvari halinde ***gullanıllar ımış****, dövlet. çünkü gum olduu için biliɔn mu, at* ***gaçamaz ımış*** *(163).*

magat da esgiden çihizlik yerine keçe ***veriller imiş****, keçeye makat* ***deller imiş****. şindi keçe diyıllar ya (322).*

o orda, dedemgil de buruya gelip yerleşiyırlar işde. hısım oluyorlar amma ***geçinemezler imiş****. hatda bir yoharı develiden yayladan geliyullar, enişdesini öldürtmek isdiyur yāni (22).*

ondan kemik çıhar ımış misal golunda ora işler imiş ordan bir kemik çıhar ımış böyle. o kemiyi alıllar ***gurudullar ımış.*** *gurudullar o kemiyinen* ***bōnallar ımış****. sōna da onun, bura işliyen yer, ondan da çıhar ımış kemik. iki kemik çıhar ımış saten. birini ocağa atıp yahacāmışın, onun; kemiin biriynen bōnuyacāmışın. bi de onun boncuu olurumuş. o boncuunan* ***gezdiriller imiş****. nerde yılancık yeliyse oruya dutar ımış, o boncuk (160-161).*

oruya oharı buruk ***deller imiş****, buruya aşşaı buruk* ***deller imiş*** *(160).*

şindi geçi de o zaman çebiç ***deller imiş****, geçinin güççüü (227).*

urasa demek bir oluun altına ya bir aacın altı yine, yani yāmır dursun diyin, estāfir töbe, tokac ***asdırıllar ımış*** *çocua; ōlan, gız neyise (277).*

üsdüne de gocca kilim gimi, şunun gimi yatırıyıllar ***çömeller imiş****. şu dişleri sedefler gimi duruyu daha. heç bi şe olmamış. gemik duruyu. çocuklar içine düşüye, mal düşüye, gitdik gapatdık geri (377-378).*

yāmır yāmadı mı, adam geder imiş, goyun ***keseller imiş****, pilava nohud* ***atdırmazlar ımış****, tolu yaar diyi, yāmırlarda.* ***namaz gılallar ımış****. yemek yeller, gelmie galmaz, çeketleri ters* ***giyeller imiş*** *namaz gılarken, erkekler, dönüşde* ***ıslanıllar ımış.*** *yani öyle ki ihtigatları var ımış, yavrım. bi de ellerini* ***böyl edeller imiş.*** *"ya ya ya!" (277).*

yāmırın bir gelim nokdası olur biliyon mu, şu uçakların hava boşluğundan pırtdı gımı. o gemriliğe denen yer de, gemriliğe ***deller imiş*** *oranın adına (446).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

gündeşli ōlu çok zengin ̆imiş hanımı hamırın bezisiyle çocuu̯n gotünü silmiş. cenab ̆ allah hepsini almış bunun andan sōra getmiş bir boz merkebinen tarlalarda ***başak eder ̆ imiş.*** *o zaman söylemiş onu yāni (21).*

o esgi ̆ünü de, onnarın gününde de ayānı dönderdin mı, ayakgabını, ***boş olur umussun*** *onnarın ganunda. heye* ***boş olur umusun*** *(429).*

şindi eveli yüssüklerde şey olurdu, deliğ ̆ ***olur ̆ umuş****, zehir gatığ ̆ ımış yüssükde (108).*

şindi o dere düz, ***daşar ımış*** *zamanında. burdan gelinçiler gelin götürüyollar ımış. gelin götürürkenne o atalan dedii ̆ daşmış, selleme. atları sel götürmüş annıyacaın ̆. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

şiyi de deyim isderseniz, tek daşşaın ̆ gızı şiyin ̆ aıdını, kirezin. babası yokarda bāler var ̆ ımış, üseyin bāler ***deller ̆ imiş****. ... gucaında da bir gıs çocuu̯ var ̆ ımış. burda da yokarda bir üseyin bāler var ̆ ımış (54).*

veysel garani yavrım, bir arab ̆ ımış. gavırların içinde devesini güder ̆ imiş., gavırların devesini ***güder ̆ imiş****. bir de kör anası var ̆ ımış maarada, o anasını* ***besler ̆ imiş****. o sene gütdürmemiş deveyi. gavır bu ya, gütdürmüyur (37).*

3.2.1.1.1.8. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş+i-+-miş

Duyumun pekiştirilmesi için iki aynı ek art arda kullanılmıştır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır. Bu örnek de üçüncü dereceden dolaylılık kapsamına girmektedir.

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

atalarımız ***orda galıllar ımış ımış*** *eveli (380).*

3.2.2.2.1.2. Hikâye Etme

3.2.2.2.1.2.1. Fiil+ -mIş/-mUş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*anamınan, haşa senden, garnındiyanissim, senin oriya **varmiş**, seni yoklamiya **varmiş**. öüne bir yourt doğramacı gomuşlar, garışdırıyır ımışsın, "yavrım canım isdemiye" diyır ımıssın. anamın gözü düşüyurmuş yourda sen daha o zamandan bu zamana öleceksin, sen ölmen (331).*

*"iki tene de gadın geldi, bindik" diyır babam. babam çok dōru bi adamdı. çok temiz adam. bir cimcik **çalmış** babama. bi daha **çalmış**. "neyse aklım kesdi in bacım dedim, yapma dedim." diyır. **inmiş** (307).*

3.çk kişi

*bu adam eşgıyayımış. "doguz gatil sahibiyim" didi adam. gendiynen gonuşuyoruk. dış dövlete getmiş bu adam. dış dövletde gene türküyenin aleyhine **atmışlar** (63).*

İkinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

*bu da babamın aıdı. ebem yakmış bunu. şindi cehanda hasd olmuş ebem. emmim de yok, ben de burdan **varamamıssım**; dānemiş, dānemiş yolu, ikimiz de youk. çıurmış işde (411).*

2.tekil kişide örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*adamın bir tanesi evliymiş. ondan sonra da hanımının üzerine bir gız **gaçırmış**. **gaçırmış** amma kürtlerden imiş gız. bunnar şindik **kin etmişler** amma gadının da bir tane çocuu **olmuş**. körün ōlu diye bir ünnü adam mar ımış, onun garısiymiş (319).*

*adamın orda çiftliği var ımış, o zaman milletvekiliydi, ali riza bea deller imiş. **ölmüş**. zaman **geçmiş**, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

*aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan çıkdı miydi herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. hocam ırahmatlık da eve **gelmiş**. öteden bir ombaşı, üç candarma geldi. davılı kesdik. şindi babam ırahmatlıa gelene gadar çātadan iki togat vurdu amma, iki dene de baa vurdu. iki togat vurdu. he kör guyu. oruya varırkanna hocama getmişler. ırahmatlıg orda **zortlamış**. bi gaş dene de yiennerinden de, onnar da geldi. memmed evend ırahmatlık da **duymuş**. o da geldi. oruya durdu. ombaşı da yei mi gelmiş, bilmez mīmiş, "vallaha götüreecēm" dedi. "sen beni duydun*

mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).

aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ***ciled atmış, kesmiş.*** *amma millet* ***arkasına düşmüş*** *ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası* ***düşmüş.****" tokayı* ***almış getmiş****. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

almannar ***gaçmış*** *ordan, sıgışınca, uçaınan, bu türküyenin içine* ***gelmiş*** *(215).*

anam ikilikliymiş, o anası ***götürmüş*** *beniğin de, çadırda* ***galmış*** *analık (226).*

anam söylerdi. kövde gendilerin ahrabası varmiş. bi tek bi tane çocuu varmiş, sırınsı köyünde. nişannıliyimiş, ava ***getmiş****. gerçek, yani* ***olmuş*** *bir, sırınsı köyünde anamın genşliinde. avda furmuşlar. kimin furduu hâlâ belirsiz* ***olmuş gitmiş****. furmuşlar adamı geri de atın üsdüne atmışlar, atı eve* ***getirmiş*** *adamı. nişannıliyimiş de (281).*

aşıh kerem, teprisde, bir kōde, bir toplulukda, orda ***hitab etmiş.*** *aşık kerem sazı eline* ***almış*** *şöyle* ***demiş*** *(288).*

atatürk ***gelmiş sormuş*** *yaşlılara: "nasıl gurtardınız ermenileri fırasızları burdan?" demiş. ... birisini arhasını* ***sıaşlamış****: "vallahi helal olsun size. bu köyün ismi aslan köü, aslan gibi adamsınız. gedin mersine, müracad edin, valiliğe, bu köyün ismi aslan köü olacak" demiş, ve atatürk ve öylelikle* ***galmış*** *(70).*

ben çocūhan anam annatdı: gadının birisi çocūna gızişdi cani sıhıldı miydi "şu guz, na gadar ahsi gız, şu gız! gız eğer sen benden evel ölürsen senin ölünü bir gavıra yuduracağım." der imiş. ***el olmuş dur olmuş,*** *o gız* ***ölmüş****. "ben böyle böyle dedim idi" demiş. hocıya danışmışlar (155).*

"ben de şaşırtdım malla ali abi hangısını gaçıracamı" dedi. bu aynı o gızı ***gaçırmış****, gır aşşenin gızını buriya* ***gaçırmış*** *(231).*

bir amcam mar ımış, böyük. ***ölmüş****. ölüncek, bobam yohmuş,* ***gelmiş****, gardaşı* ***ölmüş*** *yani. duruhan tabi fırgatına* ***gitmiş*** *onun, gavalnan* ***söylemiş****. gardaş gardaşa garlı dağ, diye* ***söylemiş*** *(224).*

bir de körün ōlu var. öldürükler onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küççüg avrat gendiymiş. ***çevirmiş*** *ışgıyeler,* ***öldürmüş****. ışgıya onnarı* ***yahâlâmış*** *(405).*

bize bi lağap ***dahılmış****. lağap şöyle* ***dahılmış****: dedesinin dedesi, deve güdeler imiş işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes*

***soyunmuş**. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince **gitmiş** anca batıp **çıkmaya durmuş.** "ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne çıhıvermiş. çıplah hep öyle **çıhıvermiş**. evlere çadırlara da haber **gitmiş**. işde benim dedemin dedesi de **atılmış.** kendi de **hışat olmuş,** getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire gaydırrımış gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan **yatmış.** ora **yatmış** benim dedenin dedesi de **yıhılmış**. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan garaciğer imişin be" demiş (264-265).*

*bu, aslan avşar. ağmaşatda oturular ımış. gızınan olan bibirine annaşmışlar tabi. her ne gadara düürçü filan giden olduysa da **olmamış**. anası babası **bermemiş** yanı (219).*

*bunnar diyır ki "yüzbaşım gel gelepcek vurah buna" diyır, "bu gaçar" diyır. **savışmış**, gafaya **gıvratmışsavışmış.** devlikesi gün gene çıhmışlar gene **gelmiş** gavır (44).*

*bunu da şunun uçu **söylemiş**: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir seabiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam **yapmış**. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın **seirtmiş:** "ahmet gel. tanıdık içinde var." **varmış** kı gadın şey **çökmüş** aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

*çok şirin imiş imiş, han hamam; halepden gahar ımış., buruya gonar ımış. isdanbıldan buruya gonar ımış. burada cami var ımış. dedem **getmiş** müderris hocaya **sormuş**. he onnarı hepden **getirmiş.** buruya cami **yapdırmış** (113).*

*dedemiz nidenin dundarlı köyündeymiş, oraliymiş dedemiz, nideliymiş. orda bir adam **öldürmüş**. … hapislik yohmuş onnara, **gaçmış,** bu tarafa **gelmiş**. … dana **gütmüş,** goyun **gütmüş** ve orda **evlenmiş**. evlenince dört dane oğlan **meydana gelmiş.** onnar biraz **gonmuşgöçmüş** amma velāsılı **yerleşmişler** (69).*

*eşgıya var ıdı kör koca derdik. ona müşteri **olmuş** şey, senin tolluynan saır elifin evine vardı, iki üç ay **olmuş** ōlanı evine **iletmemiş**. buruya da gelişin babasıla çıkdı o ışgıya buna müşderi **olmuş. aıt yakmış** (342).*

*fukare, gendinin bi sıhım canı var. heç üsdüne **almamış** da heç yimiyır da. gursaı mı gurumuş niyitmiş bilmüyüm (260).*

*gadın **bahmış** kine garşıdan, nihir o zaman küçükmüş herhal, nihirin kenarında çocuhları deri yıhıyolar (185).*

*hırsız **gelmiş** evine. hırsızın arhasıra **getmiş**, hırsız gėri dönünce, daşınan vurunca, arnının çatına vura gözlerinin ikisini de kör **etmiş** (193).*

*ırahmetlik bunun tasına **düşmüş**. arhasından **yetmiş** (95).*

*künde gelir gapī döer imiş. hamem tasınnan da yallah gafasına goyuncu dombalak **döndermiş** arhadaş. gız gaçıncık bir sokā **düşmüş**. biraz yıramışlar köyden. kevran **gelmiş**, öteden gelirkenne kevranın, kevranbaşının şiye **ürkmüş**. ürküncük **bakıvermiş** kine, gız şöyle yıramış. vallaha yırayıncı gız **gaçmış** ordan. **gonuşmuş** millet, neleri gonuşūsa gayrı (430).*

*orda harbe giriyılar, zeytin harbinde işde. bunnar **başarmış** (219).*

*ordan da arab ismail **gelmiş**, buruya birtii uzā **durmuş** (378).*

*"sele gitdin tarhana." yani gadıncaız ne **yapmış**? tahranıya yapdığı gün, serince tahranıya böyle, yağmır **çökmüş** üsdüne. sele **getmiş, erimiş**. o azıcak bir kötü kilim esgisi var ımış, onu üsdüne **atmış** tek, zavallı, onun da boyası **çıkmış**, yüzüne, yenmez hale **gelmiş** gıpgırmızı (446).*

*şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına güler imiş. **çıkmış** damın başına, bir u yanna gider güler imiş, bir u yanna gider güler imiş. arhadan bir gariben adam **gelmiş**, selamını **almamış** adam. ireli **varmış**, haceli dedemin yanna **varmış**. apdez alıp namaz gılıcıymış, ahşam namazına durucuymuş. **almış** misafiri. sırtı başı **yırtılmış** adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın yırtılmış senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını **vermiş**. ebem **başlamış**, inne ipliği **uşlamış**, sırtını yamameye. sırtını **yamamış** geri **geydirmiş**. sabā garşı **olmuş** kine, misafir yok, **gayıb olmuş** evden (426).*

*tallıya hayvan örklemiye **gitmiş**.biz ādaş derik, ötebaşda, orda, gidiyır, orda döve döve öldürüyullar? iki çocuk döüşmüş diyin. orda döve döve öldürüyullar. yemin de itdiriyıllar "demiyecan" diyi. galan son solukda şakir ıratmatlık dediydi (270).*

*uzun hasannıynan akgoyunnu aslında akrabalar ımış. uzak da deiller imiş. buruya atmış hane herekli yerleşdirmiş imiş, isgan olurhanna. bura, çuhurova sinek diye gaçmışlar bu tarafa. her biri bi yere **daılmış**. burdaı galan perekende **düşmüş** (354).*

*"vallah nene ben yoğurdu cıvığ ırağ özemişim" demiş. deyneği almış garı, haha **bir etmiş** (95).*

*yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozanın ileri yanna gedecek yer yok. burda bunnar toplanı toplanı toplanı hepsi **birikmiş**. bunnar böyle toplāyollar. birikdikden sōna, şindi o cini fakı çok gafaliymiş (67).*

1. ve 2. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*akguyuda yüssüg oynuyollar ımışdı böyle, itdehalı. **şart goşmuşlar**, işde herkeş, bir, ütdüğü zaman bir eziyet edeceg ona. tıraş edellerdi. soğan gapdırıllar, soğanı dizellerdi, sallallardı, ağzıynan gapacah, eli bağlı felan, eziyetli bi şeydi. çoğ af buyurun, garşılıhlıyız ya, "senin avrat gelecek, şurda oynucah" demiş. halk buna garşı gelmiş. "hayır gardaş. her şeyolur. soğan yapalım, köz yedir… bu işi deişdirmiş, inada gitmiş. **diller dökmüşler**, çare yoh! gel arhadaş, madem ki, yemin yerine sığsın. hanım gelsin şuruya. gelsin giri gitsin." **annaşmışlar** yani. bi daha oynuyollar. "ütüldü m arhadaş?" "ütüldü," "ben bi mısır ekeceğim, bu da donuz olacak, bem bunu goğacağım." hazırlanmış gayrın. ordan hark hurk geliyormuş. "arhadaşlar bu donuz mu?" "donuz" "hıh, al, donussa donuz!" vurmuş. böyle bir adam da vuruldu (151-152).*

*anadan doğma öğsüz galmişim, beni çalının dibinde **bulmuşlar**. anamı bilmiyördüm ya andırındaymiş anam. o da öldü. buruya **vermişler getirmişler beslemişler**, torununa da vermiş. niydecen dal yok budak yok. burda galmişim (226).*

*atınan **goalamışlar dutamamışlar**, dayım hücum etmiş. bunun arha bacāndan guyrundan gapdı gibi sinirine gılıcı vuruşun depesinin üsdüne donuzu yıkmış. guyrūnu da kesmiş (19).*

*ben babamı da bilmüyom duymadım da. ufakmıssım tabi alaman şeyinde. yahut ki anam gaypaklı, gaypakda mıymıssım acaba anamın yanında? babam ölmüş, anam gaypağa getmiş gaypak köyüne, dayılarımın yanına. işde ora, **bumbalamışlarniyetmişler** fransızlar. fıransızları tabi **goalamışlar** gannāçitden yoharı (414).*

*biz bu köün yerlisiyik. babamız dedemiz evelinden **gelmişler**, **gurulmuşlar** buruya. biri bozdoandan gelmiş biri avşardan bizim dedelerimiz, dedelerimizin dedeleri malnan gelmiş. **göç etmişler.** o saygeçitde, bir evi saygeçitde galmış. şindi orda kökümüzden var. suy olan yerlerde **galmışlar**. suy olmayan yerlerden **göçmüşler** (36).*

bizim burdan aşiret şiye gider imiş, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāvelii falan derler imiş, orda gāve suyu var ımış. daa evel gāve deermeni var ımış, o zamannar, bir sene ***getmişler,*** *orda dostları var ımış. bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş.* ***inanmamışlar*** *dutmuş burdan* ***getmişler****. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri* ***dutmuşlar****, erkeklerinin aleyini* ***dutmuşlar. toplamışlar, vermişler,*** *gurtulmuş, çoçuğırağ ımış, nesil imiş, yetişmiş, olmuş, var ımış, duymuş, āyımış, ağasıymış, gendinin imiş, daıdıyormuş, duymuş,* ***getmişler****, dah almış, varmışlar, var ımış,* ***çatmışlar****, gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş, bi şiyemiş, herif imiş, varmış,* ***çıkmışlar****,* ***atılmışlar****, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg olurmuş, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).*

bu ireli geden getmiş gerida galan gedek derken yolu ***kesiyivermişler*** *(442).*

"bu köprünün ağzına hemmen ***hazır olmuşlar.*** *silaha* ***şey apmışlar.****" yani galabalığı görüşün çete belliyollar. hemmen selam verdim idi (358-359).*

burda dōmussum. buruye de, eşde bir tene amcam mar ımış, burda asgerlik yapmış, adanada. o da bir gıza gōnü düşmüş. ***gelmişler****, gızı da* ***vermemişler****. işde fakirlikden burda* ***galmışlar****. çor çocug olmuş,* ***gedememişler*** *(436).*

devriş paşa iskanında guruluyor aslan bu köy. buruya bahçeye havas etme teşebbüsüne geçişin, herkeş gelmiş; tarlasının başına tarlasının yahın bi yerlerine ***oturmuşlar****, bāçe* ***dikmişler****. o zaman otluk çöplük, şu gördüünüz arazi bütün ormannık hoşulluumuş. ivezden durmanın imkanı youmuş (314).*

esgiden adamın birini ***dōmüşler.*** *"benim de bir gardaşım olsuyadı size dödürmezdi beni böyle" dimiş. o zamanaça* ***bırahıvermişler*** *(268).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, baırmış, demiş, ***dönmüşler****, gelmiş. annelerini almış* ***getmişler****. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria* ***yerleşmişler*** *(184-185).*

gartalı, böyle yıhanık et mi veriller imiş nasıl edeller imiş, böyle bi yere gollar ımış, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl etmisse, ***dutmuşlar*** *gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil* ***dakmışlar****. ufak bir zil* ***dakmışlar*** *içine de bir* ***yerleşdirmişler****. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu* ***yerleşdirmişler*** *de, ne derdi ya (23)?*

*gızınan olan birbirine **annaşmışlar** tabi. bir gün gavil garar **gomuşlar**, çalı ḍüünü yapak diye. yola **çıkmışlar** (219).*

*gocaveliler sırhıntılıdaymış. orda bir ölüm gelmiş bibirnin ölüsünü galdırmıya adam **bulamamışlar**. ordan **göç etmişler**, ganinin çivtliğinin arkasına. iki sene orda **galmışlar**, **gışlamışlar**. ordan esgi köğe **gelmişler**. orda davarcılık **yapmışlar** (112).*

*ilk eveli hökümete garşı **gelmişler**, işgıya **gurmuşlar**. kibarın uşakları da deller imiş örflü bir uşāmış. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir evlad ımış. dört baciyimiş. o arada, adamı **almışlar götürmüşler**. hökümet, tabi, gene garşı gelişin almışlar adanıya **götürmüşler**, bunu **asmışlar** (354).*

*köyün genşlerinde bir içg içen olsun, bir arsizlig eden olsun "gelsin bana" diyiverirdi. köyün genşleri bi yere **toplanmışlar**, lambıya **söyündürmüşler**. gapıya durmuş, çıhana bi şaplıh, çıhana bi şaplıh… öyle bi bubaydı da ne bilim (155).*

*orda **dómüşler** biliyon mu tayin yüzünden. bunnar **gapışmışlar**: bu ona vuruk, o buna vuruk, bu ordan pırtık (19).*

*ordan ötesini de işde, ebemiz ābez meydanından gelmiş. fesliye gelmiş. sonra pijli hasannı olarak temsil hōduya **gelmişler**. orda bir adamınan döüşmüş, adamı **vurmuşlar**. ordan göçmüş (378).*

*şindi bunnar yaylaya **getmişler**. yaylada da buzaılar hep hasda olmuş. hasda olunca ordan **habar salmışlar** (395).*

*şindi iki goldan **gelmişler** ceritler. birisi reyhannı tarafından girmiş, birisi gannıgeçit. bu avşarlar daha önceymişler. bizīler biraz şiyde **galmışlar**, iranda. iki sene m üş sene mi orda **galmışlar**. ondan sōna **yörümüşler**, bu tarafa (203).*

*tarihini bilmiyom. elli altmış çadır söke, izmir tarafı, sökeden, ordan aydından bura **göçmüş gelmişler.** buruya hasın daı diller imiş. burda mal gışlatmag uçu, mal eyi çıhıyı deye **gelmişler**. burda **dikiş dutduramamışlar** geri **getmişler**. geri **göç etmişler**. işde **az getmişler uz getmişler,** şeyden gonyaya filan varınca, on iki çadır, dedemgil, dedelerim, babamgilin dedeleri filan geri **dönmüşler**. geri gelirkene babamgilin dedesi bozantının ötü yanında ölmüş (257).*

*yalınız onu **bulmuşlar** sōra. dē feriziyenin oruya bi yere çıhmış. orda bir çoban sıhışdırmış. çoban gorhmuş bekleme salonnun üsdüne çıhmış felan. yahutda aaca mı dırmanmış telifon dirēne. ordan geçenner **görmüşler**, asvata yahınmış. garadaşa **getmişler**, tüfek **getirmişler, vurmuşlar** (285-286).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie **yapmış** ondan sonra. mekdie **yapmış** allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına **varmış** (254).*

*bir rivayete göre, üç ōlu **olmuş**. oullarından yedi ōlu **olmuş**. yedi ōlan denilen şindi bizim neslimiz, yanı domballar (386).*

*capbar dede buralıymış. deller ki, burda dāda **erişmiş**. torbaya südü **goymuş**, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına **getmiş**. gardaşı da köşker imiş, işde gelen giden oluyormuş. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu bozulmuş mu n apmış, süt **başlamış** damlamıya. öyle deller (170).*

*gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok azgın ımış. bunar orda bir beğlerine **dutuşmuş**, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi **gaçmışgurtulmuş**, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan türemiş (67).*

*he az çok biliyek işde. garacōlan, önce şöyle **olmuş**. şimdi garacōlanın bir arkadaşı var ımış bir derendeli. o garacōlanın garısının yanına **yatmış ne yapmış** adam? **çekmiş getmiş.** ondan sōra işde diyar diyar **türkü çaırmış** (21).*

*körōlu var ımış. bir güzel gadın **almış**. kürtler buna baş **galdırmış**, bunu elinden alırık diyin. eveli gezmiye gedellerdi, körōlu hābelerin gözünü **doldurmuş**. tabi eveli gadife çog orur umuş (372).*

*lokman, o cebenurda, lokman **getmiş** ilaşları **almış**, ölüm ilacını. getirirken cebrayil aleyisselam **gelmiş**, yani nenemizden anamızdan duyuşumuz (177).*

3.çk kişi

*bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar **toplanmışlar**, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz imamı*

azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler… demişler… vagıt da akşam giriyor imiş. (15) … var ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ikram eder imiş (16).

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi āymış. çuguroada galanı kimsie gomaz ımış ā. at der imiş gölük der imiş göçürrümüş. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da basar ımış amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar ***erimişler,*** *bēler gaymış getmiş işte (345).*

3.2.2.2.1.2.2. İsim+i-+-miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. ***yoğ umuş*** *silahı (364-365).*

ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, oruya getdim idi. anam çıkmışlar. nesini alıklarsa gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça ***var ımış****, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

İkinci Dereceden Dolaylılık

1.tk kişi

şimdi ben üç aylık ***bebēmişim****, seferbirlik çıkdıında. getmiş. babam, orda az mı galmış çok mu galmış (306).*

2.tekil kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

adam marıyı, yüzbaşı da ***güççümüş,*** *celil ā dineliverişin yüzbaşı gorkuyur. bir şaplakda adam öldürmüş (411).*

*adamın bir tanesi **evliymiş**. ondan sonra da hanımının üzerine bir gız gaçırmış. gaçırmış amma **kürtlerden imiş** gız. bunnar şindik kin etmişler amma gadının da bir tane çocuu olmuş. körün ōlu diye bir ünnü adam **mar ımış,** onun **garısiymiş** (319).*

*anam söylerdi. kövde gendilerin ahrabası **varmiş**. bi tek bi tane çocuu **varmiş**, sırınsı köyünde. **nişannıliyimiş**, ava getmiş. gerçek, yani olmuş bir, sırınsı köyünde anamın genşliinde. avda furmuşlar. kimin furduu hâlâ belirsiz olmuş gitmiş. furmuşlar adamı geri de atın üsdüne atmışlar, atı eve getirmiş adamı. **nişannıliyimiş** de (281).*

*babamın da bacısı da **var ımış** birgaş dene mahallede o avratlara, kelekci avratlara birer fisdannık yırtıverir, üsdüne atıverir imiş. üsdüne atıverir imiş böyle. babam babayiğid idi. büzzüü yemez imiş gavırın (42).*

*benim ann annemi ġaçırmışlar. **nişannılíymiş**. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi ġaybolmuş (202).*

*benim ebem **mar ımış aıtciymiş**. bir gızı **var ımiş nişanliymiş.** benim dedeme **nişanliymiş**. nişanlısı böyle esgiden gurele hasdalu gelir imiş, ölür ümüş (321).*

*bir tek bir oğlu **var ımış**. "gelin bura taha eyi" demişler. anamın bobası **var ımış**, gardaşı (83).*

*bizim burdan aşiret şiye gider imiş, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāveli falan derler imiş, orda gāve suyu **var ımış.** daa evel gāve deermeni **var ımış,** o zamannar, bir sene getmişler, orda dostları **var ımış.** bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş, "dosdum bu sene bu yoldan gelmeŋ, aleyinızı öldürüller." demiş. adam bırıya gelmiş. inanmamışlar dutmuş burdan getmişler. o adam da o gendinin sözünü dīniyennerinen başga yoldan gitmiş. öbür tarafdan gedenneri dutmuşlar, erkeklerinin aleyini dutmuşlar. toplamışlar, vermişler, gurtulmuş, **çoçuğırağ ımış, nesil imiş**, yetişmiş, olmuş, **var ımış,** duymuş, **āyımış, ağasıymış, gendinin imiş,** daıdıyormuş, duymuş, getmişler, dah almış, varmışlar, **var ımış,** çatmışlar, gösderiyomuş, diyomuş, diyomuş, **bi şiyemiş, herif imiş**, varmış, çıkmışlar, atılmışlar, görmüş, gıvratmış, gapışmış, şiy edicēmiş, diyomuş, töveg olurmuş, diyomuş, annatıyomuş, yitiyomuş, omuzlamış, getirmiş, atmış (447-449).*

*bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan **esger gaçağıyımış**. yalınız müsefir **seabiymiş.** emmisi **gıziymiş** garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını deşmiş imiş vağtında. lağam yapmış. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kōne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın*

seirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı ***memmed imiş*** *(445).*

burda dōmussum. buruye de, eşde bir tene amcam ***mar ımış,*** *burda asgerlik yapmış, adanada. o da bir gıza gōnü düşmüş. gelmişler, gızı da vermemişler. işde fakirlikden burda galmışlar. çor çocug olmuş, gedememişler (436).*

dedemiz nidenin dundarlı ***köyündeymiş, oraliymiş*** *dedemiz,* ***nideliymiş.*** *orda bir adam öldürmüş. ... hapislik* ***yohmuş*** *onnara, gaçmış, bu tarafa gelmiş. ... dana gütmüş, goyun gütmüş ver orda evlenmiş. evlenince dört dane oğlan meydana gelmiş. onnar biraz gonmuş göçmüş amma velāsılı yerleşmişler (69).*

devriş paşa iskanında guruluyor aslan bu köy. buruya bahçeye havas etme teşebbüsüne geçişin, herkeş gelmiş; tarlasının başına tarlasının yahın bi yerlerine oturmuşlar, bāçe dikmişler. o zaman otluk çöplük, şu gördüünüz arazi bütün ormannık ***hoşulluumuş.*** *ivezden durmanın imkanı* ***youmuş*** *(314).*

esgiden malcılık... böyle ekip biçme pek ***bi şey youmuş.*** *buralar sazlık ormannık. kahar, dediim gibi, yaylaya göç edeller imiş. gış dedi miydi çuhura ineller imiş. bunnar bu şegilde idar edeller imiş esgiden (315).*

eveli tıraş olmuş, boyu da ***uzun umuş****, öyle togat yakışır ki . muna gel ha bir etmiş togadı (112).*

gadının çocuhları ***varmış****, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne* ***varmış*** *ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, baırmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini almışgetmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler (184-185).*

gocaveliler ***sırhıntılıdaymış****. orda bir ölüm gelmiş bibirnin ölüsünü galdırmıya adam bulamamışlar. ordan göç etmişler, ganinin çivtliğinin arkasına. iki sene orda galmışlar, gışlamışlar. ordan esgi köğe gelmişler. orda davarcılık yapmışlar (112).*

gündeşli ōlu çok ***zengin imiş*** *hanımı hamırın bezisiyle çocuun gotünü silmiş. cenab allah hepsini almış bunun andan sōra getmiş bir boz merkebinen tarlalarda başak eder imiş. o zaman söylemiş onu yāni (21).*

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi ***āymış.*** *çuguroada galanı kimsie gomaz ımış ā. at der imiş gölük der imiş göçürrümüş. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da basar ımış amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar erimişler, bēler gaymış getmiş işte (345).*

he az çok biliyek işde. garacōlan, önce şöyle olmuş. şimdi garacōlanın bir arkadaşı ***var ımış*** *bir derendeli. o garacōlanın garısının yanına yatmış ne yapmış adam? çekmiş getmiş. ondan sōra işde diyar diyar türkü çaırmış (21).*

hocam buranın cīcık olması da cīcık olmasını da sana annadiim. burda gavırlar olmuş. gavırların ismi ***cīcımiş,*** *cīcık kilimi toumuşlar, naışlı naışlı. cıncık isminde de bir gavır* ***var ımış****. buranın* ***şeyiyimiş,*** *yohardaı şindi cīcık kilimi diye bir kilim mar (345).*

ibiş çavış ***var ımış,*** *guş avlar ımış. o da bizim gaynanailde durur umuş. onu ben işde aıdını duydum, gendini bilmem de.* ***gozanniymiş****. o da turaç dutamayık, guş acıkık. ibiş bizim gaynanaile gelik. gelince deyik gine "guş acıkdı." deyik. kimse bir tavık vermeyik. köye aıt yakık (56).*

ik ōlan iki gız, şindi ordan gaçı, sulguna geliyullar, yoharı avşara. sulgun köyü ***varımış*** *avşarda. iki sene orda galıyıllar, gayseride, ondan sōna hamam köyüne geliyır. çadırı* ***var ımış,*** *gara çadır (50).*

ilk eveli hökümete garşı gelmişler, işgıya gurmuşlar. kibarın uşakları da deller imiş örflü bir ***uşāmış****. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir* ***evlad ımış.*** *dört* ***baciyimiş.*** *o arada, adamı almışlar götürmüşler. hökümet, tabi, gene garşı gelişin almışlar adanıya götürmüşler, bunu asmışlar (354).*

"sele gitdin tarhana." yani gadıncaız ne yapmış? tahranıya yapdığı gün, serince tahranıya böyle, yağmır çökmüş üsdüne. sele getmiş, erimiş. o azıcak bir kötü kilim esgisi ***var ımış,*** *onu üsdüne atmış tek, zavallı, onun da boyası çıkmış, yüzüne, yenmez hale gelmiş gıpgırmızı (446).*

şindi emine hatunun bir tek ōlu ***var ımış.*** *o da ölük. guzan ōlunun* ***avradiymiş.*** *guzan ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden alıklar. alınca burda gendilerin birine verikler. verince iki gızı oluk bir de ōlu oluk. size ömürler ōlu ölük, everince (52).*

şiyi de deyim isderseniz, tek daşşaın gızı şiyin aıdını, kirezin. babası yokarda bāler ***var ımış****, üseyin bāler deller imiş. ... gucaında da bir gıs çocuu* ***varımış.*** *burda da yokarda bir üseyin bāler* ***var ımış*** *(54).*

yalınız onu bulmuşlar sōra. dē feriziyenin oruya bi yere çıhmış. orda bir çoban sıhışdırmış. çoban gorhmuş bekleme salonnun üsdüne çıhmış felan. yahutda aaca mı dırmanmış telifon dirēne. ordan geçenner görmüşler, asvata ***yahınmış****. garadaşa getmişler, tüfek getirmişler, vurmuşlar (285-286).*

yörükler yayladan inince şo ağdamın oruya, gozamanın ileri yana gedecek yer yok. burda bunnar toplanı toplanı toplanı hepsi birikmiş. bunnar böyle toplayollar. birikdikden sōna, şindi o cini fakı çok ***gafaliymiş.*** *(67).*

Bazen isim+i-+*-mIş/-mUş* yapısı üzerine bir tane daha *-mIş/-mUş* eki getirilerek yapı genişletilir. Bu kullanımlarda rivayet, söylenti anlamı *-mIş/-mUş* ekinin basit ek-fiil çekiminden çok daha vurguludur. *Öyle derler, bize böyle anlatıldı, öyleymiş…* gibi anlamları pekiştirmek amacıyla kullanılmıştır. Bir örnekte karşılaşılmıştır.

*çok **şirin imiş imiş,** han hamam; halepden gahar ımış., buruya gonar ımış. isdanbıldan buruya gonar ımış. burada cami **var ımış.** dedem getmiş müderris hocaya sormuş. he onarı hepden getirmiş. buruya cami yapdırmış (113).*

1. ve 2. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*ordan gelince dedelerimiz, adanaya gelmişler. bunnarı orada isgan edip yerler vermişler. depebā mıdır, şindi adananın bi yeri. oruya gelince, demek ki, öyl annaşılıyor, bunnar orada da olsa böyle bir binada yahut da **evde değiller imiş.** çadırdalar. bi aşiret gabil ediliyor. buruya gelmişler, bunnarı işde o zamanın behrinde, evlere şöyle dıkmışlar, yer vermişler. bunnar toplanmış: "yau bu bi zenzele olsa, yıkılsa, biz bunun altında galır ölürük. çadırı gurmuşlar. direklerini pırttırmışlar, durmamışlar gaçmışlar. böyle dalılmışlar. yani böyle gonuşurdu böyüklerimiz (198).*

*şindi iki goldan gelmişler ceritler. birisi reyhannı tarafından girmiş, birisi gannıgeçit. bu avşarlar daha **önceymişler.** bizīler biraz şiyde galmışlar, iranda. iki sene müş sene mi orda galmışlar. ondan sōna yörümüşler, bu tarafa (203).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*capbar dede **buralıymış**. deller ki, burda dāda erişmiş. torbaya südü goymuş, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına getmiş. gardaşı da **köşker imiş,** işde gelen giden oluyormuş. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu bozulmuş mu napmış, süt başlamış damlamıya. öyle deller (170).*

*gelişi gözel bir lağap cırrıklı. bunar çok **azgın ımış.** bunar orda bir beğlerine dutuşmuş, "bunnarı gıralım, kökünü geçirelim" demişler. dört gişi gaçmış gurtulmuş, bu şimdiki, bu aradığınnar ondan türemiş (67).*

*veysel garani yavrım, bir **arab ımış**. gavırların içinde devesini güder imiş. gavırların devesini güder imiş. bir de kör anası var ımış maarada, o anasını besler imiş. o sene gütdürmemiş deveyi. gavır bu ya, gütdürmüyur (37).*

3.2.2.2.1.2.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş

Fiil+ -mIş/-mUş yapısı üzerine getirilen *-mIş/-mUş* eki olayın rivayet, söylenti anlamını kuvvetlendirmektedir. Bu yapı dinleyiciye aktarılan olayın rivayete dayandığı bilgisini vurgulu hale getirmektedir.

Birinci Dereceden Dolaylılık

Örneklerine rastlanmamıştır.

2. Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*bunu da şunun uçu söylemiş: oğlan esger gaçağıyımış. yalınız müsefir seabiymiş. emmisi gıziymiş garısı da, "ahmet, candarma geliyu" demiş. zibil, şu malın zibili olur ya, atılan yer güprelik, belli olmasın diyi onun altını **deşmiş imiş**vağtında. lağam yapmış. yani telikeli olursa onun altına sohuluyuverir imiş. jandarmanın içinde gendilerin kõne yahın bir köyden olan bir arhadaş da içinde. onnar gelmişler. gadın seirtmiş: "ahmet gel. tanıdık içinde var." varmış kı gadın şey çökmüş aşşā. jandarmanın da ismi, gendine yahın köylünün adı memmed imiş (445).*

3.çk kişi

*o da yanındıyemiş. bunu suya **salmışlar ımış**. işde sudan gėri, su getiriyôr ki işde háİ böyle (203).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

abū bekirin çocuu ***olmamış ımış****. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi gelir imiş, kopar mış suy arar ımış. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış. (254).*

3.çk kişi

ümmetine teblietmiş. dünyeyi denişdikden soğra aradan gaş bin sene geçmiş. zaman gelmiş. hazireti musanın zamanı, allahdan gelmiş hiciret edecek. hazieti musa "boğun gahak" dir imiş geçemez imiş, der imiş, geçemez imiş, düşünülmüş, çıhamazlar ımış, çıhartmış, gidilmiş, gurudulmuş, filan etmiş, çıhartmışlar gelmişler, inayet olmuş, bermişler, dahınmışlar, almışlar, etmişler, almışlar, şiitmemiş, gitmiş, vermiş, ***içmişler imişmiş****, geçmiş, birikdirmiş, gelmiş, girmiş (98-100).*

3.2.2.2.1.2.4. Fiil+ -yor+i-+ -miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Örneklerine rastlanmamıştır.

İkinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişi örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

benim annannemi gaçırmışlar. nişannıliymiş. nişannısı, nasıl oluyosa, küpesi mi neyi gaybolmuş. ırmak da yahın ya orda. yauT da orda çamaşır yıhadı orda m unutmuş? ahşam üsdü onu almaya gederken, nişannısı da orda at ***bālıyırmış****. örkleme dellerdi esgiden, çayirlere örKleme yapuyurmuş. "necisin, ne diyi deldin " diyi sormamış. hanı bi de gōnü yok falan lafı edeller imiş (202).*

bir türkün ōlu bi gavır gızına furulmuş zamanında. furulmuş, dayısı önder ***oluyumuş*** *ki dayısı aldırmamak isdiyi (369).*

çocuk demiş ki "yi͡enim elimi bırak" demiş, dayısı asgerden gelince. "e͡a, dayım da" ***diyırmış*** *"isdambullu oluk (242).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı ***çalışıyırmış****. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi dellermiş tabāne mi orda çalışıllarmış. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, ba͡ırmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini almış getmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buri͡a, ori͡a yerleşmişler (184-185).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişi örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

bir gün, bu erkeklere, mesela peygamber efendimizin şeyi olarak, dörde gadar nikah var ya, demişler ki, bütün gadınnar toplanmışlar, "yav bu erkekler dört dene evleniyur, dört gadın alıyur da biz niye bir galıyık? bize de bir çāre bulsun biz͡ imamı azam" demiş. "yarın başına üşek" demişler. adam makamına gelmiş. demişler… demişler… vagıt da akşam ***giriyor imiş*** *(15). … va͡r ımış, her gün apdes alırkan babasının suyunu ikram͡ eder͡ imiş … (16).*

capbar dede buralıymış. deller ki, burda dāda erişmiş. torbaya südü goymuş, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına getmiş. gardaşı da köşker imiş, işde gelen giden ***oluyormuş****. demek gi capbar dede bahınca fikri bozuluh mu bozulmuş mu n͡ apmış, süt başlamış damlamıya. öyle deller (170).*

peygamber efendimiz binmiş ata, yörürken daşlar arhası sıra ***yörümüş*** *(140).*

3.2.2.2.1.2.5. Fiil+-IcI/-UcU+i-+-miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.çoğul kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.çk kişi

gapi͡e bi vuran oldu: tık tık, tık tık… aşdık gapii͡ aşdīdik: bizim şu hakgı aliynen kesseg ibramın avradı. guca͡ında bir çocuk. beyinden ameliyete ***götürücüler imiş*** *onu. "allı zülüşnen eşe abılaya götürek bunu, bir bahıdak" demiş. neyse getirdi. çocu͡un*

başını dönderdim. bunu aldılar getdiler iki͡ün sōra bi daha getirdiler. dönderdim. dönderişin dutdu bir daha, şerbete gitdik biz oruya, bir daha dönderdik. ne o tokdura götürdüler ne ameliyet etdirdiler (366).

İkinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına güler imiş. çıkmış damın başına, bir u yanna gider güler imiş, bir u yanna gider güler imiş. arhadan bir gariben adam gelmiş, selamını almamış adam. ireli varmış, haceli dedemin yanna varmış. apdez alıp **namaz gılıcıymış**, ahşam namazına **durucuymuş.** almış misafiri. sırtı başı yırtılmış adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın yırtılmış senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını vermiş. ebem başlamış, inne ipliği uşlamış, sırtını yamameye. sırtını yamamış geri geydirmiş. sabā garşı olmuş kine, misafir yok, gayıb olmuş evden (426).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.2.1.2.6. Fiil+ -r/ -Ar/-mAz +i-+ -miş

Birinci Dereceden Dolaylılık

Örneklerine rastlanmamıştır.

İkinci Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*babamın da bacısı da var͡ımış birgaş dene mahallede o avratlara, kelekci avratlara birer fisdannık yırtıverir, üsdüne **atıverir͡ imiş**. üsdüne **atıverir͡ imiş** böyle. babam babayiğid͡ idi. büzzüü **yemez͡ imiş** gavırın (42).*

*benim ebem mar ımış a͡ıtciymiş. bir gızı var ımiş nişanliymiş. benim dedeme nişanliymiş. nişanlısı böyle esgiden gurele hasdalı͡ **gelir imiş, ölür ümüş** (321).*

bura camız yeriymiş, camız eğrayimiş. bura büklümüş. goyürüller imiş camızalına camızı. camızlar dourur umuş, potu böyüdür ümüş, arkasında bir bak kı goca potunan camız ***gelir imiş*** *(194).*

çok şirin imiş imiş, han hamam; halepden ***gahar ımış****, buruya* ***gonar ımış****. isdanbıldan buruya* ***gonar ımış.*** *burada cami var ımış. dedem getmiş müderris hocaya sormuş. he onarı hepden getirmiş. buruya cami yapdırmış (11).*

dayımın, gaçarkan, bu topuu bu halçasına şip şip ***dear imiş*** *(19).*

gel dibā ***vurrumuş****, gayfe, lak laki hacı a, burda* ***der imiş*** *gi "vallaha ehmet, gel bana gel dibā vuruyur."* ***annar ımış*** *o dibekden "beni gayfiye çaırıyı"* ***der imiş.*** *(50)*

halil efendi ōlu hössüyün ā çok yiit bi āymış. çuguroada galanı kimsie ***gomaz ımış*** *ā. at* ***der imiş*** *gölük* ***der imiş göçürrümüş****. aman bunnarınan gonuşman diyi de basgı da* ***basar ımış*** *amma gene de pare etmemiş. ondan sōra adamlar erimişler, bēler gaymış getmiş işte (345).*

ibiş çavış var ımış, guş ***avlar ımış.*** *o da bizim gaynanailde* ***durur umuş.*** *onu ben işde aıdını duydum, gendini bilmem de. gozanniymiş. o da turaç dutamayık, guş acıkık. ibiş bizim gaynanaile gelik. gelince deyik gine "guş acıkdı." deyik. kimse bir tavık vermeyik. köye aıt yakık (56).*

künde gelir gapī ***döer imiş.*** *hamem tasınnan da yallah gafasına goyuncu dombalak dündermiş arhadaş. gız gaçıncık bir sokā düşmüş. biraz yıramışlar köyden. kevran gelmiş, öteden gelirkenne kevranın, kevranbaşının şiye ürkmüş. ürküncük bakıvermiş kine, gız şöyle yıramış. vallaha yırayıncı gız gaçmış ordan. gonuşmuş millet, neleri gonuşūsa gayrı (430).*

şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına ***güler imiş.*** *çıkmış damın başına, bir u yanna gider* ***güler imiş,*** *bir u yanna gider* ***güler imiş.*** *arhadan bir gariben adam gelmiş, selamını almamış adam. ireli varmış, haceli dedemin yanna varmış. apdez alıp namaz gılıcıymış, ahşam namazına durucuymuş. almış misafiri. sırtı başı yırtılmış adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın yırtılmış senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını vermiş. ebem başlamış, inne ipliği uşlamış, sırtını yamameye. sırtını yamamış geri geydirmiş. sabā garşı olmuş kine, misafir yok, gayıb olmuş evden (426).*

3.çk kişi

adamın orda çiftliği var ımış, o zaman milletvekiliydi, ali rıza bea ***deller imiş.*** *ölmüş. zaman geçmiş, buruya satın almaya birikiyor bunnarın köylüleri (199).*

aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, ***vermezlerdi*** *beni.* ***vermezlerdi****. gice geliyır boazımdaı, evel gazi* ***dellermiş,*** *tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde* ***yatar ımış*** *tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it gudurmuş! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

bize bi lağap dahılmış. lağap şöyle dahılmış: dedesinin dedesi, deve ***güdeller imiş*** *işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes soyunmuş. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince gitmiş anca batıp çıkmaya durmuş. "ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne çıhıvermiş. çıplah hep öyle çıhıvermiş. evlere çadırlara da haber gitmiş. işde benim dedemin dedesi de atılmış. kendi de hışat olmuş, getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire* ***gaydırrımış*** *gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan yatmış. ora yatmış benim dedenin dedesi de yıhılmış. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan garaciğer imişin be" demiş (264-264).*

bizim burdan aşiret şiye ***gider imiş****, bunda işde elli sene falan, maraşın dağlarına yaylıya gider imiş. zeytin gāvelii falan* ***derler imiş****, orda gāve suyu var ımış. daa evel gāve deermeni var ımış, o zamannar, bir sene getmişler, orda dostları var ımış. bizim burda bir ıhdıyar var ıdı, bunu o zaman davet etmiş. (447-449).*

bu ırahmatlık gaçıyı arabaynan. ulan! ismeal ānın amaliyesi de hep orda ot ***döeller imiş****. gardaşları bunu goalıyır amma bu ara verdii gimi* ***başlar ımış gaçar ımış*** *ırahmatlık. "sen ne diyi gaçıyon" demişler. "vallaha bu gelen benim gayınnarım ben bunun bacısını gaçırdım beni goalıyıllar." "öyleyse haklıymıssın gaş! (21)"*

bu, aslan avşar. ağmaşatda ***oturullar ımış****. gızınan ōlan birbirine annaşmışlar tabi. her ne gadara düürçü filan giden olduysa da olmamış. anası babası bermemiş yanı (219).*

bura camız yeriymiş, camız eğrayimiş. bura büklümüş. ***goyürüller imiş*** *camızalına camızı. camızlar dourur umuş, potu böyüdür ümüş, arkasında bir bak kı goca potunan camız gelir imiş (194).*

gadının çocuhları varmış, burda, böyük ōlannarı çalışıyırmış. esgiden adanada mezbāne varmış ya; mezbāne mi ***dellermiş*** *tabāne mi orda* ***çalışıllarmış****. gadın memleketden, çocūnu, babamın dedesini almış gelmiş. oturmuş, varmış, demiş, demiş, demiş, bahmış, yıhallarmış, bairmış, demiş, dönmüşler, gelmiş. annelerini*

almışgetmişler. bu kilavur kövü var ya, şindi aydıncık diyolar buria, oria yerleşmişler (184-185).

gartalı, böyle yıhanık et mi ***veriller imiş*** *nasıl* ***edeller imiş****, böyle bi yere* ***gollar ımış****, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl etmisse, dutmuşlar gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil dakmışlar. ufak bir zil dakmışlar içine de bir yerleşdirmişler. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu yerleşdirmişler de, ne derdi ya (23)?*

ilk eveli hökümete garşı gelmişler, işgıya gurmuşlar. kibarın uşakları da ***deller imiş*** *örflü bir uşāmış. hevkiyi de gırmış. bir tek de bir evlad ımış. dört baciyimiş. o arada, adamı almışlar götürmüşler. hökümet, tabi, hene garşı gelişin almışlar adanıya götürmüşler, bunu asmışlar (354).*

tarihini bilmiyom. elli altmış çadır söke, izmir tarafı, sökeden, ordan aydından bura göçmüş gelmişler. buruya hasın dai ***diller imiş.*** *burda mal gışlatmag uçu, mal eyi çıhıyı deye gelmişler. burda dikiş dutduramamışlar geri getmişler. geri göç etmişler. işde az getmişler uz getmişler, şeyden gonyaya filan varınca, on iki çadır, dedemgil, dedelerim, babamgilin dedeleri filan geri dönmüşler. geri gelirkene babamgilin dedesi bozantının ötü yanında ölmüş (257).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

Yalnızca 3.tekil kişide ve bir örnekte bu kullanıma rastlanmıştır.

3.tk kişi

abū bekirin çocuu olmamış ımış. adag adıyır, diyır kına: "benim çocuum olursa sevgilimi gurban keserim" diyır. hacer anamızı alıncak o ısmail oluyu, ısmail oluncak böyüg avrat o ısmayılı çekemeyir. götürüyür, mekge de o zaman yapılmamış ımış, mekge tarafına atıyır ısmailnan hacer anamızı. ısmayılı yatırıyır suy aramia çıgıyır. uzuyır. gopar ımış ısmail guytu yerde diyi ***gelir imiş, kopar mış suy arar ımış****. şindi orda gopallar ımış, hacer ananın gopduu yerde, gopuyallar ımış. sōna geliveriyir ki ismailın berk furduu yerden çıhıyı. bu zemzem diyır, aliyir suyu. mekgie yapmış ondan sonra. mekdie yapmış allahümme sali ala seydine muhammedimizin yanına varmış (254).*

3.2.2.2.2. Çıkarıma Bağlı Dolaylılık

Konuşur olayın olduğundan emin değildir ancak olay/duruma dair izleri duyuları yoluyla sezerekolayın ya da durumun olup olmadığı ve hatta nasıl olduğuyla alakalı bilgilere sahip olur. Koklayarak, görerek,dokunarak, deneyime dayanarak yada genel durumdan yola çıkarak konuşur olay ya da durumun olup olmadığına hatta nasıl olduğuna dair çıkarımlar yapar. Konuşurun sahip olduğu bilgi yüzde yüz kesin değildir aksine doğruluk ve kesinlik derecesi ortamdaki izlere bağlı olrak değişmektedir. Olay ya da durumüzerine edinilen bilginin doğruluğu ya da kesinliğine dair bilginin derecesi ise belirteçler yardımıyla sezdirilmektedir. *-mIş/-mUş* eki bilginin çıkarım yoluyla edinildiğini işaretleyen bir ek olarak kullanılmaktadır.

3.2.2.2.2.1. Görmeye Bağlı Çıkarım

Konuşur olayın izlerine bağlı bilgisini, izlenimlerini aktarmaktadır. Ortamda mevcut olan olaya dair ipuçları konuşmacı tarafından görme duyusuyla algılanır. Bu izler konuşucunun olay hakkında bir fikre sahip olmasını sağlar. Olayın olduğundan emin değildir, çünkü olay gerçekleşirken şahit olmamıştır ancak mevcut ipuçları konuşmacıyı olayın olduğuna ve hatta nasıl olduğuna dair bilgilendirir. Bu durum dilbilgisel olarak *-mIş/-mUş* ekiyle işaretlenmektedir.*mear(meğer),bahsana(baksana), vardı kine(vardı ki), demek, zahar…* gibi yardımcı unsurlarla bu işlev kuvvetli hale gelmektedir.

Görmeye bağlı çıkarım cümlelerinin dolaylılık derecesi görmeye bağlı dolaylılık cümlelerinden daha yüksektir. Görmeye bağlı dolaylılıkta kişi olay ya da durumun izlerini, işaretlerini görür ve görmeye dayalı edindiği bilgi doğrudan algılanır. Oysa görmeye bağlı çıkarımda kişi görür ancak olay ya da durumla alakalı bir fikre, bilgiye sahip olabilmesi için zihinsel çıkarım yapması gerekmektedir.

3.2.2.2.2.1.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 2. ve 3.tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

2.tk kişi

*benim paramı **almıssın** (215).*

3.tk kişi

*aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan ciled atmış, kesmiş. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası düşmüş." tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen halhmış. babam da "vallaha bu it **gudurmuş**! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı (364-365).*

*bir ekine gonduunu gördüm malazda. oturdum. ortalıg ışırken barabar bir gaz sesi geliyör. ben de etirafa bahıyöm. ortalıg ışıyıverdi kaz önümde. yörüye yörüye **gelmiş**, sudan **çıhmış**. suda yatmış demek ki. sudan **çıhmış** ekine **gelmiş**, sāti su da yüz metire ilerde (285).*

*bireez gına alıyor tabahdan, "aç eliní yavrım, hurşut bein başı uçu aş deyor. mahim güzel hemen elini açıyor. sıhıveriyor ki çobana verdii yüssük. "ihin hurşut bē **gelmiş**" diyor(210).*

*fukare, gendinin bi sıhım canı var. heç üsdüne almamış da heç yimiyır da. gursaı mı **gurumuş niyitmiş** bilmüyüm (260).*

*getdik gozana, herkeş gaçmiş. ev bōle… herkeşin neyi varsa içerde… işde yalançıhdan pulis zahar orada, pulis **olmuş**, bilmem ne **olmuş,** olmuşlar(174).*

*on metire yer **galmış** döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni çekik değil imiş. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el firen, çekik değil. yiniledik (95).*

3.2.2.2.2.1.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

*aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam **lepeciymiş** taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de (353).*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin ***altındiyemiş****. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin* ***altındiyemiş*** *(408).*

3.2.2.2.2.1.3. Fiil+-mIş/mUş+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

ulan bacımgıl gaza itmiş bahsana. taksi ***vurmuş umuş.*** *(350)*

3.2.2.2.2.1.4. Fiil+-AcAk+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

geri geldi döndü kine, yurda gessin kine, kimse yok, yurt göçümüş, getmiş. vara vara vardı kine ne görsün, gırk gece gırk günüz ***düün çalınacāmış*** *(428).*

kibrit yahıyor, demek cıara ***yahacāmış*** *adam, genç çocuh o d o zaman. memed efendinin şiyi vardı, demir tekerli makinesi. onan adam getdi, bir geldi ataş o tarafa galdı. o taraf yandı, bu taraf galdı. o olmasa köv de yanardı (280).*

3.2.2.2.2.2. Duymaya Bağlı Çıkarım

Konuşur olayın izlerine bağlı bilgisini, izlenimlerini aktarmaktadır. Ortamda mevcut olan olaya dair ipuçları konuşmacı tarafından duyarak algılanır. Bu izler konuşucunun olay hakkında bir fikre sahip olmasını sağlar. Olayın olduğundan emin değildir, çünkü olay gerçekleşirken şahit olmamıştır ancak duymaya bağlı edindiği bilgiler ona olay ya da duruma dairbilgi vermektedir. Bu durum dilbilgisel olarak *-mIş/-mUş* ekiyle işaretlenmektedir.

3.2.2.2.2.2.1. İsim+i-+-miş

Yalnızca 2.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

bu ırahmatlık gaçıyı arabaynan. ulan! ismeal ānın amaliyesi de hep orda ot döeller imiş. gardaşları bunu goalıyır amma bu ara verdii gimi başlar ımış gaçar ımış ırahmatlık. "sen ne diyi gaçıyon" demişler. "vallaha bu gelen benim gayınnarım ben bunun bacısını gaçırdım beni goalıyıllar." "öyleyse ***haklıymıssın*** *gaş!"*

3.2.2.2.2.3. Metin Bağlamına Dayalı Çıkarım

Konuşur olayın izlerine bağlı bilgisini, izlenimlerini aktarmaktadır. Bir olay ya da durum söz konudur. Bu olay ya da durumlar zinciri kişiyi mantıksal bir sonuca yönlendirir. Konuşur daha önce bilmediği bir sonuca olaylara dair mantıksal izleri takip ederek ulaşır. Bu izler konuşucunun olay hakkında bir fikre sahip olmasını sağlar. Olayın olduğundan emin değildir, çünkü olay gerçekleşirken şahit olmamıştır ancak mevcut ipuçları konuşmacıyı olayın olduğuna ve hatta nasıl olduğuna dair bilgilendirir. Bu durum dilbilgisel olarak *-mIş/-mUş* ekiyle işaretlenmektedir.*demek gi(demek ki), yani, annıyacaın(anlayacağın), heralda(heralde)…* gibi yardımcı unsurlar bilginin çıkarım yoluyla edinildiği bilgisini net hale getirmek amacıyla kullanılmıştır.

3.2.2.2.2.3.1. Fiil+-mIş/-mUş

1.tk kişi

*şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem **mahsumlaşmışım**, **suşlanmışım** gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri gız ımış" diyollar (133).*

2.tk kişi

*o gün bir aşiret köyüne getdik. orda bir şey bir şey ōrendik. adama diyor ki: bir ōlan evermişler. ōlan bir deynek vurmuş golunu gırmış. anası gelmiş "n āpdın, gızın golunu gırdın. yahu sen merdivannarın birincisini, ikincisini, üçüncüsünü, en son merdivanı çürük **yapmışın**. gızın da o çürük merdivana basınca, düşdü golu gırıldı (288).*

3.tk kişi

*adamın biri isdesyunda geziyır ımış. bir gadın gelmiş yanına bağırmış. demiş gi: "bu bey bana sarkıntılık yapdı" diyin. polisler gelmiş. "bu adam sana heç, ne **tecavuz etmiş** ne de **sarkıntılık yapmış**." demiş. acaba nedir? adama sığara içiyır ımış külü bile dökülmemiş (41).*

aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan çıkdı miydi herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. hocam ırahmatlık da eve gelmiş. öteden bir

ombaşı, üç candarma geldi. davılı kesdik. şindi babam ırahmatlıa gelene gadar çātadan iki togat vurdu amma, iki dene de baa vurdu. iki togat vurdu. he kör guyu. oruya varırkanna hocama getmişler. ırahmatlıg orda zortlamış. bi gaş dene de yiennerinden de, onnar da geldi. memmed evend ırahmatlık da duymuş. o da geldi. oruya durdu. ombaşı da yei mi ***gelmiş,*** *bilmez mīmiş, "vallaha götüreecēm" dedi. "sen beni duydun mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).*

arhadaşın birini ben bi döğdüm idi. ava getdik. dört mü beş mi davşan vurduk. buçağı söz mesela imamoğlunda ***bırakmış****, kesdiymiz yerde. bi yere bi çıkdık ki efendi, bi davşan var, oğlak gibi, goyun sürüsü gimi. bu, gendi sıhıyor, ben sıhıyom, düşürüyom. ulan kes! hanı buçak? ulan niye orda godun diyi bunu elime aldım amma eyice bi döğdüm (75).*

"ayı olarak biz gızı verdik, bu insan. bu ne biçim iş?" şimdi onun düşüncesini, yani oğlan bir nevi ağlim, yani o şekildeyimiş. "boba senin gafan çok garışık. o zaman dur bağım, cenabı allah sizi denemeg için, ne yapacak deyin beni ayı gıyafetinde ***gösdermiş.*** *aslında ayı değildim. o zaman da böyleyidima (93).*

ben eyi hatırlarım: tarsusun bi köyü var: tiznik. çocuhduh biz. hani o zaman bōle tahsi falan yoh. afedersin öküz arabasıynan bir genç gadın getirdiler. yani bu genç gadını ziyaretde indirerken üş dört gişi birden indirdi. gadın felç veyaut da ***felç geçirmiş*** *(141).*

bir ekine gonduunu gördüm malazda. oturdum. ortalıg ışırken barabar bir gaz sesi geliyör. ben de etirafa bahıyöm. ortalıg ışıyıverdi kaz önümde. yörüye yörüye gelmiş, sudan çıhmış. suda ***yatmış***<u>demek ki.</u> *sudan çıhmış ekine gelmiş, sāti su da yüz metire ilerde (285).*

bir tencere altın kömmüşler. daşı galdırıyollar. işde akılları kesiyor. <u>demek</u> *daş yerinden* ***oynamış****. "tenceresiynen almışlar," dellerdi (278).*

capbar dede buralıymış. deller ki, burda dāda erişmiş. torbaya südü goymuş, adanada ali dede gardaşı var ımış, gardaşının yanına getmiş. gardaşı da köşker imiş, işde gelen giden oluyormuş. <u>demek gi</u> *capbar dede bahınca fikri bozuluh mu* ***bozulmuşmu n apmış,*** *süt başlamış damlamıya. öyle deller (170).*

daşı eliyle şeydiveriyor, daşın altında bir kiyat çıhıyor: "beni, gönlümle getmiş deelim nişannım, beni, goğa dutdular, elimi golumu atın üsdüne bağladılar. beni van çölüne göturüyollar." hurşut bē diyor ki: " <u>demek gı</u> *gönlüyne* ***getmemiş*** *(207).*

dellenmemiş *ya gelip beni alacah. herifin ahlına zoru mu var ki gelip beni alacah (133).*

gördüünü ***unutmamış,*** *duyduunu* ***bellemiş****. bu efendim işde, seferberlik harbi diyek, seferberlik harbinde, bu, şeyde cepelerde nerde döüşmüş üse nerde savaşmış ısa nerde şeyi varısa, bölük gumandanını alay gumandanını, nerde şey apdı garış garış, santım santım bilirdi. babamın bi de laabı vardı dırra diye. dırra omar dellerdi. gök bir guş olur, onun gibi öterdi aynen, şu aaca kedi gimi çıhardı (352).*

"millet ***habartmış"*** *diyur. "eere gala şekli var ısa her cezāma raziyim" diyur (25).*

orda bir su yarığına, hendek gimi su ***yarmış****, onun içine yatıyır, sırtlı başlı (233).*

şindi o dere düz, daşar ımış zamanında. burdan gelinçiler gelin götürüyollar ımış. gelin götürürkenne o atalan dedii daşmış, selleme. atları sel ***götürmüş****annıyacaın. onun uçun atalan deresi demişler (386).*

1. ve 2.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

elini burdan tahriyenen kesdiydi. odun ederkene kesmiş dāda. onu da yānış ***dikmişler****, barnaı dutmadıydı (437).*

gelmişler *ki gitti (99).*

girdim, şoh oldum ya! diyazem falan ***vurmuşlar****heralda, beyindeki damarı açmah için. girdimbahdım ne gonuşabiliyür ne böle bahıyur gadın ya. vallaha hiş dadı yoh (147).*

gitmişler *adanadan bir haş dane, çoğ afedersin, zibidi* ***getirmişler****. arabaya* ***bindirmişlergetirmişler****, gayfanın öğünde,* ***getirmişler****.* ***bindirmişler****, orda gozümün öğünde indirdiler (81).*

sonra ağalarımızın bir bacısı var ıdı, anaları ayrı da babaları bir idi. ***habar salmışlar****. şöyle üçümüz bir yatıyadık. gece geldi, "elif" diyi çurdı. "ne diyen" dedi. "kalk sana bir dutma getirdim" dedi. o da kalkdı guzum, yer yazdı. bakdīdı, ağanın bacısı (381-382).*

3.2.2.2.2.3.2. İsim+i-+-miş

1.tk kişi

bundan ***güçcümüşşüm****, ahlım ermiyor. dilek* ***gadar ımışşım*** *demek (278).*

*o deleannı, o oğlumda **genç imissim** yavrım, evde horanta var ıdı gene bu ğadar bilmemissim. yandım yanmadım deel de. amma bu oğlan çok cierimi yakdı (339).*

2.tk kişi

*adanadaki eziz bein eline getdim verdim. yazdırdım da. ohudu ohudu "sen **şayir imissin**" dedi (329).*

*bize bi lağap dahılmış. lağap şöyle dahılmış: dedesinin dedesi, deve güdeler imiş işde beş altı gişi. suvatda giderken "haydın bi suya girelim" demişler. herkes soyunmuş. dalmışlar. içinden arhadaşın biri birez ileri derince gitmiş anca batıp çıkmaya durmuş. "ahmet mehmet getdi suya. oho batıp çıhıyı. ulan!" geri suy üsdüne çıhıvermiş. çıplah hep öyle çıhıvermiş. evlere çadırlara da haber gitmiş. işde benim dedemin dedesi de atılmış. kendi de hışat olmuş, getdikce vurduhca vurdu… bi vurmada ik üç metire gaydırrımış gayıp gideni, suda. öyl öylö, daha ileriye varrahdan, yuha yere varrahdan yatmış. ora yatmış benim dedenin dedesi de yıhılmış. garşıda da çadırlar var ımış ırmağın garşısında. dedemiz, bizim dedenin dedesi de çıharıncah "ulan **garaciğer imişin** be" demiş (264-264).*

3.tk kişi

*bağıyur ki bir yılan aca dōru, yuuya dōru çıhıyur, vuruyor öldürüyör, düşürüyör. anası görüyör. o da **zümrütü anka kuşuyümüş**. oriye de yumurtlar ımış, yua yapar ımış, efendim, o yılan da gider her sene yer imiş orda. bu sever bunu gurtarıyor. gurtardıkdan sōna, bu anası da zannetmiş ki "bu aacın altında yatan kişi neyise o benim yavrımı yiyor" diye onu öldürmeg üçü hışım ıla aşşaı iniyür. inerken beraber yavrılar diyo ki "ana!" "ne o?" " o bizim hayatımızı gurtardı." madem diyür "yavrımı, yavrılarımı sen gurtardın. benim her sene yavrılarımı öldürüyor. demek ki bu **yılan mış.**" diyür (120).*

*bunun ocāna geldi mi āzı geri dōruluverirmiş. böyle **ocag ımış** dedem yāni (19).*

*burda bizim akraba üseyin efendi var ımış, derin hocaymiş adam, "zaman gelir ki" demiş "demirler gonuşacah." gayseride ohutmuşlar. adam yani ohumuş. ohumuşu **guvetliymiş**. dedikleri oldu, demirler gonuşuyor yavrım (277).*

*demiş gine: "kim su getirirse gızımı ona vereceim." demek su **yokmuş** burda sahar ki… (269).*

*gadın bahmış kine garşıdan, nihir o zaman **küçükmüş**herhal, nihirin kenarında çocuhları deri yıhıyolar (185).*

*hasda yatdım. daha ömür evi **saımış** yavrım ölmedim (331).*

*ne **babayiid adam ımış.** adam guyuyu daniyur yav (18).*

*ōluna diyor ki "gızın yanına varma. varmıyacaın." hani, sar dedi ya. ōlan varmiyor. gızına şöyle ediyor annesi. "neden verdiniz bizi, yani hadım ōlan. yav senin ōlan **böyleyimiş**." diyor (236-237).*

*on metire yer galmış döleğe inmiye. orda yönü bu yanna duruyordu. çocuk çalışdırdıydı. o arada da el fireni **çekik değil imiş**. fitesden de alık, boşda. öylen yemeği yiyorduk anca "bir gasırtı oldu" dediler. motur sövenik amma el firen, çekik değil. yiniledik (95).*

*ordan gelince dedelerimiz, adanaya gelmişler. bunnarı orada isgan edip yerler vermişler. depebā mıdır, şindi adananın bi yeri. oruya gelince, demek ki, öyl annaşılıyor, bunnar orada da olsa böyle bir binada yahut da evde **değiĺler imiş**. çadırdalar. bi aşiret ġabil ediliyor. buruya gelmişler, bunnarı işde o zamanın behrinde, evlere şöyle dıkmışlar, yer vermişler. bunnar toplanmış: "yau bu bi zenzele olsa, yıkılsa, biz bunun altında galır ölürük. çadırı gurmuşlar. direklerini pırttırmışlar, durmamışlar gaçmışlar. böyle daılmışlır. yani böyle gonuşurdu böküklerimiz (198).*

*şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan bekliyormuş demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri **gız ımış**" diyollar (133).*

*yāmır yāmadı mı, adam geder imiş, goyun keseller imiş, pilava nohud atdırmazlar ımış, tolu yaar diyi, yāmırlarda. namaz gılallar ımış. yemek yeller, gelmie galmaz, çeketleri ters giyeller imiş namaz gılarken, erkekler, dönüşde ıslanıllar ımış. yani öyle ki ihtigatları **var ımış**, yavrım (277).*

1.çk kişi

***asıl mıymıssık, neyimissik** ne bilim çıhartmadık (384).*

2. ve 3. çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.2.2.3.3. Fiil+-yor+ i-+ -miş

Yalnızca 3. tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

benim nenemin bobası, aklımın işde şöyle yetiyinde sağ ıdı. yüz beş yaşındaymış, yanı, o zaman. yani ibiream paşanın buruya geldiğini ***biliyömüş****senin annıyacağın (187).*

şindi beyimin ilk hanımından üç gızı var. ben de bir doum yapdım, bundan evel, yine gız. demek o zaman bem mahsumlaşmışım, suşlanmışım gız dourdum diye. onnar ōlan ***bekliyormuş****demek gi. görümcem dedi ki "o ne" dedi, "biz mahsum olacāmıza" dedi, "sen mi mahsumlaşdın?" "yok" dedim. diyollar ki "herifin bideri gız ımış" diyollar (133).*

3.çk kişi

"hani peynir nerde" dedim. "tilkide" diyür. "valla bacım, gusura bahma ya, tilkin ne" anam bahdım şöyle: anam burda bir leençe var. şöyle leençe tirki ***diyiller imiş*** *yörükler (283).*

3.2.2.2.2.3.4. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

Yalnızca 1. ve 3. tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

çoh görrüm rüyayı. n ādar ***bārır ımışım****. uyanırım ki dilim damām gurumuş (134).*

3.tk kişi

aha şunun da bir babası vardı. bize, eveli bir candarma şordan çıkdı miydi herkeş şey ederdi. bunun babası ırahmatlık orda. ombaşı da yei mi gelmiş, ***bilmez mīmiş****,"vallaha götüreecēm" dedi. "sen beni duydun mu duymadın mı? ben buranın muhdariyim, götüremezsin" dedi. böyle adam ıdı ırahmatlık bunun babası (392-393).*

3.2.2.2.2.4. Deneyime/Alışkanlığa Bağlı Çıkarım

Konuşur, geçmişte düzenli olarak gerçekleşen olaylardan ya da deneyimden yola çıkarak benzer olaylara benzer sonuçlar mantığıyla çıkarım yapar ya da benzer şartlar altında çıkarım yapmış birinden olay ya da duruma dair bilgiyi edinir ve sonra da aktarır. Her iki şartta da bilginin kaynağı geçmişte sürerliği olan ya da deneyim edilmiş

olay ya da durumların sonuçlarıdır.-*mIş/-mUş* eki ise bilginin çıkarım yoluyla edinimini işaretlemektedir.

3.2.2.2.2.4.1. İsim+i-+-miş

1. ve 2.tekil kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*geçen sene aldıg amma bir **gavır ımış** maereyse. böyle gavıra ıras gelmedim yani. bana boyunca "para" diyidi. bir millara vardı belle ki yedii para. gaşdı burdan. savcılığa dilekce virdim (338).*

1.çk kişi

*bunun guluncunu cızdırdık eyice. sıırın pisliinden bişirdik guluncuna yatırdık. anam n ādar **deliymissik** gı (366).*

2. ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.2.2.4.2. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

*iki tene altın **çalınır ımış**. onu da seníñ çocuKlar **çalar ımış** (246).*

*öyle bir aynaymış ki tam süsünü makyajını güzel yapmassa, beenmedi mi **gösdermez imiş** yanı(124). aynayi eline aliyür bu gene, gökyüzüne bağıyur, yoh. denize bahıyur denizde yoh, havıya bahıyur, havada yoh. garada yok. "makyacımı beenmedi" diyür. hoş görünmese **göstermezmiş** (126).*

3.2.2.2.2.5. Tahmine Bağlı Çıkarım

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman eki olya ya da duruma dair bilginin tahmine dayalı edinilmiş olmasını da işaretlemek için kullanılmaktadır. İşaretlere dayalı tahmin sonucunda kişi mantıklı bir sonuca ulaşır yaniçıkarım yapar. Tahmin anlamı *zaar, herhalde…* gibi yardımcı unsurlarla net hale getirilmektedir.

3.2.2.2.2.5.1. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekilve1.çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

*işde gız da ölüyur herhald işde yılan sohuyur ölüyur, herhalda. şu **galeymiş** o. hark duruyur heç bozmamışlar (269).*

1.çk kişi

*ben de bunnarı bilmem de işde **öğrenmişik**zaar çocuhluh şiyinde (282).*

3.2.2.2.2.5.2. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

*adamın mayası mesela biraz cānirāmış, hazret gozanōlu yani. şey böyle, emirvāki adam falan şiy apmıya da **sever imiş**heralda (22).*

3.2.2.2.3. Görmeye Bağlı Dolaylılık

Konuşurolaya dair bilgiyi olay olduktan sonraki izlere bakarak edinir. Olay hakkındaki bilgi bir çıkarım ürünü değildir olayın olduğuna dair izler apaçık ortadadır. Bilginin edinilme yolu *-mIş/-mUş* eki ile işaretlenmektedir. Görerek bilgi edinme için gerekli ön aşamaları ifade eden, genelde ki'li birleşik cümle türünden olan yardımcı unsurlar, *bakdı ki(baktı), goşdu(koştu), geliyor ki, bahıyor ki(bakıyor ki), geliye ki (geliyor ki), vardım ki, gelse ki, döndü kine (döndü ki)…,* bu dolaylılık anlamını netleştirmektedir.

Görmeye bağlı dolaylık cümlelerinin dolaylılık derecesi görmeye bağlı çıkarım cümlelerinden daha düşüktür. Görmeye bağlı dolaylılıkta kişi olay ya da durumun izlerini, işaretlerini görür ve görmeye dayalı edindiği bilgi doğrudan algılanır. Oysa görmeye bağlı çıkarımda kişi görür ancak olay ya da durumla alakalı bir fikre, bilgiye sahip olabilmesi için zihinsel çıkarım yapması gerekmektedir.

3.2.2.2.3.1. Fiil+-mIş/-mUş

1.tk kişi

*o sinirnen adamın o golunu fazla **sıkmışım**. bakdım elleri morardı (72).*

2.tk kişi

*bu erhan ne diyi? anam anam diyır da ālıyır dedim. goşdum udu**gitmişin** elden (261).*

*"yav arḫadaş" der bizim orda adettir merkebin boazına dahallar sen guyrūna **dahmışın** (227).*

3.tk kişi

*adamlar bizi orda **küççümsümüş**. anca bizim ahmet barıt gibi çıkdı: "lan adamın anasını avradını…" dedi. söğdü saydı kimse seslenmedi (94).*

*aldı gaşdı beni. isdiyır, utanıyır, vermezlerdi beni. vermezlerdi. gice geliyır boazımdaı, evel gazi dellermiş, tokalı, burdan **ciled atmış**, **kesmiş**. amma millet arkasına düşmüş ırahmatlıın. mıkdar geliyi diyi "şapgası **düşmüş.**" tokayı almış getmiş. "üsdüme gelmeŋ, hepinızı gırarım!" gaynana ırahmatlık da şeyde yatar ımış tahada. bir köynēnen **halhmış**. babam da "vallaha bu it **gudurmuş**! üsdüne varmaŋ!" diyır. yoğ umuş silahı. (364-365)*

*ana mosmor **olmuş**, höle mılk mılk ediyir (165).*

*arhadaş bakdım ki fındıg aaşları ekiş üküş **olmuş, gırılmış**, bilmem nö **olmuş**. şindi ben iyice düşündüm. ışgın… bi tene **gomamış** (417).*

*ayāmı galdırdīmı biliem dahasını bilmüyom. yohardan o merdifanın ordan, böyüg ōlan demiş "bir inilti geliyor bi şe mi mar yohsa?" gelin de demiş: "kim olacak bir anan getdi." "anam düşemez mi," demiş. avradan küymemiş. gendi çıhıyor, "vallaha anam aşşāda; **düşmüş**, iniliyor.(162)"*

*babam da geldi galan. **gurtulmuş** gavır elinden, geldi. babam bizim ineklerimizi **getirmiş** öküzlerimizi **getirmiş**. gederken öküze biniyoruk, afedersin eşşee biniyoruk (174).*

*ben arhadan yetişeneçe **gaçmış** (430).*

*ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg **aşmış** savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

*ben oruya bayınmışım. geliyor ki ben baygınım herif **ölmüş**. galan millet birikiyor (177).*

“bi de denize bahıyim” diyür. derken bahıyor ki bi okyanusun ortasında, büyük bi gayaların arasından bir balina. balinanın içinde ōlan ***uzanmış*** *isdirahad ediyo orda (123).*

bir ekine gonduunu gördüm malazda. oturdum. ortalıg ışırken barabar bir gaz sesi geliyör. ben de etirafa bahıyöm. ortalıg ışıyıverdi kaz önümde. yörüye yörüye gelmiş, sudan çıhmış. suda yatmış demek ki. sudan çıhmış ekine ***gelmiş****, sāti su da yüz metire ilerde (285).*

“bire oğlum bu neci” diyor, “n oldu” deyor, “ġupguru ***gurumuş****” deyor. “şevketlim filan zaman biz bir ava getdik. orda böyle böyle oldu. ondan beri boğazından yudum geçmüyor” diyor. av avlıyarak gele gele geliyor ki yerinde yeller* ***esmiş*** *(206-207).*

birez gına alıyor tabahdan, “aç eliní yavrım, hurşut bein başı uçu aş deyor. mahim güzel hemen elini açıyor. sıhıveriyor ki çobana verdii yüssük. “ihin hurşut bē ***gelmiş****” diyor (210).*

bizim eve mısafır ***gelmiş****. çatlıyok, beton dökülüyor, yāmır heç dunmuyor. adamlar cıbıldık çıkdı. bizim gelin mısafır* ***gabil etmiş*** *(34).*

bizim orda şo senin şu ebeşden ***bitmiş*** *ben de çekdim atdım (274).*

“bulacaık, bunu vereceik” diyi varıyıllar, şöyle varıyıllar ki develeri bir düze ıkdırmış (37).

çahal dāda üleş buldu mu, bi derede, gediyor gırk tanasına yüz tenesine “peüv” habar veriyor “gel cīcıın deresinde bir ineg ***ölmüş****” diyor (347).*

çatalolua iner kine tecirli de ***gonmuş****, iyi bi yayla (387).*

çobanı çırdım. n ādar öte beri var ısa daşıdık. yokarıya çualları düzdük. sel doldu içeriye bizim dezzōlu. tarhana ısmarlamış ımış. gazan yüzde yüzüyür inekler öldü. tā buruya gadar çöke çöke vardık. ıslak, beş altı çual ***ıslanmış*** *çıkdık tavana. sen var mıydın orda bire o sellerde (362).*

dedim ki: “bu adamdan hayır çıhmıyacah, gel boşanalım, boşat beni.” “yoh” dedi. hemen getmiş bir dabanc ***almış getirmiş****: “eer bir gabahatin varsa söyle, ben gabahatini biliyim.” dedi (175).*

geldim ki akşamnan daha, her taraf her tarafda. bu annaduyor ya, ayānın üsdüne dinelik hali ***galmamış*** *bunun artık (30).*

geri geldi döndü kine, yurda gessin kine, kimse yok, yurt göçümüş, ***getmiş****. vara vara vardı kine ne görsün, gırk gece gırk günüz düün çalınacāmış (428).*

*getdik gozana, herkeş **gaçmiş**. ev bȫle… herkeşin neyi varsa içerde… işde yalançıhdan pulis zahar orada, pulis olmuş, bilmem ne olmuş, olmuşlar (174).*

*ha burda ha şurda diyerken, senelerce geçmiş dedii, gaş senede eve gelmiş. geri eve geliyır. gelse ki ne anası **galmış** ne babası **galmış** ne bacısı **galmış** heb **ölmüş** (233).*

*hatcanın düünü oluyur.enişdesinin tayına **binmiş**. ben de sizin gısıra bindim. biraz ıkman yapak dedik (230).*

*hiş daa görmediydim de o sene bir ıras geldim. gübre atıyordum. gübreyi doldurmiya geldik motorun yanina. bahdım köv tarafında bir şey geliyör, tuaf bi şey şȫle. **yahlaşmış** da bize, yüz metire **galmış**. yani allah var hiç görmedik dah önce. moturun üsdüne çıhdıh. yaklaşdı yaklaşdı şȫle bir dineldi şȫle, bahdı. ben daha bilmiyom donuz olduunu. sonradan şȫle yan döndü. yan dönünce tanıdım. iyice göremedim, elli atmış metire vardı ya sapdı şȫle, tarliya sapdı (285).*

*ırahmatlık da söylerdi. benim eminiye aleycīnı verdiydi, böyle şiye aldırdıydı, banta. çocukları hep silmiş. getdim idi, sordum udu "ah ana" diyır, "aleyini **silmiş** çocuklar" diyır. (372).*

*ireli bir yere varıyor ki bir adam bir ayana bir dearmen daşı **bālamış**, bir ayāna da bir dearmen daşı **bālamış**, davşannarı dutup dutup yiyur (18).*

*onun da bir arkadaşı varıyor. yanına yohlamaya. "ayāna n āpdılar" diyor. "valla ayāmı yarin kesecekler." diyor. ayak bacak gitmişirak: **gızarmış, şişmiş**. kemik çürümesi diyor. "gangırana çevirmiş kesecekler ayaımı." (161).*

*önce padişan oliymiş bu garip denilen adam. burıya geliyor, kim, ne bilicekler onu. yani **dālmış** şeyi (237).*

*ötüye bahdım beriye bahdım göremedim. ireli vardım ıdı**oturmuş**, yer bizzikliyi. garıştırıyı yiri (214).*

*pınarın başına geliyor. bir gız, gara **bālamış**, bacısı. annesinin de iki gözü **kör olmuş** (240).*

*sabah oluyor, gelin başı bağlanacah ki ses yok. açıyorlar. delibaş mehmed ağanın, yüzünüze gül suyu, yataın içini **berbat etmiş** (211).*

*suydan geliye gi ne görsün: zehra bayılık gardaşı**ölmüş** (203).*

*sürttükten sōna bi bağıyur ki guş yohardan, alımını **almış** goşuyür bu (124).*

şimdi benim çaparoğlu deller dedem mar ımış. o dedem gendi başına güler imiş. çıkmış damın başına, bir u yanna gider güler imiş, bir u yanna gider güler imiş. arhadan bir gariben adam gelmiş, selamını almamış adam. ireli varmış, haceli dedemin yanna varmış. apdez alıp namaz gılıcıymış, ahşam namazına durucuymuş. almış

misafiri. sırtı başı yırtılmış adamın. ebem demiş kine "e edem sırtın ***yırtılmış*** *senin". hemen dedemin, ondan keri, sırtını başını vermiş. ebem başlamış, inne ipliği uşlamış, sırtını yamameye. sırtını yamamış geri geydirmiş. sabā garşı olmuş kine, misafir yok, gayıb olmuş evden (426).*

şimdi tatarlia bu şekilde girersek bize süeller. bah ele enişdesini ***öldürmüş****. bacısının yerine adamın atını, gılıcını gannı* ***almış****, deller (220).*

şöyle dudun ortası gouk. bir şey ***yatmış****, bayguş; bayguş, içine. kellesi yokarda, bize bakıp duruyu (431).*

şu nar. burdan geç gel! komeç. komeç yiyosanız tazesini ***etmiş*** *bizim adam. ebekomeci ilac olur (156).*

üsdüne de gocca kilim gimi, şunun gimi yatırıyıllar çömeller imiş. şu dişleri sedefler gimi duruyu daha. heç bi şe ***olmamış****. gemik duruyu. çocuklar içine düşüye, mal düşüye, gitdik gapatdık geri (377-378).*

varıyır yanna. varışın, ***hasdalanmış*** *(233).*

varıyor gelin. varıverse bahsa ki "abauv bu körolasıca çocuun ayānı bōnāyor. isbirtolu pambuk goyun bunun ayāna, ateşini alsın. ben yarin gene gelirim. yālı ekmek yedirmeyin buna" diyor. yürüg ***olmuş*** *bu, gızıl yürük (161).*

vay anacāzım, memmet, bacımın oğlu, ***hasdalanmış*** *çocuk, bir garın ārısına* ***dutulmuş****. geldi kine çocuk, bir deri bir kemik (166).*

yalınız adam gederken, buradan, yola çıkarkan, yola varıyur bahıyor ki bir adam orda ırmaın öüne ***durmuş*** *(18).*

yanı çevrili böyük bir caminin içinde bunarın tülbeleri ***yapılmış*** *(140).*

yav bir ***gelmiş*** *bu da söylesin (240).*

*yedi ay sonra künyesi geldi, ocakdan yırak, öldü diye künyesi geldi. ahşam ikindin arası bir haber geldi. bahdık bir çılık çımata çıkdı. neyi neyi derken rahmetlik hacının künyesi gelmiş dediler. vardım şindi. ben de burdan vardım ki****oturmuş****, şöyle çamaşır sıyrıntısıynan üsdünde. anasının da bir gocası ölmüş (324).*

1. ve 2. çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

atatürkünen gelennerin hepisi bir boyda, bōle ipekden ***bālamışlar*** *ta bōle sallanıyor. hep uzun uzun adam (175).*

aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da ***soyunmuş çıkmış****. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler* ***hazırlanmış****. bu da burdan seyre* ***varmış****, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor (353).*

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi bi şeymiş. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım, yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız ***getirmişler****" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. sıyırdım ıdı şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414).*

bir tane bir innemi ***gomamışlar*** *(347).*

galan bu didi ki bana "sen" didi, "şurda ismin var." ben, goley, ismimi tanırım. cep defdere ***yazmışlar*** *(63).*

gelmişler ki bahmışlar ki garşıya ***geçmişler*** *seyridiyollar (99).*

şindi orda hacayaset daşı var. centtenden gelme bi daş. duara ***otutdurmuşlar*** *onu. gapının hemen köşesinde, duarın köşesine* ***otutdurmuşlar*** *(140).*

şindi torus tarafları eşeklere ***binmişler****, beş altı tane eşek* ***gatmışlar****, beş altı tane avrat, erkek gediyullar. şindi garşılaşdık. azgının gardaşı zıya hücum etdi şindi (23).*

3.2.2.2.3.2. İsim+i-+miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

az ***ufārāmış.*** *bulutlug oldu. (382).*

bahdı, "he, he temam, ***ordiyemiş****." dedi (231).*

"başında bosça var gızın" dedi. bosça dedii şöyle kel gimi ***bi şeymiş****. demedi bize haçana "açık yeri var" deyi. "esgiden bosça var ıdı geçmiş" dedi. gızın, şeşi sıyırdım, yanı gurnazlığa getdik. gafası kel olur da "halil bir kel gız getirmişler" deller. vallaha bu da bize yakışmaz. sıyırdım ıdı şurağımı aynı. vallaha parladı (413-414)*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar ***sanır ımıssım****. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg açık, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear****yerinaltındiyemiş*** *(408).*

bulud emmimin ölük de yatdıını bilieyem ben. donuz avına varıyır. hiç sıkmıyır. fişşien ucuynen, mavzerin ucuynen söyle yitivereneken, kör olasıca ***yaralıymış*** *orda, emmimin sinirinden çaliyir. emmim tersislinin evinde ölüyür. āşam oldu, bir gılılım gopdu. bir hafda galdı. kefci gelmiyeşin galdıramadılar. getirdiler, yatırdılar (409-410).*

dē yoharı ***dedefakılıdiyemiş****, öyle gördüm (356).*

esgiden taht gurardıh. tahtda yatardıh. yatarken bōrümüzdeki gonşumuz "hırhız var, evde ışşıh yanıyor" dedi. onnarın da tahtı var ıdı. onnar da tahtdan indi, bizimki de indi. gapıyı, gitdiler aşdılar. ışşıh söndü. ***dedeymiş****mearsa.* *ışşıh yanarken ōle gördülerdi hırhız felan yoh (171).*

gapiyi gıcırtdadan örtdüm.orda bir palta sapı ***var ımış*** *(380).*

malcılar yun şalvarı geyer, yundan dohuma şalvar. şalvarın içinde goca buçah ***var ımış,*** *bizim adamın. dereyi berisin öte yallah dedi sıçırarsa atluyor, geçüyör ötüye. goca buçağı çekiveriyör şalvarın içinden (95).*

ufah bir daş ***var ımış****, elimi atan ādar elime gelince atdım, hayvannara, böyle yayıliyördü (217).*

"vallaha bana bi şey oldu," dedi, "galbim duracah." hadi bayındı. düşdü bayındı. galan şu daş mazanın sahibi ıras geldi. galan onda su ***var ımış,*** *yüzüne dökdük mökdük. "eyvah" dedik, "avrad öldü." sonra ayıhdı (139).*

ya şalgam aldıh. pilasdik şeye goymuş, arha isdetme de inikdi, dedik: "lasdikcide şişirek" viraj alırken, o da ***inceymiş****, gırıldı, arabanın içine döküldü (147).*

3.2.2.2.4. Dokunmaya Bağlı Dolaylılık

Olay ya da duruma dair bilgiler dokunularak edinilmektedir.

3.2.2.2.4.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3. tekil kişide bir tane örneğe rastlanmıştır.

bavılı bi yohladım ki bavılın gahacu yoh. ne ***goymuş*** *içine bilmüyüm (214).*

3.2.2.2.5. Farkına Varmaya Bağlı Dolaylılık

Olay olurken konuşur olay ya da durumun içerisindedir ancak bilinçli bir şekilde olaya dahil olmamaktadır. Olay ya da durum meydana geldikten sonra izlerden, konuşmalardan ya da zihinsel yoklamalardan sonra olay/durumun olduğunu ve hatta

nasıl olduğunu fark ediyor. Eylemdeki bu farkındalık anlamının dilbilgisel işaretleyicisi ise *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekidir.

3.2.2.2.5.1. Fiil+-mIş/-mUş

1.tk kişi

*ava getdik. tabi arhadaşlar, ikisi şöyle yan yana oturdu. ben de afedersin, dineldiim yerden ārı su döküyördum. tüfei dayadım bir ardıç kütüüne "veysel veysel davşan geliyör" dediler. bahıverdim şöyle ell atmış metire var. şalvarın baını goyveriverdim. tüfei bir gapdım, takılatdım annının çatından dēdi. davşan yıhıldı. ben şalvara **işemişim** yani biliyon mu (311)?*

*bazara getdik, sebze alıyık tomatiz **dememissim** de banadura, "banaduran da eyi dāl" **demissim.** "ney ney" diyır satıcı. "banaduran." "dezze bu kelimen ne kelime" dedi (201).*

*canımın sıhısından onu **unutmussum** (333).*

*çoğ udu çok da **unutmussum** (243).*

*daha çoudu amma vallaha **unutmuşum** bilemiyem eyice (46).*

*elazıkdan çıhdım adanıya çalışmıya geliyorum. yolda **uyumuşum**, tuvalete **oturmuşum**, öyle uyumuşum. anca gahdım, bi danesi bi tokat vurdu, gahdım (141).*

*köprünün daşının üsdüne oturdum. **uyumuşum** oturduum yerde. yoruldum ya. zaten yatsıdan sōra da ordan hareket etdik. **uyumuşum**. böyle tam aşağı düşüyordum ayıhdım (139).*

*şindi o geldi. geldi amma allah içeri girdi. hindi herif girişdi bize. herif bize girişdi, ben de herife. artık **gözüm dönmüş**, herif deal töb estā kimsiye gözüm görmez oldu (334).*

*vallaha nene ben yoğurdu cıvığ ırağ **özemişim** (95).*

2.tekil kişi çekimine rastlanmamıştır.

3.tk kişi

*benim silah **eğelmiş**, fargında değelik (102).*

*çoh görrüm rüyayı. n ādar bārır ımışım. uyanırım ki dilim damām **gurumuş** (134).*

*gafasına bir gaş dene vurdum. vuruşun bu carpaşırı, mear o budaklar hep çork çork **geder imiş** içine, gafasına (43).*

galan başga bir yere getdik. orda bir zibilliin üsdünde yatdık. yatdık ki ***sabah olmuş.*** *kahdıh (173).*

haymanın başına çıhdım, oruya pısdım. orada ***şiy olmuş, körekmiş****. (95).*

mear dizim ***pırtmış*** *(25).*

o otu gaynatdım. o otdan işdim. gorha gorha işdim amma. yatdım, uyuduydum āzımın içi şeker gibi ***olmuş****. yenikden bi daa işdim o otdan. o ot bir tene avradı gurtardı ganserden, göçmennerden. geldiler benden hususu, verdim avrada. avrat hemen bir çörek getirdi bana siniynen. yarım kilo bir kilo şey getirdi, samırsak. bir tana bal gabaı getirdi (318).*

oruya gedeceik bizi dolmuşçu ta yoharı ***götürmüş indirmiş****. "şuruya öte gediyollardı" diyor. inene gadara, bereket versin bi çocua sordum, "amca yannış gelmişsiniz" dedi (354).*

1.çk kişi

davetiye bize geldi. biz de işleri vardı demek ***unutmuşuh****. "e niye vermediniz?" dedi "ben giderdim. (144)"*

o gün fazla ***gaçirmişiz****. neriye getdīmizden habarım yoğ (211).*

öbür kenara ***yahlaşmışıh****. gene belki yelfe falan kahar dedim (292).*

2. ve 3.çoğul kişi örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.2.5.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide bir tane örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

dilkinin geşdii yerden benim at da geçer" diyor. atı haldırıp goyuveriyo. önü guru da arhası ***mil imiş*** *meere. at hopladıhsıra batıyor, hopladıhsıra batıyor (208).*

3.2.2.2.6. Tahmine Bağlı Dolaylılık

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman eki olay ya da duruma dair bilginin tahmine dayalı edinilmiş olmasını da işaretlemek için kullanılmaktadır. Tahmine dayalı bir çıkarım yapılmaz aksine bilginin kendisi tahmin yoluylaelde edilir.

3.2.2.2.6.1. İsim+i-+miş

Yalnızca 1. ve 3. tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

ben babamı da bilmüyom duymadım da. ufakmıssım tabi alaman şeyinde. yahut ki anam gaypaklı, ***gaypakda mıymıssım*** *acaba anamın yanında? babam ölmüş, anam gaypağa getmiş gaypak köyüne, dayılarımın yanına. işde ora, bumbalamışlar niyetmişler fransızlar. fıransızları tabi goalamışlar gannāçitden yoharı (414).*

3.tk kişi

seniŋ geldiiŋde ***mıhdarlık oluk muymuş****acaba bire?*

mıhdarlık var ıdı o zaman ya, mıhdarıŋ kim olduunu bilmiyem(13).

3.2.2.2.7. Birden Çok Duyuya Bağlı Dolaylılık

Olay ya da duruma dair bilgi birden fazla duyuyoluyla edinilmektedir. Dokunma, duyma, görme duyuları birarada olay ya da duruma dair bilgiyi sunmaktadır. *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki de bilginin dolaylı yollarla edinilmesini işaretlemektedir.

3.2.2.2.7.1. Fiil+-mIş/-mUş

1.tekil kişide örneğine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

*benim şo demir çelie gedenin dili gısıyemiş bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocuu hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "****üşütmüssün*** *bire anam, çocuu. ayāna bir çorap da* ***geydirmemişin****." dedi. "bak çocuun diline, gedicim geri" dedim. "niy olacāmış dili" dedi (433).*

3.tk kişi

cöbüne goydu altını. giderken de ben de utandım o altını ver demie, ***götürmüş*** *müze müdürüne* ***gösdermiş*** *"on iki liriya satdım" dedi (170).*

goca garı geliyor, oğlanı bir buayn ediyor. bir burnunu buayn ediyoor, bir goltūnu buayn ediyor. "bu senin gozelliinden ***bayılmış*** *(205).*

köe gavişdim. bi hırsız ***gelmiş*** *köe, millet hırsızı goalıyor (142).*

*o gadının adını, ben araşdırma yapdım **zöfreymiş** gızın adı. daha **sāyımış** yanı (219).*

1.ve 2.çoğul kişilerde örneğine rastlanmamıştır.

3.çk kişi

*ajderede düzün üsdünde ardıj var. ordan adam **salmışlar**, bizi aldılargötürdüler. ajderede oturduk (173).*

*beni muayn͡ etdikden kiri, "bu can sıhısından olmuş, gadını **maf etmişler**" dedi (262).*

3.2.2.3. Dolaylılık-Dışı Kullanımları

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman eki her zaman bilginin edinme yolunu, zamanı işaretlemek için değil bazen de konuşurun olay ya da durumu nasıl algıladığını, ona karşı duygu ve düşüncelerinin ne olduğunu, bu olay ya da duruma zamansal ve duygusal mesafesinin ne olduğunu yani kiplik değerleri işaretlemek için de kullanılmaktadır. *Küçümseme, övünme, sevinme, yerme, benzerlik, meydan okuma, kızgınlık, acıma, şaşma* gibi konuşurun olay ya da duruma karşı duygusal tutumunu işaretlemek için de *-mIş/-mUş* ekinden yararlanılmaktadır. İncelemede yirmi iki adet dolaylılık-dışı anlam tespit edilmiştir.

3.2.2.3.1. Varsayma

Olay ya da duruma dair varsayımsal sonuçları ifade etmek için *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki kullanılır.

Bu dolaylılık dışı anlam *fiil+-mIş/-mUş+ ol*-yapısıyla karşımıza çıkmıştır. Yalnızca 2. ve 3.tekil kişilerde rastlanmıştır.

2.tk kişi

*onnarın elindegi toprak bizde **olmuş olsun**, bizde bu çalışma **olmuş olsun**, biz göğden parsayı alırız, afedersin. (80)*

3.tk kişi

*yüzüü͡ bulan **gazanmış olur** (217).*

3.2.2.3.2. Tahmin

Cümlede tahmin anlamını işaretlemek için *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman ekinden yararlanılmaktadır.*Belkit(belki), herhalda(herhalde), zaar…*gibi yardımcı unsurlar tahmin anlamını netleştirmektedir.

3.2.2.3.2.1. Fiil+-mIş/-mUş

1., 2. ve 3. teklik kişilerde örneklerine rastlanmamıştır.

1.çk kişi

*ben de bunnarı bilmem de işde **öğrenmişik**zaar çocuhluh şiyinde (282).*

2.çk kişi

*şurda bizim berende dėriz yānı, bi dā var, musdaᵛabėyliden beri geldiyseñíz belkit **görmüşsüñüz** yāni (220).*

3.çk kişi

sıhışdırmışlar heralda (230).

3.2.2.3.2.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*işde gız da ölüyur herald işde yılan sohuyur ölüyur, herhalda. şu **galeymiş** o. hark duruyur heç bozmamışlar (269).*

3.2.2.3.3. Küçümseme

Belirsiz geçmiş zaman ekini kullanarak anlatımına hiciv yükleyen bir konuşur ya muhattabını güvensiz ve sevimsiz bulmuştur ya da konunun kendisini beğenmemiştir. Yani muhattapla ya da olayla konuşur arasında idrak ve duygu mesafesi vurgulanmaktadır. Bazen de konuşanın bir nesneyi önemli bulmadığını işaretlemekiçin belirlsiz geçmiş zaman ekinden yararlanılmıştır. Bu inanmama anlamını

kuvvetlendirmek için *güya, sanki, sözüm ona*gibi sözcüksel unsurlardan da yararlanılmaktadır (Bacanlı, 2006, s. 38).

Aşağıdaki örneklerde muhattabı ciddiye almamak, onu güvensiz bulmak ve nesnesinin konuşur için öenmli olmadığını vurgulamak için belirsiz geçmiş zaman ekinden yararlanılmıştır.*Güya* belirteci ile de inanmama anlamı kuvvetlendirilmiştir.

3.2.2.3.3.1. Fiil+-mIş/+mUş

3.tekilve 1. çoğul kişilerde örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*bak lan kel yusubun oğlu **adam olmuş** da bize akıl veriyü (441).*

1.çk kişi

*ireliyi **görmeliymişik**. ben eğere böyle işci mişci olsam ıdı, ne işim mar ıdı benim burda (154).*

3.2.2.3.3.2. İsim+i-+miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

*aylarca aylarca antıraman yapmışlar goşu için yedi martda. şurda bir herif var. şimdi hemen seksen yaşına yahın. burdan vardık. bakdım ıdı bu da soyunmuş çıkmış. o günnerde otuz beş gırk yaşında var. öbürleri, efendim güzel mayō geymişler filan. bu esgi usul, şey şurda, ayāndahı kilot, bi de biyaz köynek bezden dikme. şimde çıkdılar sahaya, bizim adam bambaşga. sahaya çıkdılar. ötekiler hazırlanmış. bu da burdan seyre varmış, oruya çıkdı orta yere. bakdım bizim adam en geriden gediyor. biri dedi ki "emmi senin adam **lepeciymiş** taman bire!" "şindi görrük allah izin verirse" dedi emmim de (353).*

dedīmi yapacan mı?

***neymiş** dediin (125).*

*"gelin bacı anam seni çıırıyur. bacımın çocuu hasdalanmış, garın ārısına dutulmuş" dedim. suanın başını oyuvirdi. gatıranı da içine goydu. "göbānın üsdüne bağla, tekrar ısıdın geri furun." dedi. ana iki gün etdi. bacım orda galdı. yanımızda galdı. emi semi **oyumuş** (166).*

sıtmıya niyidellerdi? şindi şöyle bir durum olurdu: argın kenarında bir balçık var ya, bunu balçıa götürüllerdi. şöyle şey yarallardı bunu balçīnan üsdünü örtellerdi. donnan, ölün. yav allahdan gorkun, çıharın diye baırır çaırırdın. çıharıllardı. ***neyeymiş?*** *sıtmaya faydalı* ***bir şey imiş*** *(316).*

Bazen de küçümseme anlamının yanında, yine bu anlamı pekiştirmek ve hatta önemsememe anlamını vermek için *-mIş/-mUş* eki ile çekimlenmiş eş görevli yapıları art arda sıralanabilmektedir.

filan yılancıg olmuş, filan da hu olmuş, filan ***verem imiş*** *(166).*

yemek olup da, şimdik, ***baldırcan ımış, tomatis imiş, biber imiş*** *fazla önemli youdu ku öyle esgi zamanda (407).*

3.2.2.3.3.3. Fiil+-yor+i-+miş

Yalnızca 3.tekil kişide öreğine rastlanmıştır.

bölük gomutanımız izine gitdi. vekaleten bir teymen bahuyur. bunun saflıından isdifād itdi arhadaşlar. biz ayıkdık, bizim anniye didik: "amman bir afda izine gelecēm. bir dikce gönderin." bizim anne tabi, saf köylü gadını, tekrer bi mekdüp göndermiş bana. tabi bizim ikinci mekdüp gidip gelene gadar bölük gomutanı birlie gelüyür. varuyur ki bölük odasında sekiz on tane dilekçe var. allah allah! temsil āmet, memet babası ölmüş, anası ölmüş. annuyör. sabahleyin biz de iştimadayıh. ismini ohuduhlarım şöyle çıhsın" didi. "ōlum baban ölmüş, vārislerin de hisse ***isdüyürmüş****, dedi. üş gün gatıhsız hapis yatdıh (302-303).*

3.2.2.3.3.4. Fiil+-AcAk+i-+-miş

Yalnıca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

*benim şo demir çelie gedenin dili gısıyemiş bir adam bakdı. "bunun dilini get kesdir" dedi bana. heç babasına demedim. bunu hopuma aldım, sabānen adam çite getdi, ben çocuu hopuma bāladım. tokdurun yanına vardım. "üşütmüssün bire anam, çocuu. ayāna bir çorap da geydirmemişin." dedi. "bak çocuun diline, gedicim geri" dedim. "****niy olacāmış*** *dili" dedi (433).*

şöyle hesaplıca heğbenin dabanından dutuyor şöyle dönderiverince, goya cere gırılacak da padişān ayağının ollara altın ***serileceğimiş****. (90)*

3.2.2.3.3.5. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+miş

Küçümseme, dolaylılık-dışı, anlamının yanında, yine bu anlamı pekiştirmek için -*mIş/-mUş* eki ile çekimlenmiş eş görevli yapıları art arda sıralanabilmektedir.

Yalnızca 3.çoğul kişide örneklerine rastlanmıştır.

*vallaha ben esgiden hasdalıkları n̆ apdıklarını bilmiyem. hasdalı̆ da bilmiyem de işde esgiden böyle hasdalık yŏudu. sıtma **deller̆ imiş**, vay garın ārısı **deller̆ imiş**, işde böyle bir hasdalıklar neyise artık, ne yapdıklarını bilemüyoruk yani (27).*

3.2.2.3.4. Yüceltme/Övünme

3.2.2.3.4.1. Fiil+-mIş/-mUş

1. tekil kişide örneklerine rastlanmamıştır.

2.tk kişi

*"aleykimüs selām" hoş beş, allahın emriynen peygamberin gavliynen gızını olum hurşut beye isdiyom" diyor. "emrine paldır küldür padişáhım" diyır. "sen padişeh **isdemissin** ben vermem mi" diyır (206).*

3.tk kişi

*allah burdağı, bura bir zabit **gomuş** ki bunun ikisin yerinden oynarsa gan tamam çalışmaz (82).*

1.çk kişi

*ombaşı imtĕanına girdik. tabi künye saydık, garşideki gumandana. öbir arhadaşına bahdı dudak gıvırdı. "bizim araba, sahatda yirim beş gidiyör, dakgada gaç metire yapar?" dedi. yirim beş mili bin altı yüz dohuznan çarpdıh. geri döndük atmışa böldük. ombaşılı̆ birincilikle **gazanmışıh**. (302)*

2.çk kişi

*çerkez guşunu çağırışın, çağırdı, "buyur" dedi. "padişahım, beni **istemisiniz**. (77)"*

3.çoğul kişide örneğine rastlanmamıştır.

3.2.2.3.4.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*öyle bir **aynaymış** ki tam süsünü makyajını güzel yapmassa, beenmedi mi gösdermez imiş yanı (124).*

3.2.2.3.5. Yaklaşma/Yakın Olma

Bu dolaylılık dışı anlam yalnızca *fiil+-mIş/-mUş gibi (ol-)* yapısıyla karşımıza çıkmıştır.-*mIş/-mUş* ekinin yalnız başına değil, *-mIş/-mUş gibi (ol-)* yapısı içerisinde ifade ettiği bir anlamdır.

Yalnızca 3.tekil kişilerde örneğine rastlanmıştır.

*ne biliyim ohumadım amma **ohumuş gibi** bilirim maşallah. (279)*
*oa eziyet etmiş, **şaka etmiş gimiol**ullar. (14)*
*tabiy māf oldu, hindi tarla oldu, gatgı oldu hiç **yoğ umuş** gibi de (265).*

3.2.2.3.6. Benzerlik

Bu dolaylılık dışı anlam *fiil+-mIş/-mUş gibi*yapısıyla karşımıza çıkmıştır.-*mIş/-mUş* ekinin yalnız başına değil, *-mIş/-mUş gibi* yapısı içerisinde ifade ettiği anlamdır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

*böyle bir iri hınzır heç görmedim, tam sese gelen. it **çekmiş gimi** bizim üsdümüze geliyi (293)!*

3.2.2.3.7. Meydan Okuma

3.2.2.3.7.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*şindi o geldi. geldi amma allah içeri girdi. hindi herif girişdi bize. herif bize girişdi, ben de herife. artık **gözüm dönmüş**, herif deal töb estā kimsiye gözüm görmez oldu (334).*

3.2.2.3.7.2. Fiil+-r/-Ar/-Ir/-Ur/-mAz+-miş

Yalnızca 1.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

1.tk kişi

*bir gına yahıveriyim, bahalım **bilibilir mīmişim** (36).*

3.2.2.3.8. Kızgınlık

3.2.2.3.8.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 2.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

2.tk kişi

*malı sen **almışın**. onarı **satmışın** (324).*

3.2.2.3.8.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 1.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

1.tk kişi

*ben **yalan ımışım** yalan (263)!*

3.2.2.3.9. Acıma

Bu dolaylılık dışı anlam *fiil+-mIş/-mUş*yapısıyla karşımıza çıkmıştır.Yalnızca 2.tekil kişide örneğine rastlanmştır.

2.tk kişi

*"vay sultan! vay sultan! vay sultan! **getmişin** gayrı, **ölmüşün** sultan! vayh! ne oldu anam sana." deyor. "bunun güççüken saçı vardı arhasında, dizinde. anasının bir gıziydi (154).*

3.2.2.3.10. Şaşma

3.2.2.3.10.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3.tekil ve 3.çoğul kişilerde örneklerine rastlamıştır.

3.tk kişi

*gırk dört sene **olmuş** avrat, evleneli (252).*

*ben bir tarih kitabı aldım arhadaş, adanada bir dosdumdan. neler **olmuş** bu türküyede yau. neler yapmışlar, aç susuz… neler **olmuş** arhadaş yau (347).*

3.çk kişi

*ben bir tarih kitabı aldım arhadaş, adanada bir dosdumdan. neler **olmuş** bu türküyede yau. neler **yapmışlar**, aç susuz… neler olmuş arhadaş yau (347).*

3.2.2.3.10.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*geçen sene aldıg amma bir **gavır ımış**maereyse. böyle gavıra ıras gelmedim yani. bana boyunca "para" diyidi. bir millara vardı belle ki yedii para. gaşdı burdan. savcılığa dilekce virdim (338).*

3.2.2.3.10.3. Fiil+-mIş/-mUş+i-+-se

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*gartalı, böyle yıhanık et mi veriller imiş nasıl edeller imiş, böyle bi yere gollar ımış, gartal bir uçamaz hale gelmiş nasıl**etmisse**, dutmuşlar gartalı. gartalı şiy etdikden sōra boazına zil dakmışlar. ufak bir zil dakmışlar içine de bir yerleşdirmişler. o günün yazısıynan ne yazdıysa onu yerleşdirmişler de, ne derdi ya (23)?*

3.2.2.3.11. Şaşırma

Bu dolaylılık dışı anlamla yalnızca*fiil+-mIş/-mUş*yapısıyla ve 1. tekil kişidekarşılaşılmıştır.

1.tk kişi

*uzun tura derik. şe, uzun tura, **demişim**, sinsini, o düğünde gice, ataşı yahallar pofudullar (75).*

3.2.2.3.12. Hayıflanma/Pişmanlık

3.2.2.3.12.1. Fiil+sA-+i-+-miş

Yalnızca 1.çoğul kişide örneğine rastlanmıştır.

ne var çocuklarımıza yazdırsiyedik bunu. he o zaman tiyip de var ıdı. heç agıl ***etmemissik*** *(200).*

3.2.2.3.12.2. Fiil+-A+i-+-miş

Yalnızca 1.çoğul kişide örneğine rastlanmıştır.

bizim hanımı da ***getireymişik*** *(140).*

3.2.2.3.13. Yakınma/Sitem

3.2.2.3.13.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3.tekil ve 2.çoğul kişilere örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

"yemek bişirmesini bilmez, öteki gelsin" dedi. ben de dedim gi "gene sağ ossun, böyük ***bilmiş****."*

2.çk kişi

bulmussunuz *bir küşşün nahar da yiyip yiyip yatıyonuz (357)***.**

3.2.2.3.13.2. Fiil+-sA+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneklerinerastlanmıştır.

3.tk kişi

o deel de keşge o zaman bir sanatcı olaymışım, bir elimden dutan ***olsaymış*** *da. bah o zaman ne villalarınız olurdu (132).*

3.2.2.3.14. Şükür

Şükür dolaylılık dışı anlam yalnızca *fiil+-mIş/-mUş* basit çekiminde ve 3. tekil kişilerde karşımıza çıkmıştır.

3.tk kişi

*gaz benim üsdüme atılıyor, yıhıyor, dişimi çekib atıyor. āzım yüzüm al ganda galıyor. bu sefer gadınnar diyor: "hele ki dilini **gopartmamış**, hele ki gözünü **çıhartmamış**." gazdan çoh gorhardım, hâlâ gorharım (278).*

3.2.2.3.15. Kabullenme/Boyun Eğme

Bu dolaylılık dışı anlam *fiil+-mIş/-mUş*basit yapısıyla karşımıza çıkmıştır. Yalnızca 2. ve 3.tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

2.tk kişi

*seçimde hile olsa bilene sen **imzalamişin**, annadın mı, **göndermişin** oruya, sen her şeyi gabil etmişin (104).*

*yav isdirsen ahraba olma. şu çatının altına **girmişin** bitd̆ işde (80).*

3.tk kişi

*allah da **yazmış**. anamı isdiyor veriyollar. işde biz törüyoruh onardan da (134).*

*asgerden geldim, bir sene sōna evlendim. allaın̆ emriyle getdik. akrabam̆ idi. köyünden gız isdedik. gız da benim akrabam allah da **yazmış**. bize verdiler (142-143).*

*babası vermedi. ikimiz de birbirimize yemin ettik yanı olmadı. alamadım. ne yapıyım, allah **yazmamış** (110).*

*b̆eenmedim amma babam **vermiş** bir kere (283).*

*bu iş ölümden beter. ocaklardan yırak. allah bize **vermiş** kimsie̬ vermesin (305).*

*bu, aslan avşar. ağmaşaTda oturular ımış. ġızınan ōlan birbirīne annaşmışlar tabi. her ne gadara düŭrçü filan giden olduysa da olmamış. anası babası bermemiş yanı. (...) birbirlerini gönül **sevmiş** yanı. bir gün gavil garar gomuşlar, çalı d̆́üünü yapak diye yola çıkmışlar (219).*

*hak seni elimden **almış** ahmedim (89).*

*öyle bi zindanın içindiyek. allah bize **vermiş** kimsie̬ vermesin gardaş (305).*

3.2.2.3.16. Hak Verme/ Neden Gösterme

Bu dolaylılık dışı anlamın *fiil+-mIş/-mUş*basit çekiminde ve yalnızca 1. ve 3. tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

1.tk kişi

anadan doğma öğsüz galmişim, beni çalının dibinde bulmuşlar. anamı bilmiyördüm ya andırındaymiş anam. o da öldü. buruya vėrmişler getirmişler beslemişler, torununa da vermiş. niydecen dal yok budak yok. burda ***galmişim***(226).

bir amcam marımış, böyük. ***ölmüş****. ölüncek, bobam yohmuş,* ***gelmiş****, gardaşı* ***ölmüş*** *yani. duruhan tabi fırgatına* ***gitmiş*** *onun, gavalnan* ***söylemiş****. gardaş gardaşa garlı dağ, diye* ***söylemiş*** *(224).*

bir ben ***galmışım****. yanından ayırmazdı, dışarıya çıharmazdı, yedi gurbannan besledi (156).*

3.tk kişi

aman, tez unudurum gurban olduum, akıl ***galmamış*** *bende (362).*

tallıya hayvan örklemiye gitmiş. biz ādaş derik, ötebaşda, orda, gidiyır, orda döve döve öldürüyullar? iki çocuk ***döüşmüş diyin****. orda döve döve öldürüyullar. yemin de itdiriyıllar "demiyecan" diyi. galan son solukda şakir ıratmatlık dediydi (270).*

te pamukları martda ekmemiz lazımken hazıranda ekerik. şimdik hazıranda ekdik. bu sene bi yāmır dolu yādı. "sel geldi" geldi. pamıklardan, aşşā yokarı, alan yüz külo aldı. yüz külo alan adamın, yirmi yedi bin nira pambık. iki milyön yedi yüz bin nira yapar. bu adam on milyon ***masiraf etmiş*** *dönüme. onun için maddi durum az, ayilesi ırazı olmuyur (79).*

3.2.2.3.17. Sonuca Bağlama

Sonuca bağlama anlamının örneklerine yalnızca *fiil+-mIş/-mUş*basit çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

3.tk kişi

atatürk gelmiş sormuş yaşlılara: "nasıl gurtardınız ermenileri fırasızları burdan?" demiş. ... birisini arhasını sıaşlamış: "vallahi helal olsun size. bu köyün ismi aslan köü,

aslan gibi adamsınız. gedin mersine, müracad̆ edin, valiliğe, bu köyün ismi aslan köü̆ olacak" demiş, ve atatürk ve öylelikle ***galmış*** *(70).*

biziğin de bu muhitlerde cami yoğuhan, burda cami var̆ımış. bu köün ismini, o zamannar gaymakamlık felan yoğ̆umuş gozanda, demiş "köyün ismi camili galacah", başga köylerde heç cami olmayınca ve öyle ***galmış*** *(71).*

böyle ***geleneklenmiş****, abdal musa yemeĭ diyi bi yemek yapılmış (181).*

öyleliksıra dedem ***yetim galmış.*** *oruya bir götüğöme yapmış, oruya çekilmiş (95).*

3.2.2.3.18. Olayın Gerçek Olmadığını Sezdirme

Konuşan olayın gerçekliği ile arasına mesafe koyar, amacı olayın gerçek olmadığını dinleyiciye sezdirmektir.

3.2.2.3.18.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

uyramda bir adam atın üsdüne ***binmiş****, gapıya dineldi. iki dua ohudum udu. "ne diyin ohumadın o duaya taman sen" dedi. atın üsdünde üyramda ohudu (317).*

3.2.2.3.18.2. Fiil+-yor+i-+ -miş

Yalnızca 1.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

1.tk kişi

üç gündür gördüüm uyra, şindik, bir evde ***oturuymuşum****. evin içine betun atdılar. bir su geliverdi. sel gelişin odun getirdi. dört beş odun da ben topladım, arabaya godum. arabanın üsdüne atdım (319).*

3.2.2.3.18.3. Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

o geyii̯ şöyle tüfē ***dutar ımış****, geyik. tüfē indirdi mi o sakallı bir goca* ***olur umuş*** *(336).*

3.2.2.3.19. Belirsiz ve Görece Uzun Bir Zamanı Aktarıma

3.2.2.3.19.1. Fiil+-mIş/-mUş

Yalnızca 2. ve 3.tekil kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

2.tk kişi

avşar, bozdoğan, tecirlinin kökü bir. yalınız isim ayrılmış. sen farıg ***olmussun*** *ben hasan olmussum (441).*

3tk kişi

ha burda ha şurda diyerken, senelerce ***geçmiş*** *dedii̯ gaş senede eve* ***gelmiş****. geri eve geliyır. gelse ki ne anası galmış ne babası galmış ne bacısı galmış heb̯ ölmüş (233).*

3.2.2.3.19.2. İsim+i-+-miş

Yalnızca 1.çoğul kişide örneklerine rastlanmıştır.

1.çk kişi

*he he, işde böyle diyik de aklımda gamlıyı kine. tā gas seneler, yani bizler yo̯****umussuk*** *bile (372).*

3.2.2.3.20. Övgü

Bu dolaylılık dışı anlamın örneklerine yalnızca *fiil+-mIş/-mUş*basit çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

3.tk kişi

"eline sālık arhadaş ***iy̯ olmuş*** *amma" dedi (194).*

3.2.2.3.21. Abartma

Abartma dolaylılık dışı anlamın örneğine yalnızca *isim+i-+-miş* çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

*o seyi͡d olunun anası memānı burdan atar arahadan emzirrimiş çocu͡u. bu gadar bi **şeymiş** (218).*

3.2.2.3.22. İstek

İstek dolaylılık dışı anlamın yalnızca-*mIş/-mUş ol-A*çekimi ile yapılmış örneklerine rastlanmıştır. *-mIş/-mUş ol-a yapısı g*eleceğe dönük isteği işaretlemektedir. Konuşurun sonucundan haberdar olmadığı ama çoktan gerçekleşmiş olay ya da durum için sonuca dönük arzusu ifade edilmektedir. *-mIş/-mUş* belirsiz geçmiş zaman eki olayın gerçekleşmesi için gerekli kritik sınırın aşılmasını, *-A* istek eki ise olayın sonucuna dönük arzuyu işaretlemek için kullanılmıştır.

Yalnızca 3.tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

3.tk kişi

*şu şapganın ana şiyi galmayık. allah vere de şu iplik **sökülmüş ola**, bu ayıp görüküyü (447).*

3.3. -IK/-UK BİÇİMBİRİMİ

3.3.1. Morfolojik Kullanımları

3.3.1.1. Ekin Çekimli Fiillerde Kullanımları

Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında rastlanan *-IK/-UK(-ik)* eki, belirsiz geçmiş zaman *-mIş/-mUş(-miş)* eki ile paralel kullanım özelliklerine sahiptir. Ancak işlevlerine bakıldığında bazı noktalarda *–miş* ekinden ayrıldığı tespit edilmiştir. *-ik* eki kanıtlarına rastlanılmış ver gerçekleştiğinden neredeyse emin olunan olaylar ve durumlar için yani belirli geçmiş zaman ekine yakın bir işlevde kullanılabildiği görülmüştür. Bunun yanında durum anlatılmak istediğinde yani *-mış bulun-* anlamını işaretlerken de *-ik* ekinden yararlanıldığı görülmüştür. Bağlam içerisinde olaylara kaynaklık eden ya da herhangi bir açıdan bağlamda verilmek istenen fikri pekiştirecek olan ara bilgilerin de *-ik* eki ile verildiği görülmüştür.

Ekin çalışma kapsamındaki metinlerde yalnızca üçüncü teklik, ikinci ve üçüncü çoğul kişilerde kullanımına rastlanılmıştır. Görev olarak *-mIş/ -mUş* ekine paralel kullanım özellikleri görülmektedir. Örneklerde ekin çoğunlukla basit çekimlerine rastlanmıştır. Yalnızca bir örnekte *-IK/-UK* ekinin şartlı birleşik 3. çoğul kişi çekimi görülmüştür.

3.3.1.1.1. Fiil+ -IK/-UK

3.tk kişi

adam gozana gediyır ımış beygirnen. türkü çaırası ***gelik****. eli gulaa atmış (50).*

anan ekeliinden gaşdı. şurdan geçerken sıçradı. burda memmet hösüyün ardına düşerdi bēgirinen. sōradan gaşdı. gaçışın ırahmatlık… altınını ***gırık****,* ***şiy edik*** *de,* ***geriverik*** *(344).*

anan uçmak guşuımı uşdu getdi. şiyetlere garışık anan, ***uçuk gedik*** *(430).*

anşe ablam ***ölük****, oraya getdim. o ölmüş üdü oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

babamın türküsüne ***aşıg oluk varıg*** *annem de (436).*

babıyen anası ***gelik*** *dörtyodan (269).*

bayak dedik ya, çocuu ***olmayık*** *(377).*

ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg ***açık****, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

boz tüylü çocuum daha, yüzüme bıçak ***dāmeyik*** *(447).*

bu ***uyyuk****. taman günüz, ōlenin sıcaı. hortluyasıca hürtük mırtaza* ***deyik*** *ki babama: "sen get keserinnen bıçgınnan ev yap. tarlıya niyedicin? (50)"*

çetebaşiyimiş. hacını ***yakık*** *gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri yakallar ımış. o da çetebaşiymiş (53).*

çocug uçun döüşmüşler işde, iki söz mesele gadın ***döüşük*** *çocug uçu (270).*

çocuk demiş ki "yienim elimi bırak" demiş, dayısı asgerden gelince. "ea, dayım da" diyırmış "isdambullu ***oluk*** *(241).*

diç çekdirdi bu. dişi intahaplıydı, getdi çekdirmiye. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece

geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos ***oluk****. gırk gün yaşadı işde (58).*

evimize gelin ***oluk*** *da gelene ġadara birbirimizi de görmedik. onun uçu bazı der, cangama etdi miydi: "seni ener görem idi töbe gelmezdim" der (194).*

gız da anşahocaliymiş. başgasın heral gezdirikler edikler. o da dükgende avrada ***küfüredik****. "gızlarım n itdin" diyişin "ben seni tanımam, sen beni tanıman, ben ne biliim gızlarını anam!" ōlan, heralda sert gonuşuşun, o da gendine* ***küfür edik*** *(58).*

herif benden yaşlı. "öldürmiyem" diyem amma vahdı ***gelik*** *(331).*

hindi bilmüyom nasıl çldüğünü, "hasdayım" dedi yatdıyıdı. ben dışarı çıkdım ıdı, ***ölük*** *(157)…*

ibiş çavış var ımış, guş avlar ımış. o da bizim gaynanailde durur umuş. onu ben işde aıdını duydum, gendini bilmem de. gozanniymiş. o da turaç ***dutamayık****, guş* ***acıkık****. ibiş bizim gaynanaile* ***gelik****. gelince* ***deyik*** *gine "guş acıkdı."* ***deyik****. kimse bir tavık vermeyik. köye aıt yakık (56).*

iki yaşında anam ***ölük*** *(340).*

nenemi alıp gaçırıyı, dedem orda ***galık****. dedemi camide āşam namazında süngülüyullar, ölüyur. ik ōlan iki gız, şindi ordan gaçı, sulguna geliyullar, yoharı avşara (50).*

ogun izinnni getdiydi yepyeni ik üş tanne pantol ***alık gelik*** *(199).*

orda dómüşler biliyon mu tayin yüzünden. bunar gapışmışlar: bu ona ***vuruk****, o buna* ***vuruk****, bu ordan pırtık (19).*

otuz altı sene ***oluk*** *ha. otuz altı sene olmuş (376).*

patışān kevrenini ***alık*** *benim babam (446).*

suydan geliye gi ne gösün: zehra ***bayílık*** *gardaşı ölmüş (203).*

şindi bu del osmanın gızı müneverin, şeker yemişler şeyleri ***gelik****, düürçüleri* ***gelik****, vapırı geziciler. elif geberesice, orayını hopun* ***alık****, ben bizim naşidiye hopum aldım. şāden de fadimiye hopun* ***alık****. üçümüz goşuyok arkalarında bunnarın. neyisi yüssüzlūnen geldik. öyle gezdik vapırın içini, geldik (271-272).*

şindi emine hatunun bir tek ōlu var ımış. o da ***ölük****. guzan ōlunun avradiymiş. guzan ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden alıklar. alınca burda gendilerin birine verikler. verince iki gızı* ***oluk*** *bir de ōlu* ***oluk****. size ömürler ōlu* ***ölük****, everince (52).*

şu şapganın ana şiyi ***galmayık****. allah vere de şu iplik sökülmüş ola, bu ayıp görüküyü (447).*

*şurdan **gelik**, oturuklar. bura hep horasandan **gelik** (51).*

*uyandım ki bir yünsek, araba evin önünde dineliyır. bir gapıye varıg araba, **duruk** (50).*

2.çk kişi

*madem sival vermeye **geliksiniz**, bunarı yaparsanız tamam (18).*

3.çk kişi

*babalı kimin boynuna? gulak duymuyor, dil söylemeyor. gündüz mü **öldürük**, gece mi **öldürükler** (83)?*

*bir de körün ōlu var. **öldürükler** onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küççüg avrat gendiymiş. çevirmiş ışgıyeler, öldürmüş (405).*

*burdan bir dana mana çalındı da, bu, goyverik öte gadar alık gedik deller. atmış millon lira **verikler**, sulh oluklar. pek iyi deel, normalırak da… öyle deyişin adamlar soluyagalmışlar (21).*

*çetebaşiyimiş. hacını **yakık gelikler.** tılanı **basıklar**. geldikleri yeri yakallar ımış. o da çetebaşiymiş (53).*

*gece gıriz geçirdiimde bizim bacının çocukları bizim bacıya telifan **edikler**. o da memmed etmiş (262).*

*ha dokdur söyledi. beni, beni çok dōmüşler. ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler dōmüşler ayıksın diyi. benim bacımın nien gızları getmiş yanımda. bunnar, dayımın çocukları neyi götürmüşler işde. ben oturuyurdum. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede yatıyıdım. gonuşuyurdum. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin. ben nere oldūnu töbe bilmiyim. beni, ondan kiri, vurmuşlar vurmuşlar, ondan kiri suyun altına dutmuşlar beni. o suyun altına **dutuklar.** tohduru evinden getirmişler (261).*

*hatda bu gıza aşşıg olduunda, sıhışdırmışlar heralda. döük **vuruklar** mı neci? bu gaşdı getdi (230).*

*orada **bekleşikler** ki devriş paşa ordan yol açar m ola. bir santım daha yokarı **çıkmayıklar** (447).*

*süslerik püslerik, şiydecamız, gurban verecamız gızı, orda yer. şo dāya get şona getme diyır üş dā var ımış. üş tene dā var ımış, yamaçlarında. gırk gün gırk gece **yiyig içikler** (246).*

*şindi emine hatunun bir tek ōlu var ımış. o da ölük. guzan ōlunun avradiymiş. guzan ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden **alıklar**. alınca burda gendilerin birine **verikler**. verince iki gızı oluk bir de ōlu oluk. size ömürler ōlu ölük, everince (52).*

*şurdan gelik, **oturuklar**. bura hep horasandan gelik (51).*

Fiilin *-IK/-UK* ekiyle oluşturulan çekim şekillerinde, bu yapının görevce zarf-fiil işleviyle de kullanıldığı durumlara da rastlanmıştır. *-IK/-UK* eki ile çekimlenmiş iki fiil arasında zamansal aşama söz konusudur. İlk eylem ikinci eylemden hemen önce gerçekleşmekte ve ikinci eylemin nasıl gerçekleştiğine dair bilgi vermektedir. Bu işlev genelde 3.tekil ve 3.çoğul kişiler ile yapılan çekimlerde karşımıza çıkmaktadır.

*anan uçmak guşuımı uşdu getdi. şiyetlere garışık anan, **uçuk gedik** (430).*

*babamın türküsüne **aşıg oluk varıg** annem de (436).*

*burdan bir dana mana çalındı da, bu, goyverik öte gadar alık gedik deller. atmış millon lira **verikler**, sulh **oluklar**. pek iyi deel, normalırak da… öyle deyişin adamlar soluyagalmışlar (21).*

*çetebaşiyimiş. hacını **yakıkgelikler**. tılanı basıklar. geldikleri yeri yakallar ımış. o da çetebaşiymiş (53).*

*şurdan **gelik**, **oturuklar**. bura hep horasandan gelik (51).*

3.3.1.1.2. Fiil+ -IK/-UK+i-+-se

Birleşik çekimin yalnızca 1. çoğul kişide örneğine rastlanmıştır.

1çk kişi

*ben ötein, adanıya bir gız verdim idi, oruya getdim idi. anam çıkmışlar. nesini **alıklarsa** gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

3.3.2. Ekin Doğrudanlık ve Dolaylılık Bağlamında Görünümleri

3.3.2.1. Doğrudanlık

3.3.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman İşlevine Yakın Kullanımları

Konuşur olayı görmemiştir ancak olduğundan emindir. Olaya tanık olmamış ancak kanıtlar konuşanın olayın gerçekleştiğine dair bilgisinin kesinliğini arttırmaktadır. Belirli geçmiş zaman ve belirsiz geçmiş zaman arasında bir kullanıma sahip, ama daha çok belirli geçmiş zamana yakın bir kullanım özelliğine sahiptir. Ay' ın da söylediği gibi belkide *-IK/-UK* ekinin Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında karşımıza çıkan belirli geçmiş zamana yakın bu kullanımı, Uygur Türkçesi döneminde belirli geçmiş zaman işlevinde kullanılan *-yUK*ekinin bir devamı olduğunu göstermektedir (Ay, 2009, s. 233). Hatta kimi örneklerde direk belirli geçmiş zaman işlevinde kullanılmıştır.

Örneklerine yalnızca Fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3.teklik ve 2. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır.

3.tk kişi

anan uçmak guşuımı uşdu getdi. şiyetlere garışık anan, ***uçuk gedik*** *(430).*

boz tüylü çocuum daha, yüzüme bıçak ***dāmeyik*** *(447).*

evimize gelin ***oluk*** *da gelene gadara birbiriimizi de görmedik. onun uçu bazı der, cangama etdi miydi: "seni ener görem idi töbe gelmezdim" der (194).*

şindi bu del osmanın gızı müneverin, şeker yemişler şeyleri ***gelik****, düürçüleri* ***gelik****, vapırı geziciler. elif geberesice, orayını hopun* ***alık****, ben bizim naşidiye hopum aldım. şāden de fadimiye hopun* ***alık****. üçümüz goşuyok arkalarında bunnarın. neyisi yüssüzlūnen geldik. öyle gezdik vapırın içini, geldik (271-272).*

2.çk kişi

madem sival vermeye ***geliksiniz****, bunarı yaparsanız tamam (18).*

3.3.2.1.2. Anlatım Tabanı Olarak Kullanımı

Masal anlatımı sırasında anlatım tabanı olarak kullanılan kip eklerinden biri de *-IK/-UK* eki olmuştur.

şo dāya get şona getme diyır üş dā var ımış. üş tene dā var ımış, yamaçlarında. gırk gün gırk gece ***yiyig içikler*** *(246).*

3.3.2.2. Dolaylılık

3.3.2.2.1. Başkasından Duyma/Söylentiye Bağlı Dolaylılık

3.2.2.2.1.1. Haber-Bilgi Verme

3.2.2.2.1.1.1. Fiil+ -IK/-UK

Birinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

babamın türküsüne ***aşıg oluk varıg*** *annem de (436).*

diç çekdirdi bu. dişi intahaplıydı, getdi çekdirmiye. gedişin çekmediler inne ne verdi. böyle de iş güç zamanı, motur goşulucu tarleye de, onūnan neynen, sıkıntıynen; saman çekdiriyim, hunu ediyim, bunu ediyim derken galdı. duramayıg ārısından, gece geldi. ayānı da cıncık kesīdi. zabahınan getdi. diç çekdirik. duyuşun da harb etdim, döüşdüm: "aman ne diyi çekdirdin?" intahaplı, ondan altalandı. zeherlenik gimi oldu. tatanos ***oluk****. gırk gün yaşadı işde (58).*

gelicim diyırdı o da. babıyen anası ***gelik*** *dörtyodan (269).*

iki yaşında anam ***ölük*** *(340).*

patışān kevrenini ***alık*** *benim babam (446).*

3.çk kişi

gece gıriz geçirdiimde bizim bacının çocukları bizim bacıya telifan ***edikler****. o da memmed etmiş (262).*

ha dokdur söyledi. beni, beni çok dōmüşler. ben bilmiyim. hadameler yani hemşireler dōmüşler ayıksın diyi. benim bacımın nien gızları getmiş yanımda. bunnar, dayımın çocukları neyi götürmüşler işde. ben oturuyurdum. erhannen ikimiz. o bu küşede yatıyı ben de bu küşede yatıyıdım. gonuşuyurdum. benim nasıl ücütüm sallandı. allah başşınıza vermesin. ben nere oldūnu töbe bilmiyim. beni, ondan kiri, vurmuşlar vurmuşlar, ondan kiri suyun altına dutmuşlar beni. o suyun altına ***dutuklar****. tohduru evinden getirmişler (261).*

İkinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

*anan ekeliinden gaşdı. şurdan geçerken sıçradı. burda memmet hösüyün ardına düşerdi bēgirinen. sōradan gaşdı. gaçışın ırahmatlık… altınını **gırık**, **şiy edik** de, **geriverik** (344).*

*anşe ablam **ölük**, oraya getdim. o ölmüş üdü oraya vardık. üfeletdirmiş onu bāsmış (52).*

*bu **uyyuk**. taman günüz, ōlenin sıcaı. hortluyasıca hürtük mırtaza **deyik** ki babama: "sen get keserinnen bıçgınnan ev yap. tarlıya niyedicin?" şurdan **gelik**, oturuklar. bura hep horasandan **gelik** (50-51).*

*çetebaşiyimiş. hacını **yakık** gelikler. tılanı basıklar. geldikleri yeri yakallar ımış. o da çetebaşiymiş (53).*

*çocug uçun döüşmüşler işde, iki söz mesele gadın **döüşük** çocug uçu (270).*

*gız da anşahocaliymiş. başgasın heral gezdirikler edikler. o da dükgende avrada **küfüredik**. "gızlarım n itdin" diyişin "ben seni tanımam, sen beni tanıman, ben ne biliim gızlarını anam!" ōlan, heralda sert gonuşuşun, o da gendine **küfür edik** (58).*

*nenemi alıp gaçırıyı, dedem orda **galık**. dedemi camide āşam namazında süngülüyullar, ölüyur. ik ōlan iki gız, şindi ordan gaçı, sulguna geliyullar, yoharı avşara (50).*

*orda dómüşler biliyon mu tayin yüzünden. bunar gapışmışlar: bu ona **vuruk**, o buna **vuruk**, bu ordan pırtık (19).*

3.çk kişi

*babalı kimin boynuna? gulak duymuyor, dil söylemeyor. gündüz mü **öldürük**, gece mi **öldürükler** (83)?*

*burdan bir dana mana çalındı da, bu, goyverik öte gadar alık gedik deller. atmış millon lira **verikler**, sulh **oluklar**. pek iyi deel, normalırak da… öyle deyişin adamlar soluyagalmışlar (21).*

*çetebaşiyimiş. hacını yakık gelikler. tılanı **basıklar**. geldikleri yeri yakallar ımış. o da çetebaşiymiş (53).*

*gız da anşahocaliymiş. başgasın heral **gezdirikleredikler**. o da dükgende avrada küfür edik. "gızlarım n itdin" diyişin "ben seni tanımam, sen beni tanıman, ben ne biliim gızlarını anam!" ōlan, heralda sert gonuşuşun, o da gendine küfür edik (58).*

*orada **bekleşikler** ki devriş paşa ordan yol açar m͡ ola. bir santım daha yokarı **çıkmayıklar** (447).*

*şurdan gelik, **oturuklar**. bura hep horasandan gelik (51).*

Üçüncü dereceden dolaylılık örneklerine rastlanmamıştır.

3.2.2.2.1.1.2. Fiil+ -IK/-UK+i-+-sA

Yalnızca bir örnekte karşılaşılmıştır.

İkinci Dereceden Dolaylılık

1çk kişi

*ben ötei͡n, adanıya bir gız verdim idi, oruya getdim idi. anam çıkmışlar. nesini **alıklarsa** gapılar hep açık diyıllar. fırça mırça var ımış, almışlar. hösüyün dayını dıkmadı buruya. geliciydi ya, gadirliden, buruya geliciydi. gardaş gardaşı dıkma mı (341)?*

3.2.2.2.1.2. Hikâye Etme

Yalnızca fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3. tekil ve3. çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır. Birinci dereceden dolaylılık örneklerine rastlanmamıştır.

İkinci Dereceden Dolaylılık

3.tk kişi

*adam gozana gediyı͡r ımış beygirnen. türkü çaı͡rası **gelik**. eli gula͡a atmış (50).*

*ibiş çavış va͡r ımış, guş avla͡r ımış. o da bizim gaynana͡ilde dura͡r umuş. onu ben işde a͡ıdını duydum, gendini bilmem de. gozanniymiş. o da turaç **dutamayık**, guş **acıkık**. ibiş bizim gaynana͡ile **gelik**. gelince **deyik** gine "guş acıkdı." **deyik**. kimse bir tavık vermeyik. köye a͡ıt yakık (56).*

*şindi emine hatunun bir te͡k ōlu va͡r ımış. o da **ölük**. guza͡n ōlunun avradiymiş. guza͡n ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden alıklar. alınca burda gendilerin birine verikler. verince iki gızı **oluk** bir de ōlu **oluk**. size ömürler ōlu **ölük**, everince (52).*

3.çk kişi

*şindi emine hatunun bir tek ōlu var ımış. o da **ölük**. guzan ōlunun avradiymiş. guzan ōlunu sürügüne sürünce gadını elinden alıklar. alınca burda gendilerin birine verikler. verince iki gızı **oluk** bir de ōlu **oluk**. size ömürler ōlu **ölük**, everince (52).*

Üçüncü Dereceden Dolaylılık

3.çk kişi

*bir de körün ōlu var. **öldürükler** onu, sivasa gederkennek. ikizin geliyimiş gocasıynan. küçcüg avrat gendiymiş. çevirmiş ışgıyeler, öldürmüş (405).*

3.3.2.2.2. Görmeye Bağlı Dolaylılık

Örneklerine yalnızca Fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

3.tk kişi

*ben bir yayliye getdim, dezzemin yaylasına da, patetisler yerin altındiyemiş. ben de tomatis gimi dutar sanır ımıssım. teze fasilie, salatalık… onnarı, onnarı bildim topladım. patetis mavı çiçeg aşmış savrıliyi. geri geldim: "dezze malla çiçeg **açık**, patetis yok" dedim. aşşaı gendiynen indiydik, mear yerin altındiyemiş (408).*

*hindi bilmüyom nasıl öldüğünü, "hasdayım" dedi yatdıyıdı. ben dışarı çıkdım ıdı, **ölük** (157)…*

*suydan geliye gi ne görsün: zehra **bayılık** gardaşı ölmüş (203).*

*şu şapganın ana şiyi **galmayık**. allah vere de şu iplik sökülmüş ola, bu ayıp görüküyü (447).*

*uyandım ki bir yünsek, araba evin önünde dineliyır. bir gapıye varıg araba, **duruk** (50).*

Aşağıdaki cümlede konuşur adamın pantolonları aldığını görmedi ama pantolonları elinde görünce onları aldığını anlıyor. Yani kişinin pantolonları aldığı bilgisini dolaylı yoldan elde ediyor. Aynı cümle *-mIş/-mUş* birimiyle de kurulabilirdi. Ancak cümle içerisindeki izine gitmesi ve pantolon alıp gelmesi aynı zamanda da konuşma zamanına görece yakın bir aralık olması nedeniyle bu ek tercih edilmiş olmalıdır.

*ogün izinnni getdiydi yepyeni ik üş ťane pantol **alık gelik** (199).*

3.3.2.2.3. Tahmine Bağlı Dolaylılık

Örneğine yalnızca fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3. çoğul kişide rastlanmıştır.

3.çk kişi

Kıza aşık olan çocuğun kaçması, konuşanda onu dövmüş olabileceklerine dair bir tahmin ve şüphe duygusu yaratmaktadır. Konuşan da bu duygu durumunu işaretlemek için *-IK/-UK* geçmiş zaman ekinden yararlanmaktadır. Üstelik konuşmada tahmin vurgusu yalnızca *-IK/-UK* ekiyle değil, *...mı neci* yapısıyla dasağlanmaktadır.

hatda bu gıza aşşıg olduunda, sıhışdırmışlar heralda.döük ***vuruklar****mı neci? bu gaşdı getdi (230).*

3.3.2.2.4. Farkına Varmaya Bağlı Dolaylılık

Örneğineyalnızca Fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

3.tk kişi

otuz altı sene ***oluk*** *ha. otuz altı sene olmuş (376).*

3.3.2.3. Dolaylılık- Dışı Kullanımları

3.3.2.3.1. Küçümseme/ Alaya Alma

Örneğineyalnızca Fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3. tekil kişide rastlanmıştır.

çocuk demiş ki "yienim elimi bırak" demiş, dayısı asgerden gelince. "ea, dayım da" diyırmış "isdambullu ***oluk*** *(241).*

3.3.2.3.2. Kabullenme

Yalnızca Fiil+-IK/-UK çekiminde ve 3.tk kişi çekiminde örneğine rastlanmıştır.

herif benden yaşlı. "öldürmiyem" diyem amma vahdı ***gelik*** *(331).*

3.3.2.3.3. Şaşma

Yalnızcafiil+-IK/-UKçekiminde ve 3. tekil kişide örneğine rastlanmıştır.

otuz altı sene ***oluk*** *ha. otuz altı sene olmuş (376).*

BÖLÜM IV

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında geçmiş zaman işaretleyicilerinin doğrudanlık, dolaylılık ve dolaylılık-dışı görünümlerinin değerlendirildiği bu incelemede Türkiye Türkçesinde ve ağızlarda kullanılan *-mIş/-mUş (-miş)* belirsiz geçmiş zaman eki ve yalnızca Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan *-IK/-UK (-ik)* eklerinin benzer, belirli geçmiş zaman *-DI/-DU (-di)* ekinin ise diğer geçmiş zaman işaretleyicilerinden farklı kullanım özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. İncelemede Türkiye Türkçesine de paralel olarak *-di* belirli geçmiş zaman ekinin doğrudanlık işaretlediği, *-miş* ve *-ik* eklerinin dolaylılık işaretlediği görülmüştür.

İncelemede ilk ele alınan geçmiş zaman işaretleyicisi belirli geçmiş zaman eki *-di'* dir. Ekin en çok basit çekimli örneklerine rastlanmıştır ve kişi unsurunun ise üçüncü kişilerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

Belirli geçmiş zaman ekinin basit çekiminin tüm kişilerle örneklerine rastlanmıştır. En çok ise 3. tekil kişi ile çekimlendiği gözlemlenmiştir. Ekin belirli geçmiş zaman işlevinde kullanımı ve anlatım tabanı kullanımları onun doğrudanlık işlevleri olarak çalışmada tespit edilmiştir. *-di* belirli geçmiş zaman ekinin basit çekim ve isim çekimlerinde örneklerinde büyük çoğunlukla bitmişlik görünüşünü işaretlediği görülmüştür.

Ekin incelemede geçmişteki noktasal olayları teker teker ifade etmesinin yanında, geçmişteki noktaların tamamını bütün olarak ifade etmek için de kullanıldığı, bunun yanında geçmiş zaman işaretleyicisi olmasına rağmen şimdiki zaman, geniş zaman ve geçmişle şimdi arasında bir geçiş zamanını da işaretlediği görülmüştür.

Ek, cümle içerisinde art arda konumlanmış yüklemler üzerine gelerek ilk yüklemde zarf-fiil işlevi ile kullanılabildiği görülmüştür. Ekin bu kullanımında aşama ya da süreklilik anlamlarını bağlama verdiği gözlemlenmiştir.

-di belirli geçmiş zaman ekinin temel işlevi doğrudanlıktır. Ancak ek ile çekimlenmiş cümlelerde bağlama da bakarak *sonuca bağlama, kabullenme, sebep, maksat, ihtimal, tahmin, varsayma, çıkarım, şaşırma, minnet/ şükür, hayıflanma/ şikayetlenme, kızgınlık, hesap sorma, küçümseme, utanma, eleştiri, övünme* anlamlarının da bildirildiği görülmüştür. Ekin tek başına bu anlamları ifade etmediği,

daha çok bağlama dayalı olarak yani doğrudan değil dolaylı yollarla bu anlamları verdiği tespit edilmiştir.

-di ekinin 1. tekil kişiye göndermeyle 1. çoğul kişi ile çekimlendiği örneklerde kişi ekinin *mütevazılık, mahcubiyet* ve *olayı önemsememe* anlamlarının belirleyicisi olarak kullanıldığı görülmüştür.Ancak bu bağlamda 2. tekil kişi yerine 2. çoğul kişi ile çekimlenmiş örneklerine rastlanmamıştır.

Belirli geçmiş zaman eki *-di*'nin kullanıldığı bağlam çeşitleri cümlede bilgi veriliyor olması ya da hikâye etme anlamlarının baskın olmasına göre ikiye ayrılmıştır. Konuşanın olayı hangi noktadan deneyimlediğine ya da olayın gerçekleştiğine olan inanç durumuna göre ise üç dereceye ayrılmıştır. *Hikâye etme* işlevi *bilgi verme* işlevinden daha baskın durumdadır. Büyük çoğunlukla bitmişlik işaretlenmiş olmasının yanında yedi örnekte bitmemişlik görünüşünün de işaretlendiği tespit edilmiştir. Birinci dereceden örneklerde tüm kişilerle çekim yapılmış; ikinci dereceden örneklerde, birinci kişilerle çekimlenmiş hiç örnek yokken çekimin 3. tekil kişide yoğunlaştığı görülmüştür. Üçüncü dereceden doğrudanlığın ise sadece üçüncü kişilerde çekimi görülmüştür. Örneklerin birinci dereceden doğrudanlıkta yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Hikâye etme işlevinde birinci dereceden örneklerde yalnızca 2. çoğul kişi ile çekimlemiş örneklere rastlanmamıştır. İkinci dereceden doğrudanlıkta 1. çoğul kişi ile çekimlenmiş bir örnek dışında tüm kişilerin üçüncü kişilerle, üçüncü derece doğrudanlıkta ise üçüncü tekil ve 1. çoğul kişi çekimleri görülmüştür. En çok örnek birinci dereceden doğrudanlıkta tespit edilmiştir. *-di* eki örneklerin tamamında bitmişlik işaretlemektedir.

Çalışmada belirli geçmiş zaman ekinin değerlendirilen ikinci çekim şekli ise ekin isimler üzerine gelerek oluşturduğu *isim+i-+-DI/-DU* yapısıdır. Bu çekim şeklinde 2. çoğul kişiye hiç rastlanmazken örneklerin 3. tekil kişide yoğunlaştığı görülmüştür. Ek birkaç örnek dışında hep bitmişlik görünüşünü işaretlemiştir. Aynı zamanda örneklerin çoğunda ek, belirli geçmiş zamanı işaretlerken birkaç örnekte geniş zamanı işaretlediği de görülmüştür. *Tanımlama, övünme, dövünme, tahmin* anlamları da belirli geçmiş zaman eki ile işaretlenmiş cümlelerde tespit edilmiştir.

Hikâye etme işlevinin örnekleri, *bilgi verme* örneklerine göre daha yoğundur. Bilgi vermede birinci derecede yalnızca 1. tekil kişide örneklere rastlanırken, ikinci dereceden doğrudanlıkta ikinci ve 3. tekil kişilere rastlanmıştır. Üçüncü dereceden örnek ise tespit edilememiştir. Örneklerin tamamında da belirli geçmiş zaman eki bitmişlik görünüşünü işaretlemiştir. Hikâye etme işlevinde ise birinci dereceden doğrudanlıkta ikinci kişiler

ve 3. çoğul kişi ile çekimlenmiş örnekler görülmezken, örneklerin birinci ve 3. tekil kişilerde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. İkinci derece en çok örnek 3. tekil kişide görülürken birinci kişiler ve 2. çoğul kişilere hiç rastlanmamıştır. Üçüncü derecede ise 1. çoğul kişi ile çekimlenen bir örnek dışında hepsi 3. tekil kişi ile çekimlenmiştir. Örnek sayısı dereceler arasında neredeyse eşit dağılmıştır. Üç adet bitmemişlik görünüşünün işaretlendiği örnek dışında belirli geçmiş zaman eki bitmişlik işaretleyicisi olarak kullanılmıştır.

İsim+i-+-di çekiminde bilgi verme ve hikâye etme işlevlerinin kullanıldığı örnek sayılarındaki fark *fiil+-di*çekimde olduğundan çok daha fazladır ve örnekler hikâye etme işlevinde yoğunlaşmıştır.

İncelemede belirli geçmiş zaman eki *-di'*nin basit çekimlerinin yanında *fiil+-DI/-DU+i-+-di (-dıydı), fiil+-mIş/-mUş+i-+-di (-mıştı), fiil+-yor+i-+-di (-yordu), fiil+-AcAk+i-+-di (-acaktı), fiil+ -r/-Ar/-mAz+i-+-di (-ardı), fiil+-sA+i-+-di (-saydı), fiil+-A+i-+-di (-aydı)* birleşik çekimlerine de rastlanmıştır.

Çalışmada öncelikle *-dıydı* birleşik çekimi incelenmiştir. Bu yapının çekimlerinde ikinci kişilere rastlanmazken en yoğun 1. tekil kişide kullanımları görülmüştür. Dört örnekte bilgi verme işlevi görülmüş ve geri kalan örneklerin tamamında ise hikâye etme işlevinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Her iki işlevde de bitmişlik görünüşü işaretlenmiştir.

*-dıydı b*irleşik çekiminin olay çizgisi üzerindeki tüm olayları başlatan ya da onlara neden olan ilk olayı işaretlediği görülmüştür. Bunun yanında beklenmedik, şaşkınlık yaratan olaylarda, bütün içindeki geçmişteki bir noktayı hatırlatmada, olayı bütün olarak ifade etmede ve ilk cümlede ifade edilen iddianın tersini vurgulamada da birleşik çekimden yararlanılmıştır.

-di belirli geçmiş zaman eki ile kurulan bir diğer birleşik çekim şekli *-mıştı*'dır. Bu yapının örneklerinin 3. tekil kişide yoğunlaştığı görülmekle beraber ikinci kişilerde de örneklerine rastlanmıştır. *-miş* ekinin bu çekimde dolaylılık işlevini koruduğu örneklere rastlanmış olmasıyla beraber, ekin dolaylılık anlamını büyük oranda kaybederek şahit olunan geçmiş zamanda *hatırlatma, neden, sonuç, ilk olaya vurgu yapma, şüphe* anlamlarını işaretlemek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yapının aynı zamanda anlatım tabanı olarak kullanıldığı örnekler de görülmüştür. Birleşik çekim yalnızca hikâye etme işlevinde kullanılmış ve tüm örneklerde bitmişlik görünüşünü işaretlemiştir.

Türkiye Türkçesinin aksine *-dıydı* birleşik çekim örneklerine *-mıştı* birleşik çekim örneklerinden çok daha fazla rastlanmıştır. *-dıydı* birleşik çekiminin çoğunlukla olayın başlangıcına, *-mıştı*'nın ise daha çok olayların sonuçlarına işaret ettiği görülmüştür.

-yordu birleşik çekimin tüm kişilerde örneğine rastlanmıştır. Birinci kişilerde *sürme/süreç* anlamları işaretlenirken, diğer kişilerde *alışkanlık* ya da *düzenli olarak yapılma* anlamlarının işaretlediği görülmüştür. Çekim şeklinin belirli geçmiş zaman ve geniş zamanı da işaretlediği örneklere rastlanmıştır. *Yetenek/güç yetirebilirlik, geleneksellik* ve *aşama aşama gerçekleşme* anlamları da *-yordu* birleşik çekimi ile işaretlenmiş cümlelerde tespit edilmiştir. Hem hikâye etme işlevinde hem de bilgi verme işlevlerinde bitmişlik görünüşü işaretlenmiştir.

-di belirli geçmiş zaman eki ile kurulmuş diğer bir birleşik yapı ise *-acaktı'*dır.Birleşik çekimin örneklerine ikinci kişi dışında tüm kişilerde rastlanmıştır. *Gerçekleşmemiş niyet, gereklilik ve öneri* anlamlarının işaretlendiği görülmüştür. Hem bilgi verme hem de hikâye etme işlevlerinde bitmişlik görünüşünün işaretlendiği örneklere rastlanmıştır.

-ardı birleşik çekiminde ise tüm kişilerde çekim örneklerinin görülmüş olmasının yanında örneklerin 3. tekil kişide yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Birleşik çekimler içerisinde örneğine en çok rastlanılan çekim şeklidir. Yapı, geçmişte birden çok yapılmış, düzenli olarak yapılmış, gelenekselleşmiş olayları ya da genel geçer kuralları ifade etmiştir. Bunun yanında *alışkanlık, ihtimal, kesinlik, gereklilik, istek, varsayım ve yetenek* anlamları da bu yapıyla işaretlenmiştir. Örneklerin tamamı hikâye etme işlevinde kullanılmış ve bir örnek dışında bitmişlik görünüşü işaretlenmiştir.

-saydı çekiminde *varsayımsal gerçekleşmemiş şart* işaretlenmiş durumdadır. Bu çekimin kullanıldığı cümlelerde ana cümlenin *-ardı* yapısı ile çekimlendiği görülmüştür. Bazı cümlelerde *imrenme* anlamı işaretlenmiştir. Şart anlamı ise *eğer* belirteci ile vurgulu hale getirilmiştir. Örneklerin tamamı bitmişlik ifade etmektedir.

İncelemede *-aydı* çekimi, *-saydı* birleşik çekiminin işlevlerine ek olarak varsayımsal gerçekleşmemiş istek anlamını işaretlemiştir. Her iki çekim şekli de birleşik çekimler içerisinde örneklerine en az rastlanılan yapılar olmuştur.

Malzemede karmaşık fiil örneklerine de rastlanmıştır. ise *-mez oldu,* geçmişte başlayıp bugün de devam eden olayın başlangıcına işaret etmesinin yanında şikayet anlamını da işaretlemek için; *-ası oldu,* bir örnekte yakın geleceğe dönük *tahmin* ve *ihtimal* anlamlarını işaretlemek için; *-acak oldu*'da ise yine bir örnekte, konuşma

anından önceki bir referans noktasına göre geleceğe dönük *niyet* ve *isteği* işaretlemek için kullanıldığı görülmüştür.

-DI/-DU mı (i-+-di)(-dı mı(ydı)) kalıp yapısının zarf-fiil işlevinde kullanımlarının yanında, *-ırsan* şart anlamı ile de kullanımlarına rastlanmıştır. *-di* belirli geçmiş zaman ekinin ana cümlenin gerçekleşebilmesi için zorunlu olan cümlenin ana cümleden önce gerçekleşmiş olduğunu işaretlemek için kullanıldığı düşünülmektedir. Örneklerin 3. tekil kişide yağunlaştığı görülmüştür.

Belirli geçmiş zaman basit çekimlerinin kullanım yelpazesi birleşik çekim şekillerine göre daha geniştir ve buna bağlı olarak derecelerin kapsamında da çeşitlilik olduğu görülmüştür. Ancak birleşik çekimlerde dereceler kişiler ile paralellik göstermiş, işlev ya da kişi seçiminde çeşitliliğe rastlanmamıştır.

-di ile çekimlenen basit çekim, isim çekimi ve birleşik çekim örneklerinin kişi unsurlarının kullanım örnekleri birinci ve üçüncü kişilerde yoğunlaşmıştır.

-di belirli geçmiş zaman eki birleşik çekimlerin tamamında birkaç istisna dışında her zaman geçmiş zamanı işaretlemiştir. *-ardı* ile çekimlenmiş bir örnek dışında birleşik çekim örneklerinin tamamında bitmişlik görünüşü işaretlenmiş ve kaynak çalışmanın niteliği nedeniyle *hikâye etme* işlevinin *bilgi verme* işlevine göre çok daha yoğun olduğu tespit edilmiştir.

İncelemede belirli geçmiş zaman ekinin anlatım tabanı olarak kullanıldığı örnekler, isim çekiminde rastlanan bir istisna dışında, *fiil+-DI/-DU* yapısıile çekimlenmiştir. İkinci kişiler dışında tüm kişilerle anlatım tabanı örneklerine rastlanmıştır.

-di doğrudanlık işlevinin temel işaretleyicisi olmasına rağmen malzemede dolaylılık ifade ettiği örnekler de görülmüştür. Ekin dolaylılık işlevinde kullanıldığı örneklere basit çekim, isim çekimi ve bir adet *-ardı* birleşik çekiminde rastlanmıştır. İkinci kişilerle çekimlenmiş örnekleri hiç görülmezken malzeme 3. tekil kişide yoğunlaşmıştır.

Cümlede verilen anlam çeşitliliği *-di* belirli geçmiş zaman ekinin basit çekiminde ek ile kurulan diğer bütün çekim şekillerinden daha fazladır. Basit çekimden uzaklaştıkça anlam çeşitliliğinin azaldığı görülmüştür. Bunun bağlam içerisine giren her yeni birimin anlam sınırlayıcı ve belirginleştirici işleve sahip olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

İncelemede ele alınan ikinci geçmiş zaman işaretleyicisi ise *-miş* ekidir. *-miş* belirsiz geçmiş zaman çekiminin en çok basit ve isim çekimlerinde örneklerine rastlanmıştır. Kişi unsurunun üçüncü kişide yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Üçüncü

kişiler ile yaptığı çekimin, *-miş* belirsiz geçmiş zaman ekinin incelemede en çok rastlanılan başkasından duyma/söylenti dolaylılık anlamlarını da pekiştiren belirleyicilerden biri olduğu görülmüştür. Bu durum ekin temel işlevinin (belirsiz) zamanı ifade etmek değil de konuşan ve sözü edilen bağlamında dolaylılık işaretlemek olduğunu düşündürmüştür.

Çalışmada *-miş* belirsiz geçmiş zaman ekinin basit çekimlerinin yanında *fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş(-mişmiş), fiil+-yor+i-+-miş (-yormuş), fiil+-AcAk+i-+-miş (-acakmış), fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+-miş (-armış), fiil+-mIş/-mUş+i-+-se (-mişse), fiil+-sA-+i-+-miş(-saymış), fiil+-A+i-+-miş (-aymış)* birleşik çekim örnekleri de görülmüştür.

Çalışmada ilk olarak incelenen *-mişmiş* birleşik çekimi olmuştur. Çekimin yalnızca üçüncü tekil ve çoğul kişilerde örneklerine rastlanmıştır. İşlevsel olarak da *başkasından duyma/söylenti* dolaylılık anlamlarını işaretlemek için kullanılmıştır. İki *-mIş/-mUş* ekinin üst üste gelmesiyle bağlamda verilen bilginin gerçeklik ve kesinlik derecesinin düşürüldüğü, olayın gerçekliği ile konuşucu ve dinleyicinin mesafesinin işaretlendiği görülmüştür. *-mişmiş* birleşik çekim şeklinin *başkasından duyma* anlamını vermesine paralel olarak anlatılan olaydaki en geçmiş noktayı ya da kendisinden sonraki olayların başlatıcısı olmuş anı işaretlemek için de kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ekin geçmiş zaman anlamını tamamen kaybetmediği ama temel olarak başkasından duyma anlamını işaretlediği görülmüştür. Malzemede *fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş+-miş+i-+-miş* çekim örneğine de rastlanmıştır. Bu çekimle de hem *anlatım tabanı hem başlatıcı* olay hem de *başkasından duyma* işlevlerinin her birinin ayrı *-miş* ekleri ile işaretlendiği düşünülmektedir.

Bir diğer yapı olan *-yormuş* birleşik çekimi ise gelecek zaman ve geniş zamanı, başkasından duyma dolaylılık anlamlarını işaretlemesinin yanında belli bir zaman aralığında düzenli ve sürekli yapılan olayları işaretlemek için de kullanılmıştır. Birleşik çekimin anlatım tabanı olarak kullanılan örneklerine de rastlanmıştır.

-acakmış birleşik çekiminin kullanıldığı cümlelerde *-AcAk* eki geleceğe dönük niyet anlamının yanında gereklilik anlamını da işaretlemek için kullanılırken *-miş* eki aynı yapı içerisinde başkasından duyma, çıkarım dolaylılık anlamlarının yanında küçümseme ve hesap sorma dolaylılık-dışı anlamlarını da işaretlemek için kullanılmıştır. Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında kullanılan ve bu birleşik yapının dengi olan *Fiil+-IcI/-UcU+i-+ -miş*yapısının da benzer kullanım özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

-miş belirsiz geçmiş zaman eki ile oluşturulmuş ve malzemede rastlanılan bir diğer birleşik çekim *-armış* yapısıdır. Birleşik çekim geçmişteki alışkanlığa işaret etmesinin

yanında, düzenli yapılan, gerçekleşen olay ya da durumlara da işaret ettiği görülmüştür. *-miş* eki ise başkasından duyma, çıkarım dolaylılık anlamlarının yanında meydan okuma ve küçümseme dolaylılık-dışı anlamları da işaretlemektedir. *-miş* eki ile kurulan birleşik çekimler içerisinde malzemede en sık kullanılan ve sayıca en çok olan birleşik çekimin *-armış* olduğu tespit edilmiştir. Bunun da geniş zaman eklerinin geçmişten geleceğe geniş bir zaman aralığını içerisine alması ve odaksıllığının düşük olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

-mişse birleşik yapısında *-sA* eki cümleye şart anlamı katarak ana cümleye zarf göreviyle katılmıştır. Bununla beraber *nerede, nasıl vb.* soru sözcükleriyle birleşerek temel cümleye *bilinememezlik ama bilmediğini umursamama, sonuca odaklanma, karalılık* anlamlarını vermiştir. Bu birleşik çekimde *-miş* bilginin dolaylı olarak edinildiğini işaretlemek için kullanılmıştır. *-saymış'* ta ise gerçekleşmemiş bir istek söz konusudur. *-sA* istek anlamını işaretlerken *-miş* bitmişlik görünüşünü işaretlemek için kullanılmıştır. *-aymış* birleşik çekiminde istek anlamının çok daha baskın olduğu görülmüştür. *-saymış* ve *-aymış* yapılarının örneklerine yalnızca birinci kişilerde rastlanmıştır ve bu kişi unsurları birleşik çekimlerin istek ve pişmanlık anlamlarının belirleyicisi olmuşlardır.

Malzemede *-mIş/-mUş ol-* karmaşık fiiline de rastlanmıştır. Karşılaşılan tüm örneklerde gerçek dışılık ve varsayma anlamı işaretlenmiş durumdadır.

Ekin *gibi* edatı ile birleşerek oluşturduğu *-mIş/-mUş gibi* kullanımı ise benzerlik ve yaklaşma/yakın olma dolaylılık-dışı anlamlarının işaretlendiği görülmüştür. *-miş* eki ise yine gerçek dışılığın işaretleyicisi olmuştur.

Anlatım tabanı örneklerinde konuşanın olayın gerçekliği ile arasına mesafe koymak için, olayın gerçek olmadığının altını çizmek ya da olayı masalsılaştırmak için *-miş* ekinden yararlandığı görülmektedir. Fiille kurduğu basit çekim ve isimlerle kurduğu çekimler yanında *-yormuş* ve *-armış* birleşik çekimlerinin de anlatım tabanı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

-miş ekinin temel işlevi bilginin dolaylı yollarla edinildiğini işaretlemek yani dolaylılıktır. Ancak malzemede *anlatım tabanı* olarak kullanımlarında ve *-mıştır* yapısında doğrudanlık da işaretleyebildiği görülmüştür. Yine ekin fiillerle kurduğu basit ve isim çekimlerinde ise 1. tekil kişi ile çekimlenmiş örneklerinde doğrudanlık işaretlediği örneklere de rastlanmıştır. Bu durum şunu göstermiştir ki birinci kişi kendisi ile ilgili bilgileri doğrudan deneyimler ve *-miş* eki kullanılmış olsa bile bağlam

doğrudanlık iletir. Neden *-di* yerine *-miş* ekinin tercih edildiği meselesi ise *-miş* ekinin işaretlediği dolaylılık-dışı anlamlar ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Ekin asıl işlevi olan dolaylılık ise *başkasından duymayı* işaretlediği durumlarda bilginin ne kadar aracı noktadan geçtiğine bakılarak derecelendirilmiştir. Böylece bilginin gerçeklik ve doğruluk dereceleri de ifade edilmiştir. Bu kullanımlar bilgi/ haber veriyor olmasına ya da hikâye etmek için kullanılıyor olmasına bakılarak ikiye ayrılmıştır ve bu kullanımlarda ikinci dereceden dolaylılık işlevinin diğer derecelere göre daha yoğun kullanıldığı görülmüştür. Dolaylılık derecelerinde tüm kişi örneklerine rastlanmış olmasıyla beraber üçüncü dereceden dolaylılığı ifade etmek için konuşucuların yalnızca 3. tekil kişiden yararlandığı görülmüştür.

İncelemede *başkasından duyma, çıkarım yapma, farkına varma, tahmin etme, görme, dokunma* ve *birden çok duyuya dayalı* dolaylılık olmak üzere yedi dolaylılık çeşidi tespit edilmiştir. Örneğine en çok rastlanan dolaylılık türü ise *başkasından duyma/söylentiye* dayalı dolaylılıktır. *Dokunmaya bağlı* dolaylılık ise örneği en az tespit edilen dolaylılık türüdür. Tüm dolaylılık çeşitlerinde üçüncü kişilerin yoğunlukta olmasının yanında *farkına varmaya dayalı* dolaylılıkta birinci kişinin yoğun olması dikkat çeken bir özelliktir.

Görerek, duyarak, deneyim ya da alışkanlığa dayanarak ve metin bağlamına dayalı elde edilen çıkarım çeşitleri görülmüştür. Bunlar içerisinde en çok örneğin ise *metin bağlamına* dayalı olarak yapılan çıkarımlar olduğu görülmüştür. Örneği en az tespit edilen çıkarım çeşidi *tahmine bağlı* yapılan çıkarımlar olmuştur.

Varsayma, tahmin, küçümseme, yüceltme/övünme, yaklaşma/yakın olma, benzerlik, meydan okuma, kızgınlık, acıma, şaşma, şaşırma, hayıflanma/pişmanlık, yakınma/sitem, şükür, kabullenme/boyun eğme, hak verme/neden gösterme, sonuca bağlama, olayın gerçek olmadığını sezdirme, belirsiz ve görece uzun bir zamanı aktarma, övgü, abartma ve *istek* olmak üzere yirmi iki farklı dolaylılık-dışı anlam tespit edilmiştir. Örneğine en çok rastlanılan tür *küçümseme*dir, sonra sırasıyla *boyun eğme/kabullenme* ve *hak verme/ neden gösterme* gelmektedir. *İstek, abartma, övgü, şükür, şaşırma, acıma* ve *benzerlik* ise örneklerine en az rastlanılan dolaylılık-dışı anlamlardır. *Küçümseme* başlığında fiil çekim şekillerinin de çeşitlendiği ancak yine yalnızca üçüncü kişilerde örneklerinin yer aldığı görülmüştür. Varsayma ve istek anlamlarında ise yalnızca *-mIş/-mUş ol-* karmaşık fiilinin; yaklaşma ve yakın olma anlamlarında ise *-mIş/-mUş gibi (ol-)* yapısının kullanıldığı görülmüştür. Hayıflanma/ pişmanlık anlamına ise yalnızca *-aymış* ve *-saymış* çekimlerinde rastlanmıştır.

-miş belirsiz geçmiş zaman ekinin işaretleyici olarak kullanıldığı cümlelerde *belki, herhalde, zahir* tahmin anlamını; *güya* küçümseme anlamını; *meğerse, nasıl* şaşırma anlamını; *keşke* yakınma/sitem anlamlarını; *allah vere de* istek anlamını pekiştiren belirteçler olarak tespit edilmiştir.

Yalnızca Türkiye Türkçesi ağızlarında görülen ve geçmiş zaman işaretleyicileri içinde örneğine en az rastlanılan *-IK/-UK (-ik)* belirsiz geçmiş zaman ekinin en çok 3. tekil kişi ve 3. çoğul kişide örnekleri belirlenmiştir. Yalnızca bir örnekte 2. çoğul kişi ile çekimine rastlanmıştır. Ekin, şart birleşik çekimi ile oluşturulan bir örneği dışında bütün örnekleri *fiil+-IK/-UK* biçiminden oluşmuştur. İki *-ik* ekinin art arda gelerek oluşturduğu fiil çekimlerinde birinci yüklemde *-ik* ekinin zarf-fiil eki işlevinde kullanıldığı örneklere rastlanmıştır.

Çalışmada ekin kullanım özelliklerinin *-mIş/-mUş* ekine paralel olduğu görülmekle beraber belirli geçmiş zaman anlamına yakın hatta direk bu anlamda kullanıldığı örnekler olduğu da saptanmıştır. Bir örnekte ise anlatım tabanı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Başkasından duyma, görmeye, tahmine ve farkına varmaya dayalı dolaylılık türlerinin örneklerine rastlanmıştır. Bu ekte de *-miş* ekinde olduğu gibi en çok başkasında duyma dolaylılık türünün örnekleri olduğu görülmüştür. Haber/ bilgi verme örneklerinin hikâye etme örneklerinden çok daha fazla olduğu görülmüştür. Çünkü *-miş* ekinden ayrılan bir yönünün de bağlam içerisindeki ara bilgiyi işaretlemek olduğu düşünülmektedir. Haber/ bilgi vermede üçüncü dereceden, hikâye etmede ise birinci dereceden dolaylılık örneklerine rastlanmamıştır.

Her birinde birer örnek olmak üzere *küçümseme, kabullenme* ve *şaşma* dolaylılık-dışı anlamlarını da işaretlediği tespit edilmiştir.

-di ile çekimlenen basit çekim, isim çekimi ve birleşik çekim örneklerinin kişi unsurlarının kullanım sayısındaki farkın, birinci ve üçüncü kişilerde yoğunlaşmış olmasına rağmen, sayısal olarak *-miş* ekinde olduğu kadar kesin çizgilerle ayrılmadığı ve tüm kişilerde çekim örneklerinin eş sayıya yakın bulunduğu tespit edilmiştir. Geçmiş zaman işaretleyicilerinin hepsinde en az kullanılan kişi çekimi 2. çoğul kişiyken, en sık kullanılan 3. tekil kişi olmuştur.

Türkiye Türkçesi standart diline de paralel olarak *-di* belirli geçmiş zaman ekinin doğrudanlığı, *-miş* ekinin ise yalnızca ağızlarda kullanılan *-ik* ekiyle beraberdolaylılığı işaretlediği görülmüştür. *-miş* dolaylılık-dışı anlamları da işaretlemek için kullanılırken,

-di ekinin cümlede verilen anlamları bağlamla bağımsız kalamadan yani dolaylı olarak işaretlediği tespit edilmiştir.

-miş ve *-ik* eklerinin genel kullanım özellikleri itibariyle birbirlerine benzemelerinin yanında, *-ik* eki daha odaksıl olması, belirli geçmiş zamana yakın kullanımlara sahip olması ve kanıtsallık yanının güçlü olması nedeniyle *-miş* ekinden ayrılmaktadır.

Malzemede geçmiş zaman işaretleyicileri ile en çok çekimlenen fiilin *de*-fiili olduğu görülmüştür: *dedi* (497), *demiş* (339). Bu durum, kaynak metinlerin sözlü kültürün ürünü olmasına ve aktarıma dayalı metinler olmalarına paralel bir veri olarak değerlendirilmiştir.

Son söz olarak, Adana ve Osmaniye illeri ağızlarında geçmiş zaman işaretleyicilerinin yalnızca geçmiş zaman işaretlemek için kullanılmadığı, biçimsel ve anlamsal çeşitlilik gösterebildiği görülmüştür. Biçim ve anlam açısından en çeşitli geçmiş zaman işaretleyicisinin ise *-miş* eki olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın özelde Adana ve Osmaniye, genelde ise Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan geçmiş zaman işaretleyicilerinin doğrudanlık ve dolaylılık bağlamında görünümleri hakkında fikir vereceği düşünülmektedir.

Tablo 1

-DI/-DU belirli geçmiş zaman ekinin çekimlendiği kişi unsurları açısından görünümleri.

	1. Tekil	**2. Tekil**	**3. Tekil**	**1. Çoğul**	**2. Çoğul**	**3. Çoğul**
Fiil+-DI/-DU	+	+	++	+	+	+
İsim+i-+-di	+	+	++	+	+	+
Fiil+-DI/-DU+i-+-di	++	-	+	+	-	+
Fiil+-mIş/-mUş+ i-+-di	+	+	++	+	+	+
Fiil+ -yor+ i-+ - di	+	+	++	++	+	+
Fiil+ -AcAk+ i- +- di	+	-	+	+	-	+
Fiil+ -r/-Ar/-mAz+ i- +- di	+	+	++	+	+	+
Fiil+ -sA+ i- + - di	++	+	+	+	+	+
Fiil+ -A+ i- + - di	+	+	+	-	-	-
İsim+i-+-mIş/-mUş+i-+- di	+	-	+	-	-	-
Fiil+-yor+ i- + -mIş/-mUş+i-+ - di	-	-	-	-	-	+
Fiil+ -r/-Ar/-mAz+ i- + -mIş/-mUş+i-+ -di	-	-	-	-	-	+
Fiil+--mIş/-mUş + i- + -mIş/-mUş+i-+ - di	-	-	+	-	-	-
Fiil+-mez oldu	-	-	+	-	-	-
Fiil+-ası oldu	+	-	-	-	-	-
Fiil+- acak oldu	-	-	-	+	-	-

Tablo 2

-mIş/-mUş belirsiz geçmiş zaman ekinin çekimlendiği kişi unsurları açısından görünümleri

	1.Tekil	**2. Tekil**	**3. Tekil**	**1. Çoğul**	**2. Çoğul**	**3. Çoğul**
Fiil+-mIş/-mUş	+	+	++	+	+	+
İsim+i-+-miş	+	+	++	+	+	+
Fiil+-mIş/-mUş+i-+-miş	-	-	+	-	-	+
Fiil+-yor+i-+- miş	+	+	++	-	-	+
Fiil+ -AcAk+i-+- miş	-	+	++	-	-	-
Fiil+-IcI/-UcU+i-+- miş	-	-	+	-	-	+
Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+- miş	+	+	++	-	-	+
Fiil+-mIş/-muş+i-+-se	-	-	+	-	-	-
Fiil+-sA+i-+-miş	+	-	-	-	-	-
Fiil+-A+i-+-miş	+	-	-	+	-	-
Fiil+-mIş/-mUş+-DIr/-DUr	-	-	+	-	-	-
Fiil+-r/-Ar/-mAz+i-+- miş +i-+i-+- miş	-	-	+	-	-	-
Fiil+–mIş/-mUş ol-ı-yor	-	-	+	-	-	-
Fiil+–mIş/-mUş ol-acak	-	+	-	-	-	-
Fiil+–mIş/-mUş ol-ur	-	-	+	-	-	-
Fiil+–mIş/-mUş ol-sun	-	+	-	-	-	-
Fiil+–mIş/-mUş ol-a	-	-	+	-	-	-
Fiil+-mIş/-mUş+gibi	-	-	+	-	-	-

Tablo 3

Belirsiz geçmiş zaman ekinde doğrudanlık ve dolaylılık işlevinin kişilere göre dağılımı.

-mIş/-mUş	**1. Tekil**	**2. Tekil**	**3. Tekil**	**1. Çoğul**	**2. Çoğul**	**3. Çoğul**
DOĞRUDANLIK	+	-	-	-	-	-
DOLAYLILIK	+	+	++	+	+	+

Tablo 4

Belirli geçmiş zaman ekinde doğrudanlık ve dolaylılık işlevinin kişilere göre dağılımı.

-DI/-DU	**1. Tekil**	**2. Tekil**	**3. Tekil**	**1. Çoğul**	**2. Çoğul**	**3. Çoğul**
DOĞRUDANLIK	+	+	+	+	+	+
DOLAYLILIK	+	-	++	+	-	+

KAYNAKÇA

Acarlar, K. (1986). Fiil kiplerindeki anlam kaymalarının nedenleri. *Türk Dili Dergisi, 213,* 250-254.

Akçataş, A. (2004). Cümlede zaman. *V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, Eylül 2004,* 20-26.

Aksan, D. (1989). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) 2.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Akşehirli, S. (2010). Türkçede konuşma zamanı, olay zamanı ve referans zamanı ilişkileri. *Turkish Studies.* 15-73.

Aksoy, A. Ö. (1945). *Gaziantep Ağzı-I*. İstanbul: TDK Yay.

Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede İsteme Kipliği, Semantik-Pragmatik Bir İnceleme.* Ankara: Grafiker Yay.

Aslan, S. (2012). Türkiye Türkçesinde *ol-* yardımcı fiilli yapıların görünüş-zaman bildirimindeki işlevleri. *Bilig, 63,* 11-30.

Ay, Ö. (2009). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekim.* Ankara: TDK Yay.

Ay, Ö. (2011). Ol- fiili ile yapılan birleşik çekimler ve Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımı üzerine. *Turkish Studies,*659-671. Ankara.

Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker Yay.

Bacanlı, E. (2006). Türkçedeki dolaylılık işaretleyicilerinin pragmatik anlamları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 1,* 35-47. Ankara.

Bacanlı, E. (2008). Türkiye Türkçesindeki -miş ekinin dolaylılık ve dolaylılık dışı kullanımlarında zamansal atıf. *Bilig, 44,* 1-23.

Banguoğlu, (1986). *Türkçenin Dilbilgisi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Benzer, A. (2012). *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik.* İstanbul: Kabalcı Yay.

Bilgegil, M.K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi.* İstanbul:Dergah Yay.

Buran, A. (1994). -Ik ekinin Anadolu ağızlarında kullanılışı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* Ankara.

Comrie, B. (1976). *Aspect.* Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yay.

Comrie, B. (1985). *Tense.* Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yay.

Csató, É.Á. (2000). Turkish -miş and imiş-items. Dimension of a functional analysis. *Evidentials- Turkic, İranian and Neighboring Languages,* 29-43.

Çakır, C. (2004). Anlamın bağlam açısından incelenmesi: Kökanlambilim ve artanlambilim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3,* 245-255.

Demir, İ. (2015). Türkiye Türkçesinde -dIydI ve -mIştI biçim birimleri üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları* [TÜBAR], 97-114.

Demir, N. (2007). Anadolu ağızlarında kullanılan geçmiş zaman eki -(y)XK. *Dil ve Edebiyat Yazıları, Mustafa İsen'e Armağan,* 133-148.

Demir, N. (2012). Türkçede evidensiyel. *Bilig 2012, 62,* 97-116.

Demircan, Ö. (1981). Türkiye Türkçesinde vurgulama ve odaklama. *TDAY Belleten,* 157-163.

Demircan, Ö. (1977). *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri.* Ankara: TDK Yay.

Demirgüneş, S. (2008). Türkçede görünüş ve dilbilgisel zaman: Türkçe 1. sınıf ders kitabı örneğinde eylem türleri, üye yapı, biçimbirim ve belirteç etkileşimi. *Dil Dergisi, 140,* 52-66.

Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi* (Ahmet Benzer, Uyr.). (Ali Ulvi Elöve. 1941. Çev.). (Orijinal baskı, 1921). İstanbul: Kabalcı Yay.

Dilaçar, A. (1949). Aspekt. *Türk Ansiklopedisi III. Cilt.* Ankara: MEB Yay.

Dilaçar, A. (1971). Dilbilgisi: tanımı, adı, kapsamı, türleri, yöntemi, eğitimdeki yeri ve tarihçesi. *TDAY Belleten,* 83-145.

Dilaçar, A.(1974). Türk fiilinde "kılınış"la "görünüş" ve dilbilgisi kitaplarımız. *TDAY Belleten,* 159-171.

Ediskun, H. (1988). *Türk Dilbilgisi.* Ankara. Remzi Kitabevi.

Ercilasun, A. B. (2000). L, N, R'den sonra niçin T?, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, II. Milletler Arası Göktürk Anıtları ve Yazıtları Kolokyumu (23-28 Nisan 2000).*

Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayram Basım/Yayım/Tanıtım.

Erk Emeksiz, Z. (2008). Türkçede anlamın belirsizliği ve anlamsal roller. *Dil Dergisi, 141,* 55-66.

Erkman Akerson, F. (1994). Türkçede yüklemde görünüş, zaman ve kip. *VIII. Dilbilim Kurultayı,* 79-88. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Dilbilgisi* (Mehmet AKALIN, Çev.). Ankara: TDK Yay.

Gencan, T.N. (1971). *Dilbilgisi.* İstanbul: Fen Fakültesi.

Göksel-Kerslake. (2000). *Turkish: A Comprehensive Grammar.* Londra-Newyork: Routledge.

Gülsevin, G. (1990). Türkçede -sA şart gerundiumu üzerine. *Türk Dili*, 276-279.

Gülsevin, G. (1997). Türkiye Türkçesindeki zaman ve kip çekimlerinde birleşik yapılar üzerine. *TDAY Belleten,* 215-224.

Günay, D., Tokgöz, İ. ve Duman, F. (2004). Çocuk dilinde zaman kavramı. *2.Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Bildiri Kitabı*. 71-80.

Güven, M. (2008). Görünüş terimlerinin Türkçeleştirilmesi üzerine bazı gözlem ve öneriler. *Dilbilim Araştırmaları,* 125-137.

Hirik, S. (2013). Türkçede kip-kiplik terimleri ve tanımları üzerine. *Bengü Beläk. Ahmet BicanErcilasun Armağanı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.*

Johanson, L. (1971). Aspect im Türkischen. *VorstudienzueinerBeschreibungdes türkeitürkischenAspektsystems.* StudiaTurcicaUpsaliensia 1. Uppsala: Almqvist&Wiksell. Uppsala.

Johanson, L. (1994). Türkeitürkische Aspektotempora. *Tense systems in Europeanlanguages.* Niemeyer, 247-266. Tübingen: R. Thieroff& J. Ballweg Yay.

Johanson, L. (2003). *Evidentiality in Turkic.* A. Y. Aikhenvald& R.M.W. Dixon.

Johanson, L. (2016). *Türkçede Görünüş* (Nurettin Demir, Çev.). Ankara: Grafiker Yay.

Karabağ, İ. (2000). Türkçede kip ve kiplik olgusu. *Türk Dili Dergisi, 585,* 275-278.

Karadoğan, A. (2009). *Türkiye Türkçesinde Kılınış*. Ankara: Divan Kitap.

Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yay.

Karakoç Öztürk, B. ve Dağıstanlıoğlı, B. E. (2016). Türkçe öğretmeni adaylarının zaman, kip ve bakışı algılama düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5*(4), 1912-1944.

Kerimoğlu, C. (2011). *Kiplik İncelemeri ve Türkçe.* İzmir: Dinozor Kitabevi.

Kerimoğlu, C. ve Aksu, C. (2015). {-DIr} biçimbirminin sözlü söylemdeki kiplik alanları ve kullanımları. *Dil Araştırmaları, 17,* 73-94.

Kocaman, A. (1980-1981). Türkçede kip olgusu üzerine görüşler. *TDAY Belleten,* 81-85.

Koç, N.(1990). *Yeni Dilbilgisi*. Ankara: İnkılâp Kitabevi.

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi: Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.

Korkmaz, Z. (2017). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TDK Yay.

Malkoç, M. (2011). Dil biliminde zamanın tanımı ve işlevi nedir. *Turkish Studies,* 1075-1081.

Mansuroğlu, M. (1953). Türkçede -mIş ekinin fonksiyonları. *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuat Köprülü Armağanı,* 345-350.

Özdemir, E. (1989). Türkçede fiillerin çekimine toplu bir bakış.*TDAY Belleten*.177-203.

Özmen, M. (1999). -IcI/-UcU ekinin gelecek zaman eki olarak kullanılması üzerine. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Kemal Eraslan Armağanı,* 545-556.

Özmen, M. (2009). Olmak fiili ile kurulan birleşik fiil çekimleri üzerine. *IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri,* 1417-1426.

Özmen, M. (2010). *Türk Dili Üzerine Makaleler.* Ankara: Akçağ Yay.

Özsoy, S. ve Erguvanlı Taylan, E. (1993). Türkçede bazı kip biçimlerinin öğretimi üzerine. *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri.* Ankara: Ankara Üniversitesi.

Öztürk, J. (2009). *Hatay Ağzı İnceleme- Metin- Sözlük.* Adana: Karahan Kitabevi.

Palmer, F.R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rentzsch, J. (2013). Türk dillerinde kipsellik ve kipselliğin anlambilimsel haritası. *Bilig, 67,* 129-166.

Ruhi, Ş., Zeyrek, D. ve Osam, N., (1997). Türkçede kiplik belirteçleri ve çekim ekleri ilişkisi üzerine bazı gözlemler. *Dilbilim Araştırmaları,* 105-111.

Ruhi, Ş. (2002). The modal adverbs *mutlaka* and *kesinlikle* in the context of directives and deontic modality in Turkish [Yönlendirme sözeylemi ve yükümlülük kipliği bağlamında *mutlaka* ve *kesinlikle* kiplik belirteçleri]. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 19-38.

Savran, H. (2008). Türk dilinde "+DIR" bildirme eki ve "+DIR" bildirme ekiyle yapılan belirsizlik kelimeleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,14,* 163-188.

Sebzecioğlu, T. (2004). Türkçede kip kategorisi ve -yor biçimbiriminin kipsel değeri. *Dil Dergisi,124,* 18-33.

Sebzecioğlu, T. (2016). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi.* Ankara: İstanbul.

Seçkin, P. (2014). Anlama ve anlatma sürecinde "kip" ve "kiplik". *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 7,* 7-16.

Şahin, H. (2003). Birleşik çekimli fiillerin zaman ve anlam açısından gösterdiği çeşitlilikler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4,* 157-168.

Timurtaş, F.K. (1981). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul. Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Torun, Y. (2003). +dır/+dur bildirme ekiyle oluşturulan bazı yapıların cümledeki kullanımları üzerine. *TDAY Belleten.*

Torun, Y. (2008). Türkiye Türkçesinde sorulu cümle kuruluşları ve Eski Anadolu Türkçesindeki anlamdaş yapılarla karşılaştırması. *Türk Dili Kurultayı Bildirileri IV,* 4273-4284.

Torun, Y. (2013). *Türkçede Gelecek Zaman ve Kiplik Özellikleri.* Adana: Karahan Kitabevi.

Torun Öğretmen, Y. (2015). "mış gibi" yapısının kullanımları ve algıda örgütleme açısından işlevsel özellikleri üzerine. *X. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı 23Eylül- 1 Ekim 2015.*

Torun Öğretmen, Y. (2015). Dede Korkut hikâyelerinde -mIş biçimbiriminin dolaylılık bağlamında görünümleri üzerine. *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi " Dede Korkut ve Türk Dünyası" 19-23 Ekim 2015.*

TS: *Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: TDK Yay.

Turan, Z. (1996). Eski Anadolu Türkçesinde ol- cevherî fiili. *TDAY Belleten 1999,* 265-289.

Uğurlu, M. (2003). Türkiye Türkçesinde bakış (aspektotempora). *Türkbilig, 5,* 124-133.

Uzun, N. E. (1998b.). *Dilbilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar*. Ankara: Nadir Kitap

Uzun, N. E. (1998). Türkçede görünüş/ kip /zaman üçlüsü. *Dil Dergisi, 68*, 5-22.

Ütünova, K. (2004). Dilek kipleri ve zaman kavramı. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 635,* 678-686.

Üstünova, K. (2005). Türkçede zaman kavramı ve işlenişi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9,* 187-201.

Üstünova, K. (2005-2006). '-EcEkmiş gibiyim' yapısının düşündürdükleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi, 7,* 49-58.

Vardar, B.(2007). *Dilbilim Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yay.

Yalçınkaya, E. (2015). *Orhon Yazıtlarında Kiplik İfadeleri.* Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi,Eskişehir.

Yaman, E.(1999). *Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları.* Ankara: TDK Yay.

Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I.* Ankara: TDK Yay.

Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II.* Ankara: TDK Yay.

Yıldırım, F. (2018). *Suriye Bayırbucak Türkmen Ağzı.* Adana: Karahan Kitabevi.

YK: Yazım Kılavuzu (2012). (Şükrü Halûk Akalın, Haz.)Ankara: TDK Yay.

Yüceol Özezen, M. (2009). *De- Fiilinin Dilbilgisi.* Adana: Karahan Kitabevi.

Yüceol Özezen, M. (2010). Türkçede "bildirme" çekimi ve pekiştirme-olasılık kategorisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 17(2),* 187-196.

TERİMLER

Aktionsart: Kılınış

Aorist Tense: Geniş Zaman

Aspect/Aspekt: Görünüş

Context: Bağlam

Continuous: Süreklilik (Comrie, 1976, s. 25).

Cursus: Süreç (Johanson, 1971, s. 46).

Deictic category: Gösterimsel kategori (Comrie, 1976, s. 5).

Deictic Centre: Gösterim merkezi, burda ve şimdi (Comrie, 1985, s. 36); Doğal zaman dilimi içerisinde bir yeri göstermek (Malkoç, 2011, s. 1078); Kendisi dışındaki tüm noktaların konumunu belirlemeye yarayan merkez noktadır.

Deontic Modality: İzin-Yükümlülük Kipliği (Palmer, 2001, s. 70).

Diskurstypen: Anlatım tabanları, fon, anlatım tipi (Johanson, 1971, s. 76-77).

Dynamic Modality: Devinim Kipliği (Palmer, 2001, s. 76).

Epistemic Modality: Bilgi Kipliği (Palmer, 2001, s. 24).

Ereignis/Eventum: Olay (Johanson, 1971).

Event Modality: Eylem Kipliği (Palmer, 2001, s. 126).

Event Time: Olay zamanı

Evidentiality Modality: Delile Dayalı Kiplik/Kanıtsallık (Palmer, 2001, s. 35).

Finaltransformativa: Bitiş sınırlı fiiller (Aydemir, 2010, s. 25).

Habitual: Alışkanlık (Comrie, 1976, s. 25).

Hearsay: Aktarım (Sebzecioğlu, 2016, s. 231).

Imperfective Aspect: Bitmemişlik görünüşü (Comrie, 1976, s. 25).

Indirectivity: Dolaylılık

Inference: Çıkarım (Sebzecioğlu, 2016, s. 231).

Initialtransformativa: Başlangıç sınırlı fiiller(Aydemir, 2010, s. 25).

Intraterminalität: İntraterminal, sınırlar arası bakış açısı (Aydemir, 2010, s. 22; Uğurlu, 2003, s. 129).

Kritische Grenze: Kritik sınır

Lokalisator: Zarflar, belirleyiciler (Uğurlu, 2003, s. 130).

Marker: İşaretleyici

Nonstansformativa: Sınır vurgulamayanlar (Uğurlu, 2003, s. 128); Süreçli fiiller (Aydemir, 2010, s. 25).

Perfective Aspect: Bitmişlik görünüşü (Comrie, 1976, s. 25).

Postterminalität: Postterminallik (Aydemir, 2010, s. 23), sınır ötesi bakış açısı (Uğurlu, 2003, s. 129).

Present moment: Konuşma anı (Comrie, 1985:36; Aydemir, 2010, s. 14).

Propositional Modality: Önerme Kipliği (Palmer, 2001, s. 112).

Reference point: Referans noktası (Comrie, 1985, s. 14); Konuşan zaman çizgisi üzerinde bir nokta seçer ve o noktadan olayı gözlemleyip anlatır (Malkoç, 2011, s. 1079); Gönderim noktası (Sebzecioğlu, 2016, s. 247).

Reference Time: Gönderim zamanı

Speech time: Konuşma zamanı

Tätigkeit: Eylem

Tempus/Tense: Dilbilgisel anlamda, olayları zaman çizgisinde işaretlemek için kullanılan kavramdır (Comrie, 1976, s. 5).

Terminalität: Terminallik (Aydemir, 2010, s. 23).

Terminus finalis: Bitiş sınırı (Johanson, 1971, s. 46).

Terminus initialis: Başlangıç sınırı (Johanson, 1971, s. 46).

Transformativa: Sınır vurgulayanlar (Aydemir, 2010, s. 24).

Zeit/Time: Fiziksel anlamda zaman, akıp giden süreç. (Comrie, 1976, s. 5)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Esin Al

Doğum Yeri ve Yılı: Adana/ 03.04.1991

Adres: Güzelyalı mh. 81192 sk. Gülen Apt. 9/17.

Telefon: 05364257625

E-posta: esin.al@hotmail.com/ eal@cu.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans: Çukurova Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ 2010-2014

Yüksek Lisans: Çukurova Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı/ 2015-2018